

K 119 754
3

830A8033

2

უცხოური წაროები საქართველოს შესახებ

წიგნი XVI

ბეორგია ო II

АКАДЕМИЯ НАУК ГРУЗИНСКОЙ ССР

Комиссия по публикации иностранных
источников о Грузии

Институт Востоковедения

PONTES PEBEGRINI AD GEORGIAM PERTINENTES

**СВЕДЕНИЯ
ВИЗАНТИЙСКИХ ПИСАТЕЛЕЙ...
О ГРУЗИИ**

ТОМ II

Греческие тексты с грузинским переводом изданы и примечаниями с

С. Г. Каучишвили

GEORGICA

**SCRIPTORUM BYZANTINORUM EXCERPTA
AD GEORGIAM PERTINENTIA**

TOMUS II

Anonymi Periplum Justiniani Novellas
Procopium Caesariensem Ioannem Lydum continens

Textum graecum cum versione iberica edidit commentariisque instruxit

Sim. Kauchtschischwili

Издательство „Медниереба“

Тбилиси

1965

Tbilisis

გეორგიკა

ბიზანგიელი მწერლების ცნობები საქართველოს შესახებ

ტომი მეორე

ტექსტი ქართული რარგმანიურით გამოცემა და განმარტებები დართო

ნიმონე უაუხაიშვილმა

მეორე შეესებულნი გამოცემა

შაგარი რედაქცია: ი. აბულაძე, ვლ. ფუთუჩიძე, ს. ყაუხჩიშვილი,
ბ. წიკმთელი (მთ. რედაქტორი), ს. ჯიძია

ბერძნულ-რომაული წყაროების
სერიის რედაქტორი

ს ი მ. ყ ა უ ხ ჩ ი შ ვ ი ლ ი

შინაარსი

წინასიტყვაობა	VII
ანონიმი მეხუთე ხაუკუნისა	1

შესავალი 1. — Anonymi Periplus 3. — შენიშვნები მეხუთე სუკუნის ანონიმური «მოგზაურობისათვის» 19.

ოუსტინიანეს ნოველები	80
პროკოპი კეხარიელი	88
De bello persico	43

პეროზ მეფე 43. — ფარსბან კოლხი 44. — კასპიის ყარები 45. — დოვა ლაზიკის ვირწემო 47. — ობერია და გურგენ მეფე ლაზუნის ყოფაცხოვრება 48. — ქანების ტომი 52. — კასპიის ყარების დაცვის სკიფიები 58. — 532 წლის უკიდლო ზავი 60. — მოსტოს ლაშქრობა კოლხიდაში 63. ბიზანტიის პოლიტიკა არშენიაში, კახეთსა და ლაზეთში 64. ვადასხადი კასპიის ყარების დაცვისათვის 71. — ბიზანტიის ეკონომიური პოლიტიკათვის ლაზეთში (ვაჭრობის მონომოლია) 72. — ქალაქი პეტრა 82. — კათალიკოზი 88. — დვინი და იბერთა აღმშენებლობა 88. — პეტრანი და ნისი რაზმები 89. — ხუთწლიანი დროებითი ზავი 90. — ბრძოლა პეტრას ვარწემო 97.

De bello gothico

ქანეთისა და ლაზეთის აღწერა 118. — აბაზგები და შაიხ მეზობლები. აბაზგების ვაქრისტიანება 128. — გუთები-ტეტრაქსიტები 138. — ივჭხინის პონტო 138. — მდინარე ფაზისი 139. — სპარსეთისა და ლაზიკის ურთიერთობა ხოსროს დროს 143. — ბრძოლა ლაზ-ბიზანტიელებსა და სპარსელებს შორის იპსისის ნაპირის 550 წელს 146. — აფხიზთა განდგომა 154. — აფშილების განდგომა 162. — ბრძოლა პეტრასთან 550 წელს 165. — სპარსელების ლაშქრობა არქემოპოლისის წინააღმდეგ სკანდ, შორაპანი და ვარდციხე 181. — ბრძოლა არქემოპოლისთან 188. — ქუთაისი 194. — შეორე ხუთწლიანი ზავი 197. — ლაზ თეოფობის განდგომა და უკიპროზონის დაპყრობა სპარსელთა მიერ 199. — სპარსელების დამარცხება ლაზიკეში 552 წელს 208. — პაყერი პეტრასის ძე 212. — გურგენ მეფის შემკვიდრებები ბიზანტიანე 232.

De aedificiis

ქანეთი 213. — ლაზიკე 219. — იბერთა და ლაზთა მონასტრები 223. — მდინარე ფაზისი 223.

Anecdota

სპარსელები ლაზიკეში 224. — ვაქრობის მონომოლია 226. — ვაქრობის მონომოლია აღექსანდრიანე 227.

De bello vandalico 233

მდინარე ფაზისი 230. — ფარსმან კოლხის შეიღობელება 231. —
გურგენ მეფის შემკვიდრებები ბიზანტიაში (სტ VII, 27)

იოანე ლილე 235

კოლხეთი — ლაზიკე 235. — კასპიის ვარდები და ურბარაზი 236. —
სკითოები კოლხეთში 240. — კოლხები, ლაზები: კოლხიკე, ლაზიკე 242.

დამატება: შახაღები პეტრე იბერის ბიოგრაფიისათვის .
პეტრე იბერის «ბიოგრაფიები» 245. — იოანე რუფუსის «პეტრე იბერის
ცხოვრება» 245. — დამატება პეტრე ლილე: [იოანე რუფუსი]
წმინდა პეტრე იბერის ცხოვრება 247. — დამატება მერვე: იოანე
რუფუსი — „პლეროფორიები“ 290.

ხაჩიებლები
საქუთარ სახელოა საძიებელი 300. სავახოთა საძიებელი 329.

Addenda et corrigenda 333—335

პირველი გამოცემის წინასიტყვაობიდან

ქართული მეცნიერების ზრდა-განვითარებამ ქართველთმეტყველების დარგში წამოაყენა საკითხი იმ ცნობების გამოქვეყნების შესახებ, რომლებიც უხვად არის გაბნეული მსოფლიო ლიტერატურის ძეგლებში და რომლებიც შეეხება საქართველოს ძველ ისტორიას. ამ ცნობათა შორის პირველი ადგილი უჭირავს ბერძენი და რომაელი მწერლების ცნობებს, რომელთა ერთი ნაწილი—სახელდობრ, კლასიკური პერიოდის მწერლობაში—დაცული ცნობები უკვე გამოქვეყნებულია აკადემიკოს ვ. ლატიშევის მიერ (*Sicythica et Caucasia*, 1—II).

ამ ათი წლის წინათ გადავწყვიტეთ დაგვეშეგებინა ბიზანტიურ მწერლობაში დაცული ცნობები საქართველოს შესახებ. მასალების წინასწარმა ამოკრეფამ და განხილვამ დაგვარწმუნა იმაში, რომ აღნიშნული ცნობები უფრო მიზანშეწონილი იქნება გამოქვეყნდეს ქრონოლოგიური თანმიმდევრობით და გაზოცემის ბოლოში დაერთოს დაწერილებითი საძიებლები, რათა ამ ცნობების გამოძყენებელ მკვლევარს საშუალება ჰქონდეს სწრაფად იპოვოს მისთვის საჭირო ყოველგვარი მასალა. მის შემდეგ რაც ყველა მასალა იქნა წინასწარ გადასინჯული, გამოირკვა, რომ ბიზანტიელ მწერალთა ცნობების გამოქვეყნებას დასჭირდება ხუთი ტომი: პირველი ტომი შეიცავს IV—V საუკუნეთა ცნობებს, მეორე და მესამე—VI საუკუნისას, მეოთხე VII—X სს., ხოლო მეხუთე—XI—XV საუკუნეებისას.

ბ. ყაუხჩიშვილი

თბილისი

1934 წლის 1 ნოემბერი

მეორე გამოცემის წინასიტყვაობა

„გეორგიკის“ II ტომის ხელახალი გამოცემა გამოწვეულია შემდეგი ორი გარემოებით:

1) როგორც პირველი გამოცემის წინასიტყვაობიდან გაიგება მკითხველი, „გეორგიკის“ II ტომი, რომელიც უმთავრესად პროკოპი კესარიელის შრომათა ნაწყვეტებს შეიცავდა, გამოქვეყნდა მეტად მცირე ტირაჟით (სულ 200 ცალი დაიბეჭდა) და ის იმთავითვე ძნელად ხელმისაწვდომი შეიქმნა მომხმარებლისათვის. მასალა

კი (საქართველოს ისტორიის VI საუკუნის ანბანითა შემცველი) იმდენად საგულისხმო აღმოჩნდა, რომ მის საფუძველზე რამდენიმე სადისერტაციო შრომა დაიწერა. ასეთ ვითარებაში, რასაკვირველია, გამართლებულად უნდა ჩაითვალოს მისი ვანშეორებითი გამოცემა (უფრო დიდი ტირაჟით).

2) „გეორგიკის“ სერიის გამოქვეყნების გეგმა ნაწილობრივ შეიცვალა: 1934 წელს, როდესაც ამ სერიის პირველ წიგნად გამოქვეყნდა „გეორგიკის“ II ტომი, ზენ ვწერდით წინასიტყვაობაში, რომ სერიის ხუთი ტომიდან პირველ ტომში IV-V საუკუნეთა ცნობები იქნებოდა მოთავსებული: მის შემდეგ, 30 წლის განმავლობაში წარმოებულმა მუშაობამ დაგვარწმუნა იმაში, რომ, ჯერ ერთი, სერიას დასპირდება შეიდი ტომი (და არა ხუთი, როგორც 1934 წელს ვწერდით)¹ და, გარდა ამისა, პირველ ტომში ვერ მოთავსდა ყველა მასალა IV-V საუკუნეებისა: ერთი ნაწილი V საუკუნის მასალისა (მაგალითად, „ანონიმი მეხუთე საუკუნისა“) გადმოვიტანეთ წინამდებარე მეორე ტომში მოსათავსებლად. ამგვარად „გეორგიკის“ II ტომი, რომელშიც ძველი გამოცემით მხოლოდ VI საუკუნის მასალები შევიდა, ამჟამად თავის ახალ გამოცემაში V-VI საუკუნეთა მასალებს შეიცავს.

პირველი გამოცემის ძველი მასალა გადასახულ იქნა: ა) შესწორდა იქ დაშვებული (და ახლა შემჩნეული) შეცდომები; ბ) რამდენიმე ახალი ნაწყვეტი დაემატა, მაგალითად: პერონ მეფე (გვ. 43-44), ვაქრობის მონოპოლია (გვ. 226-228), გურგენ მეფის შემწვიდრეები ბიზანტიაში (გვ. 232-233); გ) შენიშვნებში მოთავსებული ცნობები, შეძლებისდაგვარად, შეივსო ახალი ლიტერატურული მონაცემებით.

„გეორგიკის“ II ტომს დაურთეთ დამატების სახით, როგორც VI საუკუნის ბიზანტიური წყაროდან მომდინარე, „მასალები პეტრე იბერის ბიოგრაფიისათვის“. ეს დამატება შეიცავს ორი თხზულებიდან ამოკრეფილ ნაწყვეტებს: ერთია „პეტრე იბერის ცხოვრება“, რომელიც, როგორც დღეს უკვე გამორკვეულია, დაწერილია პეტრე იბერის მოწაფის იოანე რუფუსის მიერ (იხ. ქვემოთ გვ. 245-289), ხოლო მეორე წარმოადგენს „პლეროფორიებს“, სადაც ავტორი იძლევა ცნობებს ქალკედონის კრების (451 წ.) შემდეგ გაშლილი

¹ „გეორგიკის“ I-V ტომები ხომ გამოქვეყნებულია; VI ტომი წარმოებაშია და 1966 წელს გამოვა, ხოლო VII ტომი მზადდება გამოსაცემად.

იდეოლოგიური ბრძოლის შესახებ (უმთავრესად პალესტინაში) და გვაცნობს ამ ბრძოლის იმ ეპიზოდებს, რომლებიც პეტრე იბერის წრეში მოხდა. ამ თხზულების („პლეროფორიების“) ავტორია იგივე იოანე რუფუსი (იხ. ქვემოთ გვ. 290 - 299).

ეს ორივე თხზულება დაწერილია VI საუკუნის პირველ ნახევარში ბერძნულ ენაზე. ხოლო ბერძნული დედანი მოღწეული არ არის; მოღწეულია ამ თხზულებათა სირიული თარგმანი: პირველი („პეტრე იბერის ცხოვრება“) გამოცემულია R. Raabe-ს მიერ სირიულად და გერმანულად, ხოლო მეორე („პლეროფორიები“) — F. Nau-ს მიერ სირიულად და ფრანგულად.

არ არის საცილობელი, რომ ეს ორივე თხზულება უნდა გადმოერთარგმნოს დედნის იმ ტექსტიდან, რომელიც ჩვენამდე მოღწეულია. ესე იგი სირიული ტექსტიდან, და ახლო მომავალში ეს კიდევაც იქნება შესრულებული სირიული ენის მკოდნეთა მიერ, ჩვენი სპეციალისტ-სემიტოლოგების მიერ. ხოლო, სანამ სირიული ტექსტით შესრულებული ქართული თარგმანი გაკეთდებოდეს და გამოქვეყნდებოდეს, ჩვენ საჭიროდ დავინახეთ V—VI საუკუნეთა ბიზანტიური მასალების შემცველ „გეორგიკის“ II ტომში მოგვეთავსებინა ნაწყვეტები ამ უაღრესად მნიშვნელოვანი, ოდესღაც ბერძნულად დაწერილი თხზულებებიდან, გადაგვეთარგმნა ეს ნაწყვეტები R. Raabe-ს გერმანული თარგმანისა და F. Nau-ს ფრანგული თარგმანის მიხედვით. ჩვენ იმედი გვაქვს, რომ, სანამ სირიული დედნიდან გადმოთარგმნილი ეს თხზულებები გამოქვეყნდებოდეს, ჩვენ მიერ შესრულებული თარგმანი ამ თხზულებათა ნაწყვეტებისა ერთგვარ სამსახურს გაუწიევენ ამ თხზულებებით დაინტერესებულ პირებს, რომლებიც, რასაკვირველია, ყოველ კერძო სპეციალურ შემთხვევაში ჩვენს თარგმანებში მოცემულ ცნობებს შეამოწმებენ სირიულ დედნებში.

ჩვენ ერთხელაც ვაკონდა ანალოგიური შემთხვევა: „გეორგიკის“ III ტომში (თბ. 1936 წ.) ჩვენ მოვითავსეთ პეტრე იბერის წრეში აღზრდილ ზაქარია რეტორის „საეკლესიო ისტორიიდან“ ცნობები საქართველოს შესახებ. ზაქარია რეტორის ეს თხზულებაც ბერძნულად იყო დაწერილი, ხოლო ბერძნული დედანი დაკარგულია: მოღწეულია მისი სირიული თარგმანი. ამ შრომიდან ნაწყვეტები საქართველოს (განსაკუთრებით პეტრე იბერის) შესახებ ჩვენ მოვიყვანეთ Ahrens-Krüger-ის გერმანული თარგმანისა და Hamilton-Brooks-ის ინგლისური თარგმანის მიხედვით. მიუხედავად იმისა, რომ, ჩვენ მიერ „გეორგიკის“ III ტომში მოთავსებული მასალა

სირიული დედნის მიხედვით კი არ იყო შესრულებული, არამედ გერმანული და ინგლისური თარგმანების მიხედვით, მაინც ამ მასალამ ერთგვარი სამსახური გაუწია პეტრე იბერიისა და ფსევდოდონისე არეოპაგელის საკითხის გარშემო წარმოებულ კვლევადიებას:

ერთ-ერთ საბუთად იმისა, რომ პეტრე იბერი შეიძლება ყოფილიყო არეოპაგიტული წიგნების ავტორი, გამოყენებულ იქმნა ზაქარია რეტორის ცნობა პეტრე იბერიის სანწერლო მოღვაწეობადან. სახელდობრ, ზაქარია რეტორი წერს: *იოანე იყო ალექსანდრიელი სოფისტის პალლადის მიმდევარი...* (და სწერდა ბევრ წიგნებს). და რადგან ის შიშობდა, რომ ის, რასაც სწერდა, ლანძღვის საგანი გახდებოდა, ამიტომ სწერდა თავის წიგნებს არა თავისი საკუთარი სახელით, არამედ ხან იერუსალიმელი ეპისკოპოსის თეოდოსის სახელს აწერდა, ხან პეტრე იბერიისას, რათა მორწმუნენი შეცდომაში შეეყვანა და ეს წიგნები მიეღებინებინა („გეორგიკა“ III, გვ. 5—6). ამ ცნობებით დასტურდება, რომ პეტრე იბერი სახელგანთქმული მწერალი ყოფილა¹.

მსგავსად ამისა წინამდებარე ტომშიც მოთავესებული „მასალები პეტრე იბერიის ბიოგრაფიისათვის“ ჯეროვან სამსახურს გაუწევინ პეტრე იბერიის პრობლემით დაინტერესებულ მკვლევართ. ამთავითვე შეგვიძლია მივუთითოთ რამდენიმე მნიშვნელოვან დეტალზე, რომლებიც ამ „მასალებში“ ჩვენს ყურადღებას იქცევენ. ასე, მაგალითად:

1) საყურადღებოა ჩვენის აზრით, რომ „პლეროფორიების“ ავტორიც იმეორებს, რომ პეტრე იბერიის სახელი ბერად აღკვეცამდე იყო „ნაბარნუგოსის“ (იხ. ქვემოთ გვ. 295; შდრ. გვ. 248 და 266).

2) დიდი კვლევა-ძიება დასკირდა იმ საკითხს, თუ რა ურთიერთობაში არიან პეტრე იბერი და იოანე ევლუქი. ხომ სირიული ტექსტის ღრმა შესწავლით გახდა შესაძლებელი იმის მიღწევა, რომ იოანე იყო *ლაზიკის* ქვეყნიდან (და არა „ლაოდიკიიდან“, როგორც ეგონა რ. რააბეს). და ამის შემდეგ დაისახა ახალი გეზი კვლევა-ძიებაში: ბიპოთეზა იქმნა წამოყენებული, რომ პეტრე იბერი და იოანე ევლუქი ერთმანეთის მახლობლები არიან და არა შემთხვევით შეხვედრილი ნაცნობები. წინამდებარე ტომში გამოქვეყნებული მასალების მიხედვით იოანე არის პეტრე იბერიის ნათლია (იხ. ქვემოთ გვ. 260. 3 შენ.) და რომ იგი პეტრე იბერიის თნთმხანაგია (იხ. გვ. 277).

¹ იხ. III Нуцубидзе, Петр Ивер и античное философское наследие. Тб. 1963, გვ. 3:—36.

3) წინათ მკვლევარებს არ მიუქცევიათ ყურადღება „პეტრე იბერის ცხოვრების“ იმ ადგილისათვის, სადაც ლაპარაკია პეტრეს და იოანეს მშობლიურ ენებზე. მაგრამ ახლა, როდესაც გამოჩვენდა, რომ იოანე არის ლაზეთიდან, სხვა მნიშვნელობას ღებულობს ასეთი ცნობა: „როდესაც მელანიამ წმინდა ყმაწვილებს, პეტრეს და იოანეს, იერუსალიმში მისვლა შეიტყო (მაშინ მათ ჯერ კიდევ მათი ქვეყნის ენათა მიხედვით [nach den Sprachen ihrer Lander] ერქვათ ნაბარნუგითსი და მითრიდატი), გამოიკითხა, თუ ვინ იყვნენ ისინი“ (იხ. ქვემოთ გვ. 266). რასაკვირველია, როდესაც წინათ „ლაზიკის“ მაგიერ კითხულობდნენ „ლაოდოკიას“, მაშინ იოანეს მშობლიური ენა, ალბათ, სხვა ასპექტში განიხილებოდა; ახლა კი მკვლევარი უთუოდ საგანგებო ყურადღებას მიაქცევს, სირიულ ტექსტს შეუდარებს ამ ცნობას და ამ ენათა რაობის გარკვევის დროს გამოიყენებს აგრეთვე სხვა ცნობასაც, სადაც ნათქვამია: „ცხოვნებული ძუძო კი, რომელმაც ცხოვნებული პეტრე აღზარდა... ლამით დგებოდა ხოლმე და ქართულად (in iberischer Sprache) შეზღვეს ამბობდა...“ (იხ. გვ. 253).

აი, რამდენიმე ნიმუში ამ წიგნის „დამატებაში“ გამოქვეყნებული ცნობებისა, რომლებიც ნათელყოფენ იმ ორი ძეგლის მნიშვნელობას, საიდანაც ჩვენ მოვიყვანეთ ნაწყვეტები. ეს ნიმუშები ნათელყოფენ იმასაც, რომ ეს ორივე ძეგლი მთლიანად უნდა იქნეს გამოცემული. (დედანიცი და თარგმანიცი).

ხ. ყაუხჩიშვილი

თბილისი

1965 წლის 15 სექტემბერი

Anonymous

PERIPLUS PONTI EUXINI

ჩვენამდე მოღწეულია უსახელო ავტორის „მოგზაურობა შავი ზღვის გარშემო“, რომელსაც ოდესღაც არიანეს მიაწერდნენ (Ἀρίστεινος ἢ; φέρειται:). ეს ტრაქტატი სანი ნაწილისაგან შედგება, და შემონახულია შემდეგი ნუსხებით:

- 1) ვატიკანის ნუსხა 143,
- 2) პაიდელბერგის ნუსხა 398,
- 3) ლონდონის ნუსხა (ბრიტანიის მუზეუმისა) 19391.

ტრაქტატის სრული სათაურია:

Περὶ πλοῦς Εὐξείνου Πόντου ἑκατέρωθεν τῶν ἰσθμῶν, τῶν τε παρὰ τὴν Ἀσίαν, τῶν τε παρὰ τὴν Εὐρώπην τόπων ὁμοίας· Βιθυνίας ἤτις κέρως τῆς Πόντου Περὶ πλοῦς· Πηλεγονίας· Περὶ πλοῦς· Πόντου τῶν θύσσι Περὶ πλοῦς· τῶν δὲ τῆς Εὐρώπης μέρων [τῶν Πόντου Περὶ πλοῦς].

„მოგზაურობა შავი ზღვის გარშემო, ორივე ხმელეთის (სანაპიროებით), როგორც აზიის, ისე ევროპის ადგილთა (სანაპიროებით) შემდეგნაირად: მოგზაურობა პონტოს გასწვრივ მდებარე ბითინიაში; მოგზაურობა პელაგონიაში; მოგზაურობა ორი პონტოს გარშემო; [მოგზაურობა პონტოს] ევროპული ნაწილების გარშემო“.

როგორც ეს გამოარკვევა ბერძენ გეოგრაფოსთა ტექსტების კარგმა მკოდნემ კარლ მიულერმა, ამ ტრაქტატის ავტორს აბ. წ. მეხუთე საუკუნეში უნდა ეცხოვრა (GGM I, გვ. CXVIII).

ავტორის წყაროებია: 1) პირველ რიგში არიანეს (95—175 წ.წ.) ცნობილი „პერიპლუსი“, რომლის ადგილები ჩვენს უსახელო ავტორს ხშირად სიტყვა-სიტყვით მოჰყავს; 2) მენიპე პერგამონელის (ახ. წ. I საუკ.) „მოგზაურობა ხმელთაშუა ზღვის გარშემო“, რომელიც სამი წიგნისაგან შედგებოდა და რომლის შემოკლებული მიმოხილვა ეკუთვნის, IV V საუკუნის გეოგრაფოსს მარკიანე პერაკლეელს; 3) ფსევდო-სკიმნოსის ლექსად დაწერილი გეოგრაფიული „ალწერა“; 4) სკილაქს კარიანდელის სახელით მოღწეული „პერიპლუსი“, რომელიც ძვ. წ. IV საუკუნის ნაწარმოებად ითვლება.

შემოთ ჩამოთვლილ ნუსხათაგან უსახელო ავტორის „პერიპლუსი“ მთლიანად დაკრულია მხოლოდ ლონდონის ნუსხაში.

ქვემოთ მოყვანილი ნაწყვეტები გადმოვებქდეთ კ. მიულერის შრომიდან: *Fragmenta historicorum graecorum*, tom. V, 174—184.

დასავლეთ საქართველოს სანაპიროების აღწერისას, ჩვენი უსახელო ავტორი უმთავრესად მისდევს არიანეს „მოგზაურობას“, რომლის ტექსტი ზოგჯერ თითქმის სიტყვა-სიტყვით შეორღედა. საქმარისია რამდენიმე ადგილი მოვიყვანოთ შესაღარებლად.

არიანე

Ἀπὸ δὲ τοῦ Φάσιδος Χαρίεντα ποταμὸν παρῆμε: φάμεν ναυσίπορον στάδιο: μεταξὺ ἀμφοῖν ἐνε-
νίμωντα (ობ. ნ. კეჭალმაძე, ფლავიუს არიანე, გვ. 40)

...ὅσπερ ποταμὸς διορίζε: Ζι-
χούς καὶ Σάνιγας. Ζιχῶν βασι-
λεὺς Σταχέμφας· καὶ οὗτος παρὰ
σοῦ τὴν βασιλείαν ἔσχευ (ობ.
ნ. კეჭალმაძე, ფლავიუს არი-
ანე, გვ. 52).

Ὅρμισθεῖσιν οὖν ἐκ Διοσκου-
ριάδος πρῶτος ἂν εἴη ἕρμιος ἐν
Πιτυοῦντι: (ობ. ნ. კეჭალმაძე,
გვ. 52).

Ἐνθίνθε ἐς τὴν Νιτικὴν στά-
διοι πεντήκοντα καὶ ἑκατόν, ἵνα-
περ πάλαι ὄχε: ξίφος Σαυθικόν,
ὃ μνήμηγ ποιεῖται ὁ λογοποιὸς
Ἡρόδοτος (ობ. ნ. კეჭალმაძე,
გვ. 52).

მიუხედავად ასეთი ახლო დამოკიდებულებისა არიანეს „პერიპლუსის“ ტექსტისაგან, უსახელო ავტორის „პერიპლუსი“ მაინც იხარჩუნებს თავის მნიშვნელობას, ზოგორც საისტორიო და საგეოგრაფიო წყარო: ანონიმის „პერიპლუსი“ იძლევა ზოგჯერ ისეთ ტექსტუალურ სხვაობას, რომელიც ახალი საგეოგრაფიო პუნქტების ძიების საჭიროებას კბადებს. სანიმუშოდ რომ ავიღოთ ჩვენ მიერ მოყვანილი უკანასკნელი ციტატი, სადაც არიანესთან ადგილი *Νιτικῆ*

ანონიმი

Ἀπὸ δὲ τοῦ Φάσιδος ποταμὸν
εἰς Χαρίεντα ποταμὸν ναυσίπορον
στάδιο: C' (90), μίλια: β' (ობ.
ქვემოთ გვ. 6).

Οὗτος ὁ ποταμὸς Ἀχαιοὺς
(λέγεται Βάσις, καὶ) διορίζε: Ζι-
χούς καὶ Σάνιγας. Ζιχῶν δὲ
βασιλεὺς Σταχέμφας· καὶ οὗτος
τὴν βασιλείαν παρὰ σοῦ ἔχει: (ობ.
ქვემოთ, გვ. 10).

Ὅρμισθεῖσιν οὖν ἐκ Διοσκου-
ριάδος τῆς Σερραστουπόλεως
πρῶτος ἂν εἴη ἕρμιος ἐν Πιτυοῦντι:
(ობ. ქვემოთ, გვ. 9).

Ἀπὸ δὲ Πιτυοῦντος εἰς Στεν-
νιτικὴν γῶραν (καὶ ποτε Τριγ-
λίτην λεγομένην) στάδιο: ρν'. μί-
λια κ', ἐν ἣ πάλαι ὄχε: ξίφος
Σαυθικόν, ὃ μνήμηγ ποιεῖται ὁ
λογοποιὸς Ἡρόδοτος (ობ. ქვემოთ,
გვ. 10).

იხსენიება, ჩვენ დავინახავთ, რომ ანონიმის ტექსტში სწერია *Στεν-
υ:ταιχ*. ყურადღება უნდა მიექცეოდეს იმას, რომ *Ν:ταιχ* მხოლოდ
არიანეს „პერიპლუსშია“ ჯერჯერობით დადასტურებული და ბერძ-
ნულ ონომასტიკონში არც კია მოძებნილი ეს გეოგრაფიული პუნქტი.
მის მოსაძებნად კი ანონიმის ტექსტის *Στενυ:ταιχ*-მ შეიძლება გარ-
კვეთული როლი შეასრულოს. პირადად მე ვფიქრობ, რომ ეს ტექ-
სტუალური სხვაობა შემდეგნაირად უნდა აიხსნას:

არ იბეგ: *ἐς τὴν Νιταίην*
ანონიმი *ἐς Στενυ:ταιχ* ← *ἐς στενυ:ταιχ*
← *ἐς τὴν (ε-η) Νιταίην*

ასე რომ საინტერესო რჩება ისევ *Ν:ταιχ*.

უსახელო ავტორის „პერიპლუსი“, არიანეს გარდა, შეიცავს აგრე-
თვე ცნობებს, რომლებიც მოტანელია სხვა, ჩვენამდე დრამატულად
მოდუნული გეოგრაფოსების (მენიპე მარკიანეს, სკიმნოსის და სკი-
ლაქსის) შრომებიდან.

ANONYMI PERIPLUS

(K. Müller, FHG v. V, 174—184)

§ 1. Ἀπὸ τῶν Ἀρχάβειας
ποταμῶν ἕως Ὀφισίντας ποταμοῦ
πρώην φάσαν ἕθνος οἱ λεγόμενοι
Ἐχθίριαι (ὄν δὲ οἰκοῦσι Μαχά-
λωνες καὶ Ἠνίοχοι)· ἀπὸ δὲ Ἀψά-
ρου ποταμῶν ἕως Ἀρχάβειας ποτα-
μῶν πρώην φάσαν οἱ λεγόμενοι
Βύζηρες (ὄν δὲ οἰκοῦσι Ζυῖρη-
ται) (E Menippro).

რები (ამჟამად ცხოვრობენ ბიდროტები).

§ 2. Ἀπὸ δὲ Ἀψάρου ποτα-
μῶν εἰς Ἀκαψίν ποταμῶν ναυσί-
πορον στάθια ι', μίλια δ'σ. Ἀπὸ
δὲ τῶν Ἀκάμψιος ποταμῶν εἰς
Βαθῖν ποταμῶν στάθια οε', μί-
λια ι'. Ἀπὸ δὲ τῶν Βαθῖος ποτα-
μῶν εἰς Κίναςον ποταμῶν στάθια Γ',
μίλια β'. Ἀπὸ δὲ Κίναςου ποτα-
μῶν εἰς Ἴσιον ποταμῶν ναυσίπορον

§ 1. მდინარე არქაბიდან მო-
ცილებული ვიდრე ოფისინტის
წყლამდე წინათ ცხოვრობდა
ეგრეთწოდებული ეჭირიელეზის
ტომი (ხოლო ამჟამად ცხოვრო-
ბენ მაქელონები და ჰენიოხები).
აფსარის წყლიდან ვიდრე მდი-
ნარე არქაბემდე წინათ ცხოვ-
რობდნენ ეგრეთწოდებული ბიზი-
როტები).

§ 2. აფსარის წყლიდან მოცი-
ლებული ვიდრე აკამფისისამდე,
სანაოსნო მდინარემდე, 15 სტა-
დიონია ანუ ორი მილიონი. ხოლო
მდინარე აკამფისისიდან ვიდრე
ბათუს წყლამდე 75 სტადიონი, ანუ
10 მილიონი. ბათუს წყლიდან
ვიდრე კინასის წყლამდე 90 სტა-
დიონია, ანუ 12 მილიონი. ხოლო

στάδια C' (90), μίλια ιβ'. Ναυσί-
ποροι δὲ εἰσιν 3 τε Ἀκαμφίς καὶ
ὁ Ἴσις, καὶ αὐτὰς τὰς ἐσθιῶνας
ἰσχυρὰς. ἐκπέμπουσιν. Ἀπὸ δὲ
Ἴσιος ποταμοῦ εἰς Μόγγρον (ἦτοι
Νύγγρον) λεγόμενον πόρος, ναυσί-
σταδίων C' (90), μιλίων ιβ'. [Iude
ad Phasiu sunt stadia 90. mill. 12]
(Ex Arriano § 9).

§ 3. Οὗτος δὲ ὁ Φάσις ποτα-
μὸς ἔχει τὸ ρεῦμα φερόμενον ἐκ
τῆς Ἀρμενίας, ὅς πλησίον οἰκοῦσι
μεταστάντες ἐξ Ἰβηρίας εἰς Ἀρ-
μενίαν Ἰβηρες. Εἰσιόντων δὲ εἰς
ποταμὸν ἀριστερὰ τὸν Φάσιδος
παράκειται Μιλησίῳ πόλις Ἑλλη-
νικὴ Φάσις λεγομένη, εἰς ἣν λέγε-
ται καταβαίνειν ἔθνη ἐξ ἰκοντα
διαφύροις χρώμενα φωναίς, ἐν οἷς
τινας λέγουσιν ἀπὸ τῆς Ἰνδοικῆς
καὶ Βακτριανῆς συναφικνεῖσθαι
βαρβάρους. Μεταξὺ δὲ τούτων
βάρβαρος ἐστὶν ἡ Κοραξική, ἡ
τὰ ἐχόμενα ἡ Κωλική, καλούμενη,
τὸ νῦν Μελαγγλικῶν καὶ Κόλχων
ἔθνος (E periegesi iamb.)¹.
წოდებული კოლიკე, რომელიც ახლა [უჭირავს] მელანქლები და
კოლხების ტომს.

§ 4. Ἐχει δὲ καὶ ἀνάπλους
ὁ ποταμὸς σταδίων ρ', μιλίων δ'.
Ἐν ᾧ ἔστι πόλις μεγάλη Αἰξ
λεγομένη, ἔθεν ἡ Μήδεα ἡ
(E Scylacis Periplo).

კინსის წყლიდან ისისამდე, სანა-
ოსნო მდინარემდე, 90 სტადიონი,
ანუ 12 მილიონი. აკამფისი და
ისისი სანაოსნონი არიან, და
ქრიან დილის ძლიერი ქარები.
მდინარე ისიიდან ვიდრე ეგრეთ-
წოდებულ მოგროსამდე (ანუ ნეგ-
როსამდე) ნაგებნისათვის გზაა 90
სტადიონზე, ანუ 12 მილიონზე
[საიდანაც თაზისამდე არის 90
სტადიონი, ანუ 12 მილიონი].

§ 3. ეს მდინარე თაზისი თა-
ვისი მდინარეებით მოდის არმე-
ნიიდან. მის ნახლობლად ცხოვ-
რობენ იბერიიდან არმენიაში
გადასახლებული იბერიელები.
მდინარეში რომ შედიხართ, თა-
ზისის მარცხენო მდებარეობს
მილეტელთა ელინური ქალაქი,
რომელსაც თაზისი ეწოდება და
რომელშიაც, ამბობენ. ჩამოდის
სამოკი ტომი, სევადასხვა ენაზე
ნოლაპარაკე; მათ შორის, ამბო-
ბენ. ზოგნი არიან ბარბაროსები
ინდოეთიდან და ბაქტრიანიდან.
მათ შორის ბარბაროსული ქვე-
ყანაა კორაკსიკე, რომლის შე-
მადგენელი ნაწილია ეგრეთ-
წოდებული სკლიკე, რომელიც ახლა [უჭირავს] მელანქლები და
კოლხების ტომს.

§ 4. ეს მდინარე სანაოსნოა 100
სტადიონის, ე. ი. 12 მილიონის,
მანძილზე. ამ მდინარეზეა დიდი
ქალაქი, ეგრეთწოდებული აიქ,
საიდანაც იყო შედგა.

¹ ეს იაზდურის ლექსი მოიყვანა Müller-ს, გვ. 175 (იხ. ქვემოთ შენიშვნებში).

§ 5. Πάνυ δὲ κουφότατον ὕδωρ ἔχων ἡ Φάσις ἐπιπλεῖ τῆ θαλάσῃ, καὶ οὐ συμμίγνυται· καὶ ἔστι μὲν κατὰ τοῦ ἐπιρρέοντος γλυκύτατον ἀνιμῆσασθαι, εἰ δὲ εἰς βάρους τις καθήκει τὴν κάλπιν, ἄλμυρόν. Καίτοι ὁ πᾶς Πόντος πολὺ τι γλυκυτέρου τοῦ ὕδατος ἔστιν ἤπερ ἡ ἕξω θάλασσα· καὶ τούτου τὸ αἶψιον οἱ ποταμοὶ εἰσιν, οὔτε πληθὸς οὔτε μέγεθος σταθμῆτοι· ὅντες. Τεκμηρίον δὲ τῆς γλυκύτητος, εἰ τεκμηρίων δεῖ ἐπι τοῖς αἰσθήσει· φαινομένοις, ὅτι πάντα τὰ βροκήματα οἱ προσοικούντες ἐπὶ τὴν θάλασσαν κατάγουσι· καὶ ἐν ταύτῃ ποτίζουσι· τὰ δὲ ἡδέως πίνοντα [ὄρατα], καὶ λόγος κατέχει ὅτι καὶ ὠφέλιμον αὐτοῖς [τοῦτο τὸ ποτόν] ἔστι· τῶν γλυκέος μᾶλλον. Ἡ δὲ χροιά τοῦ Φάσιδος ἐξηλλαγμένη, ὅσα ἀπὸ μολίβδου ἢ κασσιτέρου βεβαμμένου τοῦ ὕδατος· καταστάν δὲ καθαρώτατον γίνεται. (Ὁ τοίνυν νενόμισται εἰσχομῖσα· ὕδωρ εἰς τὸν Φάσιν τοὺς εἰσπλέοντας· ἀλλ' ἐπειδὴν ἦδη εἰσβαίνωσιν εἰς τὸν ῥοῦν, παραγγέλλεται· ἅπαν ἔχθρα· τὸ ἐνὸν ὕδωρ ἐν ταῖς γαυσίν· εἰ δὲ μὴ, λόγος κατέχει ὅτι οὐκ εὐπλήρωσι. Ἐδὲ ὕδωρ τοῦ Φάσιδος οὐ σήπεται, ἀλλὰ μένει· ἀχραιφνές· καὶ ὑπὲρ δέκατον ἔτος, πλὴν γὰρ ὅ [ἔτ.] εἰς τὸ γλυκυτέρου μεταβάλλει· (Ex Arriano, § 10).

§ 5. ფაზისის მეტისმეტად მსუბუქი წყალი აქვს და [ამიტომ] ის ზღვის ზედაპირზე მიმდინარეობს, მას არ ერევა; თუ ზედაპირიდან ამოიღებ [წყალს], ტკბილია, ხოლო თუ სიღრმეში ჩაჰყოფ ტოლხას, მარილიანი [წყალი ამოჰყვება]. თუმცა [უნდა ითქვას], რომ მთელ პონტოს გაცილებით უფრო მტკნარი (ტკბილი) წყალი აქვს, ვიდრე გარე-ზღვას; ამის მიზეზი არიან მდინარეები, რომელთა ვერც რაოდენობას და ვერც სიდიდეს ვერ დაადგენ. რომ წყალი მტკნარია, ამის საბუთია შემდეგი — თუ, საერთოდ, საბუთს საჭიროებს ის, რაც გრძნობებით აღიქმება, — ზღვის სანაპიროზე მცხოვრებლები ნახერს იქ ჩარეკავენ ხოლმე და ამ წყალს ასმევენ: როგორც ჩანს, სიამოვნებითაც სვამენ, და ხნები დადის, რომ [ეს სასმელი წყალი] მათთვის უფრო სასარგებლოა, ვიდრე [ჩვეულებრივი] მტკნარი წყალი. ფაზისის ფერი განსაკუთრებულია. აი ისეთი, როგორც ტყვიით ან კალით გაღებთილი წყლისა. ხოლო, რომ დაწყნება, ძალიან სუფთაა. ამიტომაც არის, რომ ფაზისით მოვზაურს წყალი არ მიაქვს თან; ის კი არა, — როდესაც შესტურავენ მდინარეში. ბრძანებას სცემენ, მთელი წყალი, რაც კი ნავებშია, გადაღვარონ: წინააღმდეგ შეცთხვევაში, ხნებია, რომ კურვა ზედ-

ხიერი არ იქნება. ფაზისის წყალი კი არ შპორდება, არამედ რჩება გაუფუჭებელი ათი წლის განმავლობაშიც კი; კიდევ ნეტო: უფრო მტკნარი ხდება.

§ 6. Ἄπὸ δὲ τῶν Φάσιδος ποταμῶν εἰς Χαρίεντα ποταμὸν ναυσίπορον στάδια C' (90), μίλια ιβ'. Ἄπὸ δὲ Χαρίεντος ποταμῶν εἰς Χόβον ποταμὸν ναυσίπορον στάδια C' (90), μίλια ιβ'. Ἄπὸ δὲ Χόβου ποταμῶν εἰς Ζιγάνην (τὸν καὶ Ζιγανὶν λεγόμενον) ποταμὸν στάδια σ', μίλια κη'. Ἄπὸ δὲ Ζιγάνεως εἰς Ἰαρσούραν ποταμὸν (τὸν νῦν λεγόμενον Μοχί) στάδια ρκ', μίλια ιε'. Ἄπὸ δὲ Ἰαρσούρα ποταμῶν εἰς Ἴπκον ποταμὸν (τὸν νῦν λεγόμενον Ἀχγουμφάν), στάδια ρν', μίλια κ'. Ἄπὸ δὲ τῶν Ἴπκου ποταμῶν εἰς Ἀστῆλεφον ποταμὸν, ([τὸν] νῦν λεγόμενον Εὐριπὸν· εἰσπλους πορθμίων) στάδια λ', μίλια δ'. Ἄπὸ δὲ Ἀστῆλεφου ποταμῶν εἰς πόλιν Διοσκουρι[ά]δα λιμένα ἔχουσαν, τὴν νῦν λεγομένην Σεβαστοπόλιν, στάδια ρλε', μίλια ιη'. (Ex Arriano § 13 et 14, quibus nonnulla compilator de suo addidit).

კურიამდე (რომელსაც ამჟამად 135 სტადიონი, ანუ 18 მილიონი.

§ 7. Ἄπὸ τῶν Διοσκουρι[ά]δας τῆς [καὶ] Σεβαστοπόλεως ἕως Ἀφάρου ποταμῶν πρώην ἦσαν ἔθνος οἱ λεγόμενοι Κόλχαι· οἱ μετανομασθέντες Ἀκζοί (E. Menippi Periplo).

§ 6. მდინარე ფაზისიდან ვიდრე სანაოსნო ქარიენტის წყლამდე არის 90 სტადიონი, ანუ 12 მილიონი. ხოლო ქარიენტის წყლიდან ვიდრე სანაოსნო ხობის წყლამდე 90 სტადიონია, ანუ 12 მილიონი. ხოლო ხობის წყლიდან ვიდრე სიგამემდე (რომელსაც აგრეთვე ზიგანი ეწოდება) არის 210 სტადიონი, ანუ 28 მილიონი. ზიგანიდან ტარსურის წყლამდე (რომელსაც ანჯამად მოქი ეწოდება) არის 120 სტადიონი, ანუ 16 მილიონი. ხოლო ტარსურის წყლიდან ცხენისწყლამდე (რომელსაც ანჯამად ლაგუმფსა ეწოდება) არის 150 სტადიონი, ანუ 20 მილიონი. ცხენისწყლიდან ვიდრე ასტელეფის წყლამდე (რომელსაც ამჟამად ევრიპე ეწოდება: ბოშალდთა შესაცური) არის 30 სტადიონი. ანუ 4 მილიონი. ხოლო ასტელეფის წყლიდან ვიდრე ნავსადგურის მქონე ქალაქ დიოსსებასტუპოლი ეწოდება) არის

§ 7. დიოსკურიიდან (რომელსაც აგრეთვე სებასტუპოლი ეწოდება) ვიდრე აფსარის წყლამდე წინათ ცხოვრობდა ის ხალხი, რომელსაც კოლხები ეწოდებოდათ და [მერე] გადაერქვათ ლაზები.

§ 8. Ἔθνη δὲ παρημαίψα-
μεν τὰδε· Τραπεζουντίους μὲν,
καθάπερ καὶ Ξενοφῶν λέγει, Κόλ-
χοι θῆμοροι καὶ οὕς λέγει τοὺς μαχι-
μωτάτους καὶ ἐχθροτάτους εἶναι
τοὺς Τραπεζουντίους, οὗς ἐκαίνο·
μὲν Δριλλας ὀνομάζει. ἐμοὶ δὲ
δοκοῦσιν οἱ Σάννοι· οὗτοι εἶναι.
Καὶ γὰρ μαχιμώτατοι εἰσιν εἰς
τοῦτο ἔτι καὶ τοὺς Τραπεζουντί-
ους ἐχθροτάτοι, καὶ χωρὶα ὄχυρὰ
οἰκοῦσι, καὶ ἔθνος ἀβασίλευτον,
πάλαι μὲν καὶ φόρου ὑποτελὲς
Ῥωμαίοις, ὑπὸ δὲ τοῦ ληστεύειν
οὐκ ἀκρίβοσαι τὴν φορὰν. Κόλχων
δὲ ἔχοντα: Μαχέλωνες καὶ Ἡνίο-
χοι. Βασιλεὺς δ' αὐτῶν Ἀγχιά-
λος (Ex Agriano § 15).

ალარ უბლიან ხარკს, რადგან
კოლხებმა მისდევნენ მაჭელონები და
ახნიალე.

§ 9. Τὸ δὲ Ἡνιόχων ἔθνος
μυζόγενές ἐστι· Τοῦτους δὲ λέγου-
σιν τινες κληθῆναι: Ἡνιόχους ἀπὸ
τῶν Πολυδεύχους καὶ Κάστορος
ἡνιόχων Ἀμφιστάτου καὶ Τέλχιος·
ἐν γὰρ τῷ μετὰ Ἰάσονος ἀφικέσ-
θαι σὸλῳ δοκοῦσιν οὗτοι, περὶ
δὲ τοῦτους τοὺς τόπους ἄκησαν
ἀπολειφθέντες ὡς μυθεύεται· Ὑπὲρ
Ἡνιόχους δὲ ἄνω κεῖται: Κασιπία
καλουμενὴ θάλασσα βαρβάρων
γένη ἱπποφάγα περὶ αὐτὴν ἔχουσα
οἰκιδύμενα· ἧς θῆ τὰ Μήδων ἐστὶν
ἕρπια πλησίον (E perieg. iamb.).
ბარბაროსთა ტომები, რომლებიც ცხენის
ბორციით იკვებებიან;
მის მახლობლად არის მიდიელთა საზღვრები.

§ 8. ჩვენ განოვიარეთ შემდეგი
ტომები: ტრაპეზუნტელების მო-
საზღვრენი არიან, როგორც ქსე-
ნოფონტიც ამბობს, კოლხები და
ისინი, რომელთაც ის უწოდებს
ძალიან კარგ მეომრებს და ტრაპე-
ზუნტელებისადმი ძალიან მტრუ-
ლად განწყობილთ და რომელ-
თაც ის ღრილებს უწოდებს. მე
კი გვოხია, რომ ესენი სანობი
არიან. ესენი ხომ კარგი მეომრე-
ბიც იყვნენ და დღესაც არიან და
ტრაპეზუნტელებისადმი მტრუ-
ლად განწყობილნი; აგრეთვე
ცხოვრობენ გამაგრებულ ადგი-
ლებში, და ამ ტომს მეფეც
არა ჰყავს; წინათ კი რომაელებს
ხარკს უხდიდნენ, ხოლო [ახლა]
უახალურ ცხოვრებას ეწევიან.

§ 9. ჰენიოხთა ტომი — ნარევი
ტომია. ზოგიერთები ამბობენ,
რომ ამათ ჰენიოხები ეწოდათ
პოლიდევეს და კასტორის მეტ-
ლეთა — ანფისტატეს და ტელ-
ქის — სახელისაგან (ჰნიოხან). რო-
გორც ჩანს, ესენი იაზონთან
ერთად მოვიდნენ ლაშქრობის
დროს, და, როგორც გადმო-
გვეცემენ, ამ ადგილებში დასახლ-
დნენ მის შემდეგ, რაც აქ იყვნენ
მიტოვებული. ჰენიოხთა ზემოთ
არის ზღვა, კასპიისად წოდე-
ბული; მის გარშემო ცხოვრობენ
იკვებებიან;

§ 10. Μαχελώνων δὲ καὶ Ἡνιόχων ἐχόμενοι: Ζυδρεῖται· Φαρσάμανοι οὗτοι: ὑπάρχουσι· Ζυδρεῖται ὁ ἐχόμενος: Δαζοί, βασιλεὺς δὲ Δαζῶν Μαλάσσαι, ἕς τὴν βασιλείαν παρὰ σοῦ ἔχει· Δαζῶν δὲ ἔχοντα: Ἀφίλαι, βασιλεὺς δὲ Ἀφιλῶν Ἰουλιανός· οὗτος ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ σοῦ τὴν βασιλείαν ἔχει· Ἀφίλαις δὲ ἔμποροι Ἀβασγοί, καὶ Ἀβασγῶν βασιλεὺς Ἰμάμαγας (Ἰησιμάγας Arr.)· καὶ οὗτος τὴν βασιλείαν παρὰ σοῦ ἔχει· Ἀβασγῶν δὲ ἐχόμενοι: Σαννίγαι· ἐν ᾧ καὶ ἡ Σεβαστοπόλις ὄνομαται· Σαννιγῶν βασιλεὺς Σπεδαγᾶς (Σπαδάγας Arr.) ἐκ σοῦ τὴν βασιλείαν ἔχει: (Ex Arriano § 15).

§ 11. Καὶ μέχρι μὲν Ἀψάρου ὡς πρὸς τὸν (τὸ τε ἀνατολικόν) ἐπλεόμεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Εὐξείνου. Ὁ δὲ Ἀψαρος πέρας ἐφάνη μοι εἶναι κατὰ μέγας τοῦ Πόντου· ἐνθα γὰρ ἦδη πρὸς ἄρκτον ὁ πλοῦς ἡμῖν ἐγίνετο ἕστε ἐπὶ Χόβον [ποταμὸν, καὶ ὑπὲρ τὸν Χόβον] ἐπὶ τὸν Σιγάμην. Ἀπὸ δὲ Σιγάμου ἐκάμπτωμεν εἰς τὴν λαίαν πλευρὰν τοῦ Πόντου ἕστα ἐπὶ τὸν Ἴπκον ποταμὸν. Ἀπὸ δὲ τοῦ Ἴπκου ποταμοῦ ὡς ἐπὶ Ἀστάλεφον καὶ Διοσχυριάδα καταφανῶς ἦδη ἐπὶ ἀριστερὰ τοῦ Πόντου ἐπλεόμεν, καὶ ὁ πλοῦς ἡμῖν πρὸς ἡλίου θυόμενον ἐγίνετο· ὡς δὲ ἀπεστρέφωμεν ἀπὸ τοῦ Ἀσταλέφου ἐπὶ Διοσχυριάδα κατὰ ἰσομεν τὸν Καύκα-

§ 10. მაჭლონებსა და ჰენიოხებს მისდევენ ზიდრიტები. ესენი ფარასმანის ქვეშევრდომები არიან. ზიდრიტებს მისდევენ ლაზები, ხოლო ლაზთა მეფეა მალასა, რომელსაც შენგან მიიღო სამეფო ტახტი. ლაზებს მისდევენ აფსილები, ხოლო აფსილების მეფეა იულიანე: ამან სამეფო ტახტი მიიღო მამაშენისაგან. ხოლო აფსილების მოსაზღვრენი არიან აბაზგები; აბაზგების მეფეა რიმაგა (Arr.: რისმაგა). ამანაც შენგან მიიღო სამეფო ტახტი. აბაზგებს მოსდევენ სანიგები. მათ [ქვეყანაში] არის სედასტუპოლი. სანიგების მეფემ სპედაგამ (Arr.: სპადაგამ) შენგან მიიღო სამეფო ტახტი.

§ 11. ვიდრე აფსარამდე ჩვენ მივცურავდით აღმოსავლეთის მიმართულებით, მარჯვნივ გვექონდა ევქსინი: ხოლო აფსარი შე მომეჩვენა სივრცის მიხედვით პონტოს ბოლოდ. იქიდან კი ჩვენ მოგვიხდა ცურვა ჩრდილოეთისაკენ ხობამდე [მდინარემდე, და ხობის ზემოთ] სივამემდე. სივამიდან ჩვენ მოვბრუნდით პონტოს მარცხენა მხარისკენ [და ვიარეთ] ვიდრე ცხენისწყლამდე. ხოლო ცხენისწყლიდან ვიდრე ასტელეფამდე და დიოსკურიამდე აშკარად პონტოს მარცხნივ მივცურავდით. და ჩვენი ცურვა მზის დასავლისაკენ წარიმართებოდა. ხოლო როდესაც მოვბრუნდით ასტელეფიდან დიოს-

σον τὸ ὄρος, τὸ ὑψὸς μάλιστα κατὰ τὰς Ἄλπεις τὰς Κελτικὰς. Καὶ τοῦ Καυκάσου κορυφῆς τικ εἰδείνυτο, Στρόβιλος τῆς κορυφῆς ὄνομα, ἵνα περὶ ὁ Προμηθεὺς κρημασθῆται ὑπὸ Ἡφαίστου κατὰ πρόσταξιν Διὸς μυθεύεται. (Ex Argiano § 16).

§ 19. Τάδε μὲν οὖν τὰ ἀπὸ Βυζαντίου πλεόντων ἐπὶ δεξιὰ ὡς ἐπὶ Διοσκουριάδῃ, ἐς ὅπερ στρατόπεδον τελευτᾷ Ῥωμαίων ἡ ἐπικράτεια [ἐν δεξιᾷ] εἰσπλεόντων εἰς τὸν Πόντον. Ἐγὼ δὲ ἐπεὶ ἐπισυρόμεν Κότυν τετελευτηχέναι, τὸν βασιλεῖα τοῦ Βοσπόρου τοῦ Κιμμερίου καλουμένου, ἐπιμελὲς ἐποιήσαμην καὶ τὸν μέγρ: τοῦ Βοσπόρου πλοῦν θελῶσαι σοι, ὥς, εἴ τι βουλεύοιο περὶ τοῦ Κουσπόρου, ὑπάρχοι σοι καὶ τόνδε τὸν πλοῦν μὴ ἀγνοοῦναι βουλεύσασθαι. (Ex Argiano § 26).
ბოდა აი ეს საზღვაო აღწერა, გადაგეწვევითა.

§ 18. Τὰ δὲ λοιπὰ οὕτω πληρῶν λέξω. Ὀρμηθεῖσιν οὖν ἐκ Διοσκουριάδος τῆς Σεβαστουπόλεως πρῶτος ἔν εἶν ὄρημος ἐν Πιτυοῦντι· ἀπὸ οὖν Σεβαστουπόλεως, ἔνθα ὄρημος ναυσί, στάδιαι τν', μίλια μ', α', ε' (Ex Argiano § 27).

§ 14. Μέγρ: τούτου Ποντικῆ τῶν βαρβάρων ἐστὶ βασιλεία κατὰ τε Τιβαρηνίην καὶ Σαννι-

კურიისაკენ, დავინახეთ კავკასიის მთა, რომელიც სიმალით უდროის კელტურ აღმებს. მოჩანდა კავკასიის ერთი მწვერვალი; ამ მწვერვალის სახელია სტრობილე, სადაც პრომეთე იქმნა ჩაშოკიდებული ჰეფესტოს მიერ ზეგსის განკარგულებით; ასე გადმოგვცემენ მოთებო.

§ 12. აი, ასეთია იმათი გზა, რომლებიც მისცურავენ ბიზანტიონიდან დიოსკურიისაკენ მარჯვენა [ნაპირით]: ამ სინაგრესთან თავდება რომაელთა ბატონობა პონტონში შესვლის შემდეგ მარჯვენა [ნაპირით]. ხოლო როდესაც მე შევიტყე კოტისი გარდაიკვალაო, ეგრეთწოდებული კინერიული ბოსპორის მეფე, განვიზრახე ამეწერა, თუ როგორ შეიძლება ცურვა ბოსპორამდე; იმ შემთხვევისათვის, თუ ვინიცობაა შენ რამეს გადაწყვეტილი ბოსპორის შესახებ, ხელთ გექნე რომ გცოდნოდა თუ როგორ

§ 13. დანარჩენს ასე დავასრულებ და მოვახსენებ. თუ დიოსკურიიდან (სებასტუპოლიდან) მიემართები, პირველი ნავსაყუდელია პიტოუნტში. სებასტუპოლიდან, სადაც ხომალდების საყუდელია, არის 350 სტადიონი, ანუ 46 და 2/3 მილიონი.

§ 14. ამ ადგილამდეა პონტიკური სამეფო მარბაროსები-სა ტიბარანიისში, სანიკეში და

κῆν καὶ Κολχίδα, τὰ δ' ἐγόμενα τῶν αὐτονόμων ἐστὶ βαρβάρων (E perieg. iamb.).

§ 15. Ἄπὸ δὲ Πιτυοῦντος εἰς Σταννιτικὴν χώραν (καὶ ποτὲ Τριγλίτην λεγομένην) στάδιοι ρν', μίλια κ', ἐν ἧ πάλαι ἦκε: ἔθνος Σκυθικόν, οὐ μνήμην ποιεῖται ὁ λογοποιὸς Ἡρόδοτος· καὶ λέγει: τούτους εἶναι τοὺς φθιερῶ τρωατέοντα· καὶ γὰρ εἰς τοῦτο ἐπὶ ἡ δόξα ἡ ἀπὸ τῆς ὑπὲρ αὐτῶν κατέχει. Ἄπὸ δὲ Σταννιτικῆς εἰς Ἀβασκὸν ποταμὸν στάδιοι Γ', μίλια ιβ'. Ἄπὸ δὲ Ἀβάσκου ποταμοῦ εἰς Βρούχοντα ποταμὸν (τὸν νῦν λεγόμενον Μίζυρον) στάδιοι ρκ', μίλια ιε'. Ἄπὸ δὲ τοῦ Βρούχοντος εἰς Νήσιον ποταμὸν, ἐν ᾧ καὶ Ἡράκλειον ἄκραν ἔχει: (τὴν λεγομένην Πυξίτην) στάδιοι ξ', μίλια η'. Ἄπὸ δὲ Νήσιος ποταμοῦ εἰς Μασαίτικὴν ποταμὸν στάδιοι Γ' (90), μίλια ιβ'. Ἄπὸ δὲ Μασαίτικου ποταμοῦ εἰς Ἀχαιοῦντα ποταμὸν (ἐν ᾧ εἰσπλοῦς παρθμῶσι) στάδιοι ξ', μίλια η'. Οὗτος ὁ ποταμὸς Ἀχαιοὺς (λέγεται: Βάσις, καὶ) διορίζει Ζιχοῦς καὶ Σάννυχας. Ζιχῶν δὲ βασιλεὺς Σταχέμφλας· καὶ οὗτος τὴν βασιλείαν παρὰ σοῦ ἔχει: (Ex Arriano § 27.

მდინარე აქეუნტი (იწოდება ბასისად და) ჰყოფს ჯიქებს და სანიხებს. ჯიქების ნეთევა სტახემფლა: ანასაც შენგან აქვს სამეთო ტახტი მიღებული.

§ 16. Ἄπὸ οὗν Ἀχαιοῦντος ποταμοῦ ἕως Ἀβάσκου ποταμοῦ Σάννυχας οἰκοῦσιν. (E Menippo).

კოლხეთში; ამათ მისდევს ავტონომიურ ბარბაროსთა [ქვეყნები].

§ 15. ბოლო პიტიუნტიდან ვიდრე სტენიტიკის ქვეყნამდე (რომელსაც ოდესღაც ტრიგლიტი ეწოდებოდა) არის 150 სტადიონი, ანუ 20 მილიონი; ამ ქვეყანაში ძველად ცხოვრობდა სკვითური ტომი, რასაც იხსენიებს სიტყვისმოქმედი ჰეროდოტე. ის ანბობს, რომ ისინი არიან გიჩიჭამიები. და ეს აზრი მათ შესახებ ჯერ კიდევ დღემდე არსებობს. სტენიტიკიდან აბასკის წყლამდე არის 90 სტადიონი, ანუ 12 მილიონი. ბოლო აბასკის წყლიდან ვიდრე ბრუხონტიანდე (რომელსაც ამჟამად მიზიგი ეწოდება) არის 120 სტადიონი. ანუ 16 მილიონი. ბოლო ბრუხონტიდან ნესის წყლამდე, სადაც გაქვს ირაკლის კონცხიც (ეგრეთ წოდებული პიქსიტე) არის 60 სტადიონი, ანუ 8 მილიონი. ბოლო ნესის წყლიდან ვიდრე მასეტის წყლამდე არის 90 სტადიონი, ანუ 12 მილიონი. ბოლო მასეტის წყლიდან აქეუნტის წყლამდე (რომელიც ბოშალდებისათვის სანაოსნოა) 60 სტადიონი, ანუ 8 მილიონი. ეს

§ 16. აქეუნტის წყლიდან ვიდრე აბასკის წყლამდე ცხოვრობენ სანიხები.

§ 17. Ἄπὸ δὲ Ἀχαιοῦντος ποταμοῦ εἰς Ἡράκλειον ἀκρωτήριον (τὸ νῦν λεγόμενον τὰ Ἑρημα) στάδιοι ρν', μίλια κ'. (Ἄπὸ δὲ Ἡρακλείου ἀκρωτηρίου ἐπ' ἄκραν ἐν ἣ καὶ νῦν λέγεται: τὰ Βαγὰ κἀστρον στάδιοι ε', μίλιον α', γ')

(mill. 1 1/2). Ἄπὸ δὲ [ταύτης τῆς ἀκρας] ἐπ' ἄκραν ἐν ἣ σκίπη ἐστὶν ἀνέμου θρασίου καὶ Βορρᾶ, (ἐν ἣ νῦν λέγεται: Λαϊά) στάδιοι π', μίλια ε', δ, ε' (millia 10 2/3).

Ἄπὸ δὲ Δαίξ; εἰς τὴν λεγομένην Παλαιὰν Δαζικὴν (ἐν ἣ ἔδρωται ἡ νῦν λεγομένη Νίκοψις¹, ἧς πλησίον ποταμὸς ὁ νῦν λεγόμενος Ψάχαψις²) στάδιοι ρκ', μίλια ιε'.

Ἄπὸ δὲ τῆς Παλαιᾶς Δαζικῆς εἰς τὴν Παλαιὰν Ἀχαιαν (ἐν ἣ καὶ ποταμὸς ὁ νῦν λεγόμενος Τόψιδας³) στάδιοι ρν', μίλια κ' (Ex Arriano § 27).

„ძველ ლაზიკიდან“ ვიდრე ძველ აქაიამდე წოდებული ტოპსიდად (= ტუაფსე), არის 150 სტადიონი, ანუ 20 მილიონი.

§ 18. Ἄπὸ οὖν Παλαιᾶς Ἀχαιᾶς ἕως τῆς Παλαιᾶς Δαζικῆς καὶ ἐπέκεινα ἕως Ἀχαιοῦντος ποταμοῦ πρώην ἴκουν ἔβνη οἱ λεγόμενοι: Ἰνίοχοι, Κοραῖοι καὶ Κωλικοί, Μελάγγλαινοι, Μαχέλωνες, Κόλχοι καὶ Λαῖοι, νῦν δὲ οἰκοῦσι Ζεχοί (E Menippi Periplo).

§ 17. აქუენტის წყლიდან ვიდრე ირაკლის კონცხამდე (რომელსაც ამჟამად ერემა ეწოდება) არის 150 სტადიონი, ანუ 20 მილიონი. (ირაკლის კონცხიდან იმ კონცხამდე, სადაც არის ციხე, რომელსაც ამჟამად ეწოდება ვაგა, არის 10 სტადიონი, ანუ 1 1/2 მილიონი). ამ კონცხიდან ვიდრე იმ კონცხამდე, სადაც არის დაცვა ქარისაგან — თრასკისაგან და ბორასაგან — (სადაც არის ამჟამად ეგრეთ წოდებული „მარცხენა“), არის 80 სტადიონი, ანუ 10 2/3 მილიონი. „მარცხენადან“ ვიდრე ეგრეთწოდებულ „ძველ ლაზიკემდე“ (სადაც დაფუძნებულია ამჟამად ნიკოფსიად წოდებული, რომლის მახლობლად არის ამჟამად ეგრეთწოდებული ფსახაფსი) არის 120 სტადიონი, ანუ 16 მილიონი.

აქაიამდე (სადაც არის მდინარე, — ტუაფსე), არის 150 სტადიონი,

§ 18. „ძველი აქაიიდან“ ვიდრე „ძველ ლაზიკემდე“ და შემდეგ ვიდრე აქუენტის მდინარემდე წინათ ცხოვრობდნენ ტომები, რომელთაც ეწოდებოდათ ჰენიონები, კორაქსები და კოლიკები, მელანქლენები, მაქლონები, კოლხები და ლაზები; ამჟამად კი ცხოვრობენ ჯიქები.

¹ Nicopsis nunc est Negepsouko (Müller) (Ναγαιψί).
² Ψαχ. fluvius... in tabulis nostris Chapsouko dicitur (M.).
³ Τόψιδας;] nunc Tuepsin (M.).

§ 19. Ἀπὸ δὲ τῆς Παλαιᾶς Ἀχαΐας εἰς Πάγρας¹ λιμένα (τὸν νῦν λεγόμενον Ἐπτάλῳ λιμένα²) στάδιοι τν', μίλια μ', ±, c' (milia 46²/₃) (Ex Arriano, § 28).

§ 20. Ἀπὸ οὖν Πάγρας λιμένος ἕως τῆς Παλαιᾶς Ἀχαΐας πρώην ἦκουν οἱ λεγόμενοι Ἀχαιοί, νῦν δὲ οἰκοῦσι Ζυχοί (E Menippo).

§ 21. Ἀπὸ δὲ Ἐπτάλῳ λιμένος εἰς τὸν Ἰερόν λιμένα (τὸν νῦν λεγόμενον Ἰερίου ἤτοι τὸ Νίκαξιν) στάδιοι ρπ', μίλια κδ'. Ἀπὸ δὲ Ἰερόν λιμένος ἤτοι Νίκαξιν³ εἰς Σινδικὴν (ἤτοι Σινδικὸν λιμένα, νῦν δὲ λεγόμενον Ἐνδουσίαν)⁴ στάδιοι σC', μίλια μ' (Ex Arriano, § 28).

§ 22. Ἀπὸ οὖν Σινδικὸν λιμένος ἕως Πάγρας λιμένος πρώην ἦκουν ἔθνη οἱ λεγόμενοι Κερκέται ἤτοι Τορίται, νῦν δὲ οἰκοῦσιν Ἰνδουσίαν οἱ λεγόμενοι, τῆ Γοτακῆ καὶ Ταυρικῆ χρώμενοι γλώτῃ (E Menippo).

§ 23. Ἀπὸ δὲ Σινδικὸν λιμένος ἐκδέχεται κώμη Κοροκονδᾶμη

§ 19. ძველი აქიოიდან პაგრის ნავსადგურამდე (რომელსაც ახლა ჰეპტალის ნავსადგური ეწოდება) არის 350 სტადიონი, ანუ 46²/₃ მილი.

§ 20. პაგრის ნავსადგურიდან ვიდრე ძველ აქიოამდე წინათ ცხოვრობდნენ ეგრეთწოდებული აქიოელები, ხოლო ამჟამად ცხოვრობენ ჯიქები.

§ 21. ჰეპტალის ნავსადგურიდან ვიდრე ჰიერონის ნავსადგურამდე (რომელსაც ანჟამად ეწოდება ჰიეროუ ანუ ნიკაქსი) არის 180 სტადიონი, ანუ 24 მილიონი. ხოლო ჰიერონის ნავსადგურიდან ანუ ნიკაქსიდან ვიდრე სინდიკემდე (ანუ სინდიკის ნავსადგურამდე, რომელსაც ანჟამად ეწოდებოდა ევლუსია ეწოდება), არის 290 სტადიონი. ანუ 40 მილიონი.

§ 22. სინდიკის ნავსადგურიდან ვიდრე პაგრის ნავსადგურამდე წინათ ცხოვრობდნენ ტონები ეგრეთწოდებული კერკეტებისა ანუ ტოროტებისა, ხოლო ამჟამად ცხოვრობენ ეგრეთწოდებული ევლუსიანები, რომლებიც ლაპარაკობენ ვუთურ და ტავრულ ენაზე.

§ 23. სინდური ნავსადგურის შემდეგ არის სოფელი, რომელ-

¹ Nunc Pagrae portus vocatur Ghelindjik.

² Alibi huius denominationis vestigium non reperi.

³ In nostris tabulis est Miskhako.

⁴ Ἰνδουσία... ob. Procopius BG IV, 4, p. 474.

λεγομένη, ἐπὶ ἰσθμῶσ ἦτο: στενοῦ
 τῆς λίμνης καὶ τῆς θαλάσσης
 λεγόμενη. Μεθ' ἧν ἡ Κοροκονδρα-
 μιτις ἐστὶ λίμνη ἣ νῦν λεγομένη
 Ὀπισσᾶς, κἀπὸν εὐμεγέθη ποι-
 εῖσα, σταδίων χλ', μιλίων πδ'.
 Εἰσπλεύσαντι δὲ εἰς αὐτὴν τὴν
 λίμνην καὶ περιπλεύσαντι εἰς Ἐρ-
 μωνάσσαν πόλιν στάδια υμ', μίλια
 νη'. α', ς' (millia 58²/₃) (E. Me-
 nippro).

§ 24. Ἀπὸ οὖν Ἐρμωνάσ-
 σης ἕως τοῦ Σινδικοῦ λιμένος
 παροικουσι Μασιτίν τινες Σίνδοι
 λεγόμενοι ἔθνος, ἐφ' οἷς λέγεται
 Σινδική. Οὗτοι οἱ Σίνδοι βάρβαροι
 μὲν εἰσιν, τοῖς δὲ ἦθεσι ἤμεροι.
 Ἀπὸ δὲ τῶν Σίνδων εἰσι Κερκέ-
 ται οἱ λεγόμενοι Τορίται, δίκαιον
 καὶ ἐπιεικὲς ἔθνος καὶ γαυτικὸν
 μάλιστα. Ἀπὸ δὲ Κερκετῶν ὁμο-
 ρον τούτων ἔχουσι γῆν Ἀχαιοί.
 οὗς δὲ λέγουσιν ὄντας Ἑλληνας
 γένει καλεῖσθαι Ἀχαιοὺς ἐκβα-
 ρβαρωμένους· τὸν Ὀρχομενίων
 γὰρ φασὶν λαὸν ποτε τὸν Ἰαλμένου
 μηγύσθαι παντὶ τῷ στόλῳ ἐξ Ἰλίου
 πλείοντι ὑπὸ τῶν πνευμάτων τοῦ
 Τανάθου ἀνέμου ἄκοντας εἰς τὴν
 Ποντικὴν καὶ βάρβαρον χώραν
 καταλθεῖν· θέναν ἀπαξενωμένους
 εἶναι καὶ παρανόμους φασί, καὶ
 τοῖς ἦθεσι μάλιστα Ἑλλησι· δυσ-
 μενεστάτους· πολλοὶ [δὲ] καὶ ἐγνα-
 τῖοι εἰσιν (οἱ Ἀχαιοὶ) τοῖς Κερ-
 κέταις (R. perieg. iamb.).

თავ ელინთა მიმართ უსასტიკესნი. ისინი ბევრნი არიან და კერკე-
 ტების მიმართ მტრულად განწყობილნი.

საც ეწოდება კოროკონდამე; იგი
 მდებარეობს ვიწრო ყელზე ტბასა
 და ზღვას შუა. ამ სოფლის შემ-
 დგე არის კოროკანდამიტის ტბა,
 რომელსაც აწეიძალ ეწოდება
 ოპისა; ქმნის ძალიან დიდ უბეს,
 სიგრჯით 630 სტადიონია, ანუ 84
 მილიონი. ამ ტბაში რომ შედი-
 ხარ და გადასცურავ ერმონასის
 ქალაქში. (მანძილი) არის 440
 სტადიონი, ანუ 58²/₃ მილიონი.

§ 24. ერმონასიდან ვიდრე სინ-
 დიკის ნავსადგურამდე მეოტი-
 დის გასწვრივ არის ტომი, სინ-
 დებად წოდებული, მათ გამოა
 რომ სინდიკე ეწოდება. ეს სინ-
 დები არიან ბარბაროსები, თავი-
 ანთი ხასიათით რბილები. სინ-
 დების შემდეგ არიან კერკეტე-
 ბად წოდებული ტორიტები, მარ-
 თალი და ჩინებული ტონი, კარგი
 მებლვაურებიც. კერკეტების შემ-
 დგე მათი მოსახლერე ქვეყანა
 უჭირავთ აქაელებს, რომლებიც,
 როგორც ამბობენ, არიან წარ-
 მოშობით ბერძნები. ხოლო რო-
 დესაც გაბარბაროსდნენ, მათ
 ეწოდათ აქაელები. ამბობენ, რომ
 იალმენის ორქომენიელთა ხალხი,
 ოდესღაც მთელი ხომალდებით
 ილიონიდან რომ მოცურავდა,
 ტანადის ქარის ბერვის გამო
 პონტოს ბარბაროსულ ქვეყანაში
 მოხვდა. ანეტომ ამბობენ, რომ
 ისინი გაუცხოებულნი და უსა-
 მართლონი არიან და ხასიათი-

§ 25. Ἀπὸ δὲ Ἑρμῶνάσσης ἐκπλεύσαντι τοῦ κόλπου ἐπὶ τὸ στόμα τῆς Μαιώτιδος λίμνης καὶ κώμην Ἀχιλλεῖον σταδίοι φιά', μιλια ζη', α', ε' (millia 68²/₃) (E Menippro).

§ 26. Ἐπ' εὐθείας δὲ πλέονται ἀπὸ Σινδικῆς εἰς Βόσπορον τὸν Κιμμέριον καλούμενον καὶ πῶλιν Βοσπόρου Παντικαπαίων σταδίοι φλ', μιλια οβ' (Ex Arriano § 29).

§ 27. Ὅμοσ ἀπὸ τοῦ Ἱεροῦ περιπλέοντι: ἕως τοῦ στομίου τῆς Μαιώτιδος λίμνης ἔτι Ἀχιλλεῖου κώμης σταδίοι α, ρυπς' (12487), μιλια αχγγ', γ' (1653¹/₃).

§ 28. Ἀπὸ δὲ τῆς Ἀχιλλεῖου κώμης, ἔτις ἐστὶν ἐπὶ τοῦ τέλους τῆς Ἀσίας καὶ τῶν πόρου τοῦ κατὰ τὸ στόμα τῆς Μαιώτιδος λίμνης ἔτις τοῦ Τανάωσ; κειμένη ἐπὶ τὴν καταντικρὺς κειμένη κώμην ἐπὶ τοῦ τέλους τῆς Εὐρώπης; [τὸ] λεγόμενον Πορθμῖον, ἔτις καὶ αὐτὴ κείτα: ἐπὶ τοῦ πόρου τοῦ κατὰ τὸ στόμα τῆς Μαιώτιδος λίμνης, ἔστι: ὁ διάπλους τοῦ στόματος σταδίων κ' (E Menippro ut videtur).

§ 29. Ὅστις Τάναϊς ποταμὸς λέγεται ἐρῖξεν ἀπὸ τῆς Ἀσίας τὴν Εὐρώπην, καὶ ἕρμαται: μὲν ἀπὸ λίμνης τῆς Μαιώτιδος, ἐκβάλλει: δὲ εἰς θάλασσαν τὴν τοῦ Εὐξείνου Πόντου· καίτοι: Δίσχυλος ἐν Προμηθεὶ λυομένῳ τὸν Φᾶσιν ποταμὸν ἕρον τῆς Εὐρώπης καὶ

§ 25. ერმონასის უბიდან მეოტის ტბის ყელამდე რომ მისცურავ, არის სოფელი აქილეიონი, 515 სტადიონი, ანუ 68²/₃ მილიონი.

§ 26. პირდაპირ თუ მისცურავ სინდოიდან კიმერიულად წოდებულ ბოსპოროსი და ბოსპორის ქალაქ პანტიკაპეაში, გაივლი 530 სტადიონს, ანუ 72 მილიონს.

§ 27. თუ ზევსის ტაძრიდან გარშემოვლი ვიდრე მეოტის ტბის ყელამდე, ანუ აქილეიონის სოფლამდე, გაივლი 12487 სტადიონს, ანუ 1653¹/₃ მილიონს.

§ 28. სოფელ აქილეიონიდან, რომელიც არის აზიის ბოლოში და მეოტის ტბის ყელის შესავალთან, ანუ ტანაისთან ვიდრე პირდაპირ მდებარე სოფლამდე, ევროპის ბოლოს რომ არის, ევროთწოდებული პორთმონი.— ესეც ხომ მდებარეობს მეოტის ტბის შესავალთან, — გადასასვლელი არის 20 სტადიონი, ანუ 2²/₃ მილიონი.

მილიონ β', α', ε' (millium 2²/₃)

§ 29. ტანაილის მდინარე, ამბობენ, საზღვრავს აზიისაგან ევროპას, და მიემართება მეოტის ტბიდან, ხოლო ერთვის ზღვას, ევქსინის პონტოს, თუმცა ესქილე „განთავისუფლებულ პრომეთეში“ მდინარე ფაზისს აცხადებს ევროპისა და აზიის მიჯ-

της Ἀσίας ποιεῖ. Λέγουσι γοῦν
ἀπὸ τοῦ οἵ Τιτᾶνες πρὸς τὸν Προμη-
θέα δεῖ

ἴχομεν
τοὺς σοὺς ἀθλοὺς τοῦτ᾽ ἐν,
Προμηθεῦν,
δεσμὸν τε πάθος τῶν
ἐποφύμενοι

Ἐπειτα καταλέγουσιν ἄστυ
χώραν ἐπὶ γῆτον

Ἦν μὲν δίδυμον χθονὸς
Εὐρώπης
μέγαν γ᾽ Ἀσίαν τέριμονα
Φᾶσιν.

Τῆς δὲ λίμνης τῆς Μαιώτι-
δος περίπλους ἐν χύκλῳ λέγεται:
σταδίων ἀμφὶ τοὺς 5, μιλίων 40
(Ex Arriano § 29).

ნად. ტიტანები პრომეთეს მიმარ-
თავენ და ამბობენ:

მოველით
რომ ვიხილოთ, პრომეთე,
ეს შენი ვაებანი
და ბორკილების ეს
უბედურება.

შემდეგ ისინი ჩაილაპარაკებენ,
თუ რამდენი ქვეყანა გამოიარეს:
ევროპის ქვეყნის და აზიის
ორმაგი
დიდი საზღვარი — ფაზისი.

მეოტის ტბას რომ გარშემო
შემოუარო, ამბობენ, გაივლი
დაახლოვებით 9000 სტადიონს,
ანუ 1200 მილიონს.

ზემოთ მოყვანილი ნაწყვეტები მოიპოვება ანონიმის ტრაქტატის
შუა ნაწილში, რომელიც გამოცემულია კ. მიულერის მიერ FHG-ის
მეხუთე ტომში. გარდა ამისა ჩვენთვის საგულისხმო ცნობები
საქართველოს შესახებ მოიპოვება ტრაქტატის პირველ ნაწილშიც,
რომელშიც აღწერილია პონტოს სამხრეთი სანაპირო ბოსფორიდან
ვიდრე მდინარე აფსარამდე და რომელიც გამოცემულია კ. მიულერის
მიერ კრებულში Geographi graeci minores (GGM), ტ. I
(1882 წ.), გვ. 402 შმდლ.

ქვემოთ მოგვყავს ნაწყვეტები ამ კრებულიდან, სადაც ისინი
მოთავსებულია 409—412 გვერდებზე.

Ἄπὸ δὲ Κοτύωρος ἕως πλε-
σίον Πισλαμανίου πρῶτον Τιβαρη-
νοὶ ἦσαν, ἔπειτα ἑμοχάριον, πᾶ-

კოტიორიდან ვიდრე პოლე-
მონიონის მიდამოებამდე წინათ
ცხოვრობდა მეზობელი ტომი

νυ γελῶν σπυδόντας· ἐκ παντός
τρόπου, εὐδαμονίην εἶναι· ταύτην
κακρικότητας.

Ἄπὸ οὖν Φαρισαϊκῆς τῆς καὶ
πάλα· Κερασοῦντος· ἕως πηλυσίου
Κουσιῶρου πρώτου ἤκουον εἶθνος·
οἱ λεγόμενοι· Μασσωναῖοι, εἰθεσιν
νόμοις τε ἔργοις τε βαρβαρικότη-
τατος· φασὶ γὰρ ἐν ἑλλήνοισιν
ὑψηλοῖς· τὴν ἄγαν πύργους ἐνα-
καεῖν πάντας, ἐν φανερόν· ὅ· ἀεὶ
ἕκαστα πράττειν· τὴν δ' ἑαυτὸν
βασίλειά δεδεμένον [ἐν] πύργῳ
[τε] συγκακλασμένον, τήρειν ἐπι-
μαλῶς, τὴν ἀνωτάτω πτέγην
ἔχοντα· τοῖς φρουροῦσι· ὅ· αὐτὸν
ἐπιμελῆς· εἶναι· νομίμως· ἵνα πάντα
προστάτη ποιεῖν· εἰ δὲ παρα-
βῆι, κῆλασιν αὐτὸς λαμβάνειν
φασὶν μεγίστην, καὶ θιζόντας· τὴν
τροφήν.

ვთუ ის ვადაუხვევს კანონიერებას, ამბობენ, რომ მას უდიდეს სასჯელს ადებენ და საქმელს არ აძლევენ.

Τραπεζῶν· πόλις· Ἑλληγνίς,
Σινωπέων ἄποικος, ἐπὶ θαλάσσει
ὄκη· τημένη.

Ἄπὸ οὖν Τραπεζῶντος· ἕως
τῆς Ἀρηταΐδος· νήσου (καὶ Φαρ-
νακίης τῆς) καὶ πάλα· Κερασοῦν-
τος πρώτου ἤκουον εἶθνος· οἱ λεγό-
μενοι· Μάκρωνες ἦτοι· Μακροκέ-
φαλοι.

Ἄπὸ δὲ Τραπεζῶντος· εἰς
Ἰύσον λιμένα, τὴν νῦν λεγό-
μενον Σουσάρμια, στάδια ρπ',
μίλια κδ'.

ტიბარენებისა, რომლებიც
სულ იციხოდნენ, ყოველგვარ
შემთხვევის გამო. და თელიდნენ,
რომ ეს ბედნიერება იყო.

ფარნაკიიდან, ძველი კერასუნ-
სუნტიიდან, ვიდრე კოტიორის მი-
ღნოცნამდე წინათ ცხოვრობდა
ტომი ეგრეთწოდებული მოსკი-
ნიკებისა, რომლებიც თავიან-
თი ჩვეულებებით, ადათებით და
საქმიანობით მეტიანეტად ბარბა-
როსება იყვნენ: ამბობენ, რომ
ისინი ყველანი ცხოვრობდნენ
ხის ძალიან მაღალ კოშკებში, მუდამ
აშკარად აკეთებდნენ ყოველგვარ
საქმეს: თავიანთ მეფეს, რომელიც
კოშკის ზემო სართულშია: ნებორ-
კილი და ჩაკეტილი, ყურადღებით
უთვალთვალდებენ: ვინც მას ყუ-
რადღებით დარაჯობს. მათ დავა-
ლებული აქვთ უსურონ, რომ მან
ყველაფერი კანონიერად განა-
გონს: თუ ის ვადაუხვევს კანონიერებას, ამბობენ, რომ მას უდიდეს

ტრაპეზუნტი — ელინური ქა-
ლაქია, სინოპელთა ახალშენი,
და ზღვის ნაპირას მდებარეობს.

ტრაპეზუნტიიდან ვიდრე არე-
ტიადას კუნძულამდე (და ფარნა-
კიამდე, ვ. ი.) და ძველ კერასუნ-
ტიამდე წინათ ცხოვრობდა ტომი
ეგრეთწოდებული მაკრონიე-
ბისა ანუ გრძელთავიანებისა.

ტრაპეზუნტიიდან ისოს ნაე-
სადგურამდე, რომელსაც ახლა
ეწოდება სუსარმია, 180 სტადიო-
ნია, ანუ 24 მილიონი.

'Από δὲ Σουσαρμίων εἰς Ὀφεινῶνα ποταμὸν, ἐν ᾧ σάλος συμμέτροις ναυσί, στάδια G, μίλια ιβ'. Οὗτος δ' Ὀφεινῶς ποταμὸς διορίζει τὴν Κόλχων χώραν ἀπὸ τῆς Θιαννικῆς.

'Απὸ οὖν Ὀφεινῶντος ποταμοῦ τὰ ἔθνη τῶν θύα Πόντων ἔστι· τὰ δὲ ἐχόμενα βαρβαρῶν διαφόρων ἔστιν ἔθνη.

'Απὸ δὲ Ὀφεινῶντος ποταμοῦ εἰς Ψυχρὸν λεγόμενον ποταμὸν στάδια λ', μίλια δ'.

'Απὸ δὲ Ψυχροῦ ποταμοῦ εἰς Καλὸν ποταμὸν, τὸν νῦν γενόμενον Καλὴν παρεμβολήν, στάδια λ', μίλια δ'.

'Απὸ δὲ Καλῆς παρεμβολῆς εἰς τὸν Ῥίξιον λεγόμενον ποταμὸν καὶ λιμένα στάδια ρκ', μίλια ις'.

'Απὸ δὲ τοῦ Ῥίξιου εἰς Ἀσκούρναν ποταμὸν στάδια λ', μίλια δ'.

'Απὸ δὲ τοῦ Ἀσκούρνα ποταμοῦ εἰς Ἀδινῆον, [τὸν] ἦδη λεγόμενον Ἀδηνῶν ποταμὸν, στάδια ζ', μίλια η'. ἔχει σάλον σύμμετρον ναυσίν.

'Απὸ δὲ τοῦ Ἀδινῆου ποταμοῦ εἰς Κόρβυλα χωρίον στάδια ρ', μίλια ιγ', γ'.

'Απὸ δὲ Κόρβυλων εἰς Ἀθήνας χωρίον στάδια π', μίλια ι'.

სუსარმიოდან ოფეინტის-წყლამდე, სადაც არის საყუდელი ხომალდების საკმაო რაოდენობისათვის, არის 90 სტადიონი, ანუ 12 მილიონი. ეს ოფეინტისწყალი მყოფს კოლხთა ქვეყანას თიანეთიდან (ქანეთიდან).

ოფეინტის-წყლიდან მოყოლებული არიან ორივე პონტოს ტომები, ხოლო შემობლად არიან სხვადასხვა ბარბაროსული ტომები.

ოფეინტის-წყლიდან ეგრეთწოდებულ ცივ-წყლამდე არის 30 სტადიონი ანუ 4 მილიონი.

ცივ-წყლიდან კალოს-წყლამდე, ახლანდელ „ახალ ბანაკამდე“ არის 30 სტადიონი, ანუ 4 მილიონი.

„ახალი ბანაკიდან“ ეგრეთწოდებულ რიხეს-წყლამდე და რიხეს ნავსადგურამდე არის 120 სტადიონი, ანუ 16 მილიონი.

რიხედან აწყურის-წყლამდე არის 30 სტადიონი, ანუ 4 მილიონი.

აწყურის-წყლიდან აღინეონის წყლამდე, ახლა რომ აღინეონს ეძახიან, არის 60 სტადიონი, ანუ 8 მილიონი; აქვს ხომალდებისათვის კარგი მისადგომი.

აღინეონის-წყლიდან სოფელ კორდილიემდე არის 100 სტადიონი, ანუ 13²/₃ მილიონი.

კორდილიიდან სოფელ ათინამდე არის 80 სტადიონი, ანუ

ἡ παρεμβολήν.

Λ'c'. Ἐνταυθα ὄρμος ναυσίν
 ἔστι γὰρ [καὶ] ἐν Πόντῳ Ἐδξεί-
 νῳ χωρίον Ἀθηναί λεγόμενον,
 ἐν ᾧ καὶ Ἀθηναί ἱερὸν ἔστιν
 Ἑλληνικόν, εἶπεν μοι δοκεῖ καὶ
 τὸ ὄνομα εἶναι τούτου τοῦ χω-
 ρίου· καὶ φρουρίον τί ἐστὶν ἡμε-
 λημένον· ὃ δὲ ὄρμος οἷος ἄρξ
 ἔτους δέχεται· οὐ πολλὰς γὰρ
 καὶ σκάπην ταύταις παρέχειν
 ἀπὸ γότου ἀνέμου καὶ αὐτοῦ τοῦ
 εὐρου· σάζιτο δ' ἂν καὶ ἀπὸ
 τοῦ βορρᾶ τὰ ὄρμου ἄρξ
 ἀλλ' οὐ τοῦ γε ἀπαρξίου οὐδὲ
 τοῦ θρασίου μὲν ἐν τῷ Πόντῳ,
 σκίρωνος δὲ ἐν τῇ Ἑλλάδι καλου-
 μένου.

და იმ ქარისაგან, რომელსაც პონტოში ეძახიან თრასკიასს, ხოლო
 ვლადამო სკირონს.

Ἀπὸ δὲ Ἀθηναίων εἰς Ζάγχα-
 τιν ποταμὸν στάδια ζ'.

Ἀπὸ Ἀθηναίων εἰς Πρυτάνην
 ποταμὸν στάδια μ', μίλια ε', γ'.
 Ἐν τούτῳ καὶ τὰ Ἀγχιάλου βε-
 σιλεία ἔστιν.

Ἀπὸ δὲ Πρυτάνου ποταμοῦ
 εἰς Ἀρμένην τόπον στάδια κδ',
 μίλια γ', γ'.

Ἀπὸ δὲ Ἀρμένου τόπου εἰς
 Πυξίτην ποταμὸν στάδια ξc',
 μίλια η', I'c'.

Ἀπὸ δὲ τοῦ Πυξίτου ποταμοῦ
 εἰς Ἀρχαβιν ποταμὸν στάδια C,
 μίλια ιβ'.

Ἀπὸ δὲ Ἀρχάβειος ποταμοῦ
 εἰς Ἀψαρὸν ποταμὸν στάδια ξ',
 μίλια η'.

10²/₃ მილიონი. იქ არის მისა-
 დგომი ხომალდებისათვის: ევქსი-
 ნის პონტოში ხომ არის სოფელი,
 რომელსაც ათინა ჰქვია, სადაც
 არის ათენას ელინური ტაძარი:
 ჩემის აზრით, ამ სოფლის სახელ-
 წოდებაც აქედან მომდინარეობს;
 არის ცინე-სიმაგრეც, მოუვლე-
 ლად მიტოვებული; ხოლო ნავსა-
 ყუდელს შეუძლია წლის შესაფერ
 დროს (ზაფხულში) შეიფაროს რამ-
 დენიმე ხომალდი და აღმოუჩინოს
 მათ საფარი სამხრეთის (ნოტის
 ქარისაგან და თვით ევრისაგანაც
 ის იცავს იქ დაბინავებულ ნაგებ
 ჩრდილოეთის ქარისაგანაც, მაგ-
 რამ ვერ [იცავს] აპარქტიისაგან
 ათინიდან ზეგატის-წყლამდე
 არის 7 სტადიონი.

ათინიდან პრიტანის-წყლამდე
 არის 40 სტადიონი, ანუ 5¹/₂
 მილიონი; აქ არის ანხიალეს
 სასახლე.

პრიტანის-წყლიდან არნენად
 [წოდებულ] ადგილამდე არის 24
 სტადიონი, ანუ 3¹/₂ მილიონი.

არნენიდან პიქსიტის-წყლამდე
 არის 66 სტადიონი, ანუ 8²/₃
 მილიონი.

პიქსიტის-წყლიდან მდინარე
 არქაბემდე არის 90 სტადიონი,
 ანუ 12 მილიონი.

მდინარე არქაბიდან აფსა-
 რის-წყლამდე არის 60 სტადიო-
 ნი, ანუ 8 მილიონი.

Ὁ δὲ Ἄφαιρος τὸ χάριον λέγουσιν ὅτι Ἄφυρτος ἐναλεῖτο πάλαι· ἐνταῦθα γὰρ τὸν Ἄφυρτον ὑπὸ τῆς Μηδείας ἀποθαινεῖν καὶ τάφος Ἀφύρτου δεῖκνυται· ἔπειτα διεφθάρη τὸ ὄνομα ὑπὸ τῶν περιοίκων βαρβάρων, καθάπερ καὶ ἄλλα πολλὰ διεφθάρται, ἔποτε καὶ τὰ Τύανα [τὰ] ἐν τοῖς Καππαδόχεις Θόανα λέγουσιν ὅτι ὠνομάζετο ἐπὶ Θοάντ· τῷ βασιλεῖ [τῶν Ταύρων], ὃς τοὺς ἀμφ' Ὀρίστην καὶ Πυλάθην ὀνόμαζεν ἄχρι τῆσδε τῆς χώρας ἐλθεῖν φημιζεται, καὶ ἐνταῦθα νόσση ἀποθαινεῖν.

სოფელ აფსაროსს, როგორც ამბობენ ძველად აფსირტოსი ერქვა; აფსირტოსი ხომ აქ იქმნა მოკლული მედეას მიერ; აფსირტეს საფლავსაც უჩვენებენ; შემდეგ ხანებში ეს სახელი დაამახინჯეს იმ მიდამოების ბარბაროსებმა, ისევე როგორც ბევრი სხვა სახელიც დამახინჯდა, ვინაიდან ტჯანისაც, კაპადოკიაში რომ არის, როგორც ამბობენ თოანა ეწოდებოდა [ტაერთა] მეფის თოანტის სახელითაგან, იმ თოანტის, რომელიც ორესტეს და პილადეს ამაღას ერეკებოდა და, გადმოცემით, ამ იდგილიამდე მოვიდა და აქ გარდაიცვალა ავადმყოფობისაგან.

შენიშვნები

მეხუთე საუკუნის ანონიმიური „მოგზაურობისათვის“

ხვდით დაბეჭდილი ტექსტი მეხუთე სუკუნის ანონიმიური „მოგზაურობისა“ შეიცავს მრავალ საგეოგრაფიო ცნობას დასავლეთ საქართველოს შესახებ: ეს ცნობები სამეცნიერო ლიტერატურაში ხშირად ყოფილა მსჯელობის საგანი და ჩვენ მკვლევარების მიერ მრავალი საყურადღებო მოკაზრებაა გამოთქმული ამ ცნობების შესახებ, დაკავშირებით იმ ცნობებთან, რომლებიც სხვა ბერძენ (და რომაელ) მწერლებსაც აქვთ მოთავსებული თავიანთ ნაწერებში იმავე გეოგრაფიული ადგილების შესახებ. უკანასკნელად ანონიმის ტექსტი ფართოდ გამოიყენა დოც. ნ. კ. კაღაძემ თავის იმ შენიშვნებში, რომლებიც დაურთო „მოგზაურობა შავი ზღვის გარშემო“ გამოცემას (ფლავიუს არიანუს. მოგზაურობა შავი ზღვის გარშემო. თარგმანი, გამოკვლევა და რუკა ნათელა კეჭელაძისა. თბ. 1961, გვ. 63—83; კომენტარები): მანვე დამატების სახით დაბეჭდა ანონიმის „მოგზაურობის“ ტექსტის ერთი ნაწილი (ის, რაც ჩვენი გამოცემის 3—15 გვერდებზეა მოთავსებული). უკვე მოთ შენიშვნებში ჩვენც ვხვდებით ზოგიერთ ამ საგეოგრაფიო ცნობებს: ვითვალისწინებთ მკვლევართა მიერ წარმოდგენილ განმარტებებს და ვცდილობთ ზოგიერთი დამატებითი მოსაზრებები წამოვაყენოთ.

პირველ ყოვლისა ანონიმის ტექსტის დასახასიათებლად საჭიროა შევძვეთ შენიშნით:

საყოველთაოდ ცნობილია, რომ V საუკუნის ანონიმური ავტორი თითქმის სიტყვა-სიტყვით იწერს არიანეს „მოგზაურობის“ ტექსტს (იხ. ზემოთ გვ. 2). ეს გადმოწერა იქამდისაც კი მიდის, რომ არიანეს მიერ II საუკუნის სხვადასხვა მხარის შეფუძებზე და მთავრებზე ნათქვამს იმეორებს როგორც V საუკუნის ფაქტს.

არიანე (II საუკ.)

ლაზების მეფე შალასაა, რომელმაც ტახტი შენგან (ე. ი. აღრიანესგან) აქვს მიღებული (ნ. კეჭალმაძე, ულ. არიანე, გვ. 43).

ლაზების მეზობლები აფსილები არიან; მათმა მეფემ იულიანემ მეფობა შენი შამისაგან (ე. ი. ტრიანესაგან?) მიიღო (ნ. კეჭალმაძე, გვ. 43).

აბასეთა მეფე რისმაგაა: ამასაც ტახტი შენგან (ე. ი. აღრიანესგან) აქვს მიღებული (ნ. კეჭალმაძე, გვ. 43).

სანიგთა მეფემ სპალაგამ შენგან (ე. ი. აღრიანესგან) მიიღო ტახტი (ნ. კეჭალმაძე, გვ. 43).

ძილქების მეფე სტაქემუკია: იმასაც შენგან (ე. ი. აღრიანესგან) აქვს ტახტი მიღებული (ნ. კეჭალმაძე, გვ. 52).

იმისდა მიუხედავად, რომ V საუკუნის ანონიმი ასე ბრძოდ იმეორებს არიანეს „მოგზაურობის“ ტექსტს, მაინც აწყობად ჩანს, რომ მას, ანონიმს, სხვა წყაროებიც ჰქონია ხელთ. არის რამდენიმე შემთხვევა, რომ არიანეს „მოგზაურობიდან“ მოყვანილ გეოგრაფიულ ცნობას, ანონიმი უმატებს ახალ განმარტებას:

არიანე

ხობოსის შემდეგ გავიარეთ სანაოსნო მდინარე სინეაზე... 210 სტად. (ნ. კეჭალმაძე, გვ. 41).

მდინარე სინეაჰის შემდეგ არის ტარსურა, მათ შორის მანძილია 120 სტადიონი (ნ. კეჭალმაძე, გვ. 41).

მდინარე კიპოსი დაშორებულია ტარსურას 150 სტადიონით (ნ. კეჭალმაძე, გვ. 41).

კიპოსიდან [მდინარე] ასტელეუს 30 სტადიონი აშორებს (ნ. კეჭალმაძე, გვ. 41).

ანონიმი V საუკუნისა

ლაზთა მეფეა შალასა, რომელმაც შენგან მიიღო სამეფო ტახტი (იხ. ზემოთ, გვ. 8, § 16).

აფსილების მეფეა იულიანე: ამან სამეფო ტახტი მიიღო შამისაგან (იხ. ზემოთ, გვ. 8, § 10).

აბაზგების მეფეა რისმაგა: ამანაც შენგან მიიღო სამეფო ტახტი (იხ. ზემოთ, გვ. 8, § 10).

სანიგების მეფემ სპელაგამ შენგან მიიღო სამეფო ტახტი (იხ. ზემოთ, გვ. 8, § 10).

ჯილქების მეფეა სტახემუკა: ამასაც შენგან აქვს სამეფო ტახტი მიღებული (იხ. ზემოთ, გვ. 10, § 15).

ანონიმი

ხობის წელიდან ვიდრე სივამემდე (რომელსაც აგრეთვე ზივანი ეწოდება) არის 210 სტადიონი (იხ. ზემოთ, გვ. 8, § 6).

ზივანიდან ტარსურის წელამდე (რომელსაც ამჟამად მოქი ეწოდება) არის 120 სტადიონი (იხ. ზემოთ, გვ. 8, § 6).

ტარსურის წელიდან ცხენისწყლამდე (რომელსაც ამჟამად ლაგუმესა ეწოდება) არის 150 სტადიონი (იხ. ზემოთ, გვ. 8, § 6).

ცხენისწყლიდან ვიდრე ასტელეუსის წელამდე (რომელსაც ამჟამად ევრიპე ეწოდება: ხომალდთა შესაღწერი) არის 30 სტადიონი (იხ. ზემოთ, გვ. 8, § 6).

აქედან (ე. ი. პიტიუნტიდან) ნიტი-
კემდე 150 სტადიონია (ნ. კეჭალმაძე,
გვ. 52).

აქუნტიდან ქერაკლეს კონცხამდე
150 სტადიონია (ნ. კეჭალმაძე, გვ. 52).

აქედან „ძველ ლახიკელ“ წოდებულ
ადგილამდე 120 სტადიონია (ნ. კეჭალ-
მაძე, გვ. 53).

ძველ აქაიამდე... აქედან ნავსადგური
პაგრამდე — 350 [სტადიონი] (ნ. კეჭალ-
მაძე, გვ. 53).

ბაგრიდან ჰიერონის ნავსადგურამ-
დე—180 (ნ. კეჭალმაძე, გვ. 53).

აქედან (ე. ი. ჰიერონის ნავსადგური-
დან) სინდიკემდე—300 [სტადიონი] (ნ. კე-
ჭალმაძე, გვ. 53).

აქ მოყვანილი მაგალითებიც ცხად ჰყოფენ, რომ ჩვენს ანონიმს ხელთ ჰქონდა და-
მატებითი წყაროები, რომლებშიც მას ამოუციოთხავს, შედარებით არი ნესთან, უფრო
აბალი ცნობები ზოგიერთი გეოგრაფიული ადგილის შესახებ. სამეცნ. ერო ლიტე-
რატურაში თითქმის სრულდებით არ არის შესწავლილი ანონიმის ამ აბალი ცნო-
ბების წარმომავლობის საკითხი. მხოლოდ ზოგიერთი ადგილის შესახებ კ. მიუ-
ლერს თავის გამოცემის (FHG, ტ. V) სკოლითებში გამოთქმული აქვს საკრთარი
მოსახრება. ერთი ამ ადგილთაგანის შესახებ (Μάχη, მოქვ) ჩვენ უფრო დაწერი-
ლებით ქვემოთ ვლაპარაკობთ.

*

გვ. 3 (სტრ. 18): მდინარე 'Αρχαίης, ერთი შეხედვით ბერძნული „არხა-
ბის“ უნდა უდრიდეს თანამედროვე მდინარეს „არხავე“. მაგრამ ამ გაიგივებას
ხელს უშლის არიანეს „პერიპლუსში“ და ანონიმის ტექსტშიც (იხ. გვ. 18) აღნიშ-
ნული მანძილება პიუსტიდან არხაბისამდე და არხაბისიდან აფსაროსამდე (იხ.
ნ. კეჭალმაძე, ფლავიუს არიანე, თბ. 1961, გვ. 36--37). ამიტომ ჩვენ უფრო

პიტიუნტიდან ვიდრე სტენტიკის
ქვეყნამდე (რომელსაც ოდესღაც
ტრიგლიტა ეწოდებოდა) არის 150
სტადიონი (იხ. ზემოთ, გვ. 10, გ 15).

აქუნტის წელიდან ვიდრე ირაკლის
კონცხამდე (რომელსაც ამჟამად
ერემა ეწოდება) არის 150 სტადიონი
(იხ. ზემოთ, გვ. 11, გ 17).

„მარცხენადან“ ვიდრე ეგრეთწოდე-
ბულ „ძველ ლახიკელ“ (ხადაც დაფუძ-
ნებულია ამჟამად ნიოფსიად წოდე-
ბული, რომლის მახლობლად
არის ამჟამად ეგრეთწოდე-
ბული ფსახისი) არის 120 სტადიონი
(იხ. ზემოთ, გვ. 11, გ 17).

ძველი აქაიიდან პაგრის ნავსადგურამ-
დე (რომელსაც ახლად პეპტალის
ნავსადგური ეწოდება) არის
350 სტადიონი (იხ. ზემოთ, გვ. 12, გ 19).

პეპტალის ნავსადგურიდან ვიდრე
ჰიერონის ნავსადგურამდე (რომელ-
საც ამჟამად ეწოდება ჰიერიო
ანუ ნიკაქსი) არის 180 სტადიონი (იხ.
ზემოთ, გვ. 12, გ 21).

ჰიერონის ნავსადგურიდან ანუ ნიკაქ-
სიდან ვიდრე სინდიკემდე (ანუ სინდიკის
ნავსადგურამდე, რომელსაც ამჟამად
ველუსია ეწოდება) არის 290 სტადიონი
(იხ. ზემოთ, გვ. 12, გ 21).

მისაღებად მიგვაჩნია ნ. ლომოურის ვარაუდი, რომ არიანეს (და ჩვენი ანონიმის) *Αρχμης* უნდა იყოს არა ახლანდელი „არხავე“, არამედ მდინარე ორხოფი (ნ. ლომოური, ბერძენი ლოგოგრაფიკების ცნობები კართველ ტომების შესახებ: მასალები საქ. და კავ. ისტორიისათვის, ხაკ. 35, თბ. 1963, გვ. 14). ჩვენი მხრით დავსძენთ, რომ თავისი ბგერითი შესატყვისებით (ა/ო, ბ/ფ) მეგროელ-კანურა „ორხოფი“ უდრის კართულ „არხაბა“-ს.

გვ. 3 (სტრ. 33) *Batys* ჩვენს ნარკვევში „ანტიკური მასალები ბათუმის ისტორიისათვის“ (ჭუთაისის პედ. ინსტიტუტის შრომები, ტ. X [1950—1951], გვ. 17—23) მოყვანილია ცნობები იმის შესახებ, რომ პლინიუსი და არიანე ასახელებენ მდინარეს *Batys* (*Βαθύς*), რომლის სახელი მიგვაჩნია ადგილობრივი საბელწოდების გადმოცემად (ბათ-ომ-ისა). ზოლო ბერძნებს ეს სახელწოდება ვაუაზრებიათ, როგორც ბერძნული *Βαθύς* „ღრმა“. მდინარესთან ერთად, მისი შესართავის მახლობლად, უნდა არსებებულყო ქალაქი, რომლის სახელწოდება აგრეთვე *Batys*-ი იყო (გავიხსენოთ ანალოგია: მდინარე „ფახსი“ და ქალაქი „ფახსი“; მდინარე „ისტროსი“ [= დუნაი] და ქალაქი „ისტროსი“).

ამ ბერძნული სახელწოდებიდან *Batys* („ღრმა“) მომდინარეობს ლათინური *Portus altus*, რომელიც *Tabula Peutingeriana*-ზე მოიპოვება (ლათინური *altus* ნიშნავს: „მაღალი“, „ღრმა“).

ამით, ვგვიკრობთ, უდავოდ არის დადასტურებული ბერძნულ-ლათინური სახელწოდება „ბათ-ომ-ისა“. მაგრამ დოც. ნ. ლომოური, რომელიც თავის დროზე (ისტორიის ინსტ. შრომები IV, 1, 1958 წ.) მხარს უჭერდა ჩვენს განმარტებას, უკვე აღარ ეთანხმება *Portus altus*-ისა და „ბათომის“ გაიგივებას და საკითხს სვამს, ხომ არ წარმოადგენს *Portus altus* ფიქვენარის დასახლების აღმნიშვნელ სახელწოდებასო (ნ. ლომოური, კოლხეთის სანაპიროს ბერძნული კოლონიზაცია, თბ. 1962, გვ. 81—82). ამ ახრის დასასაბუთებლად დოც. ნ. ლომოურს მოჰყავს სხვადასხვა მოსახრება, მათ შორის შემდეგიც: „*Tabula Peutingeriana*-ზე შავი ხლის სამხრეთ სანაპიროს გასწვრივ კოლხეთში შიშვალ სავაჭრო გზაზე სხვა პუნქტთა შორის დასახლებულია პუნქტი *Portus altus*, ანუ ძველი ქალაქი, რომელიც აფსაროსის შემდეგ არის შოთავსებელი... ხომ არ წარმოადგენს *Portus altus* სწორედ ფიქვენარის დასახლების აღმნიშვნელ სახელწოდებას. საქმე ისაა, რომ ეს ცნობა საკმაოდ ძველი წყაროდან უნდა მომდინარეობდეს. ჯერ ერთი კასტორიუსი (ე. ი. T. P.-ს ავტორი) მას ძველ ქალაქსა უწოდებს; გარდა ამისა, არც ერთ ძველ ავტორს ამ ადგილას ქალაქი ან დაბა დასახლებული არა აქვს...“ (ნ. ლომოური, I. c. 81—82).

ფიქვენარის შესახებ აქ სწავს ვერავერს ვიტყვი, გარდა იმისა, რომ *Portus altus*-ის მიხთვის მიეუთვნება იმ საბუთით, რომელსაც ნ. ლომოური იყენებს, შეუძლებელია: *altus*-ს ვერ დავაშორებთ *Batys*-ს: ორივე ნიშნავს „ღრმას“.

ლათინურ სიტყვას *altus* ორი ფრიად გავრცელებული ძირითადი მნიშვნელობა აქვს: „მაღალი“ (მაგალითად, „მაღალი მთა“ — *mons altus*) და „ღრმა“ („ღრმა მდინარე“ — *flumen altum*). იშვიათად, მაგრამ მაინც იხმარება ის გადატანითი მნიშვნელობითაც: „შოთველი“, „ძველი“ (ლექსიკოგრაფ *Georges*-ის მიხედვით *der Zeit nach uralit*). ამ უკანასკნელი მნიშვნელობით, ლექსიკონების მიხედვით, ნამბარი აქვს იგი ვერგილიუსს (*Aeneis* 6.500); *genus „lito a sanguine Teucri“* — ტრეკროსის ძველი სისხლის ნაშეირა, თუმცა ცნობილი რუსი პოეტი ვალ. ბრიუსოვი აქაც კი თარგმნის: *Син крови Тевкра вь сокоѣ*.

ამგვარად *altus* რომ *Βαθύς*-ის ლათინური თარგმანია და რომ *Portus altus* „ბათოს“ აღნიშნავს, არ შეიძლება საგვეო იყოს.

გვ. 4. ცნობები ფაზისის შესახებ (გ 3) ამოღებულია ლექსითი „აღწერიდან“; ამ ნაწივეტის ტექსტს ასე აღადგენს კ, მიულერი (FHG v. V, 175):

*Φάσις ποταμός έχει τὸ ὄμμα φερόμενον
ἐξ Ἄρμενίας, ὃν πλησίον Ἰβηρίς ποτε
ἐκοιάντεζ ἐξ Ἰβηρίας οἰκοῦσι τὸν.
Ῥοιοῦσι ποταμὸν ἀριστερὰ τοῦ Φάσιδος
Μιλησίων (αὐτὶ παρακαίμενη πόλις
ἑλληνίς, Φάσις λεγομένη, ἐξ ἣν Ἰβη
κατέβαινον ἐξήκοντα φωνίς διάφορα,
ἐν οἷς τινὰς λέγουσιν ἐπὶ τῆς Ἰνδικῆς
καὶ Βακτριανῆς συναφικεῖσθαι βαρβαρούς.
Μεταξὺ τούτων βαρβαρός Κοραξική,
ἣς ἐχομένη τῇ Κωλικῇ καλουμένη.
τὸ τὸν Μελαγχλιῶν τὸ καὶ Κόλχων Ἰβηος.*

გვ. 4 (სტრ. 33—35): ამ მდინარეზეა (ე. ი. ფაზისზე) დიდი ქალაქი, ეგრეთ-
წოდებული აია, საიდანაც იყო შედგა. ანონიმის ტექსტის ეს ადგილი საჭიროებს
იმ ძირითად განმარტებას, რომ აია ქალაქი კი არ არის, არამედ ქვეყნის (ყოლ-
ბეთის) ძველი სახელწოდებაა.

პირველ ყოვლისა უნდა ითქვას შემდეგი: არიანეს „მოგზაურობაში“, რომე-
ლიც ანონიმის საფუძველს შეადგენს, „აია“ სრულიადაც არ არის მოხსენიებული.
ანონიმს მთელი ეს ნაკვეთი ამოღებული აქვს სკილაქსის „მოგზაურობიდან“, ხოლო
„აია“ იქაც არ სწერია

სკილაქსი

ანონიმი

ნაონობა ამ მდინარით 180 სტა-
დიონზე დიდი ბარბაროსული ქალაქისა-
კენ (ἐξ πόλις μ δ λ η ν *Μεγδλη*), საი-
დანაც იყო შედგა (Müller, GGM I, 62)

ამ მდინარეზეა (ე. ი. ფაზისზე) დიდი
ქალაქი, ეგრეთწოდებული აია (πόλις
μεγδλη αία), საიდანაც იყო შედგა (იხ.
ზემოთ, გვ. 4)

სკილაქსის ტექსტში რომ არის ჩართული *μδλην*, ის *μεγδλην*-ის დიტოგრა-
ფიული დაწერილობის შედეგია, ხოლო სკილაქსს რომ ნდომოდა ქალაქის სახე-
ლის მოყვანა, ის იტყოდა: *ἐξ πόλις μεγδλη Μδλην*. მაგრამ ძველმა ფილოლო-
გოსებმა, Vossius-მა (1577—1649) და მისმა მოწაფემ Gronovius-მა (1611—1671),
სკილაქსის წრომის დამახინჯებულ ტექსტში *ΜΑΛΗΝ* გაიანხრეს როგორც
ΑΙΑΙΑΝ (იხ. მიულერის შენიშვნა (GGM I, 62).

ამრიგად, სკილაქსის ტექსტში, რამელიც ჩვენი ანონიმის წყაროს წარმოად-
გენს, „აია“ სრულებით არ ვწერა: ის ინტერპოლაციის შედეგია.

Aia — ყოლბეთის ძველი ნითიურა სახელია, წერს *Pape* (*Eigennam.*) და ეს
დასტურდება მთელი რიგი მონაცემებით, რომელთაც დაწვრილებით ვებებით ჩვენს
წიგნში „ჩას გვიამბობენ ძველი ბერძნები საქართველოს შესახებ“ (1964, გვ. 12—14,
50—51), ხოლო აქ ვიტყვი, რომ ძირითადი მონაცემი ამისთვის წარმოდგენილია
ამოლონიოს როდოსელის „არგონავტიკაში“, სადაც ვკითხულობთ: „აიას ქალაქი
ქუთათითა“ (II, 1267) — *Κυταῖδα τε πόλις Αἰας*. ეს იმას ნიშნავს, რომ ქვეყანას
ერეჭა *Aia*. ხოლო მის (დედა)ქალაქს — *Κυταῖς*.

სტეფანე ბიზანტიონელიც ამბობს თავის „ენიკაში“: დახსილ ღის ქალაქი კოლხების ქვეყანაშია — *Φασίς πόλις τῆς Λίης...* (გეორგია III, 286). თუნცა იმავე სტეფანე ბიზანტიონელს სხვა ადგილას უწერია: *αἰα, κολχὴτα ქალაქი, ἀνε-
νεβηθῆα αἰγῆτις θῆρα* — *λίη, πόλις Κόλχων κτίσμα Αἰθῖου* (გეორგია III, 274).

გვ. 6 (სტრ. 13-14): *Ἀπὸ δὲ Ζηγάνω; εἰς Ταρσισηρὰ ποταμὸν (ὡς
ἔστι λεγόμενον Μοχί) ὁπίσθια ἔσ'.* *Ἀπὸ δὲ Ταρσισηρὰ ποταμοῦ εἰς Ἰσθμὸν
ποταμὸν ... ὁπίσθια ἔσ'* (ცხვანიდან ტარსურის წყლამდე [რომელსაც აშუაშად
მოქი ეწოდება] არის 120 სტადიონი. ბოლო ტარსურის წყლიდან [ცხვანი-
წყლამდე ... არის 150 სტადიონი]). მაშასადამე, „ტარსურის წყლის“ სათით ღიან-
რაცია იმ მდინარეზე, რომელიც ზეჰასს (ე. ი. გუდავასა) და ცხენისწყალს ზეა
ჩანოდიოდა და ერთჟოდა შვე ზღვას. ანონიმის ეს ადგილი საკითოებს შველდე
განმარტებას: 1) განსხვავებით არიანესაგან, რომელიც ამ მდინარეა იხსენიებს
(*Ταρσισηρὰ; ποταμὸς*), ანონიმი უმატებს განმარტებას: *ἀρομელსაც ანისამად
მოქი (Μοχί) ეწოდება*; 2) ტექსტში აღნიშნული მანძილების მიხედვით ეს მდ-
ნარე სწორედ იქ ღხდა იყოს, სადაც კართული წყაროებს მიხედვით ადგებარეობს
მოქი.

მოქი დასავლეთ საქართველოს ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ცენტრთაგანია.
ღონ III-მ აუხათა მევამ (957—967 წ.წ.) *აღაშენ: ეკლესა მოქცხა და შექმნა
სადრად საეპისკოპოსოდ* (ქ. ცხ. I [1955], 270). ბოლო ეთოდის განგრჯლის
ტექსტშიც (მაკნიმ აღმსარებლის თაგვადსავალის აღწერაში) მოიპოვება ცნობები
მოქის შესახებ.

როგორც ჩანს ჩვენი ანონიმის ტექსტიდან, დასახლებულ პუნქტ მოქის გარდა
არსებულა იმავე სახელწოდების მდინარე, მოქისწყალი (მდრ. ქალაქი და მდი-
ნარე დახისი, ქალაქი და მდინარე ისტროსი, ქალაქი და მდინარე ბათუსი, ე. ი.
ბათობი), რომელსაც ძველად ვრქვა „ტარსურა“ (იხ. რუკა პ. ინვოროთყვას
წიგნი: გიორგი მერჩულე, თბ. 1954, გვ. 127).

ღოც. ნ. ღომოური ვარაუდობს, რომ ქლავდიოს პტოლემეაიოსის
ზრომაში მოხსენებული მდინარე კანეოსი (*Κανέως*) „ტარსურა“ უნდა იყოს
(ნ. ღომოური, კოლხეთის სანაპიროს ბერძნული კოლონიზაცია, თბ. 1962,
გვ. 43).

გვ. 6 (სტრ. 20): *ლაგუ მფსა. ჩვენი ანონიმი გეთავზობს ცხენისწყა-
ღისათვის მეთრე სახელწოდებას: „ცხენისწყლამდე, რომელსაც აშუაშად
ლაგუ მფსა ეწოდებათა. კ. მიულერის აზრით, ეს უნდა იყოს ახალი დროის
ჩველებზე აღნიშნული Langour-Khale (1370 წლის იტალიურ „მოგზაურობაში“
Lango-ღ წოდებული).*

გვ. 6 (სტრ. 24): *ვერიპე. ანონიმის სიტყვით „ვერიპე“ (Ἐβερίας) არის
ქლანიზე ახტელედის ახალი სახელწოდება. ამ მდინარის სახელის საფუძვლიანი
განმარტება მოცემული აქვს Tomaschek-ს (RE II, 1780). აი, ტომაშეკის ცნობები:*

1) პლინიუსი ჩამოთვლის მდინარეებს: *Thersos Astolphus, Chrysor-
rhanis; აესილთა ტომი, ციხე სებასტოპოლისი...*

2) ტაბულა პეტრ.: *Sebastopolis Stempoo* (ჩაგნის გეოგრ.: *Stolippo*
(→ *Ἀστέρως* ზ. უ.), *Tasiros* (ჩაგ. *Thasiros*).

3) თუ ტარსურა უდრის მოქისწყალს, მაპოსი — ცხენისწყალს, მაშინ *Ἀστ-
έρως* უნდა ემთხვეოდეს მზადარას (*Mсадара*) მაღლობიდან მომდინარე ჯირ-
გუხს (*Dzirguch*).

დავ. ნ. ლომოვიჩი, ნ. ბრუნის (Черноморье, т. II, Одесса 1880, გვ. 248) აზრს იხატება, რომ ასტელევი უნდა იყოს მდ. სკურა (იხ. Н. Шо-м о у р в, Из исторической географии древней Колхиды: ВДИ 1957, № 1, გვ. 104).

გვ. 8 (სტრ., 2; დაბრახანაი, ეს არის იბერთა ერობილი მეფე დარხან II, რომელსაც დიდ ანგარიშს უწევდნენ რომის კეისრებმა: ადრიანე (117—138 წ. წ.) და ანტონინე (138—161 წ. წ.). მის შესახებ ემირად ლამარაკობენ ბერძენი და რომაელი მწერლები (იხ. ივ. ჯავახიშვილი, კართველი ერის ისტორია, წ. I [1960], გვ. 172).

ეს ცნობა ფარსნანის შესახებ ჩვენს აზონიის არიანეს „მოკლავრობიდან“ აქვს ამოღებული. საყურადღებო ამ ცნობაში ის არის, რომ კართლის მეფის დარხანის კეწვერდომებად (ჩაქვილი) დასახელებული არიან ზედიოტიეში, რომელიც დასავლეთ საქართველოში ცხოვრობენ, ლახტა შეზობლად. მასასადავ. არიანეს დროისათვის კართლის მეფეს უნდა დაკავებულა: ჰქონია შავი ხევის სანაპირო აფსაროსის სამართეთ (იხ. Г. Меликишвили, К истории древней Грузии. Тб. 1959), გვ. 377). ეს ის ტერიტორია იყო, რომელიც ლახტის მიწაწყალს ჰყოფდა რომაელების კონტროლის ჰქონ მყოფ შავი ხევისპირეთის სამართეთაღმოსავლეთ საზღვარებელსაგან (გ. მელიქიშვილი, იქვე გვ. 381).

კარგა ხანია ჩვენც გვერნდა წამოყენებული დებულება იმავე შესახებ, რომ შავი ხევის სანაპიროზე იყო იბერიის სამფლობელოც. უკანასკნელად, ამ საკითხზე მოხატება წიკეთხვე 1960 წელს ერევანში: გამართულ „თბილისის, აზერბაიჯანის და ერევანის უნივერსიტეტთა შესაბე გაერთიანებულ სამეცნიერო სესიებზე“. ამ მოხატების თეზისები, რომლებსაც აქვე ვაქვლენებთ, დაბეჭდა ხატეპული სესიის მასალებში (Третья объединенная научная сессия Тбилижского, Азербайджанского и Ереванского университетов, посвященная 40-летию установления Советской власти в Армении. Тезисы докладов. Ереван 1960, стр. 96—97):

Проф. С. Г. Каухчишвили (Тбилиси)

К ВОПРОСУ О ПЛИЧИИ ПЛЕМЕНИ ИБЕРОВ
В ЗАПАДНОЙ ГРУЗИИ

1. В биографии известного мыслителя и писателя IV века Евagriя Понтийского указано, что Евagriй был родом понтиец, из города Иберов (Ἐφ μὲν γένει Ποντικός ἦν, πόλιος Ἰβήρων—Палладиус, гл. 86).

2. Историки V века также утверждают, вслед за Палладием, что Евagriй был родом ибер (ἔγένετο δὲ τῷ μὲν γένει Ἰβήρων πολίτης πρὸς τῷ κλουμένῳ Εὐξείνῳ πόντῳ—Соломен VI, 30).

3. Некоторые филологи средних веков—Валезиус (Valois), Гейан (Galland), усомнившись в существовании племени иберов по побережью Черного моря, предложили коньктуру: вместо Ἰβήρων читать Ἰβόρων и тем самым предположили, что Евagriй происходил не из племени Ибер, а из города Ибора, разрушенного во время землетрясения в 526 году н. э.

4. Предположение этих филологов лишено всякого основания: Ибора, согласно трактату Константина Порфирогенета «О ѱмахе», входила в третью Каппадокию и иноким образом не могла находиться на побережии Черного моря (πρὸς τῷ χαλουμένῳ Εὐξείνῳ πόντῳ).

5. Как видно из источников, греко-римские писатели хорошо знали, что Иберией называлась не только Картия (Восточная Грузия), но и одна из приморских областей Западной Грузии. Так, например:

а) Плиний VI, 11: «В этой местности за горами лежит Иверия, а по берегу живут етнохи, ампревты, лазы... племена колхов»;

в) Историк Епифаний (VIII век): «Апостол Андрей проповедовал среди скифов, согдианов и горсинов в Великом Севастополе, где есть Апсар, гавань Иссос и река Фазис. Там живут иберы, сусы, фусты и аланы»;

с) У того же Епифания: «Остальные апостолы посетили города, проповедовали и чудодействовали и прибыли в Иберию и Фазис, а спустя несколько дней прибыли в Сианетию».

6. Источники, указанные в пункте 5, под Иберией и иберами понимают область и жителей [одной приморской части] Западной Грузии.

7. Таким образом, надо считать установленным, что глубоко ошибочна действующая поныне теория об этническом составе населения Зап. Грузии, а именно: Зап. Грузия была населена не только мегрело-чапскими племенами, но и иберами.

გვ. 9 (სტრ. 31; გვ. 10, სტრ. 4). პ ი ტ ი უ ნ ტ ი (ბიკვიენტა). პიტეუნტის მდებარეობის საკითხი არ იწვევს არავითარ დავას: ის მდებარეობდა იქ, სადაც ამჟამად არის ბიკვიენტა და სადაც იყო დასავლეთ საქართველოს ცნობილი ცენტრი, კულტურული, პოლიტიკური და სარწმუნოებრივი. ლიტერატურაში პიტეუნტი ცნობილია I საუკუნიდან: სტრაბონი მას ეძახის „დიდი პიტეუნტს“ (*τὸν Πιτυνθικὰ τὴν μέγαν*), ხოლო პლინიუსის აზრით (II. N. VI, 5,5) ის არის უმდიდრესი ქალაქი (*Pithyus oppidum opulentissimum*). თეოდორიტე კვირელის სიტყვით, პიტეუნტი ძარის უკიდურესი საზღვარი პონტოსი და რომაელთა სამფლობელოსია (იხ. გეორგია I [1961], გვ. 224). პროკოპი კესარიელმაც იცის, რომ რომაელებმა აქ ზღვისპირას ირი სიწავრე გააშენეს: სებასტოპოლისი და პიტეუნტი. რომლებიც ერთმანეთს ირი დღის სავალი ვხით არიან დაშორებული, და იმთავითვე ჩააყენეს იქ მცველი რაზმია (იხ. აქვე, ქვემოთ გვ. 136). და იქნებ ამ რაზმს ზღულისხმობდეს *Notitia dignitatum*, რომლის ცნობით: *Ala prima felix Theodosiana - Pithiae* (v. I. Pityunte) (იხ. გეორგია I [1961], გვ. 174—175).

აბ. წ. პირველ საუკუნეებში პიტეუნტში (ბიკვიენტაში) მრავლად უნდა ყოფილიყვნენ ბერძენი კოლონისტები, რომელთა წყალობითაც ამ მხარეში შემოვიდა და დამკვიდრდა ქრისტიანობა (ცნობილია, რომ 325 წლის ნიკეის პირველი მსოფლიო კრების შესაობაში მონაწილეობას დებულადა „ბიკვიენტის ეპისკოპოსის სტრატოვილემ“). ამიტომ გაუგებარია, რას ემყარება დოც. ნ. ლომოური, როდესაც ამბობს: „სამეცნიერო ლიტერატურაში ხშირად ვხვდებით აღნიშვნას, რომ კოლხეთის ბერძნულ კოლონიათა შორის იყო აგრეთვე ქ. პიტეუნტი (აწინდელი ბიკვიენტა), მაგრამ არც ერთ ანტიკურ მწერალს პიტეუნტი ბერძნულ (კლინურ) ქალაქთა შორის არა აქვს დასახელებული, ისე რომ ამ დებულებას არავითარი გამართლება არ მოეპოვება. ამჟამად, რომ უფროჯერობით ჩვენ არა გვაქვს საფუძველი პიტეუნტ-ბიკვიენტა ბერძნულ აბალშენად ჩავთვალოთ“ (ნ. ლომოური თ. კოლხეთის სანაპიროს ბერძნული კოლონიაცია, თბ. 1962, გვ. 34; ამასვე იმეორებებს. ახსაბაძე: *История и культура древней Абхазии*. М. 1964. გვ. 148—149).

ერთ დროს ნ. ლომოური იმ აზრისა იყო, რომ «являясь одним из древне-греческих городов Колхиды, Питиунт... в первой половине II в. н. э. входил в состав Боспорского царства» და პროფესორ ბ. კულტიბინიან ერთად ფიქრობდა, რომ კლავდიოს პტოლემეაიოსის *Καρτερὸν ἰκίχον* და პიტუნტი ერთიდაიგივე უნდა იყოს (Н. Ломоури. Из исторической географии древней Колхиды: ВДИ 1955), № 4, გვ. 106—107).

გვ. 10 (სტრ. 5). 'Απὸ δὲ Πιτυόντων εἰς Στεννυτικὴν χώραν (καὶ λοιπὴν Τριγλίτην λεγομένην) στάδιοι θ' ... 'Απὸ δὲ Στεννυτικῆς εἰς Ἀβασχὸν ποταμὸν στάδιοι C' (ახლანდელი პიტუნტიდან ვიდრე სტენიტიკის ქვეყნამდე, რომელსაც ოდესღაც ტრიგლიტი ეწოდებოდა, არის 150 სტადიონი... ხოლო სტენიტიკიიდან აბასკის წყლამდე არის 90 სტადიონი). — ზემოთ (გვ. 2—3) უკვე ვთქვით, რომ *εἰς Στεννυτικὴν*, როგორც ჩანს არიანეს „პერიპლუსიდან“, უდრის განათქმას *εἰς τὴν Νιταχί*, ე. ი. საძებარია ადგილი *Νιταχί*. ჯერ კიდევ კ. მიულერმა მიუთითა (FHG V, 179 შენ.), ეს „გაგრა“ უნდა იყოს. A. Herrman-ი უწერს (RE XVI s. v. Νιταχί), რომ ბიკინტიდან 150 სტადიონის დაშორებით, ხოლო მდ. აბასკიდან (მძიძთიდან) 90 სტადიონის მანძილზე მდებარე ადგილი უნდა იყოს გაგრა ჩრდილო აფხაზეთში (die Ortschaft Gagry im nördlichen Abchasien). — განსხვავებით არიანესაგან ჩვენს ანონიმს მითითებული აქვს, რომ *Νιταχί*-ს ძველი სახელი არის *Τριγλίτη*.

გვ. 16. *ἑτι ὁ βαρβαρὸς ἐστὶν ἄνθρωπος*, რომლებიც სულ იცინოდნენ... და თვლიდნენ, რომ ეს ბედნიერება იყო. ეს დახასიათება მომდინარეობს იმავე წყაროდან, რომელსაც იცნობს სტეფანე ბიზანტიონელიც. ამის ლექსიკონში ვკითხულობთ: „*ἑτι ὁ βαρβαρὸς V* წიგნში ამბობს: *ἑτι ὁ βαρβαρὸς* გატაცებული არიან თამაზით და სიცილით და ამას თვლიან უდიდეს ბედნიერებად (*εὐδαιμονίας ἰσότης ρουζέου*). იბ. ჩვენი „გეორგია“, ტ. III, გვ. 285.

გვ. 16. *Σουσαόρμια*. ანონიმის ტრაქტატის გადმოცემით „სუსარმია“ არის ახალი სახელწოდება ისოს ნავსადგურისა (*Ἰσος λιμῆς*). V საუკუნემდე ამ ნავსადგურის სხვა სახელი, გარდა *Ἰσος λιμῆς*-ისა, არა ჩანს (მას ასახელებენ არიანე, პტოლემეაიოსი, *Tabula Peut.*, *Notitia dignitatum*), ხოლო V საუკუნიდან ეს ძველი სახელწოდება შეცვლილია (პ. ინგოროსევა, გიორგი შერჩულე, გვ. 225), მას დარქმევია *Σουσαόρμια* (ახლანდელი სურამე).

Σουσαόρμια-ს გვერდით მოახსენებელია წყაროებში *Σουσοίρμια* (ან *Σουσοίρμια*). პროკოპი კესარიელი უწერს: *ἑτι ὁ βαρβαρὸς* (ტრაპეზუნტიელთა საზღვრები ვრცელდება დაბა სუსურამენამდე და ეგრეთწოდებულ რიზმდე, რომელიც ლაზიკში ზღვით მიწავლისათვის ორი დღის საეალს; გზით არის დაშორებული ტრაპეზუნტსა) (BG VIII, 2; იბ. აქვე ქვემოთ, გვ. 121—122). ეს ადგილი იხსენიება ერთ კართულ თარგმნითს ძეგლშიც, სახელდობრ „ოტენტისისა და ძმათა მისთა მარტვილობაში“ ნათქვამია: *ἑτα μὲν ἰσχυρὸς ἦν ἄρα ὡς ἴσως ἦν ὁ ἄλλος* (scil. ტრაპეზუნტი), *ἑτα μὲν ἰσχυρὸς ἦν ἄρα ὡς ἴσως ἦν ὁ ἄλλος* (იბ. კ. კვკელიძე, ეტიუდები, ტ. IV, გვ. 319, აგრეთვე გვ. 300). თავისი ლექსიკონი ფორმით პროკოპის *Σουσοίρμια* და კართული „სუსურამენე“ (სუსურამენად) ერთი და იგივე სიტყვაა, ხოლო არის თუ არა პროკოპის *Σουσοίρμια*: იგივე, რაც ჩვენი ანონიმის *Σουσαόρμια*, ამაში ეჭვი ეპარება Ruge-ს, რომლის აზრით, *Σουσαόρμια* ტრაპეზუნტის მახლობლად არის, ხოლო პროკოპის *Σουσοίρμია*: საძებარია რიზეს მახლობლად (იბ. RE IV A [1931], 974).

გვ. 17. (სტრ. 6): კოლხთა. ჩვენი ანონიმი. ისევე როგორც მრავალი სხვა ბერძენი (და რომაელი) მწერალი, უხე ცნობებს იძლევა დასავლეთ საქართველოში მოსახლე ტომთა შესახებ:

ქენიოხები (გვ. 3)	ზიხები, ჯიქები
მაქელონები	სანიხები
ბიზირები	კორაქსები (გვ. 11)
ზიდრიტები	შელანქლენები
კოლხები (გვ. 8)	აქაიულები (გვ. 12)
ლაზები	[კერკიტები]
დრილები	[ტორიტები]
იუსილები (გვ. 8)	[ველუსიანები]
აბაზგები	სინდები
სანიგები	ტიბარენები (გვ. 15)
ტიბარანია (გვ. 9)	მოსინიკები (გვ. 16)
სანიკე	მაკრონები
კოლხეთი (გვ. 10)	

ზემოაშთოვლილი ტომები, ზოგიერთების გამოკლებით (ტორიტები, ვედუსიანები და სხვ.), რომლებსაც ქართველურ ტომებთან შეიძლება ძალიან ზორეული კავშირი ჰქონდეთ, ჩვენს სამეცნიერო ლიტერატურაში ინტენსიური კვლევების ობიექტს წარმოადგენენ. თავიანთი აზრი ამ ტომების შესახებ გამოთქმული აქვთ ნ. მარს, ივ. ჯავახიშვილს და ს. ჯანაშიას, ხოლო უკანასკნელ წლებში ნ. ინაძეს ნ. კვამლამძეს, ნ. ლომოურს, გ. შელიქიშვილს. დ. ხაზუტაიშვილს, ნ. ხომტარიას. ყველა ანათი მსჯელობის ამოსავალი დებულება ისაა, რომ ეს ტომები ქართველურ ტომებს განეკუთვნებიან, ხოლო ხ. ანაბაძე, რომლის წიგნი „История и культура древней Абхазии“ (М. 1964, Изд. „Наука“) სასარგებლო ნარკვევად მიმაჩნია (იგი ვმყარება როგორც არქეოლოგიურ მონაპოვართა, ისე ნარატიულ ბერძნულ-რომაულთა და ქართული წყაროების საფუძველიან შესწავლას), უარყოფს ზოგიერთი ამ ტომების ქართველურობას. ყროვდ აბაზგები, ქენიოხები და სანიგები (ზოგიერთი სხვა) მას არ მიაჩნია ქართველურ ტომებად.

ზოგიერთ ამ ტომთა სახელი ნაწარმოებია ისეთი სუფიქსაციით, რომ მათი (ამ სახელების) გამოთიშვა საერთო ქართველური სახელებიდან არ შეიძლება ჩათვალოს გამართლებულად. ამ სახელებს საერთო აქვთ სუფიქსები: გი, კო, ხი:

Ἀβασοί, Ἰβασοί
 Σανγαι, Σάνιχες
 Μοσσοίχοι
 Ἰνίοχοι
 Κόλχοι
 Ζαχοι

ბოშ არ არის საეჭვო, რომ Τίοχοι ქართველურ ტომებს განეკუთვნებიან და ეს სახელი ისევე ნაწარმოებია, როგორც დანარჩენებიც (Ἰνίοχοι, Κόλχοι, Ἀβασοί და სხვ.). ამგვარად, არავითარი საფუძველი არ არსებობს ამ ტომების წარმოშობილობა ვეძებოთ ქართველური გარემოს გარეშე. სამწუხაროა, რომ ხ. ანაბაძის, სხვათაგან, სასიამოვნო საკითხავ წიგნს, ასეთი ძირითადი ნაკლი ახლავს.

გვ. 17 (სტრ. 17): *Kalós potamós*. ეს არის მდინარე ტრაპეზუნტის აღმოსავლეთით, მას იხსენიებს არიანე (იხ. E. კეკელიძე, ფლავიუს არიანე, გვ. 36). ხოლო ჩვენი ანონიმი დასძენს, რომელსაც ახლა *Kalé parémbolē* ჰქვიათ. უკანასკნელ დამატებითი ცნობას Ruge (RE X [1919], 1759) ყალბად მიიჩნევს და აზრობს: ცხადია, ეს არის ადგილის სახელი, რომელიც ავტორმა შეცდომით მდინარეს მიაკუთვნა, ი.ე. ჩვენი პონდევნო შენიშვნა.

გვ. 17 (სტრ. 18—20): *Ἀπὸ δὲ Ψευροῦ ποταμοῦ εἰς Κεῖλὸν ποταμὸν, τὸν ἴθις γενόμενον Καλὴν παρεμβολήν, σταδία λ'* (ციცეწყლიდან კალოსპოტამოსამდე, ახლანდელ „ახალ-ბანაკამდე“ არის 30 სტადიონი). ჩვენი ანონიმის ტექსტი ორჯერ იმეორებს: *καλήν παρεμβολήν* (სტრ. 18) და *καλήν παρεμβολήν* (სტრ. 20), ჩვენი აზრით აქ უნდა იგულისხმებოდეს ცნობილი „ახალი ბანაკი“ — *Καυήν παρεμβολήν*, რომელიც რამდენჯერმე გვხვდება გეოგრაფიულ აღწერებსა და აგიოგრაფიულ ტექსტში (იხ. ჩვენი გეორგია, ტ. IV, 191—192, 414—415) და რომელიც სწორედ კალოსპოტამოსის ზონაში მდებარეობდა; *Καυήν*-ს შეცვლა *Καλήν*-ედ განაპირობა, ალბათ, მის გვერდით მოთავსებულმა *Καλὸς ποταμὸς*-მა.

გვ. 17 (სტრ. 24—27): მდ. *Ἀσχοῦ ποταμὸς*. ამ მდინარის სახელად არიანეს უწერია *Ἀσχοῦ ποταμὸς* (§ 7; იხ. კეკელიძე, გვ. 36). იგი ტრაპეზუნტის აღმოსავლეთით ერთიან ხლვას, კალოსპოტამოსს 30 სტადიონით არის დაშორებული. დღევანდელი მისი სახელია *Asfuro*, ტომაშეკის აზრით (RE II, 1702) სახელი ადგილობრივია (*kaukasisch*) და ისევე ეღვრს როგორც კართული „აწყური“.

გვ. 17 (სტრ. 33—35): სოფ *Κόρδισλα*. ეს სოფელი ზევი ზღვის პირას მდებარეობს, «სადგომია ზომალდთათვის» (არიანე 16; იხ. *Κορδισλήν*). ანონიმის მიხედვით მას ჰქვია [*τὰ*] *Κόρδισλα*: მას იცნობენ პლინიუსი, პტოლემეაიუსი, *Tab. Pent.*, რავენის გეოგრ. (*Cordule*). ამ ადგილს იცნობს „ორგენტოსის [და ძნათა მისთა“ წამება, რომლის კართულ ტექსტში ვკითხულობთ: «გვრეთვე წმიდაა ფარნაკი კორდილოს რაა მიიწია, უფლისა მიმართ მიიცივალა თუესა ივლისსა გ» (იხ. გეორგია IV, 2 [1952], გვ. 414).

ტომაშეკის აზრით, მანძილის მიხედვით კორდილა უნდა ეძებოთ *Aktseke Kaleh*-ის მახლობლად.

გვ. 18 (სტრ. 20-21) მდ. *Ζήγαιος*. ეს მდინარე ათინას მახლობლად მდებარეობს, შეიდი სტადიონით არის დაშორებული. პაპეც (*Eigennam.*) და მიულერაი (GGM I, 374) იმ აზრისა არიან, რომ ეს არის ახლანდელი *Sucha Dero* (ВДП-ს კომენტატორებზეც იმასვე იმეორებენ).

იუსტინიანეს ნოველები

იუსტინიანე კეისრის (527—565) სახელთან დაკავშირებულია იმ საკანონმდებლო ძეგლის შედგენა, რომელსაც ეწოდება *Corpus juris civilis*. ამ ძეგლში გაერთიანებულია ოთხი იურიდიული ნაწარმოები:

1) 528 წელს იუსტინიანეს დავალებით იურისტების კომისია შეუდგა არსებული სამართლის კოდიფიკაციას. კომისიამ გადასინჯა ძველი კოდექსი, ძირიანად გადაამუშავა მთელი მასალა და ამოიღო კოდექსიდან ის, რაც უკვე ხმარებაში აღარ იყო. ამგვარად გადაამუშავებული კოდექსი უკვე მხად იყო 529 წელს და იგი გამოქვეყნდა იუსტინიანეს სახელით — *Codex Iustinianus*.

2) იურისტების მეორე კომისიამ გამოსცა ძველი იურისტების ნაწერების კრებული, რომელშიც თავმოყრილი იყო ცნობილი რომაელი იურისტების აზრები და განმარტებები ამათუთმ საკანონმდებლო აქტის შესახებ. ეს კრებული გამოქვეყნდა 533 წელს და მას ეწოდება *Digesta*.

3) ცნობილმა იურისტმა ტრიბონიანემ, პროფესორ თეოფილესა და დოროთესთან ერთად, იუსტინიანეს დავალებით შეადგინა სამართლის მოკლე სახელმძღვანელო, რომელიც გამოქვეყნდა „ინსტიტუციების“ (*Institutiones*) სახელით.

4) დასასრულ, კოდექსის დასამატებლად ცალკე იქმნა შედგენილი კოდექსის გამოქვეყნების (534 წ.) შემდეგ გამოცემული ახალი დადგენილებების (*Novellae constitutiones*) და საკანონმდებლო აქტების (*Leges novellae*) კრებული, რომელიც შემოკლებით „ნოველებს“ სახელით არის ცნობილი.

იუსტინიანეს სიცოცხლეში ნოველები ქვეყნდებოდა ცალ-ცალკე. საგანგებო კრებულად ეს ნოველები იუსტინიანეს გარდაცვალების შემდეგ გამოიცა. სულ შემონახულია 169 ნოველა, რომლებიც სხვადასხვა კრებულში მოიპოვება¹,

გამოცემა: *Imp. Iustiniani Novellae*, ed. C. E. Zachariae u. Lिंगenthal, 1—II. Lipsiae 1881.

¹ იუსტინიანეს საკანონმდებლო მოღვაწეობის შესახებ დიდძალი გამოკვლევები არსებობს, როგორც სპეციალურ იურიდიულ ლიტერატურაში, ისე ბიხანტიანო

Novella IX (I)

[ნოველა გაცემულია 535 წლის იანვარში აღმოსავლეთის პრეტორ, პრეფექტის (τῆ ἐπαρχῶ τῆς ἕως πραιτωρίων) ორანეს მიმართ და ეხება შემკვიდრეთა და ფალკიდიის კანონის საკითხს. ნოველის შესავალში სწერია:]

Ἐνησχολημένοις ἡμῖν περὶ τὰς ἀπάσης τῆς πολιτείας φροντίδας καὶ μικρὸν εὐδὲν αἰρουμένοις ἐγνωσθῆναι, ἀλλ' ἔπωσ ἂν Πέρσαι μὲν ἤρεμοίεν, Βανδῖλοι δὲ σὺν Μαυρουσίαις ἄπαχοῦσαι, Καρχηδόνιοι δὲ τὴν παλαιὰν ἀπολαβόντες ἔχοιεν ἐλευθερίαν, Τζάνοι τε νῦν πρῶτον ὑπὸ τὴν Ῥωμαίων γενόμενοι: πολιτείαν ἐν ἄπυχοῖς τέλοισιν (τοῦτο ἔπερ οὐπω καὶ νῦν πλὴν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας βασιλείας δέδωκε Ῥωμαῖοις ὁ θεός), ἐπιβρέουσαι καὶ ἰδιωτικαί: φροντίδες παρὰ τῶν ἡμετέρων ἄπυχῶν ἀεὶ προσαγγελλόμεναι (Z. a. Lingenthal I 17—18).

თა რიცხვში გვეყვანდნენ (ასეთი რამ დღემდე არასოდეს არ მიუნიჭებია რომაელებისათვის ღმერთს, — მხოლოდ ჩვენს მეფობაში მოგვენიჭა ეს მადლი).

Dat. Kal. Ian. Bilisario V[iro] C[larissimo] Cons. iud. i[ur] [Z. a. Lingenthal I 29].

დაიწერა იანვრის პირველს (კონსტანტინებოლს), უბრწყინვალებსი კაცის (ფლავი) ველიხარის კონსულობაში, ინდიქტიონსა გეცამეტესა [535 წ.].

ლოგიურ კრებულებში. უკანასკნელად ამ ლიტერატურას თავი შეეყვანა და ახლებურად შეადგინა ზ. ფალკიციამ (З. Н. Удалцова, Законодательные реформы Юстиниана: ВВр. XXVI [1965], 3—15; კრძობ. გვ. 21—24; Новеллы Юстиниана).

Novella XXXI (XXXIII)

Περὶ τοῦ μοδεράτωρος Ἐλενό-
πόντου.

Ὁ ἀπὸς βασιλεὺς Ἰωάννη ἐπαρ-
χῶ πραγματοῖον.

Τὸ καλῶς τε καὶ ἀνωθὲν ἀρ-
μοσθὲν τε καὶ ἡνωμένον καὶ εἰς
τὴν οἰκείαν ἰσχὺν συντεθὲν χω-
ρὶς εὐλόγου πινὸς αἰτίας καινί-
ζειν ἢ διαίρειν οὐκ ἂν διοικήσεως
ἐβρῶμένης· οὐ γὰρ ἐν ὀνομάτων
πλήθει φαιτέρον τὴν ἰσχύν, ἀλλ'
ἐν ἀληθείᾳ πραγμάτων ἀποτελέσ-
ματι. Ὅποσον δὴ τ: γεγονέναι
περὶ τοῦτους δὴ τοὺς δύο Πόν-
τους καλουμένους μεμαθήκαμεν,
φαμέν δὲ τὸν τε Ἐλενόποντον,
τὸν τε Πολεμωνιακὸν Πόντον.
Ἰφ' ἐνὶ γὰρ κρήνην ἀρχοντι
τεταγμένης τῆς χώρας γενόμενα
δύο, μῆτε δημοσίας ἀνάγκης τούτο
κατεπαγεύουσης, μῆτε ἐτέρας τινὸς
προφάσεως εὐλόγου ἦν ἂν τ:·
καὶ ῥαδίως ἐξέυροι. Καὶ τοσοῦ-
τον μαρτυρεῖται τὸ πρᾶγμα οὕτως
ἔχον, ὡς εἰς τὴν παρούσαν ἡμέ-
ραν ἐνὶ τρακτευτῇ τῶν δημοσίων
φόρων τε καὶ διατυπώσεων χρῆσ-
θαι: τὰς χώρας ἀμφοτέρας. Πό-
λεις τε εἰ τ: ἀριθμῆσει τὰς καθ'
ἑκατέραν οὔσας, μὲν ἐπαρχίας
μὲν ἀνταρχεὺς γένονται μέτρον, εἰ
γε ὅκτι μὲν πόλεις συμπληροῦσι
τὸν Ἐλενόποντον, ταυτέστιν Ἀμα-
σεῖα τε καὶ Ἰβωρα καὶ Εὐχάϊτα
καὶ πρὸς γε Ζηλα καὶ Ἀντραπα,
καὶ αἰ γε πρὸς τὰς κλίμασι καὶ-

პელენოპონტოს მოდერატორისთვის.

იგივე მეფე პრეტორიელთა ეპარქიონს
იარაგებს.

თუ მმართველობა ძლიერია,
მას არ შეეფერება შესცვალოს
ან დააქუცმაცოს, რაიმე საპატიო
მიზეზის გარეშე ის, რაც ძვე-
ლითგანვე კარგადაა მოწყობილი,
ბული, შეთანხმებული და საკუ-
თარი ძლიერების მიზნით დად-
გენილი: ძლიერება სახელთა სი-
მრავლით კი არ დაიდგინება,
არამედ საქმის ჭეშმარიტი მიზ-
ნულობით. ჩვენ ამაში დავრწმუნ-
დით იმით, რაც ორი, ეგრეთწო-
დებული პონტოს გარშემო მოხ-
და; — ჩვენ ვგულისხმობთ ერთის
მხრით პელენოპონტოს, ხოლო
მეორე მხრით პოლემონის პონ-
ტოს. წინათ რომ ეს ქვეყანა ერთი
არქონტის მმართველობის ქვეშ
იყო, ახლა ის ორად გაიყო, და
ეს არ ყოფილა გამოწვეული არც
სახელმწიფო საჭიროებით არც
სხვა ისეთი საპატიო მიზეზით,
რომელიც ყველასათვის ადვილი
გასაგებო იყოს. და რომ ეს მართ-
ლაც ასეა, მტკიცდება იმით,
რომ ორივე ქვეყანას დღესაც
ერთი ხელმძღვანელი ჰყავს სა-
ხელმწიფო გამოსაღებთა და დად-
გენილებათა. თითოეული ამ ქვეყ-
ნის ქალაქები რომ დიითვალთ,
ძლივს ერთი ეპარქიისათვის აღ-
მოჩნდება საკმარისი. მართლაც,

μεναι Σινώπη τε και Ἄμισσος, πόλεις ἀρχαῖαι, και μὴν και Λεοντόπολιν ἦδη χάθειντην ἀριθμητέον ἐν πόλεσι, πάντε δὲ ἄλλα: τὸν Πολεμωτικὸν συνέχουσι Πόντον, Νεοκασάρειά τε και Κόριαννα και Τραπεζοῦς και Κερασσοῦς και Πολεμώνιον (Πιτυοῦντα γὰρ δὴ και Σαρρατόπολιν ἐν φρουρίοις μάλλον ἀριθμητέον ἢ πόλεις), ὥστε μέχρι τούτων ἑκάτερον εἶναι τῶν Πόντων. Μεθ' οὗς ἦ τε ἡμετέρα καθέστηκε Λαζική, ἐν ἣ και ἡ Πετραίων¹ ἐστὶ πόλις, ἢφ' ἡμῶν τὸ πόλις εἶναι τε και ἐνομάζεσθαι προσλαβουσα, κεχρημένη τε τῷ τῆς ἡμετέρας ἐσεβείας ὀνόματι και Ἰουστινιανή καλου-

შელენობონტოში სულ რვა ქალაქია, სახელდობრ: ამასია, იბორა და ევქაიტა, ვარდა ამისა ზელა და ანტრაპა და სანაპიროზე მდებარე ძველი ქალაქები სინოპე და ამისსე; რაც შეეხება ლეონტოპოლისს, ისიც ქალაქებშია ჩასათვლელი. ხოლო პოლემონის პონტონი შედის ხუთი სხვა ქალაქი: ნეოკესარია, კონანა, ტრაპეზუნტი, კერასუნტი და პოლემონიონი (პიტოუნტი 'და სებასტოპოლისი ხომ უფრო ციხე-სიმაგრეებშია ჩასათვლელი, ვიდრე ქალაქებში), ასე რომ თითოეული პონტოს შედგენილობა ასეთია. მათ შემდეგ მდებარეობს ჩენი ლაზიკე, სადაც არის ქალაქი პეტრა²,

¹ πετραίων Βαλοανδρ. Basilica. Petraeorum Authentium.

² პეტრას მდებარეობა დღემდე გამოურკვევლია, მაგრამ დადგენილია მისი მდებარეობა (Voyage III, 86) უცნობად, რომ პეტრას სახელი უკანაში უნდა ვეძიოთ წმ. ნიკოლოზის დროის 15 ვერსტის მოშორებით ნატანგბსა და სკერდებს შუა. ბრატსეს აზრით კი პეტრა ქობულეთის მახლობლად უნდა მდებარეობდეს (Additions IV, 100). ვინაიდან უკანაში (დ. ბაქრაძის მიხედვით „ვენარა“: Арх. муз. по. Гурин и Адчаре, გვ. 27; შტრ. ვაზეთი „Кавказ“ 1856, № 56 გვ. 215) ზღვაა 10 ვერსტით არის მოშორებული. ცნობა, იქ პეტრას ძებნა სრულიად შეუძლებელია, რადგან პრეტორი კესარიელი რამდენსავე ადგილას აღნიშნავს, რომ პეტრა ხელისპირა ქალაქია (BP II 15; II 17). პრეტორი კესარიელი უფრო დაწინაურებული აღწერს პეტრას მდებარეობას: ის ფაქტის მარჯვენა მკვლევარობის (BP II 21; BG IV 2); მას რომ მიიღწიო, მდინარე ბოასი უნდა გადალახო და ფაქტის მარჯვენა დასტოვო (BP II 20, 23); ვარდა ამისა პეტრადან რომ მივიდარ სამხრეთით, მაშინვე რომელიღაც სახლურება მიადგები, სადაც მრავალ დღეს მუშაობელი ადგილები (ათონა, რისე) შეგებდება (BP II 20, 22). მართალია, ძველი იმ ცნობის ვარკვევა, სადაც ბოას-წყალზე და ფაქტის ლაპარაკი, ვინაიდან პრეტორი კესარიელი ხშირად ერთმანეთში ურევს ამ მდინარეთა სახელწოდებებს, საგრამ უკანასკნელი შენიშვნა (BP II, 20, 21) ბოასის (ჩვენის აზრით კოროზის) მოხსენებასთან დაკავშირებით, გვაფიჭრებინებს, რომ პეტრა მდებარეობდა ბიზანტიის საზღვართან ახლოს, ისე რომ პეტრასა და ბიზანტიას შუა სხვა ლატსენაინენავი და ცნობილი ადგილი არ უნდა ყოფილიყო. მის სახმრეთით, ერთი დღის სავალ მანძილზე, ყოფილა აფსარტე (აფსარუნტი), ძველად მრავალმცხოვრებიანი ქალაქი, რომელსაც ევარშემო უვლიდა მრავალი კედელი

μήτη, Ἀρχαίοπαις τε καὶ Ροδίο- რომელსაც ჩვენგანთ ხელა წილად
 ποις, φρούρα τε μέγιστα καὶ ქალაქი გამხდარიყო და დარქმე-
 ἀρχαῖα· ἐν αἷς μὴ καὶ τὰ παρ' ოლა და რომელსაც მიენიჭა ჩვენთ

და შემკული იყო თეატრითა და აპოლონიითა, ხოლო პროკოპის დროს მის ნაგებობათა საძირკვლები-ლა ყოჯილა დარჩენილი (BG IV, 2).

ასე რომ პეტრა ახლანდელი ბათონის მახლობლად უნდა ვეძებთ, ღელის ნაპირას, ასეთ ადგილებად შეიძლება მიჩნეულ იქნეს გონიოს (ი.ე. ბათონის სამხრეთით) ან ციხისპირა (ბათონის ჩრდილოეთით). საბოლოოდ საკითხს გადასწყვეტს ზედმიწევნით არქეოლოგიური ძიება ადგილს ბრძვ, ზენ ვინდა ავ. მხოლოდ მიუხედავად შემდეგ ოთ გათვლებათ:

1) სახელწოდება პეტრა უნდა წარმოადგენდეს რომელიღაც ადგილობრივი სახელის ბერძნულ თარგმანს (იგივე როგორც „არქეოპოლისი“ — ნიკოლაძეს, „როდაპოლისი“ — ვარდუჯიხეს, „პიპოსი“ — ცხენისწყალს და სხვ.) და ვინაიდან ზენი გეოგრაფიული სახელებიდან პეტრა წარმადგენელი შრალდომთი ბრძვებს დრო-მით (რკონი, ჯები და სხვ.). საციკლებელია, რომ აქვე გვქონდეს მრავლობითი რიცხვის ფორმა, მით უნებლად, რომ, როგორც ხეობა (გვ. 74) მოყვანილი შენიწევნიდან ჩანს, ბელნაქტები აქლვიან ნიკონას *in Petrae*, რომელიც XVII საუკუნის განმსყველს შეუცვლია. რომ პეტრა ადგილობრივი სახელი იყო, ეს მტკიცდება აგრეთვე იუსტინიანეს ერთი, 235 წლათ დასაჩილებული ნოველლით, სადაც ნიკეაშია: „...ქმდედ მდებარეობს ჩვენი ლახიე, სადაც არის ქალაქი პეტრა (ἡ Πιτραίων [var. Πιτραίων] τοῦ ἁπλοῦ), რომელსაც ჩვენგანთ ხელა წილად ქალაქი გამხდარიყო და (ქალაქი) დარქმეოდა და რომელსაც მიენიჭა ჩვენი უბნავსომნა სახელი“ და გვოდება იუსტინიანე (იბ. აქვე, გვ 34—35).

2) ჩვენი პეტრას ძიება უნდა დაჯავნითაჲს იმ „პეტრას“ საკითხს, სადაც ლახიის ერთ-ერთი სავსისკომოსო კლდეზეა იყო, ლახიის ვახრუბანში ხომ ბერძნული წყაროები იხსენებენ თათ ეპისკოპოსს (Georgius Cyprinus, ed. Gelzer, p. 24): ἡ Πιδοπύλαια ὁ τῆς Ἀμισσηῶν, ὁ Πιτροῦ ἢ τῆς Ζαγαρίων (აქვე ქალაქის სახელი ნიკეაშია ბრძვებს დრო-მითაა მოცემული). უფრო დაწვრილ ლეხით იბ. გეორგიკა ἡ, IV, 2 (1952) გვ. 187—190.

მათილია, პროკოპის ჩვენების წაკითხვით შეიძლება შეკითხვას ერთბაშად ისეთი სთამეულილება შეიქმნას, თითქოს ქალაქი პეტრა იუსტინიანე გაემუხებინა მგვრამ საკმარისი გულდასმით დავუკვირდეთ პროკოპის ტექსტს, რომ დავრწმუნდეთ, რომ იუსტინიანეს უკვე არსებული დასახლებული ერთეული უნდა გაემაგ, რეზინოს, ციხე-სიმაგრედ გვეყოს, რომ პეტრა იონე ციხეს იქ მისკლამედ უკვე დასახლებული ერთეული და გარკვეული სავაჭრო ცენტრი არ ყოფილიყო, ის ასე უკვე არ გადაიტყუოდა ვაჭრობის მონაშობლას ლახეთში გამტარებელი ხელს სუფლების რეზიდენციად, ჩანს, პეტრა ამ კუთხის მნიშვნელოვან ცენტრში ცენტრს წარმოადგენდა, რის საშუალებათაც ლახეთში აწარმოებდნენ იმ თავის სავაჭრო რაზრაციებს, რომლებზედაც პროკოპი ლაპარაკობს (BP II 16, II, 23) და ამ მნიშვნელოვანი სახლეთა პუნქტისკენ უნდა ყოფილიყო მიმართული მის წარადგენი სპარსეთისა, რომლის სთავარ ცენტრებს ბიხანტიათთან ბრძვლას ლახეთისა გამო უფროდ სახლეთა კარის ხელში საგდება წარმოადგენდა, ტყვილ ხომ არ ეუბნებიან ლახები ხოროს: „ჩვენი კვეყნის ვხით რომელთა ხელა

ἦμας ἐστιν ἐκ Περσῶν ἀναλήψ- უზენაესობის სახელიც და ეწო-
 θήντα φερύρια Σακάνδρι¹ τε დება იუსტინიანე; შემდეგ არქეო-
 και Σαραπανίς², και τὸ Μουρι- პოლისი და როდოპოლისი, უდი-

დაუკავშირდებით: აქ თუ ხომ აღდგეს საგებ. ნუგე, არავითარ სიძულეს არ წარ-
 მთავდებს, რომ ბიზანტიონის მაღალს შილქით³-თ (იხ. ქვემოთ გვ. 81).

დიდი ს. ჯანაშიას დასახლება პეტრას საერთის გარკვევის სკანქში: მან
 გადაშალა ჰენ წინაშე პეტრას მთელი ისტორია, VI საუკუნიდან ვიდრე XVIII საუ-
 კუნემდე, ვიდრე იმ დრომდე, რომდსაც ანერეთის სარდალ-სახლარუხუცესი ზურაბ
 წერეთელი უმტკიცებდა პოტიომკინს პეტრას, ამ დღეს კალაქის მნიშვნელობას.

ს. ჯანაშიას დასახლება პეტრა-ციხისძირის უდიდესი: ვი შესწავლეთ, რომ
 იგი ახალციხის ხეობაში მდებარეობს და, მაშასადამე, ციხეს კვიციანს თურქებს
 თავდასხმობას; იგი პეტრავა ნიოსელის (იკვლისხმება საქართველოსა და თურ-
 კებს შორის); იგი საბარო ადგილია; იგი უფლაზე ნაკლებ მაღაროიანი პენქტია
 (ს. ჯანაშია, შრომები I, გვ. 29—44).

ს. ჯანაშიამ კარგად შეაყვას ციხისძირის სტრატეგიული მნიშვნელობა. ის
 ამბობს: „ციხისძირის სტრატეგიული მნიშვნელობა ნეგნებულა იყო აგრეთვე
 ყველა შიშვენით ისტორიული ეპოქის შიგრ. დეოდალერ საჭროთელისიც ციხის-
 ძირი გამოყენებული ქონდა როგორც სიმაგრე, და მის სათავეთ მნიშვნელობას
 იმდროინდელი თვალსაზრისით მთლად გამოსაქვას (იხილ. ქართული სახელ-
 წოდება ქვაჯეთის ციხე) (ს. ჯანაშია, შრომები I, 39), გასაგებია, რომ ურო-
 დალერ ეპოქის ამ ციხეს, მისი დიდი, ხდარული შესახედობის გამო, უწოდებდ-
 ნებ ქვაჯეთის ციხეს, მაგრამ იქნებ ეს ძველიხდელი სახელია და მასში ჩამალ-
 ლია „ქვაჯეთის ციხე“ (ქვა—მრთი).—პეტრას შესახებ იხ. აგრეთვე ქვემოთ ჩვენი
 შემოწმება: გვ. 101—108, აგრეთვე გვ. 78—80.

¹ σακάνδρις Hal., sakandri Bas.

² Σαραπανίον Hal. — სკანდა და სარაპანის შესახებ ქვემოთ მხრად არის
 ლაპარაკი დაცემობით იმ ცნობებთან, რომლებიც ჰოპოტემა პრიკოპი გეს-
 როფლის თხზულებებში: (იხ. ქვემოთ გვ. გვ. 51 [კლახების მიწაწვალზე ორი სიმაგ-
 რე], 101, 187-188, 204). და უფლაქან. სადაც კი ამ ორ ციხეზე ლაპარაკი, იგუ-
 ლისხმება, რომ მანი ლახეთის ციხეებია:

ციხერიცა სახლებიდან რომ შედობარ, ეჭვად ლახებს მიწაწყალზე ორი
 სიმაგრე [სკანდა და სარაპანი], რომელთა დაცვა ძველით განევე ადგილობ-
 რევი შესაყოფებებს საჭრენავს შეადგენდა (BP I 12; ქვემოთ, გვ. 51).

ელაზთა სოფლები ხომ აქ გველა მდებარეობს მდინარის აქეთა ნაპირას და
 ქალაქებზე მათ ძველით განევე აქ აუწერებიათ, მათ შორის არის... სკანდა და
 სარაპანი — იბერიის საზღვრებისაკენ (BP II, 24; ქვემოთ გვ. 101).

ელაზთა ორი ციხეა ზედ იბერიის საზღვრებთან, სკანდა და სარაპანიცა
 (BG VIII, 13; ქვემოთ, გვ. 185).

მაშასადამე, სადაც არ უნდა იყოს, რომ VI საუკუნეში შორაპანი ლახების
 ციხე-სიმაგრე იყო, მათ შიგრ ძიველით განევე აგებული.

როგორია საქმის ვითარება წინა საუკუნეებში? სტრაბონის თქმით, იბერიის
 შესასვლელი ოთხი გზა არის: ერთი არის კოლხურ ციხე-სიმაგრე შორაპანზე—
μία μὲν διὰ Σαρματῶν ποταμῶν Καχικῶν (იხ. თ. ყაუხჩიი შვილი, სტრა-
 ბონის გეოგრაფია, თბ. 1957, გვ. 128).

ამიტომ დაუსაბუთებლად მიგვაჩნია ჩვენ იმის მტკიცება, რომ შორაპანი იბე-

σιος¹ τε και Δύσιρις², και ε! τ:
 ἑτερον ἦμιν ἐν Αλζοῖς ἐκπεπόνηται·
 εἶτα ἢ Ἰζάνων διαδέχεται· χώρα,
 ἡν πρῶτον ἐπ' ἡμῶν ἔπθ Ῥω-
 μαίων κατακτηθεῖσα, και πόλεις
 τε και αὐτῆ τὰς μὲν ἄρτ: γυνο-
 μένας δεχομένη τὰς δὲ θσον
 οὖπω γεννητομένας δεξιμένη· ἄλλα
 τε μετ' ἐκείνην ἔβηη καθεστᾶσ:
 Σουανί τε και Σκύμιοι και

დესი და ძველი სიმაგრეები. აქვე
 ზედის აგრეთვე ჩვენ მიერ სპარ-
 სელებისაგან უკან ჩამოროთმეული
 სიმაგრეები სკანდისი, სარაპანი-
 სი, მუქნიქისი და ლისიჩი და სხვა
 რამეც, რაც კი ლაზეთში შევი-
 ძინეთ. შემდეგ მოდის ჭანთა ევე-
 ყანა, მხოლოდ ახლა ჩვენი მეფო-
 ბის დროს რომანელთა მიერ და-
 ვერობილი³; მასაც აქვს უკვე ქა-

რიაში შედიოდა და არა კოლხეთ-ლაზეთში. ერთი იმის თქმა, რომ „შორაპნის
 აღმოსავლეთით მდებარე ტერიტორია ძველ იბერიას ეკუთვნოდა“ (რაც სრულ
 კვანძობას წყევს) და მეორე იმის მტკიცება, რომ არაპატო შორაპნისა
 და სკანდის ციხეების აღმოსავლეთით მდებარე ტერიტორია, რამეც თვით
 შორაპანი და სკანდისი იბერიის ტერიტორიაზე ეკუთვნოდა“
 (რაც, თითქოს, ი. ჯ. ვახუშტის რედაქციით 1923 წელს გამოხული რეკლამის
 ჩანს, ბოლო სწავლილებს არ შეეფერება).

ამ მტკიცების ავტორია გ. ცეტიქიძე ილს („ისტორიკი ხანის შორაპნის
 სტრუქტურის საკითხისათვის“; სპ. ისტორიული გეოგრაფიის კრებული II [1964],
 გვ. 71-116) ერთ-ერთ საბუთად იხივ მოჰყვს, რომ, ლეონტი მროველია წინა-
 ვით, „უარნავანში, რომელსაც კარბელთა საბელმწიფო შექმნა და გვიანა პოლი-
 ტიკურად და ადმინისტრაციულად მოაწესრიგა — სტრუქტურისაგან დაყო — ერთი
 გავსება: ნარგის (ე. ი. არბუქეთის) ერთობად, და ბისცა მცირედი მთითგან, რომელ
 არს ლიხი, ვადე ზღუდადმდე [ვგროსისა] რომს ზეპო: და ასანეც დარსაგზ
 აღაშენა თრის ციხესი, შორაპანი და დინია“ (იქვე, გვ. 77). თუ ლეონტი სრო-
 ველის ეს სიტყვები ისე უნდა გაეგოთ, რომ შორაპანი იბერიაში შედიოდა და
 არა ლაზეთში (კოლხეთში, ვგროსში), მაშინ რაღა გეგდება ასეე ლეონტი მრო-
 ველის ეწინის, რომლის მიხედვით დარსაგზმა ასაცა ქუჯის ქვეშა ვგროს
 წაღსა და რომს შუა, ზღუდაც მთამდე, რომელსა შინა არა ვგროსი და სუა-
 ნეთი და დასტკიცო იგი ვგროსად მუხა (გ. ცე. I [1955], 24). ამ შეანსკველი
 ცნობით (თუ მას ისე ვაგებთ, როგორც გ. ცეტიქიძელს ესმოდა) რომ ეს დასკვნა
 უნდა გამოეიტანათ, რომ იბერიაში შედიოდა მთელი ვგროსი და სკანდისი, მაგრამ
 ლეონტი მროველის ისტორიის არც პირველი ადგილი, რომელსაც ვერდნობა
 გ. ცეტიქიძე, და არც ზევს მიერ მოყვანილი მეორე ადგილი არ გვაძლევს
 საბუთს ვილაპარაკოთ იმის შესახებ, რომ იბერიის სამფლობელოებში შედიოდა
 სკანდა-შორაპნის ხანის დასავლეთით მდებარე ტერიტორია (დასეთისა). ლეონტი
 მროველის ამ ცნობათა მიხედვით საკვლევა საკითხი პოლიტიკური ურთიერთ-
 ბისა იბერიასა და ლახეთს შორის.

¹ μουσινας Hal. მუქნიქისი ჩვენი კონიექტურა.
² Δουσιριος Hal., Δουσιριος Bus. ლისიჩის შესახებ იხ. კვეთით გვ. 220-
³ კახების დანობრელება უნდა მომხდარაყო 527-535 წლებში. ოუსტინიანეს
 მიერ 527/9 წელს ინიშება სიტრა magister militum per Armeniam, ბოლო
 535 წელს კახეთი უკვე ბიზანტიელების კონშერდომია, რაც მტკიცება ოუსტი-

Ἄφίλοι καὶ Ἀβραγαί, καὶ ἔτερα
 νῦν θεοῦ θόντος φιλία τε καὶ
 ἡμέτερα.

არიახ სხვა ტომებიც: სუანები, სკვინები, აფსილები, აბაზები და სხვა, ღვთის შეწყვენით, ჩვენი მეგობარი ტომები.

A'. Ἄλλ' εἰς ταῦτα μὲν ἔ-
 περὶ τοὺς τόπους τούτους ἡμᾶς
 ἤνευχε λόγος. Ἐπαύμεν δὲ αὐτὸς
 ἐπὶ τοὺς ἰόντας καὶ τὴν ἔνωσαν
 τὴν ἀντών. Ἰσότης γὰρ νῦν
 ἀμφω τοὺς ἰόντας τοὺς τῆς
 τρισκαίδεκα πύλεσι περιεχομένους
 εἰς μίαν ἐπαρχίαν αὐτὸς συνα-
 γομεν, καὶ ἀποδίδομεν τῆς μὲν
 παλαιότητος τὴν ἔνωσαν, τῆς δὲ
 νεότητος τὴν ἐκωνυμίαν. Ἐλενό-
 ποντος γὰρ ἀπαρ καλέσθη...

(Z. a Lingenthal I 191-3).

ლაქად ქცეული ადგილები, მო-
 მავალშიც ექნება სხვები. ამ
 ქვეყნის შემდეგ დამკვიდრებული

მავრამ ამ ქვეყნებზე ლაპა-
 რაქნა შორს წაგვიყვანა. დავუ-
 ბრუნდეთ ისევ პონტოებს და
 მათი გაერთიანების საკითხს. ამ-
 გვარად. ორივე ამ პონტოს, რომ-
 ლებიც სსენებულ ცანეტ ქალაქს
 შეიცავენ, კვლავ ერთ ეპარქიად
 გაერთიანებთ და ვანიჭებთ მათ
 ძველს ერთიანობას და ახალს
 სახელწოდებას: ქელენობონტო
 ეწოდოს მის ბოლიანად.

ნიანეს ნოველით, რომელიც 535 წლით თარიღდება, აქ, სახელდობრ, ნი: ცნობილია:
 ლახების ჯგუფიანს «ოსდგეს კანთა ნიწა-წყალე, რომელიც ივენ დროს იქნა
 დაკრობილი რომელღების მიერ» (ც ა ბ ა რ ი ე - ლ ი ნ გ ვ ნ თ ა დ ი ს გ ა მ. I, 19).
 თუ რა დიდ სწავნელობას აღწევდა იუსტინიანე მთავრობა კანეთის დამოთხო-
 ლებას, უფრო ნათლად ჩანს 535 წლის სხვა ნოველით (N. O. I: იგივე გამო-
 ცემა 17-17). კანეთის შესახებ უფრო დაწვრილებით პროკოპი მოგვითხრობს
 ჭეშმარიტ De aedificiis III, 6 (იხ. აქვე ქვემოთ, გვ. 213-218).

კანეთის დამოთხოვლობასა და ამის შესახებ ნოველებს იუსტიანიანეს იხსენ-
 ნებდა აგათანა (V 2: HGM II № 2; იხ. გეორგიკა III, 185-186 და იქვე ლეონი
 განმარტება).

პროკოპი კესარიელი

ბიზანტიელ მწერალთა შორის, რომელთაც დაუცავთ ცნობები საქართველოს და მისი ნებობელი ქვეყნების (სომხეთის, ალანეთის, სპარსეთის და სხვ.) შესახებ და რომელთა თხზულებებიც ჩვენამდე მოღწეულია, პროკოპი კესარიელი უნდა ჩაითვალოს ყველაზე უფრო ნაყოფიერ და სანდო ისტორიკოსად.

წარმოშობით პროკოპი არის პალესტინის კესარიიდან, სადაც ის V საუკუნის ბოლოს ან VI-ის დასაწყისში (490 და 507 წლებს შორის) უნდა იყოს დაბადებული. ლექსიკოგრაფი სვიდა ასე აგვიწერს პროკოპის ცხოვრებასა და სამწერლო მოღვაწეობას:

Προκόπιος Ἰλιούστριος, Καίσαρς ἐκ Παλαιστίνης, ῥήτωρ καὶ σοφιστής, ἔγραψεν ἱστορίαν Ῥωμαϊκὴν ἕχουσαν τοὺς πολέμους Βελισσάριου πατρικίου, τὰ κατὰ Ῥώμην καὶ Λιβύην πραχθέντα. Ἰέχουσι ἐπὶ τῶν χρόνων Ἰουστινιανοῦ τοῦ βασιλέως, ἀπογραφαὴς χρηματίσας Βελισσάριου καὶ ἀκόλουθος κατὰ πάντας τοὺς σύμβατας πολέμους τε καὶ πράξεις τὰς ἐν αὐτοῦ συγγραφεύσας. Ἐγραψε καὶ ἑτέρον βιβλίον, τὸ καλοῦνται Ἀνέκδοτα, τῶν αἰσίων πράξεων, ὡς εἶναι ἀμφοτέρω βιβλίω θ'.

პროკოპი ბრწყინვალე, პალესტინის კესარიიდან, რიტორი და სოფისტი; აღწერა რომაული ისტორია, ესე იგი პატრიკიოს ველიზარის ომები, რომლებიც რომსა და ლიბიაში მოხდა. ცხოვრობდა იუსტინიანე მეფის დროს, ველიზარის მღვიმის (მონტეჯული) თანამდებობას ასრულებდა და მას ახლდა უკვე ომში და მისი საქმიანობაც აღწერა. დაწერა აგრეთვე სხვა წიგნიც, ეგზეტორიკული «ანეკდოტა», ამავე საქმეების შესახებ, ახე რომ ორივე თხზულება სულ ცხრა წიგნს შეადგენს.

სვიდას ლექსიკონის ეს ცნობები დასტურდება სხვა წყაროებითაც. პროკოპი ველიზარს ახლდა როგორც აღმოსავლეთის, ისე დასავლეთის ფრონტებზე, როგორც ლაზეთის ისე იტალიისა და აფრიკის ტერიტორიაზე წარმოებულ საომარი ოპერაციების დროს (527 – 541 წლებში). 542 წელს ის კონსტანტინეპოლშია (სადაც შესაძლებელია სარკივო მასალების საფუძველზე უკვე შეუდგა «ისტორიების» წერას), ხოლო ამის შემდეგ მისი ცხოვრების შესახებ არავითარი ცნობა არაა. ფიქრობენ, რომ 562 წლის თარიღით წყაროებში მოხსენებული ქალაქის პრეფექტი (Praefectus urbi), ეინშე პროკოპი, ჩვენი ისტორიკოსი უნდა იყოს¹.

¹ G. Moravcsik, Byzantino-Turcica, I^o (1958), pp. 489.

ჩვენამდე მოღწეულია პროკოპი კესარიელის სამი თხზულება.

1) Π ο λ ε μ ι κ ά. ეს არის პროკოპის ძირითადი ნაშრომი, შეს-
დგება 8 წიგნისაგან, დაწერილია 545—550 და 553 წლებში და
აგვიწერს საომარ ობერაციებს სამ ფრონტზე:

ა) ომი სპარსელებთან: De bello persico (წიგნები 1—II),

ბ) ომი ვანდალებთან: De bello vandamico, 1—II (საერთო სათ-
ვალავეთ წიგნები III—IV),

გ) ომი გუთებთან: De bello gothico. 1—III (საერთო სათვა-
ლავით წიგნები V—VII).

„ომების“ VIII წიგნი შეიცავს ცნობებს ყველა ფრონტის შესახებ.

როგორც ოფიციალური ისტორიკოსი, პროკოპი, რასაკვირვე-
ლია, იუსტინიანეს მთავრობის საგანგებო ხაზს ატარებს თავის
თხზულებებში, და მის მიერ მონათხრობის გაცხრილვა, ცხადია,
აუცილებელია ყოველ ვერძო შემთხვევაში. განსაკუთრებით ახასია-
თებს პროკოპის, როგორც ოფიციალურ ისტორიკოსს, მისი მეორე
ნაშრომი.

2) Π ε ρ ι κ τ ι σ μ ά τ ω ν (De aedificiis, «შენობათა შესახებ»),
ექვს წიგნად; დაწერილი უნდა იყოს 553—555 წლებში; არავითარი
ექვი არაა, რომ ეს შრომა იუსტინიანეს დავალებით არის დაწე-
რილი.

სულ სხვა ხასიათისაა პროკოპი კესარიელის მესამე ნაშრომი,
ე. წ. «საიდუმლო ისტორია».

3) Ἄ ν ε κ θ ῖ τ α. ჯერ კიდევ სვიდას მიხედვით იყო ცნობილი,
რომ „ომების“ წიგნის გარდა ამგვირვიე ამბებისათვის პროკოპის
«სხვა წიგნიც დეწერა, ეგრეთწოდებული ანეკდოტა». ამ ნაშრომში —
იმავე სვიდას მოწმობით — იუსტინიანეს და მისი მეუღლის, თეო-
დორას, და, საზოგადოდ, მთავრობის პოლიტიკის დაგებას ჰქონია
იდგილი. მაგრამ, თუ რას წარმოადგენდა ეს თხზულება თავისი შინა-
არსით, არავინ იცოდა. მხოლოდ 1623 წელს იხილდა ფარდა ამ
საიდუმლოებას, როდესაც ნ. ალემანიმ აღმოაჩინა იგი ვატიკა-
ნის ბიბლიოთეკაში. ამ თხზულებაში გამოხატული აზრები იმდენად
ეწინააღმდეგება პროკოპის მიერ სხვა ნაშრომებში გამოთქმულ
აზრებს, იმდენად მძაფრი არის აქ მთავრობის პოლიტიკის კრი-
ტიკა, — იმ მთავრობის, რომელსაც სხვაგან პროკოპი ქება-დიდებათ
იხსენიებს, — რომ დიდხანს მეცნიერთ შორის დავა იყო ამ თხზუ-
ლების ავტორკუთვნილობის საკითხის გარშემო. დღეს კი, ამ თხზუ-
ლების შესწავლის შემდეგ როგორც შინაარსის ისე ენის მხრით,

დამტკიცებულია, რომ იგი პროკოპის კალამს ეკუთვნის და დაწერილია მის მიერ 550 წლის მახლობელ ხანში, ე. ი. იმავე ხანში, როდესაც ის „ომების“ წიგნს ანთავრებდა. ირვევეა, მაშასადამე, რომ ოფიციალური ისტორიის პარალელურად პროკოპი წერდა არაოფიციალურ საიდუმლო ისტორიას, რომელიც მას არ გამოუქვეყნებია (*ἀνεκδότα*), ვინაიდან მისი გამოქვეყნება ავტორის მთავრობის რისხვას დაატეხდა თავს. ამის შესახებ პროკოპი თვითონ გვიამბობს:

ჩემთვის არ იყო შესაძლებელი ანეწერა ამბები, როგორც წესი და რიგია (*ὡς οὐκ ἔστιν ἔθος*), სანამ ჯერ კიდევ ცოცხლები იყვნენ ამ საქმეების ჩამდენნი. ვერც გამოვაპარებდი რამეს ჯანსუფებას სიმრავლეს, და, მათ მიერ გამგლავნებული. საკოდავა სიკვდილით დავიღუბებოდი: უმახლობლესს ნათესავებსაც კი ვერ ვენდობოდი.

წინანდელ ნაწერებშიც ბევრი რამ ისეთი ეთქვი, რისი მიზეზებიც იძულებული ვიყავი დამეშალა. აქამდე უთქმელად დარჩენილი და წინანდელ მოთხრობებში გამოტოვებული მიზეზებიც უნდა ავხსნა.

„ნაგრამ ამ ახალ, ძნელსა და დაუსლეველ საქმეზე რომ ვადავდივარ, იუსტინიანეს და თეოდორას ცხოვრების აღწერაზე, კანკალს მაწყვებინებს და უკან ვიხევ და ძალიან ბევრს ვფიქრობ იმაზე, რომ ვაი თუ, რასაც მე ახლა დავწერ, არც სანდოდ და არც შესაფერისად მოიჭერნოს იმათ, ვინც შემდეგ იქნებიან (ე. ი. მომავალ თაობებს), ვინაიდან, სხვათა შორის, დიდი დრო რომ გავა, მოსასმენად ძველ ამბად წარმოსდგება და მე ვწიწობ, რომ მითოლოგიის სახელს შევიძენ და ტრაგედიების გუნდთა მასწავლებლად (*τραγικὸν ἐπιμαχάριον*) ჩამრიცხავენ.

მიუხედავად ამისა, ვიქონიებ გამბედაობას და არ შეგუშინდები საქმის სიმძიმეს, რადგან ჩემი მოთხრობა არ არის მოკლებული მოწმეებს. რამეთუ ახლანდელი ადამიანები ძალიან სანდო მოწმეები არიან ამ საქმეებისა და მომავალშიც საიმედო თანამგზავრები იქნებიან ამ ამბების შესახებ გამოთქმული სიძარტლისა.

ეთუშკა იყო სხვა რამ, რაც მე, ამ მოთხრობის მოსწრაფეს, ხშირად დიდი ხნის განმავლობაში მაკავებდა. მე შეჩვენებოდა, რომ მომავალი თაობებისათვის ეს უსარგებლო იქნებოდა, რადგან მომავალი დროისათვის უფრო სასარგებლო იქნებოდა არ სკოდნოდათ ეს უბოროტესი საქმეები. ან ამის გავონებაზე ტირანებს არ დაბადებოდათ სურვილი მიბაძვისა. რამეთუ ძალაუფლების მქონეთა უმეტესი ნაწილისათვის, მათი უმეტეობის გასო, მუდამ ადვილია წინამორბედთა მიერ ჩადენილ ბოროტებათა მიბაძვა, და მუდამ

ადვილად და უზრუნველად ცხურობიან ძველთა მიერ ჩადენილ შეცოდებებს.

მაგრამ შემდეგ მე ამ ანბავთა ისტორიის დაწერა გადამაწყვეტინა შენდევნა მოსახრებაჲ: ნოვაგალი ტირანებისათვის ღმრთეობა იქნება, რომ ისინი თავიანთ შეცოდებათათვის ვერ აღცდენენ შურისძიებას, ისევე როგორც ან (ჩემ მიერ აღწერილ) ადალიანებს ერგოთ წვალება: შემდეგ, მათი საკმეობი, აღწერილი, და მათი ქცევა მუდამ ეცნებათ თვალწინ და იქნება თავი შეაკანებინოს უკანონო საქმეებისაგან...

ამიტომ ჯერ მინდა გიამბოთ, თუ რა უწმინდურობანი ჩაიდინა ველიზარიმ, ხოლო შემდეგ ნათლვეყოფ იუსტინიანეს და თეოდორას უწმინდურ საქმეებს (HARRY III, 1, 4-6).

დიდი განსხვავებაა იუსტინიანეს დახასიათებაში, რომელიც წარმოდგენილია „საიდუმლო ისტორიაში“, იმასთან შედარებით, რასაც ამბობს პროკოპი თავის სხვა ნაწერებში, მაგალითად:

ჩვენს დროში გაპოჩნდა იუსტინიანე მეფე, რომელმაც მიიღო სახელმწიფო უაღრესად შერყეული და სიდიდითაც უუარო გაზარდა იგი და ბევრად უფრო ბრწყინვალე ვახადა, მის შემდეგ რაც იქიდან გააძევა ბარბაროსები, რომლებიც ძველითგანვე მძლავრობდნენ მას, როგორც ეს ჩემ მიერ დაწერილებით არის ნათელყოფილი წიგნში «ომების შესახებ» (De aed. I, 1,6).

(იუსტინიანემ თავისი მოღვაწეობით) იმას მიაღწია, რომ სახელმწიფოში დაამკვიდრა ნეტარი ცხოვრება (De aed. I, 1,10).

ამბობენ, რომ სპარსელი კიროსი საუკეთესო მეფე იყო და მათ შორის, რომლებსაც ჩვენ ვიცნობთ, თავისი თანამეტომეებისათვის იყო უდიდესი მიზეზი სამეფოს ძლიერებისა... თუ ვინმე ზედმიწევნით გაეცნობა ჩვენი მეფის იუსტინიანეს მმართველობას, ის მივა იმ დასკვნამდე, რომ კიროსის სამეფო (იუსტინიანესთან შედარებით) სათამაშოს სგავსა (De aed. I, 1, 12-15).

იუსტინიანეს ასეთ დახასიათებას შევადაროთ ის დახასიათება, რომელიც «საიდუმლო ისტორიაში» (Anecdota) ნოიპოვება.

თუ რა ვაგბატონები ბრძანდებოდნენ იუსტინიანე და თეოდორა და თუ როგორ დაამტეს მათ რომაელთა საქმეები, ახლავ ვიტყვი:

მისი (ე. ი. იუსტინეს) ძმისწული იუსტინიანე ჯერ კიდევ ახალგაზრდა იყო, რომ მთელი ძალაუფლება მიიღო და რომაელებისათვის შეიქმნა ისეთ და იმდენ უბედურებათა მიზეზი, რომლებიც სმენითაც კი არავის გაუგონია წინათ მთელი იმ საუკუნეების მანძილზე (რაც რომი არსებობს) (An. 6, 1; An. 6, 19).

ეუსტინიანემ იმდენი რამე ჩაიდინა, რომ შთელი საუკუნეც არ იქნება საკმარისი, რომ მათზე ვიამბოთ» (Λβ. 27, 1).

პროკოპი კესარიელის შრომები შეიცავენ ძვირფას მასალებს საქართველოს ისტორიისათვის. შეიძლება თამხმად ითქვას, რომ პროკოპის ცნობები რომ არ გვექონოდა, ძალიან გაჭირდებოდა საქართველს VI საუკუნის ისტორიის დაწერა.

*

ჩვენს განკარგულებაში იყო პროკოპი კესარიელის თხზულებათა შემდეგი გამოცემანი და თარგმანები:

Haury Jacobus. Procopii Caesariensis opera omnia. I—III. Lipsiae 1905—1913.

Dindorfius Guilelmus, Procopius (=Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae). I—III. Bonnæ 1833—1838.

Dewing H. B. Procopius (with an english translation) in seven volumes. I—VII. London 1914—1954. მეზედ ტონს აწერია: with the collaboration of Granville Downey, Ph. D.

Comparetti Domenico. Le Incidite. libro nono delle istorie di Procopio di Cesarea. Testo greco emendato sui manoscritti con traduzione italiana [edizione postuma licenziata da Domenico Bassi]. Roma 1928.

Procopii Caesariensis Anecdota. Edidit M. Krascheninnikov. Iurovi 1899.

Dieterich Karl. Byzantinische Quellen zur Länder- und Völkerkunde. I—II. Leipzig 1912.

Cousin. Histoire de Constantinople, depuis le règne de l'Ancien Justin jusqu'à la fin de l'Empire: I—II. Paris 1685.

Дестунис Спиридон (комментарий Гавр. Дестуниса) Прокопия Кесарийского История войны Римлян с Персами, вандалами и готами: а) История войны Римлян с Персами, кн. I II. СПб 1885—1889; б) История войны с вандалами, кн. I СПб 1891.

✓ Прокопий из Кесарии, Война с готами. Перевод с греческого С. П. Кондратьева. Вступительная статья З. Удальцовой. М. 1950.

Прокопий Кесарийский, Тайная история. Перевод С. П. Кондратьева: ВДИ, 1938, № 4 (5), стр. 273—360.

Прокопий, О постройках. Перевод С. П. Кондратьева: ВДИ, 1939, № 4, стр. 203—298.

Coste, D. Prokop. Vandalenkrieg, Lpz. 1835.

Coste, D. Prokop. Gothenkrieg (=Die Gbschichtsschreiber der Deutschen Vorzeit Bd. 7). Lpz. 1922.

Berthold Rubin, Prokopius von Kaisareia, Mitarbeiter Belisars und Historiker: Pauly—Kroll—Ziegler, RE. XXXIII, 273—599, რუბინის ამ სტატიას RE-ს რედაქცია ასეთ შენიშვნას უერთავს: „ეს სტატია იდენტურია ბ. რუბინის შრომისა Prokopios von Kaisareia, Stuttgart 1951 (არ არის განყოფილებული მხოლოდ „შესავალი“ და „საძიებელი“). წიგნის ბოლოში დართული დამატებები ენციკლოპედიის სტატიაში თავთავის ალაგას არის ჩართული“.

DE BELLO PERSICO

პეროზი ეგვიპტეში

Χρόνη δὲ ὑστερον Περσῶν ἢ Περσῶν βασιλεύς πρὸς τὸ Ὀνήνων τῶν Ἐφθαλιτῶν ἔθνος, ὠσαυτὲρ λευκοῦς ὀνομάζουσι, πόλεμον κερὶ γῆς ἑρῶν διέφερε, λόγῳ τε ἄξιον στρατὸν ἀγείρας ἐπ' αὐτοῦς ἦε: (Haury I 10).

[ქუნ-ეფთალიტებთან ბრძოლის დროს დაიღუპა პეროზი, ეფთალიტების მიერ დაგებული მახის წყალობით, ხელოვნურად მოწყობილი თხრილის მეშვეობით.]

Ὁ! δὲ Πέρσαι: ζήσονται: τῆς ἐπιβουλῆς ὀρθῶν ἔχοντες κατὰ κράτος ἐν πεδίῳ λίαν ὑπὲρ ἐδῆσικον, θυμαῖν πολλὰ ἐ: τῶς πολεμίους ἐχόμενοι, ἔς: τε τῆν τάφρον ἐμπεισιώχασιν ἀπαντες, οὐχ ο! πρῶτο: μόνον, ἀλλὰ καὶ ὄσοι: θπισθεν εἶποντο... ἐν οἷς: καὶ Περσῶν ἦν ζῶν παῖσι: τῶς: αὐτοῦ ἀπασι: Καὶ αὐτὸν μὲλλοντα ἐ: τὸ βάρβαρον τοῦτο ἐμπεισιώχαι: φασι: τὸν τε δεῖον ἔσθῃσθα: καὶ τὸ μάργαρον, ἔ οἱ λευκότατον τε καὶ μεγέθους ὑπερβῆσθαι ἔντιμον ἐξ ὧν: τὸν δεξιὸν ἀπεκρίματο, ἀφελόντα ῥίψαι, ὅπως: ὅθι μῆ: τῆς αὐτὸν ὀπίσσω φοροῖη... დით ფასდაუდებელი — მარჯვენა სხვის არავის ეტარებინა შემდეგ.

BP I, 3. უფრო გვიან სპარსთა მეფემ პეროზმა ქუნ-ეფთალიტთა ტომის წინააღმდეგ (იმ ქუნთა, რომელთაც თეთრი ქუნები ეწოდებოდა) ომი წამოიწყო სადავო საზღვრების გამო; დიდძალი ჯარი შეკრიბა და გაემართა მათ წინააღმდეგ.

ხოლო სპარსელები, რომლებიც სრულიად არ მოელოდნენ, რომ აქ მათე იყო დაგებული, დიდი ძალით დაედევნენ მეტად გაშლილ დაბლობზე, დიდი აღფრთოვანებით აღგზნებულნი მტრის ნიშართ, და ყველანი ჩაკვიდნენ თხრილში, არა მარტო წინანი, არამედ ისინიც, რომლებიც უკან მისდევდნენ... მათ შორის იყო აგრეთვე პეროზი ყველა თავისი შვილებით. ამბობენ, რომ ამ ნაპრაღში რომ ვარდებოდა მძიმე განცდით, მან მოიგლიჯა და ისროლა მარგალიტი, რომელიც — უალრესად ბრკვეციალა და თავისი გადაჯარბებული სიდიდურზე ეკიდა, ისროლა რათა იგი

Ὅσα δὲ ἀμφὶ τῆς μαργάρου
τούτου Πέρσαι λέγουσιν, εἶπεν
ἀξιον ἰσως γὰρ ἂν τῶ καὶ οὐ
παντάπασιν ἀπιστος ἢ λόγος ἐβ-
ξεν εἶναι.

Λέγουσιν οὖν Πέρσαι: εἶναι
μὲν ἐν τῇ κτανί τῆς μαργαρου
τοῦτο ἐν θαλάσῃ, ἣ ἐν Πέρσαις
ἐστί. νήγεσθαι δὲ τὸν κτίνα τῆς
ταύτης ἰόντος ἐν πολλῇ ἀπισθῶν
ἀνεωγμένα: τε αὐτὸς ἀμφὸς τῆ
ἰστριακα, ὧν βῆ κατὰ μέσον τὸ
μαργαρον εἰστήκει θείαμας λόγου
πολλοῦ ἀξιον. Ἄλλο γὰρ ἀντὶ
εἰκασθῆναι οὐδαμῆ ἔργον οὕτε τῆ
μαγέθει: οὕτε τῆ κάλλει: ἐκ τῶν παν-
τὸς χρόνου (Haury I 16 - 17).

რასაც ამ მარგალიტის შესახებ
ამბობენ სპარსელები, ღირსია
ესჯელაძობის: იქნებ ვინმეს ყვე-
ლაფერად არადასრწმუნოდ არ ეჩვე-
ნოს.

სპარსელები ამბობენ, რომ ეს
მარგალიტი ლოკონანშია, იმ
ზღვაში, რომელიც სპარსეთშია,
ხოლო ლოკონანა დაცურავს
იბატო სახაიროდანი არც თუ
ცლიან მოხმობდით. ხოლო ღია
არის მისი ლეუქები, ორივე,
და მათ შუაში დევს მარგალი-
ტი, რომლის ცებრ-ს არადგრი
ჯობს, რომ მისი მსგავსი, სიდი-
დით იმ სილამაზით, არ არსე-
ბულა არის დროს¹.

ფარსმან კოლბო

[ანასტასი მეფემ რომ გაიგო სპარსელების მიერ ქალაქ იმიდას
გარემოცვის შესახებ, გაგზავნა ჯარი, რომლის სტრატეგოსებად
დაყენებულ იქმნენ: კელერი, პატრიკი და იპატი. ამ ოთხ სტრატე-
გოსთან იმყოფებოდნენ: იუსტინიანე, პატრიკიოთღე ვიტალიანი-
თურთ, გოდიდიკელე და ბესსა, და ფარესმანი:]

¹ ზელნაწერებში (XIV საუკუნის) ამ ადგილას წებნიშება:

περὶ μαργουρου ὃν λέγουσιν οἱ ἰβηρες τῆς τῆς θιομητρουος εἰκόνι ἀνομι-
καί (λέγουσιν οἱ ἰβηρες τῆς τῆς θιομητρουος εἰκόνι ἀνομιναί τοῦτον τὸν μαρ-
γαρον P ზელნაწერი XIV საუკ.). *Κίλιου δὲ ἰβηρ δάσκα (ἐξ ἰβηρ ἰβ P) καὶ
ἀλφῆδῃς λέγουσιν ὡς καὶ τῆς τῶν ἡμετέρων ἰσორιασιν. ἔτε δὲ ἰκάνο ἰοιου
ἢ ὄρειμαρος ἰου (ἰου ἄვლია P-ს), ἔτῃ ἔτερος: ἰκρεβῆς ὅτε ἰκρίομα (ἔτ
ἔτερος: ὄ ἰκρῶσχο P) (Haury I p. XXII (

ეს იგი: კობერები ამბობენ, რომ მათ ეს მარგალიტი ლოკონანშია ხატს
შოქლენეს, იქონის კი თორმეტ ვეზაგორას და გენაროტილადე ამბობენ, რომორც
ეს ზოგჯერ თვინა ჩვენთანავეა ნახეს. ხოლო სწორედ ის არის აქ ხოლელი თუ
სხვა, ეს მე დანამტკობებით არ ვიცი („გეზაგიან“ ს. ფოტოგლესის ლექსიკო-
ნის განმარტებით უნკისი მფევესელს უდრის, ხოლო სეიდათი ს. V. ანასტ:
ესტატერი — ოთხგანმანი ნამისხა, ვეზაგიონიკა და ხეგონიკა).

ეს შენიშვნა მოიპოვება პროკოპი კესარიელის თანხლებათა ჩვენამდე მოღ-
წეულ ორივე (γ და z) ძეგუფის ზელნაწერებში, რაც ცხადია იმას ნიშნობს, რომ
ეს შენიშვნა x-არტეტიასაც ჰქონდა.

...καὶ Φαρεσμάνης Κόλχος
μὲν γένος, διαφερόντως δὲ ἀγα-
θὸς τὰ πολέμια (Haury I
37, 4-6).

BP I, 8. .. და ფარესმანე,
წარმოშობით კოლხი, განსაკუთ-
რებით სატელგანთქმული სამხედ-
რო საქმეებში.

კახშიის კარები

Τὸ Κιλίκων ὄρος ἢ Ταύρος
ἀμείβει: μὲν τὰ πρῶτα Καππαδό-
κας τε καὶ Ἀρμενίους καὶ τῶν
Περσαρμενίων καλουμένων τὴν
γῆν, ἔτι μῖντοι Ἀλβανούς τε καὶ
Ἰβήρας¹, καὶ ἕσα ἄλλα ἔθνη
αὐτόνορά τε καὶ Πέρσας κατή-
κοα ταύτη ὄκηγνται. Ἐξικνίεται
γάρ ἐς χώραν πολλήν, προϊόντι
δὲ ἀεὶ τὸ ὄρος τοῦτο ἐς μέγα τι
χρῆμα εὐρεῖς τε καὶ ὑψοῦς διή-
κει. Ὑπερβάντι δὲ τοῖς Ἰβήρων
ὄρους ἀτραπὸς τίς ἐστὶν ἐν στε-
νοχωρίᾳ πολλῇ ἐπὶ σταδίους πεν-
τήκοντα ἔξικνουμένη. Αὕτη δὲ ἡ
ἀτραπὸς ἐς ἀπότομόν τινα καὶ
ἐλιῶς ἄβατον τελευτᾷ χῶρον. Δίο-
δος γὰρ οὐδεμία τὸ λοιπὸν φαί-
νεται, πλὴν γε δὴ ἔτι: ὡσπερ τινα
χειροποίητον πυλῖδα ἐνταυθα ἡ
φύσις ἐξεύρεν, ἡ Καρκία ἐκ πα-
λαιῶ ἐκλήθη. Τὸ δὲ ἐνθῆνδε πε-
δία τέ ἐστιν ἰσπῆλατα καὶ ὑδά-
των πολλῶν ἀτεχνῶς ἔμπλεα, καὶ
χώρα πολλῇ ἰσποβοτός τε καὶ
ἄλλως ὑπτία. Οὐ δὲ τὰ Οὐγγων
ἔθνη σχεδὸν τι ἄπαντα ἴδρυται
ἄχρι ἐς τὴν Μαίωτιν διήκοντα
λίμνην. Οὗτοι ἦν μὲν διὰ τῆς

BP I, 10. კილიკიელთა მთა
ტაური ვადის ჯერ კაპადოკიელ-
თა, არმენიელთა და ეგრეთწო-
დებულ პერსარმენიელთა ქვეყ-
ნებზე, შემდეგ უკვე ალბანთა და
იბერთა და იმ დანარჩენ ტომთა,
თვითთავადთა და სპარსელების
ქვეშევრდომთა, რომელნიც იქ
ცხოვრობენ. ის გაშლილია დიდს
მანძილზე, ხოლო, რაც უფრო
წინ მიდინარ, ეს მთა უფრო დი-
დად იშლება სივანეზეც და სი-
მალეზეც. იბერთა საზღვრებს
რომ გადახვალ, ვიწრობში ერთი
ბილიკი ზეგვიდება, რომოცდაათი
სტადიონის მანძილზე გაქიმული.
ეს ბილიკი ერთს ციკადო და
სრულიად გაუვალ ადგილს მად-
გება: არავითარი ვასაელი აქ
ალარ ჩანს, ის-ღა არის მხოლოდ,
რომ ბუნებას აქ გაუკეთებია თით-
ქოს ხელქმნილი კარი, რომელ-
საც ცეცხლთაგანვე კახშიის კარი
ქქვია. ამის იქით არის გაშლილი
ველები, წყლით მდიდარი — ხე-
ლოვნური რწყვის გარეშე — და
მიწები, ცხენთსაძოვი და, სხვათა
შორის, გაშლილი. იქ თითქმის
მთლიანად მხოლოდ პუნთა ტო-

¹ Ἰβήρας G (აქაც და ქვემოთაც).

πυλίδος ἧς ἄρτι ἐμνήσθην Ἰωσὺν ἐς
 τὰ Περσῶν τε καὶ Ῥωμαίων ἦθη,
 ἀκριφῆσαι τε τοῖς ἵπποις Ἰωσὺ
 καὶ περιόσθω τινὶ οὐδαμῆ χρώμε-
 νοι εὐδὲ κρημνώδῃσιν ἐντυχόντες
 χωρίοις, ὅτι μὴ τοῖς πενήκοντα
 σταδίοις ἐκαίνοις, οἵσπερ εἰς τοὺς
 Ἰβηρίους ἔρουε, ὅσπερ ἐρρήθη,
 διήκουσιν. Ἐπ' ἄλλας δὲ τινὰς
 ἐξόδοις ἴντας πόνῳ τε πολλῷ
 παραγίνονται καὶ ἵπποις οὐκέτι
 χρῆσθαι τοῖς αὐτοῖς ἔχοντες.
 Περιόδοις τε γὰρ αὐτοῖς περιμέναί
 πολλὰς ἐπάναγκας καὶ ταύτας
 κρημνώδεις. Ὅπερ¹ ἐπειθὶ ἐφιλίπ-
 που Ἀλέξανδρος κατενόησε, πύ-
 λας τε ἐν χώρῃ ἐτεκνήσατο τῷ
 εἰρημένῳ καὶ φυλακτήριον κατε-
 στήσατο. Ὁ δὲ ἄλλοι² τε πολλοὶ
 προΐόντος χρόνου ἔσχον καὶ Ἀμφι-
 ζούκης, Οὐγγος μὲν γένος, Ῥω-
 μαίοις δὲ καὶ Ἀναστασίῳ βασι-
 λεὶ φίλος. Οὗτος Ἀμφιζούκης
 ἐπειθὶ ἐς τε γῆρας ἀφίκετο βῆθῆν
 καὶ τελευτᾶν ἐμελλε, πέμψας
 παρὰ τὴν Ἀναστάσιον, χρήματα
 οἱ δοῦθηναί: ἦται, ἐφ' ᾧ τὸ τε
 φυλακτήριον καὶ πύλας τὰς Κατ-
 πίνας ἐνώσασαι Ῥωμαίοις. Βασιλεὺς
 δὲ Ἀναστάσιος (ὅρῳ γὰρ ἀνε-
 πισκίπτως οὐδὲν οὔτε ἠπίστατο
 οὔτε εἰώθει) λογιζάμενος ὅτι: εἰ
 στρατιώτας ἐνταῦθα ἐκτρέψειν³

մըծի Լամպրոլըն յիւրը
 ճիւղին Լեմալը. Բոլղեսաց յսեռ
 սնարսելտա Լա Բոմալտա Եւրո-
 քեմնի մոլման իմ քարիտ, Բո-
 մելճըԼԵԱԿ Եւլախան մոգեսնըն-
 Լմտ, իսկնի ԿմինԼա չիմես Կե-
 նըմտ մոլման իսը, Բոմ Երազի-
 տար Գարնուղսաս Եր Եսքիրու-
 ճըն Լա Եր Լաքանըմլ Եւրո-
 քեմն Ելընման, ԳարԼա իմ Եր-
 մուքԼԵԱԿԵԿ ԵԼԼԵԿԵԿԵԿ, Բոմլու-
 տաԿ Եւլաքքըն ինըրիս իսնը-
 քեմն, ԲոլղուրԿ Ես ՄԱՅՅ յոքքա.
 Եսքա Բոմլուքը Գասալընմտ Բոմ
 Կմտուլմըն, Մրաջալս ԼաԼԵԿ-
 քեմն Եւլընըմտ Լա ԵրԿ իմ
 Կեքքեմն Գամուքքեքքեք, Բոմլու-
 քեմն մտ չքալտ. ԵւնիԼԵԿՆ մտ
 ԼԵՍԿիրընմտ մրաջալ ԵւրոլԵԿՆ
 Գարնուղսա, իսկ Լաքանըմլ
 Եւրոլքեմնի. Բոլղան ԵւլքսանԼ-
 քեմն, ԵլԼԵԿ Ես. Ես ԵԿԼԵԿ
 ման Եսընըմլ ԵւրոլԵԿ Կարքե:
 Եսքա Լա Եւնիքքըք ԵւլԵԿԵԿ. Ես
 Եւնիքքը ԼԵԿԵԿ ԳանճըլԵԿԵԿ
 ԼԵԿԵԿ ԵԿԵԿ Լա ԵՍԵԿԵԿԵԿԵԿ.
 ՄտԵմմալտմտ ԵւլԵԿՆ, Բոմալ-
 քեմն Լա Եւնիքքեք Եսքքիս Եսքք-
 ԼԵԿԵԿ. Բոլղեսաց Ես Եւնիքքը
 ԼԵԿԵԿ Եւնիքքըմն ՄեքքԼԵԿ Լա Եսքք-
 ԼԵԿԵԿ ՄալուղընմոլԼա, Մըլտա
 Լա Եւնիքքեքիս Եսլու իսըքա մոլ-
 քիս Լա իս ԳԼԵԿԵԿԵԿ Բոմալ

¹ ԵԿԵԿ. 15—19 (ՈՍԵՐ—ՁԼԼՈՒ) յոնիքԵԿԵԿԵԿ ԵսքքԵԿԵԿԵԿ յոսքքեք Եսքք
 ծի ԿալԵ ԵՍ Կալքիք Կալոմնիք Եսքք Ե Գիլիպուս ԼԵԿԱՆԴՐՈՍ Եսքք ԵԿԵԿ
 Երնալմոս Գլաքքիքիս Կալեքքիքալտ. Ὁ δὲ ἄλλοι... (Excerpta de legation.
 bus. ed. C. de Boor II 490).

² Եսքքեք ՎԳ.

ἀδύνατα ἦν ἐν χάριτι ἐρήμῳ τε
ἀγαθῶν ἀπάντων καὶ οὐδ' αὖτ' ἐν
γυιότητων ἔχοντι. ἕθνος Ῥωμαίων
κατήκοον, χάρις μὲν τῷ ἀνθρώπῳ
τῆς ἐξ αὐτῶν εὐνοίας πολλὴν ἔλα-
βεν, τὸ δὲ ἔργον τοῦτο οὐδ' ἐν-
λόγητο προσείετο, Ἀμφιζούχης μὲν
οὖν ἐν πολλῶν ὑστερον ἐτελεύτη-
σεν, Καβάρης δὲ βιασάμενος
τοὺς αὐτοὺς καίνας τὰς πύλας
ἔσχευεν (Παύλ. 15—17).

უძღვნა იმ კაცს (ე. ი. ამბაშუკის) მისდამი უაღრესი კეთილგან-
წყობილებისათვის, ხოლო თვით საქმე უყურადღებოდ დასტოვა.
დიდი ხანი არ გასულა მას შემდეგ და ამბაშუკი გარდაიცვალა
ავადმყოფობისაგან, ხოლო კავადნა სწლია იმეს წვილებს და კარებთ
დობიყრა¹.

დავა ლაზიკის გარშემო

[კავადი სობოვს იუსტინეს იშვილოს მისი ძე ხოსრო უკან-
სკნელის მომავალი მდგომარეობის განმტკიცების მიზნით. იუსტინე
კი, ჯვესტორ პროკლეს ჩვეით, ამის თანხმობას არ იძლევა და
უთვლის კავადს, რომ ის გამოგზავნის თავის წარმომადგენლებს
სპარსელებთან ზავის შესაკრავად და ხოსროს საკითხის ნოსაგვე-
რებლად. მოლაპარაკებაჲ სპარსელებსა და რომაელებს შორის მალე
დაიწყო ერთ აღვილას, ორივე ქვეყნის საზღვარზე, და მასში მონა-
წილეობა მიიღეს: რომაელების მხრით — იპატიმ, პატრიკიმ და
რუთინემ²; სპარსელების მხრით — სეოსმა და მევოდიმ].

Πολλοὶ μὲν οὖν καὶ ἄλλοι
λόγοι πρὸς ἀμφοτέρων ἡπὲρ τῶν
ἐν ἀφ' ἑαυτῶν ἐλάχοντο, καὶ
ἦν δὲ τὴν Κολλίθῃ, ἣ νῦν Λαζι-
κῆ ἐπικαλεῖται, Σέρσης ἑλάχε

BP I 11, ბევრი სხვადასხვა-
ნაირი სიტყვები უთხრეს ერთმა-
ნეთს მათ შორის არსებულ უთან-
ხმოებათა შესახებ, და სეოსმა
თქვა, რომ კოლხიდა, რომელსაც

¹ კავადის კარები მოხსენებული აქვს პროკოპის ქვემოთაც (BP I, 12, 22; II, 10; BG IV, 8). კესარიის კარებზე დაწერილებით ე. ბ. ქვემოთ გვ. 239—241, შენიშვნა.

² ზაქარია რეტორის ცნობით ამ მოლაპარაკებაში ბიზანტიელების მხრით მონაწილეობა მიიღეს იპატიმ და ამონტემა ფარეხმანემ (Abrenn-Kröger, 157).

Περσῶν κατήκουσιν τὸ ἀνέκασθεν
 οὕσαν βιασασμένους λόγῳ οὐδεν!
 Ῥωμαίους ἔχειν. Ταῦτα Ῥωμαῖοι
 ἀκούσαντες δεινὰ ἐποιούοντο, εἰ
 καὶ Ἀαζικῆ πρὸς Περσῶν ἀντιέ-
 γοῖτο...

Μετὰ δὲ Μεβρόδης μὲν τὸν
 Σεόσθη διέβαλλε Καβάδη, ὡς δὴ
 ἐξεπίτηδες, οὐ οἱ ἐπιτεταγμένον
 πρὸς τοῦ θεσπύτου, τὸν Ἀαζικῆς
 λόγον προβίη, τὴν εἰρήνην ἐκ-
 κρούσων Ἰπατίῳ τε κοινολογησά-
 μενος πρότερον... (Haugry I 53,
 16—54, 12).

ძებრია და გურგენ მეფე. ლაზების ყოფა-ცხოვრება

Εὐθύς δὲ Καβάδης, καίπερ
 ἐν σπουδῇ ἔχον ἐσθλοῦν τινα ἐς
 τῶν Ῥωμαίων ποιεῖσθαι τὴν γῆν,
 ὑδαμῆ ἰσχυσεν, ἐπεὶ αὐτῷ ἐνεν-
 τίωμα τοῖσδε ξυνηγέχθη γενέσ-
 θαι. Ἰβήρης, οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ
 οἰκοῦσι, πρὸς αὐταῖς που ταῖς
 Κασπίαις ἴθρυνται πύλαις, αἵπερ
 αὐτοῖς εἰσι πρὸς βορρᾶν ἀνεμῶν.
 Καὶ αὐτῶν ἐν ἀριστερᾷ μὲν ἔχο-
 μένη πρὸς τὰς ἡλίους δυσμὰς
 Ἀαζικῆ ἐστίν, ἐν δεξιᾷ δὲ πρὸς
 ἀνίσχοντα ἡλίον τὰ Περσῶν ἔσθη.
 Οὗτος ὁ λεῶς Χριστιανοὶ τὲ εἰσι
 καὶ τὰ νόμιμα τῆς θόξης φυλάσ-
 σουσι ταύτης πάντων μάλιστα
 ἀνθρώπων ὧν ἡμεῖς ἴσμεν, κατή-
 κοιοι μὲντοι ἐκ παλαιοῦ τοῦ Περ-
 σῶν βασιλέως συγγάνουσιν ἔντες.
 Τότε δὲ αὐτοὺς ἤθελε Καβάδης

ახლა ლაზიკე ეწოდება, ძველით-
 განვე რომ სპარსელთა ქვეშევრ-
 დომი იყო, რომელებს ძალით
 უჭირავთ, უსამართლოდ. რომაე-
 ლები აღშფოთებით ისწებდნენ
 ამას, სპარსელები რომ ლაზიკე-
 საც ეცილებოდნენ...

შემდგევში მეგოდიმ დააბეზლა
 სეოსი კავადთან, თითქოს მას
 განზრახ, ისე რომ დესპოტისაგან
 ეს დავალებული არ მქონია, ლა-
 ზარაკი დაეწყო ლაზიკეზე, რომ
 გაეშვიანებინა ზავის საქმე,
 თითქოს ის წინასწარ ყოფილი-
 ყოს შეთანხმებული იმაცისთან.

BP I, 12. თუმცა კავადს გან-
 ზრახვა მქონდა რამენაირად შე-
 კრილიყო რომეელთა მიწაწყალ-
 ში, მაგრამ მან ეს მაშინვე ვერ
 მოახერხა, რადგან მას შემდგვი
 დაბრკოლება შეხვდა. იბერიები,
 რომელნიც აზიისში ცხოვრობენ,
 დამკვიდრებულან საღლაც კას-
 პისის კარებთან, რომელიც მათ-
 გან ჩრდილოეთით არის. მათ
 მარცხნივ კი დასავლეთით მდე-
 ბარეობს ლაზიკე, ხოლო მარჯვ-
 ნივ, აღმოსავლეთით, ცხოვრო-
 ბენ სპარსელთა ტომები. ისინი
 (იბერიები) ქრისტიანები არიან და
 ამ სარწმუნოების წესებს ყველა
 იმათზე უკეთ იცავენ, რომელთაც
 ჩვენ ვიცნობთ, ხოლო ძველთა-
 განვე სპარსელთა მეფის ქვეშევრ-
 დომნი გამხდარან. მაშინ კავადს

ἔς τὰ νόμια τῆς αὐτοῦ θῆξ ἰσχυρῶς
 βιάζεσθαι. Καὶ αὐτῶν¹ τῷ βασι-
 λεῖ Γουργένη ἐπέστελλε τὰ τε
 ἄλλα ποιεῖν ἢ Πέρσαι νομίζουσι
 καὶ τοὺς νεκροὺς τῆ γῆ ὡς ἤκισ-
 τα κρύπτειν, ἀλλ' ἄριστ' ἵκειν
 καὶ κισίαν ἀπαντας. Διὸ δὲ
 Γουργένης προσχωρεῖν Ἰουστίνῳ
 βασιλεῖ ἤθελε τὰ τε πιστὰ ἡξίου
 λαβεῖν, ὡς οὐποτε Ἰβηρας κατα-
 προΐσανται Πέρσαι· Ῥωμαῖοι. Ὁ
 δὲ ταυτὰ τε αὐτῷ ξὺν προθυμίᾳ
 πολλῇ ἐδίδου καὶ Πρόβρον τὸν
 Ἀναστασίου τοῦ βεβασιλευκῶτος
 ἀδελφιδόν, ἄνδρα πατρικίον. ξὺν
 χρήμασι πολλοῖς ἐς Βόσπορον ἐπε-
 φην, ἐφ' ᾧ στρατεύματα Ὀύννων χρή-
 μασι ἀναπαύσας Ἰβηρας πέμψη ἐς
 ξυμμαχίαν. Ἔστι δὲ πόλις ἐπι-
 θαλασσία ἢ Βόσπορος, ἐν ἀρισ-
 τερᾷ μὲν ἐσπλέοντι τὸν Εὐξείνιον
 καλούμενον πόντον, Χερσῶνος δὲ
 πόλεως, ἢ γῆς τῆς Ῥωμαίων
 ἐσχάτη ἐστίν, ἐνᾧ διέχουσα ἡμε-
 ρῶν εἴκοσι. Ὡν δὲ τὰ ἐν μέσῳ
 ἀπαντα Ὀύννοι ἔχουσιν. Οἱ δὲ
 Βοσπορίται αὐτόνομοι μὲν τὸ πα-
 λαιὸν ἦσαν, Ἰουστίνῳ δὲ βασι-
 λεῖ ἔναγχος προσχωρεῖν ἔγνωσαν.
 Ἐπεὶ δὲ Πρόβρος ἐνθένδε ἀπρακ-
 τὸς ἀνεχώρησε, Πέτρον στρατη-
 γὸν σὺν Ὀύννοις τισίν ἐς Λαζικήν
 ἀσπεύς ἐπέμψε Γουργένη ἕνα
 ἄγαμιν ξυμμαχήσοντα. Ἐν τούτῳ

უნდოდა ძალით მოექცია ისინი
 თავისი სარწმუნოების წესებზე,
 და მათ მეფეს გურგენს შეუთვა-
 ლა სხვა რამეშიაც ისე მოქცეუ-
 ლიყო, როგორც სპარსელებში
 იყო მიღებული, და მიცვალებუ-
 ლებიც მიწაში კი არ დაემარ-
 ხა, არამედ ყველა მიცვალებული
 ფრინველებისა და ძაღლებისთვის
 გადაეგდო. ამიტომ გურგენმა მო-
 ინდომა იუსტინე მეფის მხარეს
 გადასულიყო და პირობა მიეღო,
 რომ რომაელები არასდროს სპარ-
 სელების ხელში არ ჩააგდებდნენ
 იბერებს. იმანაც (ე. ი. იუსტი-
 ნემ) მას დიდის სიამოვნებით მის-
 ცა ეს დაპირება და ბოსპორში
 გაგზავნა დიდძალი ფულით პრო-
 ბე, გარდაცვალებული ანასტასის
 ძმისწული, პატრიკიოსი, რათა
 ჰუნების ჯარი ფულის საშუალებ-
 ბით დაეყოლიებინა და იბერთა
 დასახმარებლად გაეგზავნა. ბოს-
 პორი ზღვის ნაპირა ქალაქია,
 ეგრეთწოდებულ ევქსინის პონ-
 ტოში რომ შედიხარ — მარცხნივ,
 ხოლო ქალაქ ქერსონს, რომე-
 ლიც არის რომაელთა მიწაწყლის
 უკანასკნელი ადგილი, ოცი დღის
 სავალ გზაზეა დაშორებული. მათ
 შუა მდებარე მთელი ადგილი
 ჰუნებს უკირავთ. ბოსპორიტები
 კი ძველად თვითთავადად ცხოვ-
 რობდნენ, ხოლო დიდი ხანი არ

დაწვებული კონსტანტინეს ექსცერპტებში იკითხება ასე: *οἱ δὲ τῶν
 πρῶτων βασιλεῶν ἐπέστελλε τοῖς Ἰβηρῶσι τὰ νόμια τῆς αὐτοῦ πολιτείας τηρεῖν,
 ἃ Γουργένης ὁ βασιλεὺς αὐτῶν προσχωρεῖν...* (Excerpta de leg. II 492).

δὲ Καβάδης στρατεύμα λόγου πολλοῦ ἄξιον ἐπὶ τῆς Γουργένης καὶ Ἰβήρας ἐπέμψε καὶ στρατηγὸν ἄνδρα Πέρσην, σὺν ἄλλοις μὲν τὸ ἄξιωμα, Βόην δὲ ὄνομα. Ὁ τῆς Γουργένης ἐλάσσωσιν ὁφθαλμοὶ τῆς φέρειν τὴν Περσῶν ἐξοδόν, ἐπεὶ οἱ τὰ ἐκ Ῥωμαίων οὐχ ἔκταν ἴν, ἔν τῶν Ἰβήρων τοῖς λογίμοις ἀπασιν ἐς Λαζικήν ἔφυγε, τὴν τῆς γυναίκα καὶ τοὺς παῖδας ἔν τῶν ἀδελφοῖς ἐπαγόμενος, ὡς δὴ Περσῶν ὁ πρεσβύτατος ἴν. Ἐν δὲ τοῖς Λαζικῆς ὁρίοις γενόμενος ἔμμενον ταῖς τῆς δυσχάρειας φραζόμενος: τοὺς πολεμίουσιν ἠφίσταντο. Πέρσαι δὲ αὐτοῖς ἐπισπόμενοι οὐδὲν ἔτι καὶ λόγου ἄξιον ἔπρασαν, τὸν πράγματος σφίσι δὲ τὰς δυσχάρειας ἀνύστατοντος. **მელთაგან უხუცესი იყო პერანი¹.**

¹ *პრესბიტეროს P.*

² ბერძნული ტექსტის მიხედვით მსახურელი წინადადება «რომელთაგან უხუცესი იყო პერანი» შეიძლება ვკლავთ როგორც „მეზღ“, ისე „შვილებს“. დესტუნიის ამ წინადადებას „შვილებს“ აკუთვნებს (მასხადანე, პერანი გურგენის უფროსი ძე ყოფილა) და თავის აზრს ისტორიული მიდგომით ასაბუთებს: „Сведенна о старшинстве между детьми царскими в делах о престолонаследии стоит на первом плане“ (გვ. 145, შენ. 9). პროფ. ივ. ჯავახიშვილის მიერ დამტკიცებული დებულებით როგორც დასავლეთს, ისე აღმოსავლეთ საქართველოში I—VI საუკუნეებში მეფობის უფლების მემკვიდრეობის წესრიგი პირდაპირი კი არ არის, არამედ ეს უფლება უფროსობით გადადის მთელი სამეფო საგვარეულოს ანა თუ იმ წევრზე (ქართული სამართლის ისტორია. I, 180, თბილისი, 1928), და წევნ ვფიქრობთ, რომ პროკოპი კესარიელის მიზანიც იყო, აღწინასწარ „უხუცესი“ შვილი თუ ძმა გურგენისა, რომელიც მეფობის უფლების კანონიერ მემკვიდრედ ითვლებოდა.

ამავე პერანის იხსენიებს პროკოპი რომდენჯერმე: BP II, 24, 25, 26, 27, 28; BG I, 5, 23; II, 1, 19, 20; III, 6, 27; IV, 26. პ. ინგოროყვა მიუთითებს ზოლენისის წარწერის «ქრანე ერისთავსა»-ს და ფიქრობს, რომ ეს პროკოპი კესარიელის „პერანი“ უნდა იყოს (იხ. ივ. ჯავახიშვილი, ქართული პალეოგრაფია, 179, შენ. 2), მაგრამ ამ წარწერის გამოკვეყნებულ ტექსტში იკითხება «მე უარს!!!!» (შტრ. ა. შანიძე: იხ. უნ. ნომბე, II, 279).

არის, რაც იუსტინე მეფეს მიეკედნენ. რადგან პროპი იქიდან უშედეგოდ დაბრუნდა, მეფემ პეტრე სტრატეგოსი გაგზავნა ლაზიკეში რომდენიმე პუნსითურთ, რომ ის დახმარებოდა გურგენს, რომდენდაც შესაძლებელი იყო. ამავ დროს კავადმაც დიდძალი ჯარი გაგზავნა გურგენისა და იბერების წინააღმდეგ და სარდალი ვინმე სპარსელი, უარიზის პატივის მქონე, სახელად ვოი. გურგენმა რომ დაინახა, რომ ის სუსტია სპარსელთა იერიშის ატანისათვის, რადგან რომაელების მიერ გამოგზავნილი დამხმარე ძალები საკმაო არ იყო, ლაზიკეში გაიქცა იბერთა ყველა დიდებულებითურთ და თან წაიყვანა ცოლი, შვილები და ძმები, რომ ლაზიკის საზღვრებში რომ შვიდ-

ნებ, აქ გაიხრდნენ და, იხელგასავლელი ადგილებით დაცულნი, იგერითებდნენ მტერს. სპარსელები კი დაედევნენ მათ, მაგრამ მაინც და-მაინც ვერაფერი დააკლეს, რადგან საქმეს აფერხებდა ძნელ-გახველელი ადგილები.

Ἐπειτα δὲ οἱ τὰ Ἰβηρας ἐς Βυζάντιον παρεγένοντο καὶ Πέτρος ἐς βασιλέα μετάπεμψτος ἦλθε, καὶ τὸ λοιπὸν βασιλεὺς Ἀλζοῖς οὐ βουλομένοις ζυμφυλάσσειν τὴν χώραν ἤξιον, στρατεύμα τὰ καὶ Ἐβρηναίον ἀρχόντα πέμψας. Ἔστι δὲ φρούρια ἐν Ἀλζοῖς δύο εὐθὺς εἰσόντι: ἐκ τῶν Ἰβηρίας ἐρίων, ἃν ἡ φυλακὴ τοῖς ἐπιχωριοῖς ἐκ παλαιῶν ἐπιμαλῆς ἦν, καὶ περ ταλαιπωρία πολλῆ ἐχοίμνοιοι, ἐπεὶ οὔτε οὐδὲς ἐνταμίθια οὔτε οἶνος οὔτε ἄλλο τ: ἀγαθὸν γίνεσθαι. Οὐ μὴν οὐδὲ τ: ἐτέρωθεν ἐσχομνῆσθαι διὰ τὴν στενοχωρίαν οἷον τὲ ἔστιν, ἕτ: μὴ φερόντων ἀνθρώπων. Ἐλλήμοις¹

შემდეგ იბერები ბიზანტიონში ჩამოვიდნენ, პეტრეც მოვიდა, მეფის მიერ გამოწვეული. სხვათა შორის, რადგან ლაზებს არ სურდათ თავისი ქვეყნის თანდაცვა, მეფემ გადაწყვიტა გაეგზავნა ჯარი და სარდალი ირენე. იბერიის საზღვრებიდან რომ შედიხარ, იქვეა ლაზების მიწაწყალზე ორი სიმაგრე, რომელთა დაცვა ძველითგანვე ადგილობრივი მცხოვრებლების საზოგადოებრივად შეადგენდა, თუმცა მათ ბევრი ნაკლებობის გადატანა უხდებოდათ. რადგან იქ არ მოდის არც ხორბალი, არც ღვინო, არც სხვა რამ სიკეთე. სხვა ადგილიდან რისამე შემოზიდვა, ვიწრობების წყალობით,

¹ ამ ნარკველულს იხსენიებს პროკოპი მხოლოდ შემთხვევით (HG IV 18), სადაც აღნიშნავს, რომ სკანდაია და შორაპანში ჩაყენებულმა ბერძენთა ჯარმა ვერ აღტანა ელემოსითა კება, რადგან იგი მისთვის უჩვეულო იყო. და უბრალოდ გაგებით ეს მარკველელი „ელემოს“ უნდა ყოფილიყო, და ქართულ საისტორიო მწერლობაშიც აღნიშნავს დასველდრდა (იხ: მაგ., ალ. კუთონია, ისტორიული ნარკვევი, 336, თბილისი 1970; დ. ბაქრაძე, ისტორია საქართველოსი, 169, თბილისი 1889). დ. ბაქრაძე წერს (სიანკა 1856, № 3): Πανταπισσ οδκην προσον (τομου).

სიტყვა ἔლემოს ბერძნულში იშვიათად იხსენიება, მისი ეტიმოლოგიაც გამოუჩვენებელია. Etymologicum Magnum იძლევა ასეთ განმარტებას:

Ἐლემოს — ἀπὸ τοῦ τὸ ἔλπειν οἱ Ἀσκήτες ἡσθίον. Ἀριστοφάνης Νήσοις. Παρὰ τὸ ἔλπειν. Ἐლემოს: χύρει γὰρ ἐν θηροῖς τόποις καὶ ἐν ἔλπει φέσθαι (სიანკა 1856, № 302).

ელემოს — ერთნაირი მარკველელია, რომელსაც ლაკონელები ხარშვენ და ასე სწამენ, პროკოპიანე „ეფესელებში“. ჰელენოსიანი ელემოს: ეს ხომ სხველის შემცველ ადგილებსა და ქაობებში ხართან.

ქველსა-სიანკა (სიანკა „ქაობს“) ელემოსის წარმოებას მრავალი ფონეტიკურ-მორფოლოგიური მოსახრება ელემოსა წინ და ამდენად ეს ეტიმოლოგია

μέντοι τισὶν ἐνταῦθα γιγνομένοις
εἰθισμένον σφίσιν οἱ Λαῶνι ἀπα-
ζῆν ἰσχυον. Τοὔτους ἐξαναστήσας
ἐνθίνδε βασιλεὺς τοῦ; φρουράς,
στρατιώτας Ῥωμαίους ἐκέλευεν
ἐπὶ τῇ φυλακῇ τῶν φρουρίων
καθίστασθαι. Οἱς δὲ κατ' ἀρχὰς
μὲν ἐπιτήδεια μύλις Λαῶνι ἔφε-
ρον, ἕστερον δὲ αὐτοῖ; τε πρὸς
τὴν ἡπουργίαν ἀπέειπον καί; Ῥω-
μαῖοι τὰ φρούρια ταῦτα ἐξέλιπον,
οἱ; τε Πέρσαι; πόνῃ αὐτὰ οὐδενί;
ἔσχον. Ταῦτα μὲν ἐν Λαῶνις γέ-
γονε (Haurg I 55—58).

დატოვეს; ისინი ხელთ იკდეს სპარსელებმა სრულიად გაურჯელად.
აი, ეს მოხდა ლაზების ქვეყანაში.

ქანების ტომი

Ἰὼτε καὶ Περσῶν χωρία ἐν
Περσαριμνίσις Ῥωμαῖοι ἔσχον
φρούριον τε τὸ Βῶλον καὶ τὸ
Φαράγγιον καλούμενον, ὅθεν δὲ
τὸν χρυσὸν Πέρσαι; ἐρῶσσαντες
βασιλεῖ; φέρουσιν. Ἐτύχχανον δὲ
καὶ ὀλίγη; πρότερον καταστρεψά-
μενο; τὸ Τζανικὸν ἔθνος, οἱ; ἐν
γῆ; τῇ Ῥωμαίων; ἀντόνοιοι; ἐκ
παλαιῶν ἑρῶντο; ἅπερ αὐτίκα
ζῆντινα ἐπράχθη; τέρπον; λελέ-
ξεται.

შეიძლება მხოლოდ ისე, თუ კო-
ცები თვითონ მოიტანენ. მაინც,
რადგან იქ რამდენადმე ქვრიმა
მოდიოდა, ლაზები ახერხებდნენ,
ჩვეულებისამებრ, თავის გამოკვე-
ბას. შეუემ გამოიყვანა იქიდან ეს
მცველები და რომაელ ჯარისკა-
ცებს უბრძანა სიმაგრეების სადა-
რაჯოზე დამდგარიყვნენ. თავდა-
პირველად მათ ლაზები აწოდებდ-
ნენ ძლიავს-ძლივობით საჭირო
სურსათს, მაგრამ შემდეგ მათ
უარი განაცხადეს ამ სამსახურზე
და რომაელებმა ეს სიმაგრეები

დატოვეს; ისინი ხელთ იკდეს სპარსელებმა სრულიად გაურჯელად.
აი, ეს მოხდა ლაზების ქვეყანაში.

BP I, 15. მაშინ რომაელებმა
დაიჭირეს სპარსელთა აღგილები
პერსარმენიელთა ქვეყანაში: სი-
მაგრე ბოლონი და ეგრეთ წოდე-
ბული ფარანგიონი, სადაც სპარ-
სელები ოქროს თხრიან და მე-
ფესთან მიიქეთ. ცოტა ხნის წი-
ნათ მოხდა, რომ მათ დაიმორ-
ჩილეს ქანების ტომი, რომელ-
ნიც, თვითთავადნი, ძველითგანვე
დამკვიდრებულან რომაელთა მი-
წაწყალზე. თუ რანაირად მოხდა
ეს, ეხლავე იქნება ნათქვამი.

მოუღებელია. დანარჩენი განმარტება კი საქმათ მასალას იძლევა ჩვენი მარკველუ-
ლის რაობის გამოსარკვევად. პროფ. ივ. ჯავახიშვილის გამოკვლევით
(საქართველოს ეკონომიური ისტორია, 363—368, თბილისი 1930) ეს მარკველ-
ული, რომელსაც თანამედროვე ბერძნულ-ლათინური ლექსიკონები panicum ita-
licum-ად („ფეტვი“) განმარტავენ, ქვრიმა უნდა იყოს. „ელემოსის“ საციობს
საეციალორად შეუზო ცნობილი ქართველი ბოტანიკოსი ალ. მაყაშვილი თავის
სიდიხერტაციო ნაშრომში „კოლხეთის უცნობი კულტურები“ (1950 წელს).

Ἐκ τῶν Ἀρμενίας χωρίων
 ἐς Περσαρμενίαν ἴοντι ἐν δεξιᾷ
 μὲν ὁ Ταύρος ἔστιν. Ἐς τε Ἰβη-
 ρίαν καὶ τὰ ἐκείνη ἔθνη διήκων,
 ὡσπερ μοι ἐλίγῳ ἐμπροσθεν εἴρη-
 ται, ἐν ἀριστερᾷ δὲ κατάντης
 μὲν ἐπὶ πλεῖστον αἰὲς προΐουσα ἡ
 ἔδης γίνεται, καὶ ὄρη ἀποκρέμα-
 ται: λίαν ἀπότομα νεφέλαις τε
 καὶ χιόσι: κακαλυμμένα τὸν πάντα
 αἰῶνα, ἐνθεν ἔξω ποταμὸς Φα-
 σις φέρεται ἐς γῆν τὴν Κολχίδα.
 Ταύτη τὸ ἐξ ἀρχῆς βάρβαροι, τὸ
 Τζανικὸν ἔθνος, οὐδενὸς κατήκοοι:
 ἔκκηγτο, Σάνοι: ἑν τοῖς ἀνω χρώ-
 νοις: καλούμενοι, ληστείας μὲν
 χρώμενοι: ἐς τοὺς περιόικους Ῥω-
 μαίους, δια:ταν δὲ σκληρὰν ὑπερ-
 φυῶς ἔχοντες καὶ τοῖς φοβίροις
 αἰὲς ἀποκτώντες. Οὐ γάρ τι ἐς
 βρώσιν αὐτοῖς ἀγαθὸν ἢ γῆ ἔφερε:
 οὐδὲ δὴ αὐτοῖς χρυσίον τακτὸν
 ἀνὰ πᾶν ἔτος ὁ Ῥωμαίων βασι-
 λεὺς ἐπεμπευ, ἐφ' ᾧ δὴ μὴποτε
 ληίσονται τὰ ἐκείνη χωρία. Οἱ
 δὲ καὶ ὄρκους τοῖς σφίσι πατ-
 ρίους ὑπὲρ τούτων ὑμνύντες καὶ
 τὰ δμωροσμένα ἐν ἀλογίᾳ ποιοῦμε-
 νοι ἀπροσδόκητοί τε ἐμπίπτοντες
 ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἐκακουργουν
 οὐκ Ἀρμενίους¹ μόνον, ἀλλὰ καὶ
 τοὺς αὐτῶν ἔχομένους Ῥωμαίους
 μέχρι ἐς θάλασσαν, δι' ἐλίγῳ τε
 τὴν ἔφοδον πεπονημένοι εὐθύς ἐπ'
 οἴκου ἀπεκομίζοντο. Καὶ Ῥω-

არმენიის ადგილებიდან პერს-
 არმენიაში რომ მიდისარ, მარჯვ-
 ნივ არის ტავრი, მიმავალი იბე-
 რიაში და იქ მოსახლე ხალხე-
 ბამდე, როგორც ეს მე ცოტა-
 ზემოთ ვთქვი; ხოლო მარცხნივ
 მეტად დაქანებული, დიდ მან-
 ძილზე გაჭიმული გზა არის, და
 აღმართულია მეტად ციცაბო და
 მუდამ ნისლითა და თოვლით
 დაფარული მთები, საიდანაც გა-
 მოდის მდინარე ფასისი და მიდის
 კოლხეთის ქვეყნისაკენ. აქ მოსახ-
 ლეობს ქანების ტომი, თავიდანვე
 ბარბაროსები, რომელნიც არავის
 ქვეშევრდომები არ არიან, წინა
 ხანებში სანებად წოდებულნი;
 ირგვლივ მოსახლე რომაელების
 მმარცველნი; ისინი უღირესად
 მკაცრ ცხოვრებას ეწეოდნენ და
 მუდამ ქურდობით იარჩენდნენ
 თავს. მიწა ხომ მათ არაფერს
 აძლევდა სარჩოდ; ამიტომაც იყო,
 რომ რომაელთა მეფე ყოველ-
 წლიურად მათ ოქროს განსახლე-
 რულ რაოდენობას უგზავნიდა,
 რათა მათ აღარასოდეს არ გა-
 ეძარცვათ ის ადგილები. ისინიც
 იძლეოდნენ ამაზე მათში მიღე-
 ბულ ზამაპაბეულ ფიცს, მაგრამ
 შემდეგ ფიცს ივიწყებდნენ და
 თავს ესხმოდნენ, მეტწილად მო-
 ულოდნელად, და აწიოკებდნენ
 არა მარტო არმენიელებს, არა-
 მედ რომაელებსაც, რომელნიც

¹ ოთხი V.

² არმენიუს G.

μαίων ἰσως ἐντυχόντας στρατῷ ἡσώθησαν μὲν τῇ μάχῃ, ἄλλωσιν δὲ παντάπασι οὐκ ἐγένοντο χωρίων ἰσχύϊ. Μάχῃ τοίνυν ὁ Σίπτας αὐτοὺς πρὸ τοῦδε τοῦ πολέμου νικήσας, ἐπαγωγὰ τε πολλὰ ἐς αὐτοὺς εἰπὼν τε καὶ πράξας, προσποιήσασθαι παντελῶς ἰσχυσε. Ἦν τε γὰρ δίατιταν ἐπὶ τὸ ἡμερώτερον μεταβάλλοντες ἐς καταλόγους αὐτοὺς Ῥωμαϊκοὺς ἐσεγράψαντο καὶ τὸ λοιπὸν ζῆν τῷ ἄλλῳ Ῥωμαίων στρατῷ ἐπὶ τοῖς πολέμοις ἐξίασιν. Ἦν τε δόξαν ἐπὶ τὸ εὐσεβέστερον μετέθεντο, ἅπαντες χριστιανοὶ γεγενημένοι. Ἰὰ μὲν οὖν ἀμφὶ τοῖς Ἰζάνοις τὰυτη πη ἔσχεν.

და აბიერიდან რომაელთა ჯართან ერთად მტრების წინააღმდეგ ილაშქრებდნენ. სარწმუნოებაც უფრო სანდომიერზე გამოიცვალეს, ყველანი ქრისტიანები გახდნენ. ასეთი იყო საქმის ვითარება ჭანებში.

Ἰπερβάντι δὲ τὰ αὐτῶν ὄρια φάραγξ ἐστὶ βαθεῖα τε καὶ λίαν χρημνώδης, μέχρι ἐς τὰ Καυκάσια ὄρη διήκουσα. Ἐνταῦθα χωρία τε πολυανθρωπότητά ἐστὶ καὶ ἀμπελὸς τε καὶ ἡ ἄλλη ὄπωρα διαρκῶς φύεται. Καὶ μέχρι μὲν ἐς τριῶν ἡμερῶν ὄβην μάλιστα Ῥωμαῖοι ἢ φάραγξ αὐτῆ ὑποτελής τυγχάνει ὄντα, τὸ δὲ ἐνθίνθε αἱ Περσαρμενίων ὄρο: ἐκδέχονται, οὐ δὴ καὶ τὸ τοῦ χრυστοῦ μεταλλὸν ἐστίν, ὅπερ Καβάδου ὄντος ἐπετρόπισε τῶν τῆς ἐπιχωρίων Συμεῶνης ὄνομα. Ὄντος δὲ Συμεῶνης ἐπειδὴ ἀμφοτέρους ἐς τὸν πόλεμον ἀκμάζονται εἶδε, Καβά-

ვიდრე ზღვამდე მათი მეზობლები იყვნენ: ცოტა ხნის შემდეგ, თავდასხმას რომ მოათავებდნენ, ისინი მაშინვე შინ ბრუნდებოდნენ და თუ ვინცოცაა ისინი რომაელთა ჯარს შემთხვეოდნენ, ბრძოლაში მარცხდებოდნენ. ხოლო მათი ადგილები სიმტკიცის გამო, მთლიანად მათი დამორჩილება არ ხერხდებოდა. სიტყვამ, მაინც, ბრძოლაში დაამარცხა ისინი ჯერ კიდევ ამ ომამდე, და იმით, რომ მომხიბლველად ელაპარაკებოდა და ეპყრობოდა მათ, მან სრულიად შესძლო მათი გადამობირება: მკაცრი ცხოვრება უფრო ჩვილზე შესცვალეს და ეწერებოდნენ რომაულ რაზმებში

მათ საზღვრებს რომ გადახვალ, ხევი არის, ღრმა და მეტად დაქანებული, რომელიც კავკასიის მთებამდეა გაჭიმული. აქ ადგილები ძალიან მკვიდროდ არის დასახლებული და ვენახი და სხვა ხეხილიც საკმაოდ ხარობს; დაახლოებით სამი დღის სავალი გზის მანძილამდე ეს ხევი რომაელების ხელშია, იმის შემდეგ კი პერსარმენიელთა საზღვრები იწყება, სადაც ოქროს მადანი არის, რომელსაც ვანაგებს, კავადის გადაწყვეტილებით, ერთი ადგილობრივთაგანი, სახელად სიმეონი. როდესაც ამ სიმეონმა დაინახა, რომ ორივე მხარე ბრძოლაში

ὄην τῆς τῶν χρημάτων προσόδου ἀποστρέφειν ἔγνω. Δὲ δὴ αὐτόν τε καὶ τὸ Φαραγγιον Ῥωμαῖοις ἐνδοῦς οὐδετέροις τὸν ἐκ τοῦ μεταλλου χρυσὸν ἀποφέρειν ἤξιον. Ῥωμαῖοι μὲν γὰρ οὐδὲν ἐπραττον, ἀποχρῆν σφίσιν ἰγούμενοι ἀπολωλέναι τοῖς πολεμίοις τὴν ἐνθῆνδε φορὰν, Πέρσαι δὲ οὐχ οἰοῖ τε ἦσαν ἀκόντων Ῥωμαίων τῶς τὰς τῆς φηκημένους ἀντιστάσεως τῆς δασυαρίας βιάζεσθαι¹ (Haury I 77—79).

იყო გართული, გადაწყვიტა მოესპო კავადისათვის შემოსავალი, ამიტომ, თავისი თავი და ფარანგიონი რომ რომაელებს ჩააბარა, არც ერთისათვის არ სურდა ოქროს მადნის მიცემა, რომაელები არაფერს ერჩოდნენ, მათ თავისთვის ისიც დამაკმაყოფილებლად მიაჩნდათ, რომ მტრისთვის დაკარგული იყო მადნის შემოსავალი; ხოლო სპარსელები უძლურნი იყვნენ — რომაელების სურვილის წინააღმდეგ ძალა და-

¹ ჰენეთის აღწერილობის შემცველი ეს XV თავი იწყება იმ ბრძოლის ამბებით, რომელიც 530 წელს მოხდა რომაული არმიების მიწაწყალზე.

Καθάρος δὲ ἄλλο στρατεύμα ἐς Ἀρμενίαν τὴν Ῥωμαίων κατήκοον ἔπεμψε. Τὸ δὲ στρατεύμα τοῦτο Περσῶν Ἀρμενίων τε καὶ Σου[α]νιτῶν ἦσαν, οἱ δὲ ἄλλοι ἄλλοι ἴσθι ἄλλοι. Οὐκ ἔστιν αὐτοῖς οἱ Σάβιροι καλοῦμενοι τρισχίλιοι ξυνησαν, μαχημάτων ἔθνος (Haury I 74).

ხოლო კავადმა მეორე ჯარი გაგზავნა რომაელთა კვეშევრდომ არმიისში. ეს ჯარი შედგებოდა პერსარმენიელთაგან და აგრეთვე სუ[ა]ნთაგან, რომელნიც ალანთა მეზობლად ცხოვრობენ. მათთან იყვნენ ჰუნებიც, საბირებად წოდებულნი, სამი ათასი კაცი, მეტად მამაცი ბაღნი.

ჩვენ მიერ ხაზგასმული სიტყვა „სუ[ა]ნთაგან“ პროკოპის ყველა ხელნაწერში იკითხება *σοσιტῶν*. ჯერ კიდევ Muralt, *Essai de Chronologie Byzantine* 150, გულისხმობდა აქ „სვანებს“, ხოლო გ. დესტუნისი (გვ. 180—182) მიუთითებს, მოსე ხორენელის მიხედვით, VI საუკუნეში არარატის აღმოსავლეთით მოსახლე „სანიელებზე“. დესტუნისს შეუძლებლად მიაჩნია აქ „სვანები“ იგულისხმებოდნენ, რადგან სვანები ბიზანტიის კვეშევრდომნი იყვნენ და სპარსელებმა ისინი შემდეგ დაიპყრეს. ჩვენი აზრით, არ შეიძლება იმის თქმა, თითქოს სვანები ამ დროს მტკიცედ იცავდნენ ბიზანტიის ორიენტაციას, მთელი VI საუკუნის განმავლობაში ბიზანტიასა და სპარსეთს შორის დავა წარმოებს სვანეთის გარშემო და შეუძლებელია ჩვენ ეს ბრძოლა ისე წარმოვიდგინოთ, თითქოს სვანები მას გულზე დაკრეფილი უქცვროდნენ. ძირიკით, სვანეთის მოსახლეობა, როგორც ეს ნათლად ჩანს მენანდრეს ფრამენტებიდან, აქტიური მონაწილეა ამ ბრძოლისა, და ეს მონაწილეობა, რასაკვირველია, ერთსულოვანი არაა; მოსახლეობის ერთი ნაწილი ბიზანტიის ორიენტაციისაა, ხოლო მეორე — სპარსეთისა. ამას უნდა მივწერებოდეს ის გაბედული სიტყვები, რომელთაც წარმოთქვამს სპარ-

ეტანებინათ აქაური მცხოვრებლებსათვის, რადგან ამას ძნელსავალი აღვიღებოც აფერხებდა.

Ἰπὸ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους Ναρσής τε καὶ Ἀράτιος, οἱ Βελισσαρίου καὶ Σίττα ἐν Περσαρμενίων τῇ χώρᾳ κατ' ἀρχὰς τοῦδε τοῦ πολέμου ἐς χεῖρας ἤλθον, ὥσπερ ἔμπροσθέν μοι δεδήλωται, ἔν τῃ μητρὶ αὐτόμολοι ἐς Ῥωμαίους ἦγον, καὶ αὐτοὺς Ναρσής ὁ βασιλέως ταμίας ἐδέξατο (Περσαρμένιος γὰρ καὶ αὐτὸς γένος ἑσύγγανος) χρίμασι τε αὐτοὺς δωρεῖται μεγάλοις. Ὅπερ ἐπειδὴ Ἰσαάκης, ὁ νεώτατος αὐτῶν ἀδελφός, ἔμαθε, Ῥωμαίους λάθρα ἐς λόγους ἐλθὼν Βῶλον¹ αὐτοῖς τὸ φροῦρον, ἀγγιστά πη ὅν τῶν Θεοδοσίουπύλεως ἑρίων, παρέδω-

იმავე ხანებში ნარსესი და არატიოსი, რომლებიც პერსარმენიელთა ქვეყანაში ველისარის და სიტას განკარგულებაში მოვიდნენ ამ ომის დასაწყისში, როგორც მე ზემოთ მოვიხსენიე, დედასთან ერთად თავისი ნებით რომაელებთან მივიდნენ და ისინი მიიღო შეფის მკურნალები ნარსესმა (ისიც ხომ ტომით პერსარმენიელი იყო) და დიდძალი ფულით დაასაჩუქრა ისინი, როდესაც ეს ამბავი შეიტყო ისააკიმ, მათმა უმრწემესმა ძმამ, ფარულად მოელაპარაკა რომაელებს და მათ ვადასცა ბოლონის ციხე¹, რომელიც თეოდოსიუბო-

სულთა წარმომადგენელი უიქი 562 წლის სახეო მოლაპარაკების დროს: სვანები თვითთავადნი იყვნენ და არასდროს კოლბების ძალაუფლებას არ ექვემდებარებოდნენ—ო (მენანდრე, ფრგ. II. Hist. gr. min. II, 19; გეორგიკა III [1936], გვ. 215).

რომ პროკოპის ზემოთყვანილ ნაწვევტში სვანები უნდა იგულისხმებოდნენ და არა „სვნიელები“, ანას მოწმობს ის გარემოება, რომ ისინი აღანთა მეზობლებად არიან მოხსენებულინი. ასეთი გეოგრაფიული განსაზღვრა სწორედ სვანებს შეეფერება და არა „სვნიელებს“. დასასრულ, ფორმა *Σουανίται* კანონიერი წარმოებაა *Σουανία*-დან. (შდრ. *Σκυμνία* [პროკოპი] და *Σκυμνίται* [პროკლ.]). მართალია, სვეულებრივ ბიზანტიელები ხმარობენ *Σουანი*, მაგრამ ასეთი ფორმა პროკოპის არსად არ უხმარია (შდრ. Ernst Stein, RE III A, s. v. Sittas, 405, 42 Stuttgart 1927).

¹ ფარანგიონს იხსენიებს პროკოპი რამდენჯერმე (BP I 15, 22; II 29; BG IV 13) და ყოველთვის „ბოლონის სიმაგრესთან“ დაკავშირებით. ამ ცნობებით, ბოლონის ციხე და ფარანგიონი პერსარმენიაში მდებარეობენ (BP I 15) ჰანეთის მეზობლად, იმ მიდამოებში, სადაც მდინარე ბოასის სათავეა (BP II 29). ფარანგიონი ცნობილია ოქროს მადნებით და ამიტომ გასაგებია, რომ მის დასაცავად ამ ადგილის მფლობელთ ციხე (ბოლონი) აუვიათ. გასაგებია ისიც, რომ

კე. Στρατιώτας γὰρ ἔγγυς πη
ἐπιστάτης χρύπτεισθαί, οἷς δὲ τῆ
φρουρῆν ὑπὸ τῶν ἐδῆξται, μίαν
αὐτοῖς λάθρα ἀνακλίνας πλῆθ᾽
οὐτω τε καὶ αὐτὸς ἐς Βαζάντων
ἦλθεν (Haurý I 79, 11-24).

ლის საზღვრების ახლოს იყო. რამეთუ სადღაც ახლოს გაგზავნა დასამალავად ჯარისკაცები, რომლებიც ღამით ციხეში შეუშვა, ჩემად გაულო რა მათ ჭიშკარი: ამგვარად თვითონაც ბიზანტიონში მოვიდა.

ბიზანტიელი სარდლის სიტრას ერთ-ერთ დანიშნულებას შეადგენს ამ ადგილის დაპყრობა. სიტრა თავისი ნაცალი პოლიტიკით, სხვადასხვა სიტუაციის დაპირებით (კერძოდ, ოქროს მადნით სარგებლობის უფლების მიწიკვებით), მიიმბრობს ფარანგიონის მმართველს სიმეონს (BP I 51 და ოქროს მადნებს ბიზანტიის ტერიტორიას შემოღობვას (BP I 15)). თუ რა დიდ მნიშვნელობას აძლევდნენ ბოლონ-ფარანგიონის საკითხს ნებძობლი მხარეები, იქიდან ჩანს, რომ 532 წლის სახელო მოლაპარაკების დროს ეს საკითხი ერთი უმთავრესთაგანია: სპარსელები არასდროს არ თმობენ ამ ადგილებს და კიდევაც მიაღწევენ იმას, რომ ბიზანტიელები დაუბრუნებენ მათ ფარანგიონსა და ბოლონის სიმაგრეს (BP I 22; იხ. ქვემოთ გვ. 60). პროკოპის ვარაუდით ბიზანტიელებისა და სპარსელების ამ სადავო საკითხს ეხება აგრეთვე გამთააღმწერელი მალა: მისი გადმოცემით, კავადშია ჭარყო სახელო ხელშეკრულების დადება. მიზეზად მოიხსენიებს ოდესღაც ანასტასი შეფის დროს აღმოჩენილი ოქროს მადნები, რომლებიც რომაელების ხელში იყო; წინათ ზომ ეს მთები სპარსელთა ძალაუფლების ქვეშ იყო; ეს ოქროსმადნიანი მთები მდებარეობს რომაული არმენიისა და პერსარმენიის საზღვრებს შუა, როგორც ამბობენ ამ სჯების მცოდნენი...» (Johannis Malalae Chronographia, rec. Dindorfius. Bonnæ 1831, გვ. 455—456; იხ. გეორგიკა III [1936], გვ. 269—271). მართალია, სახელი მოყვანილი არაა. მაგრამ ცხადია იმ სადავო, ოქროს მადნის შემცველ, ადგილებზე ლაპარაკი, რომელსაც პროკოპი ფარანგიონს ეწოდებს. თუ, სახელდობრ, რომელი ადგილია ეს, ამის თქმა ძნელია. დესტუნიის მოპყვის ძველ მკვლევართა აზრი ფარანგიონის და ისპირის, აგრეთვე ფარანგიონისა და არკინის იგივეობის შესახებ და არ ვთანხმება მათ (გვ. 188—192); თუ რა აზრისაა თვითონ, არა ჩანს. ნ. ადონციის აზრით, ფარანგიონი იგივეა, რაც სიმბ. „საქრ“, კლასიკ. სისპირის“. ბოლო თვით სიტყვა სპარსულ „ფარანგ“-იდან წარმოშობილად მიიჩნია: **нам кажется, что оно ничто иное, как персид. farhang, арм. Գրահնգ в значении обработка, завод, рудник (Н. Адонц Армения в эпоху Юстиниана, гв. 25—26).** ნ. ადონცი მართალია, როდესაც ამბობს, რომ პროკოპის გამოთქმა „აგრეთწოდებული ფარანგიონი“ (BP I 15) მიგვიითითებს იმაზე, რომ აქ არაბერძნულ, ადგილობრივ სახელთან უნდა გვეკონდეს საქმე; მაგრამ, ვინაიდან — როგორც მალა და სტესტიდან ჩანს — ბიზანტიელებისა და სპარსელების ეს სადავო ადგილი „ოქროსმადნიანი მთები“ იყო, შეიძლება ვიფიქროთ, რომ „ფარანგიონი“ ამ მთების სახელს გადმოაკვებდეს და „ერანგის“ მთებს უდრიდეს. ამ სახელწოდების მთები ზომ რამდენიმე დაკული კავკასიის მთათა სისტემაში. ერთი, მაგალითად, ჩრდილოეთით იმერეთ-ოსეთს შუა, ბოლო მეორე სამხრეთით აკარაში და შეიძლება ვიფიქროთ, რომ კანეთის მებობ-

კახპიის კარების დაცვის საკითხი

[ღარასთან სპარსელების დამარცხების შემდეგ, ბიზანტიელები (რუფინეს პიროს) და სპარსელები (თვით კავადი) მოლაპარაკებას აწარმოებენ ზავის შესახებ. კავადი ეუბნება:]

„Ὁ καὶ Σιλβανὸς, μὴδ᾽ αὖτις ἀντιστρέφειν τὰς αἰτίας πειρῶν, πάντων ἐξεπιστάμενος; μάλιστα παραχῆς ἀπάσης αἰτωτάτους γυγόνεσθαι τοὺς Ῥωμαίους ἵπας. Πῆλ᾽ γὰρ τὰς Κασπίας ἤμεις ἔσχοιμεν ἐπὶ τῷ Περσῶν τε καὶ Ῥωμαίων ἀγαθῷ β:ασάμενος: τοὺς

BP I, 16. „ნუ ცდილობ, სილვანეს ძვე, დანაშაულის შებრუნებას, როდესაც ყველაზე უკეთ იცი, რომ მთელი არცედარევის მიზეზი თქვენ ხართ, რომელები, ჩვენ ვსძლიეთ იქ მცხოვრები ბარბაროსები და დავიკირეთ კასპიის კარები სპარსელთა და რო-

ლად მდებარე, ოქროს მადნების შემცველი და პერსარმენიისა და რომაული არმენიის მოსახლურე მთა „პერანგის“ სახელს ატარებდა.

ფარანგიონს, როგორც ხეშოთ ითქვა, პროკოპი კესარიელი ყოველთვის იხსენიებს „ბოლონის სიმაგრესთან“ დაკავშირებით. საყურადღებოა, რომ „ისტორიათა და აზმათა“ ავტორი იცნობს ამ სიმაგრეს. ისტორიკოსი ამბობს: „... სადა დაბანაკებულ იყო ბასიანისა ადგილსა ბოლოსტიკედ წოდებულსა“ (ქ. ცხ. II [1959], გვ. 95—96).

ამ სიმაგრის სახელწოდება „ქართლის ცხოვრების“ ნუსხებში გადმოცემულია ასე: ბოლოტკედ (Bim), ბოლორტკედ (T), ბოლოსტკედ (De), ბოლოსტიკედ (cet.).

იგ. ჯავახიშვილი მა ჯერ კიდევ 1913 წელს „ქართული ერის ისტორიის“ II წიგნის საგეოგრაფიო თავში აღნიშნა, რომ თამარ მეფის ისტორიკოსის „ბოლოტკედ“ ბოლონის ციხეს უნდა აღნიშნავდესო. ის წერს: თამარ მეფის ისტორიკოსსაც აქვს ერთი ცნობა, რომელშიაც მოხსენიებულია ბასიანის ერთი ადგილი; სელტანი რუჰნადინი დაბანაკებული იყო ბასიანისსა ადგილსა ბოლოტკედ (ქ. ცხ.: ბოლოსტიკედ) წოდებულსა—ო, ამბობს იგი, ამ ადგილის სახელი, უფრო რომ მისი ბოლოტკედ დამაბინჯებული უნდა იყოს გადამწერთაგან; პირველი ნაწილი არის „ბოლო“ ანუ „ბოლო“ და უდრის ბერძნულს „ბოლოს“-ს (პროკოპი კესარიელი BP I 15), ბოლო სომხურს „ბოლიბერდ“-ს (ლახარე ფარსეელი *Պատմութիւն Հայկ. շրջերէցის* გამოცემა 1891 წ. გვ. 533); სომხურ სახელის მეორე ნაწილი ციხესა ნიშნავს. პროკოპი კესარიელიც მას ციხედა სთვლის; ამიტომ შესაძლებელია ამ ადგილის ქართული სახელის მეორე ნაწილი „ტიკედ“ გადამწერისაგან დამაბინჯებული „ციხე“ იყოს? მაშინ თავდაპირველად იქნებოდა „ბოლოსტიკედ“ (იგ. ჯავახიშვილი, ქ. ერ. ისტ. II [1913], გვ. 334; 1965 წლის გამოცემა, გვ. 63).

„ქართლის ცხოვრების“ გამოცემაში (ტ. II, გვ. 96) ჩვენ მივიღეთ იგ. ჯავახიშვილის კონიექტურა („ბოლოსტიკედ“), ბოლო აქ უნდა დავსძინოთ, რომ ხელნაწერების წანაკითხი „ბოლოსტიკედ“ შეიძლება ქართული „ბოლოსტიკედ“-ს ისეთივე გაბერძნულებული ფორმა იყოს, როგორც *Harmastike* („არმაზ-ციხე“).

ἐκείνη βαρβάρους, ἐπεὶ Ἀναστάσιος ὁ Ῥωμαίων αυτοκράτωρ, ὡς ποῦ καὶ αὐτὸς εἶδθα. παρὸν αὐτὰς χρήμασιν ἠνεύσθαι, οὐκ ἔθελεν, ὅπως μὴ στρατεύμα εἰς πάντα τὸν αἰῶνα ἐνταῦθα ἔχων χρήματα μεγάλα ὑπὲρ ἀμφοτέρων προέσθαι ἀναγκάζηται. Ἐξ ἐκείνου τε ἡμεῖς στρατιᾶν τοσαύτην τὸ πλῆθος ἐνταῦθα καταστησάμενοι καὶ ἐς τὴν παρόντα χρόνον ἐκτρέφοντες δεδῶκαμεν ἡμῖν τὸ γε κατὰ τοὺς ἐκείνη βαρβάρους μέρος ἀθήτον τὴν χώραν οἰκεῖν, ζῆν πολλῇ ἀπραγμοσύνῃ τὰ ὑμέτερα αὐτῶν ἔχουσιν. Ὡσπερ δὲ οὐχ ἱκανὸν ἡμῖν τοῦτό γε, καὶ πόλιν μεγάλην Δάρας ἐπιτείχισμα Πέρσαις πεποιήσθε, καίπερ διαρρήδην ἐν ταῖς σπονδαῖς ἀπειρημένον, ὥσπερ Ἀνατόλιος πρὸς Πέρσας ἔθετο καὶ ἀπ' αὐτοῦ δυοῖν στρατοπέδου ἀνάγκη πόνοις τε καὶ δαπάνῃ κεκχώσθαι: τὰ Περσῶν πράγματα, τὸ μὲν, ὅπως μὴ Μασσαγέται τὴν ἀμφοτέρων γῆν ἄγειν τε καὶ φέρειν ἀδεῶς δύνωνται, τὸ δὲ ὅπως ἂν τὰς ὑμετέρας ἐπιδρομὰς ἀναστέλλομεν. Ἵπὲρ ὧν ἔναγχος μειφομένων ἡμῶν, δυοῖν τε τὸ ἕτερον ἀξιοῦντων παρ' ἡμῶν γίγνεσθαι, ἢ ἐξ ἀμφοτέρων τὸν ἐς πύλας τὰς Κασπίας στρατὸν στέλλεσθαι, ἢ πόλιν Δάρας καταλύεσθαι. τῶν μὲν λεγομένων τὴν μάθησιν οὐ προσέσθε, κακῶ δὲ μεῖζονι κρατύνασθαι τὴν ἐς Πέρσας ἐπι-

მეღთა სასიკეთოდ, რადგან ანასტასიმ, რომეღთა თვითმპყრობელმა, როგორც ეს შენ თვითონაც იცი, მათი (ე. ი. კარების) ყიდვა ფულით. თუნცა ეს შესაძლებელი იყო, არ მოისურვა, რათა იქ მუღმივი ჯარის ყოღით იბუღებული არ ყოფიღყო დიდი ფული გაეღო ორივე მხარის გუღლისთვის. ჩვენ რომ იქ იმ დროიდან ჩაყენებული გყავს დიდძალი ჯარი და ვინახავთ იმას დღევანდღაღდე, ამით თქვენ საშუაღება მოგვეციოთ გქონოღათ მიწაწყყოღი, იქ მოსახღე ბარბაროსების მხრიოთ აწიოკებისაგან უზრუნვეღყოფიღი: თქვენი საქმეები ამიტომ დიდს ზრუნვას თქვენგან არ მოიოხოვდნენ. მაგრამ ეს თითქოს საკმარისი არ იყო თქვენთვის და ააგეთ ქაღაქი დარა, როგორც სპარსეღების წინააღმღდე მიმართული სიმაგრე, თუმცა ეს გარკვევიოთ იყო აკრძაღული იმ საზავო ხეღშეკრუღებით, რომეღლიც ანატოღიმ დასღო სპარსეღებთან. ამის გამო უციღობღად დაზარაღდა სპარსეღთა საქმეები ორ ბანაკად ბრძოღლიოთა და ხარჯებოთ; ერთი ბანაკი გაშღიღი იყო ჩვენ მიერ, რათა მასაგეტებს არ შესღლებოღათ ორივე (ე. ი. ჩვენი და თქვენი) მხარის მიწაწყუღის უშიზრად აოხრება; ხოღლო მეორე, რათა თქვენი იერიშები მოგვეგერიებინა, როღესაც ჩვენ ამას წინათ გისაყვეღურებღით, რომ ორში ერთი ყოფიღყო

νάριον ἑκατὸν, ἀφ' οὗ δὴ καὶ ὠνόμασται. Κέντον γὰρ τὰ ἑκατὸν καλοῦσι Ῥωμαῖοι. Τοῦτο δὲ οἱ δίδουσι τὸ χρυσίον ἡξίου, ὡς μήτε πόλιν Δάρας Ῥωμαῖοι καθελεῖν ἀναγκάζονται μήτε φυλακτῆριον τοῦ ἐν πύλαις Κασπίαις μεταλαχεῖν Πέρσαις. Οἱ μὲντοι πρέσβεις τὰ μὲν ἄλλα ἐπηγουν, τὰ δὲ φρούρια ἐνδοθόναυι οὐκ ἔφασκον οἷοί τε εἶναι, ἣν μὴ βασιλέως ἀμφ' αὐτοῖς πύθωνται πρότερον. Ἔδοξε τοίνυν Ῥουφίνον μὲν ὑπὲρ τούτων ἐξ Βυζάντιον στέλλεσθαι, τοῖς δὲ ἄλλοις, ἕως αὐτὸς ἐπανίη, μένειν. Καὶ χρόνος ἡμερῶν ἐβδομηκοντα Ῥουφίνῳ ξυνέκευτο ἐς τὴν ἀφίξιν. Ἐπεὶ δὲ ὁ Ῥουφίνος ἐξ Βυζάντιον ἀφικόμενος βασιλεὶ ἀπήγγελλεν, ὅσα Χοσρόη ἀμφὶ τῇ εἰρήνῃ δοκοῦντα εἶη, ἐκέλευσε βασιλεὺς κατὰ ταῦτα σφίσι τὴν εἰρήνην ξυνοίστασθαι.

'Ἄλλ' ἐν τούτῳ φήμη τις οὐκ ἀληθὴς ἤκουσα ἐς τὰ Περσῶν ἦθη βασιλέα Ἰουστινιανὸν ἡγγελλεν ὀργισθέντα Ῥουφίνον κτεῖναι. Οἷς δὴ Χοσρόης ξυνταραχθεὶς τε καὶ θυμῷ πολλῷ ἦδη ἐχόμενος τῷ παντὶ στρατῷ ἐπὶ Ῥωμαίους ἦει. Ῥουφίνος δὲ οἱ μεταξὺ ἐπανήκων ἐγένετο πόνεως Νισίβιδος οὐ μακρὰν ἀποθεν. Διὸ δὴ αὐτοῖς τε ἐν τῇ πόλει ταῦτα ἐγένοντο καί, ἐπεὶ τὴν εἰρήνην βεβαίον ἔμελλον, τὰ χρήματα οἱ πρέσβεις ἐνταῦθα ἐκόμιζον. Ἄλλ' Ἰουστι-

ნის, რომელიც ამხსნება მისი სახელი: კენტონ'ს ხომ რომაელები ასე ეძახიან. მისთვის ამ ოქროს მიცემას ის მოითხოვდა, რათა არც ქალაქ დარას დანგრევა დასჭირვებოდათ რომაელებს, არც კასპიის კარების დაცვაში მონაწილეობის მიღება სპარსელებთან ერთად. ელჩები სხვა ყველაფერში დაეთანხმნენ, ხოლო სიმაგრეების ჩაბარება შეუძლებლად სცნეს, თუ წინასწარ არ გაიგებდნენ მეფის აზრს ამის შესახებ. კიდევაც გადაწყვიტეს რუფინე გაეგზავნათ ამის გამო ბიზანტიონში, სხვები კი დარჩენილიყვნენ, ვიდრე ის დაბრუნდებოდა. და სამოციდაათი დღის ვადა დაუდევს რუფინეს მგზავრობისათვის. როცა რუფინე ბიზანტიონში მოვიდა და მეფეს მოახსენა, თუ რა პირობებს აყენებდა ხოსრო ზვის შესახებ, მეფემ უბრძანა ზვი დადებული ყოფილიყო ამ პირობებით.

მაგრამ ამ დროს სპარსელთა ქვეყანაში ხმები მოვიდა, სიძარტლეს მოკლებული, რომელიც იუწყებოდა, იუსტინიანე მეფემ, გაჯავრებულმა, რუფინე მოაკვლევინაო. ამ ხმებით შემფოთებული და მეტად დანალვლიანებული ხოსრო მთელი თავისი ჯარით რომაელების წინააღმდეგ გაემართა. მაგრამ ქალაქ ნიზიბინის მახლობლად მას შეხვდა რუფინე, რომელიც ამასობაში უკვე ბრუნდებოდა. ამიტომ ისინი ამ ქალაქში დარჩნენ და, როდესაც

νιανῶ βασιλεῖ τὰ Λαζίκης φρού-
ρια ξυγκεχωρηκότι μετέμαλεν ἦδη,
γράμματά τε ἀντικρυς ἀπολέγοντα
τοῖς πρέσβεισιν ἔγραφε, μηδ' αὐτῶς
αὐτὰ προΐεσθαι: Πέρσαις. Διὸ δὴ
Χοσρόης τὰς σπονδὰς θέσθαι:
οὐκ αἶτι ἡξίου... Οἱ τε γοῦν πρέσ-
βεις ξὺν τοῖς χρήμασιν ἐς Δάρας
ῥέλλον καὶ ὁ Περσῶν στρατὸς
ὀπίσω ἀπήλαυε.
ფულითურთ დარაში მოვიდნენ
ბრუნდა.

...χρόνῳ δὲ οὐ πολλῶ ἡσυχασ-
σῶν ῥουφίνος τε αὐτὸς καὶ Ἐρμογέ-
νης αὐτῶν παρὰ Χοσρόην ἐπέ-
λεοντο, ἐς τε τὰς σπονδὰς αὐτίκα
ἀλλήλοισι ξυνέβησαν, ἐφ' ἧ ἑκά-
τεροι ἀποδῶσουσιν ὅσα δὴ ἀμφο-
τεροὶ χωρὶς ἐν τῷδε τῷ πολέμῳ
ἀλλήλους ἀφείλοντο, καὶ μηκέτι
στρατιωτῶν τις ἀρχὴ ἐν Δάρας
εἶη τοῖς τε ἰσχυροῖσιν ἐδέδοκτο ἐν
γνώμῃ εἶναι ἢ μῆνειν αὐτοῦ ἐν
Βυζαντίῳ, ἢ ἐς σφῶν τὴν πα-
τριδα ἐπανίεναι. Ἦσαν¹ δὲ πολλοὶ
καὶ οἱ μένοντες καὶ οἱ ἐπανιόντες
ἐς τὰ πατρία ἦδη². Οὕτω τοῖσιν
τὴν τε ἀπέραντον καλουμένην
εἰρήνην ἐπαίεσαντο, ἔκτον ἦδη
ἔτος τὴν βασιλείαν Ἰουστινιανοῦ
ἔχοντος. Καὶ Ῥωμαῖοι μὲν τό τε
Φαράγγιον³ καὶ Βῶλον τὸ φρού-

ზავის დადებას აპირებდნენ, ელ-
ჩებმა იქ ფულიც მოიტანეს. მაგ-
რამ თუსტინიანე მეფე უკვე ნა-
ნობდა, რომ დაუთმო ლაზიკის
სიმაგრეები და ელჩებს სწერდა
პირდაპირ ამის უარყოფელ წე-
რილებს, არასგზით არ მისცეთ
ისინი სპარსელებსო. ამიტომ ხოს-
როს აღარ სურდა ხელშეკრუ-
ლების დადება... და ელჩები
და სპარსელთა ჯარიც უკან და-

...ცოტა ხნის შემდეგ იგივე
რუფინე და ერმოგენე კვლავ იქნენ
გამოგზავნილი ხოსროსთან; ახლა
კი შეთანხმდნენ ერთმანეთთან
საზავო პირობებში, სახელდობრ,
რომ ორივე მხარე დააბრუნებდა
იმ ადგილებს, რომლებიც ამ ომში
მათ ერთმანეთს წაართვეს, და
ჯარის არც ერთი სარდალი აღარ
იქნებოდა დარაში; იბერებს — კი-
ნება მიეცათ მოქცეულიყვნენ რო-
გორც უნდოდათ: ან დარჩენი-
ლიყვნენ იქვე, ბიზანტიონში, ან
დაბრუნებულყვნენ თავიანთ სამ-
შობლოში. ბევრი იყო, რომელიც
დარჩა, ბევრი კიდევ დაბრუნდა
სამშობლო ქვეყანაში. ამგვარად,
დადვეს ეგრეთწოდებული უვადო
ზავი, მეექვსე წელს თუსტინიანეს
მეთობისა³. რომაელებმა მისცეს

¹ Ἦσαν — იქნა გამოტოვებულია H.

² παλάγγιον H.

³ ე. ი. იმ წელს, რომელიც 532 წლის 1 აპრილიდან იწყებოდა. თუმცა თუსტინიანე 527 წლის 1 აგვისტოს ავიდა ტახტზე, მაგრამ ის თავისი მეფობის წლებს ითვლიდა დღიდან თავისი თანაგვისრობისა (527 წლის 1 აპრილიდან).

ριον ξὺν τοῖς χρήμασι Πέρσαις სპარსელებს ფარანგიონი და ბო-
 ξῆδοσαν, Πέρσαι δὲ Ῥωμαίοις τὰ ლონის სიმაგრე, და თან ფულიც¹,
 Λαζιχῆς φρούρια (Haury I ბოლო სპარსელებმა რომელებს—
 115—117). ლაზიკის სიმაგრეები.

ხოსროს ლაშქრობა კოლხიდაში

[ხოსროს წინააღმდეგ შეთქმულებას აწყობენ სპარსელი დიდებულები, რომელთაც სურთ მისი ნახევარძმის, ზამის ძის, კავადის გამეფება, ხოსროს განკარგულებით სიკვდილით იქნა დასჯილი შეთქმულების ყველა მონაწილე. ვადარჩა მხოლოდ კავადი, რომელიც დამალა — ისე, რომ ხოსრომ ვერ გაიგო — მისმა გამზრდელმა ქანარანგმა აღერგულუნვადმა].

Χρόνῳ δὲ ἑσπερον ἔ μὲν Χοσ-
 ρῆς ἐς γῆν τὴν Κολχίδα² στρα-
 τῶ μέγαλῳ ἐσῆβλεν, ὡς μοι: ἐν
 τοῖς βίαισιν λόγοις γεγραῖεται:
 (Haury I 120, 7—9).

BP I, 23. შემდეგ ხოსრო
 დიდი ჯარითურთ შეიჭრა კოლ-
 ხიდაში, როგორც ეს ჩემ მიერ
 აღწერილი იქნება შემდეგ მო-
 თხრობებში³.

[ამ ლაშქრობის დროს გაიგო ხოსრომ ქანარანგის შვილის, ვარამისაგან კავადის თავგადასავალის შესახებ, აღინთო შურისძიებით ქარანგისადმი და]

...ἴνικα ἐκ γῆς τῆς Κολχί-
 δος⁴ ἐπ' αἰκου ἀναχωρεῖν ἔμελλε,
 γράφει τῶ χαναράγγῃ τούτῳ βί-
 βῃ αὐτῷ βεβουλεμένα εἶη παντῆ
 τῷ στρατῷ ἐς γῆν τὴν Ῥωμαίων
 ἐσῆβλεν (Haury I, 120, 18-21).

...როდესაც დააპირა კოლხი-
 დიდან შინ დაბრუნება, მისწერა
 იმ ქანარანგს, რომ მან გადა-
 წყვიტა მთელი ჯარით რომელებ-
 თა მიწაწყალში შეჭრილიყო

[და უბრძანებდა მას გამოცხადებულიყო მასთან პირადად ზოგიერთი, ლაშქრობასთან დაკავშირებული, საკითხების შესახებ მოსალიპარაკებლად. ნამდვილად კი ხოსროს განზრახვა ჰქონდა ის მოეკვლევინებინა].

¹ ას ათი კენდინარი, როგორც ამას ხოსრო მოითხოვდა, 110 კენდინარი, ანუ 11 ათასი ლიტრა ოქრო, უდრის დაახლოებით ხუთ მილიონ ოქროს მანეთს.

² კოლხიდა G.

³ ეს ლაშქრობა აღწერილია პროკოპის მიერ ქვევით BP II 17.

⁴ Κολχίδος.

ბიზანტიის პოლიტიკა არმენიაში, ქანეთსა და ლაზეთში

Συμεώνης ἔκεινος, ὃ τὸ Φαράγγιον Ῥωμαίοις ἐνδοῦς, Ἰουστινιανὸν βασιλέα παΐθει, ἔτι: τὸν πολέμου ἀκμάζοντος, κώμαις αὐτὸν τισιν ἀνδρῶν Ἀρμενίων¹ θωρησασθαι. Κύριός τε τῶν χωρίων γενόμενος πρὸς τῶν αὐτὰ πάλαι κεκτημένων ἐξ ἐπιβουλῆς θνήσκει. Ἐξειργασμένου δὲ τοῦ κακοῦ οἱ τοῦ φόβου ἀρχηγοί² φεύγουσιν ἐς τὰ Περσῶν ἥθη. Ἀδελφῶν δὲ ἕστην δὺο Περσῶν παῖδε. Βασιλεὺς τε ταῦτα ἀκούσας τὰς τε κώμας Ἀμαζάσπη παραδίδωσι: τῷ Συμεῶνου ἀδελφιδῶ καὶ ἄρχοντα κατεστήσατο Ἀρμενίοις αὐτόν. Τοῦτον τὸν Ἀμαζάσπην, πρόγοντος: τοῦ χρόνου, Ἰουστινιανὸν βασιλεὶ τῶν τῆς ἐπιτηδείων διέβαλλεν, Ἀκάκιος ἔνομα, κακουργεῖν τε ἐς Ἀρμενίους καὶ βούλεσθαι Πέρσαις ἐνδοῦναι: θεοδοσιούπολιν τε καὶ ἄλλα ἄλλα πολιήματα. Ταῦτα εἰπὼν γνώμη βασιλέως Ἀκάκιος τὸν Ἀμαζάσπην δόλω ἐκτείνε, καὶ τὴν Ἀρμενίων ἀρχὴν δόντος βασιλέως ἔσχεν αὐτός. Πονηρὸς δὲ ὢν φέσει: ἔσχε καθ' ὃ τῆς ψυχῆς ἕθη ἐνδείξοιτο. Γέγονεν οὖν ἐς τοὺς ἀρχομένους ὠμότερος ἀνθρώπων ἀπάντων. Τὰ τε γὰρ χρήματα ἐληΐζετο οὐδενὶ λόγῳ καὶ φόρου αὐτοῖς ἀπαγωγὴν οὐποτα οὐσαν ἐς κεντηνάρια τέσσαρα ἔταζεν. Ἀρμένιοι δὲ (φέρου γὰρ οὐκίτι:

BP II, 3. იმ სიმეონმა, რომელმაც რომაელებს ფარანგიონი ჩააბარა, იუსტინიანე მეფე დაიყოლია, ჯერ კიდევ მაშინ, როდესაც ომი იყო გაჩაღებული, ეჩუქებინა ნისტეის არმენიელ ნფლობელთა ზოგიერთი სოფელი. ამ სოფლებს რომ დაეუფლა, ის მოკლულ იქნა მათი წინანდელი მფლობელების მზაკრობით. ამ ბოროტმოქმედების ჩაღების შემდეგ მკვლელობის ზომწყობნი გაიქცნენ სპარსელთა ქვეყანაში. ესენი იყვნენ ორნი ძმანი, პეროზის შვილნი. ეს რომ მეფემ გაიგო, ის სოფლები ამაზასპეს გადასცა, სიმეონის ძმისწულს, და არმენიელთა არქონტად დააყენა იგი. ეს ამაზასპე, შემდეგ ხანებში, იუსტინიანე მეფესთან დააბეზლა იმისმა ერთმა მახლობელთაგანმა, სახელდობრ აკაკიმ; არმენიელებს ცუდად ეპყრობა და სპარსელებს უნდა გადასცეს თეოდოსიუპოლი და ზოგიერთი სხვა სიმაგრეებიცო. ეს მოახსენა აკაკიმ და მეფის ნებისამებრ ვერაგულად მოაკვლევინა ამაზასპე და არმენია თვითონ ივდო ხელთ: მეფემ მას მისცა საგამგეოდ. ხოლო აკაკი ბუნებით ბოროტი კაცი იყო და ახლა მიეცა საშუალება გამოემტლავნებინა თავისი ხასიათი; ქვეშევრდომთა მიმართ ის მართლაც რომ ყველაზე მკაცრი აღმოჩნდა: სრულიად უსამართლოდ

¹ ἀρμενίων VG (აღ:ც და ქვევთა:ც).

² ἀρχηγοί P, ἀδελφοί VG.

αὐτὸν οἶοί τε ἦσαν) κτείνουσί τε
 ξυμφορήσαντες τὸν Ἀχάκιον καί
 ἐς τὸ Φαράγγιον καταφύγουσι.

არ უფროსა, დაახლოებით ოთხი
 დან მათ უკვე აღარ შეეძლოთ მოეთმინათ იგი) შეთქმულება მოაწ-
 ყეს და მოკლეს აჯაკი და გაიქცნენ ფარანგიონში.

Δὶς δὲ Σίτταν ἐπ' αὐτοὺς ἐκ
 Βυζαντίου βασιλεὺς ἔπεμψεν. Ἐν-
 ταῦθα γὰρ ὁ Σίττας διέτριβεν,
 ἐπειδὴ Ἰωμιαῖοις ἐγένοντο αἱ
 πρὸς Πέρσας σπονδαί. Ὁ δὲ ἐς
 Ἀρμενίους ἔλθὼν τὰ μὲν πρῶτα
 ἐς τὸν πόλεμον ὀκνηρῶς ἔει-
 πε, τῆσασεῦν μέντοι καὶ ἐπὶ τὰ
 πρῶτερα ἦδη ἀντακῆσθάναι τοὺς
 ἀνθρώπους ἡπείγετο, πείθειν βα-
 σιλεῖα ὑποσχόμενος ἀφεῖναι αὐτοὺς
 τὴν καινὴν τοῦ φόρου ἀπαγωγὴν.
 Ἐπεὶ δὲ αὐτὸν βασιλεὺς τῆς με-
 λίστης πολλὰ ἐνεδιέζων ἐλάκι-
 ζεν, ἰγγιμένος ταῖς Ἀδολίσι δια-
 βολαῖς τοῦ Ἀχάκιου παίδος,
 ἐνταῦθα ἦδη ὁ Σίττας τὰ ἐς τὴν
 ξυμβολὴν ἐζηρτύετο. Πρῶτον μὲν
 οὖν ὑποσχέσασθαι πολλῶν ἀγαθῶν
 ἀναπείθειν τε καὶ ἐταιρίζεσθαι
 αὐτῶν τινὰς ἐνεχείρησεν, ὅπως
 αὐτῷ ῥῆθαι τε καὶ ἀπονωτέρα ἢ
 ἐς τοὺς λοιποὺς ἐπικράτησις γέ-
 νοιτο. Καὶ οἱ τὸ τῶν Ἀσπειαι-
 νῶν καλομένων γένος, μέγα τε
 ὄν καὶ πολυάνθρωπον, προσχω-
 ρεῖν ἤθελε. Πέμψαντές τε παρὰ
 τὸν Σίτταν ἐν γράμμασιν ἐδίδοντο
 διδόναι: τὰ πιστὰ σφίσι, ἑ: δὲ,
 ἦν ἐν τῷ ἔργῳ τοὺς ἑμογενεῖς
 ἀπολιπόντας ἤξωσιν ἐς τὴν Ἰω-
 μαίων παράταξιν, κακῶν παντὰ-

ართმევდა მათ ქონებას და და-
 ადვა მათ ისეთი სახარკო გამო-
 სალები, როგორც არასდროს
 კენდინარი, არმენიელებმაც (ვინაი-
 დან მათ უკვე აღარ შეეძლოთ მოეთმინათ იგი) შეთქმულება მოაწ-
 ყეს და მოკლეს აჯაკი და გაიქცნენ ფარანგიონში.

ამის გამო მეფემ მათ წინა-
 აღმდეგ სიტტა გაგზავნა ბიზან-
 ტიონიდან. სიტტა ხომ აქ იყო
 მის შემდეგ, რაც რომაელებმა
 ზავი შეკრეს სპარსელებთან. ამ-
 რივად, ის მოვიდა არმენიელთა
 ქვეყანაში: პირველ ხანებში ის
 შეუდგა ომს საკმაოდ მოშვებუ-
 ლად; ის ცდილობდა დაემშვიდ-
 ბინა ხალხი და დაებრუნებინა
 ისინი მათ ძველ სამკვიდრებელში
 და ამიტომ ჰპირდებოდა მათ
 მეფის დაყოლიებას იმაზე, რომ
 მას მოეხსნა მათთვის ახალი სა-
 ხარკო გამოსალები. ხოლო ვინაი-
 დან მეფე, აჯაკის ძის აღოლის
 დაბეზლებით, ძალიან უტყვედა მას
 და უსაყვედურებდა სინელისა-
 თვის, მაშინ უკვე სიტტა მოემზადა
 შეტევისათვის. ჯერ მან სცადა
 ბევრნაირი სიკეთის დაპირებით
 დაეყოლიებინა და მიემხრო ზო-
 ზიერთი მათგანი (ე. ი. არმენიელ-
 თაგანი), რათა მას უფრო ადვი-
 ლად და გაუჭირვებლად დაეძ-
 ლია დანარჩენები და მართლაც,
 ეგრეთწოდებულ ასპეტონთა გვა-
 რი, ძლიერი და მრავალრიცხო-
 ვანი, მოწადინებული იყო მიმხ-
 რომბოდა მას, მათ მოციქულები
 გაუგზავნეს სიტტას და მოით-
 ხოვდნენ მისგან, წერილობით

πασιν ἀπαθείς μείνωσι, τὰ σφέ-
τερα αὐτῶν ἔχοντες. Ὁ δὲ αὐτοῖς
ἄσμενός τε γράψας ἐν βιβλίῳ¹,
καθάπερ ἐδέοντο, τὰ πιστὰ ἔθα-
κε, καὶ τὸ γράμμα κατασημηνά-
μενος ἔς αὐτοὺς ἔπεμψε. Θαρσῶν
τε ὡς δι' αὐτῶν ἀμαχητὶ τοῦ
πολέμου κρατήσῃ, τῷ παντὶ
στρατῷ ἔς χωρίον Οἰνογαλάκων
ἦει, ἔνθα τοὺς Ἀρμενίους ἐστρα-
τοπεδεύσθαι ξυνέβρινε. Τύχη δὲ
τινι οἱ τὸ βιβλίον ἔχοντες ἐτέρῳ
ἰόντες ὄνῳ Ἀσπετιανοῖς ἐντυχεῖν
οὐδαμῇ ἴσχυσαν. Μοῖρα μέντοι
τοῦ Ῥωμαίων στρατοῦ δλίγοις
τισὶν αὐτῶν ἐντυχόντες, οὐκ εἰδῶ-
τες τε τὰ ξυγχεύμενα, ὡς πολε-
μίους ἐχρήσαντο. Καὶ αὐτὸς Σί-
τας ἐν σπηλαίῳ πρὸς καὶδᾶς τε
αὐτῶν καὶ γυναικάς λαβῶν ἔκτε-
νεν, ἣ τὸ γεγονός οὐ ξυνεῖς ἦ
δι' ὀργῆς Ἀσπετιανούς ἔχων, ὅ-
τι, καθάπερ ξυνέκειτο, οὐ προση-
χώρουν (Παυρὺ I 153—156),
შესახებ, მოეპყრნენ მათ როგორც მტრებს. და თვითონ სიტტამაც
ერთს მღვიმეში იხელთა მათი ბავშვები და ცოლები და ამოკლიტა
ისინი, ან იმიტომ რომ ვერ გარკვეულიყო მომხდარ ამბავში.

¹ გაუქვეყნელთა გამოთქმა *γράφας ἐν βιβλίῳ*. სიტყვა «ბიბლიდიონ» ჩვეუ-
ლებრივ თქმაში ნიშნავს „წიგნაკს“, „წერილს“; მაგრამ იხმარება აგრეთვე მას-
ლისა და წერილის ფორმის გამოსახატავად და აღნიშნავს „პაპირუსს“, „პაპირუ-
სის გრაფილს“ (Th. Birt. Das antike Buchwesen, Brl. 1882, გვ. 21 და 432).
ასე რომ ჩვენს ადგილი შეიძლება ნიშნავდეს: „მისწერა პაპირუსის გრაფილზე“.

² ამ სახელწოდების ადგილი სხვაგან არსად იხსენიება. ეს სიტყვა ადგილობ-
რივი უნდა იყოს და არა ბერთხული. საუბრებელია. რომ ეს „ი სოქალაკონ“-ის
წერილობითი ფორმა იყოს, სადაც „ი“ (ἦ) ართრონია, ზოლო „სოქალაკონ“-ერთ-
ერთი იმ „ნაქალაქე“-თაგანი, რომელიც ასე შრავლად მოიპოვება იმ ტერიტო-
რიის მიდამოებში, სადაც საომარი ოპერაციები წარმოებდა VI საუკუნეში (ერთ-
ერთი ასეთი ნაქალაქევი მოხსენიებული აქვს ლეონტი მროველსაც: ესე ყოველნი
შეკრიბნა ფარნავაზ და შიგგება ნაქალაქეესა თანა არტანისაჲ: კ. ცხ. I
[1955], გვ. 23, 21).

მიეცა იმის პირობა, რომ, თუ
ისინი ბრძოლის დროს დასტო-
ვებდნენ თავიანთ ნათესავებს და
რომაელთა ბანაკში მოვიდოდნენ,
მათ სრულიად არავითარი ვნება
არ შეხვდებოდათ და თავიანთი
საკუთრებაც შერჩებოდათ. სიტ-
ტამაც სიამოვნებით მისწერა წიგ-
ნი¹, სადაც დაუდგა მათ პირობა,
როგორც ისინი მოითხოვდნენ,
დაბეჭდა წერილი და გაუგზავნა
მათ. გათამამებული იმით, რომ
მათი შემწეობით უბრძოლველად
გაიმარჯვებდა ამ ომში, ის მთე-
ლი თავისი ჯარით სოფელ ინო-
ქალაკონისკენ² გაემართა, სადაც
არმენიელები იყვნენ დაბანაკე-
ბულნი. მაგრამ რაღაც შემთხვე-
ვით წიგნის წამლებნი სხვა გზით
წასულიყვნენ და ასპეტიანებს
ვერსად შეხვდნენ. ზოგიერთ მათ-
განს კი რომაელთა ჯარის ერთი
ნაწილი შეეხება და, რადგან ამათ
არ იცოდნენ იმ შეთანხმების

ან იმიტომ რომ გაჯავრებული იყო ასპეტრიანებზე, რადგან ისინი მიუხედავად შეთანხმებისა არ მიემხრნენ მას.

[ამ ბრძოლაში დაეცა სიტტა. მის აღვილას ბიზანტიის მთავრობამ დანიშნა ბუზე (Βουζης), რომელიც იმავე ხერხებს მიმართავს, როგორც სიტტა: ერთი ცხრით ის ელაპარაკება არმენიელებს კეისართან მოთხოვნი შესახებ, ხოლო მეორე მხრით ვერაგულად ეპყრობა მათ, მათ ზოაკვლეეინა არმენიელთა ერთ-ერთი წინამძღოლი არსაკიდი იოანე].

...Καὶ ἀπ' αὐτοῦ εὐτε τινὰ ἐλπίζα ἐς Ῥωμαίους Ἀρμένιοι ξυμπάσσεως πέρα τὸ λοιπὸν ἔχοντες οὐτε βασιλεῖα τῆς πολέμου ὑπαρξίρειν οἱοί τε ζήτες παρὰ τὸν Περσῶν βασιλεῖα ἡλθόν, Βασσάκου σφίσι γγουμενός, θραστηρίου ἀνδρός. Ὡν τότε οἱ πρῶτοι Χοσρόης ἐς ἑβὺν ἐλθόντες ἐλεξάν τοιαύδεις: „Εἰσὶ μὲν ἡμῶν πολλοὶ Ἀρσακίδαι, ὃ θέσποτα, ἐκείνου Ἀρσάκου ἀπόγονοι, ἐς δὴ οὐτε τῆς Πάρθων βασιλείας ἀλλότριος ἐτύγχανεν ὢν, ἡνίκα ὑπὸ Πάρθοις ἔκειτο τὰ Περσῶν πράγματα, καὶ βασιλεὺς ἐπιφανῆς γέγονε τῶν κατ' αὐτὸν οὐδενὸς ἦσσαν. Πάρρουμεν δὲ ταυτὸν εἰς ἡμᾶς ἀπαντες θεοὶ τε καὶ θεοπέται γεγενημένοι, οὐχ ἔχομεν: μὲντοι, ἀλλ' ἡναγκασμένοι ὡς μάλιστα, τῆ μὲν φαινομένη ὑπὸ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, τῆ δὲ ἀληθεῖ λόγῳ ὑπὸ σῆς, ὃ βασιλεῦ. γνῶντες. Εἴπερ ἔ τῆν ἰσχὺν τοῖς ἀδικεῖν βουλομένοις δινοῦς αὐτὸς ἂν φέροιτο καὶ τῆν αἰτίαν τῶν ἔργων διακρίως. Εἰρήσεται δὲ μικρὸν ἀνωθεν ἕπως δὴ ἅπανι παρακολουθεῖν τοῖς πεπραγμένοις θυνήσεσθε. Ἀρσάκης

...და ამის შემდეგ არმენიელები, რომელთაც უკვე აღარც იმედი ჰქონდათ, რომ რომაელებს მოურიგებოდნენ ამიერიდან და არც ძალა შესწევდათ ომში გაენარჯვათ მეფეზე, სპარსელთა მეფესთან მოვიდნენ; მათ მეთაურობდა ბასსაკე, მოხერხებული კაცი. როდესაც უწარჩინებულესნი მათგან ლოსროს წარუდგნენ, მათ თქვეს შემდეგი: „მრავალი ჩვენთაგან, ბატონო, არსაკიდები არიან, იმ არსაკის შთამომავალნი, რომელიც არც პართელთა სამეფო ხელისუფლებისათვის იყო უცხო, როდესაც სპარსეთი პართელებს ექვემდებარებოდა, და რომელიც ბრწყინვალე მეფე იყო და თავისი ღრთის არც ერთ მეფეს არ ჩამოუვარდებოდა. ახლა კი ვდგავართ თქვენ წინაშე ყველანი მონებად და ლტოლვილებად ქცეულნი. მაგრამ არა ჩვენ ნებით, არამედ უალრესად იძულებულნი, ერთის შეხედვით, რომელთა მმართველობით, ნამდვილად კი, მეფეთ, შენი წყალობით, თუ, მართლაც, ის, ვინც უსამართლოდ მოქცევის მსურველი ზურგს უმაგრებს, თვით

γὰρ ὁ τῶν προγόνων τῶν ἡμετέ-
 των βασιλεὺς ἡσυχίας ἐξέστη τῆς
 ἀρχῆς τῆς αὐτοῦ θεοδοσίῳ τῷ
 Ῥωμαίων αυτοκράτορι ἐκὼν γε
 εἶναι, ἐφ' ᾧ δὴ ἅπαντες οἱ κατὰ
 γένος αὐτῷ μέλλοντες, πάντα τὸν
 αἰῶνα προσήκειν τὰ τε ἄλλα βιο-
 τεύουσιν κατ' ἐξουσίαν καὶ φόρου
 ἵπποταλείς ὑπαίμῃ ἔσονται. Καὶ
 διασωσάμεθα τὰ ξυγκείμενα, ἕως
 ἡμεῖς ταύτας πεποιήσθε τὰς δια-
 βολήτους σπονδάς, ἃς δὴ κοινόν
 τινα ἑλεθρον καλῶν τις, οἴόμεθα,
 οὐκ ἂν ἀμάρτοι. φίλων τε γὰρ
 καὶ πολεμίων τὲ ἐντεθέντων ἀφρον-
 τιστήσας ἅπαντα ξυνέχεέ τε καὶ
 ξυνετάραξε τὰ ἀνθρώπεια ὁ σὸς,
 ὁ βασιλεὺς, τῷ λόγῳ μὲν φίλος,
 ἔργῳ δὲ δυσμενής. Ὅπερ καὶ
 αὐτὸς οὐκ εἰς μακρὰν εἶπη, ἐπει-
 ῶν τὰχιστα τοὺς ἑσπερίους οἴῳ
 τε ἢ παντάπῃ καταστρίψασθαι.
 Τί γὰρ τῶν πρότερον ἀπειρημέ-
 νων οὐκ ἔπραξεν; ἢ τί οὐκ ἐκί-
 νησε τῶν ἐν καθεστῶτων; οὐχ
 ἡμῖν μὲν φόρου ἀπαγωγὴν ἔταξεν
 οὐ πρότερον οὐσαν, καὶ Τζάνους
 τοὺς ἑσπερίους ἡμῖν αὐτονόμους
 ὄντας θεδούλωται, τῷ δὲ βασιλεῖ
 τῶν ἀθλίων Λαζίων ἀρχόντα Ῥω-
 μαίων ἐπέστησε; πράγμα οὕτε τῆ
 φύσει τῶν πραγμάτων ξυμβαίνον
 οὕτε λόγῳ ῥᾶδῶν ἐρηγησέσθαι.
 Οὐ βοσκορίται; μὲν τοῖς Οὐννων
 κατηκόους στρατηγούς ἔπαμψε καὶ
 τὴν πόλιν προσηποήσασα οὐδὲν
 αὐτῷ προσήκον, ἑμαίχιαν δὲ
 πεποιήτα: πρὸς τὰς τῶν Αἰθίο-

არის ნამდვილად ამ უსამართლო
 საქმეებში დამნაშავე. გიამბობთ
 ცოტა შორიდან, რათა შესძლოთ
 ყველა მომხდარ ამბავს კვალდა-
 კვალ მისდიოთ. არსაკმა ხომ,
 ჩვენნი წინაპრების უკანასკნელმა
 მეფემ, თავისი საგამგებლო რო-
 მაელთა თვითმპყრობელს თეო-
 დოსის ვადასცა თავისი ნებით
 იმ ბირობით, რომ მომავალში
 მუდამ ყველა ის, ვინც არსაკის
 გვარისა იქნებოდა, თავისუფლად
 იცხოვრებდა საზოგადოდ და,
 კერძოდ, არასდროს ხარკს არ
 გაიღებდა, და ამ შეთანხმებას
 ჩვენ ვიცავდით მანამდე, სანამ
 თქვენ იმ ცნობილ ზავს არ შე-
 ჰკრავდით, რომელსაც — ვთქვ-
 რომთ — შეიძლება აღამიანმა სრუ-
 ლიად შეუცდომლად საყოველ-
 თაო უბედურება უწოდოს. ამ
 ზავის შეკვრის დროიდან მოკი-
 დებული ხომ მეგობრებსაც და
 მტრებსაც აბუჩად ივლებდა. შლი-
 ლა და რვედა ქვეყნის საქმეებს
 ის, ვინც სიტყვით შენი კეთილ-
 მსურველია, მეფეც, ნამდვილად
 კი ბოროტმზრახველი. ამას შენ
 თითონაც გაიგებ სულ მალე.
 როგორც კი ის შესძლებს დასაე-
 ლეთის ხალხთა სრულიად დამორ-
 ჩილებას. რა არ ჩაიღინა მან
 ისეთი, რაც წინათ აკრძალული
 იყო? ან რამდენი კარგი მოწყო-
 ბილი საქმე არ დაანგრია მან?
 ვანა იმან არ დაგვადვა ჩვენ სა-
 ხარკო გამოსაღები, რასაც წინათ
 აღვილი არ ჰქონია, და ჩვენა

πων αρχάς, ὧν καὶ ἀνήκοσι τὸ παράπαν Ῥωμαῖοι ἐτύγγανον ὄντες; ἀλλὰ καὶ Ὀμηρίτας τε καὶ θάλασσαν τὴν Ἐρυθρὰν περιβέβληται: καὶ τὸν Φοινικῶνα προστίθησι: τῆ Ῥωμαίων ἀρχῇ. Ἀφίεμεν γὰρ λέγειν τὰ Λιβύων τε καὶ Ἰταλῶν πάθη. Ἡ γῆ τὸν ἀνθρώπου οὐ χωρεῖ ξύμπασα· μικρὸν ἐστὶν αὐτῷ πάντων ὄμοσ τῶν ἀνθρώπων κρατεῖν. Ὁ δὲ καὶ τὸν αἰθέρα περισκοπεῖ καὶ τοὺς ὑπὲρ τὸν ὠκεανὸν διερευνᾷται: μυχούς, ἄλλην αὐτῷ τινα οἴκουμένην περιποιοῦσθαι βουλόμενος. Τί οὖν ἐτι, ὦ βασιλεῦ, μέλλεις¹; τί δὲ τὴν κάκιστα ἀπολουμένην εἰρήνην αἰσχύνῃ, ὅπως θηλασθῆσε ὑστάτην ποιήσῃται; βρωσιν τῶν ἄλλων ἀπάντων; εἰ μὲν ἐστὶ σοὶ βουλομένῳ μαθεῖν ἑποῖός τις ἂν Ἰουστινιανός ἐς τοὺς αὐτῷ εἰκοντάς γένοιτο, ἐγγύθει σοὶ τὸ παράδειγμα παρ' ἡμῶν τε αὐτῶν ἐστὶ: καὶ τῶν ταιλαιπῶρων Λαζῶν. Εἰ δέ, ὅπως ποτὰ εἴωθε τοῖς τε ἀγνώσι: καὶ οὐδ' ὅτι οὖν ἡδικοῦσσι: χρῆσθαι, Βανδύλους τε καὶ Ἰόθιτους καὶ. Μαυρουσίους διαλογίζου. Τὸ τε θῆ κεφάλαιον οὕτως λέλεκται. Οὐκ Ἀλαμούνδαρον μὲν ἐν σπονδαῖς τὸν σὸν, ὃ κράτιστε βασιλεῦ, δοθλον ἀπάτη τε περιελθεῖν καὶ βασιλείας ἀκοστήσῃται: τῆς σῆς ἔργον πεποιήται. Οὐγνους² δὲ τοὺς οὐδαμόθεν αὐτῷ

მოსაზღვრე, წინათ თვისთაგადრძე კანები არ დაიმორჩილა, ხოლო სეცოდავ ლაზთა მეფეს რომაელი სარდალი არ ჩაუყენა? ეს საქმე არც მოვლენათა ბუნებას შეეფერება, არც სიტყვით აიხსნება აღვილად. ვანა მან ბოსპორიტებს, ჰუნთა ქვეშევრდომებს, სტრატეგოსებში არ გაუგზავნა და არ მიითვისა ეს ქალაქი, რომელთანაც მას არაფერი ხელი არ ჰქონდა, ხოლო ეთიოპელთა სამეფოებთან, რომელთა შესახებაც რომაელებს სრულიად არაფერი სმენიათ, სამხედრო კავშირი არ შეკრა? ვარდა ამისა ის ხელს აღებს ჰომერიტთა ქვეყანას და მეწამულ ზღვასაც და ფინიკონსაც უერთებს რომაელთა სამფლობელოს. აღარას ვეზბობთ ლიბიელთა და იტალიელთა უბედურებაზე. ამ კაცს მთელი დედამიწაც ველარ იტევს: მისთვის ისიც ცოტაა, რომ ერთად ფლოს მთელი მსოფლიო, ის ეთერსაც შეჰყურებს და ოკეანეს იქით ეძებს იღუმალ საყუდლებს, სადაც სურს შექმნას თავისთვის მეორე სამყარო. რაღას აყოვნებ, მეფე? გერიღებ ამ უალრესად მავნებელი ზავისა? აღმათ იმიტომ, რომ შენ უკანასკნელ ლუკმად გახდე? თუ შენ გსურს გაიგო, თუ როგორია იუსტინიანე იმათ მიმართ, ვინც მას უთმობს, შენთვის უახლოესი მაგალითი იქნე-

¹ μέλλεις.

² οὐγνους P.

γνωρίμους ἐπὶ τοῖς σοῖς ἑναγχοῖς
 ἐταιρίζεσθαι: πράγμασιν ἐν σπου-
 δῇ ἔσχε; καίτοι: πρᾶξις ἀτοπω-
 τέρη ταύτης οὐ γέγονεν ἐκ τοῦ
 παντός χρόνου. Ἐπειδὴ γὰρ ᾤθε-
 το, οἴμαι, εἰς πέρας αὐτῷ ὅσον
 οὐκ ἂν ἀφίξεισθαι τὴν τῶν ἐσπε-
 ρίον κατατροφήν, τοὺς ἑβῶν
 ἦδη μεταλθεῖν ὑμᾶς ἐγκαχειρήκεν,
 ἔπει: καὶ μόνον ἀπολείπεται αὐτῷ
 εἰς ἀγῶνα τὸ Περσῶν κράτος.
 Ἡ μὲν οὖν εἰρήνη τὸ ἐκείνου
 μέρος ἦδη σοι λείπεται, καὶ σπον-
 δαῖς αὐτὸς πέρας ταῖς ἀπεράν-
 τοις ἐπέθηκε. Λύουσι γὰρ τὴν
 εἰρήνην οὐχ οἱ ἂν ἐν ὄπλοις γέ-
 νοιντο πρῶτοι, ἀλλ' οἱ ἂν ἐπιβου-
 λήοντες ἐν σπονδαῖς τοῖς πέλας
 ἀλοῖεν. Τὸ γὰρ ἐγκλημα τῷ ἐγκα-
 χειρηκῶτι, κἂν ἀπῆ τὸ κατορ-
 θοῦν, κέπρακται. Ὡση ποτὲ δὲ
 ὁ πόλεμος χωρήσει: παντὶ που
 ὀφθαλμῷ. Οὐ γὰρ οἱ τὰς αἰτίας τῷ
 πολέμῳ παρατχόμενοι, ἀλλ' οἱ
 τῶν παρατχομένων αὐτὰς ἀμυ-
 νόμενοι, κρατεῖν ἀεὶ τῶν πολε-
 μίων εἰσέθενται. Οὐ μὴν οὐδὲ ἐξ
 ἀντιπάλου ἡμῖν τῆς δυνάμεως ὁ
 ἀγῶν ἔσται. Ῥωμαῖοις γὰρ τῶν
 τε στρατιωτῶν πλείστους πρὸς
 ταῖς τῆς οἰκουμένης ἐσχαιαῖς
 συμβαίνει εἶναι: καὶ ὄσοι στρατη-
 γοὶν, ὅσπερ αὐτοῖς ἀριστοὶ ἦσαν,
 τὸν ἕτερον μὲν Σίτταν κτείναντες
 ἦκομεν, Βελισάριον δὲ ὅποτε
 Ἰουστινιανὸς τὸ λοιπὸν ὄψεται.
 Ὅσπερ ἐκείνος ὄλεσε γρησας μεμέ-
 νηκε πρὸς ταῖς ἡλίου δυσμαῖς,

ბა მოცემული თვით ჩვენგან და
 საბრალლო ლახებისაგან. ხოლო
 თუ გსურს გაიგო, თუ როგორ
 ეპყრობა ხოლმე ის ჩვეულებრივ
 იმთავითვე, ვინც მას არ იცნობს და
 ვინც მას არაფერში უსამართ-
 ლოდ არ მოქცევია, მთავრად ვან-
 დილებს, გუთმებს და მავრუსიებს.
 მაგრამ უმთავრესი ჯერ კიდევ
 არ თქმულა. განა იმან ზომები
 არ მიიღო იმისათვის, რომ ზავის
 დროს მოტყუებით მიემბრო ალა-
 მუნდარი, შენი მონა, მეფე, და
 ჩამოეწორობინა ის შენი სამეფო-
 სათვის? განა იმან ამას წინათ არ
 სცადა შენი საქმეების საწინა-
 აღმდეგოდ დაკავშირებოდა ჰუნ-
 ნებს, რომლებთანაც მას მანამდე
 საქმე არ ჰქონია? მართლაც რომ
 არ იხსოვს ჯამთა ვითარებას ამა-
 ზე უფრო უმსგავსო საქმე. რო-
 გორც კი, ვფიქრობ მე, მან შე-
 ატყო, რომ დასაველელთა და-
 პყრობა თითქმის დასასრულს
 უახლოვდებოდა, უკვე ხელი მიჭ-
 ყო აღმოკველელთა, ესე იგი
 თქვენს დევნას, ვინაიდან მხო-
 ლოდ სპარსელთა სახელმწიფო
 დარჩა მას დასაპყრობი. ამრი-
 ვად, მისგნით ზავი უკვე დარლ-
 ვეულია შენთვის და უვადო ზავს
 მან დაუდვა ვადა. ზავს ხომ ის
 არ არღვევს, ვინც პირველი აის-
 ხამს იარაღს, არამედ ის, ვინც
 ზავის დროს იქნება შემჩნეული
 მეზობლების წინააღმდეგ ბოროტ-
 მზრახველობაში; ვინაიდან დანა-
 შაული ჩადენილად ეთვლება მის

αὐτοὺς ἔχων τὸ Ἰταλῶν κράτος. Ὡστε σοὶ ἐπὶ τοὺς πωλεῖμους ἴσονται ἀπαντήσαι τῶν πάντων οὐδείς, ἔξεις δὲ καὶ ἡμᾶς εὐνοίᾳ τε, ὡς τὸ εἰχρὸς, καὶ χερῶν ἐμπειρίας πωλῆσθαι τῶν στρατῶν ἐξήγησεν ἡμῶν (Haurv I 158—162). საბაბის მიმცემს იგერიებს. კიდევ ჩვენთვის თანაბარი მხარეთა ძალებით; ჩომაველებს მსოფლიოს შორეულ კიდეებში ჰყავთ, და ორი სტრატეგოსიდან, რომელნიც მათ საუკეთესონი ჰყავდათ, ერთი—სიტრა ჩვენ ახლახან მოგვალით, ხოლო მეორეს—ველისარის ველარ იხილავს ამიერიდან იუსტინიანე. მან უგულვებელყო ეს უკანასკნელი, დარჩა დასავლეთში და თვითონ იგდო ხელთ იტალიელთა სახელმწიფო. ასე რომ, თუ შენ მტრის წინააღმდეგ გაილაშქრებ, არაერთარი წინააღმდეგობა არ შეგხვდება, ჩვენი სახით კი გვეყოლება ისეთები, რომელნიც გაუძლევიან შენს ჯარს კეთილი განწყობილებით, როგორც შეგვფერის, და ადგილების კარგი ცოდნით აღჭურვილნი“.

გადახანადი კასპიის კარების დაცვათათვის

[ანტიოქიის აღების შემდეგ (540 წელს) ხოსროს წარუდგნენ ბიზანტიელი ელჩები, რომლებიც აღნიშნავენ, რომ ხოსრომ დაარღვია 532 წელს დადებული ზავი, და სთხოვდნენ მას შეეწყვიტა თავისი თავდასხმები. ხოსრო ამის საპასუხოდ მოითხოვს დიდძალ ფულს და აღნიშნავს, რომ]

Δεῖν τοῖσιν Ῥωμαῖοις τακτὸν τι φέρειν ἐπίτειον Πέρσαις. „Ὅντιν ἄρ αὐτοῖς“ ἔφη „τὴν εἰρήνην Πέρσαι βέβαιον ἔξουσιν, τὰς τε Κασπίας αὐτοῖς φυλάσσοντες πύλας καὶ οὐκέτι αὐτοῖς ἀχθόμενοι. διὰ πόλιν Δάρας, ὑπὲρ ἧν ἔμμεσθαι καὶ αὐτοῖς ἐξ δεῖ ἔσονται.“ „Ὅνχοσν“ οἱ πρόσβεις ἔφασσαν „ἴποτελεῖς Πέρσαι βιάσονται Ῥωμαῖοις ἐς φόρου ἀπαγωγὴν ἔχειν“.

BP II, 10. საქიროთა, ამროგად, რომაელებმა აძლიონ სპარსელებს ყოველწლიური გადასახალი. „ვინაიდან, თქვა მან, აზნირად სპარსელები მათ მტკიცე ზავს შეუხარჩუნებენ, თვითონ დაიცავენ კასპიის კარებს და ილარ გაჰკიცხავენ მათ ქალაქ დარას გამო, რის ნაცვლიადც ისინი სამუდამოდ ჯამაგირში იქნებიან“. ელჩებმა უთხრეს: „მა-

νοι: οὐτε Ῥωμαίοις πη ζυστρα-
τεύοντες, ἐπ' ἐμπορίᾳ δὲ τῆ κατὰ
θάλασσαν πρὸς Ῥωμαίους ἀεὶ
τοὺς ἐν πόντῳ ῥηκημένους ἐργα-
ζόμενοι. Αὐτοὶ μὲν γὰρ οὐτε ἄλας
οὐτε σίτον οὐτε ἄλλο τι ἀγαθὸν
ἔχουσι, δέρραις δὲ καὶ ἰύρσας
καὶ ἀνδράποδα παρεχόμενοι: τὰ
σφίσι ἐπιτήδεια ἐκομίζοντο. Ἐπει-
δὲ δὲ τὰ ἀμφὶ Γουργῆνε: τῆ
Ἰβήρων βασιλεῖ γενέσθαι ξυνέπε-
σεν, ὡσπερ μοι ἐν τοῖς ἔμπροσ-
θεν λόγοις ἐρρήθη, στρατιῶται:
Ῥωμαίων ἐπιχωριάζειν Λαζοῖς
ἤρξαντο, οἱς δὲ οἱ βάρβαροι οὗτοι
ἤχθοντο, καὶ πάντων μάλιστα
Πέτρῳ τῷ στρατιγγῷ, ἐπηρεάζειν
τοῖς ἐντυγχάνουσιν εὐπετῶς ἔχον-
τι. Ὁ δὲ Πέτρος οὗτος ὠρηκτο
μὲν ἐξ Ἀρζαγγελῆς, ἡ ἐκτὸς Νυμ-
φίου ποταμοῦ ἐστὶ, Περσῶν κατή-
χος ἐκ παλαιοῦ οὖσα, πρὸς
Ἰουστίνου δὲ βασιλέως ἔτι παῖς
ὢν ἰγνδραπόδοιστο, ἡνίκα Ἰουστί-
νος μετὰ τὴν Ἀμιδῆς ἄλωσιν ξὺν
τῷ Κέλερος στρατῷ ἐσέβαλλεν ἐς
τὴν Περσῶν γῆν. Φιλανθρωπίᾳ δὲ
πολλῇ χρωμένου τῶν κεκτημένου
ἐς αὐτὸν ἐς γραμματιστοῦ ἐφοί-
τησε. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα Ἰουστί-
νου γραμματεὺς γέγονεν, ἐπει-
δὲ Ἀναστασίου τελευτηκότος
Ἰουστίνος τὴν βασιλείαν παρέ-
λαβε Ῥωμαίων, ὁ Πέτρος στρα-
τηγὸς γεγονὼς ἐς τε φιλοχρημα-
τίαν εἶπερ τις ἄλλος ἐξώκειλε

ლიყვნენ. ისინი მტკიცედ იცავდ-
ნენ იმათ, ისე, რომ არც ფულს
ლებულობდნენ რომაელებისაგან,
არც ჯარს, და არც ლაშქრობდ-
ნენ რომაელებთან ერთად, — რა
სახითაც არ უნდა ყოფილიყო
ეს — და მუდამ აწარმოებდნენ
პონტოში მცხოვრებ რომაელებ-
თან საზღვაო ვაჭრობას. თვით
მათ არც მაროლი ჰქონდათ, არც
ხორბალი, არც სხვა რამე სიკეთე;
ისინი მხოლოდ აწვდიდნენ ტყავ-
საფარებს, ტყავებს და მონებს
და თავისთვის საჭირო საგნებს
იძენდნენ. როდესაც მოხდა გურ-
გენ იბერთა მეფის წყალობით
შემთხვეული ამბავი, როგორც ეს
ზემოთ იყო ჩემ მიერ მოხსენე-
ბული¹, ლაზებთან დაიწყეს ჩა-
დგომა რომაელთა ჯარისკაცებმა,
რომლებითაც ეს ბარბაროსები
შეწუხებული იყვნენ, და პირველ
ყოვლისა შეწუხებული იყვნენ
პეტრე სტრატეგოსით, რომელიც
ადვილად ექცეოდა ხოლმე მათ
უდიერად. ეს პეტრე შთამომავ-
ლობით იყო არზანენიდან, რომე-
ლიც მდინარე ნიშფის იქით არის
და ძველთგანვე სპარსელთა ქვე-
შევრდომია; ის ჯერ კიდევ ბავშ-
ვობისას ტყვედ იქნა წამოყვა-
ნილი მეფე იუსტინეს მიერ, რო-
დესაც იუსტინე ამიღის აღების
შემდეგ კელერის ჯარითურთ შე-
იჭრა სპარსელთა მიწაწყალზე.
რადგან ბატონი მას დიდის კაცთ-

¹ ეს ამბავი მოთხრობილია BP 1. 12.

και ἀβελτερίχ πολλῆ ἐς ἅπαντα; მოყვარეობით ეპყრობოდა, მან
ἐχρηστο. დაიწყო გრამატიკულ სკოლაში

სიარული და თავდაპირველად ის ვახდა იუსტინეს მწერალი. ხოლო¹
როდესაც ანასტასის გარდაცვალების შემდეგ იუსტინემ რომაელთა
სამეფო მიიღო, პეტრე სტრატეგოსად დაინიშნა; ის ვერცხლის-
მოყვარეობაში ჩავარდა—როგორც არც ერთი სხვა—და მეტად
უდიერად ეპყრობოდა ყველას.

Ἰσπερον δὲ βασιλεύς Ἰουστι-
νιανὸς ἄλλους τε ἐς Λαζικὴν
ἀρχοντας ἐπεμψε καὶ Ἰωάννην.
ἐν Τυρίβον ἐκάλεσεν, ἄνδρα ἐξ
ἀφρων μὲν καὶ ἀδόξων ἀρχὴν
γεγονότα, ἐς στρατηγίαν δὲ ἀνα-
βιβηκότα κατ' ἄλλο ἑνὸς ἢ ἑπι-
πονηρότατος τε ἦν ἀνθρώπων
ἀπάντων καὶ πόρους χρημάτων
ἀδίκους ἰκανώτατος ἐξεστρέψεν. Ὅς
δὴ ἅπαντα ἐσηγᾶτε τε καὶ συν-
τάραξε τὰ Ῥωμαίων τε καὶ Λα-
ζων πράγματα. Οὗτος καὶ βασι-
λεῖα Ἰουστινιανὸν πόλιν ἀνέπεσον
ἐπιθαλασσίαν, Πέτραν ὄνομα, ἐν
Λαζοῖς δεῖμασθα: ἐνταῦθα τε
ὡσπερ ἐν ἀκροπόλει καθήμενος
ἦγέ τε καὶ ἔφερε τὰ Λαζων
πράγματα. Τοῦς τε γὰρ ἄλλας καὶ
ἄσας ἄλλα φορτία Λαζοῖς ἀναγ-
καῖα ἐδόκει εἶναι, οὐκ ἔτι φέρειν
ἐς γῆν τὴν Κολχίδα τοῖς ἐμπό-
ροις ἐξῆν, ἢ ἄλλο τι¹ ἐνθᾶνθε
ὄνεισθαι, ἀλλ' ἐν Πέτρα² ξυστη-
σάμενος τὸ δὴ καλοῦμενον μονο-

ხოლო შემდეგ იუსტინიანემ
სხვა მთავრები გაგზავნა ლაზი-
კეში. მათ შორის იოანეც, რომ-
ელსაც ციხეს უწოდებდნენ, კაცი
არაწარჩინებულთა და არასახე-
ლოვანთა შთამომავალი, რომელ-
მაც სტრატეგოსობამდე მიაღწია
სხვა არაფრით, გარდა იმისა რომ
ყველაზე უფრო საზიზღარი იყო
და ყველაზე უფრო მოხერხებული
ფულის საშოვნელად უსამართლო
საშუალებათა გამოგონებაში. ის
იყო, რომ რომაელთა და ლაზთა
ყველა საქმეები გაამრუდა და
არივდარია. მანვე დააჯერა მეფე
იუსტინიანე ლაზების ქვეყანაში
ზღვისპირა ქალაქი აეშენებინა,
სახელად პეტრა. იქ იჯდა ის,
ვითარცა აკროპოლისში, და
სძარცვავდა ლაზთა ქონებას. ვაჭ-
რებს ხომ უკვე ნება აღარ ჰქონ-
დათ კოლხიდაში შეეტანათ მა-
რილი და სხვა საქონელი, რაც
ლაზებისთვის აუცილებლად საჭი-
როა, არც აქედან შეეძლოთ რაზე

¹ ἄλλο P, ἄλλοι G. ἄλλοι δὲ ა უ რ ი ს კონიექტურა. დესტეფანი (Byz. Zeit. 14, 641) უპირატესობას აძლევს G ხელნაწერის კითხვას, რასაც შემდეგ პატრიკ იბიარებს (იხ. პროკოპის გამოცემის III, 391).

² Πετρα] πέτραις, უკანასკნელ ფორმას იძლევა ყველა ხელნაწერი. პირველი მოცემულია ბონაპარტიის მიერ შინ, 1607 წელს დაბეჭდილ პროკოპის თხზულებათა გამოცემაში.

πάντων αὐτὸς κάπηλός τε καὶ
 συμπασης τῆς περὶ ταῦτα ἐργα-
 σίας ἐπιστάτης ἐγίνετο, ἅπαντα
 ὠνούμενός τε καὶ ἀποδιδόμενος
 Κόλχοις, οὐχ ὑπερ εἰθιστο, ἀλλ'
 ὑπερ ἐξῆν. Ἄμα δὲ καὶ ἄλλως
 οἱ βάρβαροι ἠχθόντο ἐπιχωρή-
 ζοντι· αὐτοῖς οὐκ εἰσῆλθόντες πρότε-
 ρον τῆ Ῥωμαίων στρατῶ. Ἄ δὲ
 οὐκᾶτι φέρειν οἱοί τε ὄντες Πέρ-
 σαις τε καὶ Χοσρόην προσχωρεῖν
 ἔγνωσαν, πρέσβεις τε αὐτίκα τοῖς
 ταῦτα διαπραζομένοις κρύφα Ῥω-
 μαίων παρ' αὐτοῖς ἐπεμψαν. Οἷς
 δὲ εἶρητο τὰ πιστὰ πρὸς Χοσ-
 ρόου λαβόντων, ὅτι γε οὐποτε
 Λαζοὺς ἄκοντας ἐκδώσει Ῥω-
 μαίοις, οὕτω δὲ αὐτὸν ξὺν τῇ
 Περσῶν στρατῶ ἐς τὴν χώραν
 ἐπαγαγέσθαι.

რათა ხოსრო, მის შემდეგ რაც მიიღებდნენ მისგან იმის პირობას,
 რომ არ მისცემდა ლაზებს—მათი
 ხელში, მოსულიყო მათს ქვეყანაში

Ἀφαιόμενοι τοίνυν ἐς Πέρσας
 οἱ πρέσβεις καὶ Χοσρόην λάθρα ἐς
 θψιν ἐλθόντες ἔλεξαν τοιαῦτα· Ἐ-
 τινάς καὶ ἄλλους ἐκ τῶν παντὸς
 χρόνου τῶν μὲν οἰκείων ἀποστάν-
 τας ὄντινα δὲ τρόπον, ἀνδράσι δὲ
 τὸ παράπαν ἀγνώσι· προσεχωρη-
 κότας οὐ ὄσον ἀμύξ ἐν ποιοῖσα

ეციდინებინათ, არამედ მან (ე. ი.
 სოანემ) შემოიღო ეგრეთწოდე-
 ბული მონომოლი და თვით გარ-
 დაიქცა მეწვრიმალედ და მთელი
 ამ საგნებით ვაჭრობის ზედა-
 მდგომელად: ყველაფერს პყიდუ-
 ლობდა და აწვდიდა კოლხებს
 არა ისე, როგორც ეს ჩვეულებ-
 რივ იყო, არამედ ისე, როგორც
 ეს მის მიერ ნებადართული იყო.
 გარდა ამისა ბარბაროსები იმი-
 თაც იყვნენ უკმაყოფილონი, რომ
 მათ რომეღლთა ჯარი ჩუყენეს,
 რასაც წინათ ადგილი არ პქო-
 ნია. რადგან ამის ატანა აღარ
 შეეძლოთ, განიზრახეს მიმხრო-
 ბოდნენ სპარსელებს და ხოსროს;
 მაშინვე რომაელების ჩუმად ელჩე-
 ბიც გაგზავნეს მათთან ამის მო-
 საგვარებლად. მათ დააბარეს,
 ნების წინააღმდეგ რომაელების
 სპარსელთა ჯარიოთურთ.

როგორც კი ელჩები მივიდ-
 ნენ სპარსთა ქვეყანაში და ფარუ-
 ლად წარუდგნენ ხოსროს, მიმარ-
 თეს მას შემდეგ სიტყვით¹: „თუ
 მთელი ამ ხნის განმავლობაში
 შეგხვედრია ისეთები, რომელნიც
 რალაცნაირად თავისიანთაგან გა-
 დამდგარან და სრულიად უცხო

¹ ლაზების ამ სიტყვებზე მითითებებს
 გუთ უტიტოგისის ელჩები დაარწმუნებენ ხოსროს, რომ სპარსეთის ინტერესები-
 სათვისვე საპირობა დაარღვიოს ხავი ბიზანტიელებთან. პროკოპი დასძენს:

ὁ δὲ καὶ ἐς τοὺς Ἀρμενίων τε καὶ
 Λαζῶν λόγους ὁμίγη ὁσπερ ἰδὼσασιν
 ἄναρ μοι αἰτίαι μίλα λελέξεται
 (Hauriy I 153, 12—14)

პროკოპი წინათვე (BP II 2). როდესაც
 ანვევ მოიქცა იგი (ე. ი. ხოსრო) ცალკე
 ხნის შემდეგ არმენიელთა და ლაზთა
 სიტყვების დროს, რაც ჩემ მიერ მო-
 თხრობილი იქნება ახლავ.

ἡ τύχη ὡς μάλιτα ἀσμένους ἐπὶ τοὺς πρὶν ἐπανήγαγεν ἐπιτηθείους τοιοῦτους ὃν τινὰς καὶ Δαξοῦς, ὃ μέγιστος βασιλεὺς νόμιζε εἶναι. Κόλχοι¹ γὰρ Πέρσαις σύμμαχοι τὲ ἀνέκαθεν ὄντες πολλὰ τε εἰργάσαντο αὐτοὺς ἀγαθὰ καὶ αὐτοὶ ἔπαθον ὅν ὃν ἐν γράμμασι μνημεῖα πολλὰ ἦμεις τε ἔχομεν κἀν τοῖς βασιλείοις τοῖς σοῖς ἕς τὲ παρὸν διασώζεται. Χρόνῳ δὲ ὑστερον τοῖς ἡμετέροις προγόνοις τετύχηκεν εἶτε παρ' ἡμῶν ἀμεληθεῖσιν εἴτε ἄλλου του ἕνεκα (οὐ γὰρ ἔχομεν τι σαφὲς περὶ τούτων εἰδήναι) Ῥωμαίοις ἐνασπόνδοις γενέσθαι. Καὶ νῦν ἡμῖς τε καὶ ὁ Αἰζικῆς βασιλεὺς διδομεν Πέρσαις ἡμᾶς τε αὐτοὺς καὶ γῆν τὴν ἡμετέραν ὃ τι βούλοισθε χρῆσθαι. Δεόμεθα δὲ ὑμῶν οὕτως σκοπεῖσθαι περὶ ἡμῶν. Εἰ μὲν οὐδὲν πρὸς Ῥωμαίων πεποιθότες δεῖσθαι, ἀλλ' ἀγνωμοσύνη ἐχόμενοι καχωρήκαμεν εἰς ὑμᾶς, τῆνδε ἡμῶν εὐμῆς ἀποσεισασθε τὴν ἰκετείαν, οὐδὲ ἡμῖν ποτε πιστοὺς ἔσεσθαι. Κόλχους² οἰόμενοι (φιλικίας γὰρ διαλελυμένης ὁ τρόπος τῆς μετ' ἐκείνην πρὸς ἑτέρους καθίσταμένης βλαφῆρος γίγνεται) εἰ δὲ λόγῳ μὲν φίλοι Ῥωμαίων, ἔργῳ δὲ ἀνδράποδα γεγονότες πιστὰ, ἔργα πεπονηθήμεν πρὸς τῶν ἐφ' ἡμῖν

ხალხს მიჰკედლებიან — რასაც აღვილი არ უნდა მჭონოდა და კეთილად შეტრიალებულ ბედს ისინი კვლავ თავისიანებისთვის დაუბრუნებია უფრო მეტად დაკმაყოფილებულნი, — ირწმუნე დიდებულს შედეგ, რომ ასეთები ლაზებშიც არიან. კოლხები ხომ ძველითგანვე სპარსელების მოკავშირეები იყვნენ და ბევრი სიკეთე უყვეს მათ და თვითონაც განიცადეს მათგან: ამის წერილობითი სიბუთები მრავალი გვაქვს ჩვენ და შენს სამეთვლყვანებში ახლაც არის დაცული, ხოლო შემდეგ ხანებში ჩვენს წინაპრებს მოუხდათ რომაელებთან კავშირის შეკრა — მოხდა კი ეს ან თქვენი უბრუნველობით იმათზე ან სხვა მიზეზის გამო (ჩვენ ამის შესახებ დანამდვილებით არაფერი ვიცით). ახლაც ჩვენ და ლაზიკის მეფე გაძლევთ სპარსელებს უფლებას გამოგვიყენოთ ჩვენ და ჩვენი ქვეყანა ისე, როგორც თქვენ გსურთ. ხოლო გთხოვთ თქვენ განსაჯოთ ჩვენ შესახებ შემდეგნაირად: თუ ჩვენ რომაელებისაგან არავითარი უბედურება არ განვიციდია, არამედ უვიცილობით შეპყრობილნი ვაღმოვდივართ თქვენკენ, უმაღვე უკუაგდეთ ჩვენი თხოვნა თქვენ, რომელნიც იფიქრებთ, რომ კოლხები არც თქვენი ერთგული იქნე-

¹ კოლχοί V G.

² კოლχοῦς V G.

τετραπληκτίων ἀνόσια, δέξασθε
 μὲν ἡμᾶς τοὺς πρῶτες ἑξυμμάχους,
 κτήσασθε δὲ θούλους οἰς φίλοις
 ἐχρήσατε, μισήσατε δὲ τετραπλῆδα
 πικρὰν οὐτως ἡμῖν ἐν γειτόνων¹
 ἐγγυερμένην, τῆς δικαιοσύνης
 ἀξία πράσσοντες, ἣν περιστέλλειν
 ἀεὶ πάτριον Πέρσαις. Οὐ γὰρ ἔ-
 μηδὲν αὐτὸς ἀδικῶν δίκαιος, εἰ
 μὴ καὶ τοὺς ἄφ' ἑτέρων ἀδικου-
 μένους ἔχων ἐν ἐξουσίᾳ ῥύσασθαι
 πέφυκεν. Ἐνῖα δὲ εἰπεῖν ὅν τε-
 τοιμήκασιν οἱ κατάρπτοι: Ῥωμαῖοι
 καὶ ἡμῶν ἀξιοί. Τῷ μὲν γὰρ
 ἡμετέρῳ βασιλεῖ τὸ στήμα μόνον
 τῆς βασιλείας ἀπολιπόντες αὐτοῖ
 τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ἔργων ἀφύ-
 ρηται, καὶ κάθηται βασιλεὺς ἐν
 ὑπερέτῳ μοίρᾳ, τὸν ἐπιτάττοντα
 στρατηγὸν δεδῶς: στρατιᾶς δὲ
 ἡμῖν ἐπέστησαν πληθὺς, οὐχ
 ὅπως τὴν χώραν ἀπὸ τῶν ἐνοχ-
 λούντων φρουρήσουσιν (οὐ γὰρ
 οὐδέ τις τῶν ἑμῶρων ἡμᾶς πλην
 γε δὴ Ῥωμαίων ἠνώχλησεν), ἀλλ'
 ὅπως ἡμᾶς ὡσπερ ἐν δεσμοτηρήφ
 καθιέρξαντες κέρυσι: τῶν ἡμετέ-
 ρων γενήσονται. Λογισάμενοι: δὲ
 συντομωτέραν ποιήσασθαι: τὴν
 τῶν ἡμῖν ὑπαρχόντων ἀφαίρεσιν,
 ὅρα, ὦ βασιλεῦ, ἐς ἑποῖαν τινα
 ἔννοιαν ἦλθον: τῶν ἐπιτηδείων
 ἃ μὲν περιττὰ παρ' ἐκείνοις εἶναι:
 τετύχηκεν, ἀναγκάζουσιν οὐχ ἐχόν-
 τας ὄνεισθαι: Ἀξίους, ὅσα δὲ
 αὐτοῖς χρησιμώτατα φέρειν Ἀ-

ბიან ოდესმე (ვინაიდან დარღვე-
 ული მეგობრობის მაგალითი ამის
 შემდეგ სხვებთან დადგენილი მე-
 გობრობის საზომად შეიქმნება).
 ხოლო თუ ჩვენ რომაელების მე-
 გობრები ვიყავით სიტყვით, საქ-
 მით კი—ერთგული მონები, და
 ჩვენი ნიშნძლავრებლებისაგან უწ-
 მინდური საქმეები განვიცადეთ,
 მიგვიღეთ ჩვენ, წინანდელი მო-
 კავშირები: გაიჩინეთ მონებად
 ისინი, ვინც თქვენ მეგობრებად
 გყავდათ; შეიზიზღეთ მწარე მი-
 მძლავრება, თქვენ მეზობლად
 რომ აღმართულა ჩვენზე, და
 თქვენ იქმთ სამართლიანობის
 ღირსეულ საქმეს, რომელზე ზრუნ-
 ვაც მუდამ მამაპაპეული წესი იყო
 სპარსელებში. უსამართლოდ არ
 მომქცევთ ხომ არ ჩაითვლება სა-
 მართლიან ადამიანად, თუ ის
 სხვების მიერ ჩაგრულებს არ და-
 იცავს ხოლმე, როდესაც ეს მის
 ხელთ არის. საჭიროა ითქვას
 ზოგიერთი რამ, რაც ჩაიღინეს
 ჩვენ წინააღმდეგ წყეულმა რო-
 მაელებმა. ჩვენს მეფეს ხომ მეფო-
 ბის გარეგნული ნიშნები დაუტო-
 ვეს, ხოლო ძალაუფლება საქ-
 მეებში თვითონ მიითვისეს: მე-
 ფეც მოსამსახურის ბედში იმყო-
 ვება და განმკარგულებელი სტრა-
 ტეგოსის ეშინია. უამრავი ჯარიც
 ჩავიყენეს, მაგრამ არა იმიტომ
 რომ დაიცვან ეს ჩვენი ქვე-
 ყანა შემწუხებელთაგან (მოსა-

¹ ἐν γειτόνων V, ἐγγειτόνων G, ἐκ γειτόνων P.

ζακή πέφυκεν, οὕτω ἀξίωσι δῆθεν
 τῷ λόγῳ παρ' ἡμῶν πρίασθαι,
 τιμῆς ἑκατέρωθεν γνώμη τῶν κρα-
 τούτων ὀριζομένης. Οὕτω τε ζῶν
 τοῖς ἀναγκαίαις ἅπαν ἀφαιροῦν-
 ται: τὸ χρυσοῖον ἡμᾶς, ὀνόματι μὲν
 τῷ τῆς ἐμπορίας εὐκρεπεῖ? χρώ-
 μενοι, ἔργῳ δὲ ἡμᾶς ὡς ἐνι μά-
 λιστα βιαζόμενοι. Ἐφέστηκέ τε
 ἡμῖν ἀρχῶν κάπηλος, τὴν ἡμετέ-
 ραν ἀπορίαν ἐργασίαν τινὰ τῆ
 τῆς ἀρχῆς ἐξουσία πεποιημένος.
 Ἡ μὲν οὖν τῆς ἀποστάσεως αἰτία
 τοιαύτη τις οὖσα τὸ δίκαιον ἐφ'
 ἑαυτῆς ἔχει: ὅσα δὲ ἡμῖν αὐτοῖς
 ζῆμφορα ἔσται, δεχόμενοι: τὴν
 Λαζῶν δέησιν αὐτίκα ἐροῦμεν.
 Τῆ Περσῶν ἀρχῆ βυσιλείαν ἀρ-
 χαιοτάτην προσθήσετε, μηχανό-
 μενόν τε ἀπ' αὐτῆς ἐξετε τὸ τῆς
 ἡγεμονίας ἀξίωμα, μετεῖναι δὲ
 τῆς Ῥωμαίων ἰθαλάσσης ἡμῖν διὰ
 τῆς ἡμετέρας ξυμπήσεται χώρας,
 ἐν τῇ πλοιά σοι, ὦ βασιλεῦ, ναυ-
 κηγουμένῳ βατῶν οὐδενὶ πόνῳ
 τὸ ἐν Βυζαντίῳ παλάτιον ἔσται.
 Μεταξὺ γὰρ ἐναντίωμα οὐδέν
 ἔσται. Προσθείη δ' ἂν τις ὡς καὶ
 ληΐζεσθαι: τοὺς ἑμόρους βάρβα-
 ρους τὴν Ῥωμαίων γῆν ἀνά πᾶν
 ἔτος ἐφ' ἡμῖν κείσεται. Ὅρεσ:
 γὰρ τοῖς Καυκασίῳς ἐπιτείχισμα

ზღვრებდიდან სხვა ხომ არავინ
 გვაწუხებდა ჩვენ, ვარდა რომაე-
 ლებისა), არამედ რათა დავე-
 მწყვდიოთ ჩვენ რომგორც სალი-
 ლეგოში და ჩვენს ქონებას და-
 კპატრონებოდნენ. იმ აზრით,
 რომ უფრო სწრაფად მოეხდინათ
 ჩვენი ქონების მითვისება, აი,
 მეფევე, რანაირ დასკვნამდე მი-
 ვიდნენ: რაც-კი საქირო საგნე-
 ბიდან მათთვის ზედმეტი აღმო-
 ჩნდება, მის ყიდვას აიძულებენ
 ლაზებს, მათი ნების წინააღმდეგ;
 ხოლო, რაც მათთვის საქირო
 საგნებიდან ლაზიკეს შეუძლია
 მისცეს, ისინი ფიქრობენ, რასა-
 კვირველია, მათ შესყიდვას ჩვენ-
 გან მხოლოდ სიტყვით, რადგან
 ფასი თითოეულ შემთხვევაში
 წესდება მმართველთა აზრისდა
 მიხედვით. ამნაირად, საქირო
 საგნებთან ერთად ისინი გვართ-
 მევენ მთელ ოქროსაც, და უწო-
 დებენ ამას ვაჭრობის კეთილშო-
 ბილ სახელს, საქმით კი ისინი
 გემძლავრობენ, რაც შეიძლება
 უფრო მეტად. ჩვენ გვიყენია
 მთავარი მეწვრიშალე, რომელიც
 ჩვენს სილარიბეს, ძალაუფლების
 წყალობით, მოგების საშუალებად
 ხდის¹, აი, ასეთია მიზეზი ჩვენი
 ვანდგომისა და მისი გამართლება

¹ ეს აღვნიშნა ლაზთა სიტყვისა, ისევე რომგორც პროკოპის მიერ ხემათ
 (BP II, 15: აქვე) გადმოცემული ცნობა ითანე ციბეს სავაჭრო პოლიტიკის შესახებ
 ლაზეთში, ეხება ბიზანტიის VI საუკუნის ისტორიის ძირითად საკითხს. ლაზეთში
 იუსტიციანეს მიერ დანიშნულმა ითანე ციბემ შემოიღო ე. წ. მონოპოლი-
 ლაზეთში საქონელი თვითონ შექმნდა და ჰყიდდა (მაგ., მარილს), სავაჭროტო

μέχρι τῆς ἡμετέρας ἡμέρας πάντως και ἡμεῖς მისშივთა. იმ სარგებლობის შესახებ, რომელიც გექნებათ თქვენ ღუსეპისტათე. Ἡγούμενου τοῖς αὐτῶν ლაზთაგან, თუ მათ თხოვნას შე-

საქონელსაც თვითონ იძენდა მტკიცე, მის მიერ დაწესებულ ფასებში. რადგან იოანე „უფლაფერს ყიდულობდა და აწვდიდა კოლებს არა ისე, როგორც ეს ჩვეულებრივ იყო, არამედ ისე, როგორც ეს მის მიერ ნებადართული იყო“, ცხადია ის ლაზების თვალში ჩვეულებრივი მიზმძლავრებელი და მეწვრიშაღე იყო, რომლის მთავარ მიზანს ფულის შოვნა და გამდიდრება შეადგენდა. მაგრამ აქ, რასაკვირველია, გაკაცლებით უფრო რთული ამბავია მოთხოვნილი, ვიდრე ეს ლაზებს წარმოეფინათ და ვიდრე ეს თვით პროკოპსაც აქვს ამ ადგილას მოთხოვნილი. პროკოპი ცდილობს საკმე ისე წარმოგვიდგინოს, თითქოს იოანე ციხე იყო კაცი უოვლად სახიზლარი და „მონებზელი ფულის საშოვნელად უსამართლო სანულებათა გამოგონებაში“, და თითქოს მან თავისი მოწმედებით „რომაელთა და ლაზთა საქმეები გააპრუდა და არივდარია“, მაშინ როდესაც გველაფერი ეს მიეწერება არა იოანე ციხეს, არამედ იმ ეკონომიურ პოლიტიკას, რომელიც ამდროინდელ ბიზანტიის იყო შემოღებული.

მართალია, ჯერ ჩვენ არა გვაქვს ნათელი სურათი ბიზანტიის ეკონომიური მდგომარეობისა VI საუკუნეში, მაგრამ ამდროინდელი წიგნები, ერთი მხრით, და პროკოპის „საიდუმლო ისტორია“, მეორე მხრით, მიგვითითებენ იმ სიძნელებებზე, იმ ეკონომიურ კრიზისზე, რომელსაც ბიზანტია განიცდიდა. ამ კრიზისიდან თავის დასაღწევად ერთ-ერთ ძირითად ზომად მთავრობის მიერ მიჩნეულ იქნა ვაჭრობის მონოპოლიის შემოღება. ჩვენ მიერ ზემოთ დასაზღვრული წყაროებიდან თანდათან ირკვევა, რომ ეს მონოპოლია შეესებოდა არა მარტო ვუფუხების და არაჩასობრივი მონარქების საგნებს (მაგ., აბრეშუმს), არამედ პირველ-მოთხოვნილების საგნებსაც (მაგ., პურს). ასეთი მონოპოლია იყო შემოღებული, მაგილითად, კონსტანტინეპოლში და ალექსანდრიაში (Procopius, Anecdota, ed. Haury III, 1 p. 164). და ეს მონოპოლია შეეხებოდა არა მარტო საბითუმო ვაჭრობას, არამედ წვრილსაც. რომ ლაზეთში შემოღებული წესები ვაჭრობისა იოანე ციხეს მიერ ნათქვამი კი არ იყო, არამედ ცენტრალური მთავრობის მიერ დატყვევებული რეგლამენტებიდან გამომდინარეობდა, ჩანს იქიდანაც, რომ მაგ. ალექსანდრიაში შემოღებულ წესებს პროკოპი ისეთივე გამოთქმებით ახასიათებს, როგორც ლაზეთში შემოღებულს. იქაც ალექსანდრიის პრეფექტი ჰედესტეწად წოდებულია *αδ.ηλ.ς*, როგორც იოანე ციხე, რომელიც ჰედესტეს მსგავსად ფასებს თვითონ აწესებს.

იოანე ციხეს ვინაობის შესახებ ჩვენ ასე ვწერთ „ლეციებში ბიზანტიის ისტორიიდან“ (თბ. 1948, გვ. 168—170):

„სტრატეგოსი იოანე ციხე სამოქალაქო ხელისუფლების მქონეც არის. ის ატარებს ლაზეთში ვაჭრობის მონოპოლიას, რომელიც იესტრინიანეს დროს შემოღებული იყო ბიზანტიის სხვადასხვა ადგილას და სხვადასხვა საგანზე. ლაზთა ელჩები, რომელნიც ხოსროს მეფეს სთხოვენ შოდა და ლაზეთს დაეპატრონენ და გადაგვარჩინენ ბიზანტიელებისა ძალადობასო, გვიმარტავენ თავიანთ, ხოსროსადმი მიმართულ სიტყვაში, თუ რას ნიშნავს მონოპოლიოთი. არაც კი საკერო საგნებიდან მათთვის ხედმეტი აღმოჩნდება, მის ყიდვას აიძულებენ ლაზებს მათი ნების წინააღმდეგ, ხოლო, რაც მათთვის საკერო საგნებიდან ლაზეთს შეეძლია მისცეს, ისინა

თს *οὐχαιου, προσηντος*; *δὲ τῶν* იწყნარებთ, ახლავე მოგახსენებთ.
ἑμφέρουτος, τὸ μὴ οὐχὶ τῶν; სპარსელთა ძალას თქვენ შემპა-
λῆγους; προσηντα; ὀσβημα; δὲν ტებთ უძველეს სამეფოს და მისი

ფიქრობენ, რასაკვირველია, მათ შესულიდვას ჩვენგან მხოლოდ სიტყვით, რადგან ფასი თითოეულ შემთხვევაში წესდება მმართველთა აზრისდა მიხედვითა. მაშასადამე, იოანე ციბე, რომელიც ლახეთის სტრატეგოსის ტიტულით არის აღჭურვილი ბიზანტიის კეისოსისაგან, ვაქრობის მონოპოლიას ატარებს; მაშასადამე, ის იმგვარივე პელასგუდალია, როგორებიც იყვნენ ექსარქოსები და თემის სტრატეგოსები.

„მასალებში ჩაკვირვება დაგვანანავებს ჩვენ იმასაც, რომ ეს იოანე ციბე ადგილობრივი ზედალბული და გავლენიანი პირი უნდა იყოს.

„ლახეთში სტრატეგოსად ჯერ პეტრე ყოფილა დანიშნული (ის არხანენიდან არის). მაგრამ მას ვერ შეეჩურულებია მისთვის დავალებული საქმე; იუსტინიანეს ის გადაუყვანებია და გავუხანენია ლახეთში სხვა მთაერებში. ვერც ისინი გამომდგარან და, ბოლოს, იუსტინიანეს დაუნიშნავს იქ იოანე ციბე, რას ნიშნავს ის, რომ პეტრე და სხვები ვერ გამოდგნენ. ჩვენის აზრით, ეს იმას ნიშნავს, რომ იმათ ვერ შესძლეს მათთვის დაკისრებული პოლიტიკის გატარება ლახეთში; ამ პოლიტიკაში კი წევიოდა ვაქრობის მონოპოლიაც, რომელსაც დიდი ადგილი ეჭირა ბიზანტიის იმპროვიზდელ ეკონომიურ ცხოვრებაში. ის გარეშობა, რომ სხვა პროვინციებიდან გავხანენილმა მოხელეებმა ვერ შესძლეს ლახეთში ვაქრობის მონოპოლიის გატარება, გვაფიქრებინებს, რომ იუსტინიანემ გადაწყვიტა ამ პოლიტიკის გატარება დაკისრებინა ადგილობრივი გავლენიანი პირისათვის, რომელიც ხალხს იცნობდა და შეეძლო უკეთ გამოენახა საშუალება მათი დამორჩილებისა. მაშასადამე, შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ლახეთში ვაქრობის მონოპოლიის გატარება ვერ შესძლეს გარედან მოსულმა მოხელეებმა, ხოლო შესძლო ადგილობრივმა გავლენიანმა პირმა.

„მართლაც, რომ გადავხედოთ ამ სტრატეგოსის იოანეს ზემოთ სახელს, დავრწმუნდებით, 1) რომ იოანე ბერძენი არ არის, და 2) რომ ის შეიძლება იყოს ლაზი. იოანეს მეტსახელი ბერძნულად სწორია *Τζιმიც*. კომპლექსი *τζ ტპ ან ტპ* მოწმობს იმას, რომ ეს სიტყვა არ შეიძლება ბერძნული იყოს. ამ კომპლექსით გადმოსცემდნენ ბიზანტიელები უცხო აღმოსავლურ სახელებში შეხვედრილ ბგერებს: *ც რ ვ ქ ჯ*. თუ ეს ასეა, მაშინ სტრატეგოს იოანეს მეტსახელი შეიძლება იყოს *ჯ ი ბ ო*. ჩვენ შევიჩრუთ უცხოზე და არ ავიღეთ ციბო, ჩიბო, წიბო ან სხვა იმიტომ, რომ სწორედ ლაზთა შორის გვეგულება არსებობა უცხო სახელისა (თანამედროვე ქართულში ასეთი სახელი ხშირია; „ჯიბო“, „ჯიბუ“ და აქედან წარმომდგარი გვარი „ჯიბუტი“). გარდა ამისა ქართულ ძველში მართლაც გვხვდება „დავით ჯ ი ბ ის ძე“ (1035 წელს გადაწერილ დავითის მწერალი: ბელნაწერი A—135, გვ. 567; იხ. თ. ჟორდანიას, *Описание*, I, 143; *ჯანა-შვილი*: მოამბე 1907, № III, გვ. 19).

„თუ ჩვენი მოსახრებები სწორია, მაშინ დაგვჩენია მხოლოდ ის ლა ვივარაუდოთ, რომ იოანე უცხოზე შეძლებული ლაზია, ლახეთის გავლენიანი ფეოდალი, რომელიც ადგილობრივ მცხოვრებთა ხასიათსა და ზნეს კარგად იცნობს. იუსტინიანემ მას ირჩევს სტრატეგოსად და მიანდობს მას ლახეთის პროვინციის სრულ განგებლობას“.

ἐπιθυμίας οὐδέποτε εἶναι“. Το-
 σαშუალეებით თქვენი ჰეგემონიის
 ὁμοῦ μὲν οἱ πρέσβεις εἶπον. ღირსება გადიდებული იქნება,
 ხოლო ჩვენი ქვეყნის გზით რომაელთა ზღვას დაუკავშირდებით: აქ
 თუ ხომალდებს ააგებ, ნეფევ, არავითარ სიძნელეს არ წამოაღგენს,
 რომ ბიზანტიონის პალატს მიაღწიო. გზაზე ხომ არავითარი წინა-
 აღმდეგობა არ შეგხვდება. უნდა დავუმატოთ ისიც, რომ თქვენზე
 იქნება დამოკიდებული, რომ მოსახლვრე ბარბაროსებმა ყოველ
 წელიწადს არბიონ რომაელთა მიწაწყალი. თქვენ აღბათ იცით,
 რომ ლაზთა ქვეყანა დღემდე კავკასიის მთების წინააღმდეგ საფარს
 წარმოადგენდა. მაშ, როდესაც სამართლიანობა გიკარნახებს, ხოლო
 სარგებლობა თვალსაჩინოა. ვფიქრობთ, მოკლებული იქნება ყოველ-
 გვარ გონიერებას, თუ ეს სიტყვები არ იქნება მიღებული“. აი ეს
 თქვეს ელჩებმა.

Χοσρόης δὲ τοῖς λόγοις ἠσθίει
 ἀμύνειν τε Λαζαῖς ὠμολόγησε καὶ
 τῶν πρέσβων ἐπυνθάνετο εἰ οἱ
 στρατῷ μεγάλῳ ἐς γῆν τὴν Κολ-
 χίδαν ἴεναι θύναται εἶη. Πολλῶν
 γὰρ ἀπαγγελλόντων ἔφασκεν ἀκη-
 κοῦναι: τὰ πρότερα δὴ τοιοῦτον ἐπι-
 κῶς καὶ ἀνδρὶ ἐνζῶντι τὴν χῶ-
 ραν εἶναι. κρημνῶν τε ὑπερφυῶς
 οὐσῶν καὶ δένδροις συγχυῖς τε
 καὶ ἀμφιλαφείων ἐπὶ μακρότατον
 συνεχομένην. Οἱ δὲ οἱ ἰσχυρί-
 ζοντο παντὶ τῷ Περσῶν στρατῷ
 τὴν ἐκείνη ὁδὸν εὐπετῆ ἔσεσθαι,
 τέμνουσι μὲν τὰ θένδρα, ἐς δὲ
 τῶν κρημνῶν τὰς θυσχωρίας
 αὐτὰ ἐμβλαλλομένοις. Καὶ αὐτῶν
 ὠμολόγησαν τῆς τε ὁδοῦ ἡγεμόνας
 καὶ τοῦ ἔργου τούτου Πέρσαις
 ἔσεσθαι¹. Τάτην ὁ Χοσρόης ἐπιτη-
 μένος τῆ ὑποθήκῃ στρατιάν τε
 πολλὴν ἡγεῖρε καὶ τὰ ἐς τὴν
 ἔφοδον ἐξηρτύετο, οὔτε τὸ βού-

ამ სიტყვებით ნასიამოვნებმა
 ხოსრომ აღუთქვა ლაზებს დახმარება
 და შეეკითხა ელჩებს, შე-
 საძლებელი იქნება თუ არაო, რომ
 ის დიდი ჯარით მივიდეს კოლხი-
 დის ქვეყანაში. ბევრს უთქვამს —
 განაცხადა მან — და წინათაც
 მსმენია, რომ ეს ქვეყანა საქმაოდ
 ძნელგასავლელია მსუბუქად ჩა-
 მული კაცისთვისაც კი, რადგან
 ის ზომიერ მეტად დაქანებულია
 და ხშირად უზარმაზარი ტყეების
 შემცველი დიდ მანძილზე. ხოლო
 ისინი დაფინებთ უმტკიცებდნენ,
 რომ სპარსელთა მთელი ჯარის-
 თვის ის გზა ადვილი გასავლელი
 შეიქმნებოდა, როდესაც ისინი
 ხეებს მოჭრიდნენ და მათ დაქა-
 ნებულ ადგილთა ძნელგასავლე-
 ში ჩაყრიდნენ. აღუთქვეს, რომ
 გზისა და ამ საქმის წინამძღოლე-
 ბად თვით ისინი (ლაზები) ეყოლე-
 ბოდათ სპარსელებს. ამ საწინდ-

¹ ἔσεσθαι πρόκτοροι P (ზღრ. Haur y III, 391).

λευμα ἐς Πέρσας ἐξενεγκών, πλήν γε δὴ οἷς τὰ ἀπόρητα κοινολογεῖσθαι: μόνους εἰδότες, καὶ τοῖς πρέσβεισιν ἐπαγγείλας ἕπως τὰ πρασσόμενα μηδὲν φράσωσιν, ἀλλ' ἐς Ἰβηρίαν τῷ λόγῳ ἐπέλλετο, ὡς τὰ τῆς καταστησόμενος πράγματα. Ἐθνὸς γὰρ Ὀνυγκὸν ἐνταυθὰ πη ἐπισκίψαι τῆ Περσῶν ἄρχῃ ἐπεφύμιζεν (Haugy I 215--221).

საქმეების მოსაწესრიგებლად: მიზეზად ასახელებდა, ვითომც იქ სადღაც ბუნების ტონი თავს დასხმოდეს სპარსელთა ძალებს.

ქალაქი პეტრა

Χοσρόης δὲ καὶ ὁ Μήδων στρατὸς, ἐπειδὴ τὴν Ἰβηρίαν ἀμείψαντες ἐν τοῖς τῆς Λαζიკῆς ὄρεισι, τῶν πρέσβων σφίσις ἡγουμένων, ἐγένοντο, τὰ δένδρα οὐδενὸς ἀντιστατοῦντος ἐκτέμνοντες, ἄπερ ἐνταυθὰ συχνὰ τε καὶ δεινῶς ἀμφιλαφῆ τε καὶ ἰψηλὰ ἐν χωρίοις κρημνώδεσιν ἕντα παντάπασιν ἄβυτον τῆ στρατιᾶ τὴν χώραν ἐποίησεν, ταυτὰ τε ἐς τὰς δυσχωρίας ἐρρίπτουσιν καὶ βλας εὐπατῆ, τὴν ἔδδον ἀπειργάζοντο. Ἀφικομένοις τε αὐτοῖς ἐς μέσην Κολχίδα (οὐ δὴ τὰ τε ἀμφὶ Μήδειαν καὶ Ἰάσονα οἱ ποιηταὶ γεγενησθαι: μυθολογοῦσιν) ἐλθὼν Γουβλάης, ὁ Λαζῶν βασιλεὺς, προσεκύνησεν αὐτε δεσπότην Χοσρόην τὸν Καζάδου, αὐτὸν τὲ οἱ ξὺν

რომ წაქეზებულმა ხოსრომ შეკრიბა დიდძალი ჯარი და მოემზადა ლაშქრობისათვის, მაგრამ არ გაუმბილა თავისი განზრახვა სპარსელებს ვარდა იმ პირობისა, რომელთაც მხოლოდ ჩვეულებრივ გაანდობდა ხოლმე საიდუმლოებას: ელჩებსაც განუცხადა, რათა არავისათვის გაემჟღავნებინათ ეს საქმე; თქმით-კი ის მიემგზავრებოდა იბერიაში, ვითომც იქაური სადღაც ბუნების ტონი თავს დასხმოდეს სპარსელთა ძალებს.

BP II, 17. როდესაც ხოსრომ და მიდთა ჯარმა იბერიის გავლის შემდეგ ლაზიკის საზღვრებში მიაღწიეს ელჩები მათ წინ უძღოდნენ—იმათ დიიწყეს, ისე რომ არავინ წინააღმდეგობას არ უწყევდა, ხეების მოჭრა, რომლებიც იქ, დაქანებულ ადგილებში, მეტად ხშირი, შტონბრავალი და მაღალი იყო და ჯარისათვის იმ ქვეყანას სრულიად გაუვალს ხდიდა, ჰყრიდნენ მათ თხელსავალ ადგილებში და სრულიად ადვილგასავლელად აქცევდნენ გზას. როდესაც მიაღწიეს შუა კოლხეთს (სადაც ადგილი ჰქონდა მედეას და იასონის ამბავს, როგორც ამას პოეტები მოგვითხრობენ), მოვიდა გუბაზი, ლაზთა მეფე, ეთაყვანა ხოსროს კავადის

¹ Περσῶν] ῥωμαίων G.

τοῖς βασιλείοις καὶ Ἀαζυκὴν ἐνδο-
δοῦς ἅπασαν.

Ἔστω: δὲ Πάτρα πόλις ἐπιθ-
λασσία ἐν Κόλχοις, πρὸς τῷ
Εὐξείνῳ καλουμένῳ πόντῳ, ἣν
οἱ φαδλὸν τι χωρίον τὰ πρότερα
οὕσαν Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς τῷ
τε περιβόλῳ καὶ τῇ ἄλλῃ κατα-
σκευῇ ἐχράν τε καὶ ἄλλως ἐπι-
φανῆ καταστήσατο. Ἐνταῦθα τὸ
Ῥωμαίων στρατεῦμα εἶναι ζῆν
τῷ Ἰωάννῃ μαθὼν ἔ Χοσρόης
στρατιᾶν τε καὶ στρατηγὸν Ἀνι-
βέδην ὡς αὐτοβοεῖ ἐξελθόντας ἐπ'
αὐτοὺς ἔπεμψε. Γνοὺς δὲ Ἰωάν-
νης τὴν ἐφοδὸν οὔτε τοῦ περιβό-
λου τινὰ ἔξω γενέσθαι: οὔτε ἀπὸ
τῶν ἐπάλλεων φανῆναι τοῖς πολε-
μίοις ἐκέλευσεν, ἀλλὰ πᾶν ἔξο-
πίσας τὸ στρατεῦμα πλησίον
πυρ τῶν πυλῶν ἔστησεν, ἐπιστεί-
λας σιγῆν ἔχεσθαι, μήτε ἦχον
μήτε φωνὴν ἀφ' ἐνταῦθα τινά. Οἱ
γάρ οἱ Πέρσαι: ἀγχιστά που τοῦ
περιβόλου γινόμενοι, ἐπεὶ οὐδὲν
σπίσι πολέμιον οὔτε καθεσπᾶτο
οὔτ' ἤκουετο, ἔρημον ἀνδρῶν εἶναι
τὴν πόλιν, Ῥωμαίων αὐτὴν ἐκλε-
λοιπῶτων ἐνόμουν. Διὸ οἱ ἐπι-
μύλλον ἀμφὶ τὸν περιβόλον ἦλθον,
ὡς κλίμακας εὐθύς, ἅτε οὐδενὸς
ἀμυνομένου, ἐπιπέσοντες. Πολλέ-
μιόν τε οὐδὲν οὔτε ἔρωτες οὔτε
ἀκούοντες, πέμψαντες: παρὰ Χοσ-
ρόην τὰ παρόντα σφίσι:ν ἐδήλου.
Καὶ δὲ τὸ μὲν πλείστον τοῦ στρα-
τοῦ πέμψας πανταχόθεν ἀποκαί-

δες, ვითარცა ბატონს, და თავისი
თავი სამეცო ცალაუფლებითურთ
და შოელი ლაზიკე გადასცა მას.

პეტრა ზღვისპირა ქალაქია
კოლხეთში, ცერეთსოვლებულ ეპი-
სინის ზღვითთან; ის უმნიშვნე-
ლო იყო წინათ, ხოლო იუსტი-
ნიანე შეეცა გარეზღუდისა და
სხვა მინაშენების საშუალებით
გაამაგრა და ყოველმხრივ გაამ-
შენიერა კიდეც. რომესაც ხოს-
რომ გაიგო, რომ იქ რომაელთა
ჯარი იყო ცთანეთურთ, მან გაგ-
ზავნა მათ წინააღმდეგ ჯარი და
სარდალი ანაბედი იმ მიზნით,
რომ მათ პირველი იერიშითვე
აეღოთ ქალაქი. რომოც კი
გაიგო იოანემ თავდასხმის შესა-
ხებ, ბრძანა, რომ არავინ ზღუ-
დის იქით არ გასულიყო და
არც ვინმე კედლების ნიკებშიდან
მტერს დანახებოდა; მან მოთელი
ჯარი შეიპარალა, ქალაქის კარე-
ზის მახლობლად დააყენა და
უბრძანა სიჩუმე დაეცვათ ისე,
რომ კრინტი არავის დაეძრა. და,
აი, რომესაც სპარსელები ზღუ-
დეს მოუახლოვდნენ, და მოწი-
ნააღმდეგეთაგან ვერც ვერავინ
დაინახეს, ვერც ყური მოჰკრეს
საღმე, იფიქრეს, რომაელებს ქა-
ლაქი დაუტოვებიათ და იგი და-
ცალიერებულათ. ამიტომ ისინი
კიდეც უფრო ახლოს მივიდნენ
ზღუდესთან, რომ მაშინვე კიბეები
მიეღვათ, რადგან კედლების და-
მცველი არავინ იყო. ვინაიდან
ისინი მტრისას ვერათერს ვერც

ράσθαι τοῦ παρεβόλου ἐκέλευε, κριθ̄ τε τῆ μηχανῆ ἀμφὶ τὰς πύλας χρῆσθαι τῶν τιν: ἀρχόντων ἐπέστελλεν, ἐν δὲ τῷ λόφῳ καθήμενος, ὃς δὴ τῆ κόλῃ ὡς ἀγχοτάτω ἐπίκειται, θεατρῆς τῶν πρασομένων ἐγίνετο. Αὐτίκα δὲ Ῥωμαῖοι: τὰς τε πύλας ἀνέκλινον ἐκ τοῦ αἰφύθῃσιν καὶ ἀπρροσθη- τοι: ἐκπεσόντες πλείστους τῶν πολιτῶν διεφθειραν, καὶ μάλιστα τοὺς ἀμφὶ τὸν κριθὸν τεταγμένους· οἱ δὲ λοιποὶ μὲν εἶν τῷ στρατηγῷ διαφυγόντες ἐσώθησαν. Ἡ- μῶ τε ὁ Χοσρόης ἐχόμενος Ἄνια- βέδην ἀνεσκόλεπται, ὅτε κατα- στρατηγηθέντα πρὸς τοῦ Ἰωάν- νου, καπῆλου τε καὶ ἀπολέμου τὸ παράπαν ἀνδρῶς. Ἰνὰς δὲ οὐκ Ἄνιαβέδην, ἀλλὰ τὸν ἀρχοντα, ὃς δὴ ἐφειστέμει ταῖς τὸν κριθὸν ἐνεργουσίαν, ἀνασκόλεπται φαι- σιν. Αὐτὸς δὲ ἄρας παντὶ τῷ στρατῷ ἀγχοτά τε τοῦ Πέτρας περιβόλου ἀφίκετο καὶ στρατοπε- δευσάμενος ἐς πολιουρίαν καθί- σ- τατο. Τῆ δὲ ὑστερίᾳ κύκλῳ πε- ριῶν τὸν περιβόλον, ἐπεὶ οὐκ ἴαν ἀξόμαχον αὐτὸν ὑκώπτουσαν εἶναι, τειχομαχεῖν ἔγνω. Ἰὸ τε στρατεύματα ἔλον ἐνταῦθα ἐπαγα- γὼν ἔργου εἶχετο, καὶ τοξοῦσιν ἀπαντας ἐπὶ τὰς ἐπάλλξεις ἐκέ- λευε. Ῥωμαῖοι: δὲ ἀμυνόμενοι ταῖς τε μηχαναῖς καὶ πᾶσιν ἐχρῶντο τοξομαχοῖ. Τὰ μὲν οὖν πρῶτα Πέτρας, καίτερ συγχὰ κομιδῆ βᾶλλοντες, ἄλλῃ τε Ῥωμαῖους

მხედრდნენ, არც ესმოდათ, გა- უგზავნეს ხოსროს კაცები და აცნობდეს საქმის ეითარება. და იმანაც გაუგზავნა მეტი წილი ჯარისა და უბრძანა ყოველი მხრიდან ცდილიყვნენ ზღუდის აღებას; ერთს მთავართავანს იმა- საც უბრძანებდა, რომ კარები- სათვის კრიოს მანქანა გამოეყ- ნებინა, ზოლო ეს თვითონ იჯდა ბორცვზე, რომელიც ქალაქის მახლობლად აღმართულ იყო, და უყურებდა, თუ რა ღებოდა. მა- შინვე რომელებმა უცებ გააღეს კარები, მოულოდნელად თავს და- ესხნენ და ანოვლიტეს მეტი წილი მტრისა. განსაკუთრებით ისინი, რომელნიც მანქანასთან იყვნენ დაყენებულნი: დანარჩენები კი ელოცეს გაიქცენ სარდალთან ერ- თად და ვადაჩჩნენ. გაჯავრე- ბულმა ხოსრომ ანიაბედი სარზე წამოაგებინა, იმიტომ რომ მან თავი მოატყვილებინა იოანეს, ნეწვრიბილეს და სრულიად არა- მყომარ კაცს: ზოგიერთები აშბო- ბენ, რომ სარზე წამოაგეს არა ანიაბედი, არამედ ის მთავარი, რომელიც მანქანასთან მომუშა- ვებებს ზედამდგომლობდა. თვი- თონ კი ის წამოვიდა მთელი თავისი ჯარით, მეტრას ზღუდეს მიადგა და იქ დაბანაკებულმა ალყა შემოარტყა ქალაქს. ხოლო მეორე დღეს ზღუდეს რომ ირ- ველიც შემოუარა და ის აბრი გამოიტანა, რომ ის არც თუ ისე ბრძოლის გამძლე იყო, ვადაწყვი-

ἐλύπουσιν καὶ πολλὰ πρὸς ἐκείνων, ἄτε ἀπ' ὑψηλοῦ βαλλόμενοι, κατὰ ἑπασχόν. Ἐπειτα δὲ (καὶ γὰρ εἶπεν Πέτρον Χοσρόης ἀλώναι) βληθεὶς Ἰωάννης τύχη τινὶ ἐς τὸν τρέχῃλον θνήσκει, καὶ ἀπ' αὐτοῦ οἱ ἄλλοι Ῥωμαῖοι ἐς ὀλιγωρίαν ἀπάντων κατέστησαν. Τότε μὲν οὖν οἱ βάρβαροι ἐς τὸ στρατόπεδον ἀνεχώρησαν· ἦδη γὰρ καὶ ξυνεσχόταξε· τῇ δὲ ἑσπεραίᾳ δὴ ὄρουσα ἐπὶ τὸν περίβολον ἐπενόουν τρόπον τοιῦδε.

რომაელები მათ შალლიდან ესროდნენ. შემდეგ კი (პეტრა ხომ ხოსროს მიერ აღებულ იქნა ყოფილიყო) რალაც შემთხვევით ითანეს კისერში ხელედა ისარი და კვდება. და ამის გამო დანარჩენი რომაელები სრულიად მოდუნდებიან. მაშინ უკვე პარზაროსები ბანაკში დაბრუნდნენ, ვინაიდან უკვე ბინდდებოდა; ხოლო მეორე დღეს მოსახრეს ვეირაზი გეგთხარათ ხელის დასანგრევიდ შემდეგი ხერხით.

Πέτρα ἢ πόλις πῆ μὲν ἐκ θαλάσσης ἀπρόσοδός ἐστι, πῆ δὲ ἐκ πετρῶν ἀποτόμων, αἱ ταύτη πανταχόθεν ἀνάχουσιν· ἀπ' οὗ δὴ καὶ τὴν προσηγορίαν ἔλαχε ταύτην. Μίαν δὲ εἰσοδὸν ἐν τῇ ἑμαλεῖ ἔχει, καὶ ταύτην οὐ λίαν εὐρείαν· κρημνοὶ γὰρ αὐτῆς ἐφ' ἑκάτερα ἐξάισιοι ἀποκρέμανται. Ἐγκαθίθια προσορώμενοι τὰ πρότερα οἱ τὴν πόλιν δευιάμενοι, μὴ σφίσι τὸ ἐκαίγη τῶν περιβόλου μέρους ἐπίμαχον εἶη, τείχη μακρὰ παρὰ τὸν κρημνὸν ἑκάτερον τῆς εἰσόδου ἐπὶ κλειστόν τεκοίηται. Τούτων τε τῶν τειχῶν ἑκατέρωθεν πύργους ἐτεκτήναντο δύο, οὗχ ἕπερ εἰώθει, ἀλλὰ τρόπον ἑτέρω.

ტა სძგერებოდა მას. კიდევაც მოიყვანა იქ მთელი ჯარი და საქმეს შეუდგა: გასცა განჯარგულედა, რომ ყველას ისრები დაეშინა კედლის ნიკებებისათვის. რომაელებიც მტრის მოგერიებისას ხმარობდნენ მანქანებსა და ყოველგვარ სასროლ იარაღს. პირველ ხანებში სპარსელები მცირედ ენებდნენ რომაელებს, თუმცა ხშირ ხშირიდ ისროდნენ და, პირიქით, თვითონ დიდ ზიანს განიცდიდნენ მათგან, ვინაიდან რომაელები მათ შალლიდან ესროდნენ. შემდეგ კი (პეტრა ხომ ხოსროს მიერ აღებულ იქნა ყოფილიყო) რალაც შემთხვევით ითანეს კისერში ხელედა ისარი და კვდება. და ამის გამო დანარჩენი რომაელები სრულიად მოდუნდებიან. მაშინ უკვე პარზაროსები ბანაკში დაბრუნდნენ, ვინაიდან უკვე ბინდდებოდა; ხოლო მეორე დღეს მოსახრეს ვეირაზი გეგთხარათ ხელის დასანგრევიდ შემდეგი

ქალაქი პეტრა მიუვალაა ჯერ ერთი ზღვის მხრით, მეორე კი ციხე კლდეებით, რომელიც იქ ყოველმხრეთ არის აღმართული: აქედან არის რომ მას ეს სახელწოდება ხელა წილად. მხოლოდ ერთი შესავალი აქვს მას დაბლობში, ისიც არც თუ ისე ფართო: ვინაიდან მის ორივე მხარეს არახეულებრივი კლდეებია დაკიდებული. რადგან იმათ, რომელთაც ქალაქი პირველად ააშენეს, წინასწარ განკვრიტეს, რათა ზღუდის ის ნაწილი არ ყოფილიყო აღვილი იერიშებისათვის, და გრძელი კედლები გააკეთეს აქ დიდ მანძილზე მოსავალის თოთოვული კედლის გასწვრივ და იმ

Κενὸν γὰρ τὸ ἐν μέσῳ τῆς οἰκοδομίας χωρίον οὐδαμῆ εἶασαν, ἀλλ' ἔβλους ἐκ γῆς ἀχρι ἐς ἄψος μέγα τοὺς πύργους λίθους παμμεγέθεσιν ἀλλήλων ἐχομένοις εἰργάσαντο, ἕπως ὅτ' κριὴ ἢ μηχανὴ ἄλλη ὡς ἤκιστα κατασεύοντο. Τὰ μὲν οὖν Πέτρας τὸν περιβόλου ταύτης πη ἔχει. Πέτραι δὲ λάθρα ἐς τὴν γῆν κατώρυχα ποιεσάμενοι ἐνεργῶν θατέρου τῶν πύργων ἐγένοντο, τῶν τε λίθων ἐνθίνδε πολλοὺς ἐκφοροῦντες, ἔβλα ἐς τὴν ἐκείνων ἐπίθεντο χώραν, ἀπερ ὀλίγω ὑστερον ἔκασσαν. Ἡ τε φλόξ κατὰ βραχὺ αἰρομένη διέθρυψε μὲν τὴν τῶν λίθων ἰσχύν, βλον δὲ τὸν πύργον κατασεύασα ἐκ τοῦ αἰφνιδίου ἐς τὸ ἔδαφος καθείλεν αὐτίκα. Ῥωμαῖοι δὲ, οἳ ἐν τῷ πύργῳ ἦσαν, τοσοῦτον τῶν ποιουμένων ἦσθοντο πρότερον, ὅσον αὐτῷ μὴ ἔμπεισιν ἐς τὸ ἔδαφος, ἀλλὰ φυγόντες ἐντὸς τοῦ τῆς πόλεως περιβόλου γενέσθαι. Παρῆν τε ἤδη τοῖς πολεμίοις ἐν τῷ ὄμαλει τειχομαχοῦσι κόνη οὐδενί¹ τὴν πόλιν κατὰ κράτος εἰλεῖν. Διὸ δὴ κατωρθωθέντες Ῥωμαῖοι τοῖς βαρβάροις ἐς λόγους ἤλθον, καὶ τὰ πιστὰ ὑπὲρ τε τῶν σωμάτων καὶ τῶν χρημάτων πρὸς Χοσρόου λαβόντες σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ τὴν πόλιν ὁμολογίᾳ παρέδωσαν. Οὕτω μὲν Πέτραν Χοσρόης εἶλε. Καὶ

კვლეების ორივე მხარეს ორი კოშკი ააგეს, ჩვეულებრივი წესით კი არა, არამედ სხვანაირად. შენობის შუაში იმათ არსად არ დასტოვეს ცარიელი ადგილი, არამედ მთელი ეს კოშკები, მიწიდან დაწყებული უმაღლეს წვერამდე, უდიდესი, ერთმანეთთან გადახლართული ქვებისაგან ააშენეს, რათა რაც შეიძლება ნაკლებ მოსახერხებელი ყოფილიყო მათი შერყევა კრიოთი ან სხვა მანქანით. აი, ასეთი იყო პეტრას ზღუდის მდგომარეობა. სპარსელებმა რომ მიწაში მალულად გვირაბი გაიყვანეს, ერთ-ერთი კოშკის ქვევით აღმოჩნდნენ: იქიდან გამოალაგეს მრავალი ქვა და მათ ადგილას შემები ჩააწყვეს, რომელთაც ცოტა ხნის შემდეგ ცეცხლი წაუქიდა. ალი რომ თანდათან ზევით იწევდა, ქვების ძალა შეიკრია, მთელი კოშკიც შეანძრია და უეცრად ძირს დაანარცხა მაშინვე. ხოლო რომაელებმა, რომელნიც კოშკში იყვნენ, წინდაწინ იმდენად მაინც იგარძნეს, რაც ხდებოდა, რომ ზომები მიიღეს და ძირს კი არ დაეცნენ, არამედ გაიქცნენ. და ქალაქის ზღუდის შიგნით აღმოჩნდნენ. ამით აიხსნება, რომ მტერმა დაბლობში კედელი გაანგრია და ადვილად შესძლო ქალაქის დაპყრობა. ამიტომ შემინებულმა რომაელებმა მოლაპარაკება გამართეს ბარბა-

¹ ხელნაწერებში იკითხება *πύργῳ ἐν οὐδενί*.

τὰ μὲν ἰουδαίου χρήματα λίαν ἄδρᾶ ἐβρών αὐτὸς ἔλαβε, τῶν δὲ ἄλλων οὐδενὸς οὔτε αὐτὸς οὔτε τις τῶν Περσῶν ἤβρατο, ἀλλὰ Ῥωμαῖοι τὰ σφέτερα αὐτῶν ἔχοντες τῷ Μήδων στρατῷ ἀναμίγνυντο.

თვითონ ხოსრომ წაიღო. სხვა არაფრისთვის ხელი არ უხლიათ არც თვით ხოსროს, არც ვინმეს სპარსელთაგანს; რომაელებმა თავიანთი ქონება თვითონ შეინახნენ და

Ἐν τούτῳ δὲ Βελισάριος τε καὶ ὁ Ῥωμαίων στρατὸς, οὐδέν τι πεკυσμένοι ἦν ταύτῃ ἐπράσσετο, κόσμη πολλῇ ἐκ Δάραις πόλεως ἐπὶ Νίσιβιν ἦσαν (H a u r y I 224 — 228).

[სანამ კოლხიდაში 17. თავში მოთხრობილი ამბები ხდება, სარდალი ველისარი აწყობს ლაშქრობას ნისიბინის და სისაერანონის სიმაგრის წინააღმდეგ, ხოლო სარკინოხთა მეფეს არეთას ჰგზავნის საბრძოლველად ასურასტანში. ხოსრო ყველაფერ ამას შემდეგ გაიგებს].

Χοσρόη δὲ Πέτρην ἔλόντι: Βελισάριος ἐσβαλὼν ἐς γῆν τὴν Περσίδα ἡγγέλλετο καὶ ἡ ἀμφὶ πόλιν Νίσιβιν ξυμβολή, φρουρήσασθε τοὺς Σισαυράνων ἡ ἄλλων, καὶ ἕσα Τίγγρη ποταμὸν διαβάν τὸ ξὺν τῷ Ἀρέθῃ στρατεύμα ἐπρασσει. Αὐτίκα τε φυλακὴν ἐν τῇ Πέτρᾳ καταστήσασμενος ξὺν τῷ ἄλλῳ στρατῷ καὶ Ῥωμαίων τοῖς ἀλοῦσιν ἐς τὰ Περσῶν ἦδη ἀπήλαυσε. Ταῦτα μὲν ἐν τῇ δευτέρᾳ Χοσρόου ἐσβολῇ ξυνηγῆθη γενέσθαι. Βελισάριος δὲ βασιλεῖ ἐς Βυζάντιον μεταπέμπτως ἔλθῶν διερχόμενον (H a u r y I 238).

როსებთან და, როდესაც მიიღეს ხოსროსაგან პირობა მათი სოცოცხლისა და ქონების შესახებ, ამ პირობით ჩააბარეს მათ თავიანთი თავი და ქალაქიც. ასე აიღო ხოსრომ პეტრა. ეთანეს ქონებაც, რომელიც ბლომად აღმოჩნდა, ისე შეუტრთდნენ ზედთა ჯარს.

BP II, 18. ამასობაში ველისარი და რომაელთა ჯარი, რომელთაც არაფერი გაუგიათ, რაც აქ (ე. ი. კოლხიდაში) ხდებოდა, სრულის სიმწყობრივთ გამოემართნენ ქალაქ დარაიდან ნისიბინისკენ.

BP II, 19. ხოსროს პეტრას აღების შემდეგ ეცნობა ველისარის შეტრა სპარსეთის ქვეყანაში, ქალაქ ნისიბინთან მომხდარი ამბები, სისაერანონის სიმაგრის აღება და რაც ჩაიღინა არეთასთან ერთად ჯარმა მდინარე ტიგრის გადასვლის შემდეგ. მან მაშინვე ჩააყენა მცველები პეტრაში და დანარჩენი ჯარითა და დაცვევებული რომაელებითურთ გაემართა სპარსთა ქვეყანაში. ეს მოხდა ხოსროს მეორე შემოჭრის დროს. ველისარი მეფის მიერ ბიზანტიონში იქნა გამოწვეული და იქ დაიბამთრა.

კათალიკოსი

Τόν τε τῶν Χριστιανῶν ἱερέα
Καθολικῶν καλοῦσι τῆ Ἑλλήνων
φωνῆ, ὅτι ὁ ἐφέστηκεν εἰς ἃν
ἅπανσι τοῖς ταύτης χωρίοις (Haury
I 264, 3-5).

ქრისტიანთა მღვდელმთავარ-
საც კათოლიკოსს უწოდებენ
ელინთა ენითა, რადგან ის ერთი
განაგებს ყველა ოქაურ სოფლებს¹.

ღვინი და იბერთა აღებ-მიცემობა

Ἔστι δὲ τὸ Δούβιος χώρα τις
τά τε ἄλλα ἀγαθῆ καὶ ἀέρων τε
καὶ ὑδάτων εὐεξίαν τινὰ διαρκῶς
ἔχουσα, θεοδοσιουπόλεως δὲ ὁδῶν
ἡμερῶν ὅκτῳ διέχει. Καὶ περὶ
μὲν ἐνταῦθα ἰππηλατὰ ἔστι, κω-
μαὶ δὲ πολλαὶ πολυανθρωπότεται:
ῥοκνηται ἀγχοτάτω ἀλλήλαις καὶ
πολλοὶ ἔμποροι κατ' ἐργασίαν ἐν
ταύταις οἰκοῦσιν. Ἐκ τε γάρ
Ἰνδῶν καὶ τῶν πλησιοχώρων
Ἰβήρων πάντων τε ἄς εἰπεῖν τῶν
ἐν Πέρσας ἐθνῶν καὶ Ῥωμαίων
τινῶν τὰ φορτία ἐσομαζόμενοι
ἐνταῦθα ἀλλήλοισι ξυμβάλλουσι
(Haury I 263—264).

BP II, 25. დუვი ისეთი ქვე-
ყანაა, რომელსაც ჰარბად აქვს,
ყოველგვარი სიკეთის გარდა, სა-
ლი პაერი და წყალიც; თეოდო-
სიუპოლს რვა დღის სავალი გზით
არის დაშორებული. იქ არის
მინდვრები ცხენსარბენი, მრავა-
ლი მჭიდროდ დასახლებული სო-
ფელი გაშენებულია ერთმანეთის
მახლობლად და მრავალი ვაჭარი
ცხოვრობს იქ და ეწევა თავის
საქმიანობას. იქ ხომ საქონელი
შემოაკვთ ინდოეთიდან, მეზობე-
ლი იბერიიდან და თითქმის ყვე-
ლა, სპარსეთში მოსახლე ტომთა
და რომაელების ქვეშევრდომ ზო-

გიერთ ხალხთა ქვეყნებიდან და ერთმანეთში აღებ-მიცემობას აწარ-
მოებენ.

¹ ზაქარია რიტორი „საგელესთ ისტორიის XII წიგნში წერს: «ხეშთ მთხენებულთა გვერდით, ჩრდილო მხარეში არის ზუთი მორწყულ ტომი, რომელთა ეპისკოპოსები რიცხვით 24-ნი არიან, მათი კათალიკოსი არის ქალაქ დვინში (Dwin), სპარსულ არშენიაში; მათი კათალიკოსის, მართალი და განთქმული კაცის, სახელი იყო ვრიგოლი» (Zacharias Rhetor, Kirchengeschichte, hrsg. von K. Ahrens—G. Krüger, 251, 31—253, 2).

ზაქარია რიტორის ან სიტყვებს Ahrens—Krüger აქეთ უნდა ვხვდეთ: „მეხუთე საუკუნის შუაწლებიდან სომხების კათალიკოსთა რეზიდენცია იყო დვინში (სომხ. Dwin ან Dwin). ანტიკომ ატარებს ქალაქი «დელი მეტროპოლის დვინის» სახელს.

პერანი და მისი რაზმები

[ფისონის სიმაგრის მახლობლად (მარტიროპოლის რაიონში) მდგომ რომაულ ჯარში მოღვაწეთა შორის დასახელებულია პერანი¹].

Ἰουστὸς τε ἔ βασιλέως ἀνεψιὸς καὶ Περάνιος καὶ Ἰωάννης ὁ Νικητῆτος παῖς ξὺν τε Δομνευτιόλῳ καὶ Ἰωάννῃ τῷ Φαγᾷ τὴν ἐπίκλησιν ἐστρατοπεδεύσαντο πρὸς τῷ Φ:ῶν καλοῦμένῳ φροσῆῳ, ὅπερ ἀρχιστάτη τῶν Μαρτυροπόλεως ἑρῶν ἐστίν (Haurgy I 262).

[24. თავში მოხსენებული პერანი დანარჩენ რომაელებთან ერთად იბრძოდა ანგლონთან (543 წელს). ამ ბრძოლაში რომაელები დამარცხდნენ და უკან დახევა დაიწყეს].

Ὁ? τε ἀμφὶ τὸν Ἰουστὸν καὶ Περάνιον ἐσβαλόντες ἐς τὰ ἐπὶ Ταράνων χωρία καὶ ἐλίγα ἄττα ληισάμενοι εὐθύς ἐπανήλθον (Haurgy I 268).

[იგივე პერანი ბიზანტიელთა ჯარში იმყოფებოდა 544 წელს ედესაში, სადაც სპარსელებს უკვე ალყა პქონდათ შემორტყმული და ხელოვნურ ბორცვს აშენებდნენ].

Ἠέτρος δὲ ὁ Ῥωμαίων στρατηγὸς (ἐντανθα γὰρ ξὺν Μαρτίῳ) καὶ Περανίῳ ἐτέρυχανεν ὧν) τοὺς ταντα ἐργαζομένους ἀνατατέλλειν ἐμῆλων Ὀνήων τῶν οἱ ἐπομένων τινὰς ἐπ' αὐτούς; ἔπεμφεν (Haurgy I 272).

[ედესიდან ბიზანტიელებმა ცნობილი ექიმი გაგზავნეს ხოსროსთან მოსალაპარაკებლად].

Χοσρόης δὲ οὐ πρότερον ἀπαλαγήσεισθα: ἰμοιόλγαι: ἐνθῆναι, εἰ

II 24. იუსტე, მეფის ძმისწული, და პერანი და ნიკეტას შეილი იოანნე დომენტიოლეთურთ და ფაგას მეტსახელით ცნობილ იოანნეთურთ დაბანაკდნენ ეგრეთწოდებულ ფისონის სიმაგრის მახლობლად, რომელიც მარტიროპოლის საზღვრების მახლობლად არის.

BP II, 25. იუსტესა და პერანის რაზმები შეიჭრნენ ტარანონთან მდებარე სოფლებში და ზოგიერთი მათგანის დარბევის შემდეგ მაშინვე უკან გამობრუნდნენ.

BP II, 26. რომაელთა სტრატეგოსმა პეტრემ (ის აქ იმყოფებოდა მარტინესთან და პერანისთან ერთად) გადაწყვიტა მომუშავეთა (სპარსელთა) შეფერხება და გააგზავნა მათ წინააღმდეგ ზოგიერთი მისი ხელქვეითი პუნნი.

BP II, 26. მაგრამ ხოსრო არ დათანხმდა იქიდან წასულიყო მა-

¹ გურგენ მეფის უფროსი ვაჟი, იხ. ზემოთ BP I, 12.

μη Πάτρον τε και Περάνιον αὐτῶ παραδοίην Ῥωμαίοι, ἔτι δὲ οἱ, θεοὶ γὰρ ἔστε πατρῶοι, τετολμήχασιν ἀντιτάξασθαι. Τοῦτο δὲ ἦν μη θράν Ῥωμαίους ἐν ἡμέσῃ ἔστιν, ἀλλὰ θυσίαν αὐτοῦς ἐπάναγκες ἐλάσθαι: τὸ ἕτερον ἢ πεντακῆσια κεντηνάρια χρυσῶν σφίσι δοῦναι, ἢ δεξασθαι: ἢ πᾶσι τῶν οἱ ἐπιτηδείων τινάς, οἱ τὰ γρήματα διερευνησάμενοι ἅπαντα τὸν μὲν χρυσὸν τε και ἀργυρὸν, ἔσον δὴ ἐνταῦθα ξυμβαίνει: εἶναι, κομίζοντες ἐς αὐτὸν ἡξουσιν, τὰλλα δὲ τοὺς κυρίους ἐάσουσιν ἔχειν (Παυγ I 274).

[უკანასკნელი დამარცხება ედესასთან სპარსელებმა განიცადეს პერანისაგან: როდესაც სპარსელებმა გარეთა ანუ წინა კედელი (προτείχισμα) აიღეს და დიდ კედელთან შებრძოლებს ეძებრნენ,]

αὐτοῖς Περάνιος ἦν τε στρατιώταις πολλοῖς και τῶν Ἐδessa-
νων τισιν ἐπεξήλασε μάχῃ τε νικήσας ἐξήλασε (Haug I 281).

ნამდგ, სანამ რომაელები მას არ გადასცემდნენ პეტრესა და პერანის, რომლებიც ანბობდა ისმისი მანაპაპული მონები იყვნენ და გაბედეს მის წინააღმდეგ მოქმედება, ხოლო თუ რომაელებს ამის ასრულება არ სურთ, აუცილებელია მათ ორში ერთი აირჩიონ: ან მისცენ ხუთასი კენდინარი ოქრო, ან მიიღონ ქალაქში ზოგიერთი ზისი კაცები, რომლებიც გამოჩხრეკენ მთელ ოქროსა და ვერცხლს, რაც კი იქ აღმოჩნდება, და მას მოუტანენ, ხოლო დანარჩენ რამეებს პატრონებს დაუტოვებენ.

BP II, 27. პერანი მრავალი ჯარისკაციოთურთ და ზოგიერთი ედესელიოთურთ გამოვიდა ბრძოლით, გაიმარჯვა კიდევაც და განდევნა პეტრი.

[544 წელს ედესასთან ბრძოლა ბიზანტიელებსა და სპარსელებს შორის დამთავრდა იმით, რომ სპარსელებმა ედესელებსაგან ხლთი კენდინარი მიიღეს და შინ გაბრუნდნენ.]

ხუთწლიანი დროებითი ზავი

Ἰπὸ τὸν χρόνον τοῦτον Ῥωμαίων τετελευτήχασιν στρατηγοὶ θῶ, Ἰουστὸς τε ὁ βασιλεὺς ἀνεψιὸς και Περάνιος ὁ Ἰβηρ, Ἰουστὸς μὲν νόσφ διαφθαρεῖς, Περანίῳ δὲ συνέβη ἐν κυνηγεσίῳ τοῦ Ξεπου ἐκπεπταχότ: διαρραγῆναι. Δ:ὸ δὴ ἀντ' αὐτῶν βασιλεὺς ἐτέ-

II 28. ამ ხანებში გარდაიცვალა რომაელთა ორი სტრატეგოსი: იუსტე, მეფის ძმისწული, და პერანი იბერიელი; იუსტე გარდაიცვალა ავადმყოფობისაგან, ხოლო პერანი ნადირობის დროს ცხენიდან გადმოვარდა და სული აღარ აპყოლია.

ρους καταστησάμενος ἐπειψε Μάρ-
 κελλόν τε, τὸν ἀδελφίδου, τὸν
 αὐτοῦ ἄρτι γενεάσκιοντα, καὶ
 Κωνσταντιανόν. Ἐς δὴ ἐλίγω πρό-
 τερον ἅμα Σέργιῳ παρὰ Χοσρόην
 πρσβέυων ἐστᾶλη. Ἐπειτα δὲ
 Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς πρέσβεις
 παρὰ Χοσρόην ἐπὶ τῇ ζυμβάσει:
 Κωνσταντιανόν τε καὶ Σέργιον
 ἐπειψεν. Οἱ δὲ αὐτὸν καταλαμ-
 βάνουσιν ἐν Ἀσσυρίοις... Ἐνταῦθα
 ἐντυχόντες Χοσρόη οἱ πρέσβεις
 ἡΐθιουν μὲν τὰ ἐπὶ τῆς Λαζიკῆς
 χωρὶα Ῥωμαίοις ἀποδοῦναι, βε-
 βαίότατα δὲ πρὸς αὐτοὺς τὰ ἀμφι-
 τῆ εἰρήνῃ κρατύνασθαι. Χοσρόης
 δὲ οὐ βῆδιον αὐτοὺς ἔφασκεν
 εἶναι: ἀλλήλοις ζυμβῆναι, ἦν μὴ
 τινα ἐκχειρίαν θέμενοι πρότερον
 οὕτω τε ἀδεέστερον αἰ: ¹ ἔς ἀλλή-
 λους φοιτῶντες τὰ τε διάφορα
 διαλύσουσι: καὶ τὰ τῆς εἰρήνης
 ἐν τῷ ἀσφαλεῖ τὸ λοιπὸν θέσπον-
 ται. Χρῆναι δὲ ὑπὲρ τῆς αἰ: ²
 ἐκχειρίας χρήματὰ τέ οἱ τὸν
 Ῥωμαίων αυτοκράτορα δεῦναι:
 καὶ τινα Τριβούνον ὄνομα ἱατρὸν
 πέμψαι, ἐφ' ᾧ αἱ ξυνοδιατρίψει:
 τακτὸν τινα χρόνον. Ἐτύγχανε
 γὰρ ὁ ἱατρὸς οὗτος νόσου τε
 αὐτὸν ἀκαλλάξας γαλεπῆς πρό-
 τερον καὶ ἀπ' αὐτοῦ φίλος τε
 καὶ ποθεινὸς ἔς τὰ μάλιστα ἦν.
 Ταῦτα ἐπεὶ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς
 ἤκουσε, τὸν τε Τριβούνον καὶ τὰ

ამიტომ შევემ მათ ნაცვლად სხვე-
 ბი დანიშნა: სახელდობრ, მან
 გაგზავნა მარკელლე, თავისი დის-
 წული, რომელსაც ის იყო წვერი
 ამოდიოდა, და კონსტანტინე,
 რომელიც ამ ცოტა ხნის წინათ
 სერგისთან ერთად ხოსროსთან
 იყო ელჩად გაგზავნილი. ხოლო
 შემდეგ იუსტინიანე შევემ ხოს-
 როსთან გაგზავნა ზავის შესაკ-
 რავად კონსტანტინე და სერგი.
 იმათ ის ასურასტანში ნახეს...
 ელჩები მოითხოვდნენ, რომ რო-
 მაელებს დაბრუნებოდა ლაზიკის
 სოფლები და შეკრული ყოფი-
 ლიყო მათთან მტკიცე ზავი. ხოს-
 რომ უთხრა, რომ მათ შორის
 შეთანხმება აღვილი არ არის, თუ
 ისინი წინასწარ ერთგვარ დროე-
 ბითს ზავს არ დასდებენ და, რო-
 დესაც ამნაირად უფრო უზრუნ-
 ველყოფილი იქნება მათ შორის
 ნულმივი მისვლა-მოსვლა. გადა-
 სწყვეტენ სადავო საკითხებს და
 შეჰკრავენ მტკიცე ზავს. ასეთი
 ხანდაზმული ² დროებითი ზავისა-
 თვის საჭირო იყო რომაელთა
 თვითმპყრობელს მიეცა მისთვის
 ფული და გაეგზავნა ერთი ექიმი,
 სახელად ტრიბუნე, იმ მიზნით,
 რომ ამას გარკვეული ხანი გაეტა-
 რებინა მასთან. ამ ექიმს, თურმე,
 მძიმე ავადმყოფობისაგან მოურ-
 ჩენია წინათ; მისთვის ის ამიტომ
 ძვირფასი და განსაკუთრებით სა-

¹ αἰ: არ არის H-ში.

² αἰ:ს სიტყვით Herwerden: Mnemosyne XXXIV (Haury III, 392).

χρήματα εὐθὺς ἐπεμψε ζυγόνοντα
 ἐς κεντηνάρια εἰκοσιν. Οὕτω τε
 αἱ σπονδαὶ γέγονασι: Ῥωμαίοις
 τε καὶ Πέρσαις ἐς ἑνιαυτοὺς πέν-
 τε, δέκατόν τε καὶ ἑναυτον ἔτος
 Ἰουστινιανοῦ βασιλείῳς τὴν αὐτο-
 κράτορα ἀρχὴν ἔχοντος.

... * Χοσρόης δὲ, ὁ Περσῶν
 βασιλεὺς, ἐνθῆλος γέγονε τὴν ἐξε-
 χειρίαν γῆν ὁλοκρῆν πρὸς Ῥωμαίους
 πεπονημένους, ἐφ' ᾧ δὴ αὐτοὺς
 διὰ τὴν εἰρήνην ἀνακεπτωκότας
 λαβῶν ἀνήκεστον τ: ἐργάζεται.
 Τρίτῳ γὰρ τῆς ἐκχειρίας ἑνιαυτῶ
 μηχανάται τοιαῦτα: ἦσθη ἐν Πέρ-
 σαις ἀδελφοὶ δύο, Φάβριζός τε
 καὶ Ἰσθιγούσανας, ἀρχὰς μὲν περι-
 βεβλημένω ἐνταῦθα μεγίστας καὶ
 ἄλλως λογισην πονηροτάτω Περ-
 σῶν ἀπάντων καὶ δόξαν ἐπὶ τῇ
 δεινότητι: καὶ κακοτροπία πολλὴν
 ἔχοντε. Βουλευσάμενος ὁν πόλιν
 Δάρας καταλαβεῖν ἐξ ἐπιδρομῆς
 καὶ Δαζικῆς ἐξοικίσει κὶ δόλους *
 ἀπαντας, Πέρσας δὲ ἀντ' αὐτῶν
 οἰκήτορας καταστήσανθαι τῶ ἀνδ-
 ρε τούτῳ ἐς ἄμφω τὰ ἔργα ἠκηρε-
 τήσοντας εἴλετο: ἔρημιον γὰρ καὶ
 λόγου πολλοῦ ἀξιον ἐφαίνετο εἶναι
 γῆν τὴν Κολχίδα σφετερισσαμένω
 ἐν τῇ βεβαίῳ τῆς κτήσεως ἔχειν,
 ξύμφορον λογισημένω τῇ Περσῶν
 ἀρχῇ κατὰ πολλὰ εἶσεσθαι τοῦτο

სურველი იყო. როდესაც თუსტი-
 ნიანე მეფემ ეს მოისმინა, მაშინვე
 გაუგზავნა მის ტრიბუნეც და ფუ-
 ლიც, ოცი კენდინარის რაოდენ-
 ნობით. ასე შეიკრა რომაელებსა
 და სპარსელებს შორის ზავი ხუთი
 წლით, მეცხრამეტე წელს თუსტი-
 ნიანე მეფის თვითმპყრობელთ-
 ბისა.

... (ცხადი იყო, რომ ხოსრომ,
 სპარსთა მეფემ, ვერავი განზრახ-
 ვით შეკრა დროებითი ზავი რომა-
 ელებთან, სახელდობრ იმ მიზ-
 ნით, რომ ეხელთა ის დრო, რო-
 დესაც ისინი ზავის წყალობით
 გულბელდაკრეფილნი იქნებოდ-
 ნენ, და საშინელი რამ ჩადინა.
 მესამე წელს დროებითი ზავისა
 მან მოაწყო შემდეგი: იყო სპარ-
 სეთში ორი ძმა, თადრიზი და
 ისდიგუსნა, რომელთაც იქ დიდი
 ძალაუფლება ეპყრათ და ყველა
 სპარსელზე უფრო ვერავინ იყ-
 ნენ და სახელი მქონდათ გავარდ-
 ნილი მოუხეშავობისა და ცუდ-
 ხნეობისათვის. რადგან მან (ე. ი.
 ხოსრომ) გადაწყვიტა ქალაქი
 დარა აეღო მოულოდნელად და
 ლაზიკიდან კოლხები ყველანი გა-
 მოესახლებინა, ხოლო მათ ნაცუ-
 ლად სპარსელები ჩეხახლებინა
 ეს ორი კაცი ცოჩიხი ამ ორივე
 საქმის მომგვარებლებად. მას ხომ
 ღირსშესანიშნავ მოპოვებად მი-
 აჩნდა, კოლხიდის ქვეყანა მტკიცე

* Χοσρόης — Κόλχους დამატებულია კონსტანტინეს ექსცერპტებიდან (ხელ-
 ნაწერი H [cod. Monacensis gr. 287]).

ყა. Τὴν τε γὰρ Ἰβηρίαν ἐν τῇ ἀσφαιᾷ! ἐς τὸ ἔπειτα ἔξω, οὐκ ἂν ἔτι ἐχόντων Ἰβήρων ἐφ' οὐσ-
 τινά; ἀνθρώπων ἀποστάντες σα-
 ρήσονται! ἔπειτὴ γὰρ οἱ τούτων

საქუთრებად ჰქონოდა მითვისე-
 ბული, რადგან, მისი აზრით, სპარსეთის ძალაუფლებას ეს დიდს სარგებლობას მოუტანდა¹; იბერიაც სომ მომავალში უშიშრად ეპყრე-

¹ ამ სიტყვებიდან ნათლად ჩანს, რომ სპარსეთის მთავარი ყურადღება ბიზანტიელებთან ომის დროს სწორედ ლახეთის ფრონტს ჰქონდა მიცემული. როდესაც ხოსრომ ბიზანტიელებს საბოლოო ზღვზე უარი უთხრა (იხ. ზემოთ გვ. 91), მისი განზრახვა ნათელი იყო. როგორც დასაჯრდენი მუნქტი მომავალი იერიშებისათვის ბიზანტიის წინააღმდეგ, მას ესაჭიროებოდა ლახეთი და არა დარა ან ედესა. ლახეთის გზით ის 1) გადიოდა ზღვზე, სადაც მნიშვნელოვანი სავაჭრო პუნქტი — პეტრა — მდებარეობდა; 2) ადვილად აწყობდა იერიშებს ბიზანტიის პროვინციების — კაპადოციის, გალიციისა და ბიტინიის — წინააღმდეგ, საიდანაც ბიზანტიის შედიოდა დიდძალი ხელფული; 3) უზრუნველყოფდა სპარსეთის ლახეთის ჩრდილოეთიდან მონაწილე მუნქტისაგან და 4) განაპოკიცებდა სპარსეთის ძალაუფლებას იბერიაში, რომელიც 232 წელს დამოუკიდებლობის დაკარგვის შემდეგ მუდამ მხად იყო ავანტილ-ლევო (რაც კიდევაც მოხდა 572 წელს; Theophanes Byzantios, frg. 3: Hist. gr. min. ed. Dindorfii I, 448). ამიტომ სპარსეთი ორ საქმეს ისახავდა მიხნად: 1) გაეზინა ფლოტი ზღე ზღვებზე — ამის საბუთია პროკოპის სიტყვები (BP II, 28): ხოსრომ ავაგავენა ლახიკში ავარებელი ხე-ტყე, რომელიც სასაღდების გასაცავებლად იყო განოსადგეი. მაგრამ არაგის გაუმს-ლა, თე რისთვის გაგავენა ისეხი, არამედ თქეა, ისინი გაგვხვენე პეტრას კედლებზე ნანქანების დასადგეულადო; 2) გაეძიერებინა სპარსული და საზოგადოდ უცხო ელემენტები ლახეთის ტერიტორიაზე, ვინაიდან ლახებზე დანდობა, ცხადია, ვერ გამოდგებოდა სპარსეთის ამ რთული მიხნების განხორციელების საწინდრად.

ვინაიდან სპარსეთს კარგად ჰქონდა გათვალისწინებული, რომ ბიზანტიის დამარცხება სწორედ ამ წერტილში უნდა მომხდარიყო, სადაც იკანძებოდა ბიზანტიის სავაჭრო პოლიტიკის ძალები, და გათვალისწინებული ჰქონდა აგრეთვე ისიც, რომ საქართველო ბიზანტიისათვის ეწოდებოდა ის ტერიტორია, სადაც ბიზანტია ფრკრობდა ახალი ექმის გაჩენის საგარეო ეპრობინსათვის, რითაც ის თავს დააღწედა სპარსეთის წინააღმდეგობის აღმოსავლეთით ეპრობინს საქმეში, — ამიტომ, ცხადია, სპარსეთი მხოლოდ დროებით ხავს (5 წლით) თანამდებოდა, რომ ამ ხნის განმავლობაში ლეხნადებინა ნიდავი თავისი მიწების მიწვევის გასაადვილებლად. როგორც ზემდეგ თავებში პროკოპის მერ მომართობი გვარწმუნებს, სპარსეთი თავის დასავლეთ ფრონტზე სიწყნარეს ცეკს (იეკეს დროებითო ხეკს პირობას), ათლთ ჩრდილოეთით (ლახიკში) ის ფართო გვაგებმა შლის.

სპარსეთის მიზნები ლახეთის ტერიტორიაზე ბიზანტიის წინააღმდეგ საომარი ოპერაციების წარმოების დროს აშკარაა პროკოპის ამ სიტყვებით, და ბიზანტიის მოლოგთაგან არაგის ეკვი არ ეპარება ამ მიზნების ნამდვილობაში. ასე მაგალითად, ცხობილი ფრანგი ბიზანტიისისტი შ. დილი წერს: მას (ლახეთს) ჰქონდა შდრდესი მნიშვნელობის სტრატეგიული მდებარეობა, და მისი ხელში ჩაგდება სპარსელებს გაულებდა მისასვლელს ზვე ზღვებზე (dont la possession... eût ouvert aux Perses l'accès du Pont-Euxin) და ძალზე დაეშეკრებოდა ბიზან-

δη λογιώτατοι τῶν βαρβάρων ἑμοῦ Γουργένη τῷ βασιλεῖ ἐς ἀπόστασιν εἶδον, ὡσπερ μοι ἐν τοῖς ἐμπροσθε λόγοις ἐρρήθη, οὕτα βασιλεῖα σφίσι καταστήσεσθαι: τὸ ἐνθένδε ξυνεχώρουν Πέρσαι οὕτε αὐτογνωμονοῦντες Περσῶν κατήκοοι: Ἰβήρες ἦσαν, ἀλλ' ὑποψία τε καὶ ἀπιστία ἐς ἀλλήλους πολλή εἶχοντο. Ἐνδοχοί τε Ἰβήρες ἦσαν θυσανασχετοῦντές τε ἰσχυρότατα καὶ νεωτεριοῦντες εὐ πολλῶ ὑστερον, ἦν τινός ποτε καιροῦ λαβέσθαι δυνατοὶ εἶεν. Καὶ πρὸς Οὐγγῶν τῶν Λαζικῆ προσοίκων ἀδύχτων μὲν τὴν Περσῶν ἀρχὴν ἐς ἀεὶ ἔσασθαι, ῥᾶον δὲ καὶ ἀπονώτερον αὐτοῖς τῆ Ῥωμαίων ἀρχῆ ἐπιπέμψειν, ἦνίκα ἂν αὐτῷ βουλομένῳ εἴη. Οὐ γάρ ἄλλο οὐδὲν τοῖς ἐν Καυκάσῳ οἰκοῦσι βαρβάροις ἢ ἐπιτέλιχισμα Λαζικῆν εἶναι. Μάλιστα δὲ πάντων κατὰ τούτο ξυνοίσειν πρὸς Λαζικῆς ἐπικράτησιν ἠλπίζε Πέρσαι, ἔτι δὲ ἐξ αὐτῆς δρμηόμενοι: θυγίσοντα: οὐδενὶ πόνῳ καταθέοντες καὶ πεζῇ καὶ ναυσὶ τὰ ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου καλουμένου πόντου χωρὶα Κακπαδέκας μὲν καὶ τοῖς αὐτῶν ἐχομένους Γαλάτας

ტოის ოშვერთას-თ (Histoire du Moyen Age. Tome III: Le monde oriental de 395 à 1081, par Charles Diehl et Georges Marcais, გვ. 70).

თეით ლაზებიც ხომ, როდესაც ისინი ხოსროსთან აწარმოებენ მოლაპარაკებას (იხ. ზემოთ გვ. 80—81), სწორედ ამასვე მიუთითებენ: «ივენი ქვეყნის გზით რომაელთა ხელს დაჯავშირდებოთ — ეუზნებოან ლაზები ხოსროს — აქ თუ ზომაღდებს ააგებ, შეფევ, არავეთარ სინდელს არ წარმოადგენს, რომ ბიზანტიონის პალატს შიადწიოთ».

¹ იხ. ზემოთ BP I, 12.

ბოდა, რადგან იბერებს აღარ ეყოლებოდათ ის ხელი, ვისთანაც ისინი, განდგომის შემთხვევაში, თავს გადაიბრუნდნენ. მის შემდეგ რაც ამ ბარბაროსთა დიდებულნი გურგენ მეფესთან ერთად განდგომას იზარახავდნენ, როგორც ეს ჩემ მიერ წინა მოთხრობებშიცა ნაამბობში¹, იმ დროიდან არც სპარსელები აძლევენ ნებას მათ მეფე ჰყოლოდათ, არც იბერები ემორჩილებოდნენ სპარსელებს თავისი ნებით, არამედ დიდი ეკვითა და უნდობლობით ეპყრობოდნენ ერთმანეთს. ცხადი იყო, რომ იბერებს ძალიან უჭირდათ ასეთ მდგომარეობაში ყოფნა და ახლო მომავალში განზრახული ჰქონდათ აჯანყება, თუკი შესძლებდნენ ოდესმე შესაფერი დრო ეხელთათ. აგრეთვე ლაზების შეზობლად მოსახლე პუნებდისაგანაც სპარსელთა სახელმწიფო სამულამოდ დაურბეველი იქნებოდა, ხოლო გაცილებით უფრო ადვილად მიუხვედა იმათ რომაელთა სახელმწიფოს, როცა კი ეს მისთვის სასურველი იქნებოდა: კავკასიაში მოსახლე ბარბაროსთათვის ლაზიკე არის მხოლოდ საწინააღმდეგო ტიბრი,

καὶ Βυθυνοὺς παραστήσεσθαι, ἐξ ἐπιδρομῆς δὲ Βυζαντίου ἀιρήσεις, οὐδενὸς σφίσι ἀντιστατούντος. Τούτων μὲν δὴ ἕνεκα προσκοιῖσθαι: Χοσρόης Λαζικὴν ἤθελεν, ἐπὶ Λαζοῖς δὲ τὸ θάρασιν ἦκιστα εἶχεν. Ἐπειδὴ γὰρ Ῥωμαῖοι ἐκ τῆς Λαζικῆς ἀνεχώρησαν, Λαζῶν τὸ πλῆθος τῆ Περσῶν ἀρχῇ ἐπεικῶς ἤχθητο. Μονότροποι γάρ, εἴπερ ἄλλοι τινές, οἱ Πέρσαι: εἰσὶ καὶ τὰ ἐς τὴν διαίταν ὑπεράγαν σκληροί. Καὶ αὐτοῖς οἱ τε νόμοι δυσπρόσοδοί εἰσι: πρὸς πάντων ἀνθρώπων καὶ τὰ ἐπιτάγματα οὐδαμῆ ἀνεκτά. Πρὸς μέντοι Λαζοὺς καὶ διαφερόντως τὸ διαλλάσσειν τῆς τε γνώμης ἀεὶ καὶ τῆς διαίτης: παρὰ πολὺ διαφαίνεται, ἐπεὶ Λαζοὶ μὲν Χριστιανοὶ εἰσὶ πάντων, μάλιστα, Πέρσαις δὲ ἀπ' ἐναντίας αὐτῶν τὰ ἐς τὸ θείον ἅπαντα ἔχει. Χωρὶς δὲ τούτων ἄλλες μὲν τῆς Λαζικῆς οὐδαμῆ γίνονται, οὐ μὴν οὔτε σίτος οὔτε οἶνος οὔτε τι ἄλλο ἀγαθὸν φύεται. Ἐκ δὲ Ῥωμαίων τῶν παραλίῶν ἅπαντα ταῖς ναυσὶν ἐκείσθεται: σφίσι, καὶ ταῦτα οὐ χρυσίον τοῖς συμβάλλουσι προΐεμένοις, ἀλλὰ δέριες τε καὶ ἀνδράποδα καὶ εἴ τι ἄλλο ἐνταῦθα κατὰ πολὺ περιεῖναι ἔσμεναι: τούτου τε, ὡς τὸ εἶκός, ἀποκαλεισμένοι: τὸ λοιπὸν ἰσχυάλλον. Ὡν δὴ ὁ Χοσρόης αἰσθηόμενος προτερῆσαι ἕν τῆ ἀσφαλεῖ, πρὶν τι ἐς αὐτὸν νεωτε-

ყველაზე უფრო-კი, მას იმედი ჰქონდა, ლაზიკის მხრივ გაძლიერება სპარსელებისთვის იმით იქნებოდა სასარგებლო, რომ იქიდან შეტევით ისინი ადვილად შესძლებდნენ თავს დასხმოდნენ, ხმელეთითაც და ზღვითაც, ეგრეთწოდებულ ევქსინის პონტოზე მდებარე სოფლებს, დაენორჩილებინათ კაპპადოკიელები, მათი მოსახლვრე გალატიელები და ბითინიელები, და მოულოდნელად დაეყროთ ბიზანტიელები, ისე რომ მათ არავინ წინააღმდეგობას არ გაუწევდა. ამიტომ უნდოდა ხოსროს ლაზიკის შემოერთება, ხოლო ლაზებისადმი ნდობა მას ძალიან ნაკლებად ჰქონდა ვინაიდან, როდესაც რომაელები ლაზიკიდან წავიდნენ, ლაზთა უმეტესობა სპარსელების ხელი-სუფლების ქვეშ საგრძნობლად შეწუხდა: სპარსელები სხვებთან შედარებით უფრო ერთფეროვანი ცხოვრების მოყვარულნი არიან და ცხოვრებაში ზომაზე მეტად მკაცრნი, და მათი კანონებიც მიუწვდომელია ყველასათვის და მათი დადგენილებანი სრულებით მიუღებელი. ლაზების მიმართ მაინც განსაკუთრებით ძლიერ იჩენს თავს განსხვავება მსოფლმხედველობისა და ცხოვრებისა, რადგან ლაზები ქრისტიანენი არიან, ყველაზე უფრო მეტად, სპარსელებში-კი სარწმუნოებრივი შეხედულებები სრულიად ამათი საწინააღმდეგოა.

ρίσιναι, ἐν σπουδῇ εἶχε. Καὶ οἱ βουλεσπομπῆν ξυμφοράτατον ἐξοφῆν εἶναι Γουβῆζην τὸν Λαζῶν βιασίεα ἐκποδῶν ἕτι τάχιστα ποιησαμένῃ Λαζῶσις ἐνθῆνδε πανθημαὶ ἀναστῆσαι, οὕτω τε Πέρσας καὶ ἄλλα ἄλλα ἔθνη ζῆνοικαὶ ἐν ταύτῃ τῇ χάριτι (H a u r y I 282—287).

ამის გარდა ლაზიკეში არსად არ არის მარილი, არც ხორბლეული მოდის. არც ღვინო, არც სხვა რამ სიკეთე¹: ყველაფერი შემოაქვთ მათთან ნაგებით რომაელთა სანაპიროებიდან, და ამაში ისინი ფულს კი არ აძლევენ მიმწოდებლებს, არამედ ტყავებს, შონებს და თუ სხვა რამ სიჭარბით აღმო-

იხნდებათ. ცხადია, ეს რომ დაჰკარგვს, გამწარებული იყვნენ. რადგან ხოსრომ ეს იცოდა, ის იმის ცდაში იყო, რომ, ვიდრე ისინი მის წინააღმდეგ აჯანყდებოდნენ, წინასწარ უზრუნველყო თავისი მდგომარეობა. და მას, ამის განმზრახველს, ყველაზე უფრო მიზანშეწონილად მიიჩნდა, რომ თავიდან მოეცილებინა ლაზთა შეფე გუბაში და ლაზები იქიდან სრულიად გადაესახლებინა და ამრიგად იმ ქვეყანაში ჩაესახლებინა სპარსელები და ზოგიერთი სხვა ტომებიც.

¹ რომ ნარჩლი და ხორბლეული ლაზებს აკლდათ, ანაზე პროკოპი კესარიელი რამდენსამე ადგილას ლაპარაკობს:

1) BP I, 12: **იბერიის საზღვრებიდან რომ წედინარ (ლაზიკეში), იქვეა ლაზების მიწაწყალზე ორი სიმაგრე (სუანდა და საკახანისა), რომელთა დაცვა ძველთგანვე ადგილობრივი მცხოვრებლების საზრუნავს შეადგენდა. თუნცა მათ ბევრი ნაკლებობის გადატანა უძღებოდათ, რადგან იქ არ მოდის არც ხორბალი, არც ღვინო, არც სხვა რამ სიკეთეა.**

2) BP II, 15: **იქ (ე. ი. პეტრასში) იჯდა ის (ე. ი. იოანე), ვითარცა აკროპოლისში და სძარცვავდა ლაზთა ქონებას. ვაჭრებს ბოშ უყვე ნება აღარ ჰქონდათ კოლხიდაში შეეტანათ მარილი და სხვა ხაჭონელი, რაც ლაზებისთვის აუცილებლად საჭირაა» (იხ. აქვე ზემოთ გვ. 76).**

3) BP II, 28: **«...ამას გარდა ლაზიკეში არხად არ არის მარილი, არც ხორბლეული მოდის, არც ღვინო, არც სხვა რამ სიკეთეა» (იხ. აქვე, გვ. 96).**

თუ შევადარებთ ერთიმეორეს ამ სამ ცნობას. დაინახავთ, რომ ორ ადგილას ლაპარაკია მარილის ნაკლებობაზე: ორი ცნობა ეხება იმას, რომ ლაზიკეში ხორბალი არ მოდის, და ორიც ღვინის უქონლობას ამტკიცებს. „მარილისა“ და „ხორბლის“ ნაკლებობა ლაზეთში არ იწვევს ეჭვებს, რადგან სხვა მასალებიდანაც ცნობილია, რომ დასავლეთ საქართველოში ისინი მუდამ დეფიციტური იყო. რაც შეეხება „ღვინოს“, აქ პროკოპის, როგორც ჩანს, მთელ ლაზეთზე გაუფრთხილებია ის ცნობა, რომელიც მას, ალბათ. ლაზეთის რომელიმე ჩამორჩენილი კუთხის შესახებ ჰქონდა. რომ ეს ასე უნდა უფოს, იქიდან ჩანს, რომ იმავე პროკოპის უწერია ლაზეთის იმ მხარის შესახებ, რომელსაც მუხირისი ეწოდება: **«ღვინოც კარგი მოდის და სხვა ნაყოფნიც იქ კარგად მარობენ» (იხ. ზემოთ, გვ. 194).**

ბრძოლა პეტრას გარშემო¹

Ἐς τε Λαζικὴν πρῶτα μὲν
 ξύλα παμπληθῆ ἐς νηῶν ποιήσιν
 ἐπιτηδεύωσ ἔχοντα ἐπεμψεν, οὐδὲν
 φράσας ἐφ' ὅτι ὅτ' αὐτὰ πέμψουσιν,
 ἀλλὰ τῷ λόγῳ μηχανᾶς ἐν Πέτ-
 ρας² τῷ περιβόλῳ καταστησόμε-
 νος ταῦτα ἔστειλεν. Ἐπειτα δὲ
 Περσῶν μαχίμους τριακοσίους ἀπο-
 λεξάμενος, Φάβριζόν τε, οὐπερ
 ἀρτίως ἐπεμνήσθη, αὐτοῖς ἐπισ-
 τήσας ἐνταῦθα σέλλει, ὃ ὅτ'
 ἐπήγγελλε Γουβάζην ὡς λαθραίο-
 τατα διαχρήσασθαι· τὸ γὰρ ἐν-
 θένδε αὐτῷ μελήσειν. Τὰ μὲν οὖν
 ξύλα ταῦτα ἐπεὶ ἐς Λαζικὴν ἐκο-
 μίσθη, κεραιονόμητα ἐξαπινάτως
 γενόμενα τετεφρῶσθαι· ξυνέβη
 Φάβριζος³ δὲ ξὺν τοῖς τριακο-
 σίοις ἐς Λαζικὴν ἀφ' ἰκόμενος ἔπρα-
 σεν ὅπως ὅτ' ἀμφ' Γουβάζην τὰ πρὸς
 ὁ Χοσρόου ἐπήγγελλόμενα ὑποτε-

II 29. მან (ე. ი. ხოსრომ)
 ჯერ გაგზავნა ლაზიკეში აუარე-
 ბელი ხე-ტყე, რომელიც ხომალ-
 დების გასაკეთებლად იყო გამო-
 სადგვი, და არაფის გაუმხილა,
 თუ რისთვის გაგზავნა ისინი, მაგ-
 რამ საფიქრებელი იყო, რომ ისინი
 გაგზავნა პეტრას კედელზე მან-
 ქანების დასადგმელად. ხოლო
 შემდეგ გამოარჩია სამასი მამაცი
 სპარსელი, მათ სათავეში დააყენა
 თაბრიზი, რომელიც ახლახან მო-
 ვიხსენიე, და გაგზავნა იქ. მასვე
 უბრძანა მოეკლა გუბა⁴, რაც
 შეიძლება უფრო მალულად: და-
 ნარჩენზე კი ის თვითონ იბრუ-
 ნებდა. როდესაც ის ხე-ტყე ლა-
 ზიკეში მივიდა, უცებ მათ მეხი
 დაეცა და ფერფლად იქცა. თაბ-
 რიზი სამასითურთ ლაზიკეში რომ
 მივიდა, დაიწყო მოქმედება, რათა

¹ ამ თავში პროკოპი კესარიელი განაგრძობს თბრობას პეტრას გარ-
 ზო წარმოებული ბრძოლის შესახებ (იხ. ზემოთ BP II, 17). მის შემდეგ რაც
 არსებობდა გვირახის გაყენის საშუალებით პეტრას ციხე აიღეს, იუსტი-
 ანე შეეცა დასახმარებლად შეიდი ათასი კაცი გაგზავნა პეტრას კედლებთან,
 საც შედეგად მოჰყვა ის, რომ ზოსრომაც დიდძალი ჯარი მოაშველდა მერმეოვის
 იდლობით. პეტრასთან ახალი ძალების კონცენტრაციის შესახებ მოთხოობას-
 ნ დაკავშირებით პროკოპი ეხება იმ გზებს, რომლებიც განვლეს ჯარებმა,
 იძლევა ცნობებს მდინარე ბოასის, ლაზთა დასახლებული ადგილების—არქეო-
 ლისის, სებასტოპოლის, პიტიუნტის, სკანდას, სარაპანის და სხვათა შესახებ. ეს
 ობები ბევრგან არეულია, ერთიმეორეს არ ეთანხმება, ან ჩვენს თანამედროვე
 ისტორიის მწერლობაში შემოწმებული არაა. ჩვენ ქვემოთ თავთავის ადგილას
 ვცდებით ცალკულად გავარკვიოთ თითოეული ეს ცნობა.

² Πέτρος| Πέτρος G.

³ Φάβριζος P.

λοιή. Ἐτύγχανε δὲ τῶν τις ἐν Κόλ-
χοις¹ λογιμῶν, Φαρσάνσης ὄνομα,
τῷ Γουβάζῃ προσκακρουκῶς ἐς
μέγα τέ οἱ ἀπ' αὐτοῦ ἐμπεπτω-
κῶς ἔχθος καὶ ὡς ἤμιστα θαρ-
σῶν τῷ βασιλεῖ ἐς ὄψιν ἤκειν.
Ὅπερ ἐπεὶ ὁ Φάβριζος² ἔγνω, τὸν
Φαρσάνσην³ μεταπειμψάμενος ἐκοι-
νολογεῖτο τε καὶ τὸν ἅπαντα λό-
γον ἐξενεγκῶν ἀνεπυθάνετο τοῦ
ἀνθρώπου ὅπη οἱ ἐπιχειρητέα⁴ ἐς
τὴν πράξιν εἶη. Ἔδοξε τοίνυν σφί-
σιν ἐπὶ κοινῆς βουλευσαμένοις
Φάβριζον μὲν ἐν Πέτρα τῇ πόλει
γενέσθαι, μεταπέμψασθαι δὲ Γου-
βάζην ἐνταῦθα, ὅπως οἱ ἀγγέλλοι
ἴσα δὴ βασιλεῖ ἀμφὶ τῷ ξυνοί-
σοντι Λαζοῖς δοκοῦντα εἶη. Ἄλλ'
ὁ Φαρσάνσης κρύφα τῷ Γουβάζῃ
ἐσήμηγε τὰ πρασσόμενα. Διὸ δὴ
Γουβάζης παρὰ μὲν Φάβριζον
σὺδαμῇ ἤλθεν, ἐκ δὲ τοῦ ἐμφα-
νοῦς ἐς ἀπόστασιν εἶδε. Φάβρι-
ζος⁵ δὲ Πέρσαις μὲν τοῖς ἄλλοις
τοῦ ἐν Πέτρα φυλακτηρίου ἐπιμε-
λεῖσθαι πάση δυνάμει: ἐπέστελλε
καὶ τὰ ἐς πολιορκίαν ὡς ἀσφα-
λέστατα ἐξαρτῦεσθαι, αὐτὸς δὲ
ξὺν τοῖς τριακασίοις ἐπ' οἴκου
ἄπρακτος ἀνεχώρησε. Γουβάζης⁶

აგრულეობინა, რაც მის ხონროს-
გან პქონდა ნაბრძანები გუბაზის
შესახებ. აღმოჩნდა კოლხიდის
მცხოვრებლებში ერთი დიდე-
ბულთავანი, სახელად ფარსანსი,
რომელსაც გუბაზისათვის შეუ-
რაცხვოთა მოუყენებია და მასთან
ამის გამო დიდს შუღლში ჩავარ-
დნილა და სრულად ველარ ბე-
დავდა შეფეს დანახვებოდა. რო-
დესაც ფაბრიზმა ეს გაიგო, მან
დაიბარა ფარსანსი და გამართა
მოლაპარაკება: მან უამბო საქმის
მთელი ვითარება და შეეკითხა
მის, თუ როგორ უნდა შესდგო-
მოდა ის საქმეს. მათ ერთად
ითათბირეს და დაადგინეს, რომ
ფაბრიზი ქალაქ პეტრაში წასუ-
ლიყო და იქ დაებარებინა გუბა-
ზი, ვითომც იმიტომ, რომ ეცნო-
ბებინა მისთვის, თუ რა განზრახ-
ვები პქონდა მეფეს ლაზების სა-
კეთილდღეოდ. მაგრამ ფარსან-
სიმ ჩუმად აცნობა ეს ამბავი
გუბაზს. იმიტომ გუბაზი სრულიად
არ მივიდა ფაბრიზთან და ცხა-
დადაც განდგომა განიზრახა. ფაბ-
რიზმა უბრძანა დანარჩენ სპარ-
სელებს პეტრას დაცვისათვის
ეზრუნათ ყოველი ძალდონით და

¹ კოლχοის VG.

² ფაბრიზოს GP.

³ ფარსანსი VG.

⁴ ἐπιχωρητέα? (Haugy III 392).

⁵ ფაბრიზოს P.

⁶ აქლად დაწყებული კონსტანტინეს ექსკვრატებში (W) ასე ვკითხულობთ
ὅτι Γουβάζης ὁ Λαζიკῆς βασιλεὺς πολεμοῦμενος παρὰ Περσῶν ἀτήρηκε
ἐς Ἰουστινιανὸν βασιλέα..

δὲ ἀνενεγκῶν ἐς Ἰουστινιανὸν βασιλέα τὰ παρόντα σφίσι τῶν μὲν τὰ πρότερα πεπραγμένων Λαζοῖς ἔδειτο συγγνώμονα εἶναι, ἀμύνα: δὲ σφίσι: δυνάμει: τῆ πάσῃ ἀπαλλαξείουσ: τῆς Μήδων ἀρχῆς. Οὐ γὰρ κατὰ μόνας δυνήσεσθαι Κόλχους¹ ἀποκρούσασθαι τὴν Περσῶν δύναμιν.

შეეწყო მათთვის, რომ განთავისუფლებულიყვნენ მიღთა ძალაუფლებინსაგან. კოლხები ხომ საკუთარი სპარსელთა ძალი უკუევდნოთ,

Ταῦτα ἐπεὶ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ἤκουσε, περιχαρῆς γενόμενος ἄνδρας ἐπιστασιχίλους καὶ Δαγισθαῖον ἄρχοντα καὶ Τζάνους χίλους ἐς ἐπισκορίαν Λαζοῖς ἐπέμψεν. Οἱ δὲ ἐν γῆ τῆ Κολχίδι γενόμενοι ἅμα Λαζοῖς τε καὶ τῷ Γουβάζῃ ἐνστρατοπεδευσάμενοι ἀμφὶ τὸν Πέτρας περιβόλον ἐς πολιορκίαν καθίσταντο. Περσῶν δὲ ἐνταυθα ζντων καρτερώτατα ἐκ τοῦ περιβόλου ἀμυνομένων, χρόνον τῆ προσεδρεῖξ πολὺν τετρίφθισι ξυνέβη, ἐπεὶ καὶ τὰ ἐδώδιμα ἐναποθέμενοι: σφίσιν οἱ Πέρσαι διαρκῶς ἔτυχον². Τοῦτοις δὲ ὁ Χοσρόης ξυνταραχθεῖς στρατιὰν πολλὴν ἰπέων τε καὶ πεζῶν³ ἐπ' αὐτοὺς ἔστειλεν, οἱς δὲ ἄρχοντα Μερμερότην ἐπέστησεν ὥνπερ ὁ Γουβάζης αἰσθόμενος τῷ Δαγισθαίῳ ἐπίκοινα βουλευσάμενος ἐποίει τάδε.

რაც შეიძლება მტკიცედ მომზადებულიყვნენ გარემოცვისათვის, თვითონ კი სამასი სპარსელითურთ უშედეგოდ დაბრუნდა შინ. გუბაზმა აცნობა მდგომარეობა იუსტინიანე მეფეს და სთხოვდა ეპატიებინა ლაზებისათვის ის, რაც მათ წინათ ჩაიდინეს, და ყოველი ღონით ხელი საშუალებებით ვერ შესძლებდნენ

როდესაც იუსტინიანე მეფემ ეს მოისმინა, ძალიან ესიამოვნა და ვაგზავნა ლაზების დასახმარებლად შვიდი ათასი კაცი, სარდალი დაგისტე და ათასი ჭანი. ესენი რომ კოლხიდაში მივიდნენ, ლაზებთან და გუსაზთან ერთად დაიბანაკეს პეტრას კედლებთან და ალყა შემოარტყეს. რადგან იქ მყოფი სპარსელები მამაცად იგერიებდნენ მტერს კედლებიდან, დიდი დრო დასჭირდა გარემოცვის, ვინაიდან სპარსელებს კარგა ბლომად მოემარაგებინათ თავიანთვის სურსათი, მაგრამ ამ საქმეებით შეშინებულმა ხოსრომ ვაგზავნა მათ (ე. ი. რომაელების) წინააღმდეგ დიდძალი ჯარი ცხენოსნებისა და ქვეითთა, რომელთა სარდლად მერმეროე დააყენა; ეს რომ ვაიგო გუბაზმა, დაგისტესთან შეთანხმებით გადაწყვიტა შემდეგნაირად მოქცეულიყო.

¹ კოლχους VG.

² ἔτυχον) εἶχον W.

³ ἰπέων τε καὶ πεζῶν აგლ. W-ს.

Βόας ὁ ποταμὸς ἔξεισιν ἀγγι-
στά πη τῶν Τζανικῆς¹ ὄριων ἐν
Ἄρμενίους², οἱ δὲ ἀμφὶ τὸ Φαρα-
γγιον ὄκηται. Καὶ τὰ μὲν πρῶ-
τα ἐν δεξιᾷ ἐπὶ πλείστον χωρεῖ,
βραχὺς τε ἰὼν καὶ πόνῳ οὐδενί
γινόμενος ἐσβατὸς ἀπασιν ἀχρι
ἐς χῶρον, οὗ δὲ ἐν δεξιᾷ μὲν
Ἰβηρίων τὰ θριά³ ἐστὶ, καταντικρὺ
δὲ ταλευτᾶ ἕρος ὁ Καύκασος. Ἐν-
ταῦθα ἔθνη ἄλλα τε πολλὰ καὶ
Ἄλανοί τε καὶ Ἀβασγοὶ ὄκηται
Χριστιανοί³ τε καὶ Ἰωμαῖοις φί-
λοι ἐκ παλαιοῦ ὄντες, Ζήχοι⁴ τε
καὶ μετ' αὐτοῦς Ὀνγοί, οἱ Σά-
βειροι ἐπακαλοῦνται. Ἐπειδὴν δὲ
ὁ ποταμὸς οὗτος ἀφίκηται ἵνα δὴ
τοῦ τε Καυκάσου καὶ Ἰβηρίας⁴
τὰ θριά⁵ ἐστὶν, ἐνταῦθα ἐπιγινο-
μένων οἱ καὶ ἄλλων ὁμάτων μεί-
ζων τε παρὰ πολὺ γίνεται καὶ
Φασίς ἀντὶ Βόας τὸ ἐνθίνδε καλοῦ-
μενος φέρεται, νασιπόρος γεγε-
νημένος ἀχρι ἐς τὸν Εὐξείνον κα-
λούμενον πόντον, οὗ δὲ οἱ καὶ τὰς
ἐκβολὰς ξυμβαίνει εἶναι, καὶ αὐτοῦ
ἐφ' ἑκάτερα Λαζική ἐστίν. Ἄλλ'
ἐν δεξιᾷ μὲν ζύμπασσα ἐπὶ πλεί-
στον ἢ χώρα πρὸς τῶν τῆδε ἀνθρώ-
πων οἰκεῖται μέχρι τῶν Ἰβηρίας
ὄριων. Κῶμαί τε γὰρ αἱ Λαζῶν
πᾶσαι τοῦ ποταμοῦ ἐντὸς ἐνταῦθα
εἰσι καὶ κολλίσματα ἐκ παλαιοῦ

მდინარე ბოასი გამოდის სად-
ლაც ქანეთის საზღვრების მახ-
ლობლად არმენიელთა ადგილებ-
ში, რომლებიც თარანგიონის
გარშემო ცხოვრობენ. თავში ის
კარგა მანძილზე მარჯვენე მიმდო-
ნარეობს. თხელია და არაუთარ
სიძნელეს არ წარმოადგენს არა-
ვისთვის ფონში გასასვლელად
ვიდრე იმ ადგილამდე, სადაც
მარჯვენე იბერთა საზღვრები
არის, ხოლო პირისპირ კავკასიის
მთა თავდება. აქ ბევრი სხვადა-
სხვა ტომი ცხოვრობს. მათ შო-
რის ალანებიც და აბაზგებიც,
რომლებიც ქრისტიანენი არიან
და ძველთგანვე რომელთა მე-
გობრები; აგრეთვე ზიქნიც და
მათ შემდეგ ჰუნებიც, რომელ-
თაც საბირები ეწოდება. მის შემ-
დეგ რაც ეს მდინარე მიაღწევს
იმ ადგილს, სადაც კავკასიისა და
იბერიის საზღვრებია, აქ, რად-
გან მას ბევრი სხვა წყალიც ემა-
ტება, ის იზრდება ძალიან და,
ნაცვლად ბრასისა ამიერიდან თა-
ზისად წოდებული, განაგრძობს
მდინარეობას, ნოსნობისათვის
გამოსადეგი ვიდრე ევქსინად წო-
დებულ ზღვამდე, სადაც მისი
შესართავია, და მის ორივე მხრით
ლაზიკე არის. მაგრამ მარჯვენე
მთელი ის ქვეყანა დიდ მანძილზე

¹ ζανικῶν G.

² ἄρμενίους VG.

³ χριστιανοίς P.

⁴ Ἰβηρίας G.

⁵ θρία V.

σφίσι ταύτη πεποιήγεται, ἐν τοῖς Ἀρχαιοπόλις, ἐχυρωτάτη οὖσα, Σεβαστόπολις τε ἐνταῦθα καὶ τὸ Πιτιοῦντος φρούριόν ἐστι: Σκάνδα τε καὶ Σαραπανίς πρὸς τοῖς Ἰβηρίας ὄρεισι. Πόλεις μὲντοι ἀξιολογώταται ἐνταῦθ' αἰσι Ῥοδόπολις καὶ Μοχῆρησις¹. Τοῦ δὲ ποταμοῦ ἐν ἀρ:στεριῶ Δαξικῆς μὲν τὰ ὄρια ἐστι: μέγχι: ἐς ἡμέρας ὁδὸν εὐζώνῳ ἀνδρὶ, ἔρημον δὲ ξυμβαίνει: ἀνθρώπων τὴν χώραν εἶναι. Ταύτην προσοικοῦσι: Ῥωμαῖοι τὴν χώραν, οἱ Ποντικοὶ ἐπικαλοῦνται. Ἐν μὲν οὖν τοῖς Λαξικῆς² ὄρεισι³, ἔνθα δὴ ἀνθρώποι οὐδαμῆ ῥαγῆντο, Πέτρων Ἰουστ:ν:ανδὸς [ὁ] βασιλεὺς τὴν πόλιν⁴ ἐν τοῖς κατ' ἐμὲ χρόνοις ἐδείματο. Οὐπερ Ἰωάννης, ὁ Τζίβος ἐπικαλούμενος, τὸ μονοπώλιον καταστῆσάμενος, ὥσπερ μοι ἐν τοῖς ἐμπροσθεν λόγοις ἐρρήθη, αἰτίας τῆς ἀποστάσεως Λαξοῖς γέγονεν. Ἐκ δὲ Πέτρως πόλεως ἴδντ: εὐθὺς πρὸς ἀνεμὸν νότον οἱ Ῥωμαίων ὄροι: ἐκδέχονται, χωρία τε πολυάνθρωπα ἐνταῦθ' αἰσι, τὸ τε Ῥιζαίον κα-

ვიდრე იბერიის საზღვრებამდე დასახლებულია ადგილობრივი მცხოვრებლებით. ლაზთა სოფლები ხომ აქ ყველა მდებარეობს მდინარის აქეთა ნაპირას² და ქალაქებიც მათ ძველითგანვე აქ აუშენებიათ, მათ შორის არის არქეოპოლისი, ძალიან გამაგრებული, სევასტოპოლიც არის აქ და პიტოუნტის სიმაგრეც, ხოლო სკანდა და სარაპანი—იბერიის საზღვრებისაკენ. ყველაზე შესანიშნავი ქალაქები კი მაინც არის აქ როდოპოლისი და მოხირისი. მდინარის მარცხნივ, ისეთ მანძილზე, რომელსაც ერთ დღეში გაივლის მსუბუქად დატვირთული კაცი, ლაზიკის საზღვრებია, ხოლო ეს მხარე მოსახლეობას მოკლებული ჩანს. ამ მხარის შეზობლად რომაელები ცხოვრობენ, რომელთაც პონტოელები ეწოდებთ. ლაზიკის მიწაწყალზე, იმ ადგილას, სადაც აღამიანებს არასოდეს არ უცხოვრიათ, ოუსტინიანე მეფემ ჩემს დროს ქალაქი პეტრა გააშენა. აქ ითანე, ევრეთოწოდებული ციბე, მონოპოლიო-

¹ მოხორის P. სხვა ხელნაწერებში მოხერის.

² თუთი პოტამოთ ἔντος ნიშნავს „მდინარის აქეთა მხარეს, ხოლო თუთი პოტამოთ ἔκτος — „მდინარის იქითა მხარეს“. ჩანს, პროკოპის ცნობა დაწერილია იმ აღამიანის მიერ, რომელიც მდინარის ჩრდილო მხარეს არის დაბინავებული. საფიქრებელია, რომ ეს ცნობა ამოღებული აქვს პროკოპის იმ მოხსენებებიდან, რომლებსაც უგზავნიდნენ კონსტანტინოპოლის ცენტრალურ ხელისუფლებას ლაზიკის ქვემო ჩამოთვლილ ციხე-სიმაგრეებში დაბინავებული სამხედრო შტაბის ნაწილები.

³ ლაზიკის G.

⁴ ὄρεισι P] χωρισις VG.

⁵ τὴν πόλιν გამოტოვებულია VG-ში.

λούμενον καὶ Ἀθήναι ἄλλα τε ნის დამაწესებელი--როგორც ეს
 ἔτα μέχρι Τραπεζοῦνων. ჩემ მიერ ზემოთ იყო მოხსენ-
 ბული — ლაზთა განდგომის მიზეზი შეიქმნა. ქალაქ პეტრიადან ზირ-
 დაძირ რომ მიდინარ სამხრეთისაკენ, გვხვდება რომაელთა საზღვ-
 რები, აქ-კი აღვიღებო მკვიდროდ არის დასახლებული: რიზედ წოდე-
 ბული და ათინა და ზოგი სხვა ვიდრე ტრაპეზუნტამდე.

Ἦνῃκα μὲν οὖν ἐπηγάγοντο
 Χοσρόην Δαξοὶ Βόαν ποταμὸν
 διαβάντες τὸν τε Φάσιν ἐν θεξίῳ
 ἔχοντες ἐς Πέτραν ἡλίθον, τῷ μὲν
 λόγῳ προνοήσαντες ὡς μὴ χρόνῳ
 τε καὶ πόνῳ πολλῷ διαπορθμέ-
 σθαι ἀναγκάζονται ποταμὸν Φά-
 σιν, οὐ βουλόμενοι δὲ τὰ σφέτερα
 οἰκία Πέρσαις ἐνδείχυσθαι. Καί-
 τοι: ὁ σοδοὺς πανταχόθι Δαξικῆ
 ἐστὶν ἐντὸς τε καὶ ἔκτος ποτα-
 μοῦ Φάσιδος. Σκόπελο: γὰρ ἡπερ-
 φυεῖς ἐφ' ἑκάτερα τῆς χώρας
 ὄντες στενωποὺς ἐπὶ μακρότατον
 ἐνταμίαι κοιοῦνται: κλεισούρας
 ἐλληνίζοντες τὰς τοιαύτας ἑσῶς
 Ῥωμαῖοι καλοῦσιν. Ἄλλ' ἐπεὶ
 τότε Δαξικῆ ἀφύλακτος ἐτύχα-
 νεν οὖσα, ῥῆστα δὴ ἐν Πέτρᾳ
 ξὺν τοῖς ἡγεμόσι Δαξοῖς ἐγένοντο
 Πέρσαι.

რადგან მაშინ ლაზიკე დაუცველი აღმოჩნდა, სპარსელები მათ
 წინამძღოლ ლაზებთან ერთად სწრაფად გაჩნდნენ პეტრაში.

Νῦν δὲ ὁ Γουβάζης μαθὼν
 τὴν Περσῶν ἐφοδὸν τῷ Δαγ:σ-
 θაჲ ἐπέστειλε πέμψα: μὲν τινας,
 οἱ φυλάξουσι τὸν στενωπὸν ἰσχυ-
 ρότατα, ἕς ἔκτος Φάσιδος ποτα-
 μοῦ ἐστὶ, τὴν μέντοι προσηδρείαν
 ὡς ἤμισα λύειν, ἕως τὴν τε Πέτ-

როდესაც ლაზები წინ მიუძ-
 ლეებოდნენ ხოსროს, მათ გადაე-
 ლეს მდინარე ბოასი და ისე
 მივიდნენ პეტრაში, რომ ფაზისი
 მარჯვენე კჭონდათ, თითქოს იმი-
 ტომ, რომ მათ წინასწარ გან-
 კვრიტეს, რათა მდინარე ფაზისის
 გადასასვლელად არც დრო და
 არც შრომა დასჭირვებოდათ მე-
 ტი, ხოლო ნამდვილად იმიტომ,
 რომ არ სურდათ სპარსელებისა-
 თვის ეჩვენებინათ თავიანთი საბი-
 ნადროები, თუნცა ლაზიკე ყველ-
 გან, მდინარე ფაზისის როგორც
 აქეთა ისე იქითა მხარეზე, გაუვა-
 ლია. ქვეყნის ორსავე მხარეს
 უზარმაზარი კლდეებია, რომლე-
 ბიც იქ დიდს მანძილზე ვიწრო-
 ბებს ქმნიან, ასეთ გზებს რომე-
 ლები «კლისურებს» უწოდებენ—
 ელინური გამოთქმით. მაგრამ

ახლა. გუბაზმა რომ გაიგო
 სპარსელთა შეტევის შესახებ,
 შეუთვალა დაგისთვის გამოეგზავნა
 რამდენიმე კაცი, რომლებიც, რაც
 შეიძლება უფრო მტკიცედ, და-
 იცავდნენ იმ ვიწრობს, რომელიც
 მდინარე ფაზისის იქით იყო,

ραν και Πέρσας τούς ἐνταῦθα
 ἐξελειν θύναται. Ἀὐτὸς δὲ παντὶ
 τῷ Κόλχων¹ στρατῷ ἐς τὰ Λαζ-
 κης ἔσχατα ἦλθεν, ὡς τὸν ἐν-
 ταῦθα στανιπὸν διαφυλάξων θυνά-
 μαι τῆ πάση. Ἐτόγγανε² δὲ πολλῶ
 πρότερον Ἀλανούς τε και Σαβεί-
 ρους ἐς ξυμμαχίαν ἐπαγγόμενος
 οἵπερ ὠμολόγησαν κεντηναρίων
 τριῶν οὐχ ἕσον ἀθύτων Δαζοῖς
 ξυμφυλάξουσιν τὴν γῆν, ἀλλὰ και Ἰβη-
 ρίαν οὕτω καταστήσασθαι: ἀνδρῶν
 ἕρημον ὡς μηδὲ Πέρσας: ἐνθὲν
 τὲ λοιπὸν ἵεσαι θυνατὰ ἔσεσθαι.
 Ταῦτά τε σφίσι: τὰ χρήματα βασι-
 λέα Γουβάζης ἠπέσχετο δώσειν.
 Ἀὐτὸς μὲν οὖν ἀνενεγκίων ἐς βασι-
 λέα Ἰουστινιανὸν τὰ ξυγκείμενα
 τοῖς τε βραβύροις τὰ χρήματα
 ταῦτα ἰκέτευε πέμπειν και Λαζοῖς
 ἄγαν κεκακωμένους παραψυχῆν
 προέσθαι: τινά. Ἐφασκε δὲ και οἱ
 αὐτῷ τὸ θημιόσιον τὰς συντάξεις
 ὀφείλειν ἐναυτῶν δέκα, ἔπει ἐν
 τοῖς σιλανταρίοις ἐν παλατιῷ
 τασσόμενος οὐδὲν κεκοιμημένος
 ἐνθὲν εἶη, ἐξ οὗ δὴ ἐς γῆν τὴν
 Κολχίδα Χοσρόης ἦλθε³. Βασι-
 λεύς δὲ Ἰουστινιανὸς ἐπιτελέσειν
 μὲν διενοεῖτο τὴν αἵτησιν, ἐπιγε-
 νομένης δὲ οἱ ἀσχολίας τινὸς οὐκ
 ἔπεμψε τῷ καθήκοντι χρόνῳ τὰ

ხოლო ალყა არავითარ შემთხვე-
 ვაში არ მოეხსნა, სანამ ისინი
 პეტრის და იქ მყოფ სპარსელებს
 არ დაიპყრობდნენ. თვითონ-
 კი კოლხების მთელი ჯარით ლაზი-
 კის საზღვრებისაკენ წავიდა, რა-
 თა მთელი ძალღონით დაეცვა იქ
 მყოფი ვიწრობი. კარგა ხნის წი-
 ნათ მან კავშირში ჩაითრია ალა-
 ნები და საბირები, რომლებმაც
 ალუთქვეს სან კენდინარად არა
 თუ აუთხრებლად დაეცვათ ლაზე-
 ბისათვის მათი მიწაწყალი, არა-
 მედ იბერიაც ისე გაეუკაცურე-
 ბინათ, რომ სპარსელებს ამიერი-
 დან აღარ შესძლებოდათ უკვე
 იქ მისვლა. გუბაზი დაპირდა,
 რომ მეფე მათ მისცემდა ამ უფლს,
 თვითონ-კი აცნობა იუსტინიანე
 მეფეს ამ პირობების შესახებ და
 სთხოვდა გამოეგზავნა ბარბარო-
 სებისათვის ეს ყელი და მეტად
 განადგურებულ ლაზთათვის წა-
 რეცა რაინე ნუგეში. ის ამბობდა,
 რომ ხაზინას თვითონ მისი მარ-
 თებს ათი წლის სარგო, რადგან
 თუნცა იგი პალატის სილენტი-
 რიებში ჩანიშნეს, ნავრამ წას არა-
 თერი მიუღია იქედან, მას შემ-
 დგე რაც ხოსრო კოლხიდან
 მოვიდა. იუსტინიანე მეფე თიქ-
 რობდა დაეცაყოფილებინა ეს

¹ კოლχონ V.G.

² აქედან დაწყებული კონსტანტინეს კესარატებში (W) სწერია: ὅτι Γουβάζης ὁ Λαζῶν βασιλεύς Ἀλανούς και Σαβείρους ἐς ξυμμαχίαν ἐπηγγέειο, οἵπερ...

³ ἦλθε] ἰσηλθε W.

χρήματα. Γουβάζης μὲν οὖν ταῦτα ἐποίει.

ფულო თავის ღროზვ. 20, ეს ქმნა

Δαγισθαίος δὲ (ἦν γὰρ τις νεανίας πόλεμόν τε διενεγκεῖν Μηδικὸν οὐδαμῇ ἀξιώχρεως) τοῖς παροῦσιν οὐκ ἐπιτηδεῖως ἐχρήτο. Δέον οὖν ἀμέλει τὸ πλείστον τοῦ στρατοῦ ἐς τὸν στενωπὸν στείλαι, τάχα δ' ἂν που καὶ αὐτὸν τῷ ἔργῳ τούτῳ παραγενέσθαι, ἐς ἑκατὸν ἀνδρας, ὥσπερ τι πάρεργον διαχειρίζων, ἔπεμψε μόνους· αὐτὸς δὲ Πέτραν πολιορκῶν παντὶ τῷ στρατῷ¹ οὐδὲν ἤγυσε, καίπερ τῶν πολέμιων ὀλίγων ὄντων. Κατ' ἀρχὰς μὲν γὰρ οὐχ ἦσσαν οἱ πεντακῶσιοι καὶ χίλιοι ἦσαν, πρὸς Ῥωμαίων δὲ καὶ Λαζῶν ἐν χρόνῳ πολλῇ τειχομαχούτων βαλλόμενοι τε καὶ ἀρετὴν ἐπιδεικνύμενοι μάλιστα πάντων ὧν ἡμεῖς ἴσμεν, θνήσκουσι τε πολλοὶ καὶ σφίσιν ἐς ὀλίγους κομιθεῖ ἀποκεκρίσθαι ξυνέπεσε. Πέρσαι μὲν οὖν ἐς ἀπόγνωσίν τε καὶ ἀπορίαν ἐμπεπτωκότες ἦσαν ἔμενον, Ῥωμαῖοι δὲ ἀμφὶ τὸ τεῖχος διώρυχα ἐν χώρῳ ὀλίγη κεποιήνται, ὃ τε ταύτῃ περίβολος εὐθύς ἔπεσεν. Ἄλλὰ ξυνέβη τούτου δὴ τοῦ χώρου ἔντος· οἰκηματα εἶναι οὐδὲν τοῦ περιβάλλου διαστηκός, ὃ δὴ ἐξικνεῖτο ἐς τὸ πεπτωκός ἐφεξῆς ἔλον· καὶ ἀντὶ τοῦ τείχους πολιορκουμένοις γενόμενον ἐν τῷ ἀσ-

თხოვნა, მაგრამ რალაც მისი მოუცლელობის გამო არ გაუგზავნა გუბანმა.

დაგისთემ-კი ვერ გამოიყენა არსებული პირობები, როგორც საჭირო იყო (ის ხომ ახალგაზრდა იყო და სრულებით არ ჰქონდა უნარი მიღებთან ომისთვის გაედლო). თუმცა, ცხადია, საჭირო იყო მეტი წილი ჯარისა ვიწრობში გაეგზავნა და, სადაც სამართალია, თვითონაც მიეღო ამ საქმეში მონაწილეობა, მაგრამ მან მხოლოდ ას კაცამდე გაგზავნა, თითქოს მეორეხარისხოვან რამესთან ჰქონოდა საქმე; ხოლო თვითონ მთელი ჯარით პეტრასათვის ალყა შემოეკეტა, მაგრამ არაფერი გამოუდოდა, თუმცა მტერი იქ მცირერიცხოვანი იყო. თავში ხომ ისინი იყვნენ არა ნაკლებდ ათას ხუთასისა, ხოლო ბევრნი დაიხოცნენ, როდესაც მათზე იერიშები მოჰქონდათ რომაელებსა და ლაზებს, რომლებიც დიდხანს გარს-ერტყნენ ქალაქს, და დიდი სიყოჩაღე გამოიჩინეს, ყველა იმათზე მეტი, ვისაც ჩვენ ვიცნობთ, და მოხდა ისე, რომ მათი რიცხვი ძალზე მეტად შემცირდა. სასოწარკვეთილებაში და გაჭირებაში ჩაგარდნილი სპარსელები გაუნძირველად იდგნენ, რომაელებმა-კი კედელთან თბრილი გააკეთეს მცირეოდენ მანძილზე და ამ თბრილთან ზღუდე მაშინვე

¹ τῷ (ἀλλῶ) στρατῷ Herwerden; Mnemosyne (Haury III, 392).

φαλει οὐδὲν τι ἦσσαν αὐτοὺς κα-
θίστη. Ὅπερ Ῥωμαίους ξυνταρά-
ξα: οὐδαμῆ ἔσχεν. Ἐν γὰρ εἰδό-
τες ὡς αὐτὸ δὴ τοῦτο ἐτέρωθεν
ἐργαζόμενοι τὴν πόλιν ῥῆστα αἰρή-
σουσιν, ἐθέλπι:δες πολλῶν ἔτι μάλ-
λον ἐγένοντο. Διὸ δὴ ὁ Δαγισ-
θαῖος βασιλεῖ μὲν τὰ ξυνενεχ-
θέντα ἐδῆλου, ἀθλα δὲ οἱ τῆς
νίκης ἐν παρασκευῇ εἶναι προὔ-
τείνετο, σημήνας ἑσοῖς δὴ αὐτὸν
τε καὶ τὸν ἀδελφὸν τὸν αὐτοῦ
χρῆν βασιλέα δωρησασθαι: Πέ-
τραν γὰρ αἰρήσειν οὐ πολλῶν ἔστε-
ρον. Πέρσαι μὲν οὖν Ῥωμαίους
τε καὶ Ἰβάνους καρτερώτατα τει-
χομαχοῦντας παρὰ δόξαν ὑψί-
σαντο, καίπερ ὅλγιοι ἀπολεσέμε-
μένοι ἐς ἄγαν. Ἐπεὶ δὲ Ῥωμαῖοι
τειχομαχοῦντες οὐδὲν ἦγουν, ἐπὶ
τὸ διορῶσαι αὐτοὺς ἐτράποντο,
ἐς τόσον τε τοῦ ἔργου τούτου
ἀφίκοντο, ὡς μηκέτι ἐπ' ἐδάφους

ძირს დაეცა. მაგრამ იმ ადგილის
შეგნით ერთი სახლი ყოფილა,
რომელიც ზღუდისაგან სრულე-
ბით არ იყო დაშორებული: ეს
სახლი მოხვდა მთელი იმ ჩამონ-
გრეული ნაწილის ადგილას და ის
აღმოჩნდა გარემოცულთათვის
კედლის მაგიერი და არა ნაკლებ
დაიცვა ისინი. ამ გარემოებას
რომაელები სრულიადაც არ შე-
უშფოთებია, რადგან იმათ კარ-
გად იცოდნენ, რომ თუ ამგვარ-
სავე გვირაბს სხვაგან გათხრიდნენ,
ქალაქს ადგილად აიღებდნენ, და
უფრო მეტად დაიმედებული იყ-
ნენ. ამიტომ დაგისთემ აცნობა
მეფეს. რაც მოხდა, და წინადა-
დებას აძლევდა მას მხად ჰქო-
ნოდა საგამარჯვებო საჩუქრები;
ამასთანავე მიუთითებდა, თუ რით
უნდა დაესაჩუქრებინა მეფეს ის და
მისი ძმა: პეტრას ხომ მალე ავი-
ღებო¹ — უთვლიდა ის. სპარსე-

¹ ზემოთ (BP II, 17 შენ.) განვიხილეთ პეტრას საკითხი და მივიხედოთ იმ დასკ-
ნამდე, რომ პეტრა ახლანდელი ბათუმის მახლობლად არის საძიებელი, და თან
დავემატეთ, რომ *Πέτρα* რომელიღაც ადგილობრივი სახელის თარგმანს უნდა
წარმოადგენდეს მსგავსად ჰიპპოს — ცხენისწყლისა, არქეოლოგის — ნოქალაქებისა,
როდოპოლის — ვარდციხისა. ამასთანავე ეს ისეთი პუნქტი უნდა ყოფილიყო,
რომელიც ზღუსაყრდელ პირობებს ქმნიდა ვაკრობინათვის და საეპრო მიმოსვლი-
სათვის და აგრეთვე სამხედრო საქმიანობისთვის, ე. ი. კარგი სახელაო ნავთსად-
გურის პირობებს აკმაყოფილებდა. საკითხის დამატებითა შესწავლამ მიგვიყვანა
იმ დასკვნამდე, რომ პეტრა ახლანდელი ბათუმის უნდა იყოს. ბათუმის შემდეგ-
დროინდელი ეკონომიური და სამხედრო მნიშვნელობა გვაფიქრებინებს, რომ მას
ასეთივე მნიშვნელობა შეიძლება ჰქონოდა წინათაც, როდესაც ბიზანტია
ვაკრობინის მონოპოლიის ცენტრს ირჩევდა ლაზიკში და როდესაც სპარსეთი ზღვაზე
გასავალს ეძებდა. ასეთი პუნქტი შეიძლება ყოფილიყო ახლანდელი ბათუმი,
მით უმეტეს რომ, როგორც ზემოთ იყო ნაჩვენები, მასალების განხილ-
ვამ მიგვიყვანა იმ დასკვნამდე, რომ ეს პუნქტი უთუოდ ბათუმის მახლობლად
არის საძიებელი. გარდა ამისა თვით სახელწოდების განხილვა იძლევა შემდეგ

τὰ τοῦ περιβόλου θεμέλια εἶναι, ἀλλ' ἐπὶ κερὸς ἐκ τοῦ ἐπὶ πλείστον ἐστάναι, πεσοῦμενα, ὡς τὸ εἰκόσ, αὐτίκα δὴ μάλα. Καὶ εἰ μὲν Δαχισθαίος εὐθύς ἦθελε πῦρ τοῖς θεμελίοις ἐνάψαι, οἶμαι εὐθύσῳρὸν σφίσι τὴν πόλιν ἀλώγει· γὺν δὲ τὰς ἐκ βασιλέως κεραιδοκῶν ἐλπιδας μέλλων τε αἰεὶ καὶ τριβῶν τὸν χρόνον ἰσχυρῆ ἔμενε. Ταῦτα μὲν οὖν ἐν τῷ Ῥωμαίων στρατοπέδῳ ἐπράσσετο τῆδε.

და, რასაკვირველია, სულ მალე ჩამოინგროდა. და დაგისტეს რომ მაშინვე მიეცა ცეცხლი საძირკველისათვის, მე ვფიქრობ ქალაქი უმაღლე იქნებოდა მათ მიერ აღებული. მაგრამ ახლა, რადგან ის შეფისაგან რალაც წყალობას მოელოდა, სულ აყოვნებდა და უსაქმურად ატარებდა დროს. აი, ასეთი იყო მდგომარეობა რომაელთა ბანაკში.

Μερμερόης δέ, ἐπει τοὺς Ἰβηρίας ἔρως παντὶ τῷ Μήδων στρατῷ ἦμειψε, πρὸς αὐτὸν ἐχώρει, ποταμὸν Φάσιον ἐν θεξίῳ ἔχων· διὰ γὰρ τῶν ἐπὶ Λαζიკῆς ἡμερῶν

ლები-კი ძლიერად მოწოდებულ რომაელებსა და ქანებს ყოველი მოლოდინის გარეშე უწევდნენ წინააღმდეგობას, თუმცა ძალიან ცოტანი-ლა იყვნენ გადარჩენილი. რადგან გარემომცველ რომაელებს არათფერი გამოუდიოდათ, ისინი კვლავ შეუდგნენ თხრას. ამ მუშაობაში იქამდე მივიდნენ, რომ ზღუდის საფუძველი უკვე მიწაზე კი აღარ იყო, არამედ მეტწილად ცალიერ სივრცეში ეკიდა

და, რადგან ის მდგომარეობა რომაელთა ბანაკში.

II 30. ხოლო მერმეროემ, რომელსაც მან მიღო მთელი ჯარით განვლო იბერიის საზღვრები, წინ გასწია, ისე რომ მდინარე ფაზისი მარჯვნივ ჰქონდა¹: იმან არ მო-

სურათს; ბათონი ისევე ნაწარმოები სახელია, როგორც ბორჯონი, წრომი, თორთომი და სხვა, ე. ი. -ომ-სუფიქსით ნაწარმოები სახელია; ხოლო ძირი ბათ უნდა ენათესავებოდეს სვანურ სიტყვას „ბაჰ“. რომელიც ქვახ ნიშნავს (შდრ. პეტრა—ქვა). (-ომ-სუფიქსის გარკვევისათვის შეადარე -ამ- და -ომ-სუფიქსები მეგრულსა და ქანურში: II. М а р р, Гр. ч а в с к. яз. გვ. 73; II. К и ш и д з е, Гр. м и а г р. яз. გვ. 0125—0126; ა. ჩ ი ქ ბ ა ვ ა, ონ სუფიქსი მეგრულში; ტფ. უნ. მოაზნე VI, 305—311).

¹ მსგელობა სპარსელთა ჯარისა, რომელსაც გამყოლებად ლაზები მიუძღვებიან და რომელიც პეტრასკენ მიეშურება, აღწერილია პროკოპის მიერ მდინარე ბოასისა და ფაზისის აღწერასთან დაკავშირებით; როდესაც ლაზები წინ მიუძღვებოდნენ ბოსროს, მათ გადავლეს მდინარე ბოასი და ისე მივიდნენ პეტრასში, რომ ფაზისი მარჯვნივ ჰქონდათ (ზემოთ გვ. 102); მერმეროემ, როდესაც განვლო იბერიის საზღვრები, წინ გასწია ისე, რომ მდინარე ფაზისი მარჯვნივ ჰქონდა. ენაიდან ჯარის სვლა ბოას-ფაზისს უკავშირდება, პროკოპიმ მოიხსურვა ამ მდინარეების აღწერა, რაც მოცემულია ზემოთ 100—101 გვერდებზე. ეს აღწერა არ არის ნათელი. პირიქით, ბოასი ისეა აღწერილი, რომ მკითხ-

ἐναὶ ὀνδραμῆ ἤμιελε, τὸν μὴ τί οἱ
 τὰς τῶ ἐμπρόσθεμα ἵπανταῖσται. Πέ-
 ραν¹ γάρ πόλιν καὶ Πέρσας τοὺς
 ἐν τῆσθα διασώσασθαι: ἐν σπισουθῶ
 εἶχε, καί τοι καὶ μισρά τις τὸν
 περιβόλου καταπεπώχε: ἐξ ἁπι-
 νχίως¹ ἤρρητο γάρ, ὡσπερ μαι

ინდომა ლაზიკის სოფლებზე გა-
 ეარა სადმე, რათა იქ მას რაიმე
 დაბრკოლება არ შეხვედროდა.
 ის ეშურებოდა გადაერჩინა ქალა-
 კი პეტრა და იქ მყოფი სპარსე-
 ლები, თუმცა კედლის ერთი ნა-
 წილი უკვე ჩამონგრეულიყო უცებ.

¹ Πέραν—*ღიპისაღ* გამოტოვებულია VG-ში.

ვლს ექმნება შთაბეჭდილება, რომ აქ ლაპარაკია არა ერთზე, არამედ ორ სხვა-
 დასხვა მდინარეზე. მართლაც:

ა) «მდინარე ბოასი გამოდის კანეთის საზღვრების მახლობლად, არმენიელთა
 ადგილებში» და ერთვის შავ ზღვას. ამის მიხედვით ბოასი მართლაც ახლანდელ
 ჭოროხს უდრის. როგორც ფიქრობენ მკვლევარნი (T o m a s c h e k: RE, III, 575;
 H f b s c h m a n n, Die altarmenischen Ortsnamen: Indogerm. Forschung.
 16,358).

ბ) ამის შემდეგ, რაც ეს მდინარე მიაღწევს იმ ადგილს, სადაც კავკასიისა
 და იბერიის საზღვრებია, აქ... ნაცვლად ბოასისა ამიერიდან ფ ა ხ ი ს ა დ წოდებ-
 ბული, განაგრძობს მდინარეობას, ნაოსნობისათვის გამოსადეგი ვიდრე ექსინად
 წოდებულ ზღვამდე (ზემოთ გვ. 100); ხოლო ჰემოთ (იხ. გვ. 122) პროკოპი
 ამბობს: «კანეთის მთებიდან ჩამოდის მდინარე, სახელად ბოასი, რომელიც, მის
 შემდეგ რაც გამოივლის მრავალ კალას და შემოუვლის მთაგორიან ადგილებს,
 ლაზების სოფლების მახლობლად გასწევს და ერთვის ეგრეთწოდებულ ექსინის
 პონტოს, მაგრამ უკვე აღარ ეწოდება ბოასი... ნას, სხვათა შორის, ადგილობრივი
 მცხოვრებლები აკ ა მ ფ ს ი ს ს უწოდებენა. აქ პროკოპი ბოასის გაგრძელებად ერთ
 შემთხვევაში ფ ა ხ ი ს ს თელის, ხოლო მეორე შემთხვევაში აკ ა მ ფ ს ი ს ს. ამ წინა-
 აღმდგობას ჭ ი უ უ ე მ ა ნ ი (I. c.) იმით ხსნის, თითქოს პროკოპის აქ შეცდომა
 მოსვლოდეს: ვინაიდან კანეთის მთებიდან გამომდინარე წყალს (ჭოროხს) ა რ ი ა ნ ე
 (Peripl. 7, 4-5) Ἀκαμυαζ უწოდებს, პროკოპის პირველ ადგილას ფ ა ხ ი ს ი ს
 ნაცვლად აკ ა მ ფ ს ი ს ი უნდა ეწეროსო. მაგრამ მხედველობაშია მისაღები, რომ
 პროკოპის იმ ცნობაში, სადაც ბოასის გაგრძელებას ფახისი ეწოდება, იქვე ნათ-
 ჭვამია, რომ ეს სახელი ეწოდება მას იმ ადგილიდან, სადაც კ ა ვ კ ა ს ი ს ა და
 ი ბ ე რ ი ს საზღვრებიანო. ასეთი სახურები კი, ყოველ შემთხვევაში, ჭოროხის
 ხეობაში საძიებელი არ არის.

გ) ამ მდინარის ორივე მხრით ლაზიკე არის, მარჯვნივ, ვიდრე იბერიის
 საზღვრებამდე, დასაბლებულია ადგილობრივი მცხოვრებლებით, რომელთაც აქ
 გაუწინებიათ კლანტები: არქეოპოლისი, სევასტოპოლისი, პიტიუნტი, სკანდგ, სარა-
 პანი, როდოპოლისი, მოხირისი; ხოლო მარჯვნივ თბლად არის დასახლებული და
 არავითარი ქალაქი არ მოიპოვება, გარდა პეტრას ციხისა (ზემოთ გვ. 101).
 როდესაც ბოსრო, ლაზების წინამძღოლობით, პეტრაში მიდის, მას ბოასის გადა-
 ლაზების შემდეგ ფახისზე გადასვლა არ ხკირდება; თვით ლაზებმა გაატარეს სპარ-
 სელები ისე, რომ თავიანთი დასახლებული ადგილები (ე. ი. ბოასის გაგრძელებ-

εἶρηται· ἀγῶρες τε τῶν Ῥωμαίων
στρατοῦ ἐς πεντήκοντα ἐπέλυ-
σται ἐν τῇ πόλει· γενόμενοι βασι-
λέα Ἰουστινιανὸν ἀγεῖσθων καλλι-
νικον· ἤγετο δὲ αὐτῶν νεανίας
τῆς Ἀρμένιος¹ γένος², Ἰωάννης

ის ხომ ჰაერში იყო დაკიდებული,
როგორც ეს ჩემ მიერ უკვე იყო
ნათქვამი; ორმოცდაათიოდე მო-
ხალისე რომაელთა ჯარიდან ქა-
ლაქში შევიდა და გაიძახოდა:
იუსტინიანე მეფე გამარჯვებუ-

¹ ἀρμένιος V.

² γενόμενος VG.

ბის—ფახისის—მარჯვნივ მდებარე ქალაქები) არ აჩვენეს, რომ ამ აღწერილობაში
ბოასი ყველგან ჰორობს უდრიოდეს, იბერიიდან მომავალი ჯარი მდინარეზე გადა-
უსვლელად და მის მარცხენა ნაპირას სვლით პეტრაში (ბათომში) ვერ მივიდოდნა.

ჩვენის აზრით, საქმის ვითარება ასეთია; Βόας-ი პროკოპის ნაბნარი აქვს
სხვადასხვა მნიშვნელობით იმისდა მიხედვით, თუ რა წყაროთი სარგებლობს.
პროკოპი იცნობდა იმ წყაროებს, რომლებიც ბერძნულ-რომაულ ლიტერატურაში
არსებობდა, და ამ ლიტერატურული წყაროებიდან უნდა მომდინარეობდეს ჰორო-
ბის აღწერა, როდესაც ლაპარაკია იმის შესახებ, რომ ბოასი იწყება არმენიის
მოსაზღვრე მთებიდან; ზღვასთან მიხედვითაც ის სახელს იცვლის, მას ვწოდება
"Αχαμυς". ასეთი ცნობა აკამპუსის შესახებ მოვპოვება პლინიუსს, არიანეს და
სხვებს. მაგრამ ბიზანტია-სპარსეთის საშუალო ოპერაციების აღწერის დროს
პროკოპის ძირითადი წყარო იყო ის ნახსენებები, რომლებიც შტაბს მოსდიოდა
ფორტიდან, იმ შტაბს, რომელშიაც თვით პროკოპიც იჯდა, როგორც მრჩეველი.
ამ მოხსენებებში, რასაკვირველია, იქნებოდა ცნობები იმის შესახებ, თუ რა გზით
მოდით სპარსელები, რა მდინარეები გადმოლახეს და რა დასახლებული პუნქ-
ტები გამოიარეს. და ამ, შტაბში მოწოდებულ, ცნობებს რომ იყენებდა პროკოპი
თავისი ნაშრომისათვის, ის მათ ავსებდა იმ ლიტერატურული მასალით, რომელიც
მის ხელთ იყო.

ვინაიდან 1) სპარსელთა ბაზა ამ ოპერაციების დროს იბერიაში იყო; 2) ერთი
რომელიც მდინარის (Βόας) გადმოლახვით და წინ წასვლით მისი სანაპიროვ-
ებით ისინი მოექცნენ ფახისის მარცხნივ და ისე მივიდნენ პეტრაში (ბათომში);
რომ ფახისი ხელმარჯვნივ პკონდათ; 3) ამ ფახისის მარჯვნივ არის ქალაქები
არკემპოლისი, პიტოუნტი, სკანდე, სარაპანი, როდოპოლისი, მოზირისი, — ვენ
ფიქრობთ, რომ ეს Βόας-ი არის უფროა, რომელიც გადმოლახეს სპარსელებმა
იბერიიდან გადმოსვლისას; ხოლო ამ Βόას-ყვირილას იმ ადგილიდან, სადაც მდი-
ნარე ნაოსნობისათვის გამოსადეგი ხდება თვით შავ ზღვამდე, ვწოდება Φαინი-
რიონი, რომლის მარჯვნივ მდებარეობს ყველა შემოქანთვლილი პუნქტი, გარდა
როდოპოლისისა, რომელიც — თუ ის ახლანდელ ვირდციხეს უდრის — რიონის მარჯ-
ნივ კი არ მდებარეობს, არამედ თვით რიონზე. რიონის მარცხნივ, მართლაც, არც
ერთი იმ პუნქტთაგანი არ მდებარეობს, გარდა პეტრასი (ბათომისა), რასაც პრო-
კოპი აღნიშნავს. ასეთი იყო ის ცნობები, რომლებიც შტაბში მოვიდა ბრძოლის
ველიდან, ხოლო ვინაიდან Βόას-Αχαμυς-ის შესახებ არსებობდა ლიტერატურული
ცნობები, ესენი შეერია საშუალო ოპერაციების ტერიტორიიდან მოწოდებულ
ცნობებს Βόას-Φαინი-ის შესახებ. ეს შერევა ტექსტიდანაც ჩანს; თუ დავუყვართ

ζνομα, Θωμα υἱός, ὅνπερ Γούζην
ἐπίκλησιν ἐκάλεον. Οὗτος ὁ Θω-
μας πολλὰ τῶν ἀμφὶ τὴν Λαζι-
κὴν ὄχυρωμάτων ἐδείματο, ἡσπι-
λέως οἱ ἐπαγγείλαντος, καὶ τῶν
ἐκείνη στρατιωτῶν ἤρξεν, ἔμφρων
τε βρασιεῖ ἔδοξεν εἶναι. Ὁ μὲν
ὅν Ἰωάννης, Περσῶν σφῆσιν ἐς
χειρας ἐλθόντων, πηγγεῖς αὐτίκα
ξὺν τοῖς ἐπομένοις ἐς τὸ στρατό-
πεδον ἀνεχώρησεν, ἐπεὶ οὐδεὶς οἱ
τῶν ἐκ τοῦ Ῥωμαίων στρατοῦ
ἕτερος ἀμύνων ἤλθη. Πέρσης δὲ
ἀνὴρ, Μιρράνης ὄνομα, ἔσπερ τοῦ
ἐν Πέτρῳ φυλακτηρίου ἤρχεν,
ἀμφὶ τῆ πόλει δείσας, Πέρσαις
μὲν πᾶσιν ἐπέστελλε τῆς φυλακῆς
ἐς τὸ ἀκριβὲς μάλιστ' ἔχασθαι,
αὐτὸς δὲ παρὰ Δαγυθᾶσιον στα-
λεῖς θῶπᾶς τε καὶ ἀπατηλοῦς
προὔτεινετο λόγους, οὐδενὶ πόνη
ῥμοιολογῶν οὐ πολλῶν ἡσπερον ἐνδῶ-
σιν τὴν πόλιν. Τάσῃ τε παρ-
χρῶσασθαι ἴσχυσεν, ὥς μὴ ἐς
τὴν πόλιν αὐτίκα τῆ Ῥωμαίων
στρατῶν ἐσιτητᾶ εἶναι¹.

რომ სულ მალე დაუბრკოლებლად
ჩაიბარებდა ქალაქს. ასეთი მო-
ცულებით მან შესძლო, ის, რომ
რომაელთა ჯარს მაშინვე ილარ
შეცდია ქალაქში შესვლა.

ლიო; მათ წინამძღოლობდა ერთი
ახალგაზრდა, წარმოშობით სომე-
ხი, სახელად იოანე, თომას ძე,
რომელსაც მეტსახელად გუზის
ეძახდნენ. ეს ის თომასა, რომელ-
მაც, მისდამი მეფის მიერ გაცე-
მული ბრძანებით, აავო მრავალი
სიმავრე, ლაზიკის გარშემო რომ
არის, და ის სარდლობდა იქ
ყოფ ჯარს: მეფე მას გონიერ
კაცად თვლიდა. იოანე სპარსე-
ლებთან ხელჩართული ბრძოლის
დროს დაჭრილ იქნა და მაშინვე
უკან გამობრუნდა ბანაკში თავისი
ჯარითურთ, რადგან რომაელთა
ჯარიდან არავინ მივიდა მის
დასახმარებლად; ერთმა სპარ-
სელმა, სახელად მიჩრანმა, რომ
მელიც პეტრაში მცველ რაზმს
წინამძღოლობდა და რომელსაც
ქალაქის დაცემის შიში ჰქონდა,
უბრძანა ყველა სპარსელს ძალიან
ფრთხილად ყოფილიყვნენ დაც-
ვის დროს, თვითონ კი წავიდა
დავისთვისთან და პირტერი და
ცბიერი სიტყვებით აღუთქვამდა,
ჩაიბარებდა ქალაქს. ასეთი მო-

ბით 100 გვერდზე მოცემულ ტექსტს, დავინახეთ, როგორ მოულოდნელად წყდება
სიტყვა და ბოასის შესახებ იწყება ლაპარაკი.

ამგვარად აღწერილობა სამხედრო ოპერაციებისა და ჯარის მიერ გამოვლილი
ტერიტორიისა ეთანხმება იმას, რომ ბოასი გავიგათ როგორც ყ ვ ი რ ი ლ ა, ხოლო
ფაზისი როგორც რ ი ო ნ ი. აქ ჩვენ გვაქვს კიდევ ერთი მაგალითი ადგილობრივი
სახელის გადათარგმნისა. როგორც ცხენისწყალი, ნოქალაქვეი, ვარდციხე და სხვა
გადათარგმნეს ბერძნებმა, ისე ყვირილა გადაუთარგმნიათ Βράς-ად (ხმნისაგან
მოდთ-ყვირილი).

¹ ἔναι ხელნაწერები.

Οἱ δ' ἀμφὶ Μερμερόην ἐπειδὴ ἀφίκοντο ἐς τὸν στενωπὸν, ἐνταῦθα σφίσι τὸ Ῥωμαίων φυλακτῆριον ὑπὸ γηραιῶν ἐς ἑκατὸν ὕντες, καρτερῶς τε ἡμύνοντο, καὶ τοὺς τῆς εἰσόδου ἀποπειρωμένους ἀνέστηλλον. Πέρσαι δὲ οὐδαμῶς ὑπεχώρουν, ἀλλὰ τοὺς κτεινομένους αἰεὶ ἕτεροι ἐκδεχόμενοι πρόσω ἐχώρουν, παντὶ σθένει τὴν εἰσόδον βιαζόμενοι. Θνήσκουσι μὲν Πέρσαι πλεόν ἢ χίλιοι, κτείνοντες δὲ Ῥωμαῖοι ἀπέειπον, τοῦ τε ὀμίλου σφας βιαζομένου ὑπεχώρησάν τε καὶ ἐς τῶν ἐκείνη ὄρων τὰς ὑπερβολὰς ἀναδραμόντες ἐσώθησαν. Ταῦτα Δαγισθαῖος μαθὼν αὐτίκα τὴν προσεδρῆϊαν διέλυσεν, οὐδὲν τῷ στρατῷ ἐπιστείλας, ἐπὶ Φασίῳ τε ποταμῷ ἤλαυνε· καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ξύμπαντες εἶποντο, τὰ σφέτερα αὐτῶν ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἀπολιπόντες. Πέρσαι δὲ τὰ ποιούμενα κατιδόντες τὰς τε πύλας ἀνέφθον καὶ ἐπαξελθόντες ἀμφὶ τὰς καλύβας τῶν πολεμίων ἤλθον, ὡς τὸ στρατόπεδον ἐξαιρήσοντες. Τζάνοι¹ δὲ (οὐ γὰρ Δαγισθαῖοι ἐπιστόμενοι ἔτυχον) ἐβοήθουν ἐνταῦθα δρόμῳ, τρεψάμενοί τε πόνη οὐδενὶ τοὺς πολεμίους πολλοὺς ἔκτειναν. Πέρσαι μὲν οὖν φεύγοντες ἐντὸς τοῦ περιβόλου ἐγένοντο, Τζάνοι¹ δὲ λησάμενοι τὸ Ῥωμαίων στρατόπεδον εὐθύ τοῦ Ῥιζαίου ἐχώρησαν. Ἐνθεν δὲ ἐς Ἀθήνας ἔλθόντες διὰ Τραπεζουντίων ἐπ'

¹ τζάνοι G.

როდესაც მერმეროეს ჯარი მოვიდა ვიწრობში, იქ რომაელთა მცველი რაზმი დახვდა, ასი კაცი-საგან შემდგარი, რომელიც ძლიერი იცავდა თავს და ვიწრობში შესვლის მცდელებს იგერიებდა. სპარსელები კი არ იხევდნენ, არამედ მოკლულებს მუდამ სხვები ცვლიდნენ და წინ მიიწევდნენ და მთელი ძალღონით შესავალს არღვევდნენ. სპარსელებიდან ათასზე მეტი კაცი დაიხოცა; ხოლო რომაელები ელექისაგან მოიღალნენ და, როდესაც დიდი ბრძოლა დაიწვა მათ, უკან დაიხიეს და თავს უშველეს იქაური მთების მწვერვალებზე გაქცევით. როდესაც ეს დაგისთემ გაიგო, მაშინვე მოხსნა ალყა და ისე გასწია მდინარე ფაზისისაკენ, რომ არაფერი უბრძანებია ჯარისათვის. რომაელებიც ყველანი გაყვნენ და თავიანთი ქონება ბანაკში დასტოვეს. ხოლო სპარსელებმა რომ ეს დაინახეს, გააღეს კარები, გამოვიდნენ და მტრის კარვებთან მივიდნენ, რათა ბანაკი დაერბოათ. ჭანებმა კი (ისინი ხომ დაგისთეს არ გაჰყოლიან) იქ მიაშურეს საშველად, ადვილად აოტეს მტერი და ზვერი მოკლეს. სპარსელები გაიქცნენ კედლის შიგნით, ხოლო ჭანებმა დაარბიეს რომაელთა ბანაკი და დაიხიეს რიზესკენ, იქიდან კი ათინაში მივიდნენ და ტრაპეზუნტით შინ დაბრუნდნენ- ისეუ აპეკომისიყსან.

Μερμερόης δὲ καὶ ὁ Μήδων στρατός ἐνταῦθα ἦλθον ἡμέρᾳ μετὰ τὴν Δαγισθαίου ὑπαγωγῆν ἐνάτη· οὗ δὴ ἀπολελειμμένους ἐκ τοῦ Περσῶν φυλακτηρίου τραυματίας μὲν καὶ ἀπομάχους γεγενημένους πεντήκοντα καὶ τριακοσίους εὗρον, ἀκραίφνεις δὲ πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν μόνους· οἱ γὰρ ἄλλοι ἀπαντες ἐτεθνήκεισαν· ἴντηρ τὰ σώματα οἱ περιόντες τοῦ περιβόλου ἐκτὸς εὐδαμῆ ἔρριψαν, ἀλλὰ τῷ τῆς ἰσχυρῆς θυσώδει ἀποπνιγόμενοι· παρὰ δόξαν ἀντείχον, ὡς μὴ τινα ἐς τὸ πολιορκεῖν προθυμίαν τοῖς πολεμίοις, ἄτε τῶν πλείστων ἀπολιολότων σφίσι, παρέχονται. Ὁ τε Μερμερόης ἐπιτωθιάζων θακρύων τε καὶ θρήνων ἀξίαν Ἰωμαίων τὴν πολιτείαν ἔφασκεν εἶναι, οἷς γε δὴ ἐς τοῦτο ἀσθενείας περιστήκε· τὰ πράγματα, ὡς πεντήκοντά τε καὶ ἑκατὸν ἀτειχίστους¹ Πέρσας μηδεμιᾶ ἐξελεῖν δεδυνῆσθαι. Καὶ τοῦ μὲν περιβόλου ἀνοικοδομήσασθα· ἔσκα καταπεπτώκε· ἐν σπουδῇ ἐποιεῖτο· ἐπεὶ δὲ οὕτε τίτανον ἐν τῷ παραυτίκῳ οὕτε τι ἄλλο τῶν ἐς τὴν οἰκοδομίαν ἐπιτηδείων ἐν παρασκευῇ εἶχεν, ἐπενόει τάδε· θυλάκους λινοῦς, οἷς δὴ Πέρσαι τὰ ἐπιτηδεῖα σφίσι ἐσχομίσαντο ἐς γῆν τὴν Κολχίδα², φάμμου ἐμπλησάμενος ἐς τῶν λίθων τὴν

მერმეროე და მიდთა ჯარი მივიდნენ იქ მეცხრე დღეს დაგისთეს დახვეის შემდეგ. სპარსელთა მცველ რაზმიდან იქ მან იპოვა ვადარჩენილი დაჭრილი და ომი-სათვის გამოუსადეგარი სამას-ოთხმოცდაათი, ხოლო უვნებლად ვადარჩენილი მხოლოდ ასორმოც-დაათი: დანარჩენნი ყველანი და-ხოცილიყვნენ. ამათი გვამები ვა-დარჩენილებს კედლის იქით კი არ ვადაეყარათ, არამედ, თუმცა მათ ახრჩობდა მყრალი სუნი, მაგრამ იტანდნენ ამას ყოველგვა-რი მოლოდინის გარეშე, რათა, რადგან მეტი წილი სპარსელე-ბისა დაღუპული იყო, მტერს ამის დანახვაზე არ შემატებოდა ვარემოცვის სიმხნევე. მერმეროეს ეს ამბავი სასაცილოდ არ ეყო და ამბობდა რომაელთა სახელმწიფო ცრემლებისა და ტირილის ღირ-სისა; მათი საქმეები ისეთ უძლუ-რებაში ჩაეარდნილიყო, რომ ვე-რავითარი ხერხით ვერ შესძლე-ბოდათ ასორმოცდაათი ვაუმავრე-ბელი სპარსელის დაპყრობა, და ის ეშურებოდა კვლავ აეშენებინა კედლის ის ნაწილი, რომელიც ჩამონგრეული იყო, ხოლო, რად-განაც მას არც კირი მქონდა მზად იმ წუთს, არც სხვა რამ, აღშე-ნებისათვის საჭირო მასალა, შემ-დეგი მოისახრა: ქვების აღვიდას მან დაილაგა ტილოს ტომრები,

¹ ათეულობის გამოტოვებულია G-ში.

² კოლხიდა G.

χώραν ἐτίθετο, οἱ δὲ ἐνταῦθα βαλλόμενοι ἀντὶ τοῦ τοίχου ἐγίνοντο. Καὶ τρισχίλιους μὲν τῶν μαχίμων ἀπολεξάμενος αὐτοῦ εἶπεν, οἷσπερ τὰ ἐδῶδεμα οὐκ ἐξ χρόνου κατέθετο μῆκος, ἐπιστεῖλας τοῦ περιβόλου τῆς οἰκοδομίας ἐπιμελεῖσθαι αὐτὸς δὲ παντὶ τῷ ἄλλῃ στρατῷ ὀπίσω ἀπήλαυεν. ἐπεὶ¹ τὲ οἱ ἑδῶ τῆ αὐτῆ ἐνθῆνδε ἴοντι οὐδεὶς τῶν ἀναγκαιῶν ἐγίνετο πόρος, ἅπαντα ἐν Πέτρα λιπόντι, ἅπερ ἐπιφερόμενος ἐξ Ἰβηρίας ὁ στρατὸς ἔτυχεν, ἄλλην τινὰ πορείαν ἵνα διὰ τῶν ταύτη ὁρῶν διανοεῖτο, ἵνα δὴ ἀνθρώπους οἰκεῖν ἔμαθεν, ὅπως ληϊζόμενοι ἀποζῆν θύωνται. Ἐν ταύτῃ τῇ πορείᾳ τῶν τις ἐν Λαζοῖς λογιμῶν, Φούβελις ὄνομα, Πέρσας ἀνλιζομένους ἐνήδρευσε, Δαγισθαῖον ἄμα Ῥωμαίων δισχίλιος ἐπαγόμενος, οἱ δὲ τῶν Περσῶν ἐξ ἐπιδρομῆς Ἰππους νέμοντάς τινας ἔκτειναν, Ἰππους τε ληισάμενοι δι' ὀλίγου τὴν ἀναχώρησιν ἐποίησαντο. Οὕτω μὲν ὁ Μερμερόης τῷ Μήδων στρατῷ ἐνθῆνδε ἔει.

შწყვესი, და, ცხენებიც რომ დაიტაცეს, ცოტა ხნის შემდეგ უკან დაბრუნდნენ. ამრიგად, მერმეროე წავიდა იქიდან მდლთა ჯარიოთურთ.

Ὁ δὲ Γουβάζης, μαθὼν ὅσα δὴ Ῥωμαῖοις ἐν τε τῇ Πέτρᾳ καὶ τῷ στενωπῷ ξυνηγέθη γενέσθαι, οὐδ' ὡς ἔδεισεν, οὐδὲ τῆν ἐν τῷ

რომლებითაც სპარსელებმა თავისთვის საჭირო სურსათი ნოტიანეს კოლხიდაში, და აავსო ისინი ქვიშით. ეს ტომრები იქ იქმნა დაყრილი და კედლის მაგიერი გახდნენ. სამი ათასი მებრძოლიც გამოარჩია მან და იქ დასტოვა, რომელთაც სურსათი დაუტოვა, არც თუ დიდი ხნის საყოფი, და უბრძანა ეზრუნათ კედლის აშენებისათვის, თვითონ კი მთელი დანარჩენი ჯარით უკან გაბრუნდა. რადგანაც მას, იმავე გზით იქითკენ მიმავალს, არაფერი საჭირო სახსარი აღარ ხედებოდა, ყველაფერი კი, რაც ჯარმა იბერიიდან მოიტანა, პეტრაში დასტოვა, გადასწყვიტა წასულიყო სხვა გზით, იქაურ მთებზე, სადაც — გაიგო მან, რომ მცხოვრებლები იყვნენ, რათა ჯარისკაცებს შესძლებოდათ რბევით ერჩინათ თავი. ამ გზაზე ლაზთა ერთი დიდებულთავანი, სახელად ფუბელი, ჩუსაფრდა დაბინავებულ სპარსელებს, მას მოჰყავდა დაგისტე ორი ათასი რომაელიოთურთ, რომელთაც დახოცეს მოულოდნელად რამდენიმე ცხენის

გუბაზმა რომ გაიგო, რაც რომაელებს გადახდათ პეტრაში და ვიწრობშიაც, არც შეშინდა, არც მის მიერ დაკერილი ვიწრო-

¹ აქედან დაწყებული ვიდრე ამ ნაწყვეტის ბოლომდე (შეი) გამოტოვებულია VG-ში.

κατ' αὐτὸν στενωπῷ φυλακτῆν
 εἶπεν, ἐνταῦθα σφίσι τὴν κερ-
 λῆν τῆς ἐλπίδος οἰόμενος εἶναι.
 Ἐξηπίστατο γὰρ ὡς, ἦν καὶ Ἰω-
 μπίους ἐκτὸς Φάσιδος ποταμοῦ
 βιασάμενοι Πέρσαι τὸν στενωπὸν
 διαβῆναι: καὶ ἐν Πέτρῳ γενέσθαι
 δεδύνηται, οὐδὲν ἂν ἐνθύνθε Λα-
 ζῶν τῆ χώρῃ προστρίψαντο βλά-
 βος, Φάσιν διαβῆναι οὐδεμιᾶ μη-
 χανῆ ἔχοντες, ἄλλως τε καὶ νηῶν
 οὐ παρουσῶν σφίσιν. Ὁ γὰρ ποτα-
 μὸς οὕτως βάρθους μὲν εἶπερ τις
 ἄλλος ἰκανώτατα ἔχει, εὐρους δὲ
 ἐπὶ πλεῖστον διήκει. Τῆς μέντοι
 ῥύμης αὐτῷ τοσοῦτον περίεστιν
 ὥστε δι' ἑς τὴν θάλασσαν ἐκβα-
 λῶν¹ ἐπὶ μακρότατον κατὰ μόνας
 χωρεῖ, οὐδαμῆ ταύτῃ ἐπιμιγνύ-
 μενος ἕδωρ ἀμέλει πότιμον τοῖς
 ἐκείνῃ ναυτιλλομένοις ἕδρευεσθαι
 πάρεστιν ἐν μέσῳ πελάγει. Καὶ
 φυλακτῆρια μέντοι τοῦ ποταμοῦ
 ἐντὺς πεποιήνται πανταχόθι² Λα-
 ζοί, τοῦ μεγδέ ναυσὶ διαπορθμευ-
 ομένοις τοῖς πολεμίοις ἀπόβασιν
 ἐς τὴν γῆν εἶναι. Βασιλεὺς δὲ
 Ἰουστινιανὸς Σαβείρων μὲν τῷ
 ἔθνηι τὰ ξυγκείμενα χρήματα

ბის დაცვას გაანებდა თავი, რად-
 გან ფიქრობდა, რომ იქ იყო მათ-
 თვის თავიდათავი იმელი, იმან
 კარგად იცოდა, რომ, თუ სპარ-
 სელები დაძლევედნენ რომაელებს
 მდინარე ფაზისის იქით¹ და ვიწ-
 რობის გადასვლას და პეტრაში
 მისვლას შეძლებდნენ, ვერავითარ
 ზიანს ლაზთა მიწა-წყალს ამით
 ვერ მიიყენებდნენ, რადგან ისინი
 ვერას ვხვით ვერ გადალახავდნენ
 ფაზისს, განსაკუთრებით იმიტომ,
 რომ მათ ნაგები არ ჰქონდათ.
 ამ მდინარეს ხომ სიღრმე აქვს
 სხვებზე არა ნაკლები, სიგანითაც
 დიდ მანძილზეა გადაჭიმული: სი-
 სწრაფეც მას ისეთი აქვს, რომ
 ზღვაში ჩასული ის კარგა მან-
 ძილზე ცალკე მიმდინარეობს, ისე,
 რომ მას არ უერთდება, ამიტომ
 იქ შენაოსნეთათვის მოსახერხებ-
 ლეია შუა ზღვაში მიიღონ სას-
 მელი წყალი². და მდინარის აქეთ
 ყველგან სმაგრებშიც გაუკეთე-
 ბიათ ლაზებს, რათა ნაგებით მო-
 მავალი მტრისათვის ხმელეთზე
 გადმოსვლა არ ყოფილიყო შესაძ-
 ლებელი. მეფე იუსტინიანემ სა-
 ბირთა ტომს გაუგზავნა დაპირე-

¹ აქ (ἐκτὸς Φάσιδος ποταμοῦ) იგულისხმება რიონის მარცხენა ნაპირი (სამხ-
 რეთით), ვინაიდან ამ ცნობის მიმწოდებელი რიონის ჩრდილოეთით არის (შდრ. ხე-
 მით გვ. 101, ზეფ. 2), ისევე როგორც ცოტა ქვეით (გვ. 113, ქვემოდან 7 სტრ.)
 „მდინარის აქეთ“ იგულისხმება რიონის მარჯვენა ნაპირი, სადაც „სმაგრებშიც
 გაუკეთებიათ ლაზებს“ (არქეოპოლისი და სვ.).

² ἐμβαλῶν G.

³ πανταχόθι VG, πανταχόθεν P.

⁴ ასევე აქვს აღწერილი შავ ზღვაში შერთული ფაზისის სასმელი წყალი არ ია-
 გეს (Peripl. v, ed. Hercher, p. 91: 6. კეკალ მაძე, ფლ. არიანე, გვ. 37—38).

ἔπειθε, Γουβάζην¹ δὲ καὶ Ἀλ-
ζούς χρήμασιν ἄλλοις δεδώρηται.
Ἐτύγχανε δὲ πολλῶ πρότερον καὶ
ἄλλο στρατεύμα λόγου ἄξιον ἐς
Λαζικήν πέμψας, οἳ οὐπω ἀφικό-
μενοι ἐνταῦθα ἔτυχον. Ἦρχε δὲ
αὐτῶν Ρεκίθαγος² ἐκ Θράκης,
ἀνὴρ ξυνετός τε καὶ ἀγαθός τὰ
πολέμια. Ταῦτα μὲν οὖν ταύτη
πῆ εἶχε.

Γενόμενος δὲ ὁ Μερμερόης ἐν
τοῖς ὄρεσιν, ὥσπερ μοι εἴρηται,
Πέτρην ἐνθὲνδε τῶν ἐπιτηδείων
ἐμπιπλάναι ἐν σπουδῇ εἶχεν. Ἐκαρ-
κέσειν γὰρ τῷ ἐνταῦθα φυλακτη-
ρίῳ ἐς τρισχιλίους ὄντι τὰ ἐδώ-
θημα οὐδαμῇ ἔφετο. Ἄπερ εἰσχομι-
σάμενοι ξὺν αὐτοῖς ἔτυχον. Ἄλλ'
ἔπει τὰ ἐν ποσὶ σφίσι γινόμενα
μόλις ἀπέχρη ἐς τὴν δαπάνην τῆ
στρατιᾶ ταύτη, οὐχ ἦσπον ἢ τρισ-
μυρίοις οὖσι, καὶ ἀπ' αὐτοῦ οὐδὲν
ὄτι καὶ λόγου ἄξιον πέμψεν ἐς
τὴν Πέτρην οἷοί τε ἦσαν, λογι-
σάμενος εὐρισκε σφίσι ἄμεινον
εἶναι τὸ μὲν πλεόν τοῦ στρατοῦ
ἀπαλλάσσεσθαι ἐκ γῆς τῆς Κολ-
χίδος³, ὀλίγους δὲ τινὰς ἐνταῦθα
μείναι, οἳ δὴ ἔμελλον τῶν ἐπιτη-
δείων, οἷς ἂν ἐντύχοιεν, πολλὰ
μὲν ἐς τὸ ἐν Πέτρᾳ φυλακτήριον
ἐσχομιζέσθαι, τοῖς δὲ ἄλλοις αὐτοὶ
διαρκῶς χρῆσθαι: ἀνδρας οὖν
ἐς πεντακισχιλίους ἀπολεξάμενος

ბული ფული, ხოლო გუბაზი და
ლაზები კიდევ ფულით დაასა-
ჩუქრა. დიდი ხნით აღრე კი გაგ-
ზავნა მან ლაზიკეში მრავალრიც-
ხოვანი ჯარი, რომელიც იქ ჯერ
კიდევ არ მისულაო. მათ სათა-
ვეში იდგა რეკითანგე თრაქიელი,
კაცი გონიერი და სამხედრო საქ-
მეების მცოდნე. ასეთი იყო საქ-
მის ვითარება.

მერმეროე რომ მთებში მივი-
და, როგორც ჩემ მიერ იყო ნათ-
ქვამი, ის ეშურებოდა იქიდან
პეტრასთვის სურსათი მიეწოდე-
ბოდა. მისი აზრით, იქაურს, სამი
ათას კაცისაგან შემდგარ მცველ
რამზს არ ეყოფოდა სურსათი,
რომელიც მას მქონდა მარავად-
მაგრამ, რადგან ის, რაც მათ
გზა-გზა იპოვეს, ძლივს კმაროდა
ამ ჯარის გამოსაკვებად, რომე-
ლიც სულ ცოტა ოცდაათი ათასი
კაცისაგან შედგებოდა, და იქი-
დან ვერაფერს გაგზავნიდნენ პეტ-
რაში, რომ სათქმელად ღირებო-
და, მან (ე. ი. მერმეროემ) მიზან-
შეწონილად დაინახა მეტი წილი
ჯარისაგან გაეყვანა კოლხიდიდან
და მცირეოდენნი დაეტოვებინა იქ,
რომლებიც იმ სურსათიდან რომე-
ლსაც იშოვიდნენ, მეტნაწილს
პეტრას სიმაგრეში მიაწოდებ-
დნენ, დანარჩენს კი თვითონ მო-
იხმარდნენ. მან გამოარჩია და დას-

¹ Γουβάζην— დედოფელი გამოტოვებულია VG-ში.

² Ρεκίθακος G.

³ კოლხიდოს G.

αὐτοῦ εἶασεν, οἷς δὴ ἄρχοντας
ἄλλους τε τρεῖς καὶ Φάβριον¹
κατεστήσατο. Πλείους γὰρ ἐνταῦθα
λεῖπεσθαι: οὐ οἱ ἔδοξεν ἐπάναρχος
εἶναι, πολεμίων οὐδ' αὖθις ὄντων.
Αὐτὸς δὲ τῷ ἄλλῳ στρατῷ ἐς τὴν
Περσαρμενίαν ἐλθὼν ἡσύχαζεν ἐν
τοῖς ἀμφοῖν Δούβριος χωρίοις.

Οἱ δὲ πεντακισχίλιοι, ἐπεὶ
ἐγγυτέρω τῶν Λαζიკῆς ἐσχάτων
ἦλθον, παρὰ ποταμὸν Φάσιν ἐστρα-
τοπεδεύσαντο ἅπαντες, ἔνθεν τε
κατ' ὀλίγους περιιόντες ἐληίζοντο
τὰ ἐκείνη χωρία. Ὡν δὴ ὁ Γουβά-
ζης αἰσθόμενος τῷ Δαγισθαίῳ
ἐπέστελλε βοηθεῖν ἐνταῦθα σπου-
δῆ δράσειν γὰρ σφίσι τοὺς πολε-
μίους κακὸν τι μέγ' αὖθις ἔσσε-
σθαι. Ὁ δὲ κατὰ ταῦτα ἐποίει,
παντὶ τε τῷ Ῥωμαίων στρατῷ
ἐπίπροσθεν ἦει, ἐν ἀριστερᾷ ἔχων
ποταμὸν Φάσιν, ἕως ἐς χῶρον
ἀφίκετο ἵνα δὴ οἱ Λაζοὶ ἐστρα-
τοπεδεύοντο ἐν τῇ ἑτέρᾳ τοῦ πο-
ταμοῦ ὄχθῃ. Ἐτύγχανε δὲ ταύτῃ
ὁ Φάσις διαβατὸς ὢν, ὅπερ Ῥω-
μαῖοι μὲν καὶ Πέρσαι ἀπειρίζ τῶν
ἐκείνη χωρίων ὡς ἤμιστα ὑπετό-
παζον, Λაζοὶ μὲντοι ἐξεπιστάμε-
νοι ἐνταῦθα διέβησαν ἐξακιναιῶς
καὶ ἀνεμίγνυντο τῷ Ῥωμαίων
στρατῷ. Πέρσαι δὲ ἀνδρας χιλιού-
των ἐν σφίσι δοκίμων ἀπολεξάμε-
νοι ἐπαμφαν, ὡς μὴ τις ἐπὶ τὸ
στρατόπεδον κακουργήσῃ ἴοι.

ტოვა იქ ხუთი ათასი კაცი, რო-
მელთა სათავეშიც დააყენა ფა-
რიზი და სამი სხვა სარდალი.
მისი აზრით, საჭირო არ იყო იქ
მეტის დატოვება, რადგან მტერი
არსად არ ჩანდა. თვითონ კი
დანარჩენი ჯარით მივიდა პერ-
სარმენიაში და დაისვენა დვინის
მახლობელ სოფლებში.

როდესაც ეს ხუთიათასი ლა-
ზიკის საზღვრების მახლობლად
მივიდა, ყველანი დაბანაკდნენ
მდინარე ფაზისის გასწვრივ და
იქიდან ჯგუფ-ჯგუფად უვლიდნენ
იქაურ სოფლებს და არბევდნენ.
ეს რომ გუბანმა გაიგო, სთხოვა
დავისთვის საჩქაროდ მიშველე-
ბოდა იქ, ვინაიდან მათთვის შე-
საძლებელი ვახდებოდა მტრისა-
თვის დიდი ვნება მიეტანათ. ისიც
ასე მოიქცა და რომაელთა მთე-
ლი ჯარით წინ გაემართა, ისე
რომ მდინარე ფაზისი მარცხნივ
ჰქონდა, ვიღრე იმ ადგილს მიაღ-
წევდა, სადაც, მდინარის მეორე
ნაპირას, ლაზები იყვნენ დაბანა-
კებული. ამ ადგილას ფაზისის
ფონს გადასვლა შეიძლებოდა,
რაც რომაელებსა და სპარსელებს
იმ ადგილების უცოდნელობის
გამო აინუნშიაც არ მოსდიოდათ.
ლაზებმა კი ეს იცოდნენ, უცრად
გავიდნენ იქ და შეურთდნენ რო-
მაელთა ჯარს. სპარსელებმა გა-
მოარჩიეს და გაგზავნეს ათასი
კაცი, მათში ყველაზე უფრო გა-

¹ Φαύριον P.

Ἐνπερ οὖν ἐπὶ κατασχοπῇ προτε-
ρήσαντες καὶ παρὰ δόξαν ἐς τοὺς
πολεμίους ἐμπεπτωκότες τὸν πάντα
λόγον ἐσήγγειλαν. Διὸ δὴ Ῥωμαῖοί
τε καὶ Δαξοὶ τοῖς χιλίοις ἐξάπι-
ναίως ἐπέστησαν, οὐδεὶς τε αὐτῶν
διαφυγεῖν ἔσχεν, ἀλλ' οἱ μὲν πολ-
λοὶ διαφθάρησαν, τινὰς δὲ αὐτῶν
καὶ ζωγρήσαντες, οἳ τε ἄμφι Γου-
βάζην καὶ Δαγισθαῖον τό τε μέτ-
ρον τοῦ Μήδων στρατοῦ καὶ τὸ
τῆς ὁδοῦ μήκος μαθεῖν ἰσχυσαν,
καὶ ὅπη ποτὲ αὐτοῖς τὰ παρόντα
ἔχοι. Ἄραντες οὖν καντὶ τῷ στρα-
τῷ ἐπ' αὐτοὺς ἦσαν, διαριθμού-
μενοι ὅπως πόρρω που τῶν νυκ-
τῶν ἐπιπέσοιεν σφίσι τετρακισχι-
λιοὶ δὲ καὶ μύριοι ἦσαν. Οἱ μὲν
οὖν Πέρσαι πολέμιον οὐδὲν ἐν νῆρ
ἔχοντες μακρὸν τινα ὑπνον ἐκά-
θευδον· τὸν τε γὰρ ποταμὸν ἀπό-
ρευτον φῶντο εἶναι καὶ τοὺς
χιλίους, οὐδενὸς σφίσιν ὑπαντιά-
σαντος, ἐπὶ μακρότατόν πη δὲφ
ἴεναι. Ῥωμαῖοι δὲ αὐτοῖς καὶ
Δαξοὶ ἑρθρου βαθείος ἀπροσδόκη-
τοὶ ἐπιπεσόντες τοὺς μὲν ἔτι ὑπνον
αἶρουμένους εὗρον, τοὺς δὲ ἄρτι
ἔξ ὑπνου ἐγγερμένους καὶ γυμ-
νοὺς ἐπὶ τῶν στρωμάτων καιμέ-
νοους. Διὸ δὴ αὐτῶν οὐδενὶ ἐς
ἀλκὴν ἰδεῖν ζυγηγέχθη, ἀλλ' οἱ
μὲν πλείστοι καταλαμβανόμενοι
ἔθνησκον, τινὰς δὲ καὶ ἐζώγρη-
σαν οἱ πολέμοι, ἐν τοῖς καὶ τῶν
ἀρχόντων ἕνα τετύχηκεν εἶναι,
ὀλίγοι δὲ τινες ἐν σκότῳ διαφεύ-
γοντες ἐσώθησαν. Τό τε στρατό-

მოცდილები, რათა არავინ წამო-
სულიყო და არ აეობრებინა მათი
ბანაკი. იმათგან ორნი დაზვერვის
მიზნით წინ მიდიოდნენ და მო-
ულოდნელად მტრის ხელში ჩა-
ვარდნენ, და მათ უამბეს ყველა-
ფერი მტერს. ამის წყალობით
რომაელები და ლაზები უეცრად
თავს დაესხნენ იმ ათას კაცს და
ვერც ერთმა იმათგან ვერ მოა-
ხერხა გაქცევა: ბევრი დაიღუპა,
ხოლო ზოგიერთი მათგანი ტყვედ
წაიყვანეს გუბაზისა და დაგისთეს
კაცებმა, რომელთაც მოახერხეს
მათგან გაეგოთ მიღთა ჯარის
რაოდენობა და ისიც, თუ რა
სიშორეზე და რა მდგომარეობაში
იყვნენ ისინი. ისინიც გამოემართ-
ნენ მთელი ჯარით და წამოვიდ-
ნენ მათ წინააღმდეგ იმ გამოან-
გარიშებით, რომ გვიან ღამით
მათ თავს დასხმოდნენ: ისინი
თოთხმეტი ათასი იყვნენ. სპარ-
სელები კი მტერს არ მოელოდ-
ნენ და ღრმა ძილში იყვნენ, რად-
გან, იმათი აზრით, მდინარეზე
გადმოსვლა შეუძლებელი იყო,
და ის ათასი კაცი დიდ მან-
ძილზე წავიდა წინ ისე, რომ მათ
ვერავინ შეხვდა მოწინააღმდეგე,
ხოლო რომაელები და ლაზები
ჯერ კიდევ რიგორაზე რომ მოუ-
ლოდნელად თავს დაესხნენ, ზო-
გიერთები ძილში იპოვეს, ზოგი-
ერთებს კი ის იყო გამოეღვიძათ
და ტიტვლები ისხდნენ ლოგი-
ნებზე. ამიტომ არც ერთ მათგანს
ალარ მოუხდა შებრძოლებაზე

πεδον Ῥωμαῖοι καὶ Λαῶι αἶρουσι
 καὶ τὰ σημεῖα πάντα, ὅπλα τε
 πολλὰ καὶ χρήματα μεγάλα ἐλη-
 σαντο, καὶ ἵππων τε καὶ ἡμι-
 νων μέγα τι χρήμα, ἐπὶ μακρό-
 τaton δὲ τὴν δίωξιν ποιησάμενοι
 καὶ Ἰβηρίας πόρρω ἀφίκοντο.
 Ἐνθα δὴ καὶ ἄλλοις τισὶ Περσῶν
 ἐντυχόντες πολλοὺς ἔκτειναν. Οὕτω
 μὲν ἐκ Λαζικῆς Πέρσαι ἀπήλλα-
 ξαν, Ῥωμαῖοι δὲ καὶ Λαῶι τὰ
 τε ἄλλα ἐπιτήδεια καὶ ἄλευρα
 καμπληθῆ ἔντασθα ἐρόντες ἀπαν-
 τα ἔκασαν ἄπερ ἐξ Ἰβηρίας¹ οἱ
 βάρβαροι ἐπηγάγοντο, ἐφ' ἧ ἐς
 Πέτραν ἐσκομίσοντα. Λαζῶν τε
 πολλοὺς ἐλίποντο ἐν τῇ στενοπῶ,
 ὡς μηκέτι Πέρσαις ἐς Πέτραν τὰ
 ἐπιτήδεια ἐσκομίζεσθαι. δυνατὰ
 εἶη, ζῶν τε τῇ ἄλλῃ λεία καὶ
 τοῖς αἰχμαλώτοις ἀνέστρεφον.
 Καὶ τέταρτον ἔτος ἐτελεύτα Ῥω-
 μαίοις τῆς ἐς Πέρσας ἐκεχειρίας,
 τρίτον καὶ εἰκοστὸν ἔτος Ἰουστι-
 νιανοῦ βασιλέως τὴν αὐτοκρά-
 τορα ἀρχὴν ἔχοντος (Haugy I
 289,17—303,12).

ფიქრიც: მეტი წილი მოკლულ
 იქნა, ხოლო ზოგიერთები, რო-
 მელთა შორის ერთი სარდალიც
 აღმოჩნდა, მტერმა დაატყვევა,
 მცირეოდენი კი სიბნელეში გა-
 იქცა და გადაჩჩა. რომაელებმა
 და ლაზებმა აიღეს ბანაკი და
 ყველა ღროშა, დაიტაცეს ბევრი
 იარაღი და დიდძალი ფული და
 აუარებელი ცხენი და კერძოგირი.
 ისინი დიდ მანძილზე დაედევნენ
 მტერს და მიაღწიეს იბერიის
 სიღრმეში. იქაც შეხვდნენ სხვა
 სპარსელებს და ბევრი მოკლეს.
 ამრიგად, სპარსელები გავიდნენ
 ლაზიკიდან, ხოლო რომაელებმა
 და ლაზებმა სხვა სურსათიც და
 აუარებელი ფქვილიც იპოვეს
 და ყველაფერი დასწვეს, რაც კი
 ბარბაროსებს იბერიიდან წამოე-
 ლოთ, რათა პეტრაში შემოეტა-
 ნათ. მათ მრავალი ლაზი დასტო-
 ვეს ვიწრობაში, რომ სპარსელებს
 აღარ შესძლებოდათ პეტრაში
 სურსათის შეტანა, და დანარჩენი
 ნადავლითა და ტყვეებით უკან
 დაბრუნდნენ. რომაელებს გაუთავ-
 დათ მეთოხე წელი სპარსელებთან
 ღროვბითი ზავისა, ოცდამესამე
 წელი იუსტინიანე მეფის თვითმპყრობელობისა.

¹ იბერიას G.

DE BELLO GOTHICO

კანეთისა და ლაზეთის აღწერა

Ὅσα μὲν ἄχρι τοῦδε μοι δεδιήγηται, τῆδε ζυγγεγραπται ὑπερ δυνατὰ ἐγεγόνε: ἐπὶ χωρίων ἐφ' ὧν δὴ ἔργα τὰ πολέμια ξυνηνέχθη γενέσθαι διελόντι τε καὶ ἀρμισσαμένη τοὺς λόγους, οἵπερ δὴ ἐξενεχθέντες πανταχόθι: δεδιήλωνται: τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς. Τὸ δὲ ἐνθένδε οὐκέτι μοι τρόπῳ τῷ εἰρημένῳ ζυγκίεσται. Ἰράμματα γὰρ τοῖς ἐς τὸ πᾶν δεδηλωμένοις οὐκέτι εἶχον τὰ ἐπιγινόμενα ἐναρμόζεσθαι, ἀλλ' ὅσα κατὰ τοὺς πολέμους τοῦσδε γεγονέναι ξυνέβη, ἔτι μέντοι: καὶ ἐς τὸ Μήδων γένος, ἐπειδὴ τοὺς ἔμπροσθεν λόγους ἐξήνεγκα, ἐν τῷδε μοι τῷ λόγῳ πάντα γεγράψεται. Ἰστορίαν τε αὐτῶν ἐπάναγκες ποιήσθαι ζυγκίεσθαι. Ἦδη μὲν οὖν ὅσα ξυνέβη ἄχρι ἐς τὸ τέταρτον ἔτος τῆς πενταετηρίδος ἐκεχειρίας, ἣ Ῥωμαίοις ἐγεγόνει καὶ Πέρσαις, ἐν τοῖς ἔμπροσθεν μοι δεδιήγηται λόγοις: τῷ δὲ ἐπιγινόμενῳ ἐνιαυτῷ Μηδικῆς στρατιᾶς πολὺς ὄμιλος ἐς γῆν τὴν Κολχίδα ἐσέβαλλον. Οἵπερ ἐφειστήκει Πέρσης ἀνήρ, Χοριάτης¹ ὄνομα, πολέμων

VIII 1. რაც ჩემ მიერ აქამდე მოთხრობილი, დაიწერა ისე, როგორც ეს შესაძლებელი იყო იმ ადგილების მიხედვით, სადაც საომარი ამბები დატრიალდა; ასე დავანაწილე და ავკინძე მე ის წიგნები, რომლებიც გამოქვეყნდა და გაიცნეს ყველგან, რომელთა მთელ სამყაროში. აქედან კი მე უკვე აღარ შემიძლია ზემოხსენებული წესით ვწერო. ვინაიდან საყოველთაოდ გამოქვეყნებულ ნაწერებს მე უკვე ვეღარ მივაკერებ იმ ამბებს, რაც შემდეგ მოხდა. მე ამ წიგნში აღვწერ ყველაფერს, რაც ამ ომების დროს მოხდა, იმასაც, რაც მიღთა ტომთან დატრიალდა, — მის შემდეგ რაც მე უკვე გამოვეცი ჩემი წიგნები — ისე რომ ამათი ისტორია აუცილებელია ქრელი გამოვიდეს. ჩემ მიერ ხომ წინა წიგნებში მოთხრობილი ის, რაც იმ ხუთწლიანი ზავის მეოთხე წლამდე მოხდა, რომელიც რომაელებსა და სპარსელებს შორის დაიდვა, ხოლო შემდეგ წელს მიღთა ჯარის დიდი სიმრავლე შეიჭრა კოლხეთის ქვეყანაში. მათ სათაე

¹ χοροσίτης ს.

ἐσάξαν πολλῶν ἔμπειρος. Καὶ αὐτῷ ξύμμαχοι βάρβαροι τοῦ Ἀλανῶν γένους πολλοὶ εἶποντο. Οὗτος ὁ στρατὸς ἐπειδὴ ἀφίκαντο ἐς χώραν τῆς Λαζικῆς, ἣ ἐπικαλεῖται Μοχήρησις¹, ἐν ἐπιτηδείῳ στρατοπεδευσάμενοι ἔμεινον. Ῥεῖ δὲ πῆ ἐνταυθα ποταμὸς Ἴπικις², οὐ μέγας οὐδὲ ναυσίπορος, ἀλλὰ καὶ ἱκπευαὶ καὶ ἀνδράσι πεζοῖς ἐσβατὸς, οὐ δὲ ἐν δεξιᾷ τὸν χάρακα ἐποιήσαντο, οὐ παρὰ τὴν ἔχθην, ἀλλὰ κατὰ πολὺ ἀποθεν, Ὅπως δὲ τοῖς τὰδε ἀναλεγομένοις ἐκδήλα τὰ ἐπὶ Λαζικῆς χωρία ἔσται ὅσα τε γένη ἀνθρώπων ἀμφ' αὐτὴν ἴδρυνται, καὶ μὴ ὑπὲρ τῶν ἀφανῶν σφίσι· ὡσπερ οἱ σκιαμαχοῦντες διαλέγεσθαι ἀναγκάζονται, οὐ μοι ἀπὸ καιροῦ ἔδοξεν εἶναι ἀναγράφασθαι ἐνταυθα τοῦ λόγου ὄντινα δὴ τρόπον ἀνθρώποι οἰκοῦσι τὸν Εὐξείνιον καλούμενον Πόντον, οὐκ ἀγνοοῦντι μὲν ὡς καὶ τῶν παλαίστιρων τισὶ γέγραπτα· ταῦτα, οἰομένῳ δὲ οὐκ ἐς τὸ ἀκριβὲς αὐτοῖς πάντα εἰρησθαι· ὧν γέτινες Τραπεζούντων ἑμόρους ἢ Σάνους³ ἔφασαν, οἱ τανῶν Τζάνοι· ἐπικαλοῦνται, ἢ Κόλχους⁴ εἶναι, Λαζοὺς ἑτέρους καλέσαντες, οἱ καὶ νῦν ἐπὶ τούτου προσ-

ვეში ედგა ერთი სპარსელი, სახელად ბორიანე, ომებში ძალიან გამოცდილი: მას მოკავშირეებად მისდევდა მრავალი ბარბაროსი ალანთა ტომიდან. როდესაც ეს ჯარი ლაზიკის იმ ადგილში მივიდა, რომელსაც მოხირისი ეწოდება, დასაბანაკებლად დადგა მოხერხებულ ადგილას. იქ ჩამოდის მდინარე იპისი, არც დიდი და არც ნავთსავალი, რომლის გადასვლა შეუძლიათ ცხენოსანთ და ფეხდაფეხ მავალთაც; ამის მარჯვენა ნაპირას გაიკეთეს თბრილ-სიმაგრე, მაგრამ ნაპირასი არა, არამედ კარგა მოშორებით იქიდან⁵. რომ ამის წამკითხველთათვის ნათლად წარმოსადგენი იყოს ლაზიკის ქვეყნები ისიც, თუ რა ტომები მკვიდრობენ მის გარშემო, და რომ ისინი იძულებული არ იყვნენ ილაპარაკონ მითთვის უცნობ მოვლენებზე, მსგავსად აჩრდილის მეზობლთა, მე ვფიქრობ უდროო არ იქნება აღწერო ამ წიგნში, თუ როგორ არიან ხალხები დასახლებული ევრეთწოდებულ ევქსინის პონტოზე; მე კარგად ვიცი, რომ ზოგიერთს ძველ მწერალთაგან ეს აღწერილი აქვს, მაგრამ ვფიქრობ, რომ მათ ზედმიწევნით არა აქვთ ყველაფერი განხილული:

¹ მოჩერისი K, მოხერისი L.

² Ἰπικის K, Ἰპიკის L, Ἰპიკის Dind.

³ ტრაპეზუნთ ἑμόρους ἦσαν οὗς K, ἑμόρους ლაზონ ტჯანოუს L.

⁴ კოლხოუს.

⁵ აქ შეწვევითი ცხრობას პროკოპი განავრცობს VIII, 8-ში (იხ. ქვემოთ გვ. 146).

αγορεύονται τοῦ θνόμετος. Καί-
 τοι ἔστι τούτων οὐδέτερον. Ἰζά-
 νοι μὲν γὰρ τῆς παραλίας ὡς
 ἀπωτάτω ἔντες προσοικουσι τοὺς
 Ἄρμενίους¹ ἐν τῇ μεσογείᾳ καὶ
 ἄρη πολλὰ μεταξὺ ἀποκρέματα,
 λῖαν τε ἄβρατα καὶ ὄλιως κρημ-
 νώδη, χώρα τε πολλὴ ἔρημος
 ἀνθρώπων ἐς αἰεὶ οὖσα καὶ χα-
 ράδραι ἀνέχβατοι καὶ λόφοι ἰσώ-
 δεις καὶ σήραγγες ἀδιέξοδοι, οἷς
 οἱ ἄπασι μὴ ἐπιθαλάσσιοι εἶναι
 διαίρονται. Ἰζάνοι. Κόλχους δὲ
 <οὐχ> οἷόν τέ ἔστι μὴ τοὺς Λα-
 ζοὺς εἶναι, ἐπεὶ παρὰ Φάσιν πο-
 ταμὸν ἤκηνται· τὸ δὲ ὄνομα μόν-
 ον οἱ Κόλχοι, ὡσπερ ἀνθρώπων
 ἔθνη καὶ πολλὰ ἔτερα, τανῦν ἐς
 τὸ Λαζῶν μεταβέβλητα. Χωρὶς
 δὲ τούτων καὶ μέγας αἰὼν μετὰ
 τοὺς ἔκείνα ἀναγραφαιμένους ἐπι-
 γενόμενος αἰεὶ τε συννεωτερίζων
 τοῖς πράγμασι τὰ πολλὰ τῶν κα-
 θεστῶτων τὰ πρότερα νεοχμῶσαι
 ἰσχυσεν, ἐθνῶν τε μεταστάσει
 καὶ ἀρχόντων καὶ ὀνομάτων δια-
 δοχαίς. Ἄπερ μοι διαμετρήσασθαι
 ἀναγκαιότατον ἔδοξεν εἶναι, οὐ
 τὰ μὴθώδη περὶ αὐτῶν ἀπαγγέλ-
 λοντι ἢ ἄλλως ἀρχαία, οὐδὲ ὅπη
 ποτὲ Πόντου τοῦ Εὐξείνου δεσθί-
 ναι τὸν Προμηθεῖα ποιηταὶ λέγου-
 σι· μύθου γὰρ ἱστορίαν παρὰ
 πολὺν κεχωρισθαι οἶμαι· ἀλλ' ἐς
 τὸ ἀκριβὲς διεξιόντι τὰ τε ὀνόματα
 καὶ τὰ πράγματα, ὅσα δὴ τανῦν

ზოგიერთი მათგანი ამბობს, რომ
 ტრაპეზუნტიელთა მოსახლეობი-
 არიან ან სანები. რომელთაც
 ახლა ქანები ეწოდებოდა, ან კოლ-
 ხები, სხვადასხვადა ლაზებს რომ
 ეძახდნენ. რომელნიც ახლა იმავე
 სახელს ატარებენ. თუმცა არც
 ერთი ამათგან სიმაართეს არ
 შეეფერება. ქანები ხომ ზღვის
 ნაპირს ძალიან არიან დაშორე-
 ბული და არმენიელების გვერდით
 ცხოვრობენ შუახმელეთზე და
 შუაში აღმართულია მრავალი,
 მეტად მთევალი და სრულიად
 ციცაბო, უზარმაზარი ქვეყანა,
 სრულიად უკაცური, ვადუვალი
 თბილიები, ტყიანი მწვერვალები
 და უგზო-უკლო ნაპრალები; ყვე-
 ლა ამით ქანები გამოირჩევიან,
 როგორც არაზღვისპირა მცხოვ-
 რებლები, კოლხები კი შეუძლე-
 ბელია არ იყვნენ იგივე ლაზები,
 ცხინიდან თაზისის მდინარეზე
 მოსახლეობენ. ხოლო სახელი
 „კოლხები“, როგორც სხვა მრავ-
 ლი ტომებისა, ამჟამად „ლაზ-
 თა“ სახელად შეიცვალა. ვარდა
 ამისა ამ ამბების დამწერთა შემ-
 დგ მრავალი საუკუნე ვადიდა,
 რომელნიც ბევრი ცვლილება შე-
 იტანა არსებულ მდგომარეობაში,
 მომხდარ ამბებთან დაკავშირე-
 ბით, როგორც მავალითადა, ხალხ-
 თა ვადასახლებასთან და მმარ-
 თველთა და სახელწოდებათა
 შეცვლასთან დაკავშირებით. მე

¹ ἄρμενίους K.

ἐπιχωριάζει τῶν τόπων ἐκείνων აუცილებლად დავინახე ყველაფერ-
ἐκείστηρ. რი ეს გამოკვლეული ყოფილიყო.

ამათ შესახებ მე არ ვაქვეყნებ მითიურს ან უალრესად ძველ ცნო-
ბებს, არც იმას, რომ პრომეთე ევქსინის პონტოსთან სადღაც მიჯაჭ-
ვული იყო, როგორც პოეტები ამბობენ (მე ვფიქრობ, რომ დიდი-
განსხვავებაა მითსა და ისტორიას შორის), — არამედ ზედმიწევნით
მოვიყვან იმ სახელებს და მოვლენებს, რომლებიც ამჟამად თითოეულ
ამ ადგილს შეეფერება.

Οὗτος τοῖνον ὁ Πόντος ἀρχε-
ται μὲν ἐκ Βυζαντίου καὶ Καλ-
χηδόνος, τελευτᾷ δὲ ἐς Κόλχων
τὴν γῆν. Καὶ αὐτὸν ἐν θεξίῃ
ἐσπλέοντι Βιθυνοὶ τε καὶ οἱ αὐτῶν
ἐχόμενοι Ὀνωριᾶται καὶ Παφλα-
γόνες φῆκνται, οἱ δὲ ἄλλα τε
χωρία καὶ Ἡράκλειάν τε καὶ
Ἄμιστρον ἐπιθαλασσίας πόλεις
ἔχουσι, καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ Πον-
τικοὶ ἐπικαλούμενοι μέχρι ἐς Τρα-
πεζοῦντα πόλιν καὶ τὰ ταύτης
ὄρια. Ἐνταῦθα πολισματοῦ τε ἄλλα
ἐπιθαλασσίδια καὶ Σινώπη τε καὶ
Ἄμισος οἰκεῖται, Ἄμισόν δὲ
ἀγχιστα τό τε Θειμίσκουρον¹ κα-
λούμενον καὶ Θερμῶδων ποταμὸς
ἔστιν, οὗ δὲ τῶν Ἀμαζόνων²
στρατόπεδον γεγενῆσθαι φασιν.
Ἄλλὰ περὶ μὲν Ἀμαζόνων γεγρα-
φεται μοι οὗ πολλῶ ὀπισθεν.
Τραπεζοῦντιων³ δὲ τὰ ὄρια διή-
κει ἐς τε κώμην Σουσορμαίνα⁴ καὶ
τὸ Ρίζαιον⁵ καλούμενον χωρίον,
ὅπερ Τραπεζοῦντιων διέχει ὄσων

VIII 2. ამრიგად, ეს პონტო
იწყება ბიზანტიონიდან და ქალკე-
დონიდან, ხოლო თავდება კოლ-
ხების ქვეყანასთან. პონტოში რომ
შედინარ, მარჯვნივ ცხოვრობენ
ბითვინიელები და მათი მეზობ-
ლები, ონორიატები და ქაფლა-
გონელები, რომელთაც უჭირავთ
ზღვისპირა ქალაქები პერაკლია
და ამასტროსი და სხვა ადგილე-
ბიც; ამათ შემდეგ ცხოვრობენ
ეგრეთწოდებული პონტოელები
ვიდრე ტრაპეზუნტის ქალაქამდე
და მის საზღვრებამდე. აქ სხვა
ზღვისპირა ქალაქებს შორის არის
სინოპი და ამისე, ხოლო ამისის
მახლობლად არის ეგრეთწოდე-
ბული თემისკურე და მდინარე
თერმოდონტი, სადაც, როგორც
ამბობენ, ამაზონთა ბანაკი იყო,
მაგრამ ამაზონებს მე ცოტა ქვე-
ვით შევხები. ტრაპეზუნტიელთა
საზღვრები ვრცელდება დაბა სუ-
სურმენემდე და ეგრეთწოდებულ
რიზემდე, რომელიც ლაზიკეში

¹ θεμισκοῦριον K, θεμισκουρον L.

² ἄμαζόνων K.

³ τραπεζοῦντων K.

⁴ σουσορμαίνα L.

⁵ ρίζεων || ρίζεον.

ἡμέραιν ὁδὸν διὰ τῆς παραλίης
 εἰς Λαζικήν ἰόντι. Τραπεζοῦντος
 δέ μοι ἐπιμνησθέντι οὐ παριτέον
 τὸ πλείστω παραλόγῳ τῆδε ξυμ-
 βαίνον. Τὸ γὰρ μέλι ἐν ἀπασι-
 τοῖς περὶ Τραπεζοῦντα¹ χωρίοις
 πικρὸν γίνεται, ἐνταῦθα μόνον
 στασιαζομένης τῆς ἀμφ' αὐτὸ
 δόξης. Τοῦτων δὲ δὴ τῶν χωρίων
 ἐν δεξιᾷ τὰ Τζανικής² ὄρη πάντα
 ἀνέχει, ἐπέκεινά τε αὐτῶν Ἀρμέ-
 μιοι Ῥωμαίων κατήκοοι ἤκηγται.
 Ἐκ τούτων δὲ τῶν Τζανικῶν ὁρῶν
 κάττω: ποταμὸς Βόας ὄνομα, ὃς
 δὴ εἰς τε λόχμας παμπληθεῖς ἰὼν
 καὶ χώραν λοφώδη περιερχόμενος
 φέρεται μὲν ἀγχιστα τῶν Λαζι-
 κῆς χωρίων, ποιεῖται δὲ τὰς ἐκβο-
 λὰς εἰς τὸν Εὐξεινον καλούμενον
 Πόντον, οὐ μόντοι Βόας καλούμε-
 νος. Ἐπειδὴν γὰρ τῆς θαλάσσης
 ἐγγύς ἴκηται, τὸ μὲν ὄνομα μειδι-
 ῆσι τοῦτο, ἑτέρας δὲ τὸ ἐνθὲνδε
 προσηγορίας μεταλαγχάνει, ἐκ τῶν
 οἱ ἐπιγινόμενων ὄνομα κτώμενος.
 Ἄκαμψιν γὰρ αὐτὸν τὸ λοιπὸν
 καλοῦσιν οἱ ἐπὶ χῆροι, τούτου δὴ
 ἕνεκα, ὅτι δὴ κάμψαι αὐτὸν τῆ
 θαλάσσης ἀναμυχθέντα ἀμήχανά
 ἔστιν, ἔπε: ξὺν ῥύμη τσαύτη καὶ
 δξύτη: τοῦ ῥοῦ τὰς ἐκβολὰς
 ποιεῖται, ταραχὴν τοῦ ῥοῦ
 πολλὴν ἐπὶ προσθεν ἐργαζόμενος,
 ὥστε ὡς παρρωτάτω τῆς θαλάσ-
 σης ἰὼν ἀπορον ποιεῖται τὸν

ზღვის მიმავალისათვის ორი
 დღის სავალი ვზით არის დაშო-
 რებული ტრაპეზუნტს. რადგან
 ტრაპეზუნტი ვახსენე, არ შეიძ-
 ლება გვერდი ავუარო ერთ მოვ-
 ლენას, რომელსაც იქ სრულიად
 მოულოდნელად ვხედავთ; სახელ-
 დობრ, თავლი ტრაპეზუნტის
 გარშემო მდებარე ყველა ადგი-
 ლას მწარეა, და, ამრიგად, მხო-
 ლოდ აქ საწინააღმდეგო წარმო-
 დგენა არსებობს თავლის შესა-
 ხებ. ამ ადგილების მარჯვენა
 აღმართულია ჰანეთის მთები,
 რომელთა გადაღმა რომაელთა
 ქვეშევრდომი არმენიელები ცხოვ-
 რობენ. ამ ჰანეთის მთებიდან ჩა-
 მოდის მდინარე, სახელად ბოასი,
 რომელიც მის შემდეგ, რაც გა-
 მოივლის მრავალ ჰალას და შე-
 მოუვლის მთაგორიან ადგილებს,
 ლაზიკის სოფლების მახლობლად
 გასწევს და ერთვის ეგრეთწოდე-
 ბულ ექსინის პონტოს, მაგრამ
 უკვე აღარ ეწოდება ბოასი. ვი-
 ნაიდან, როდესაც ის ზღვის მახ-
 ლობლად მიდის, იცვლის ამ სა-
 ხელს და იქიდან სხვა სახელწო-
 დებას მიიჩქმევს: სახელს ის თავის
 მიმდევართავან იძენს. მას,
 სხვათა შორის, ადგილობრივი
 მცხოვრებლები აკამფსისს უწოდე-
 ბენ იმის გამო, რომ მისი დამორ-
 ჩილება, ზღვასთან შეერთების
 ადგილას, შეუძლებელი ხდება,

¹ περὶ τραπεζοῦντα] τραπεζοῦντος L.

² τζακῆς K.

ταύτη διάπλουν· οἱ τε ναυτιλλόμενοι ἐνταῦθα τοῦ Πόντου, εἴτε Λαζικῆς εὐθὺς πλείοντες εἴτε καὶ ἐνθὲνδε ἀπάραντες, οὐκέτι ἐξῆς διαπλεῖν δύνανται. Κάμψαι¹ γὰρ τοῦ ποταμοῦ τὸν ῥοὸν οὐδαμῆ ἔχουσιν, ἀλλὰ πορρωτάτω μὲν ἀναγόμενοι τοῦ ἐκείνη πελάγους, ἐπὶ μέσῃ δὲ που τὸν Πόντον ἰόντες, οὕτω δὴ ἀπαλλάσσονται τῆς τοῦ ποταμοῦ ἐκβολῆς δύνανται. Τὰ μὲν οὖν ἀμφὶ ποταμὸν Βόαν² τοιαῦτά ἐστι.

ზღვაში, სადმე ზუა პონტოში მივიდნენ და ასე აიცილინონ მდინარის შესართავი. აი ის, რაც მიწოდდა მეთქვა მდინარე ბოასის შესახებ.

Μετὰ δὲ τὸ Πιζαῖον³ αὐτονόμων ἀνθρώπων ὄροι⁴ ἐκδέχονται, οἱ δὴ Ῥωμαίων τε καὶ Λαζῶν μεταξὺ ὄκηται. Καὶ κώμη τις, Ἄθηνα: ὄνομα, ἐνταῦθα οἰκεῖται, οὐχ ὅτι: Ἄθηναίων ἀποικοί, ἅσπερ τινὲς οἴονται, τῆδε ἰδρύσαντο, ἀλλὰ γυνή τις Ἀθηναία ὄνομα ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις κυρία ἔγεγονε τῆς χώρας, ἥσπερ ὁ τάφος ἐνταῦθα καὶ εἰς ἐμὲ ἐστι. Μετὰ δὲ Ἄθηνας Ἀρχαβίς⁵ τε οἰκεῖται καὶ Ἀφαροῦς, πᾶσις ἀρχαία, ἣ τοῦ Πιζαίου διέχει ὁδῶ ἡμερῶν τριῶν μάλιστα. Ἀύτη Ἀψυρτος τὸ παλαιὸν ὀνομαζέτο, ἡμῶν υἱος τῆ ἀνθρώπου διὰ τὸ πάθος

ვინაიდან ისეთი სისწრაფითა და სიმწვავეთ უერთდება და ისეთი დიდი ხმაურობით მიიწევს წინ, რომ ზღვის კარგა მოშორებით მომდინარეც შეუძლებელს ჰქმნის ზღვაში შეცურვას: ასე რომ პონტოს იმ ადგილას მცურავნი ვერც შიგ ლაზიკეში ახერხებენ შენაგებას, ვერც იქიდან გამოსვლას და ვერც ახლოს გაცურვას, ვინაიდან არსად არ შეუძლიათ დაიმორჩილონ წყლის მდინარება, არამედ შორს უნდა ავიდნენ

ზღვაში, სადმე ზუა პონტოში მივიდნენ და ასე აიცილინონ მდინარის შესართავი. აი ის, რაც მიწოდდა მეთქვა მდინარე ბოასის შესახებ.

როზეს მოსდევს მიწაწყალი ერთი ხალხისა, რომელიც რომაელებსა და ლაზებს შორის ესაზღვრება. იქ მდებარეობს ერთი სოფელი, სახელად ათინა, ეს ჰქვია მას არა იმიტომ, რომ ის ათენელთა ახალშენი იყოს, როგორც ზოგიერთები ფიქრობენ, არამედ ერთი ქალი ყოფილა, სახელად ათინურ, წინა ხანებში ამ ქვეყნის ბატონი, რომლის საფლავს იქ ახლაც აჩვენებენ. ათინის შემდეგ მდებარეობს არქაბე და აფსარუც, რომელიც კაი სამი დღის სავალი გზით არის როზეს მოშორებული. ის ძველად აფსურტიად იწოდებოდა; მას კა-

¹ κάμψαι K.

² ποταμοῦ βόα K.

³ ῥίζιον L, ῥίζαιον K.

⁴ ὄρη L.

⁵ ἀρχαβίς L, ἀρχαβίς K.

γεγεννημένη. Ἐνταῦθα γάρ φασιν οἱ ἐπιχώριοι ἐξ ἐπιβουλῆς Μηδείας τε καὶ Ἰάσονος τὸν Ἀψυρτὸν ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθῆναι, καὶ δι' αὐτὸ τὴν ἐπωνυμίαν τὸ χωρίον λαβεῖν. Ὁ μὲν γὰρ ἐν ἐκείνῃ ἀπέθνησκε, τὸ δὲ ἀπ' αὐτοῦ ὠνομάζετο. Ἀλλὰ πολὺς ἄγαν μετὰ ταῦτα ἐπιρρῆσας ὁ χρόνος καὶ ἀνθρώπων ἀναρίθμους διαδοχαίς ἐνακμάσας αὐτὲς διαφθεῖραι μὲν τὴν τῶν πραγμάτων ἐπιβόλην ἴσχυσεν ἐξ ὧν τὸ ὄνομα ζύγνεται τοῦτο, ἐς δὲ τὸν νῦν φαινόμενον τρόπον μεταρρυσθῆσαι τὴν προσηγορίαν τῷ τόπῳ. Τοῦτου δὲ τοῦ Ἀψυρτοῦ καὶ τάφος ἐς τῆς πόλεως τὰ πρὸς ἀνίσχοντα ἤλιόν ἐστιν. Αὕτη πόλις ἦν τὸ παλαιὸν πολυάνθρωπος, καὶ τείχους μὲν αὐτὴν περιέβαλε μέγα τῶν χρημάτων, θεάτρῳ δὲ καὶ ἵπποδρόμῳ ἔκαλλωπιζέτο καὶ τοῖς ἄλλοις ἀπασιν, οἷσπερ πόλεως μέγεθος δείκνυσθαι εἶωθε. Νῦν δὲ δι' αὐτῶν ἄλλο οὐδὲν ἀπολέλειπται, ὅτι μὴ τῆς κατασκευῆς τὰ ἐδάφη.

Ὡστε-εἰκότως θαυμάσειεν ἂν τις τῶν Κόλχους φαιμένων Τραπεζουντίοις ὁμόρους¹ εἶναι. Ταύτη μὲν γὰρ καὶ τὸ δέρας ξὺν τῇ Μηδείᾳ συλήσας Ἰάσων οὐκ ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ πάτρια ἦδη φυγὼν φαίνοιτο, ἀλλ' ἔμπαλιν ἐπὶ Φᾶσιν τε ποταμὸν καὶ τοὺς ἐνδο-

ცი სსხელი დაერქვა ერთი შემთხვევის გამო: ამბობენ, რომ აფსურტე მოკლულ იქნა მედეას და იასონის ვერაგობის წყალობით და ამის გამო ამ ადგილმა მიიჩქვა მისი სახელი. ის ხომ ამ ადგილას მოკვდა და მისგან იწოდა ასე. მაგრამ ძალიან დიდი ხანი გავიდა მას შემდეგ და აღაშინათა ურიცხვ ცელასთან დაკავშირებით შეირყვნა იმ გარემოებათა ვითარება, რომელთაგან ეს სახელი მომდინარეობს, და ახლა ამნაირად გადასხვაფერდა იმ ადგილის სახელწოდება. ამ აფსურტეს საფლავი ქალაქის აღმოსავლეთით არის, ეს ქალაქი ძველად მრავალმცხოვრებიანი ყოფილა. მას გარშემო უვლიდა მრავალი კედელი და შემკული იყო თეატრითა და იპოდრომით და მას მრავალი სხვა რამეც ჰქონდა, რაც ჩვეულებრივ ქალაქის სიდიდის მომასწავებელია. ამჟამად აქედან სხვა არაფერია დარჩენილი, გარდა ნაშენობათა საძირკვლებისა².

ასე რომ ვაკვირების ღირსია ის, ვინც ამბობს, რომ კოლხები ტრაპეზუნტელების მოსაზღვრე არიანო. იქ რომ იასონმა მედეასთან ერთად ვერძი გააძრო ელდამში და სამშობლო ქვეყანაში კი არ უნდა გამოქცეულიყო, არამედ უნდა მიბრუნებულიყო ბარ-

¹ Τραπεζουντίων ἰσομόρους Κ.

² აფსურტეს — აფსურტეს შესახებ ლიტერატურა იხ. RE II 266 და 284.

τάτω βαρβάρους. Λέγουσι μὲν οὖν ὡς κατὰ τοὺς Τραϊανοῦ τοῦ Ῥωμαίων αὐτοκράτορος χρόνους κατὰλογοι: Ῥωμαίων στρατιωτῶν ἐνταυθὰ τε καὶ μέχρι ἐς Λαζοὺς καὶ Σαγίνας¹ ἔδρυντο. Τὰ δὲ ἔνθ' ἀνθρώποι ἐνταυθὰ οἰκοῦσιν οὕτε τοῦ Ῥωμαίων οὔτε τοῦ Λαζῶν βασιλέως κατήκοι ὄντες, πλὴν γε δὴ ὅτι Χριστιανοὶ οὖσιν οἱ Λαζῶν ἐπίσκοποι τοὺς ἱερεῖς² καθίστανται σφίσι. Καὶ αὐτοὶ ἐνοσπονδοὶ τε καὶ φίλοι ἀμφοτέρους ἐθέλοντες εἶναι, τοὺς ἐξ ἑκατέρων παρὰ τοὺς ἑτέρους ἀειστελλομένους παραπέμψειν διηνεκῶς ἠμολόγησαν. Ὁ δὲ φαίνονται καὶ ἐς ἐμὲ δρώντες. Ἀκάτοις γὰρ ἰδίαις τοὺς παρὰ θατέρου βασιλέως ἐς τὸν ἕτερον στελλομένους ἀγγέλους ναυτιλλόμενοι: παραπέμπουσι. Φόρου μόντοι ὑποτελεῖς οὐδαμῆ γεγένηται ἐς τότε τοῦ χρόνου. Τοῦτων δὲ τῶν χωρίων ἐν δεξιᾷ ὄρη τε λίαν ἀπότομα ἀποκρέματα καὶ χώρα ἔρημος ἐπὶ πλείστον διήκει. Καὶ αὐτῆς ὑπερθεὶν οἱ Περσαρμένιοι καλούμενοι φηκῆται, καὶ Ἀρμένιοι.³ οἱ Ῥωμαίων κατήκοι εἰσι μέχρι ἐς τοὺς Ἰβηρίας ὄρους διήκοντες. διὸ Ῥωμαელებοις ქვეშემδρομοὶ ὀδητοῖς საზღვრებამდე ვრცელდება.

ბაროსებისაკენ. ამბობენ აგრეთვე, რომ რომაელთა თვითმპყრობელ ტრაიანეს დროს იქ ვიდრე ლაზების და საგინების ქვეყნამდე დაღუძნებულ იქნა რომაელ ჯარისკაცთა რაზმები. ამჟამად კი იქაური მცხოვრებლები არც რომაელთა და არც ლაზთა მეფის ქვეშევრდომები არ არიან გარდა იმისა, რომ, რადგან ისინი ქრისტიანები არიან, ლაზთა ეპისკოპოზები უწესებენ მათ მღვდელსახურებს. ისინი ისწრაფვიან ორივესთან მშვიდობიან და მეგობრულ ურთიერთობაში იყვნენ და ყოველთვის თანხმდებიან ხოლმე მიაცილონ ერთი მხრიდან მეორესთან მიმავალი მოციქულები. ასე იქცევიან ისინი ჩვენ დრომდე: ისინი თავიანთი მსუბუქი ხომალდებით მიაცილებენ ხოლმე ერთი მეფის გზირებს, რომელნიც მეორე მეფესთან მიდიან. დღემდე ისინი არავითარ გადასახადს არ იხდიან. ამ ადგილების მარჯვნივ აღმართულია მეტად ციცაბო მთები და გადაჭიმულია უმეტესად უდაბური ადგილები. ამის გადაღმა ცხოვრობენ ეგრეთწოდებული პერსარმენიელები და არმენიელები, რომლებიც არიან და რომელთა მიწაწყალი

¹ σαγίδας K. σαυτίτας L.

² εις ιεροῖς L.

³ καὶ ἀρμένιοι გამოტოვებულია K-ში.

Ἐκ δὲ Ἀφαιροῦντος πόλεως
 εἰς Πέτραν τε πόλιν καὶ τοὺς
 Λαῶν θροῦς, οὗ δὲ τελευταῖ ὁ
 Εὐξείνου Πόντος, μίας ἐστὶν ἡμέ-
 ρας ὅδος. Ἀπολήγων δὲ ὁ Πόντος
 ἐγκαταθῆκα μηχανιστῆ τήν
 ἀκτῆν. Καὶ ὁ μὲν τοῦ μηχανισμοῦ
 τοῦτου διάπλους εἰς πεντήκοντά
 τε καὶ πεντακοσίους μάλιστα στα-
 θίους διήκει, τὰ δὲ αὐτοῦ ὑπὸ
 σφιν ξύμπαντα Λαζική τέ ἐστὶ καὶ
 ὠνόμασται. Μετὰ δὲ αὐτοῦ κατὰ
 τὴν μεσόγειαν Σχυμία¹ τε καὶ
 Σουανία ἐστί. Ταῦτα δὲ τὰ ἔθνη
 Λαῶν κατήχοια τυγχάνει ὄντα.
 Καὶ ἀρχοντας μὲν οἱ τῆς ἀνθρω-
 ποι τῶν ὁμογενῶν τινὰς ἔχουσιν,
 ἐπειδὴ δὲ τῶν ἀρχόντων τινὶ
 ἐπιτένηται ἡ τέλειος ἡμέρα τοῦ

ქალაქ აფაირონიდან ქალაქ
 პეტრამდე და ლიბთა საზღვრე-
 ბამდე სადაც ევქსინის პონტო
 თავდება, ერთი დღის საველი
 გზა არის. პონტო რომ თავდება
 აქ, ქმნის ნახევარმთვიარის მსგავს
 ნაპირს. ამ ნახევარმთვიარის გა-
 დასავალი უდრის ხუთასორმოც-
 დაათ სტადიონს, ხოლო მის უკან
 მდებარე მთელი ქვეყანა არის
 ლაზური და ასეც იწოდება. ამით
 შემდეგ შიდა ხმელეთში მოდის
 სკვიშია და სეანია, ეს ტომები
 ლაზთა ქვეშევრდომები არიან.
 იქიურ მცხოვრებლებს მთავრე-
 ბარ ჰყავთ თვისტომთაგანნი, ხო-
 ლო როდესაც მთავარს აღსასრუ-
 ლის დღე მიაღდება, მათ ჩვეუ-
 ლებრივ მეორე მთავარი ენიშ-

¹ *σχυμία* K, *σχυμιά* L, *σχυμία* Dindorf. აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ხელნაწერები ამ ადგილას იძლევიან უნარო ფორმას (*Σχυμία*), ხოლო ნარჩინი ფორმა (*Σχυμιά*) გამომცემლის, დ ი ნ დ ო რ ფ ი ს, კონიექტურას წარმოადგენს, და ამ ფორმით ეს გეოგრაფიული სახელწოდება განხორციელებული აქვთ სხვა გამომცემლებსაც. პროკოპი სხვა ორ ადგილასაც (BG VIII, 14 და VIII, 16) იხსენიებს ამ პროვინციას (აქ ორივეჯერ მოცემულია ფორმა *Σχυμία* — უფელ შემთხვევაში გამომცემლებს სხვა ვარიანტები არა აქვთ აღნიშნული კრიტიკულ აპარატში) და ყველგან იგი მოხსენებულია სვანეთთან ერთად შიდა ხმელეთში, როგორც საკუთარი მთავრის მქონე და ლაზეთში შემავალი ქრისტიანული პროვინცია, აღწერილობის მიხედვით ეს პროვინცია უნდა უდრიდეს ლეჩხუმს, რომლის ძირეული ნაწილის ჩხუმ || ცხუმის მიახლოებების გამოცემას წარმოადგენს ბერძნული *σχυμιο* თუ *Σχυμία* უდრის ლეჩხუმს, მაშინ იქ ყ სრულიად ზედმეტია და, მაშასადამე, კანონიერად უნდა ჩაითვალოს ხელნაწერებში ამ ადგილას მოცემული ფორმა, ხოლო სხვა ადგილებში მოცემული *Σχυμία* შედეგი უნდა იყოს ამ ფორმის (ლექსუმ — *Σχυμια*ს) გაახრებინა ბერძნულ ნიადაგზე, სადაც არსებობდა სახელი *σχυμιο* (როგორც საზოგადო ისე საკუთარი), რომლის ნარჩან ფორმას გაუჩენია ყ ლეჩხუმ — *Σχυμια*ში. პროკოპი კესარიელამდე *Σχυμία* არასდ არ იხსენიება ბერძნულ წყაროებში (არც „ლექსუმ“ გვხვდება ძველქართულ ძეგლებში).

ჩვენს ეტიმოლოგიურ მოსაზრებას (ლექსუმისა და *Σχυμια*-ს იგივეობის შესახებ) იზიარებს ს. ჯანაშია, ხოლო ფიქრობს, რომ მ ამ ფორმაში ზედმეტი არ არის... რომ მგერულ-სვანურ ფორმა „ლექსუმ“-ის გვერდით არსებობდა შესატყვისი ქართული ფორმა „ჩხუმ-ნ-ი“ (ს. ჯანაშია, შრომები II, გვ. 100).

βίου, ἕτερον αὐτοῖς ἀντικαθίστασθαι: πρὸς τοῦ Λαζῶν βασιλέως ἐς αἰεὶ εἰθίσται. Ταύτης δὲ τῆς χώρας ἐκ πλαγίου μὲν παρ' αὐτὴν μάλιστα τὴν Ἰβηρίαν¹ Μέσχοι: Ἰβήρων ἐκ παλαιοῦ κατήκοι ἦκηνται, τὰ οἰκία ἐν ὄρεσιν ἔχοντες, Ὅρη δὲ τὰ Μέσχων οὐ σκληρὰ οὐδὲ καρπῶν ἀφορὰ ἔστιν, ἀλλ' εὐθηνούσιν ἀγαθοὺς ἀπασιν, ἔπει καὶ οἱ Μέσχοι γεωργοὶ δεξιοὶ καὶ ἀμπελώνες τυγχάνουσιν ἐκεῖ ζντες². Ταύτη δὲ τῆς χώρας ὄρη ἐπίκεινται ἄγαν τε ὑψηλὰ καὶ ἀμφιλαφῆ καὶ δεινῶς ἄβατα. Καὶ ταῦτα μὲν ἄχρι ἐς τὰ Καυκάσια ὄρη διήκει: ὀπισθεν δὲ αὐτῶν πρὸς ἀνίσχοντα ἦλιον Ἰβηρία ἔστί, μέχρι ἐς Περσαρμενίους διήκουσα. Διὰ δὲ τῶν ὄρων, ἃ ταύτη ἀνέχει, Φάσις ποταμὸς κάτεισιν, ἐκ τῶν Καυκασίων ἀρχόμενος καὶ κατὰ μέσον τὸ μηνοειδὲς τοῦ Πόντου ἐκβάλλει. Ταύτη τε ἡπειρον ἑκατέραν αὐτὸν διορίζειεν τινὲς κλονται. Τὰ μὲν γὰρ ἐν ἀριστερᾷ κατιόντος τοῦ ῥοῦ Ἀσία ἔστί, τὰ δὲ ἐν δεξιᾷ Εὐρώπη ὠνόμαστα. Κατὰ μὲν οὖν τὴν τῆς Εὐρώπης μοῖραν ξύμπαντα Λαζῶν τὰ οἰκία ξυμβαίνει εἶναι, ἐπὶ θάτερα δὲ οὔτε πόλισμα οὔτε ἄλλο τι ὄχυρωμα οὔτε κώμην τινὰ λόγου ἀξίαν Λαζοὶ ἔχουσι, πλὴν γε διήσκει Πέτραν Ῥωμαῖοι ἐνταῦθα

ნება ლაზთა მეფის მიერ. ამ ქვეყნის გვერდით, სახელდობრ იბერიის გასწვრივ ცხოვრობენ ძველითგანვე იბერთა ქვეშევრდომი მესხები, რომელთაც მთებში აქვთ საბინადრო აღგილები. მესხეთის მთები არც მწიონია და არც ნაყოფიერებას მოკლებული, არამედ საესეა ყოველგვარი სიკეთით, რადგან მესხებიც მარჯვენ მიწისმუშები არიან და იქ ვენახებიც არის³. ამ ქვეყანაში მთები მეტად მაღალია, უზარმაზარი და საშინლად მიუვალი. და ისინი გავრცელებულია ვიდრე კავკასიის მთებამდე. ამათ უკან აღმოსავლეთით არის იბერია, რომელიც პერსარმენიელებამდე აღწევს. ამ მთებით, რომლებიც აქ არის, ჩამოდის მდინარე ფაზისი, რომლის სათავე კავკასიის მთებშია, და პონტოს ერთგის ნახევარმთვარა ნაპირის შუაში. ზოგიერთები ამბობენ, რომ აქ ფაზისი ორად მყოფს ხმელეთს. ჩამომდინარე წყლის მარცხნივ არის აზია, ხოლო მარჯვენვ ევროპად იწოდება. ევროპის ნაწილშია ლაზთა ყველა საბინადრო აღგილები, ხოლო მეორე ნაწილში არც რაიმე ქალაქი აქვთ ლაზებს, არც სიმაგრე და არც დაბა, მოხსენების ღირსი, გარდა იმისა, რომ რომაელებმა იქ პეტრა ააშენეს წინათ. საღლაც ლაზიკის ამ ნა-

¹ Ἰβერიαν K.

² δεξιοὶ ἄλλως τε καὶ ἐς ἀμπελώνας τυγχάνουσιν ὄντες L.

³ შტრ. ოვ. კ ა ვ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი, საქართველოს ეკონომიური ისტორია, II, 110.

ἐδείμαντο πρότερον. Κατὰ ταύτην δὲ που τὴν Λαζικῆς μοῖραν ἀπέκαιτο, ὡσπερ οἱ ἐπιχώριοι λέγουσι, καὶ τὸ δέρας ἐκείνο, οὐπερ ἕνεκα οἱ ποιηταὶ τὴν Ἀργῶ ἀποτετοργεῖσθαι μυθολογοῦσι. Λέγουσι δὲ πάντα, ἐμὴν γνώμη, ἀληθιζόμενοι ἤμιστα. Οὐ γὰρ ἄν, οἶμαι, λαθῶν τὸν Διήτην Ἰάσων ἐνθῆνδε ἀπηλλάσσεται ζῆν τῇ Μηδείᾳ τὸ δέρας ἔχων, εἰ μὴ τὰ τε βασιλεια καὶ τὰ ἄλλα τῶν Κόλχων οἰκία τοῦ χωρίου διείργετο Φάσιδι ποταμῷ, ἵνα δὴ τὸ δέρας ἐκείνο κείσθαι ξυνέβαιεν, ὃ δὴ καὶ οἱ ποιηταὶ παραδηλοῦσιν οἱ τὰ τοιαῦτα ἀναγραψάμενοι. Ὁ μὲν οὖν Φάσις τῆδε φερόμενος, ἦπέρ μοι δεδιήγηται, ἔς αὐτὸν που λήγοντα ἐκβάλλει¹ τὸν Εὐξείνον Πόντον. Τοῦ δὲ μνηοειδούς κατὰ μὲν τὴν μίαν ἀρχὴν, ἣ τῆς Ἀσίας ἐστὶ, Πέτρα ἢ πόντις ἐτύγχανεν οὔσα, ἐν δὲ τῇ ἀντιπέρας ἀκτῇ κατὰ τὴν τῆς Εὐρώπης μοῖραν Ἀφίλιων ἢ χώρα ἐστὶ Λαζῶν δὲ κατήκοοι εἰσι καὶ Χριστιανοὶ γεγονόασιν ἐκ παλαιῶν οἱ Ἀφίλιοι, ὡσπερ καὶ τὰλλα ζῦμπαντα ἔθνη, ὧνπερ ἐμνήσθη ἔς τόδε τοῦ λόγου (Hauriy II, 487—496).

წილში, როგორც ადგილობრივი მცხოვრებლები ამბობენ, ის საწმისი ინახებოდა, რომლის გულისთვის, პოეტების ზღაპრობით, არგო იქნა განმზადებული. ჩემის აზრით, ამას ამბობენ ისინი სრულიად უსაფუძვლოდ. მე ვფიქრობ, იასონმა რომ შედეგსთან ერთად საწმისი წამოიღო, ის ვერ დაემიღებოდა აეტს, რომ შეფის სასახლე და კოლხთა სხვა საბინადრო ადგილები მდინარე ფაზისით არ ყოფილიყო გამოცალკევებული იმ ადგილს, სადაც ის საწმისი იყო დაცული, რომელსაც ამ ამბების აღმწერელი პოეტები იხსენიებენ.

მაშასადამე, ფაზისი, იქ მომდინარე, როგორც ეს ჩემ მიერ მოთხრობილია, ერთვის ევქსინის პონტოს, იქ, სადაც ეს უკანასკნელი თავდება. ნახევარმთვიარას იმ ერთ დასაწყისში, რომელიც აზისსა არის, მდებარეობს ქალაქი პეტრა, ხოლო მის პირისპირ, მეორე ნაპირას, ევროპის ნაწილში აფსილების ქვეყანაა. აფსილები ლაზების ქვეშევრდომნი არიან და ისინი ძველითგანვე ქრისტიანები იყვნენ, როგორც სხვა დანარჩენი ტომებიც, რომლებიც მე ამ წიგნში მოვიხსენიე.

აბაზგები და მათი მეზობლები. აბაზგების გაქრისტიანება

Ταύτης δὲ τῆς χώρας καθύπερθεν ὄρος τὸ Καυκάσιόν ἐστι. Τοῦτο δὲ τὸ ὄρος, ὃ Κάυκασος,

VIII 3. ამ ქვეყნის ვადალმა კავკასიონის მთაა. ეს მთა, კავკასი, ისეთ სიმაღლეს აღწევს,

¹ ἐμβάλλει L, ἐκβάλλει K.

ἐς τὸσόνδε ὕψος ἀνέχει, ὥστε ὅη
 αὐτοῦ τῶν μὲν ὑπερβόλων οὐτε
 ζυμῆρας οὐτε νιφετοὺς ἐπιφάσκειν
 πατέ· τῶν γὰρ νεφέλων αὐτὰς
 ἀπατῶν καθυπερτέρας ξυμβαίνει
 εἶναι. Τὰ δὲ μέσα μέχρι τῶν
 ἐσχάτων χύλων ἔμπλεα διηγεκέ
 ἐστὶ. Καὶ ἀπ' αὐτοῦ οἱ πρόποδες
 ὑψηλοὶ ἐσάγαν τυγχάνουσιν ὄντες,
 οὐδὲν τι καταδέεστεροι τῶν ἐν
 τοῖς ὄρεσι τοῖς ἄλλοις σκοπέλων.
 Ἰῶν δὲ τοῦ Καυκασίου ὄρους προ-
 πῶν οἱ μὲν πρὸς τε βορρᾶν ἀνε-
 μων καὶ ἥλιον ὄνοντα τετραμμένοι
 ἐς τε Ἰλλυριὸς καὶ Θράκας διή-
 κουσιν, οἱ δὲ πρὸς τε ἀνίσχοντα
 ἥλιον καὶ ἀνεμὸν νότον ἐς τὰς
 διεξόδους ἐξικνούνται αὐτὰς, αἱ
 τὰ τῆδε φηγμένα Οὐννικὰ ἔμνη
 ἐς γῆν τῆν τε Περσῶν καὶ Ῥω-
 μαίων ἀγούσιν· ὧν περ ἄτερα μὲν
 Ἰζούρ ἐπικέκληται, ἡ δὲ ὅη ἔτερα
 Πύλη ἐκ παλαιοῦ Κασπίᾳ ἐκλήθη.

რომ მის თხემებს არასდროს არ
 ეხება არც წვიმა, არც თოვლი.
 ეს თხემები ყველა ღრუბლებზე
 უფრო მაღლაა აღმართული. შუა
 ნაწილი ვიდრე ბოლომდე მუდამ
 თოვლით არის დაფარული. და
 მისი მთისძირები ფრიად მაღა-
 ლია და არც ერთი იოტი არ
 არის უფრო დაბალი, ვიდრე
 ყველა სხვა მთის კლდეები. კავ-
 კასიონის მთის ძირებიდან ზოგი-
 ერთი ჩრდილოეთითა და დასავ-
 ლეთით არის მოქცეული და აღ-
 წევს ილირიელთა და თრაკთა
 ქვეყნებს, სხვები კიდევ აღმო-
 სავლეთითა და სამხრეთით აღ-
 წევს იმ გასავლებს, რომელთაც
 იქ მოსახლე ჰუნთა ტომები სპარ-
 სელთა და რომაელთა მიწაწყალ-
 ში გაჰყავს. ამ გასავლებიდან
 ერთს ჩურო ეწოდება, ხოლო მეო-
 რეს ძველითგანვე კასპიის კარს
 ეძახიან¹. ის ქვეყანა, რომელიც

¹ აქ პროკოპი იხსენიებს ორ კარს, რომლებითაც ჰუნებს შეეძლოთ გადმო-
 სვლა კავკასიის გადაღობიდან და სპარსელთა და ბიზანტიელთა მიწაწყალზე შესვლა.
 ერთია კასპიის კარი, რომელსაც პროკოპი მუდამ დარიალის კარის აღსანიშნა-
 ვად ხმარობს (იხ. ზემოთ გვ. 43—45, შენიშვნა). რაც შეეხება მეორეს, რომელსაც აქ
 ეწოდება Ἰζούრ, არავითარი ეჭვი არაა, რომ ის დარუბანდის კარია. დაწე-
 რილობა Ἰζούრ შეიძლება წაკითხულ იქნეს სხვადასხვანაირად: წურ, ჭურ, ჯურ,
 და სხვ. ძველ-ბერძნულს აფრიკატები არ მოეპოვებოდა. მართალია, სალაპარაკო
 ენაში უკვე დიდი ხანია რაც ისეთი უცხო სიტყვები შემოდიოდა, სადაც აფრიკა-
 ტები (ც, ჩ და სხვ.) მოიპოვებოდა, მაგრამ დიდი ხნის განმავლობაში სპლიტერა-
 ტურთა ენა გაურბოდა ახალი გრაფიკული კომპლექსების შემთლებას და კმაყოფილ
 დებოდა იმით, რომ არსებული ასოებისა და ასოთ-კომპლექსების საშუალებით
 გამოხატავდა ამ უცხო სიტყვებს. ასე, მაგალითად, სტრაბონი „წიწამურისა-
 თვის“ (Σεσάμουρα) და „კანებისათვის“ (Σάνουε) ხმარობს Σ-ს და ამით მიოლოდ
 მიანლოვების გამოხატვას აღწევს (შესაძლებელია, თვით ქართულში ამ სიტყვებს,
 პირწმინდად ახლანდელი წ და ჭ არ ჰქონიათ, მაგრამ ყოველ შემთხვევაში საფიქ-
 რებელი არაა, რომ აქ ს ყოფილიყო). შემდეგ, ბიზანტიურ ეპოქაში, როდესაც

ταύτην δὲ τὴν χώραν, ἣ ἐξ ἑρους
τοῦ Καυκάσου ἄχρι ἐς τὰς Κασ-
πίας καταταίνει Πύλας Ἄλαγοι
ἔχουσι, αὐτόνομον ἔθνος, οἱ δὲ
καὶ Πέρσαις τὰ πολλὰ ξυμμα-
χοῦσι, ἐπὶ τὰ Ῥωμαίους καὶ

კავკასიის მთიდან დაწყებულ
კასპიის კარამდეა გადაჭიმული,
ილანებს უჭირავთ, თვითთავად
ტომს, რომელნიც სპარსელებს
უკავშირდებიან ხშირად და რო-
მაელებისა და სხვა მტრების წი-

ლიტერატურაში საზოგადოდ ხალხური ელემენტები შემოიჭრება, თანდათან
ვითობა ადგილი ახალ ასოთ-კომპლექსებს და ჩვენ ვხედავთ, რომ ბიზანტიელ
მწერლებს შემოაქვთ კომპლექსი *εξ*, რომელიც ერთ გარკვეულ ბგერას კი არ
გამოხატავს, არამედ ექვს სხვადასხვას (ც ხ წ ძ ძ კ). ასე, მაგალითად, იწერება:
Τζυμισαχης (შდრ. *ლოქრობევედი*... ჩიმიშკისა [ვარიანტი: წამიშკისა] ბოძებული
იოანესდა: ათონის კრ. გვ. 17), *Βαρασβατζε*, ვ. ი. ვარაზეაჩე (Cedrenus II 448),
εζαγγαριοι (შდრ. საწანგროა: ათონის კრ. გვ. 50), *Τζῶσι* (კანები), სარდალი
Τζῆτας (შდრ. ძველი დაწერილობა *Σίτας*), *Τζῆβος* (იოანე „ციბე“, რომლის
მეტსახელი, საფიქრებელია, იყო არა „ციბე“, როგორც ჩვენ ტრადიციულად გვაქვს
მიღებული, არამედ „ჯ ი ბ თ“, ვინაიდან ვაჭრობის მონოპოლიის უფრო უმტკიფ-
ნელად გატარების მიზნით იუსტინიანემ, როგორც ჩანს, დანიშნა ლახიკენი,
წინანდელი მმართველის პეტრე სტრატეგოსის გადაყენების შემდეგ, რომელმაც
ვერ შესძლო ვაჭრობის მონოპოლიის გატარება, ერთი ადგილობრივი წარმოშო-
ბის პირთაგანი, ანა წარჩინებულთა და არა საბელოვანთა შთამომავალია იოანე).

ამრიგად, პროკოპის *Τζῶσι* შეიძლება გაგებულ იქნეს „ჩორ“, „კურ“, „ჯურ“
და სხვა. ქართული და სომხური მასალების საშუალებით ძნელი არ არის იმის
დადგენა, რომ აქ გვაქვს ფორმა *ჩორ*. სომხურ წყაროებში დარუბანდის კარს
(გასავალს, სიმაგრეს და იქ არსებულ ქალაქს) ეწოდება მოსე ხორენელი ს
ისტორიაში *ჟილხ ლორაჟ* და *ჟაჟიანხ ჟორაჟ* იქაც, სადაც *ჟორაჟ* სწორია, ვა-
რიანტები იძლევიან *ჟორაჟ*. მოსე კალანკატულესაც (1923 წლის თბილისის გამ-
გვ. გვ. 104, 133, 336 და სხვაგანაც) ყველგან აქვს ჩ-ფორმა („ჩორ“ ან „ჩორლ“).
იგივე დარუბანდის კარი უნდა იგულისხმებოდეს, როდესაც „შუშანიკის წამების“
ავტორი წერს: *ხოლო პიტიახში ჩორად წარემართა... და ვითარ მოიწია ჯო-
ჯიკ. უკუანა სდევდა პიტიახსა და მიეწია მას სახლდვართა მტრეთისათა*
(ს. გორგაძის გამ. ტფ. 1917, გვ. 13, 30 შდდ.). ძეგრეთის საზღვართა-ყნ მიმარ-
თულება მიუთითებს სწორედ დარუბანდის კარზე. მეორე ადგილას ვარსკენ პიტია-
ხში ემუქრება შუშანიკს *ანუ ნებაჲ ჩემი ყავ და მოვედ ტაძრად! უკუეთუ არა
მოხვიდე შინა, ჩორად წარგცე შენ ანუ კარად კარაულითა* (იქვე, გვ. 15, 34
შდდ.), აქ მუქარა, ვფიქრობთ, შეეხება საზღვარგარეთ გაძევებას და მითითებუ-
ლია ორი კარი: ჩრდ.-აღმოსავლეთისა („ჩორი“) და სამხრ.-დასავლეთისა („კარი“).
ამგვარად ირკვევა, რომ „შუშანიკის წამების“ ავტორი დარუბანდის კარისთვის
ხმარობს იმავე ტერმინს, რომელიც სომხურში იხმარება („ჩორ“, მიმართულ-
ბრუნვა, *ჩორად*; *ჟორ*, ნათეს. ბრ. *ჟორაჟ-ჩორისა*). სხვა ქართულ წყაროებში კი,
როგორც ცნობილია. ამ კარს ეწოდება „ზღვის კარი“. ლეონტი მროველი ი
წერს: *აღაშენა ქალაქი ზღვის კარს და უწოდა სახელი დარუბანდი, რომელთ
ითარგმანების დაჴნა კარია* (ქ. ცხ. I [1955], 13, 9-10). — შენაძნდრე ამ გასა-
ვალს უწოდებს *Τζῶσι* (Exo. de leg. დე ბოროის გამ.; გეორგიკა III, 217).

ἄλλους πολέμιους στρατεύουσι. Τά μὲν οὖν ἀμφὶ τῷ ὄρει τῷ Καυκασίῳ ταύτη πη ἔχει.

Οὕνοι δέ, οἱ Σάβειροι: ἐπικαλούμενοι, ἐνταυθα ἠκηνται καὶ ἄλλα ἄττα Οὐγγικὰ ἔθνη. ἐνθὲν δὲ μὲν τὰς Ἀμαζόννας¹ ὤρμησθαί φασιν, ἀμφὶ δὲ τὸ Θερμίσκουρον² καὶ ποταμὸν τὸν Θερμῶδοντα ἐνοστρατοπεδεύσασθαι, ἤπερ μοι ἐναγχος εἴρηται, οὗ δὴ πόλις ἐν τῷ παρόντι. Ἀμισός ἐστι. Τανῦν δὲ οὐδαμῆ τῶν ἀμφὶ τὸ Καυκάσιον ὄρος χωρίων Ἀμαζόνων τις μνήμη ἢ ὄνομα διασώζεται, καίτοι καὶ Στράβων: καὶ ἄλλοις τισὶ λόγοι: ἀμφ' αὐταῖς πολλοὶ εἴρηγται. Ἀλλὰ μοι δοκοῦσι μάλιστα πάντων τὰ γε κατὰ τὰς Ἀμαζόννας ξὺν τῷ ἀληθεῖ λόγῳ εἶπειν, ὅσοι ἔφασαν οὐ πρότερον γένος γυναικῶν ἀνδρείων γεγονέναι, οὐδ' ἐ<v> ὄρει μόνῳ τῷ Καυκασίῳ τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν θεσμῶν τῶν οἰκείων ἐξίστασθαι, ἀλλὰ ἡαρβάρους ἐκ τῶνδε τῶν χωρίων στρατῷ μεγάλῳ ξὺν γυναιξὶ ταῖς αὐτῶν ἰδίαις ἐπὶ τὴν Ἀσίαν στρατεῦσαι, στρατόπεδόν τε ἀμφὶ ποταμὸν Θερμῶδοντα ποιησαμένους ἐνταυθα μὲν τὰς γυναικας ἀπολιπεῖν, αὐτοὺς δὲ γῆν τῆς Ἀσίας τὴν πολλὴν καταθέοντας,

ნაღმდგვ ილაშქრებენ. აი ის, რაც კავკასიონის მთას შეეხება.

აქ ცხოვრობენ ჰუნები, ეგრეთწოდებული საბირები, და ზოგიერთი სხვა ჰუნურთ ტომებიც. აქედან დაიძრნენ, როგორც ამბობენ, ამაზონები და თემისკურისა და მდინარე თერმოდონტის გარშემო დაბანაკდნენ, როგორც მე ამასწინათ მოვიხსენიე, სადაც ამჟამად ქალაქი ამისე არის. დღესდღეობით კავკასიონის მთის გარშემო მდებარე ადგილებში არსად არავითარი ხსენება ან სახელი ამაზონთა არაა დაცული, თუმცა სტრაბონისა³ და ზოგიერთი სხვა მწერლის მიერ მათ შესახებ ბევრი თქმულა. მაგრამ, მე ვფიქრობ ამაზონების შესახებ ყველაზე უფრო ახლოს არიან ქრემარიტებისთან ისინი, რომელნიც ამბობენ, რომ არასდროს არ არსებულა ვაეკაციური ქალების გვარი და მხოლოდ კავკასიონის მთაში აღამიანთა ბუნებავე უკუაგდებდა საკუთარ კანონებს, არამედ რომ ბარბაროსებმა გამოილაშქრეს ამ ადგილებიდან აზიანე დიდძალი ჯარითა და თავიანთი ცოლებითურთ და დაიბანაკეს რა მდინარე თერმოდონტის ირგვლივ, დასტოვეს იქ

¹ Ἀμαζόννας K აქაც და ქვევითაც.

² Θερμίσκουρον L.

³ შტრ. სტრაბონი XI, 5 და XII, 3 (ed. A. Meineke, II ტომი. გვ. გვ. 708. შტდ. და 772 შტდ.): თ. გაუხიი შვილი, სტრაბონის გეოგრაფია, თბ. 1957, გვ. 137, 201.

ὕπαντισάντων σφίσι τῶν τῆδε
 ἐκκημένων, ἀπαντας ἐξ ἀνθρώπων
 ἀφανισθῆναι, οὐδένα τε αὐτῶν τὸ
 παράπαν ἐπανήκειν ἐς τῶν γυναι-
 κῶν τὸ χαράκωμα, καὶ τὸ λοιπὸν
 ταῦτας δὴ τὰς γυναῖκας, δέει
 τῶν περιούκιων καὶ ἀπορίχ τῶν
 ἐπιτηδείων ἀναγκασθείσας, τό τε
 ἀρρενωπὸν ἀμφιέσασθαι οὐτι βίβ-
 λουσίας καὶ ἀνελομένης τὴν πρὸς
 τῶν ἀνθρώπων ἐν τῷ στρατοπέδῳ
 ἀπολελειμμένην τῶν ὅπλων σκευήν,
 καὶ ταύτη ἐξοκλισαμένης ὡς ἀρι-
 στα ἔργα ἀνδρεία ξὺν ἀρετῇ ἐπι-
 δείξασθαι, διαθουμένης ἐς τοῦτο
 αὐτὰς τῆς ἀνάγκης, ἕως δὴ ἀπά-
 σαις διαφθαρθῆναι ξυνέπεσε. ταῦτα
 δὲ ὠδὲ πη γεγονέναι καὶ ξὺν τοῖς
 ἀνδράσι τὰς Ἄμαζόνας στρατεῦ-
 σασθαι καὶ αὐτὸς οἶομαι, τεκμη-
 ριούμενος οἷς δὴ καὶ χρόνῳ τῷ
 κατ' ἐμὲ ξυνηέχθη γενέσθαι. Τὰ
 γὰρ ἐπιτηδεύματα μέχρι ἐς τοὺς
 ἀπογόνους παραπεμπόμενα τῶν
 προγεγενημένων τῆς φύσεως Ἰν-
 δαλμα γίνεται. Οὐννων τοῖσιν
 καταδραμόντων κολλάκις τὴν
 Ῥωμαίων ἀρχὴν, τοῖς τε ὑπαν-
 τιάσασιν ἐς χεῖρας ἐλθόντων, τι-
 νὰς μὲν αὐτῶν πεσεῖν ἐνταῦθα
 τετύχηκε, μετὰ δὲ τῶν βαρβάρων
 τὴν ἀναχώρησιν Ῥωμαῖοι διερευ-
 νώμενοι: τῶν πεπτωκότων τὰ σώ-
 ματα καὶ γυναῖκας ἐν αὐτοῖς
 εὔρον. ἄλλο μέντοι: γυναικῶν στρα-
 τευμα οὐδαμῇ τῆς Ἀσίας ἢ τῆς
 Εὐρώπης ἐπιχωρίαζον ἐφάνη. Οὐ
 μὴν οὐδὲ τὰ Καυκάσια ὄρη ἀνδ-

კოლები, ხოლო თვითონ მთელ
 აზიას შეესივნენ; აქ მათ წინააღ-
 მდეგობა გაუწიეს მცხოვრებლებმა
 და ყველანი მოისპნენ, ისე რომ
 არც ერთი მათგანი აღარ დაბრუ-
 ნებულა ცოლების ბანაკში. და,
 ამა, ეს ქალები, მეზობლების ში-
 შით და საარსებო საშუალებათა
 უქონლობით იძულებულნი, შეი-
 მონენ ვაჟკაცურობით — თუმცა
 სურვილის წინააღმდეგ — და ხელ-
 ში აიღეს მათი ქმრების მიერ
 ბანაკში დატოვებული საქურვე-
 ლი და, როდესაც აუცილებლო-
 ბამ აიძულა ისინი, შეიარაღებუ-
 ლებმა სათნოებით გამოაჩინეს
 საუკეთესო ვაჟკაცი საქმეები,
 ვიდრე ყველანი არ დაიღუპნენ.
 რომ ეს ასე უნდა მომხდარიყო
 და ამბონები თავიანთ ქმრებ-
 თან ერთად უნდა იყვნენ გამო-
 ლაშქრებული, ვფიქრობ მეც და
 საბუთად მაქვს ის მოვლენები,
 რომლებიც ჩვენს დროსაც მოხდა.
 წინაპართა ბუნების ანარეკლს
 წარმოადგენს ხომ შემკვიდრებში
 ვადმოსული აღათ-ჩვეულებები.
 ასე, როდესაც ბუნები ხშირად
 შემოესივოდნენ ხოლმე რომაელთა
 სამფლობელოს და მოწინააღმდე-
 გეებს უჯარდებოდნენ ხელში, ზო-
 გიერთი მათგანი იქ დაიღუპა,
 ხოლო ბარბაროსთა გაბრუნების
 შემდეგ რომაელებმა რომ დასინ-
 ჯეს დაღუპულთა გვამები, მათ
 შორის ქალებიც იპოვეს. სხვათა
 შორის, ქალებისაგან შემდგარი
 ჯარი, როგორც ჩანს, არსად არც

ρῶν ἔρημα γεγενῆσθαι. πρότερον ἀκοῆ ἴσμεν. Περὶ μὲν οὖν τῶν Ἀμαζόνων τοσαῦτα εἰρήσθαι. დაცალიერებულოყოს მამაკაცებისაგან. აი ის, რაც ამაზონების შესახებ უნდა მეთქვა.

Μετὰ δὲ Ἀφιλίους τε καὶ τοῦ μνηοειδοῦς τὴν ἑτέραν ἀρχὴν ἐς τὴν παραλίαν Ἀβασγοὶ ὤκηνηται, ἀχρι: ἐς τὰ Καυκάσια ἕρη διήκοντες. Οἱ δὲ Ἀβασγοὶ Λαζῶν μὲν κατήκοοι ἐκ παλαιῶν ἦσαν, ἀρχοντας δὲ ὁμογενεῖς δύο ἔσασαι: εἰχον ὧν ἄτερος μὲν ἐς τῆς χώρας τὰ πρὸς ἑσπέραν, ὁ δὲ δὴ ἕτερος ἐς τὰ πρὸς ἀνίσχοντα ἤλιον Ἰδρυτο. οἱ δὲ βάρβαροι οὗτοι μέχρι: μὲν ἐς ἐμὲ ἄλση τε καὶ ἕλας ἔσέβοντο. Θεοὺς γάρ τὰ δένδρα βαρβάρῳ τινὶ ἀφελείζ ὑπώπτεισθαι εἶναι. Πρὸς δὲ τῶν ἐν σφίσι:ν ἀρχόντων τὰ δεινότετα δὲ φιλοχρηματίας μέγεθος ἔπασχον. Ἄμφω γάρ αὐτῶν οἱ βασιλεῖς, ἔσους ἂν παιδας ἐν τούτῳ τῷ ἔθνε: ἀγαθούς τε τὴν δόξην καὶ τὸ σῶμα καλοὺς ἴδοιεν, τούτους δὴ δακνῆσει οὐδεμιὰ ἐκ τῶν γειναιμένων ἀφέλικοντες εὐνοήχους τε ἀπεργαζόμενοι: ἀπεδίδοντο ἐς Ἰωμαίων τὴν γῆν τοῖς ὠνεῖσθαι βουλομένοις χρημάτων μεγάλων. τοὺς τε αὐτῶν πατέρας ἔκτεινον¹ εὐθύς, τοῦ μὴ αὐτῶν τινος τίσασθαι: πατε τῆς ἐς τοὺς παιδας ἀδικίας τὸν βασιλεῖα ἐγχειριεῖν, μηδὲ ὑπόπτους αὐτοῖς τῶν κατηκόων

აზიაში და არც ევროპაში არ არსებულა, არც ოდესმე გვსმენია, რომ კავკასიონის მთები

აფსილებისა და ნახევარმთვარა ნაპირის შემდეგ მეორე ნაწილში ზღვის პირას აბაზგები მოსახლეობენ, რომელთა საბინადრო ადგილები კავკასიონის მთებამდე გრძელდება. აბაზგები ძველითგანვე ლაზების ქვეშევრდომები იყვნენ, ხოლო მუდამ ჰყავდათ ორი თვისტომი მთავარი. ამთგან ერთი დაწესებული იყო დასავლეთის ნაწილში, ხოლო მეორე აღმოსავლეთისაში. ეს ბარბაროსები ჩვენს დრომდისაც თაყვანს სცემდნენ ქალებისა და ტყეებს. ხეები ბარბაროსს რაღაც გულუბრყვილობის გამო ომერთებად წარმოუდგენია. თავიანთი მთავრებისაგან საშინელი ჩავვრა აქვთ მათ გამოცდილი იმათი ვერცხლის-მოყვარეობის წყალობით. მათი ორივე მეფე, როგორც კი დაინახავდნენ ამ ტომში კარგი გარეგნობისა და ლამაზი ტანის ბავშვებს, დაუყოვნებლივ დააშორებდნენ მათ შშობლებს, ევნუქებად ვადააქცევდნენ და გზავნიდნენ რომელიღაც ქვეყანაში, რათა იქ მიეყიდათ მსურველთათვის დიდძალ ფულზე. მათ მამებს კი მაშინვე ქლავდნენ, რათა ზოგიერთი მათგანი არ ცდილიყო

¹ ἔκτεινον L] ἔθνον K.

τινάς ἐνταύθα εἶναι. ἢ τε τῶν
 υἱέων εὐμορφία σφίσι·ν ἐς τὸν
 ἔλεθρον ἀπεκρίνετο. Διεφθείροντο
 γὰρ οἱ ταλαίπωροι, παιδῶν θανά-
 σμιον δεδυστυχηκότες εὐπρέπειαν.
 Καὶ ἀπ' αὐτοῦ τῶν ἐν Ῥωμαιοῖς
 εὐνοῦχων οἱ πλείστοι καὶ οὐχ
 ἤκιστα ἐν τῆ βασιλείᾳ ἀσλῆ
 γένος Ἀβασγοὶ ἐτύγχανον ὄντες.
 Ἐπὶ τούτου δὲ Ἰουστινιανοῦ βασι-
 λεύοντος ἅπαντα Ἀβασγοὶς ἐπὶ
 τὸ ἡμερώτερον τετύχηκε μεταμ-
 πίσχεσθαι. Ἐὰν τε γὰρ Χριστι-
 ῶν δόγματα εἴλοντο καὶ αὐτοῖς
 Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς τῶν τινα
 ἐκ Παλατίου εὐνοῦχων στείλας,
 Ἀβασγὸν γένος, Ἐμφρατᾶν ὄνομα,
 τοῖς αὐτῶν βασιλεῦσι διαρρήδην
 ἀπέειπε¹ μηδένα τὸ λοιπὸν ἐν

ოღესმე ეზლო მეფისათვის მათი
 შვილების მიმართ ჩადენილი უსა-
 მართლობის გამო, ხოლო ზოგი-
 ერთი ქვეშევრდომთაგანი კიდევ
 მათთვის საეკვო არ ყოფილიყო,
 და ამრიგად შვილების სილამაზე
 მათთვის დალუპვის მომასწავე-
 ბელი იყო, ვინაიდან ისინი ილუ-
 პებოდნენ საცოდაგნი, შვილების
 საბედისწერო სილამაზით გაუბე-
 ლურებულნი. აქედან არის, რომ
 მეტი წილი ევნუქებისა რომაელ-
 თა ქვეყანაში, განსაკუთრებით კი
 მეფის სასახლეში, ტომით აბაზ-
 გები არიან. შემდეგ, იუსტინია-
 ნის¹ მეფობისას აბაზგების მდგო-
 მარეობა შეიცვალა, უმჯობესი
 გახდა. იმათ მიიღეს საქრისტიანო
 რწმენა და იუსტინიანე მეფემ

¹ აქედან დაწყებული ამ თავის ბოლომდე მთლიანად შესულია ევაგრეს
 „ისტორიაში“ (IV, 22; გამოც. Bidez-Parmentier 1898, გვ. 170; გეორგიკა III,
 297), საიდანაც ვერემ მცირემ თავის „უწყებაში“ გადმოიტანა (ქრონიკები
 I, 53). ვერემის „უწყებიდან“ კიდევ ეს ნაწყვეტი შეუტანიათ შეგებულ „ქართ-
 ლის ცხოვრებაში“ (ს. ყაუხჩიშვილის გამოც. I [1955], 215). „უწყებაში“ სწერია:
 „ხოლო აფხაზთათჳ ევაგრე ეპიტანეხი საეკლესიოხა მოთხოზახა შინა თჳხსა
 აღწერს ოცდამეორეხა თჳხა შინა და იტუჳს ებრეთ: მათვე ეამთა შინა იუსტი-
 ნიანეს მეფობისათა აფხაზნიცა შეიცვალნეს უმჯობესად და ქრისტიანობისა შეი-
 წყნარეს ქადაგება: რამეთუ პალატსა შინა იუსტინიანე მეფისასა იყო ვინმე საკუ-
 რისი, აფხაზი ნათესავით და ეფურატა სახელისდებით, რომელი წარიეღინა მეფისა
 მიერ ქადაგებად მათდა და აღთქმად, ვითარმედ ამიერთიგან არცა ერთილა-ვინ ნა-
 თესავისა მათისაგანი განუგებულ იქმნებოდის მამაკაცობისაგან რკინისა მიერ იძულე-
 ბითა ბუნებისაჲთა [ორი უკანასკნელი სიტყვა აკლია ქ. ცხ.-ს]. რამეთუ
 მრავალნი იყენეს მათგანნი მსახურ სამეფუფოსა საწოლისა, რომელთა საკურის
 იცის წოდება ჩუენულებამან. ვინაჲცა იუსტინიანე ტადარი წმიდისა ლუთისმშობ-
 ლისა აღაშენა აფხაზეთსა შინა [ქ. ცხ. უმატებს: ბიკენიტას] და მდღელნი
 დაადგინნა მას შინა, რათა უგანცხადებულუსად ასწავებდენ შჯულსა ქრისტიან-
 ნობისასა.

პროკოპის ამ ადგილით ისარგებლა აგრეთვე ნიკიფორე კალისტემ:
 Nicephori Call. XVII, 18; Patr gr. ტომი 147 გვ. 256.

² ἀπέειπε K] ἐπέειπε L.

ταύτη τῇ ἔθνη: τὴν ἀρρενωπίαν ἀποφιλῶσθαί, σιδήρῳ βιαζομένης τῆς φύσεως· ὃ δὴ ἀσιμενοὶ Ἀβασγοὶ ἤκουσαν. Καὶ τῇ τοῦ Ῥωμαίων βασιλέως ἐπιτάξει θαρροῦντες ἤδη τὸ ἔργον τοῦτο σθένει παντὶ διεκώλυσον. Ἐδεδείει γὰρ αὐτῶν ἕκαστος μὴ ποτε παιδίου πατὴρ εὐπρεποῦς γένηται. Τότε δὴ Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς καὶ ἱερὸν τῆς θεοτόκου ἐν Ἀβασγοῖς οἰκοδομησάμενος, ἱερεῖς τε αὐτοῖς κατατήσάμενος, διεπράξατο ἅπαντα αὐτοὺς ἤθη τῶν Χριστιανῶν ἐκδιδάσκεισθαι, τοὺς τε βασιλεῖς ἄμφω Ἀβασγοὶ καθελόντες αὐτίκα ἐν ἔλευθερίᾳ βιοτεύειν ἐδόκουν. Ταῦτα μὲν οὖν τῆδε ἐχώρησε (Haurgy II, 496, 1—500, 10).

საქროსტოანო წესები. მალე ოროვე მეფე მოსპეს აბაზგებში და ვადაწყვიტეს თავისუფლად ეცხოვრათ. აი, ამ ამბებს ჰქონდა აქ ადგილი.

Μετὰ δὲ τοὺς Ἀβασγῶν ὄρους κατὰ μὲν ὄρος τὸ Καυκάσιον Βροῦχοι ἔκηνται, Ἀβασγῶν τε καὶ Ἀλανῶν μεταξὺ ὄντες. Κατὰ δὲ τὴν παραλίαν Πόντου τοῦ Εὐξείνου Ζήχοι¹ ἱδρυνται. Τοῖς δὲ δὴ Ζήχοις² κατὰ μὲν παλαιὸν ὃ Ῥωμαίων αὐτοκράτωρ βασιλέα καθίστη, τὸ δὲ νῦν οὐδ' ὅτιον Ῥωμαίοις ἐπακούουσιν οἱ βάρβα-

მათ ბალატის ერთი ევნუქთავანი გაუგზავნა, ტომით აბაზგი, სახელად ევფრატა. მან სასტიკად აღუკრძალა მათ შეფეებს, რომ მათ ამიერიდან აღარავინ დაესაქურისებინათ, ბუნებზე ძალა არ ეცმარათ დანით. ამას აბაზგები სიხარულით შეხვდნენ. რომაელთა მეფის ბრძანებით გამხნეებულნი, ისინი მთელი თავისი ძალღონით ეწინააღმდეგებოდნენ ამ საქმის ჩადენას: თითოეულ მათგანს ხომ ეშინოდა, ოდესმე არ გაზზღაროყო ლამაზი ბავშვის მამა. მაშინ ოუსტინიანე მეფემ აბაზგების ქვეყანაში ღვთისმშობლის ტაძარიც ააშენა³ და მათ მღვდელმსახურნი დაუყენა და მიაღწია იმას, რომ მათ შეითვინა.

VIII 4. აბაზგების საზღვრების შემდეგ კავკასიონის მთის ვასწვრივ ცხოვრობენ ბრუქები, აბაზგებსა და ალანებს შუა. ხოლო ევქსინის მონტოს ნაპირას ზიქები არიან დამკვიდრებული. ზიქებს ძველად რომაელთა თვითმპყრობელი უყენებდა მეფეს, ამჟამად კი ეს მარბაროსები არაფერში აღარ ემორჩილებიან რომ-

¹ Ζήχοι L.

² Ζήχοις I.

³ უკაროვის (MAK IV) და კონდაკოვის (P. Dp. IV, 36) ახრით ბივიენტაში (შდრ. ქ. ცხ.-ის დამატება: ქ. ცხ. I, 215), ხოლო კულაკოვსკის გამოკვლევით („Где построил Юст. храм для абазгов“: Арх. Изв. и зам. 1897) სებასტოპოლისში 548 წლის მანლობლად (შდრ. BZ 6 636). უფრო დაწვრილებით ამ საკითხზე იხ. პროკოპის De aed. III, 7. ქვემოთ გვ. 220—221 (შენიშვნა).

ροι οὗτοι. Μετὰ δὲ αὐτοῖς Σαγί-
 ναι: ¹ μὲν οἰκοῦσι, μοῖραν δὲ αὐτῶν
 τῆς παραλίας Ῥωμαῖοι ἐκ πα-
 λαιοῦ ἔσχον. Φρᾶσί τ' ἑαυτά-
 μνοι ἐπιθαλασσιδία ὄνο, Σεβασ-
 τόπολιν τε καὶ Πιτιοῦντα ², ὅσοιν
 ἡμέραιν ὁδῷ ἀλλήλοιν διέχοντα,
 φρουρὰν ἐνταῦθα στρατιωτῶν τὴ
 ἐξ ἀρχῆς κατεστήσαντο. Τὰ μὲν
 γὰρ πρότερον κατάλογοι: Ῥωμαίων
 στρατιωτῶν τὰ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς
 πάντα χωρία ἐκ τῶν Τραπεζινοῦ-
 τος ὀρίων ἀχρι ἐς τὰς Σαγίνας: ³
 εἶχον, ἡτάρ μοι: εἶρηται: νῦν δὲ
 μόνα τὰ δύο ταῦτα φρουρία ἐλέ-

მაელებს. ამათ შემდეგ ცხოვრო-
 ბენ საგინები; ამათი მიწაწყლის
 ზღვისპირა ნაწილი ძველითგანვე
 ეპყრათ რომაელებს. რომაელებმა
 აქ ზღვისპირას ორი სიმაგრე გა-
 აშენეს: სებასტოპოლისი და პი-
 ტიუნტი, რომლებიც ერთმანეთს
 ორი დღის საგალი გზით არიან
 დაშორებული, და იმთავითვე ჩა-
 აყენეს იქ მცველი რაზმი. პირ-
 ველ ხანებში რომაელ ჯარის-
 კაცთა რაზმებს ეპყრათ მთელი
 აღვილები ტრაპეზუნტის საზღვ-
 რებიდან დაწყებული ვიდრე საგი-
 ნების ⁴ ქვეყნამდე, როგორც ეს

¹ σαγίνας L] σαγίνας K.

² πτιοῦντα L.

³ σαγίνας K.

⁴ საგინებს ანუ სანიგებს პროკოპი ეხება ოთხ ადგილას: BG VIII, 2 და VIII, 4 (იხ. აქვე გვ. გვ. 125, 175, 136). ამ ადგილებში ნათლად ჩანს, რომ ცნობა ეხება ამ ტომის ძველს, წინა საეკლესიოების მდგომარეობას და არა ავტორის-დროინდელ ვითარებას. ამბობენ, რომ რომაელთა თვითმპყრობელ ტრაიანუს დროს იქ ვიდრე ლაზებისა და საგინების ქვეყნამდე დაფუძნებულ რქნა რომაელ ჯარისკაცთა რაზმებია (გვ. 125); ზიქების შემდეგ ცხოვრობენ საგინები, ამათი მიწაწყლის ზღვისპირა ნაწილი ძველითგანვე ეპყრათ რომაელებს. რომაელებმა აქ ზღვის პირას ორი სიმაგრე გააშენეს: სებასტოპოლი და პიტუნტი, რომლებიც ერთმანეთს ორი დღის საგალი გზით არიან დაშორებული, და იმთავითვე ჩაყენეს იქ მცველი რაზმი. პირველ ხანებში რომაელ ჯარისკაცთა რაზმებს ეპყრათ მთელი აღვილები ტრაპეზუნტის საზღვრებიდან დაწყებული ვიდრე საგინების ქვეყნამდე (აქვე გვ. 136). აქ გადმოცემულია იგივე ამბები, რაც აღნიშნული აქვს არიანებს (და აგრეთვე V საუკ. ანონიმ-გეოგრაფოსს): «აბაზგების შემდეგ ცხოვრობენ სანიგები, სადაც გაშენებულია სებასტოპოლი; ხანიათა მეფეს სადავას შეჩან [გ. ი. აღრიანესაგან] აქვს მიღებული სამეფო ძალაუფლება» (Peripl II); «მდინარე [პეტუნტი] ჰყოფს ზიქებს და სანიგებს» (იხ. ნ. კეკელიძე, ფლ. არიანე, გვ. 43, 52). «შენგან» ნიშნავს კეისარს Traianus Hadrianus. იხ. ზემოთ გვ. 8.

რომ აქ ძველი ამბები იგულისხმება და, მანასადამე, რომ ზევს გვაქვს საკმე-
 ლტერატურულ ცნობასთან და არა VI საუკუნის შესახებ ფაქტთან (თითქოს
 პროკოპის დროს აქ საგინები || სანიგები ცხოვრობდნენ) და რომ თვით პროკო-
 პისაც არა აქვს ნათელი წარმოდგენა ამ საგანზე, — ჩანს შემდეგი საბუთიდანაც:
 პროკოპი, მის შემდეგ რაც ტრაიანუს-დროინდელ ამბებს ეხება, განაგრძობს: «ამ
 ადგილების [უნდა იგულისხმებოდეს საგინების საბინადრო ადგილები] მარჯვნივ»

λεπτο σφίσι, οὐ δὴ τὰ φυλακ-
τήρια καὶ ἐς ἐμὲ εἶχον, ἐπειδὴ
Χοσρόης, ὁ Περσῶν βασιλεὺς,
Λαζῶν αὐτὸν ἐπαγαγομένων ἐς
τὴν Πέτραν, στρατεύμα Περσῶν
ἐνταῦθα στέλλειν ἐν σπουδῇ εἶχε,
τούς τε τὰ φρούρια ταῦτα καθέ-
ξοντας καὶ καθιζήσομένους ἐν
τοῖς ἐνταῦθα φυλακτηρίοις. Ἄσπερ
ἐπεὶ οἱ Ῥωμαίων στρατιῶται προ-
μαθεῖν ἰσχυσαν, προτερήσαντες
τάς τε οἰκίας ἐνέπηραν καὶ τὰ
τεῖχη ἐς τὸ ἔδαφος καθελόντες
ἐς τὴν τὰς ἀκάτους μελλήσει οὐδε-
μιᾶ ἐσβάντες ἐς ἡπειρον εὐμῆς
τὴν ἀντιπέρας καὶ Τραπεζοῦντα
πόλιν ἐχώρησαν, ζημιώσαντες μὲν
τῆς τῶν φρουρίων διαφθορᾶ τὴν
Ῥωμαίων ἀρχήν, κέρδος δὲ αὐτῇ
πορισάμενοι μέγα, ἔτι δὴ τῆς
χώρας ἐγκρατεῖς οὐ γέγονασιν
οἱ πολέμοιοι. Ἄπρακτο: γὰρ ἀπ'
αὐτοῦ ἐς τὴν Πέτραν ἀνέστρεφον
Πέρσαι. Ταῦτα μὲν οὖν τῆδε ξυ-
νηγῆσθαι γενέσθαι.

Ἰπὲρ δὲ Σαγίνας Ὀὐννιαὶ
ἔθνη πολλὰ ἴδρυνται Haury
II, 500—501).

აღმართულია მეტად ციკაბო მთები და გადაჭიმულია უდაბური ადგილები. ამის
გადაღმა ცხოვრობდნენ ეგრეთწოდებული პერსარმენელები და არაენიელები,
რომლებიც რომაელების ქვეშევრდომნი არიან და რომელთა მიწაწყალი იბერიის
სახლგარეშე ვრცელდება (ზემოთ გვ. 125—126). ასეთი აღწერილობა, პროკოპის სხვა
ადგილების მიხედვით (იხ. მაგ., ზემოთ BP I, 15), გულიანობას არა სანიგებს.
არამედ წინა ხანებში სანებად წოდებულა კანებს. L ხელნაწერის გადაწერის
როგორც ჩანს, საეჭვოდ მიუხედავია აქ ფორმა *σαγίνας* (თუ კი ეს ფორმა იყო) და
იძლევა *σαυνίτας*, რომელიც შესაძლებელია შერყვნილი *σαυνίτας* (ე. ი. სანები)
იყოს (ცნობები სანიგების შესახებ შეკრებილი და განხილული აქვს Kiessling-
RE VIII, 267 შდლ.).

ჩემ მიერ უკვე ითქვა: ამგებად კი
მათ დარჩათ მხოლოდ ეს ორი სი-
მაგრე, სადაც ჩვენ დრომდე ჰქონ-
დათ სადარაჯოები, როდესაც
ხოსრომ, სპარსთა მეფემ, ლაზები-
რომ წარმოუძღვნენ მას პეტრა-
საკენ, გადაწყვიტა იქ სპარსთა
ჯარის გაგზავნა ამ სიმაგრეების
ისაღებად და იქ, სადარაჯოებში,
ჩასადგომად. როდესაც რომაელ-
თა მხედრებმა ეს წინდაწინ გაი-
გეს, დაასწრეს და გადასწვეს სახ-
ლები, ძირამდე დაანგრიეს კედ-
ლები, დაუყოვნებლივ ჩახხდნენ
ტომალღებში, გასწიეს პირისპირ
მდებარე ხმელეთისაკენ და მივიდ-
ნენ ქალაქ ტრაპეზუნტში და ამ-
რიგად, თუმცა ხარალი მიიყენეს
რომაელთა ძალაუფლებას სიმაგ-
რეების მოსპობით, მაგრამ მით
დიდი სარგებლობაც მოუხვეჭეს
იმ მხრივ, რომ მტრებმა ვერ და-
იპყრეს ეს ქვეყანა: სპარსელები
ხომ იქიდან უშედეგოდ გაბრუნდ-
ნენ პეტრაში. აი ის, რაც იქ
მოხდა.

საგინების ზემოთ დამკვიდრე-
ბულია ბუნთა მრავალი ტომი.

გულები ტიტრაქსიტები

Εἶτε δὲ τῆς Ἀρείου δόξης ἐγένοντό ποτε οἱ Ἰότιοι οὗτοι, ὅσπερ καὶ τὰ ἄλλα Γαθικὰ ξέθνη, εἶτε καὶ ἄλλο τι ἀμφὶ τῆς δόξης αὐτοῖς ἦσκητο, οὐκ ἔχω εἰπεῖν, ἐπεὶ οὐδὲ αὐτοὶ ἴσασιν, ἀλλ' ἀφελεία τε τανῦν καὶ ἀπραγμοσύνη πολλῆ τιμῶσι τὴν δόξαν. Οὗτοι ὀλίγω πρότερον (λέγω δὲ, ἡνίκα πρῶτόν τε καὶ εἰκοστὸν ἔτος Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς τὴν αὐτοκράτορα εἶχεν ἀρχὴν) πρέσβεις τέτταρς ἐς Βυζάντιον ἐπεμφσαν, ἐπίσκοπον σφίσι τινὰ θεόμενοι δοῦναι· ἐπεὶ ἕστις μὲν αὐτοῖς ἱερεὺς ἦν τετελευτήκει· οὐ πολλῶ πρότερον, ἔγνωσαν δὲ ὅς καὶ Ἀβασγοῖς ἱερέα βασιλεὺς πέμφσει, καὶ αὐτοῖς προθυμότητα Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἐπιτελεῖ ποιήσας τὴν θέσιν ἀπεπέμψατο (Haury II. 502).

ნებისთენი აუსრულა ეს თხოვნა და გაისტუმრა ისინი.

მე არ შემძლია ვთქვა, ეს გულები (ტიტრაქსიტები) ოდესმე არიოზის მოძღვრებას მისდევდნენ, როგორც ვუთთა დანარჩენი ტომები, თუ სხვა რამ ახასიათებდა მათ რწმენას, ვინაიდან არც თვისონ იცოდნენ ეს, მაგრამ ამგვარად ისინი სიმარტივით და გაურთულებლად მისდევენ ამ სარწმუნოებას. ცოტა ხნის წინათ (ასე ვამბობ, ვინაიდან იუსტინიანე მეფის თვითმპყრობელობის ოცდა პირველი წელიწადი იყო) იმათ ოთხი მოციქული გამოგზავნეს ბიზანტიაში და თხოულობდნენ მათთვის ეპისკოპოზის მიცემას; ვინაიდან, მათ რომ მოძღვარი მყავდათ, ცოტა ხნის წინათ გარდაცვლილა, ხოლო მათ გაეგოთ, რომ მეფეს აფხაზებისათვის მოძღვარი გაეგზავნა და იუსტინიანე მეფემაც სიამოვნებით

ევქსინის პონტო

Ἐκεῖνο μέντοι διαφανές ἐστίν, ὅς Πόντου τοῦ Ἐβξείνου τὰ ἐν θεξίῃ, εἴη δ' ἂν ἐκ Καλχηδόνος ἐς ποταμὸν Φᾶσιν, ὅσοιν καὶ πενήκοντα ἔτη ἡμερῶν ἔστιν ἐκείνων ἀνδρῶν· ἢ ἢ ὅς ἀπὸ τρέπου τεκμηριούμενος φαίη ἂν

VIII 5. ეს კი ცხადია, რომ ევქსინის პონტოს მარჯვენა მხარეზე რომ იარო, კალქედონიდან ვიდრე მდინარე ფაზისამდე, ორმოცდათორმეტი¹ დღის სავალი გზაა მსუბუქად შეიარაღებულ კაცისათვის. შეუფერებელი არ

¹ სხვა ადგილას პროკოპი ამბობს: აზიური ნაწილის გასწვრივ გზა კალქედონიდან მდინარე ფაზისამდე, რომელიც კოლხების ჰეკანაში მომდინარეობს და პონტოში ჩადის, გაივლება ორმოც დღეში (BV I, 1).

τις και την ἑτέραν τοῦ Πόντου
μοῖραν μέτρον τοῦδε εἶναι οὐ πολ-
λῆν ἀποθεῖν (Haury II, 509, 1-7).

იქნება ითქვას, რომ პონტოს
მეორე ნაწილის მანძილიც დაახ-
ლოვებით ასეთივე იქნება.

მდინარე ფაზისი

[პროკოპი იხილავს ამ თავში (VIII 6) გეოგრაფოსთა აზრებს
აზიისა და ევროპის საზღვრების შესახებ. ზოგიერთთა აზრით, ამ
ორი ხმელეთის გამყოფია მდინარე ტანაისი].

Ἦν δὲ τινα κοταμίον διαρίζειν
ἀμφὸς τὰ ἡπειρῶ λεκτέον, οὗτος
δὲ ἐκείνος ὁ Φάσις ἂν εἴη. Κα-
ταντικρὺ γὰρ πορθμοῦ τοῦ ἐν
Γαδείροις φερόμενος ταῖν ἡπει-
ροιν κατὰ μέσον χωρεῖ, ἐπεὶ ὁ
μὲν πορθμὸς ἐς Ὀκεανὸν ἐξῆων
θάλασσαν τήνδε ἀπεργαζόμενος
τὰ ἡπειρῶ ταῦτα ἐφ' ἑκάτερα
ἔχει, ὁ δὲ Φάσις κατ' αὐτὸν πῶς
λήγοντα μάλιστα ἰὼν τὸν Εὐξείνιον
Πόντον ἐς τοῦ μηχανοδοῦς τὰ
μέσσα ἐκβάλλει, τὴν τῆς γῆς ἔκτο-
μὴν ἀπὸ τῆς θαλάσσης διαφανῶς
ἐκδοεχόμενος. Ταῦτα μὲν οὖν ἐκά-
τεροι προτεινόμενοι διαμάχονται.
Ὁ δὲ οὐ μόνος ὁ πρότερος λόγος,
ἀλλὰ καὶ οὗτος, ὅνπερ ἀρτίως
ἐλέγομεν, μήκει τε χρόνου κεκρή-
μυενται: καὶ ἀνδρῶν τινῶν παλαιῶ-
τάτων δόξῃ, ἐγὼ δηλώσω, ἐκείνο
εἰδῶς ὡς ἐκ τοῦ ἐπὶ πλείστον
ἀνθρώποι ἀπαντες, ἴν τινας φθά-
σασσι λόγου ἀρχαίου πεποιθήμενοι
τὴν μάθησιν, οὐκέτι ἐθέλουσι τῆ
τῆς ἀληθείας ζητήσει ἐμφιλοχω-
ροῦντες ταλαιπωρεῖν, οὐδὲ νεωτέ-
ραν τινὰ μεταμαθεῖν ἀμφ' αὐτῶ
δόξαν, ἀλλὰ ἀεὶ αὐτοῖς τὸ μὲν

VIII 6. ხოლო თუ რომელიმე
მდინარე უნდა ჩაითვალოს ამ
ორი ხმელეთის გამყოფად, ასეთი
უნდა იყოს ფაზისი. ის ხომ ლა-
დირთა სრუტის პირისპირ მიმ-
დინარეობს და ორ ხმელეთს შუა
გადის: ოკეანიდან გამომდინარე
სრუტე ამ ზღვას ქმნის და ეს
ხმელეთები ორივე მხრივ აქვს,
ფაზისი კი ხომ ევქსინის პონტოს
ბოლოსკენ მიმდინარეობს და
ერთვის მას ნახევარმთავარა ნაწი-
ლის შუაში და აშკარად მისდევს
ზღვისკენ გამოჭრილ ხმელეთის
ნაკვთს. ასეთ შეხედულებებს აყე-
ნებს ორივე მხარე გეოგრაფოსთა
და დავობს. რომ არა თუ პირ-
ველ აზრს, არამედ ამ უკანასკ-
ნელსაც — მე რომ ახლახან შე-
ვეხე — დროთა ვითარება და
ძველ ვინმე კაცთა შეხედულე-
ბები მხარს უჭერენ, მე ახლა-
ვე ნათელვყოფ: მე ხომ ვიცი,
რომ ყველა აღამიანს მეტწილად
სჩვევია, რომ, თუ კი მათ ერთ-
ხელ შეითვისეს რამე აზრი, ისინი
აღარ ცდილობენ კეშმარიტება
გამოთვლიონ, არც რაიმე ახალ
აზრს ამის შესახებ ლებულობენ,

παλαιότερον ὑγιές τε δοκεῖ καὶ
 ἔντιμον εἶναι, τὸ δὲ κατ' αὐτοῦς
 εὐκαταφρόνητον νομίζεται εἶναι
 καὶ ἐπὶ τὸ γελιοῦδες χωρεῖ. Πρὸς
 δὲ τούτοις τανῦν οὐ περὶ νοερῶν
 ἢ νοητῶν τιнос ἢ ἀφανῶν ἄλλως
 γίγνεται: ζήτησις, ἀλλὰ περὶ πο-
 ταμῶν τε καὶ χώρας: ἄπερ ὁ χρό-
 νος οὔτε ἀμείζειν οὔτε πη ἀπο-
 κρύψασθαι ἰσχυσεν. Ἡ τε γὰρ
 πετρα ἐγγὺς καὶ ἡ θύς ἐς μαρ-
 τυρίαν ἰκανωτάτη, οὐδὲν τε πα-
 ρεμποδοισθεῖσθαι: οἶμαι τοῖς τὸ
 ἀληθὲς εὐρέσθαι ἐν σπουδῇ ἔχου-
 σιν. Ὁ τοίνυν Ἀλικαρνασεὺς Ἡρό-
 δotos ἐν τῇ τῶν ἱστοριῶν τετάρτῃ
 φησὶ μίαν μὲν εἶναι τὴν γῆν ξυμ-
 पासαν, νομίζεσθαι δὲ εἰς μοῖρας
 τε καὶ προσηγορίας τρεῖς δια-
 ρεῖσθαι, Λιβύην τε καὶ Ἀσίαν
 καὶ Εὐρώπην. Καὶ αὐτῶν Λιβύης
 μὲν καὶ τῆς Ἀσίας Νεῖλον τὸν
 Αἰγύπτιον ποταμὸν μεταξὺ φέρεσ-
 θαι, τὴν δὲ δὴ Ἀσίαν τε καὶ
 Εὐρώπην διορίζει: τὸν Κόλχον
 Φάσιν. Εἰδὼς δὲ τινὰς ἀμφὶ ἀ-
 γνάθ: ποταμῶν ταῦτα οἰεσθαι, καὶ μοι
 οὐκ ἀπὸ καιροῦ ἔδοξεν εἶναι: αὐτὰ
 τοῦ Ἡροδότου τὰ γράμματα τῆ
 λόγῃ ἐνθεῖναι ὥδὲ πη ἔχοντα:
 „Οὐδὲ ἔχω συμβαλέσθαι ἀπὸ τοῦ
 μ:ἡ ἐούσης γῆ ὀνόματα τριφάσια
 κέεται, ἐπωνυμίην ἔχοντα γυναι-
 κῶν, καὶ ὀνόματα αὐτῇ Νεῖλός
 τε ὁ Αἰγύπτιος ποταμὸς ἐτέθη
 καὶ Φάσις ὁ Κόλχος. Οἱ δὲ Τά-

არამედ მათ ძველი აზრი მიიჩ-
 ნიათ სალად და პატვისადებად.
 ხოლო თანამედროვე აზრს სათა-
 კილოდ და სისაცილოდაც კი
 თვლიან. სხვათა შორის, საკითხი
 ეხება არა რაიმე მოჩვენებადს,
 წარმოსადგენს ან ბუნდოვან რას-
 მე, არამედ მდინარესა და ქვეყა-
 ნას, რომელთა არც შეცვლა და
 არც რამენაირად დაფარვა შეუძ-
 ლია დროთა ვითარებას, ვინაი-
 დან საგანიც ახლოსაა და მხედ-
 ველობაც საკმაო საბუთად გამო-
 დგება, და, ჩემის აზრით, არა-
 თერი შეუშლის ხელს იმას, ვისაც
 კენზარიტების გამოკვლევა აქვს
 განზრახული. ასე, ჰეროდოტე
 ძალიკარნასელი «ისტორიათა»
 მეოთხე წიგნში ამბობს, ქვეყანა-
 ერთს მთლიან ერთეულს წარმო-
 ადგენსო, ხოლო ფიქრობს, რომ
 იგი განიყოფება სამ ნაწილად და
 სამ სახელწოდებას ატარებს: ეს
 არის ლიბია, აზია და ევროპა.
 ამათგან ლიბიასა და აზიას შორის
 ეგვიპტის ნილოსი ჩადის, ხოლო
 აზიასა და ევროპას კოლხეთის
 ფაზისი ჰყოფს. რადგან მან იცო-
 და, რომ ზოგიერთი მკვლევარი
 ასეთად მდინარე ტანადს თვლი-
 და, ამის შესახებაც დაუმატა მან
 შემდეგ. მეც შეუფერებლად არ
 მივიჩნიე ჰეროდოტეს ეს სიტყვებ-
 დიც დამერთო ჩემი მოთხრობი-
 სათვის. ის ამბობს: ჯერ მიმხე-
 დარე ვარ რატომ არის, რომ ერთ
 მთლიან დედამიწას სამნაირი სა-

γαῖν ποταμὸν τὸν Μαίωτιν¹ καὶ πορθιμῆα τὰ Κυμέρια λέγουσιν“. ἀλλὰ καὶ ὁ τραγωδοποιὸς Αἰσχύλος ἐν Προμηθεῖ τῷ Αυομένῳ εὐθύς ἀρχόμενος τῆς τραγωδίας τὸν ποταμὸν Φᾶσιν τέρμονα καλεῖ γῆς τε τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης.

ბელი მიეკუთვნება, რომლებიც ქალთა სახელებისაგან მომდინარეობენ, და მას საზღვრებს უდებენ ნილოსი ეგვიპტისა და ფაზისი კოლხეთისა. სხვები მდინარე ტანაიდს, მეოტისსა და კიმერიულ სრუტეს ასახელებენ. ტრაგედების მწერალი ესქილე კი «ვანთავისუფლებულ პრომეთეში»², ტრაგედიის დასაწყისშივე, მდინარე ფაზისს ასახელებს აზიის ქვეყნისა და ეგროპის საზღვრად.

Κακείνο δὲ μοι: ἐν τῷ παρόντι εἰρήσεται, ὡς τούτων δὴ τῶν τὰ τοιαῦτα σοφῶν οἱ μὲν τὴν Μαίωτιν οἴονται Δίμνην ἀπεργάζεσθαι τὸν Εὐξείνου Πόντον, καὶ αὐτοῦ τὸ μὲν ἐν ἀριστερᾷ, τὸ δὲ ἐν δεξιᾷ τῆς Δίμνης χωρεῖν, μητέρα τε δὲ τοῦτο τοῦ Πόντου καλεῖσθαι τὴν Δίμνην. Ταῦτά τε φασὶ τεκμηριούμενοι, ὅτι δὴ ἐκ τοῦ καλουμένου Ἰεροῦ ἢ τούτου δὴ τοῦ Πόντου ἐκροῇ ἐπὶ Βυζαντίου καθάπερ τις παταμὸς κάτεισι καὶ ἀπ' αὐτοῦ πέρας εἶναι τοῦτο τοῦ Πόντου οἴονται. Οἱ δὲ τοῦ λόγου κατηγοροῦντες ἀποφαίνοσιν ὅτι δὴ μία τις ἐξ Ὠκεανοῦ ἤμπασα

აქვე იმასაც ვიტყვი. რომ ამ საკითხის მცოდნეთაგან ზოგნი ფიქრობენ, რომ მეოტის-ტბა ქმნის ეგქსინის პონტოს, რომელიც აქ ნაწილობრივ ტბის მარცხნივ, ნაწილობრივ მის მარჯვნივ მიმდინარეობს: ამიტომ მეოტისი პონტოს დედად ითვლება. ამას იმით ასაბუთებენ, რომ ამ პონტოს დენი ეგრეთწოდებული პიერონიდან³ ბიზანტიონისაკენ ისე მოთქრიალებს, როგორც რაღაც მდინარე, და ამის გამო ფიქრობენ, რომ ეს არის პონტოს სასრული. სხვები კიდევ ამ აზრს არ იზიარებენ და აცხადებენ, რომ ოკეანიდან დაწყებული ზღვა

¹ თვით ჰეროდოტეს (IV, 45) ამ ზღვის სახელწოდების იონიური ფორმა აქვს ნახმარი (*Μαίωτην*).

² ეს ცნობა ამოღებული აქვს პროკოპის არიანეს «პერიპლუსიდან» (თავი 19, ed. Hercher 99, 19 შდდ: *καίτοι Αἰσχύλος ἐν Προμηθεῖ Αυομένῳ τὸν Φᾶσιν ἄρον τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας ποιεῖ*. და მოჰყავს ესქილეს სიტყვები:

*τῇ μὲν ἰδύμον χθονὸς Εὐρώπης
μέγαν ἦδ' Ἀσίας τέρμονα Φᾶσιν.*

³ პიერონი ადგილია თრაკიის ბოსფორის აზიურ ნაპირას ბიზანტიონის (კონსტანტინეპოლის) მახლობლად.

ή θάλασσα οὐσα καὶ οὐδαμῆ ἐτέρωθι ἀπολήγουσα ἐς γῆν τὴν Λαζῶν κατατείνει, πλὴν γε εἰ μή τις, φασί, τὸ ἐν τοῖς ὀνόμασι διαλλάσσον ἑτερότητα εἶπη, ὅτι ὅθι τὸ ἐνθίνδε ἢ θάλασσα Πόντος ὠνόμασται. Εἰ δὲ τὰ ρεύματα ἐκ τοῦ Ἱεροῦ καλουμένου κάττεισιν ἐς Βυζάντιον, οὐδὲν τοῦτο πράγμα (Haurgy II, 510—513).

Ἐν δὲ Λαζიკῆ πανταχόθεν ἡ γῆ τῆς θαλάσσης ἀποκρουομένη τὴν πρόσθον καὶ ἀναχατίζουσα τὸν αὐτῆς ὄρομον, πρῶτόν τε καὶ μόνον ἀπολήγειν αὐτῆν ἐνταῦθα ποιεῖ, τοῦ θεμιουργοῦ θελονότι τὰ ὄρια σφίσι τῆδε θεμένου. Ἀποτομένη γὰρ ἡ θάλασσα τῆς ταύτης ἡρόνος οὕτε πρόσω χωρεῖ οὕτε πη ἐς ἕψος ἐπαίρεται: μεῖζον, καίπερ πανταχόθεν ἀεὶ περιρρομένη ποταμῶν ἐκβόλαις ἀναρίθμωον τε καὶ ὑπερφῶν ἄγαν, ἀλλ' ἀναποδίζουσα ὑπίσω ἐπάνευσιν ἀνθις καὶ μέτρον διαριθμουμένη τὸ ταύτης ἴδιον, διασώζει τὸν ἐξ αὐτῆς ὄρον, ὥσπερ τινὰ θεμαίνουσα νόμον, ἀνάγκη τε τῆ ἀπ' αὐτοῦ ἐς τὸ ἀκριβὲς σφιγγομένη καὶ φυλασσομένη μὴ τι τῶν ξυγκαιμένων ἐκβᾶσα φανεῖη. Τὰς γὰρ ἄλλας ἀπάσας τῆς θαλάσσης ἀκτὰς οὐκ ἀπ' ἐναντίας αὐτῆ, ἀλλ' ἐκ πλαγίου ξυμβαίνει καίσθαι. Ἄλλὰ περὶ μὲν

ერთი მთლიანია და ისე, რომ სხვაგან არსად ბოლოვდება, ლაზების ქვეყნამდეა გადაჭიმული, თუმცა—ამბობენ ისინი—სახელთა ცვლასთან ერთად არსებობს განსხვავებდასაც მიუთითებენ, ზღვა კი ამიერიდან პონტოდ იწოდებაო. რომ ეგრეთწოდებული პიერიონიდან მომავალი დენი ბიზანტიონისაკენ მოთქრიალებს, ამას არავითარი მნიშვნელობა არა აქვსო.

ლაზიკეში კი მიწა ყოველგნით ზღვიდანაა წამოჩრილი და მის დენს აფერხებს და ამრიგად ის ერთადერთია, რომ აქ ზღვის სასრულს ქმნის, და ცხადად მოწმობს, რომ შემოქმედს აქ ზღვისთვის საზღვარი დაუდგენია. რადგან აქ ზღვა თავის ნაპირებს ეხეთქება, ის ვერც წინ მიიწევს და ვერც უფრო მაღლა აწევას ახერხებს (თუმცა მას ყოველმხრივ შეუწყვეტილვ ერთვის ურიცხვ და მძლავრ მდინარეთა ნაკადები), არამედ უკან იხევს და კვლავ თავის ადგილს უბრუნდება: ის გამოითვლის თავის კუთვნილ ზომას და იცავს მიჩენილ საზღვარს, თითქოს რაღაც კანონის ეშინოდეს, ამ კანონით გამოწვეულ აუცილებლობის საფუძველზე იზღუდავდეს თავს და ფრთხილობდეს არ გადაუხვიოს დაწესებულ პირობებს, ყველა დანარჩენი ზღვის-პირი ხომ მის პირისპირ კი არ მდებარეობს, არამედ გან-

τούτων γινωσκέτω τε καὶ λεγέτω
ἕκαστος ὅπη αὐτῷ φίλον (Haury
II, 515, 7-23).

ზე. მაგრამ ამ საკითხის შესახებ
დე თითოეულმა ის აზრი იქო-
ნიოს, რომელიც მას მოსწონს¹.

ბძარხეთობა და ლაზიკის ურთიერთობა ხონის დროს

Ὅτου δὲ ὁ Χοσρόης ἔνεκα
Δαζικῆς μεταποιεῖσθαι: διὰ σπου-
δῆς εἶχεν ἤδη μὲν πρόσθεν μοι
ἐρρήθη ὅ δὲ δὴ αὐτόν τε καὶ
Πέρσας μάλιστα πάντων ἐς τοῦτο
ἦνεγκεν, ἐνταῦθα δηλώσω, ὅτι δὴ
καὶ χώραν τήνδε περιηγησάμενος
ξύμπασαν σαφή τὸν περὶ τούτου
πεποίηκα λόγον. Πολλὰκις οἱ βάρ-
βαροι οὗτοι, Χοσρόου σφίσις ἡγου-
μένοι, στρατῷ μεγάλῳ ἐμβαλόν-
τες ἐς Ῥωμαίων τὴν γῆν οὐκ
ἐνδιήγητα μὲν τοῖς πολεμίοις ἐπή-
νεγκαν πάμπη, ἅπερ μοι: ἐν τοῖς
ὑπὲρ αὐτῶν λόγοις ἐρρήθη, αὐτοῖς
δὲ ὄφελος οὐδ' ἔτιουσιν ἀπενεγκα-
μένοις ἐνθένδε τοῖς τε χρήμασι καὶ

VIII 7. თუ რატომ ცდი-
ლობდა ხონრო ლაზიკის ხელში
ჩაგდებას, ეს ჩემ მიერ უკვე ზე-
მოთ არის მოთხრობილი². ხოლო
თუ რამ აიძულა ის და სპარსე-
ლები უწინარეს ყოვლისა ამაზე
შეზრებულნიყვნენ, აქვე განვმარ-
ტავ, ვინაიდან მთელი ეს ქვეყანა
ალვწერე და ნათლად დავადვინე
ჩემი აზრი ამის შესახებ. ეს ბარ-
ბაროსები, ხონროს წინამძღო-
ლობით, ხშირად შეიჭრებოდნენ
ხოლმე რომაელთა ქვეყანაში დიდ-
ძალი ჯარით და თავის მოწი-
ნააღმდეგეს ენითუთქმელ ვნებას
აყენებდნენ, რაც ჩემ მიერ ამის
შესახებ დაწერილ წიგნებშია მო-

¹ ფახისის, როგორც ვეროპისა და აზიის საზღვრის, საკითხს ეხება პროკოპი კიდევ ორ ადგილას:

ა) BG VIII, 2: «ამ მთებით, რომლებიც აქ არის, ჩამოდის მდინარე ფახისი, რომლის სათავე კავკასიის მთებშია, და ერთეის პონტოს ნახევარმთავარა ნაპირის შუაში. ზოგიერთები ამბობენ, რომ აქ ფახისი ორად ჰყოფს ხმელეთს. ჩამომდინარე წყლის მარცხნივ არის აზია, ხოლო მარჯვნივ ვეროპად იწოდება. ვეროპის ნაწილშია ლახთა ყველა საბინდრო ადგილები, ხოლო მეორე ნაწილში არც რაიმე ქალაქი აქვთ ლახებს, არც სიმაგრე და არც დაბა. მოხსენების ღირსი, გარდა იმისა, რომ რომაელებმა იქ პეტრა ააწენეს წინათ» (იხ. ზემოთ გვ. 127).

ბ) De aedificiis VI, I, 6-8: «მდინარე ნილოსი იმდებინს ქვეყნიდან ვეგილტზე მომდინარეობს და ორად ჰყოფს იმ ქვეყანას ვიდრე ზღვამდე. მდინარით გაყოფილი მიწა ორივე ნაწილში თავთავის სახელს ატარებს. მდინარის მარჯვნივ აზიად იწოდება ვიდრე კოლხეთის ფახისამდე, რომელიც საზღვრავს აზიას და ვეროპის მიწას, ან ვიდრე კიმერიულ სრუტემდე და მდინარე ტანაიდამდე. ამის შესახებ ერთმანეთს გუამათებიან ამ საკითხის ეცოდნენი, როგორც ეს ჩემ მიერ განმარტებულია ომების შესახებ წიგნებში» (Haury III 172; იხ. კვემოთ, გვ. 223).

² იხ. ზემოთ BP II, 28 და იქვე ჩვენი შენიშვნა.

τοῖς σώμασι, προσκεκακῶσθαι ξυνέπεσε. Πολλοὺς γὰρ ἀποβεβλήκότες αἰεὶ ἀπηλλάσσοντο ἐκ Ῥωμαίων τῆς γῆς. Διὸ δὴ ἐς ἡμῆν ἐπανιόντες τὰ πάτρια Χασρόης ὡς λαθραϊότατα ἐλοδοροῦντο καὶ διαφθορέα τοῦ Περσῶν γένους αὐτὸν ἀπεκάλουν, καὶ ποτε καὶ ἐκ Ἀζιχῆς ἐπανήκοντες, ἐπειδὴ ἐνταῦθα πάθεισιν ἔτυχον ὠμυληκότες ἀνηκέστοις τισί, ξυστήσεσθαι τε ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς ἐπ' αὐτὸν ἔμελλον καὶ διαχρήσεσθαι θανάτῳ οὐκίστῳ, εἰ μὴ προμαθῶν ἐφυλάξατο, θωπεύει πολλῆν τούς ἐν σφίσι λογιματώταους περιελθῶν. Καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἀπολογεῖσθαι τὴν κατηγορίαν ἐθέλων μέγα τι ὄφελος Περσῶν τῇ ἀρχῇ ἐκπορεύεσθαι διὰ σπουδῆς εἶχε. Πόλει γοῦν Δάρας αὐτίκα ἐγκραχερηκῶς ἀπεκρούσθη ἐνθῆνός, ὥσπερ μοι εἴρηται, ἐς ἀπόγνωσίν τε τῆς τοῦ χωρίου ἐπικρατήσεως παντάπασιν ἦλθεν. Οὐδὲ γὰρ αὐτὸ ἐξ ἐπιδρομῆς ἐξαιρήσειν τὸ λοιπὸν εἶχεν¹, οὕτω φυλασσομένων τῶν ἐκείνῃ φρουρῶν, οὐ μὴν οὐδὲ πολιορκῶν μηχανῆ τινι περιέσεισθαι αὐτῶν ἠλπιζε. Τὰ τε γὰρ ἄλλα τῶν ἐπιτηδείων ἔσασαι ἐν πόλει Δάρας διαρκῶς ἔστιν ἐξεκίτηδες

თხრობილი¹, ხოლო ისინი აქ არათუ რამე სარგებლობას ნახულობდნენ, არამედ ძალიანაც ზარალდებოდნენ ქონებრივადაც და ფიზიკურადაც: მუდამ დიდძალჯარს კარგავდნენ ისინი და ისე სტოვებდნენ რომაელთა მიწაწყალს. ამიტომ, როდესაც სამშობლოში ბრუნდებოდნენ, ჩუმჩუმად ილანძღებოდნენ ხოსროს მიმართ და სპარსელთა ერის დამლუპველს უწოდებდნენ მას. და აი ერთხელ, როდესაც ისინი ლიხიკიდან დაბრუნდნენ, მის შემდეგ რაც იქ საშინელი ზარალი ნახეს², იმათ განიზრახეს აშკარად შეთქმულიყვნენ მის წინააღმდეგ და საზარელი სიკვდილით მოეკლათ ის, და კიდევ მოხდებოდა ასე, რომ ხოსროს წინასწარ არ შეეცყო ეს და ზომები არ მიეღო და პირფერობით არ მოექონა თავი დიდგვარიანთათვის. ამიტომ, რომ გაემართლებოდა თავი იმ ზარალდებისაგან, განიზრახა რამე დიდი სარგებლობა მოეპოვებინა სპარსელთა სახელმწიფოსათვის. და, აი, მაშინვე სცადა ქალაქი დარა ეგდოხელთ. მაგრამ უკუტყუულ იქნა იქიდან, როგორც უკვე ვთქვი³, და მან სრულიად დაკარგა იმედი

¹ ვ. ი. De bello pers.-i I და II წიგნებში.

² ამავე ამბებზე ლაპარაკობს პროკოპი «საიდუმლო ისტორიაში» (თავი 2, 21 შტდ.: Haury III 18—19; იხ. აქვე, ქვემოთ გვ. 224 შტდ.).

³ შაჰრი ი ამ ბეჭდვისათვის უჩვეულო, გამოთქმას აწვითებს *ἐλπίδα εἶχε*.

⁴ ამის შესახებ პროკოპის მოთხრობილი აქვს BP II 28 პეტრას გარშემო წარმოებულ ბრძოლის აღწერის წინ.

ἀποκαίμενα ὅπως δὴ ἐς μέγα τι
 χρόνου διαρκέσειε μήκος, καὶ
 πηγή ἀγχιστά πη φουμένη ἐν
 χώρῳ κρημνῶδει ποταμὸν ἀπερ-
 γάζεται μέγαν, ὅσπερ τῆς πόλεως
 εὐθὺς φέρεται, οὐ δύναμένων τῶν
 ἐπιβουλεύειν βραχέων ἐτέρωσέ
 πη αὐτῶν ἀποτρέπειν ἢ τρόπῳ τῆ
 ἀλλῃ διὰ τὴν δυσχωρίαν βιάζεσ-
 θαι (Haurgy II, 515, 24—517, 8).

ხანს ჰყოფნოდით, და წყაროც იქვე ახლოს გადმოდიოდა ციციებო
 ადგილას და დიდ მდინარეს ქმნიდა, რომელიც პირდაპირ ქალა-
 ქისკენ მიმდინარეობდა, ისე რომ ვინც დააპირებდა შემოტევის
 ვეღარ შეძლებდა მეორე მხრით გამოტრიალებულიყო ან სხვანაი-
 რად დაეძლია იგი, რადგან ადგილი ძნელმისასვლელი იყო.

Ταύτης οὖν, ὡσπερ μοι εἰρη-
 ται, ἀποτυχῶν ἔ Χοσρόης τῆς
 πείρας ἐς ἔννοιαν ἤλθεν ὧς, ἦν
 καὶ πόλιν οἱ Ῥωμαίων ἐτέραν
 τινὰ παραστήσασθαι δυνατὰ εἶη,
 ἀλλὰ καὶ βιάζεσθαι οὐ μὴ ποτε οἴσῃ
 τε εἶη ἐν μέσῳ Ῥωμαίων, ὀχυ-
 ρωμάτων τοῖς πολεμίοις ἀπολε-
 λαιμμένων ὀπίσω πολλῶν. Καὶ
 Ἄντιόχειαν γὰρ τοῦτου δὴ εἵνεκα
 ἐς ἔδαφος καθελὼν ἠνίκα ἐξεί-
 λεν, ἀπηλλάγη ἐκ Ῥωμαίων τῆς
 γῆς. Διὸ δὴ μετρωσθεῖς τὴν
 δῆλον ἐπὶ μακροτέρῃς ἐλπίδος
 ὠχεῖτο, διερευνώμενος ἀμήχανα
 ἔργα. Ἄκοῦ γὰρ ἔχων ὄντινα τρό-
 πον ἐπ' ἀριστερᾷ Πόντου τοῦ
 Ἐυξείνου οὗτοι δὴ βάρβαροι, <οἱ>
 ἀμφὶ τὴν Μαιώτιν ἔκρηται Λίμ-
 νην, [καὶ] ἀδεῶς κατατρέχουσι
 Ῥωμαίων τὴν γῆν, οὐκ ἔστι καὶ
 Πέρσαις Λαζίκην ἔχουσι πόνῳ
 οὐδενὶ δυνατὰ ἔσεσθαι. ἔλεγεν,

ამ ადგილის დაპყრობისა. მას
 ხომ არც იერიშით შეეძლო მისი
 აღება, რადგან იქ მყოფი მცვე-
 ლები ფიზიკურად დარაჯობდნენ,
 არც მით უმეტეს იმედი ჰქონდა,
 რომ ალყას შემოართყავდა და
 რაიმე მანქანებით აჯობებდა მათ.
 ყოველგვარი სურსათი ხომ მუ-
 ღდამ საქმაო რაოდენობით მოგპო-
 ვებოდა ქალაქ დარას, რათა დიდ
 ხანს ჰყოფნოდით, და წყაროც იქვე
 ახლოს გადმოდიოდა ციციებო
 ადგილას და დიდ მდინარეს ქმნიდა,
 რომელიც პირდაპირ ქალა-
 ქისკენ მიმდინარეობდა, ისე რომ
 ვინც დააპირებდა შემოტევის
 ვეღარ შეძლებდა მეორე მხრით
 გამოტრიალებულიყო ან სხვანაი-
 რად დაეძლია იგი, რადგან ადგილი
 ძნელმისასვლელი იყო.

ამ ცუდამ რომ უნაყოფოდ ჩა-
 იარა, როგორც ეს უკვე მოვიხი-
 სენიე, ხოსრო მთვინა იმ დასკე-
 ნამდე, რომ თუ ის რომაელთა
 სხვა რომელიმე ქალაქის დაპყრო-
 ბას შესძლებდა, ვერასოდეს ვერ
 მოახერხებდა მის შენარჩუნებას,
 თუ კი ის რომაელთა მიწაწყლის
 შუაგულში იქნებოდა, რადგან
 მოწინააღმდეგეს უკან მრავალი
 ციხე-სიმაგრე დარჩებოდა. ამი-
 ტომაც იყო, რომ მან ანტიოქია
 მიწასთან გაასწორა, როდესაც
 ის აიღო, და ანრიგად რომაელთა
 მიწაწყალს მოშორდა. შემდეგ,
 გათამამებული, ის უფრო შორე-
 ული იმედის წიაღში გადავიარდა
 და შეუძლებელ საქმეებს გასდია.
 მას გაეგო საიდანაც, რომ ევქსი-
 ნის პონტოს მარცხნივ ის ბარ-
 ბარონებო, რომლებიც მეოტის-
 ტბის ირგვლივ ბინადრობდნენ,
 უშიშრად არბევდნენ რომაელთა

ήνικα ἄν βουλομένοις ἡ, εὐθύ
Βυζαντίου ἔναι, οὐδαμῆ διαπορθ-
μευομένοις τὴν θάλασσαν, ὥσπερ
καὶ τὰ ἄλλα βαρβαρικά εἶναι. ἃ
ταύτη ἔδρυται, ἔσαι δὲ ὄρωσι. Διὰ
ταῦτα μὲν Λαζίκης Πέρσαι μετα-
ποιοῦνται. Ἐγὼ δὲ εἶπεν τὴν ἐκβο-
λὴν τοῦ λόγου ἐποιησάμην ἐπά-
νεμι.²

ამის გამო იყო, რომ სპარსელებმა სცადეს ხელთ ეგდოთ ლაზიკე-
მაგრამ მე შეწყვეტილ მოთხოვრებას დაგუბრუნდები² (Haury II,
517,19—518,11).

ბრძოლა ლაზ-ბიზანტიელებსა და ხპარხელებს შორის იპპისის ნაპირას 550 წელს

Χοριάτης μὲν οὖν καὶ ὁ Μή-
δων στρατὸς ἐστρατοπεδεύσαντο
ἀμφὶ ποταμὸν Ἴππιν, ἐπειδὴ δὲ
ταῦτα Γουβάζης τε, ὁ Κόλχων
βασίλευς, ἔμαθε καὶ Δαγισθαῖος
ὄσπερ ἤγειτο τοῦ Ῥωμαίων στρα-
τοῦ, ἐπίκοινα βουλευσάμενοι ἦγον
ἐπὶ τοὺς πολεμίους τὸ Ῥωμαίων

VIII 8. ხორიანემ და მიდთა-
ჯარმა მდინარე იპპისის მახლობ-
ლად დაიბანაკეს. როდესაც ეს
გაიგეს გუბაზმა, კოლხთა მეფემ,
და დავისთემ, რომელიც რომა-
ელთა ჯარს წინამძღოლობდა,
მათ ერთად გადაწყვიტეს წა-
ეყვანათ მტრების წინააღმდეგ.

¹ სპარსელთა მეფის ამ გეგმის შესახებ ლაპარაკობს პროკოპი აგრეთვე
BP II, 28: ყველაზე უფრო კი, მას იმედი ჰქონდა, ლაზიკის მხრით გაძლიერება
სპარსელებისათვის იმით იქნებოდა სასარგებლო, რომ იქიდან შეტევით ისინი
აღვილად შეძლებდნენ თავს დასხმოდნენ, ხმელეთითაც და ზღვითაც, ვგრეთწოდებ
ბულ ეგვიპტის სპინტოზე მდებარე სოფლებს, დაემორჩილებინათ კაპადოკიელები,
მათი მოსახლეურე გალაციელები და ბითონიელები, ისე რომ მათ არაფერ წინააღ-
მდეგობას არ გაუწევდა. ამიტომ უნდოდა ხოსროს ლაზიკის შემოერთება (იხ.
ზემოთ 94—95). ამასვე მიუთითებენ ხოსროს ხომ თვით ლახებიც (BP II, 12;
იხ. ზემოთ).

² მოგვაგონებს ქართველი ისტორიკოსების გამოთქმას: «ხოლო ჩვენ კვალად
აღვიდეთ პირველსავე სიტყუასა, «ამიერ კვალად ვიპყრათ ნეშტი იგი თხოობი-
სა და პირველსავე სიტყუასა აღვიდეთ, ან «ხოლო აწ კვალად აღვიდინ სიტ-
ყუა ჩვენი პირველ-დაწყებულთა სიტყუათა» (ბასილ ხარხმელი: მ. ჯან-
შვილი, ქართ. მწერლობა II, გვ. 16, 32, 41). — პროკოპი ამის შემდეგ განა-
გრძობს მოთხოვრებას მოხირობთან მომხდარი ბრძოლის შესახებ, რომელიც მან
BG VIII, 1-ში შეწყვიტა (იხ. ზემოთ გვ. 119, სტრ. 17).

καὶ Λαζῶν στρατεύματα. Γενόμενοι τε Ἴππιδος τοῦ ποταμοῦ ἐπὶ θάτερα καὶ αὐτοῦ ἐνοστρατοπεδευσάμενοι τὰ παρόντα ἐν βουλῇ εἶχον, πότερα μένουσι τε αὐτοῖς καὶ δεχομένοις ἐπιόντας τοὺς πολεμίους ξυνοίσει· μάλλον γὰρ ἐπὶ τοὺς πολεμίους σφίσι·ν ἴτεον, ὅπως δὴ θάρσους τοῦ σφετέρου ποιησάμενοι· ἐπίδειξιν Πέρσαις, ἐνδηλά τε τοῖς ἐναντίοις καταστησάμενοι ὡς καταφρονήματα· ἐπ' αὐτοὺς ἰωσι, τῆς τε ξυμβολῆς αὐτῆς ἄρχοντες δουλωσάτω τῶν ἀνθισταμένων τὸ φρόνημα ἵκανοὶ εἶεν. Ἐπειδὴ τε ἡ γνώμη ἐνίκα τῶν ἐπὶ τοὺς πολεμίους παρακαλούντων, ὠρμητο ἐπ' αὐτοὺς εὐθύς ἄπαντες. Ἐνταῦθα Λαζοὶ Ῥωμαίοις ξυντάσσεσθαι οὐκέτι ἡξίουν προτεινόμενοι· ὅτι δὴ Ῥωμαῖοι μὲν οὔτε πατρίδος οὔτε τῶν ἀναγκαιοτάτων προκινδυνεύοντες ἐς τὸν ἀγῶνα καθίστανται, αὐτοῖς δὲ ὑπὲρ τε παίδων καὶ γυναικῶν καὶ γῆς τῆς πατρίδας ὁ κίνδυνός ἐστιν. ὥστε καὶ γυναικῶν τὰς σφετέρας ἐρῶσθαι, εἰ σφίσι·ν πρὸς τῶν ἐναντίων ξυμβολῆν κρατεῖσθαι. ταύτη δὴ τῇ ἀνάγκῃ τὴν οὐκ οὔσαν αὐτοῖς ἀρετὴν αὐτοσχεδιάσει·ν ὑπώπτειον. Πρῶτοί τε αὐτοὶ κατὰ μόνους ὠργῶν τοῖς πολεμίους ἐμῶσε ἰέναι· ὅπως αὐτοὺς μὴ ξυνταράξωσιν ἐν τῷ ἔργῳ Ῥωμαῖοι, οὐχ ὅμοια σφίσι·ν ἐς τὸν κίνδυνον προθυμοῦμενοι. Ταῦτα νεανιευσάμενων Λαζῶν περιχαρῆς ὁ Γουβιά-

რომეელთა და ლაზთა ჯარი. მდინარე იპპიდისს მეორე მხარეს რომ მიიღწიეს და იქ დაიბანაკეს, თათბირეს მდგომარეობის შესახებ, სახელდობრ იმის შესახებ, თუ რა უფრო ხელსაყრელი იქნებოდა: დამდგარიყვნენ და მტრების შემოტევას დახვედროდნენ თუ თვითონ მიეტანათ იერიში მტრებზე, რათა ეჩვენებინათ სპარსელებისათვის თავიანთი სივაჟაკე და ცხად-ყვით მოწინააღმდეგეებისთვის, რომ ისინი სიძულვილით აღვსილნი მიდიან მათ წინააღმდეგ და, ამ ბრძოლას რომ იწყებენ, შესწევთ უნარი მოპირდაპირეთა თავგასულობა შეანელონ, რადგანაც გაიმარჯვა იმათმა აზრმა, რომელნიც მტრის წინააღმდეგ გალაშქრებას მოითხოვდნენ, ყველანი გაემართნენ მაშინვე მათ წინააღმდეგ. აქ ლაზები ვერ თვლიდნენ შესაძლებლად რომაელებთან ერთად შერაზმულიყვნენ, ისინი აყენებდნენ დებულებას, რომ რომაელები ბრძოლაში წასვლით არც სამშობლოსთვის იგდებენ თავს საფრთხეში, არც ნათესავებისათვის, მათ კი საფრთხე მოელოთ შვილებისთვის, ცოლებისთვის და სამშობლო ქვეყნისთვის. ასე რომ იმათ თავიანთი ცოლებისა უნდა შერცხვეთ, თუ მოწინააღმდეგეებისაგან დამარცხებული იქნებიან. ამიტომ ისინი აუცილებლად თვლიდნენ მოეპოვათ ვაჟაკობა, რომელიც მათ აკლდათ. იმათ ძალიან უნდო-

ζης γενόμενος μικρόν τε ἀποθην
 Ῥωμαίων αὐτοὺς ξυγκάλεσας τρι-
 άδε παρεκλεύσατο. «Παραίνεσιν
 μὲν ἐς εὐψυχίαν ὀρίσθησαν οὐκ
 οἶδα εἴ τινα δεῖ πρὸς ὑμᾶς, ὦ
 ἄνδρες, ποιῆσθαι. οἷς γὰρ ἢ τῶν
 πραγμάτων ἀνάγκη τὴν προθυ-
 μίαν ἀνίστησι, παρακλεύσεως ἂν
 οὐδεμίᾳ προσθεῖν οἶομαι, ὅπερ
 καὶ ἡμῖν ἐν γε τῷ παρόντι τετύ-
 χηκεν· ὑπὲρ γυναικῶν γάρ καὶ
 παιδῶν καὶ γῆς· πατρίδας καὶ
 ἀπλῶς εἰπεῖν ὑπὲρ τῶν ἔλων ὁ
 κίνδυνός ἐστιν, ὑπὲρ ὧν ἡμῖν
 ἐπίσσι: Πέροσαι. Τοῖς δὲ τι ἀφαι-
 ρεῖσθαι τῶν ὑπαρχόντων βιαζο-
 μένοις οὐδεῖς τῶν πάντων παρα-
 χωρεῖ, ὑπερμάχεσθαι τῶν προση-
 κόντων ἀναγκάζουσης τῆς φύ-
 σεως. Οὐκ ἀγνοεῖτε δὲ ὡς Πέρ-
 σας τὴν πλεονεξίαν οὐδὲν ἴστη-
 σιν, ἐν ἐξουσίᾳ γεγονόσι τοῦ θύ-
 νασθαι, οὐδὲ ἀρξοῦσι μόνον ἡμῶν
 ἢ τάξουσι φόρους ἢ τὰ ἄλλα κα-
 τηκόους ποιήσονται, εἴ τι μὴ ἐπι-
 λελήσημεθα ὧν Χοσρόης ἐγκεχεί-
 ρηκεν ἐφ' ἡμῖν οὐ πολλῶ πρότε-
 ρον, ἣν νῦν περιέσσονται ἡμῶν τῷ
 πολέμῳ, ἀλλὰ μηδὲ ἄχρι τοῦ λό-
 γου προϊέτω μοι τὰ τῆς Περ-
 σῶν πείρας, μηδὲ διαλιπέτω τὸ
 Δαζῶν ὄνομα. οὐ χαλεπὸς δὲ, ὦ
 ἄνδρες, ἡμῖν ὁ πρὸς Μήδους
 ἀγὼν, πολλακίς αὐτοῖς καὶ ἐς
 χεῖρας ἔλθοῦσι: καὶ ὑπερβαλλομέ-
 νοις τῇ μάχῃ. Τῷ γὰρ ζυνειθισ-
 μένῳ τὸ θύσκολον οὐδαμῇ πάρεσ-
 τι, προδαπανηθείσης τῆς τοῦ ἔρ-

ատ, որո՞ւմ յորջրբուն սճցրբոտ-
 նըն մարտոն ը՛րբս, րատա մտ-
 տցն խճիցիցի իցլո ար Ֆրոնա-
 լատ իրոմըլըն, իրոմըլըն ը
 մտսնցոտ ար ուրցնըն ղտրտոցո-
 նընըլըն խնոցոտո ծրոնլա՛նո.
 լա՛նըն իրոմ ղսց ղտրտոցոնը-
 նոտ լա՛նարաճոնընըն, զըննն
 ժալոն զըննարա, մոլըննո մա-
 իրոմըլընընսնցն ըրոճա մո՛նորը-
 նոտ լա ղսց մոմարոտ: «Մը ար
 զոճո, զոցոճո, սաճորոտ տը
 ար յոլըց իրցոն-լարոցոնոտ մո-
 մարոցո տճընընըն տճըն ղսն-
 զոտոցոնընընլալ. զոնոլըն Մը
 զոցոճո, իրոմ արոցոտոնո մո-
 թոլընըն ղլար զսաճորոցոն ոնոտ,
 զոն ը զարցոնըննոտ սաճորոցոն-
 ոտ յոցըն ղտրտոցոնընընըլո,
 րոնըն իցնընտն ղնցոնըն ղն
 ըրոտո ըրոցոնընսցն, Ֆրոնընընսցն
 խնճոնըն ըրցոնընսցն լա, ըրոտ
 խոճոցոտ, զըլընընսցն, րոն
 զամո ը սնարըլընն իցննըն ոցո-
 Ֆոն մոտոնըն. արոցոն ար լալո-
 նոն ոնոտ, զոն ը րոննըն արոտըն
 մոն ժալոտ մոնո ըրոնընըն, զո-
 նոլըն ընընըն ղոտըլըն մոն
 ոնոլոլոլո տոցոնո սոլոտընըն-
 տոցոն. տճըն յարցոլ ոճոտ, իրոմ
 թոն ղլարոնըրո յըլընըն սնարը-
 լընըն ղնցարընըն, իրոլընըն զա-
 զ Ֆրոնընըն; տը ոնոնո ղն ոննո
 զոննարըցընըն, ար ը տը Ֆոլոլոլ
 լընընընընընըն ղն խարըն լա-
 զընընըն ղն խնո րոնընըն լալոն-
 ըլոտընըն – նը լընընընըն ոնո-

γῶν ταλαπωρίας μέλετῃ καὶ πεί-
ρα· ὥστε διὰ τοῦτο καὶ καταφρο-
νεῖν τῶν πολεμίων ἄτε νενικημέ-
νων ἐν ξυμβολαῖς καὶ οὐχ ἰμοίως
φρασσυνομένων ἡμᾶς δεήσει. Φρό-
νημα γὰρ δουλωθῆν ἄπαξ παλιν-
δρῶμεν ἥμισυ εἶθε. Ταῦτα τοί-
κων ἐκλογίζόμενοι μετὰ τῆς ἀγα-
θῆς ἐλπίδος τοῖς ἐναντίοις ἠμόσε
χωρεῖτε“.

არსებობს არავითარი სიძნელე, ვინაიდან საქმის სიღრუხებზე წინ-
დაწინვე ქრება მეცადინეობისა და გამოცდილების წყალობით. ასე
რომ შესაფერისი იქნება ვაჭურდესთ მტრები, როგორც ბრძოლაში
დამარცხებულნი და არა თქვენსავით აღფრთოვანებულნი. ერთხელ
დამორჩილებული სიამაყე, ჩვეულებრივ, ველარ აღორძინდება. მაშ,
იქნებოთ ეს მხედველობაში და შეებრძოლეთ მოწინააღმდეგეს
აღვსილნი კეთილი იმედებით“.

Τοσαῦτα Γουβᾶζης εἰπὼν ἐξῆλ-
γε τὸ Λαζῶν στρατεύμα, καὶ ἐτά-
ξαντο ὄδε. Πρῶτο: μὲν οἱ Λαζῶν
ἰππεῖς τεταγμένοι ἀπ' ἐναντίας
ἤεσαν, ἔπισθεν δὲ οὐκ ἀγχιστά-
πη, ἀλλ', ὡς ἀπωτάτω, ἡ Ῥω-
μαίων ἵππος αὐτοῖς εἶπετο. Τού-
των δὲ δὴ τῶν Ῥωμαίων ἠγοῦντο
Φιλήγαγρος τε, Γήπαις γένος,
δραστήριος ἀνήρ, καὶ Ἰωάννης
Ἀρμένιος, διαφερόντως ἀγαθὸς
τὰ πολέμια, Θωμᾶ υἱός, ὄντερ
ἐπίκλησιν ἐκάλουν Γουζῆν, οὐ δὴ
κἂν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις ἐμνήσ-
θη. Ἐν ἑστέρω δὲ Γουβᾶζης τε
ὁ Λαζῶν βασιλεὺς καὶ Δαγισ-
θαῖος ὁ Ῥωμαίων στρατηγὸς ζῶν
τοῖς ἀμφοτέρων πεζοῖς εἶποντο,

საც, რაც ამას წინათ ხოსრომ
ჩაიღონა ჩვენ მიმართ — მაგრამ
დე სიტყვის ფარგლებში ნუ და-
გვირჩედა სპარსთა საქმეები, დე
ნუ აღიგვება სახელი ლაზთა.
ძნელი არ არის, ვაჯაკებო,
მიდთა წინააღმდეგ ბრძოლა ჩვენ-
თვის, რომელთაც ხშირად ვაგ-
ვიმარჯვებია მათზე ხელ-ჩართულ
ბრძოლაში. მიჩვეულისათვის არ

სადაც ვაგვიმარჯვებია მათზე ხელ-ჩართულ
ბრძოლაში. მიჩვეულისათვის არ

ეს რომ თქვა გუბაზმა, გამო-
იყვანა ლაზთა ჯარი და ისინიც
შემდეგნაირად განეწყვენენ. პირ-
ველ რიგში ლაზთა ცხენოსნები
დაირაზმნენ მტრის პირისპირ,
უკან, არა ახლოს, არამედ კარგა
მოშორებით, მისდევდა მათ რო-
მაელთა ცხენოსანი ჯარი. ამ
რომაელებს წინამძღოლობდნენ
ფილეგაგე, ტომით გეპელი, ნი-
ჭიერი კაცი, და იოანე არმენი-
ელი, მშვენიერი მკოდნე სამხედ-
რო საქმეებისა, თომას შვილი,
რომელსაც მეტსახელად გუზს —
ეძახდნენ, ამის შესახებ მე წინა
წიგნებში მქონდა მოხსენებული¹.
ბოლოს მიყვებოდნენ ლაზთა მეფე
გუბაზი და რომაელთა სარდალი

¹ იხ. ხეშთი BP II, 30.

λογισάμενοι ὡς, εἰ τοῖς ἴππεσσι
 τραπήναι. ἔσυμαίη, ἐς αὐτοὺς
 ῥᾶστα σωθήσονται. Ῥωμαῖοι μὲν
 οὖν καὶ Δαζοὶ τῇ τρόπῳ τούτῃ
 ἐτάξαντο, Χοριάνης δὲ ἄνδρας
 μὲν χιλίους τῶν οἱ ἐπομένων ἀπο-
 λεξάμενος τεθώρακισμένους τε καὶ
 τὰ ἄλλα ἐξωπλισμένους ὡς ἄρισ-
 τα, πρόσω ἐπὶ κατασκοπῇ ἐπει-
 ψεν, αὐτὸς δὲ παντὶ τῷ ἄλλῃ
 στρατῷ ὀπισθεν ἦει, φυλακτῆριον
 ὀλίγων τινῶν ἐν τῇ στρατοπέδῳ
 ἀπολιπών. Προτερήσασα δὲ ἡ Λα-
 ζῶν ἵππος ἀτιμάζει τὰς ἐπαγγελ-
 λίας οἷς ἔδρασεν, ἐπὶ τῶν ἔργων
 διαβαλοῦσα τὰς πρόσθεν ἐλπίδας.
 Τοῖς γὰρ τῶν πολειῶν προδρό-
 μοις ἐντετυχηκότες ἐξαπιναιῶς
 οὐκ ἐνεγκόντες τε τὴν αὐτῶν
 ὄψιν, τρέψαντες αὐτίκα τοὺς
 ἵππους, κόσμῳ οὐδενὶ ὀπίσω ἀνέ-
 στρεφον, τοῖς τε Ῥωμαίοις ἐπει-
 γόμενοι ἀνειμίγνυντο, ἐς αὐτοὺς
 οὐκ ἀπαξιοῦντες καταφυγεῖν, οἷς
 δὴ ξυντάσσεσθαι τὰ πρότερα ὄκ-
 νουν. Ἐπειδὴ δὲ ἀμφοτέροι ἀλλή-
 λων ἀγχιστὰ ἔχοντο, χειρῶν μὲν
 τὰ πρότερα οὐδέτεροι ἦρχον οὐδὲ
 ζυνέμισγον, ἀλλὰ τῶν ἐναντίων
 ἐκάτεροι ἐπιόντων μὲν ἀνεπὸδι-
 ζον, ὑποχωροῦντων δὲ ἐπεβά-
 τυσον, ἕς τε ὑπαγωγὰς καὶ πα-
 λινοῶξεις καὶ ἀγχιστρόφους με-
 ταβόλας πολὺν τινα κατέτριψαν
 χρόνον.

დათ, ხან თვითონ შეუტრევდა ხოლმე, თუ ისინი უკან იხევდნენ, და ამ დახვევასა და კვლავ-შეტრევაში და ხშირ-ხშირ ცვლილებებში მათ კარგა დიდი დრო დახარჯეს.

დავისთე თავთავისი ქვეითა ჯა-
 რით, იმ ანგარიშით, რომ თუ
 ვინცოდაა ცხენოსნები უკუიქცე-
 აღდნენ, ისინი ადვილად გადარ-
 ჩენილიყვნენ მათი საშუალებით.
 ამნაირად განეწყვნენ რომაელები
 და ლაზები, ხორიანემ კი გამო-
 არჩია თავისი მხლებლებიდან
 ათასი კაცი, შეჭურვილი აბჯრით
 და სხვა რამითაც საუკეთესოდ
 შეიარაღებული, და წინასწარ
 გაგზავნა დასაზვერავად, ხოლო
 თვითონ მთელი დანარჩენი ჯა-
 რით უკან მიდითდა, ბანაკში კი
 დასტოვა მცირერიცხოვანი რაზ-
 მი. ლაზების ცხენოსანი ჯარი
 რომ წინ მიიწვედა, მან თავისი
 მოქმედებით დაარღვია დაპირე-
 ბები და წინდაწინ მოცემული
 იმედები საქმით ვერ გაამართლა.
 როდესაც ისინი უცებ მტრის
 წინა რაზმებს შეხვდნენ, ვერ
 შესძლეს მათ პირისპირ ყოფნა,
 მაშინვე მოაბრუნეს ცხენები,
 უმწყობროდ გამობრუნდნენ უკან
 და მიაშურეს რომაელებთან შე-
 საერთებლად; არ ითაკილეს იმათ-
 თან თავის შეფარება, ვისთანაც
 წინათ ერთად დარაზმვას აყოფ-
 ნებდნენ. როდესაც ორივე ერთ-
 მანეთის ახლოს მივიდოდა, არც
 ერთი არ იწყებდა ბრძოლას,
 არამედ თითოეული მათგანი ხან
 უკან იხევდა, როდესაც მოწი-
 ნალმდეგეებს იერიში მოჰქონ-

Ἦν δὲ τις Ἀρταβάνης ὄνομα ἐν τούτῳ τῷ Ῥωμαίων στρατῷ, Περσαρμένιος γένος, ὅσπερ ἐς Ἀρμενίους τοὺς Ῥωμαίων κατηκόους πολλῶ πρότερον ἀπηυτομοληκῶς ἔτυχεν, οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ φόνῳ Περσῶν εἴκοσι καὶ ἑκατὸν ἀνδρῶν μαχίμων Ῥωμαίοις τὴν ἐς αὐτοὺς πίστιν πεποιημένους ἐχέγγυον. Βαλεριανῷ γὰρ τότε στρατηγούντι ἐν Ἀρμενίῳς ἐς δόλῳ ἑλθὼν ἀνδρας πεντήκοντα Ῥωμαίους οἱ αὐτῷ διδόναι ἐδείκτο. Τυχῶν τε ὧνπερ ἐβούλετο, ἐς φρουρίον ἐν Περσαρμενίοις κείμενον ἦει. Οὐ δὴ ἑκατὸν τε καὶ εἴκοσι Περσῶν φυλακτῆριον ὑπὸ τῷ φρουρίῳ αὐτὸν ζῆν τοῖς ἐπομένοις ἐδέξαντο, οὐπω ἔνδηλον ὄντα ὅτι ὀὐ μεταπορευθεὶς τὴν πολιτείαν νεωτερίζει. Ὁ δὲ τοὺς τε εἴκοσι καὶ ἑκατὸν κτείννας καὶ ζύμπαντα ληϊσάμενος τὰ ἐν τῷ φρουρίῳ χρήματα, μεγάλα ὑπερφῶς ὄντα, παρὰ Βαλεριανὸν καὶ τὸ Ῥωμαίων στρατεύμα ἦλθε, πιστὸς τε σφίσιν ἀπ' αὐτοῦ φανείς Ῥωμαίοις τὸ λοιπὸν ζυνεστράτευεν. Οὗτος Ἀρταβάνης ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ δύο ζῆν ἀντὶ τῶν Ῥωμαίων στρατιωτῶν ἐπαγόμενος ἐν μεταίχμιῳ ἐγένετο, οὐ δὴ ἀφίκοντο καὶ τῶν πολεμίων τινές. Ἐφ' οὗδ' Ἀρταβάνης ὀργήσας, τῶν Περσῶν ἕνα, φυχῆς τε ἀρετῇ καὶ σώματος ἀλλεῖ ἐπιεικῶς μέγαν, τῷ δόρατι εὐθύς ἔκτεινεν, ἔκ τε τοῦ ἔρκου ῥίψας προσουδίζει χα-

რომეელთა ჯარში იყო ერთი კაცი, სახელად არტაბანი, ტომით პერსარმენიელი, რომელიც კარგა ხნის წინათ გადავიდა რომეელთა ქვეშევრდომ არმენიელეზის მხარეზე, — უბრალოდ კი არა, არამედ ას ოცი კარგი მეძრძოლო სპარსელის მოკვლით რომეელებს მათდამი დიდი ერთგულება დაუშტკიცა. ის ხომ გამოცხადდა არმენიელთა მაშინდელ სარდალთან, ვალერიანესთან, და მოსთხოვა მიეცა მისთვის ორმოცდაათი რომეელი; რომ აუსრულებს, რასაც ითხოვდა, ის წავიდა პერსარმენიელების ქვეყანაში მღებარე სიზავრისაკენ. აქ ის მისი მხლებლებითურთ მიიღეს სიზავრის მცველმა სპარსელებმა, ასოცმა კაცმა, რომელთაც არ იცოდნენ, რომ ის გადაუდგა თავის ქვეყანას და გულში სხვა ზრახვები აქვს. იმან კი დაბოცეს ას ოცი კაცი, გაძარცვა სიზავრის მთელი ქონება, რომელიც ძალიან დიდი იყო, და მოვიდა ვალერიანესთან და რომეელთა ჯართან და, რადგან ის ამიერიდან მათთვის სანდოდ ჩნდა, რომეელებთან ერთადაც ლაშქრობდა ხოლმე. ამ ბრძოლის დროს ეს არტაბანი ორი რომეელი ჯარისკაცის თანხლებით ორივე ჯარის შუა შვივიდა, სადაც მოწინააღმდეგეებიდანაც მოსულ იყვნენ ზოგიერთები. არტაბანი გაემართა მათ წინააღმდეგ და უმაღლე მოკლა პოროლით ერთი

μαί. Τῶν δὲ τὴν βαρβάρων παρὰ τῷ πεπτωκότι ἑσθὺς ξίφει· κατὰ κόρησιν τὸν Ἀρταβάνην ἐπάταξεν, οὐ καιρίαν πληγὴν. Ἄταρός τε τῶν τῷ Ἀρταβάνῃ ἐπισπομένων, Γότθος γένος, τοῦτον δὴ τὸν ἄνδρα, τὴν χεῖρα ἔτι ἐν τῇ τοῦ Ἀρταβάνου κεφαλῇ ἔχοντα, κατὰ λαγόνᾳ ἐπιτυχὼν τὴν εὐώνυμον διεχρήσατο. Καὶ οἱ χίλιοι τοῖς ξυμπεπτωκόσιν ἐκπεπληγμένοι· ὀπίσω ἔχώρουν, τὸν τε Χοριάνην σὺν τῷ ἄλλῳ Περσῶν τε καὶ Ἀλαγῶν στρατῷ ἔμενον καὶ οὐκ ἐς μακρὰν ἀνεμίγνυντο σφίσι.

გადრუდდა უკან, მომხდარი ამბებთ თავზარდაცემული, და ელოდნენ ბროიანეს სპარსელთა და ალანთა დანარჩენი ჯარითურთ და მალე შეუერთდნენ მათ.

Ἦδη δὲ καὶ οἱ ἀμφὶ Γουβάζην καὶ Δαγιοθαῖον πεζοὶ ἐς ἵππους τοὺς σφετέρους ἀφίκοντο καὶ ἡ μάχη ἐν χερσὶν ἀμφοτέρωθεν ἦν. Τότε δὴ Φιλίππαγός τε καὶ Ἰωάννης, ἐλάσσους εἶναι ἢ ἐνεγκεῖν ἐπινοῶσαν τὴν τῶν βαρβάρων ἵππον οἰόμενοι μάλιστα ἐπεὶ ἀπέγυωσαν τὴν Λαζῶν δύναμιν, ἀπὸ τῶν ἵππων ἀποθορόντες ταῦτ' ὁποιεῖν ἀναγκάζουσ· Ῥωμαίους τε καὶ Λαζοὺς ἀπαντας. Ἐς φάλαγγά τε ὡς βαθυτάτην ταξάμενοι πεζοὶ μετωπηδὸν ἀντίοι τοῖς πολεμίοις ἕστησαν ἅπαντες, τὰ δόρατα ἐπαυατεινόμενοι σφίσι. Οἱ δὲ βάρβαροι οὐκ ἔχοντες β' τι γένωνται (οὐτε γὰρ ἐπιδραμεῖν πεζοῖς γε οὐσι τοῖς ἐναντίοις ἐδύναντο οὔτε αὐτῶν ξυνταράξαι· τὴν φάλαγγα

სპარსელთაგანი, კაცი თვილსა-ჩინო როგორც სულიერი სივარჯაციით ისე სხეულის სიმტკიცით, მოსხლიტა ის ცხენიდან და მიწაზე დაანარცხა, ხოლო ერთმა ბარბაროსთაგანმა, რომელიც მოკლულის გვერდით იდგა, მახვილით დაჭრა არტაბანი თავში, მაგრამ არა სასიკვდილოდ. მეორე, ჯარიოკაძმა, არტაბანის მხლებლებიდან, ტომით გუთმა, მარცხენა გვერდში ჩასცა ამ კაცს, რომელსაც არტაბანის თავზე კჭონდა ხელი შემოჭნული, და მოკლა იგი. და ის ათასი კაცი

ხოლო გუბაზისა და დავისთეს ქვევითა ჯარები მივიდნენ თავიანთ ცხენოსნებთან და ორივე მხრით დაიწყო ხელჩართული ბრძოლა. მაშინ ფილეგაგემ და იოანემ, რომელნიც ფიჭრობდნენ, რომ უძლურნი იყვნენ და ბარბაროსთა ცხენოსანი ჯარის შემოტევას ვერ გაუძლებდნენ, რადგან საქმაოდ გაიციენს ლაზთა ძალა და მისი იმედი არ კჭონდათ, ჩამოხდნენ ცხენებიდან და აძულეს რომაელები და ლაზები ასევე მოქცეულიყვნენ ყველანი. ღრმა ფალანგით დარაზმული ქვევითა ჯარები მტრის პიროსპირ დადგნენ და დაუმინეს მათ შორიოლები. ბარბაროსებმა არ იცოდნენ რა ექნათ (რადგან ქვეითად მყოფი მოწინააღმდეგის-

οἰοῖ τε ἦσαν) ἔπει αὐτοῖς οἱ ἵπποι ταῖς τε τῶν θοράτων αἰχμαῖς καὶ τῷ τῶν ἀσπίδων πατάγῃ ἀχθόμενοι: ἀνεχαίτιζον, ἐπὶ τὰ τόξα ἐβλεπον ἅπαντες, ἐλπιδί: θαρσοῦντες ὡς πλήθει βελῶν ῥᾶστα τοὺς πολεμίους ἐς φυγὴν τρέφονται. Καὶ Ῥωμαῖοι: ξὺν Ἀλζοῖς ἅπασι: ταῦτὸ τοῦτο ἐποίουν. Ἐκατέρωθεν τε συχνὰ ἐς ἀλλήλους τοξεύματα ἔει, ἐκ τε ἀμφοτέρων πολλοὶ ἐπιπτον. Πέρσαι μὲν οὖν καὶ Ἄλανοὶ μάλιστα συνεχῆ τὰ βέλη πολλῶ ἔτι μάλλον ἢ οἱ ἐναντίοι: ἀφίσσαν, ἀλλ' αὐτῶν τὰ πολλὰ [ἐς] τὰς ἀσπίδας ξυνέβαινεν ἀποκρούεσθαι. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ πολέμῳ Χοριάγγ τῷ Περσῶν ἄρχοντι: βεβλήσθαι ξυνέβη· ὅφ' ἔτου μέντοι οὗτος ἀνήρ βλήθει, φανερόν οὐδενὶ γέγονε. Τύχη γάρ τινι ἐκ τοῦ ὁμίλου ἰὼν ὁ ἄτρακτος ἔς τε τοῦ ἀνθρώπου τὸν αὐχένα παγίς εὐθυσῶρον αὐτὸν διεκρήσατο, ἐνός τε θανάτῳ ἀνδρός ἢ τε μάχῃ ἐκλίθη καὶ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἢ νίκη ἐχώρει. Ὁ μὲν γὰρ ἐκ τοῦ ἵππου ἐς τὸ ἔδαφος ἐπὶ στόμα πεσὼν ἔκειτό, ὀρόμῳ δὲ πολλῶ ἐπὶ τὸ χαράκιμα οἱ βάρβαραι ἦσαν, οἱ τε Ῥωμαῖοι ξὺν τοῖς Ἀλζοῖς ἐπισπόμενοι: πολλοὺς ἔκτεινον, ἐλπιδά ἔχοντας αἰρήσειν αὐτοβοεῖ τὸ τῶν ἐναντίων στρατόπεδον. Ἀλλὰ τις τῶν Ἄλανῶν [ἐς] εὐψυχίας πέρι καὶ σώματος ἰσχύος <εὐ> ἦκων, τοξεύειν τε συχνὰ ἐφ' ἐκότερα

თვის არც შეტევა შეეძლოთ არც მათი ფალანგის (დაშლა), ვინაიდან ჰოროლოთა წვერებით და ფარების ხმაურით შეწუხებული ცხენები ყალბზე დგებოდნენ, და ყველამ მიხედა მშვილდს და აღინათო იმედით, რომ ისრების სიმრავლით მალე აოტებდნენ მტერს. რომაელებიცა და ლაზებიც, ყველანი, ასევე მოიქცნენ. ორივე მხრიდან ხშირ-ხშირად მოდიოდა ისრები, ორივე მხრით ბევრი ეცემოდა. სპარსელები და ალანები, რასაკვირველია, გაცილებით უფრო მეტ ისრებს ისროდნენ, ვიდრე მოწინააღმდეგეები. მაგრამ მრავალი ისარი ფარს ხვდებოდა და უკუფარდებოდა. ამ ომში სპარსთა მთავარი ხორიანეც დაიჭრა, ხოლო გამოურკვეველი იყო, თუ ვინ დაჭრა ეს კაცი. მოხდა ისე, რომ ისარი, რალაც მიმართულებით რომ მოდიოდა, ჩაერჭო მას პირდაპირ კისერში და მოკლა იგი; ერთი კაცის სიკვდილმა ბრძოლის ბედს გადაწყვიტა და გამარჯვება რომაელების მხარეს დარჩა. ცხენიდან მიწაზე პირქვე დაცემული იღვა ის და ბარბაროსები დიდის სირბილით გაემართნენ თავის დანაკისაკენ; რომაელებმა ლაზებთან ერთად ბევრი ამოვლიტეს და იმედი მქონდათ, რომ პირველი იერიშისთანავე გაანადგურებდნენ მოწინააღმდეგეთა დანაკს. მაგრამ ერთი ალანთაგანს ვაჟკაცობით და სხეულის ძალით

διαφερόντως ἐξεπιστάμενος, ἐς τοῦ χάρακος τὴν εἰσοδὸν στενοτάτην οὖσαν εἰστίθει, ἐμπρόσθεν τε τοῖς ἐπιούσι παρὰ δόξαν ἐπιπλεῖστον ἐγίνετο. Ἰωάννης δὲ, ὁ τοῦ Θωμᾶ παῖς, μόνος ὡς ἀρχοτάτῳ παρ' αὐτὸν ἦκων ἐξακινναίως τὸν ἀνθρώπου δόρατι ἔκτεινεν, οὕτω τε Ῥωμαῖοι καὶ Λαῶι τοῦ στρατοπέδου ἐκράτησαν. Καὶ τῶν βαρβάρων πλεῖστοι μὲν αὐτοῦ διεφθάρησαν, οἱ δὲ λοιποὶ ἀπεκοιμήθησαν ἐς τὰ πάτρια ἦθη, ὡς ἐκάστῳ θύνατὰ γέγονεν. Ἀὕτη μὲν οὖν ἡ Περσῶν ἐσβολὴ ἐς γῆν τὴν Κολχίδαν γενομένη ἐς τοῦτο ἐτελεύτη. Καὶ ἄλλη δὲ Περσῶν στρατιὰ τοὺς ἐν Πέτρᾳ φρουροὺς τῷ τε τῶν ἐπιτηδείων πλήθει καὶ πᾶσι τοῖς ἄλλοις ἐπιρρώσαντες ἀνεχώρησαν (Haupt II, 518—525).

გამოჩენილი, რომელსაც იშვიათად კარგა ეხერხებოდა სხვადასხვა მხრივთ ისრების სროლა, დაღვა ბანაკის მეტად ვიწრო შესავალში და, ყოველგვარი მოლოდინის გარეშე, შეაბრკოლა შემომსვენნი. იოანე, თომას შვილი, მარტო მიუახლოვდა მას მოულოდნელად და პაროლით მოკლა ის, და ამრიგად რომაელებმა და ლაზებმა ხელთ იგდეს ბანაკი. ძალიან ბევრი ბარბაროსი იქვე იქმნა მოკლული, ხოლო დანარჩენებმა თავს უშველეს სამშობლო ქვეყანაში, რამდენადაც ეს თითოეულისათვის შესაძლებელი იყო. ასე დამთავრდა სპარსელების ეს შემოსევა კოლხეთის ქვეყანაში. და სპარსელთა დანარჩენი ჯარიც გაბრუნდა უკან, მის შემდეგ რაც მან ვაამავრა პეტრაში მყოფი მცველი რაზმები დიდძალი სანოვაგით და ყველა საჭირო საგნით.

აფხაზთა განდგომა

Ἐν τούτῳ δὲ τὰδε ξυνηχῆθη γενέσθαι. Λαῶι Δαγισθαῖον ἐς βασιλέα διέβαλλον, ἐς Βυζάντιον ἦκοντες, προδοσίαν τε καὶ μηδισμὸν ἐπιφέροντες, Πέρσαις γὰρ αὐτὸν ἰσχυρίζοντο ἀναπεισθέντα οὐ βεβουλησθαι, κατακεπτωκότες τοῦ Πέτρας περιβόλου ἐπιβατῆσαι, τοὺς τε πολεμίους θυσλάχους

VIII, 9. ამასობაში მოხდა ეს ლაზები მოვიდნენ ბიზანტიონში და დააბეზლეს მეფესთან დაგისთე; მას ისინი გამცემლობას და მედიზმს¹ აბრალებდნენ. ისინი ამტკიცებდნენ, რომ მან, სპარსელების მიერ ჩავიხრებულმა, არ მოინდომა შეტევა, მიუხედავად იმისა რომ პეტრას გალავანი

¹ მედიზმი (მედიზმის) — მიღობა ე. ი. მიდიელთა მომხრობა.

ματαῖς φάμμου ἐμπλησασμένους
καὶ αὐτῶν τὰς ἐπιβόλας ἀγτ! λί-
θων ποιησασμένους τοῦ περιβόλου
ἔσα καταπεπτῶκει ταύτη κρατύ-
νασθαι. Ἐλεγον τε ὡς Δαγυσθαῖος,
εἴτε χρίμασιν εἴτε ἀλιχωρίζ ἐς
τοῦτο ἡγμένους, τὴν ἐπίθεσιν ἐς
ἔτερον τινα χρόνον ἀπέθετο, καὶ
τοῦ καιροῦ τὴν ἀκμὴν ἐν τῇ
παρτυτικά μεθήκεν, ἧς γε οὐκέτι
ἀντλαβέσθαι οἷός τε ἐγεγόνει.
αὐτὸν οὖν βασιλεὺς ἐν τῇ οἰκή-
ματι: καθείρξας ἐτίρει: Βέσσαν
δὲ, ἐξ Ἰταλίας οὐ πολλῶν ἐμπροσ-
θεν ἦκοντα, στρατηγὸν Ἀρμε-
νίων καταστυσάμενος ἐς Δαζικὴν
πέμπει, ἀρχεὶν ἐπαγγείλας τοῦ
ἐνταῦθα Ῥωμαίων στρατοῦ. Οὐ
δὴ καὶ Βενίλος, ὁ Βούζου ἀδελ-
φός, ξὺν στρατῷ ἦδη σταλαῖς
ἔτυχε καὶ Ὀδόναχός τε καὶ ὁ
Βάβας ἐκ Θράκης καὶ Οὐλίγατος
Ἐρρούλος γένος. Ὁ τε Ναξέδης

დაეცა, და მტრებმა ქვეშით აავ-
სეს ტომრები, ჩაალაგეს ისინი
ქვების მაგიერ და ასე გაამაგრეს
გალაფანი იმ ადგილას, სადაც
ის დანგრეული იყო. თქვეს მათ
ისიც, რომ დაგისთემ — მოსყიდ-
ვით თუ დაუღვერობით ჩაიღინა
ეს — გადადგა შეტევა სხვა დრო-
ისთვის და ხელიდან გაუშვა მა-
შინდელი მოხერხებული დრო,
რომლის დაბრუნება უკვე შეუძ-
ლებელი შეიქმნა. მეფემაც ის სა-
ტუსატომი ჩაამწყვდია და მცვე-
ლები მიუჩინა; ხოლო ბესსა, რომ-
ელიც ცოტა ხნის წინათ იტა-
ლიიდან დაბრუნებულიყო, არმე-
ნიელთა სტრატეგოსად დაადგინა
და ლაზიკეში გააგზავნა: მას და-
ავალა იქ მყოფი რომაელი ჯარის
სარდლობა. იქვე გაგზავნილ იქმნა
ჯარითურთ ბუზეს ძმა ვენილე,
ოღონაქე, ბაბა თრაკელი და ული-
გავე, ტომით ერული¹. ნაბეღე

¹ „ბუზეს ძმა ვენილე, ოღონაქე, ბაბა თრაკელი და ული-
გავე. ტომით ერული“: ამ მოხსენებული პირები არიან ცნობილი ბიზან-
ტიელი სამხედრო მოღვაწეები: ბუზე (Βουζης) თრაკელი 528 წელს ველიზარის-
თან ერთად იბრძოდა სპარსელების წინააღმდეგ მინდლუსში (Μίνδουσος), ნიზიბი-
ნის მახლობლად (BP I, 13; ბიზანტიელები ამ ბრძოლაში დამარცხდნენ); 529 წელს
მონაწილეობა მიიღო ველიზარის სარდლობით წარმატებით წარმოებულ ომში
დარასთან (BP I, 13—14). სიტრას გარდაცვალების შემდეგ (539 წ.) ბუზე გაიგ-
ზავნა არმენიაში და სპარსელებთან ომის განახლებისას (540 წ.) დანიშნულ იქმნა
აღმოსავლეთის სტრატეგოსად (magister militum per Orientem). ამ ომის
დროს, 542 წელს, ის შეუერთდა ბიზანტიელთა შთავარ სამხედრო ძალას, ველი-
ზარის სარდლობით (BP II, 20). — უკანასკნელად ბუზეს ვხვდებით 554 წელს
კოლხიდაში, სადაც ის ბესსასთან და მარტინესთან ერთად საომარ ოპერაციებს
ხელმძღვანელობს (სარდლობენ ბესსა, მარტინე და ბუზე, კაცნი წარჩინებულნი
და მრავალი ბრძოლის გადამძღველნი: Agathias II, 18; გეორგიკა III (1936), 45,
47, 50, 55; იხ. აგრეთვე Agathias III, 6; გეორგიკა III, 100, 156). — ბუზეს ძმა ვენი-
ლე (Βενίλος), რომელიც ხვეს ნაწყვეტში იხსენიება. ბიზანტიელების მიერ პეტრას

ἐσβαλὼν ἐς Δαζυκὴν στρατῷ ἄλλο
μὲν τὶ λόγου ἄξιον οὐδὲν ἔδρα-
σεν, Ἀβασγοῖς δὲ ἀποστᾶσιν ἀπὸ
τῆ Ῥωμαίων καὶ Δαζῶν ἐπιχω-
ριάσας τῇ στρατιᾷ τᾷτῃ, καί-
θας τῶν ἐν σφίσι λογιμῶν ἐζή-
κοντα ἐν ἡμέρων λόγῳ πρὸς
αὐτῶν ἔλαβε. Τότε δὲ ποιούμενος
ὁ Ναβέδης ὄδου πάρεργον, καὶ
Θεοδώραν Ὀψίτην ξυνοικήσασαν
(ὅς ἐγεγόνει Γουβᾶζου μὲν φείδης,
Δαζῶν δὲ βασιλεὺς) εὐρών ἐν
Ἀφιλίοις εἶλεν, ἐς τὴν τᾶ Περ-
σῶν ἡμέτη ἀπήγεκε. Ῥωμαῖα δὲ
γένος ἢ γυνὴ ἐτάχχανεν οὖσα,
ἐπεὶ ἐκ παλαιῶν οἱ Δαζῶν βασι-
λεῖς ἐς Βυζάντιον πέμποντες βασι-
λέως τε γνάμη ξυνοήγεις ἐς κηδόν:

კი ჯარით შეიჭრა ლაზიკეში და
სხვა ისეთი ლირსშესანიშნავი არა-
ფერი მოუმოქმედია, ხოლო ამ
ჯარითურთ ჩადგა რომელებსა
და ლაზებისაგან განდგომილ აფ-
ხაზთა ქვეყანაში¹ და ხელთ ივლო
მათგან მძევლებად სამოცი ბავშ-
ვი, წარჩინებულთა გვარებიდან.
მაშინ ნაბედმა სხვათაშორის აფ-
სილეთში კპოვა და ხელთ ივლო
თეოდორა, თანამეცხედრე ოფსი-
ტესი (რომელიც გუბაზის ბიძა
იყო, ლაზთა მეფე²), და სპარსთა
ქვეყანაში წაიყვანა. ეს ქალი-
ტომით რომელი იყო, რადგან
ძველითგანვე ლაზთა მეფეები ბი-
ზანტიონში გზავნიდნენ ელჩებს
და მეფის თანხმობით უნათესავ-

ალების შემდეგ (551 წელს) ხელმძღვანელობს ულიგაგესთან ერთად ერთ ნაწილს.
ბიზანტიელთა 12-ათასიანი, მაგრამ ორ ნაწილად გაყოფილი ჯარისა, რომელიც
არქეპოპოლისის მახლობლად (ამდინარე ფაზისის შესართავთა აქეთა) იბრძვის (იხ.
ქვემოთ BG VIII, 13). — **ოფონაქე** 551 წელს **ხაბა თრაკელთან** ერთად მეთაურობს
არქეპოპოლისის ციხეში დაბანაკებულ სამათას ბიზანტიელს (BG VIII, 13) და
დიდის წარმატებით დაიცავს ამ ციხეს. — **ბ ა ბ ა თ რ ა კ ე ლ ი** ამის გარდა 555 წელ-
საც მეთაურობს ბიზანტიელთა ჯარს კოლხიდაში (Agathias III, 19; გეორგიკა III,
95). — **ულიგაგე**, ტომით ერთული, იგზავნება განდგომილი აბაზგების წინააღმდეგ
ოპერაციების საწარმოებლად (ამის შესახებ იხ. წინამდებარე თავში). გარდა ამისა
ულიგაგე ვენილესთან ერთად, როგორც ხემათ იყო ნათქვამი, არქეპოპოლისის
მახლობლად არის დაბანაკებული. — იგივე ულიგაგე (*Ὀβλίγαγος*) 554 წელს კოლ-
ხიდაშია (Agathias III, 6; გეორგიკა III, 54).

¹ ნაბედის წარსული მოღვაწეობიდან პროკოპისავე საშუალებით ვიცით შეზღ-
დგვი: 541 წელს ის ხოსროს მიერ დანიშნულ იქნა ნიხიბინის მცველი რაზმის
უფროსად და, ბიზანტიელების (თვით ველიზარის) აზრით, სპარსელებს შორის
წარჩინებითა და სახელგანთქმულობით ხოსროს შემდეგ პირველი კაცი იყო
(BP II, 18). 543 წელს პერსარმენიაში მთავარსარდლის თანამდებობა უკერავეს
(BP II, 24) და სოფელ ანგლოსთან (დუბიოს-დვინის მახლობლად) დაამარცხებეს
ბიზანტიელებს (BP II, 25).

² ოფსიტე (*Ὀψίτης*) — ლაზთა მეფე, წათე I-ის ძმა და გუბაზის ბიძა (მდრ.
ივ. ჯ ა ვ ა ხ ი შ ვ ი ლ ი, ქართული სამართლის ისტორია I, 184). სხვა პირია ქვე-
მოთ, ამავე თავში, მოხსენებული აფხაზთა მთავარი ოფსიტე.

ταῖς τῶν ἀπὸ τῆς συγκλήτου βουλῆς γυναικας ἐνθὲνδε γαμιετὰς ἐχομίζοντο. καὶ Γουβάρης ἀμέλει: Ῥωμαίας γυναικὸς ἐγεγονέαι γένος· οὗτου δὲ ἔνεκα οἱ Ἀβασγοὶ οὗτοι ἐξ ἀπόστασιν εἶδον, ἐγὼ δηλώσω.

Επειδὴ βασιλεῖς τοὺς σφετέρους καθείλον, ἤπερ μοι ἐναγχος δοδῆγγηται, στρατιώται: Ῥωμαίων πρὸς βασιλείᾳς στελλόμενοι: ἐπεχωρίαζόν τε αὐτοῖς ἐκ τοῦ ἐπιπλεῖστον καὶ προσποιεῖσθαι τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ τὴν χώραν ἡξίσουν, κινὰ τε αὐτοῖς ἄττα ἐπέταττον. Ὅσπερ Ἀβασγοὶ βιασιότεροι οὗσιν ἀτεχνῶς ἤχθηοντο. Δείσαντες οὖν μὴ Ῥωμαίων δοῦλοι τὸ λοιπὸν ἔσονται, τοὺς ἀρχοντας αὐθις κατεστήσαντο σφίσι:ν Ὀψίτην μὲν ἄνομα ἐξ τῆς χώρας τὰ πρὸς ἀνίσχοντα ἡλιον, Σκαπαρᾶν δὲ ἐξ τὰ πρὸς ἐσπέραν. Ἐξ ἀγαθῶν γὰρ ἐκκεπτωκότες ἀπόγνωσιν τὰ πρότερον δόξαντα σφίσι: μοχθηρὰ εἶνα: τῶν ἐπιγενομένων ἄτε πονηροτέρων ὄντων, ὡς τὸ εἰκόσ, ἀντηλλάσσοντο, δύναμίν τε ἀπ’ αὐτοῦ τὴν Ῥωμαίων δευμαίνοντες Πέρσαις ὡς λαθρικήματα προσεχώρησαν. Ἄπερ ἐπεὶ βασιλεύς Ἰουστινιανὸς ἤκουσε, Βέσσαν ἐκέλευε στρατεύματα λόγου ἄξιον ἐπ’ αὐτοὺς στελεῖαι. Ὁ δὲ πολλοὺς ἀπολεξάμενος τοῦ Ῥωμαίων στρατοῦ, καὶ ἀρχοντας ἐπιστήσας αὐτοῖς Ὀνήλαγόν τε καὶ Ἰωάννην τὸν

ღებოდნენ დარბაზისეულთ, და მოპყავდათ იქედან ქალები ცოლედად. ასე რომ, ცხადია, გუბაზი შთამომავლობით რომელი ქალისაგან იყო. თუ რის გამო ვაძღვებენ ეს აბაზგები, ახლავე ნათელ-ვეყოფ.

როდესაც მათ თავიანთი მეფეები მოსპეს, როგორც ეს ჩემ მიერ ახლახან იყო მოთხრობილი¹, რომელითა ჯარისკაცები, კეისრის მიერ წარგზავნილები, მათ ქვეყანაში იდგნენ ხოლმე ძალიან ხშირად და მათ უნდოდათ ეს ქვეყანა დაემორჩილებინათ რომელითა ძალაუფლებებისათვის, და მათ ახალ-ახალ რაღაც წესებს უმყარებდნენ. ამ ძალადობის გამო აბაზგები პირდაპირ აუტანელ მდგომარეობაში ჩავარდნენ. იმის შიშით, რომ ამიერიდან რომელითა მონებად არ ვამხდარიყვნენ, მათ ყვლავ დაიყვნეს თავისთვის მთავრები, აღმოსავლეთის ნაწილისათვის ოფსიტე სახელად, ხოლო დასავლეთისათვის სკეპარანა. ისინი რომ სასოწარკვეთილებად ჩავარდნენ, ის, რაც წინათ ეგონათ რომ საზარელი იყო, ვასცხვალეს მომავალზე, მაგრამ ცხადია უფრო საზარელზე, ამის გამო რომელითა შიშით სპარსელებს მიეყვდნენ სრულიად ფარულად. როდესაც ეს იუსტინიანე მეფემ გაიგო, უბრძანა ბესსას დიდძალი ჯარი გაეგზავნა მათ წინააღმდეგ. ხო-

¹ BG VIII, 3 (იხ. ზეგნით გვ. 135).

Θωμᾶ υἱόν, αὐτίκα ἐπὶ τοὺς Ἄβασγούς ναυσὶν ἐπεμψεν. Ἐτύγχανε δὲ ἄτερος: μὲν τῶν ἐν Ἄβασγοῖς ἡγουμένων, Σκεπαρνὰς ὄνομα, ἐν Πέρσαις τινὰ διατριψήν ἔχων. Μετάπεμπτος γὰρ ὀλίγη πρότερον παρὰ Χοσρόην ἀφίκτο. (1) δὲ δὴ ἕτερος, τὴν Ῥωμαίων μαθητὸν ἔφοδον, τοὺς τε Ἄβασγούς ἅπαντας ἡγεῖρε καὶ ὑπαντάξειν διὰ σπουδῆς εἶχεν. οἵσμι ῥοმაელითა შემოტევის შესახებ, შეკრიბა ყველა აბაზგები და გადაწყვიტა შეხვედროდა მტერს.

Ἔστι δὲ χῶρος μετὰ τοὺς Ἀφιδίαις ὄρους ἐν τῇ ἐς τὴν Ἀβασγίαν εἰσόδῳ τοιοῦδος: ὄρος ἰσχυρὸν ἐκ τῶν Καυκασίαν ἀρχόμενον καὶ κατὰ βραχὺ ἐλασσομένον τε καὶ ὑποστῆγον ὡσπερ τις κλιμαξ κατατείνει καὶ τελευτᾷ ἐς τὸν Εὐξείνιον Πόντον. Καὶ φρούριον μὲν ἐχυρότατόν τε καὶ μεγέθους περί ἀξιολογώτατον ἐκ πολλοῦ Ἄβασγοὶ ἐν τῇ ὑπάρειά τοῦ ὄρους τοῦτου ἐδείμαντο. Ὅν δὴ καταφεύγοντες ἐκχρούουσιν αἰετὰς τῶν κολεμίων ἐφόδους, οὐδ' αμὴ ἐχόντων τὴν δυσχωρίαν βιάζεσθαι. Μία δὲ εἰσοδος εἰσάγουσά ἐστιν ἐς τε τὸ φρούριον τοῦτο καὶ ἐς τὴν ἄλλην Ἀβασγῶν χῶρον, ἥπερ ἀνδράσι σύνθεο ἐρχομένοις ἀπώρευτος τυγχάνει οὐσα. Μηχανὴ γὰρ οὐδεμία ἐστὶν ὅτι μὴ κατ' ἀνδρα καὶ μόλις περᾶντ' ἄνθ' ἔλθῃ. Τῆς τε ἀτραπού ταύτης ὑπάρχειται φάρμαξ ἐσάγαν σκληρὰ ἐκ τοῦ φρουρίου

ლო ამან რომელითა ჯარიდან გამთარხია მრავალი, სარდლებად დაუდგინა მათ ულივაგე და იოანე, თომას ძე, და მაშინვე ნვედით ვაგზავნა ისინი აბაზგების წინააღმდეგ. აბაზგთა ერთი წინამძღოლთაგანი, სახელად სკეპარნა, სპარსეთში იმყოფებოდა: ცოტა ხნის წინათ ის ხოსროსთან დაეპირებინათ და იქ წასულიყო. ხოლო მეორემ რომ შემოტევის შესახებ, შეკრიბა ყველა აბაზგები

ათსილიის საზღვრების შემდეგ აბაზგიის შესავალში ასეთი ადგილია: მალალი მთაა გადაქიშული, რომელიც კავკასიის მთებიდან იწყება და თანდათან ეშვება, როგორც კიბე, და ექვისინის პონტოსთან თავდება. ამ მთის ძირში აბაზგებს ძველადვე აუშენებიათ უმეტესი სიმაგრე ღირს-შესანიშნავი სიდიდისა. აქ შეხიზნულები მუდამ იგერიებენ შემოტევის მტრისა, რომელსაც არსად არ შეუძლია ამ ძნელი ადგილის გადალახვა. ერთი შესავალი გზა მილიოდა ამ ციხეშიც და აბაზგების დანარჩენ მიწა-წყალზეც და იგი წყვილ-წყვილად მიმავალთათვის ძნელად გასავლელი იყო. არავეთარი შესადლებლობა არ არის იქ ვასვლისა, თუ არა კაცად-კაცად და ისიც ფეხით. ამ გზას ზედ აღვას ნაპრალო მტედად საზარი, რომელიც ციხიდან ზღვამდეა გადაქიშული. თვით ადგილიც ამ ნაპრალის შესავალი

διήκουσα μέχρι ἐς τὴν θάλασσαν. Φέρεται δὲ καὶ προσηγορίαν τῆς φάραγγος ἀξίαν ἢ χώρος, ἐπεὶ αὐτὸν ἑλληνίζοντες οἱ τῆδε ἄνθρωποι τὰ Ἰραχέα καλοῦσιν. Ὁ μὲν οὖν Ῥωμαίων στόλος μετὰ τὸν ὅριον τῶν τε Ἀβασγῶν καὶ Ἀφιλίων κατέπλευσεν, Ἰωάννης δὲ καὶ Οὐλίγαγος ἐς τὴν γῆν τοὺς στρατιώτας ἀποβιβάσαντες περὶ ἐχώρουν, οἱ τε ναῦται ταῖς ἀκάτοις ἀπάσαις παρὰ τὴν ἡλινα τῷ στρατῷ εἶποντο. Ἐπειδὴ δὲ τῶν Ἰραχέων ὡς ἀγχοτάτω ἐγένοντο, ἐξωκλισμένους τε ὀρώσιν Ἀβασγοὺς ἀπαντας καὶ τῆς ἀτρακοῦ ὑπερθεν, ἦς ἄρτι ἐμνήσθη, κατὰ τὴν φάραγγα ἔλην ἕν τὰξει ἑστῶτας, ἀμηχανία τε πολλῆ εἶχοντο θέσθαι τὰ σφίσι παρόντα οὐδαμῆ ἐχοντες ἕως ἕν αὐτῷ πολλὰ λογιζάμενος Ἰωάννης ἄχεσιν τῆς τοῦ κακοῦ εὔρε. Τὸν γὰρ Οὐλίγαγον ξὺν τῷ ἡμίσει τοῦ στρατοῦ ἐνταῦθα ἔλασας αὐτὸς τοὺς ἄλλους ἐπαγόμενος τὰς ἀκάτους ἐπλήρου. Ἐρέσσοντές τε χῶρον τὸν τῶν Ἰραχέων περιηλθόν τε καὶ διέβησαν ἔλον καὶ κατὰ νότου τῶν πολεμίων ταύτῃ ἐγένοντο. Ἄραντες οὖν τὰ σημεῖα ἐς αὐτοὺς ἦσαν. Ἀβασγοὶ δὲ τοὺς πολεμίους σφίσι ἐκατέρωθεν ἐγκειμένους ἰδόντες ἐς ἀλκήν μὲν οὐκέτι ἐβλεπον, οὐδὲ τὴν τάξιν ἐφύλασσον, ἐς ὑπαγωγὴν δὲ ξὺν πολλῇ ἀκοσμίᾳ στραπόμενοι πρόσω ἐχώρουν, οὕτω

სახელწოდებასაც ატარებდა: იქაური მცხოვრებლები ულლინურად მას „ტრაქეას“ უწოდებდნენ. რომელითა ხარო აბაზგებისა და აფსილელოთა საზღვრებს შუა ჩავიდა, ხოლო იოანემ და ულიგაგემ გადმოსხეს ჯარები ხმელეთზე და ფეხით გასწიეს, მეზღვაურები-კი მთელი თავისი ხომალდებით ნაპირ-ნაპირ მისდევდნენ ჯარს. როდესაც ისინი ტრაქეას მიუახლოვდნენ, დაინახეს აბაზგები, ყველანი შეიარაღებულნი, რომელნიც იმ გზის ზემოთ, რომელიც ახლახან მოვიხსენიე, მთელი ნაპირალის გასწვრივ იდგნენ დარაზმულნი, და დიდს ვაჭირვედაში ჩავარდნენ. რადგან ვერ გარკვეულიყვნენ შექმნილ მდგომარეობაში, ვიდრე იოანემ დიდი ჩათვიქრების შემდეგ არ გამოძებნა ერთი საშუალება ამ უბედურების წინააღმდეგ. ულიგაგე ნახევარი ხარიითურთ იქ დასტოვა და თვითონ წაიყვანა დანარჩენები ხომალდებზე. მათ ვასცურეს, მოუარეს, და გაიარეს მთელი ადგილი ტრაქეისა და მოექცნენ მტერს ზურგში. მაშინ ამართეს მათ დროშები და ვასწიეს მტრის წინააღმდეგ. აბაზგებმა რომ დაინახეს, რომ მტერი მათ ორივე მხრით მოაწვა, ველარ შესძლეს წინააღმდეგობის გაწევა, ვერც სიმწყობრე შეინარჩუნეს და დიდის უთავბოლოდით უკან დაიხიეს დიდ მანძილზე; ისე დაუბნია თავგზა შიშმა და ამით

τῷ δέει καὶ τῆ ἀπ' αὐτοῦ ἀμηχανίᾳ συμποσιζόμενοι: ὥστε οὔτε τὴν πατρίαν σφίσι: θυσχωρίαν ἔτι διακινῶσκειν ἐδύναντο οὔτε πῃ εὐπετῶς ἐνθένδε ἵεναι.. Ῥωμαῖοι: δὲ αὐτοῖς ἑκατέρωθεν ἐπιστόμοι: τε καὶ καταλαμβάνοντες πολλοὺς ἔκτειναν. Ἀρόριψ τε ξὺν τοῖς φεύγουσιν ἐς τὸ φρούριον ἀφικόμενοι: ἀνακεκλιμένης ἔτι: ἐπιτυγχάνουσι τῆς ταύτης πυλίδος. Οἱ γὰρ φύλακες ἐπιθεῖναι τὰς θύρας οὐδ' αὐτὴ εἶχον, ἀλλὰ τοὺς φεύγοντας ἔτι: ἐδέχοντο. Ἰὼν τε φυγόντων τοῖς διώκουσιν ἀναμιχθέντων ἐπὶ τὰς πύλας ἰεντα: ἀπαντες, οἱ μὲν ἐπιθυμία τοῦ σῶζεσθαι, οἱ δὲ τοῦ τὸ φρούριον ἐξελεῖν. Ἀνακεκλιμένους οὖν τὰς πύλας εὐρόντες συνεσιβάλαον ἐς ταύτας ἀλλήλοις. Οἱ γὰρ πυλωροί: οὔτε διακρίνειν ἀπὸ τῶν πολεμίων τοὺς Ἄβασσοὺς εἶχον οὔτε τὰς πύλας ὑπερβῆαισόμενοι τοῦ ὁμίλου ἐπιτιθέσθαι. Καὶ οἱ μὲν Ἄβασσοί: ἄσμενοι ἐντὸς τοῦ περιβόλου γενόμενοι: ξὺν τῷ φρουρίῳ ἤλισκοντο, Ῥωμαῖοι δὲ τῶν ἐναντίων κερρατηκῆναι οἰόμενοι πόνῃ θυσχολωτέρῳ ἐνταῦθα ὁμίλου. Ἰὼν γὰρ οἰκίων συχῶν τε οὔσων καὶ οὐλίαν θυσχουσῶν ἀλλήλων, ἀλλὰ καὶ τρόπον τε: ἴχους πανταχόθεν συμπεφραγμένων, Ἄβασσοί: ἐς αὐτὰς ἀναβάντες καὶ σθένει παντὶ ἀμυνόμενοι, τοὺς πολεμίους κατὰ κορυφὴν ἐβαλλον, πόνῃ καὶ φόβῳ καὶ τῷ ἐς κατὰ τὴν τε καὶ γυναῖ-

გამოწვეულმა უმწეობამ, რომ ვერც თავიანთი მშობლიური ადგილის გარჩევა შესძლეს და ვერც იქიდან როგორმე ადვილად გამოსვლა. ხოლო რომაელები მათ ორივე მხრივ დაედევნენ, შეიპყრეს და ბევრიც მოკლეს. ოტებულებთან ერთად ისინი სიბილით მივიდნენ ციხეში და იქაური კარიბჭე ღია დახვდათ. მცველებს თურმე ვერ მოეხერხებინათ კარების დახშვა, არამედ გამოქცეულებს ხედებოდნენ. ოტებულნი და მათებულნი ერთმანეთში იყვნენ არეული და ყველანი კარებისაკენ მიისწრაფოდნენ: ერთნი გადარჩენის სურვილით, ხოლო მეორენი ციხის ასაღებად. კარები გაღებული რომ იპოვეს, შიგ შეკვივდნენ ერთიერთმანეთზე, მეკარენი ხომ ვერ ახერხებდნენ ვერც აბაზგების გარჩევას მტრისაგან, ვერც კარების დახშვას ბრბოს მოწოლის გამო. და გაბარებული აბაზგები გალავნის შიგნით რომ აღმოჩნდნენ, ციხესთან ერთად იქმნენ ხელში ჩაგდებული, ხოლო რომაელებს ეგონათ, რომ უკვე სძლიეს მოწინააღმდეგე, მაგრამ იქ უფრო მძიმე გასაჭირში აღმოჩნდნენ. ეს იმიტომ, რომ რადგან სახლები ხშირ-ხშირი იყო და ერთიმეორეს დიდი მანძილით ეს არ იყო დაშორებული, არამედ კედლის მსგავსად ყოველმხრივ შემოზღუდული, აბაზგები ზედ ავიდნენ და მთელი ძალღონით იცავდნენ თავს და დაუშო-

και ἐλεύθ και τῆ ἐνθίνθε ἀπορίξ ἐχόμενοι. ἕως Ρωμαίοις ἐμπρησαι τὰς οἰκίας ἐς ἐννοιαυ ἦλθε. Πῦρ τοίνυν αὐταῖς πανταχόθεν ἀνάψαντες τοῦ ἀγῶνος παντάπασι τούτου ἐκράτησαν. Ὀπίτης μὲν οὖν. ὁ τῶν Ἀρχαίτων ἄρχων, ἦν ἄλλοις τισί φυγῆν ἰσχυρεν, ἐς τὴν Ὀννοιαυ τῶν πληττοχῶρους και ἕρας τὸ Καναάσιον ἀνεχώρησε, τοῖς δὲ δι' ἄλλοις ἢ ἦν ταῖς οἰκίαις ἐξηναρχακόμενοις τεπερρωσθη. ἦν ἄντι, ἢ ἔπι ταῖς τῶν πολεμῶν γεγονέναι χερσίν. Ἐξώρησαν τὸ Ρωμαίοι και τὰς τῶν ἀρχόντων γυναικάς ἦν γόνυ πικρῶν. τὸν τε φρουρῶν τὸν περιβόλον ἐς ἕδραυ και εἰλον και τὴν χῶραν ἐρημῶν κατεστήσαντο ἐκ τῶν ἐπὶ πλεῖστον. Ἀρχαιοί μὲν οὖν τὰ τῆς ἀποστασίας ἐς τούτου ἐτελεύτη, ἐν δὲ Ἀψιλῶς ἐγένετο ἀνάθε (Haury II, 525—530).

ნეს შტერს ზევდიან, როგორც გაჰიონებისა და შიშის გამო, ისე ბავშვისა და ცოლების შებრალებისა და აუტანელ მდგომარეობაში ჩაგარდნის გამო; ბოლოს რომაელებს აზრად მოუვიდათ ამ სახლებისათვის ცეცხლი წაეციდათ, მართლაც ყოველმხრივ ცეცხლი მოსდეს სახლებს და სრული გამარჯვებულნიც გამოვიდნენ ამ ბრძოლაში. ოფსიტემ. აბაზგთა მთავარმა, რამდენიმე კაციით მოახერხა გაქცევა და გამართა მეზობელ ჰუნებში და კავკასიის მთებში. ხოლო დანარჩენები ან ფერთლად იქცნენ გადამწვარ სახლებთან ერთად, ან შტრის ხელში ჩაგარდნენ. რომაელებმა დაატყვევეეს მთავართა ცოლები მთელი წაბი შთამომავლობითურთ, ციხის ვალაყანი კი მიწასთან გაასწორეს და მთელი მიწაწყალი უღაბზოდ აქციეს. ასე დაბოლოვდა აბაზგების განდგომა. ხოლო აფსილების ქვეყანაში შემდეგი მოხდა¹.

¹ შევსებულ „ქართლის ცხოვრებაში“ შეტანილია შთაღწერის „ცხოვრებლის“ ამოღებული (საბინინი. სპ. სამთბ. გვ. 236) ერთი ცნობა. რომელიც ეჭვს ბრუნდება ლანტიგბას აღმართის სახლარზე განდგომილ-ერთ-ერთი ტომის წინააღმდეგ. ამ ცნობაში ვითრებილი: „გაბთა მას ოდეს თათმპრობელი იუსტინიანოს, შეფე ბერბინთა, მარჰადა კრობთა ოფსიისათა, სახლარსა ავაზ-გისსა, ნათესავსა ტასკუნთასა (ქ. ცნ. აქაც და ქველიც „ხასკუნთა“). რამეთუ ეჭვსა მათ განდგომილება. მამის მოძღვრება (საბ.: მოუძღვრან) ნიქი დიდი იუსტინიანოს ფარამან, კართველია შეფეს, და ევედრა რათა შერივის მკედრობასა მასსა, ყოველთა ძალითა თჳსითა, და ბრძოლა უყოს ტასკუნთა, ისინა უკუე ფარსმან ვედრება ბერბინთა შეფისა და დაუღვრა ვეფრე. მცველ სამეფოსა (ქ. ცნ.: „სამეფოსსა“) თესსა. ხოლო თით უკუე წარვიდა, რდა შეწყენითა ლუთოსათა დასორჩილა ნათესავი იგი ტასკუნთა. და მთავარნი მათნი ყოველნი წაჰქრობილნი წარავლინსა წინაშე იუსტინიანესა, მერმე მოიქცა თესსავე (ქ. ცნ.: თესსავე) სამეფოდა (ქ. ცნ. ტ. I, [1955], 214, 26-33; საბინინი 236). შიოს

აფსილების განდგომა

'Αφίλσιοι μὲν ἐκ παλαιῶν κα-
τῆκοι Δαζῶν τυχάνουσιν ὄντες.
Ἔστι δὲ τι φρουρίον ἐν ταύτῃ τῇ
χώρᾳ ἐχυρὸν μάλιστα, Ἐξίβλην
αὐτὸ καλοῦσιν οἱ ἐπιχώριοι. Τῶν
δὲ τις ἐν Δαζοῖς λογίμωυ, Τερ-
δέτης ὄνομα, ὅσπερ εἶχε τὴν τού-
του καλουμένου μαγίστρου ἀρχὴν ἐν
τούτῳ τῷ ἔθνει, Γουβάζῃ τῷ τῶν
Δαζῶν βασιλεῖ προσκαυχουκῶς τε
καὶ χαλεπῶς ἔχων, Πέρσαις ὠμο-
λόγησε λάθρᾳ τούτο ὃν ἐνόησεν

VIII 10. აფსილები ძველით-
განვე ლაზთა ქვეშევრდომები
არიან. ამ ქვეყანაში არის ერთი
ციხე, მეტად მტკიცე, ადგილობ-
რივი მცხოვრებლები მას წიბი-
ლეს უწოდებენ. ლაზთა შორის
ერთმა წარჩინებულთაგანმა, სა-
ხელად ტერდეტმა, რომელსაც
ეგრეთწოდებული მაგისტროსის
ძალაუფლება ეპყრა ამ ხალხში
და რომელიც ლაზთა მეფე გუ-
ბაზთან წახეხებულ იყო და

ბიოგრაფიაში შეტანილი ეს ცნობა საკითხებს ზოგიერთ განმარტებას. იქ მოხსენ-
ებული «ყროძთა ოფსეთისათა, სახლვარსა ავახვასსა, ნათესავსა ტასკუნთასა»
მეტად ბუნდოვან გამოთქმას წარმოადგენს: ტასკუნთა ტომი უცნობია (ბ რ ო ს ე ს
შესაძლებლად მიანჩია მისი დაკავშირება კონსტანტინე პოროფიროვენეტის მიერ
De adm. imp. 42 მოხსენებულ *Καζαξία*-სთან (**H. de la G. I 212**); «ყროძთანი
ოფსეთისანი» (თუ აქ „ალანეთი“ არაა) არ შეიძლებოდა ყოფილიყო «სახლვარსა
ავახვასსა» და ამიტომ საფიქრებელია, რომ აქ ტუკსტი იყოს დამახინჯებული-
მეთრე შროთ, ამ ცნობის ისტორიული ხასიათის უარყოფა და მისი ლეგენდარუ-
ლად ჩათვლა თუნდაც იმ მოსახრებით, რომ ამ დროს იფრისს მეფეები აღარ
ჰყავს (532 წლიდან იქ სპარსელები ბატონობენ) და, მაშასადამე, იუსტინიანე
«ფარსმანს, ქართულთა მეფეს», დაზარებისათვის ვერ მიმართაუდა, ჩვენ შეუძ-
ლებლად მიგვიჩნია. ვინაიდან იუსტინიანეს (527—565 წწ.) ერთ-ერთ ლაშქრობაზე
შემცველი ცნობა ასურელ მამათა — და ყროძოდ შიოს — საქართველოში მოღვა-
წეობის დროს (**VI** საუკუნის შუა წლებს) კარგად ვფარდება (შდრ. ივ. ჯ ა ე ა ნ ი-
შ ვ ი ლ ი, ქართველი ერის ისტორია **I⁸, 342**) და გარდა ამისა აფხაზთა სახლ-
რებში 550 წელს, პროკოპის ზემოთ მოყვანილი ცნობით, მეტად მძლავრ შეტაკ-
ებას ჰქონია ადგილი ლაზ-ბიზანტიელებსა და მათგან განდგომილ აფხაზებს შორის,
საფიქრებელია, რომ, როდესაც სიტყვამ მოიტანა, შიოს „ცხარების“ აღწერაზე
იუსტინიანეს (ე. ი. შიოს თანამედროვის) დროინდელი ეს ამბავიც მოიხსენია.
ძნელი საფიქრებელია, რომ ქართულ ცნობაში მოხსენებული ლაშქრობა, რომლის
დროს იუსტინიანეს იბერიისათვის მიუმართაეს დაზარების გამოსათხოვად, ისეთ
ეპიზოდს ემბოდეს, რომელიც იუსტინიანეს დროინდელ ლაშქრობათა აღწერას,
პროკოპი კესარიელს, გამოჩა. მაშასადამე, ჩვენი ცნობა აფხაზეთში მომხდარ
ამბებს ეხება და, რამდენადაც ავახვია (*Αβαχία*) ბერძნული ფორმაა, ის ბერძ-
ნული წყაროდან მომდინარეობს. და, როგორც პროკოპი კესარიელის მოთხრო-
ბაში აფხაზთა წინააღმდეგ ლაშქრობის აღწერა მოცემულია მათი მოსახლვრე
აფსილების ტერიტორიის მდებარეობის აღწერასთან დაკავშირებით, ისე იმ ბერძ-

τὸ φρουρίον, στρατεύμα τε Περσῶν ἐπαγόμενος ἐπὶ ταύτῃ τῇ πράξει ἐς Ἀψιλίαν¹ ἦει. καὶ ἐπεὶ ἄρχιστα τὸν φρουρίου ἐγένοντο, προτερήσας αὐτὸς ἦν τοῖς ἐπομένοις οἱ Λαζοῖς ἐντὸς τοῦ περιβάλλου ἐγένετο, ἐπεί οἱ τὸ φυλακτήριον ταύτῃ ἔχοντες ἀπιστεῖν τῇ Λαζῶν ἀρχόντι οὐδαμῇ εἶχον, οὐδεμιὰ ἐς αὐτὸν ὑποψία ἔχόμενοι. Οὕτως τε ἀπαχόμενον τὸ Περσῶν στρατεύμα τῇ φρουρίῳ ὁ Τερδότης² ἐπέξαιτο. Καὶ ἀπ' αὐτοῦ Μῆδοι οὐ Λαζῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ Ἀψιλίαν¹ ἔχεισθα· τότε

მასთან უკმაყოფილება ჰქონდა, ფარულად აღუთქვა სპარსელებს, რომ ამ ციხეს გადასცემდა; ის კიდევ წამოუძღვა სპარსთა ჯარს და აფსილიაში გაემართა ამ საქმის შესასრულებლად. როდესაც ისინი ციხეს მიუახლოვდნენ, თვითონ მისი მხლებელი ლაზები-თურთ დაწინაურდა და გალავნის შიგნით შევიდა, რადგან ამ ციხის მცველ რაზმს არ შეეძლო არ ნდობოდა ლაზთა მთავარს. და როდესაც სპარსთა ჯარი ციხესთან მივიდა, ტერდეტმა ის შეუშვა. ამიტომ მიღებს ეგონათ,

ხელ წყაროში, საიდანაც ქართული ცნობა მომდინარეობს, მოსალოდნელია ყოფილიყო ისეთი გამოთქმა, საიდანაც ქართველს გაეცეთებინა ეგრძოთა აფსილი-თისათა, სახლვარსა ავახვისასა. რაც შემდეგ დამახინჯდა გამოთქმად «ეგრ-ძოთა ოფეთისათა». (შდრ. თ. ქორდანია, ქრონიკები I, გვ. XI და 52).

გამოთქმა «ოფეთისათა» აქ განარჩევებული იქნებოდა იმ შემთხვევაში, რომ აქ «ოფეთად» ალანთა ქვეყანა იგულისხმებოდა. მაგრამ, ვინაიდან, ჩვენი აზრით, ქართველი ბიოგრაფისის ცნობა ბერძნულიდან მომდინარეობს, ძნელი საფიქრებელია. თამ იმ მწერალს, რომელმაც ბერძნული ფორმა Ἀβασγία დასტოვა, „ალანთა ქვეყანა“ «ოფეთად» შეეცვალა: აქაც ის «ალანეთს» დასტოვებდა.

რაც შეეხება იმის შესაძლებლობას, რომ «ქართულეთა მეფეს» (ან «მთავარს») დახმარება აღმოეჩინა ბიზანტიელებსათვის, იმ დროს როდესაც ქართლში სპარსელები ბატონობდნენ და ბიზანტიასა და სპარსეთს შორის სამხარი ოპერაციები იყო გაშლილი (პეტრა სპარსელებს უპირავეთ და რომელი სტრატეგოსს ბესსანს ალყა აკვს მისთვის შემორტყმული), ამის შესაბამ შემდეგს მიუთითებთ. ქართველი ისტორიკოსის ცნობით სპარსელთა ბატონობა ქართლში (ფართო გაგებით) VI საუკუნის შუა წლებში არ ვრცელდება «თელს აღმოსავლეთ საქართველოზე: «ეგრესან დაუწერა მას (ე. ი. სპარსთა მეფეს) მორჩილება და მსახურება, და წარვიდა სპარსთა მეფე, მიერითგან განიყენეს ნათესავნი ვახტანგ მეფისანი, რამეთუ შეიღწი დაჩისნი მსახურებდეს სპარსთა, შეიღწი მირდატისნი დაადგრეს მორჩილებასა ბერძენთასა» (ქ. ცხ. I [195b], გვ. 206—207), ხოლო რამდენიმე წლის შემდეგ «შეიღწი ბაკურისნი დარჩეს მთიულეთს კახეთისასა და ნათესავნი მირდატისნი, ვახტანგის ძისანი, რომელნი მთავრობდეს კლარჯეთს და ჯავახეთს, ივინი დარჩეს კლდეთა წინა კლარჯეთისათა. სხუა ყოველი ქართლი, სომხითი და ასფურა-განი დაიპყრეს სპარსთა და მბრძოდეს ბერძენთა» (იქვე, გვ. 217).

¹ ἀψιλίους I.

² τερδότης K.

πρὸς αὐτῶν φροντο. Οὐτε δὲ Ῥωμαῖοι οὔτε Λαῖοι ἀσχαλίξ τῆ ἀμφὶ Πέτρῳ τε καὶ τῷ Μῆθιον στρατῷ κινεζόμενοι: Ἀφίλοις: ἐπαμύνειν ἔσχον. Ἦν δὲ τις γυνή τῷ ἄρχοντι: τὸν ἐνταῦθα φυλακτηρίου, Ἀφίλια γένουσι, τὴν ἑβὴν εὐπρεπῆς μάλιστα. Ταύτης δὲ τῆς γυναικὸς ἐκτόπως ἐρρασιεῖς ἐξαπιαίως ὁ τὸν Περσῶν πραιποσίτος: ἄρχον τὰ μὲν πρώτῃ περιὰν ἤρξαστο. ἔπειτα δὲ, ἐπεὶ οἱ πρὸς τῆς γυναικὸς οὐδὲν προύχοντος, ἵάξασθα: μελήσει: αὐτῆν οὐδὲμὰ ἐναχίρησεν. Οἷς ὁθὲν ζῆν φυλακτεῖς ὁ τῆς γυναικὸς ἀνὴρ, αὐτὸν τε νύκτωρ καὶ τὸν: ζῆν αὐτῶρ ἐς τὸ φρουρίον ἐστειληκνότηας ἀπαντα: ἐκτελεε παραγνώμα τῆς τοῦ ἄρχοντος ἐπιθυμίας γεγεννημένους, καὶ τὸ φρουρίον ἔσχεν αὐτὸς. Ἀφίλοι: τε Κῶλεγον διὰ τῶντο ἀπέστησαν, ἐπικαλοῦντες ἅτι δι, σφάς πρὸς Περσῶν κικυρμένους προσποιεῖσθα: οὐδὲμὰ ἱθὺλον. Ἀλλὰ Γουρᾶζης: Ῥωμαίων χιλίους καὶ Ἰωάννην τὸν Θεμεῦν. ὄσπερ ἔναργχος ἐπεινῆσθη. ἐπ' αὐτοῦς ἐπεμψεν. Ὅσπερ αὐτοῦ: πολλὰ τὴν ποσσῶν ἐπαγαγέσθα: ἀμαχητὶ ἔσχε καὶ Λαῖων κατηκόως κατεσῆσαστο αὐθις. Τὰ μὲν ὄν ἀμφὶ τῆ Ἀφίλιας: καὶ Τζιβλῆ¹ τῷ φρουρίῳ τῆδὲ ἐχώρησαν (Panry II. 530-532).

რომ მათ არა მხოლოდ ლაზიკე, არამედ აფსილიაც თავის ხელში იკლეს. არც რომაელებს და არც ლაზებს არ შეეძლოთ დახმარება ვაეწიათ აფსილებისათვის, ვინაოდან ისინი ზეტრასთან ძალიან შევიწროებული იყვნენ მიდთა ჯარის მიერ. იმ მცველი რახმის უფროსს ცოლი ჰყავდა, რომით აფსილი, გარეგნობით შეტად მშვენიერი. სპარსთა ჯარის მთავარი მყისვე სიყვარულით აღიგზნა ამ ქალისადმი და ჯერ იწყო ცდა ნებით დაეთანხმებინა იგი, ხოლო შემდეგ, როდესაც ამ ქალთან ვერათერს გახდა, გადაწყვიტა დაეყოვნებლივ ძალი ეხმარა მასზე. ამით შეტად აღშფოთებულმა ქალის ქმარმა ის და მასთან ერთად ციხეში შემოსულები ყველანი მოკლა ლამით, რომელნიც, ამრიგად, მთავრის ვნებიანობის მსხვერპლნი შეიქმნენ, და ციხე თვითონ იკლო ხელთ. აფსილები ამიტომ კოლხებს გადაუღებენ და ამბობდნენ, რომ კოლხებმა არ ისურვეს დახმარება აღმოეჩინათ მათთვის. როდესაც ისინი სპარსელების მხრით განსაცდელში იყვნენ ჩაყენებული, მაგრამ გუბაზმა გაგზავნა მათ წინააღმდეგ ათასი რომაელი და ითანე, თომას ძე, რომელიც ახლახან მოვიხსენიე: იმან თავი მოუქონა მათ და უბრძოლველად

¹ Τζιβλῆς L. — ზემოთაც 1625; Τζιβλῆλον L, Τζιβλῆλον K. აგათიან (IV. 15) ამ ციხეს ეწოდებს τὸ φρουρίον τὸ Τιμέλιος (—გეორგიკა, ტ. III, 160).

შესძლო დამორჩილება და ისინი კვლავ ლაზთა ქვეშევრდომები გახდნენ. აი, ასე წარიმართა აფსილებისა და წიბილის შესახები საქმეები.

ბრძოლა პეტრასთან 550 წელს

[თავში მოთხრობილია, 550 წელს რომ იუსტინიანემ პეტრე პატრიკიოსი გააგზავნა ხოსროსთან საზავო მოლაპარაკებისათვის და კონსტანტინეპოლში რომ ხოსროს ელჩად იზდიგუსნა ჩამოვიდა თავისი ამალითურთ და იუსტინიანესთან მოლაპარაკება განმართა].

Ἐν μὲν οὖν Βυζαντίῳ τὰντα ἐπράσσετο. Βέσπας δὲ παντὶ τῷ Ῥωμαίων στρατῷ Πέτρας ἐς πολιούρχίαν καθίστατο. Ῥωμαῖοι μὲν οὖν ἀμφὶ τὸ τεῖχος διώρυσσον, ἵνα δὲ καὶ Δαγισθαῖος τὰ πρότερα τὴν διώρυχα πεποιτημένους τὸν περιβόλου τὰντα καθεῖλεν. Ὅτου δὲ δὴ ἔνεκα ἐς τὸν αὐτὸν χώρον ἦρυσσον, ἐγὼ δηλώσω. Οἱ τὴν πόλιν τὸ ἐξ ἀρχῆς τὰντα δευμάμενοι, ἐπὶ πέτρας μὲν ἔθεντο ἐκ τῶν ἐπὶ πλείστον τὰ τῶν περιβόλου θεμέλια, ἐνιαχτὶ δὲ καὶ ὑπὲρ χώματος αὐτὰ ξυεβρίαιε κεισθαί· ἦν δὲ τις τῶν τεῖχους μοῖρα ἐς τῆς πόλεως τὰ πρός ἑσπέραν οὐ λίαν εὐρεία, ἧς δὴ ἑκατέρωθεν ἐπὶ πέτρας τινὲς σκληρὰς τε καὶ ἀμυγᾶνους τῶν περιβόλου τὰ θεμέλια ἔτεκταναντο. Ταύτην τοῖνυν τὴν μοῖραν Δαγισθαῖος τε τὰ πρότερα καὶ τανὺν Βέσπας διώρυσσον ἑμοῖως, οὐκ ἐφείσθη τῆς τῶν χωρίου φύσεως σφίσι περαιτέρω ἵεναί, ἀλλὰ τὸ τῆς διώρυχας μῆκος συμμετρούσης τε αὐτοῖς καὶ πρυτα-

VIII 11. ასე მიმდინარეობდა საქმეები ბიზანტიონში. ბესსას კი რომაელთა მთელი ჯარით პეტრასთვის მკონდა ალყა შემორტყმული. რომაელებმა გამოთხარეს კედელთან, იქ, სადაც დაგისთემაც წინათ თხრილი გააკეთა და გალაენის ის ნაწილი აიღო. თუ რატომ გამოთხარეს იმავე ადგილას, ახლავე განმარტავ. ეს ქალაქი რომ თავდაპირველად აუშენებიათ, გალაენის საძირკველი მეტწილად კლდეზე დაუფუძნებიათ, ხოლო ზოგან საძირკველი ტაგრუცზე დებულა. იყო ერთი ნაწილი კედლისა, ქალაქის დასავლეთით, არც თუ ძალიან ფართო, რომლის ორივე მხრით ერთ ოღრო-ჩოღრო და მოუხერხებელ კლდეზე გალაენის საძირკველი იყო აგებული. სწორედ ეს ნაწილი გამოთხარა წინათ დაგისთემ და აგრეთვე ბესსამაც ახლა, ვინაიდან ადგილის ბუნება ფართო გასაქანს კი არ ააღვდდა ამათ, არამედ თხრილის სიგრძეს უზომავდა მათ და ბუნებრივად განსაზღვრავდა. რო-

νεουούσης εικότως. Ἦνίκα οὖν Πέρσαι· μετὰ τὴν Δαγισθαίου ὑπαγωγὴν τὸ καταπεπτωκὲς τοῦτο τοῦ τοῖχους ἀνοικοδομήσθη. ἤμελλον, οὐ κατὰ τὰ πρότερα τὴν οἰκοδομίαν πεποιήνται, ἀλλὰ τρόπον τοιῦδε. Κάχληκος τὸν κενωθέντα ἐμπλησάμενος· χῶρον δοκοῦς παρχειᾶς αὐτὸν ὑπερθεῖν ἐθέντο, ὡσπερ ἐνδεδεχέσθαι ζύσαντες ὀμαλάς τε παντάπασι καταστησάμενοι· ἐξευσαν μὲν ἐς ἀλλήλας ἐς μέγα τι εὖρος, κρηπίδα δὲ αὐτὰς ἀντὶ θεμελίων ποιησάμενοι τὸν περιβόλου καθῆρπερθεῖν αὐτῶν ἐτεκτήσαντο τὴν οἰκοδομίαν ἐμπείρωσ. Ὅπερ οὖν ξυνέντες Ῥωμαῖοι ἐνερθεῖν τῶν θεμελίων ποιείσθαι τὴν διώρυχα ἦοντο. Καὶ τὸν χῶρον κενώσαντες ὅλον ἐκ τῶν δοκῶν, ὡσπερ ἐπειμνήσθη ἀρτίως, ἐπὶ πλείστον τῆς γῆς τὸν μὲν περιβόλον κατασεισά· κατὰ πολὺ ἴσχυσαν, μοῖρά τε αὐτὸν ἐξακίναίως καταπεπτόκασι, οὐ μέντοι οὔτε πη ἐπὶ θάτερα τὸ πεπτωκὲς τοῦτο ἐκλίθη οὔτε τις αὐτῶ τῶν λίθων ἐπιβολῆ ξυνεταράχθη, ἀλλ' ἀχραιφνὲς ὅλον ἐνθεία τι κατὰ βᾶσει· ὡσπερ ἐκ μηχανῆς, ἐς τὸν κενωθέντα χῶρον καταβάν ἕστη, καὶ τὴν οἰκείαν ἐφ' ἄλασσε χώραν, οὐκ ἐς ἕψος ὅσον τὰ πρότερα, ἀλλ' ἐς τι ἦσσαν. Κενωθέντος οὖν παντὸς τοῦ τῶν δοκῶν ἐνερθεῖν χῶρου ὑφ' ἑάνειν αὐτὰς ἐντανθᾶ ξύν τῇ ὑπὲρ αὐτὰς οἰκοδομίᾳ πάσῃ ξυνάβῃ. Τοῖς δὲ Ῥωμαῖοις

დესაც დაგისთვის გაბრუნების შემდეგ სპარსელებმა გადაწყვიტეს კედლის ამ დანგრეული ნაწილის კვლავ აგება, იმათ წინანდებურად კი არ ააგეს, არამედ შემდეგნაირად: დაცალიერებელი ადგილი აავსეს ქვიშით, მის ზემოთ დაალაგეს მსხვილი ბოძები, რომლებიც ზედმიწევნით გააშალიზინეს და სრულიად სწორად დადგენილი შეკრეს დიდ სიღართეზე და, ამრიგად რომ გამოიყენეს ეს ბოძები ბალავერად ნაცვლად გალავნის საძირკვლისა, მათ ზემოთ ოსტატურად ააგეს შენობა. რომელეებმა ეს არ იცოდნენ და ეგონათ, რომ საძირკვლის ქვემოთ ვაჰყავდათ თხრილი, და, მთელი ადგილი რომ დააცალიერეს იმ ბოძების ქვევით, რომლებიც ახლახან მოვიხსენიე, შესძლეს ძალიან შეერყიათ თითქმის მთელი ზღუდე, მისი ნაწილი კი ერთბაშად ძირს დაეცა, მაგრამ ისე, რომ დაცემული ნაწილი არც მეორე ხარეს მიაწვა, არც ქვათა წყობა შეირყა მის გამო, არამედ ის დაცალიერებულ ადგილში დაეცა მთლიანად და შეურევნელად ერთგვარი პირდაპირი დაშვებით, თითქოს მანქანის საშუალებით, და დაიჭირა თავისივე საკუთარი ადგილი, მართალია არა ისეთ სიმალეზე, როგორც წინათ, არამედ უფრო ნაკლებზე. მოხდა ისე, რომ როდესაც მთელი ადგილი ბოძების ქვეშ დაცარიელდა, ეს ბოძები

οὐδ' ἄς ἐσβατὸν ἐγεγόναι· τὸ ταί-
χος. Ὁ γὰρ τῶν Περσῶν θυμὸς,
ἡνίκα πολὺς ζῆν τῷ Μερμερόν
ἐνταυθα ἦλθε, μέγα τι χρέμα
τῆ πρόσθεν οἰκοδομίᾳ ἐνθήμενο·
ὑψηλὸν ἐσάξαν τὸν περίβουλον
ἐτεκτῆσαντο. Ῥωμαῖοι· μὲν οὖν,
ἐπειδὴ τοῦ περιβόλου τὸ κατα-
σεισθὲν ἀντίς ἐστηκὸς εἶδον, δι-
ποροῦντό τε καὶ ἀμηχανίᾳ πολλῇ
εἶχοντο. Οὕτε γὰρ διορῶσαι ἐτι-
γίνοντο, ἐς τοῦτο ἀποκεκριμέ-
νης τῆς κατέρυχος σφίσι, κριθῆ
τε χρῆσθαι· οὐδαμῇ εἶχον, ἐπεὶ
ἐν μὲν τῷ ἀνάττει ἐτεχομάχουν,
ἡ δὲ μηχανῇ αὐτῇ ἐφέλκεσθαι·
οὐχ οἷα τὲ ἔστιν· οὐ μὲν ἐν χωρίῳ
ἰσχυρῶ τε καὶ λίαν ὑπέτιμ.

ფერდობზე უკელავდნენ, მანქანა კი შეიძლება შითრეულ იქნეს დაფიქტულსა და სრულიად სწორ

Τύχη δὲ τινι ζυγακέρησεν ἐν
τούτῳ τῷ Ῥωμαίων στρατῷ εἶναι·
βαρβάρων τῶν Σαβείρων¹ ὀλί-
γους τινὰς ἐξ αἰτίας τοιαύτης. Ὁ
Σάβειροι· ἔθνος μὲν ἔστιν (ὄννι-
κόν, ἕκηνηται· δὲ αἰφί τὰ Καυκά-
σια ὄρη, πάμπολυ πλῆθος· μὲν
ἐσάξαν ὄντες, ἐς ἀρχὰς δὲ πολ-
λὰς ἐπεικῶς διηρημένοι· τούτων
δὲ τῶν ἀρχόντων οἱ μὲν τινὲς
εἰσι τῷ Ῥωμαίων αυτοκράτορι,
οἱ δὲ τῷ Περσῶν βασιλεῖ ἐκ πα-
λαιῶν γνῶριμοι. Τοῖν τε βασιλέσιν
ἐκάτερος χრυσίον εἰώθει τακτὸν
τοῖς αὐτοῖν ἐνσπόνθοις προῖσθαι,
οὐχ ἐπέτειον μέντοι, ἀλλ' ἡνίκα

მთელი მათზე აგებული შენობი-
თურთ იქვე დაეშვა. ხოლო რო-
მაელებსთვის კედელი შეუვალი
შეიქმნა, ვინაიდან სპარსელთა
დიდმა ბრძომა, — მერმეროესთან
ერთად იქ ხომ დიდძალი სპარ-
სელობა მისულიყო, — წინანდელ
ნაგებობას ბევრი მიაშენა და და-
ლიან მაღალი ზღუდე ააგო. რო-
მაელებმა რომ დაინახეს, რომ
ზღუდის შენდრეული ნაწილი
კვლავ გაიშართა, ველარაფერი
გააწყვეს და სასოწარკვეთილებას
მიეცნენ, რადგან მათ არც გამო-
თხრა შეეძლოთ უკვე, ვინაიდან
გვირახი ეგრე ჩამოეზვრათ, და
არც კედლის მანქანის გამოყე-
ნება, ვინაიდან ისინი დაქანებულ
აღვიძება შითრეულ იქნეს
აღვიძას.

რალაც შემთხვევით რომაელ-
თა ამ ჯარში მოხვედრილა რამ-
დენიმე ბარბაროზი საბერი შემ-
დეგი მიზეზის გამო. საბირები
ჭუნთა ტომია, ისინი ცხოვრო-
ბენ კავკასიის მთების მახლობ-
ლად და მეტად მრავალრიცხო-
ვანნი არიან და გაყოფილი არიან
საქმაოდ ბევრ სამთავროდ. ზო-
გიერთი ამ მთავართაგან რომა-
ელთა თვითმპყრობელს დაახლო-
ვებია ძველთაგანვე, ზოგი კიდევ
სპარსთა მეფესა. თითოეულ ამ
მეფეთაგანს ჩვეულებად ჰქონდა
თავისი მოკავშირეებისათვის გან-
საზღვრულ ოქროს ბოძება, მაგ-

¹ საბერონ K აქაც და ჰევეთაც.

ἄν ἐς τοῦτο αὐτὸν ἢ χρεῖα ἐνά-
 γοι. Τότε οὖν Ἰουστινιανὸς βασι-
 λεὺς τῶν Σαβείρων τοὺς οἱ ἐπι-
 τηθεῖους ἐς τὴν ὀμαιοχμίαν παρα-
 καλῶν ἔστειλέ τινα τὸν τὰ χρή-
 ματα παρ' αὐτοῦς κομισόντα. Ὁ
 δὲ (πολεμίων γὰρ ματαῶν ζήτησιν
 ἐς ὄρη τὰ Καυκάσια ἰέναι: ἦν
 τῷ ἀσφαλεῖ ἄλλως τε καὶ χρή-
 ματα ἐπαγόμενος οὐδ' αὖτις εἶχεν)
 ἀφικνεῖται: μὲν παρὰ τε τὸν Πέσ-
 σαν καὶ τὸ Ῥωμαίων στρατόπε-
 δον, ὅπου ἐς τὴν Πέτρας πολιουρ-
 χίαν καθίστατο, παρὰ δὲ τοῖς
 Σαβείρους πέμψας ἐκάλεσεν αὐ-
 τῶν τινας ὅτι τάχιστα τοῖς τὰ
 χρήματα ληφόμενος παρ' αὐτὸν
 ἦκειν, οἱ τε βάρβαροι τρεῖς ἀπο-
 λεξάμενοι τῶν ἐν σφίσιν ἀρχόν-
 των, ἦν ὀλίγοις τισὶν ἐς Λαζικήν
 εὐθύς ἐπεμψάν: οἱ δὲ ἐνταῦθα
 γενόμενοι: ἦν τῷ Ῥωμαίων στρα-
 τῷ ἐς τὴνδε τὴν τειχομαχίαν
 κατέστησαν. Ὅτιοι ἐπαθὴ Ῥω-
 μαίους εἶδον ἀπογόντας τε καὶ
 ἀπορουμένους: τὸ παρὸν θέσθαι,
 μηχανὴν τινα ἐπατεχνήσαντο, οἷα
 οὕτε Ῥωμαίων οὕτε Περσῶν τινα,
 ἐξ οὗ γεγόνασιν ἕνθρωποι, ἐς
 ἔννοιαν ἦλθε, καίτοι τεχνιτῶν
 μὲν πολλὸς ὄμιλος ἐν ἑκάτερα πο-
 λιτεῖα γέγονέ τε ἀεὶ καὶ ταγὴν
 ἔστιν. Ἐἰς χρεῖαν δὲ πολλὰκις ἐς
 τὸν πάντα αἰῶνα κατέστησαν τῆς
 μηχανῆς ἑκάτεροι ταύτης, ἐς
 ἐρόματά [τε] τειχομαχούντες: ἐν
 χυρίοις σκληροῖς καὶ θυοβάτοις
 τισὶ κείμενα: ἀλλ' αὐτῶν οὐδενί

რამ არა ყოველწლიურად, არა-
 ნედ როდესაც ამას საჭიროება
 მოითხოვდა. მაშინ იუსტინიანე
 კესარმა თხოვნით მიმართა სა-
 ბირებს, რომლებიც მას მოკავ-
 შირებდად ესაჭიროებოდა, და
 გაუგზავნა მათ ერთი კაცის ხე-
 ლით ფული. ამ კაცმა კი ვერ
 შესძლო თავისუფლად მისულიყო
 კავკასიის მთებში და ფულიც მი-
 ეტანა, ვინაიდან შუაში მტრები
 იყვნენ გამატონებულნი, და მო-
 ვიდა ბესსასთან და რომაელთა
 ჯართან, რომელიც პეტრას გარე-
 მოცვას აწარმოებდა, მიუგზავნა
 საბირებს და სთხოვა ზოგიერთ
 მათგანს, რომ მალე მისულიყვნენ
 მასთან და მიეღოთ ფული; ბარ-
 ბაროზებმაც გამოარჩიეს თავიანთ
 მთავრებს შორის საში და რამ-
 დენიმე მსლებელითურთ პირდა-
 პირ ლაზიკეში გამოგზავნეს. ესენი
 რომ მივიდნენ იქ, რომაელთა
 ჯართან ერთად ზღუდის მბრძო-
 ლობაში ჩაებნენ. როდესაც ამათ
 დაინახეს, რომ რომაელები გაქო-
 რებაში არიან და არ იციან, რო-
 ვორ უშველონ შექმნილ მდგომარ-
 ეობას, გამოიგონეს რალაც მან-
 ქანა, რის მსგავსიც არც რომაელ-
 თავან და არც სპარსელთავანს
 ვისმე — მას აქეთ, რაც ადამიან-
 ნები არსებობდნენ, — აზრად არ მო-
 სვლია, თუმცა ორივე სახელმწი-
 ფოში ყოველთვის დიდი ყოფილა
 რიცხვი ოსტატებისა და ახლაც
 არის. თითოეულ ამ ქვეყანას მზი-
 რად გამოუყენებია ყოველ ჟამს

ებ ἔνθυσμα τοῦτο γεγένηται, ὅπερ τοῦτοις τῷ τοῖς βαρβάρους τανῶν γέγονεν· οὕτως αἰεὶ προΐ-
 ὄντ: τῷ χρόνῳ συννενοτερῆσιν τῶν
 πραγμάτων τὰς ἐπινοίας· φιλεῖ
 τῶν ἀνθρώπων ἢ φύσις. Κριὸν
 γὰρ αὐτοσχεδιάζουσιν οἱ Σάβραροι
 οὗτοι. οὐχ ἕπερ εἰώθει, ἀλλὰ
 καινουργήσαντες, ἐτέρῳ τῷ τρόπῳ.
 (Ὁ γὰρ θεοκὸς ἐς τὴν μηχανὴν
 ταύτην, οὐκ ἰδέσθαι, οὐκ ἐγκαρ-
 σίας ἐμπέβληται, ἀλλὰ ῥάβδου
 παχείας τινὰς ἐς ἀλλήλας ξυ-
 θέοντες, καὶ αὐτὰς ἀντὶ τῶν θε-
 κῶν πανταχῶθι ἐναρμολάμενοι,
 βύρσαις τε τὴν μηχανὴν καλύψαν-
 τες ὄλην τὸ τῶν κριῶν διεσώσαντο
 σχήμα. μίαν θεκὸν ἰόντην, ἕπερ
 εἴθισται, κατὰ μέσην τὴν μηχανὴν
 ἀλύσειν ἀναρτίσαντες χαλαραῖς
 τισιν, ἕπερ τὸ ἄκρον ὄξυ γεγε-
 νημένον καὶ σιδήρῳ περικαλυφθῆν
 ὥσπερ βέλους ἀκίς ἕμελλε συχνὰ
 κατὰ τὸν περιβόλου ἐμπάλλεσθαι.
 Οὕτω δὲ κόψην τὴν μηχανὴν
 ἀπειργάσαντο, ὥστε οὐκέτι· αὐτὴν
 πρὸς ἀνδρῶν τῶν ἔνθον ὄντων
 ἐφέλλεσθαι· ἢ δευθεῖσθαι ἀναγ-
 καίον ἐγίνετο, ἀλλ' ἄνδρες τε-
 σαράκοντα, οἱ καὶ τὴν θεκὸν
 ἀνασύρειν τε καὶ κατὰ τοῦ περι-
 βόλου ἐμπάλλεσθαι ἕμελλον, ἔνθον
 τῆς μηχανῆς ὄντες· καὶ ὑπὸ τῶν
 βυρσῶν καλυπτόμενοι· ἔφερον τὸν
 κριὸν ἐπὶ τῶν ἡμῶν οὐδενὶ πόνῳ.
 Τρεῖς μὲν οὗτοι οἱ βάρβαροι· μη-
 χανὰς τοιαύτας ἐίργασαντο, τὰς
 θεοκὸς ξὺν τῷ σιδήρῳ ἐκ τῶν

მანქანა, მკაცრ და ძნელმისავალ
 აღვილებში მდებარე სიმაგრეთა
 ზღუდლებს შებრძოლებიან; ნაგ-
 რამ არც ერთს მათგანს აზრად
 არ მოსვლია ის, რაც მაშინ
 ამ ბარბაროზებმა ეშენს; ჯამთა
 მსვლელობაში მულამ ასე სჩვევია
 აღამიანთა ბუნებას ახალ გამო-
 ვონებთან მოპოვება. ეს საბირები
 იყენებენ ზღუდის მანქანას არა
 ისე, როგორც ამის ჩვეულებრივ
 აქვს ადგილი, არამედ სრულიად
 ახალი წესით. ამ მანქანაში ისინი
 ბოძებს კი არ სდებდნენ, სწო-
 რად ან მრუდელ, არამედ ერთ-
 მანეთთან გადაბმულ მსხვილ ჯო-
 ხებს და ბოძების ნაცვლად ყველ-
 გან ამათ მოაწყობდნენ, მთელ
 მანქანასაც ტყავით დაფარავდნენ
 და ამნაირად მალავდნენ ზღუდის
 მანქანას; მხოლოდ ერთ ბოძს
 ჩამოქციდებდნენ მანქანის შუაში,
 როგორც ეს ჩვეულებრივ იყო.
 თუმცელე ჯაჭვებით და ბოძის
 ბოლო, გაწვეტიანებულ და რკი-
 ნით მოქედლი, ხშირ-ხშირად
 უშენდა ზღუდეს, ვითარცა ისრის
 წვერი. იმდენად მსუბუქი გამო-
 ყავდათ მათ მანქანა, რომ უკვე
 კი აღარ იყო საჭირო იქაურ
 კაცებს ეთრიათ და ეზიდათ ის,
 არამედ ორმოცი კაცი, რომელ-
 თაც უნდა აეწიათ ბოძი და ესრო-
 ლა ზღუდის წინააღმდეგ, მანქა-
 ნის შიგნით რომ იმყოფებოდნენ
 და ტყავით იყვნენ დაფარული,
 სრულიად შეუწუხებლად წაიღებ-
 დნენ ზღუდის მანქანას მხრებზე.

κρίων ἀφελόμενοι, οὐς δὴ Ῥωμαῖοι ἐν παρασκευῇ ἔχοντες οὐχ οἷοί τε ἦσαν ἐς τὸ τεῖχος ἐφέλκειν ὑποδύντες δὲ αὐτῶν ἐκάστην οὐχ ἦσαν οὐδὲ κατὰ τεσσαράκοντα στρατιῶται Ῥωμαῖοι ἀριστερὴν ἀπολεχθέντες ὡς ἀρχοτάτῳ τοῦ τεῖχους ἔθεντο. Ἐκάτερον δὲ μηχανῆς ἐκάστης ἔτεροι: ἴσταντο, τεθωρακισμένοι τε καὶ κράνεσι τὰς κεφαλὰς ἐς τὸ ἀκριβὲς κακαλυμμένοι καὶ κοντοὺς ἔχοντες, ὡς περ τὰ ἄκρα σιδηροῖς ἀγκιστροειδέσιν ἐρήριστο, τούτου δὴ παρεσκευασμένων αὐτοῖς ἕνεκα, ὅπως, ἐπειδὴν ἡ τοῦ κριοῦ ἐς τὸν περίβολον ἐμβολὴ ξυγγέη τὰς τῶν λίθων ἐμβολὰς, τούτοις δὴ τοῖς κοντοῖς περιαιρεῖν τε τοὺς ξυγγεομένους τῶν λίθων καὶ ἀπορρίπτειν δυνατοὶ εἴεν. Ῥωμαῖοι μὲν οὖν ἔργου εἶχοντο καὶ τὸ τεῖχος ἦδη συχναῖς ταῖς ἐμβολαῖς κατεσείετο, οἱ δὲ τῶν μηχανῶν ἐφ' ἐκάτερα ὄντες τοῖς ἀγκιστροειδέσι κοντοῖς τῶν λίθων τοὺς ζυγταρασομένους ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν οἰκοδομίαν ξυνήτης ἐρρίπτουν, ἀλώσεσθαι τε ἡ πόλις αὐτίκα δὴ μάλα ἐπίδοξος ἦν. Οἱ δὲ Πέρσαι ἐπενόουν τὰδε: ξύλιον πύργον, ὅσπερ αὐτοῖς ἐκ παλαιῶν παρεσκεύαστο, καθύπερθεν τοῦ περιβόλου ἐτίθεντο, ἀνδρῶν ἐμπλεων τῶν ἐν σφίσι μαχηματάτων, ἦλοις τε σιδηροῖς καὶ θώραξι: τὰς τε κεφαλὰς καὶ τὸ ἄλλο σῶμα περι-

ამ სამმა ბარბაროზმა გააკეთა ასეთი მანქანები, ბოძები რკინითურთ ამ ზღუდის მანქანებს გამოაცალეს, რომლებიც რომაელებს ჰქონდათ უკვე დამზადებული და კედელთან მოთრევაკი არ შეეძლოთ: თითოეული ასეთი მანქანა ჩაიბარა სულ ცოტა ორმოცმა რომაელმა ჯარისკაცმა, საგანგებოდ დარჩეულმა, რომლებმაც ის ზღუდესთან ახლოს მიიტანეს. თითოეული მანქანის ორივე მხარეს იდგნენ სხვა მეთოდები, რომელთაც აბჯარი ჰქონდათ ასხმული და თავი ჩაფხუტით დაფარული ზედმიწევნით და ეჭირათ შუბები, რომელთა ბოლოები ანკესისებურ რკინებს ეყრდნობა; ეს კი მათ იმის გულისთვის ჰქონდათ დამზადებული რომ, როდესაც მანქანის სროლა კედელზე ქვათა წყობას შეარყევდა, ამ შუბების საშუალებით შესძლებოდათ მათ შერყეული ქვების განთავისუფლება და ამოძრობა. ასე მოჰქიდეს ხელი საქმეს რომაელებმა და კედელიც ხშირი რტყმისაგან ინძრეოდა; მანქანათა ორსავე მხარეს მდგომნი კი ანკესისებური შუბებით აძრობდნენ შენძრეულ ქვებს შენობის წყობიდან და სრულიად მოსალოდნელი იყო, რომ ქალაქი მაშინვე აღებული იქნებოდა. ხოლო სპარსელებმა ასე მოისაზრეს: ზღუდის ზემოთ მათ დადგეს ხის კოშკი, რომელიც ძველადვე დამზადდებინათ, აავსეს ის საუკე-

βαλόντων. Ἀγγεῖα δὲ θεῖου τε καὶ ἀσφάλτου ἐμπλησάμενοι· καὶ φαρμάκου, ὅπερ Μηδοῖ· μὲν νάφθαν καλοῦσιν, Ἑλληνας δὲ Μηδαίας ἔλασον, πυρὶ τε ταῦτα ὑφάσαντες ἐπὶ τὰς μηχανὰς τῶν κριῶν ἔβαλλον, ὥσπερ ἐλίγου ἐμπιπράναι πάσας ἐδέχσαν. Ἄλλοὶ κατὰ ταύτας, ὥσπερ μοι ἐρρήθη, ἐστῶτες, τοῖς κοντοῖς, ὥνπερ ἐπεμνήσθην ἀρτίως, ἐνδελεχέστατα περιαιρῶντες τὰ βαλλόμενα καὶ περικαθαίροντες, ἅπαντα ἐς τὸ ἔδαφος ἐκ τῶν μηχανῶν εὐθύς ἐρρίπτουν. Οὐκ ἐπὶ πολὺν δὲ πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο ἀνθέξειν ὑπόπτειον. Τὸ γὰρ πῦρ οὐ προσηύσειεν ἐνεπίμπρα αὐτίκα, εἰ μὴ εὐθύσαρὸν ἀποβλήθει. Ταῦτα μὲν οὖν ἐπράσαστο τηδε.

მათ დიდხანს ვერ გაუძღეს ამ საქმეს; ვინაიდან ცეცხლი, სადაც კი წიღებოდა, მაშინვე წაეკიდებოდა ხოლმე, თუ ის მაშინვე არ იქნებოდა უკუგდებული. ამ ასე იყო საქმე.

Βέστας δὲ αὐτὸς θεωραχισμένος καὶ ἅπαν ἐξοπλίσας τὸ στράτευμα κλίμακας πολλὰς ἐς τὸ πεπτωκὸς τοῦ τείχους προήγε. Καὶ λόγῳ τοσοῦτον παραθαρρύνας, ἔβου μὴ ἀμύβηναι τὸν καιρὸν τὴν ἄκμην, ἔργοις τῆς παρακαλεῦσεως τὰ λοιπὰ βνευμιν. ἀνήρ γὰρ πλεον ἢ ἐβδομήκοντα γεγονῶς ἐτών καὶ παντάπασιν ἔξωρος ὢν ἦδη πρῶτος ἐπέβη τῆς κλίμακος. Ἐνταῦθα μάχη καὶ ἀρετῆς ἐπίδειξις γίνεται. Ῥωμαῖοις τε καὶ Πέρσαις ὡς ἐγῶγε κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον οὐδαμῆ ὀϊμαί· ξυνενεχ-

თესო შებრძოლებით, რომელნიც შეჭურვილი იყვნენ რკინის ლურსმნებით და აბჯრით თავზედაც და დანარჩენ სხეულზედაც. მათ ააგეს ქოთნები გოგირდით, ასფალტით და ერთი საწამლოვით, რომელსაც მიდიელები ნავთას ეძახიან, ელლინნი კი მედიის ზეთს, მოუკიდეს მათ ცეცხლი და ესროდნენ ზღუდის მანქანებს, რომლებიც — ცოტი დააკლდა — თითქმის ყველა გადაიწვა. მაგრამ მანქანებთან მდგომნი, როგორც ნათქვამი იყო განუწყვეტლად იგერიებდნენ ნასროლს იმ შუბების საშუალებით, რომლებიც ახლახან მოვიხსენიე, ასუფთავებდნენ და უმაღვე მიწაზე გადმოშვრიდნენ ხოლმე ყველაფერს, მანქანებში ჩაცვივნულს. მაგრამ

ხოლო ბესსამ, თვითონაც რომ შეიჭურვა და მთელი ჯარი რომ შეაიარაღა, მრავალი კიბე მიუყენა ზღუდის დაცემულ ნაწილს და სიტყვით რომ აღაფრთოვანებდა იმდენად, რომ შემთხვევის ძალა არ შეეუსტრებინა, დანარჩენი წაქეზების საქმეებს მიანდო. ის ხომ სამოცდაათ წელზე მეტისა იყო და სრულიად დაძაბუნებული, მაგრამ პირველი შეუდგა კიბეს. აქ რომაელებსა და სპარსელებს შორის გაიმართა ისეთი ბრძოლა და ვაჟაკობის გამომგლავნება, რომლის მსგავს-

მინαι. τὸ μὲν γὰρ βαρβάρων
πλήθος εἰς δυσχλίους καὶ τρια-
κοσίους ξυνήει. Ῥωμαῖοι δὲ εἰς
ἑξακισχίλιους ἐτύγγανον ὄντες.
Καὶ αὐτῶν ἑκατέρωθεν ὄσοι οὐ
διεφθάρησαν τραυματῖαι σχεδόν
τι γέγονασι πάντες, ὀλίγοις τε
λίαν ἐπ' ἀθῆναις τοῖς σώμασι πε-
ριεῖναι ξυνέρη.

Ῥωμαῖοι μὲν οὖν τὴν ἀνάστα-
σιν ἐβιάζοντο θανάμει: τῆ πάσῃ,
Πέρσαι: δὲ αὐτοῖς πόνῳ πολλῇ
ἀπεκρούοντο. Ἀμφοτέρωθεν δὲ
κτενοῦμένων πολλῶν οὐ μακρὰν
ποι ἐγένοντο τοῦ ἀπεθῆσθαι τὸν
κίνδυνον Πέρσαι. Ὡθισμοῦ γὰρ
πολλοῦ ἐν τῇ τῶν κλιμάκων ὑπερ-
βολῇ γεγεννημένου ἄλλοι: τε Ῥω-
μαίων συχοί: ἅτε πολεμίαις καθύ-
περθε οὖσι: μαχόμενοι: ἔθνησκον
καὶ: Πέρσαι: ὁ στρατηγός: εἰς τὴν
ἔδραφον πεσὼν ἔκειτο. Καὶ τότε δὴ
κραυγῆς ἕξασίας: πρὸς ἀμφοτέ-
ρων γεγεννημένης: οἱ μὲν βάρβαροι:
πανταχόθεν ξυρρέοντες: ἐπ' αὐτὴν
ἔβαλον, οἱ δὲ θορυφῶροι: ξυνέστη-
σάν τε σπουδῆ: ἀμφ' αὐτὸν καὶ:
κράνη μὲν ἐν ταῖς κεφαλαῖς ἔχον-
τες, ἰσθράκας: δὲ ἀμπεχόμενοι
πάντες, ἔτι: μέντοι: καθύπερθε
ταῖς ἀσπίσι: φραζόμενοι: καὶ ἐν
χρῆ: ξυνόντες: ἀλλήλοισι, ὄροφῆς
αὐτῶ: σχῆμα: ἐποίησαν: καὶ: τὸν τε
στρατηγὸν ὡς ἀσφαλέστατα ἔκρυ-
ψαν: καὶ: τὰ βαλλόμενα: παντ: σθέ-
νει: ἀπεκρούοντο. Καὶ: πάντα: γοῖς
μὲν τῶν: αἰ: πεμπομένων: καὶ: ταῖς

საც ამ ჩვენს დროში, ვთქვამდ,
არ მქონია ადგილი, ბარბაროსთა
სამრავლე ორობათს სამას უდრი-
და, ხოლო რომაელები ექვსათა-
სამდე იყვნენ. და ამათგან, ორი-
ვე მხრით, ვინც არ დაიღუპა,
თითქმის ყველანი დაჭრილნი აღ-
მოხდნენ, ხოლო ძალიან მცირე
ოქოდენი უვნებელი სხეულით გა-
დარჩა.

რომაელები ყოველი ღონით
ძალიაობდნენ ასვლას, სპარსელები
ცო დიდ ჯაფას სდებდნენ, რომ
ისინი მოვევრიებინათ. მის შემდეგ
რაც ორივე მხრით მრავალი და-
იხოცა, სპარსელებმა ის იყო კინ-
ლა აიცილნენ საფრთხე. დიდი
შეხლა-შემოსლა რომ ვაინარათა
კიბეების ზემო ნაწილში. მრავ-
ლად დაიხოცნენ რომაელები,
რომლებიც ზემოთყოფ მტერს
ქვემოდან ებრძოდნენ, და სტრა-
ტეგოსი ბესსაც მიწაზე დაეცა.
მაშინ, ორივე მხრიდან რომ არა-
ჩვეულებრივი ხმაურობა ატყდა,
ბარბაროსები ყოველგნით მოზღ-
ვავდნენ და ეცნენ მას (ბესსას);
ხოლო შუბოსანნი ბეჯითად იდგ-
ნენ მის ირგვლივ, თავზე მუზა-
რადით, ყველანი შეაბჯრულნი.
და მათ, ერთმანეთთან შემჭიდ-
როებულებმა, ისე მოახურეს ზემო-
დან ფარები, რომ სახურავის
შსგავსი გაუკეთეს და ამრიგად
სტრატეგოსი სრულიად უვნებ-
ლად დამალეს; ნასროლებსაც
მთელი ძალილობით იგერიებდნენ.
დიდ ხმაურს აყენებდა ვანუ-

ἀσπίσιν τε καὶ τοῖς ἄλλοις ὄπλοις ἀποκαυλιζομένων βελῶν πάλιν ἐγγύθοναι, κρυψὴ δὲ καὶ ἀσπίς: καὶ ταλαιπωρῶν ἕκαστος εἶχετο. Ῥωμαῖοί τε ἅπαντες τῷ στρατηγῷ ἀμύνειν ἐν σπουδῇ ἔχοντες ἕναλον ἐς τὸ τείχος, οὐδένα ἀνιέντες κειρὸν, καὶ πάντες τὸν πολέμιον ἀνίσταλλον. Τότε δὲ ὁ Βέσσας (οὐδὲ γὰρ ἐξάνιστασθαι εἶχε, τῆς ὀπίστωσ; ἀντιστασῆς, ἄλλως τε καὶ τοῦ σώματός οἱ οὐκ εὐσταλοῦς ὄντος, ἣν γὰρ οὗτος ἀνήρ εὐσαρκὸς τε καὶ, ὑπερ ἑρρήθη, ἐπχαιογέρων) οὐκ ἐς ἀνιχάνειν ἐξήπεσα, καίπερ ἐς τοσαύτον κινδύνου ἦρχον, ἀλλὰ βουλεύεται: ἐκ τοῦ αἰφνιδίου, ἥπερ αὐτὸν τε καὶ τὰ Ῥωμαίων πράγματα διασώσασθαι ἔσχε. Τοῖς γὰρ θορυφῶροις ἐπίστελλε σύρειν τε αὐτὸν ἐκ ποδῶς καὶ ὡς ἀπωτάτω τοῦ τείχους ἐφέλκειν. Οἱ δὲ κατὰ τὰς ἐποῖον. Καὶ αὐτὸν οἱ μὲν ἔσυρον, οἱ δὲ εἶν αὐτῷ ὑπεχώρου, τὰς μὲν ἀσπίδας ὑπερῖθεν ἐπ' ἀλλήλους ἔχοντες, τοσαύτην δὲ ποιοῦμενοι βᾶδισιν, ἕπον ἕκαστος ἐσύρετο, ὡς μὴ ἀπαρκαλύπτο: γεγωνῶς κρὸς τῶν πολεμίων βληθείη. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Βέσσας ἐν τῷ ἀσφαλεῖ ἐγγύθοναι, ἐξάνιστατό τε καὶ κάρκαλευσάμενος ἐπὶ τὸ τείχος ἦει, τῆς τε κλίμακος ἐπιβάτεσσ; αἰθέρις ἐπὶ τὴν ἀνάρβασιν ὄρημητο. Ἐπισπόμενοι δὲ Ῥωμαῖοι πάντες ἔργα ἐς τοὺς πολέμιους ἐπαδείχοντο ἀρετῆς ἀξία. Περὶ-

წყვეტილ მოსისინე ისრები, ფარებს და სხვა იარაღს რომ ზედ ატყდებოდა; ყველას აწუხებდა ხმაურობა, თხერა და ბედშავობა. რომაელები ყველანი სტრატეგოსის გადარჩენით ასულდგმულე-ბულნი. ესროდნენ ზღუდეს, ისე რომ დროს არ აცდენდნენ. და ანრიგად აბრკოლებდნენ მოწინააღმდეგეს. მაშინ ბესსა (მას ხომ წამოდგომა არ შეეძლო, რადგან საქურველი ამის ნებას არ აძლევდა, სხვათა შორის ტანი არც თუ მსუბუქად ჰქონდა შეიარაღებული, თვითონაც ხორციანი კაცი იყო და, როგორც ნათქვამია, ჟამშიწურულად) სასოწარკვეთილებას კი არ მიეცა, თუმცა ამისთანა საფრთხეში იყო ჩაყარდნილი, არამედ უცბად რაღაც მოისაზრა, რითაც თავისი თავიც და რომაელთა საქმეებიც გადაარჩინა. შეზბონებდა უბრძანა გაფორიათ იგი ფენით კედლის იქით, რაც შეიძლებოდა შორს. ისინიც ასე მოიქცნენ. ზოგნი იმას მიათრევდნენ, ზოგნიც მასთან ერთად უკან იხევდნენ და ფარებიც ზემოდან ეჭირათ ერთიმეორეზე; ესენი მიდიოდნენ იმისდა კვალად, როგორც ბესსას მიათრევდნენ, რათა ეს დაუფარებელი არ დაჩრჩენილიყო და მტრის მიერ არ ყოფილიყო განგმირული. როდესაც ბესსა უვნებელ მდგომარეობაში აღმოჩნდა, წამოდგა, წააქეზა თავისიანები და გასწია ზღუდისაკენ, ფენი შესდგა კიბეზე

φοβοί τε γυνόμενοι Πέρσαι: καιρόν σφίσι τινά τοὺς ἐναντίους δίδόναι ἦσαν, ὅπως συσκευασάμενοι ἀπαλλάσσωνται τὴν πόλιν ἐνδόντες. Βίσις δὲ θαλάσσις αὐτοὺς ἐπιτεχνάσασθαι ὑποτοπάζων, ὅπως μεταξὺ κρατύνωνται τὸ τοῦ περιβάλλου ὀχύρωμα, τὴν μὲν ξυμβολὴν καταπαύειν ἔφη οὐχ οἷός τε εἶναι, τοὺς δὲ ἀμφὶ τῆ ὀμολογίᾳ βουλομένους αὐτῶν ξυγγενέσθαι, τῶν στρατοπέδων μαχομένων, οὐδὲν τι ἦσσαν εἰς ἑτέραν τινά ξὺν αὐτῶν εἶναι τοῦ τείχους μοῖραν, δείξας τ: χωρίον αὐτοῖς. Τῶν δὲ οὐκ ἐνδεχομένων τὸν λόγον γίνεται: μὲν αὐθις καρτερά τις μάχη καὶ ὠθησιμὸς κολῆς, ἔτι δὲ ἀγχιμαῖλου τῆς ξυμβολῆς οὐσης ξυνηγέθη τὸ τεῖχος ἑτέρωθι, οὐκ ἐπὶ διὰ ὀρῶσαντες Ῥωμαῖοι: πρότερον ἔτυχον, ἔξαπναίως καταπείσειν. Ἐνταῦθα οὖν κολλοὶ ἐς ἀμφοτέρων ξυγέρρου. Καὶ Ῥωμαῖοι: μὲν πλῆθει: τοὺς πολεμίους παρὰ πολλὸν ὑπεραίροντες, καίπερ δίχα διηρημένοι, πολλὰ ἔτι: μᾶλλον βᾶλλοντές τε καὶ ὠθησύντες καρτερώτατα τοῖς ἐναντίοις ἐπέκειντο. Πέρσαι: δὲ οὐκέτι ὁμοίως ἀντείχον, ἑκατέρωθι βιάζόμενοι, ἀλλὰ διασπείθεισιν ἢ ἀλυγανθρωπίαι ἐς ἄμφοτερά μερῶν διασπῆγῆς ἦν. Οὕτως δὲ πονουμένων ἀμφοτέρων ἔτι: τῶν στρατευμάτων καὶ οὕτως Περσῶν ἀποκρούεσθαι θυγαμένων ἐγκειμένους σφίσι: τοὺς πολεμίους οὕτως Ῥωμαίων βιάζεσθαι παντάπασι

და კვლავ შეუდგა ასვლას. რომელები ყველანი გაბყენენ მას და გამოაჩინეს მტრის წინააღმდეგ ვაჟაკობის ღირსი საქმეები. თავზარდაცემულმა სპარსელებმა სთხოვეს მოწინააღმდეგეებს ცოტა დრო მიეცათ მათთვის, რომ აბარებულ იყვნენ, ქალაქი მტრისთვის ჩებარებინათ და წასულიყვნენ. ბესსას ეკვი დაეხდა, რომ ისინი რაღაც ვერავობას აწყობდნენ, რათა ამასობაში ზღუდის სიმაგრე განემტკიცებინათ, და უთხრა: შეუძლებლად ვთვლი შეტაკების შეჩერებას, ხოლო შეთანხმების მსურველებს შეუძლიათ ჩემთან მოვიდნენ — ჯარების ბრძოლის დროსვე, — ჩემთან ერთად წამოვიდნენ ზღუდის რომელსამე სხვა ადგილასო, და კიდევ უჩვენა მათ ერთი ადგილი. რადგან სპარსელებმა ეს აირობა არ მიიღეს, კვლავ გაიძარცა უფრო მძაფრი ბრძოლა და დიდი შეხლა-შემოხლა; შეტაკება რომ ჯერ კიდევ ორივე მხრისათვის თანაბარის წარმატებისა იყო, მოხდა ისე, რომ მოულოდნელად ჩაიხვრა კედელი სხვა ადგილას სწორედ იქ, სადაც რომელებმა წინათ გამოთხარეს. ამ ადგილს მრავალი ხალხი მოაწყდა ორივე მხრიდან, და რომელებიც, რომელებიც მტერს ბევრად სჯარბობდნენ რიცხვით — თუცა ორად იყვნენ გაყოფილი, ბევრად უკეთესადაც ისროდნენ და ელერდაც უტრედნენ, ეცებრნენ მოწი-

την είσοδον οἶων τε ζντων. γεανίας ἀνήρ, Ἄρμένιος γένος Ἰωάννης ὄνομα, Θωμά υἱός, ὄνπερ ἐπίκλησιν ἐκάλουν Γούζγγ, τὰ μὲν καταπεπιτωκότα τοῦ περιβόλου καὶ τοὺς ἐνταῦθα ὠθισμοὺς εἶχεν, Ἄρμενίων δὲ τῶν οἱ ἐπομένῳν ἐπαγαγόμενος ὀλίγους τινὰς διὰ τοῦ κρημνῶδους, ἕπερ ἅπαντες τὴν πόλιν ἀνάλωτον εἶναι ὑπώπτευσον, βιασάμενος ἀνέβη τοὺς ταύτη φρουρούς. Κατὰ τε τὰς ἐπάλξεις γενόμενος ἕνα Περσῶν τῶν τῆδε ἀμυνομένων, ὄσπερ μαχιμώτατος ἐδόκει εἶναι, ὄρατ: ἐντεινεν. Ἐσρατὸν τε Ῥωμαίοις ξυνηέχθη, τρώπῃ ταιφθε.

წილს და იქაურ შებლა-შემოხლას, რამდენიმე მისი მსლებელი არმეხიელებითურთ გაემართა იმ ციციამო აღგილისაკენ, სადაც ყველას აზრით ქალაქი დაუძლეველი უნდა ყოფილიყო, და აქ ნყოფი ნოდარაჯენი დაამარცხა. ციხის ნიკბიანაზე რომ ავიდა, შუბით მოკლა ერთი იქ მცველი სპარსელთაგანი, რომელიც ყველაზე უფრო მამაცი მეომარი ჩანდა. აი, ამგვარად გახდა შესაძლებელი რომაელების შესვლა ციხეში.

Πέρσαι, οἱ ἐν πύργῳ τῆ ζυλίῳ ἐστήθεσαν, μέγα τ: χρῆμα τῶν πυρφόρων ἀγγείων ὑφῆξαν. ἔπεις τῶν βαλλομένων τῶ περιόντι: καταφλέξα: αὐτοῖς ἀνδράσ: τὰς μηχανὰς οἷσ: τε ὄσαν, ὄς θυναμῆνων τῶν ἀμυνομένων ἅπαντα τοῖς κοντοῖς θιωθεῖσθη: Πνεῦμα δὲ νότου σκληρόν τε καὶ ὑπερφυές ἄγαν ἐξαπναιώς ἐξ ἐνκν: τίας αὐτοῖς ζῆν πολλῶ πατάγῳ ἐπιπασόν, τῶν τειν πύργου σωνίθῳν ἀμυρέπῃ, μιὰς ἕψατο. Ὀς ζυνιέντων δὲ αὐτίκα τῶν ἐνταῦθα

ნაღმდეგეებს. სპარსელები კი უკვე ველარ უძლებდნენ წინანდებურად, ვინაიდან ორივე მხრით აწვებოდნენ, და მათი მცირერიცხოვნებაც, ორ ნაწილად გაყოფილი, ნათელი იყო. ასე ორივე მხანკის ჯარი რომ გაჭირვებაში იყო და ვერც სპარსელებს მოეხერხებინათ მათზე მოწოლილი მტრის უკუგდება, ვერც რომაელებისთვის ხდებოდა შესაძლებელი მთლიანად აეღოთ შესავალი, ერთმა ახალგაზრდამ, ტონით არმენიელმა, სახელად იოანემ, თომას-იემ, რომელსაც მეტსახელად გუზე ერქვა, დაანება თავი ზღუდის ჩამონგრეულ ნაწილს და იქაურ შებლა-შემოხლას, რამდენიმე მისი მსლებელი არმეხიელებითურთ გაემართა იმ ციციამო აღგილისაკენ, სადაც ყველას აზრით ქალაქი დაუძლეველი უნდა ყოფილიყო, და აქ ნყოფი ნოდარაჯენი დაამარცხა. ციხის ნიკბიანაზე რომ ავიდა, შუბით მოკლა ერთი იქ მცველი სპარსელთაგანი, რომელიც ყველაზე უფრო მამაცი მეომარი ჩანდა. აი, ამგვარად გახდა შესაძლებელი რომაელების შესვლა ციხეში.

იმ სპარსელებმა, რომლებიც ხის კოშკნი იდგნენ, აუარებელი ციციელისმტე ქოთანი აანთეს, რათა მოქარბებელი სროლით მათ შეძლებოდათ მანქანებისა და მათი ნმართველების გადაწეა, მცველები კი ნოკლებული ყოფილიყვნენ საშუალებას ყველა ნასროლი მოვეგრებინათ ნუბაკების საშუალებით. მაგრამ უცებ მოწინააღმდეგე მხრიდან საწნრთვის საწინელი ქარი დიდი ხნაღრით ეცვეთა მათ და კოშკის ერთი ფიციარი გადაწეა რალაენიარად.

Περσῶν (πὼν γὰρ καὶ Φορσῶν καὶ δέε: καὶ παραχῆ ἀμέτρη εἶχοντο ἅπαντες, ἡ τε ἀνάγκη αὐτοῖς παρηρῆται τὴν αἰσθησιν) ἢ φλόξ κατὰ βραχὺ αἰρομένη τῷ τε τῆς Μηδείας ἐπωνύμῳ ἑλαίῳ καὶ οἷοπερ ἄλλοις ἐξήρτυτο τὸν πύργον ὄλον καὶ Πέρσας τοὺς ἐνταῦθα ἀνέπρησεν. Ἐξήνθηρακωμένοι τε ἅπαντες ἔπεσον. οἱ μὲν ἐντὸς τοῦ περιβόλου, οἱ δὲ τούτου ἔκτος, ἵνα ὅτ' αἱ τε μηχαναὶ καὶ οἱ ἀμφοῖς αὐτὰς Ῥωμαῖοι ἐπύκασαν ὁπῶα ὁδὸ καὶ οἱ ἄλλοι Ῥωμαῖοι, ὅσοι ὅτ' ἐς τὸν περιβόλου τὰ καταπεκτωκῶτα ἐμάχοντο, ἐνδοῦδόντων σφίσι: τῶν πολιτείων ἐς τε ἀλεγορίαν ἐμπεκτωκῶτων, ἐντὸς τοῦ περιβόλου ἐγένοντο, καὶ κατ' ἀρχάς ἢ Πέτρῳ ἐξέλω. Τῶν μὲν οὖν Περσῶν ἐς πεντακοσίους ἐς τὴν ἀκρόπολιν ἀναδραμόντες καὶ τὸ ἐκείνη καταπλαθόντες ἰχθυόρωμα ἡσυχῆ ἔμεινον, τοὺς δὲ ἄλλους Ῥωμαῖοι, ὅσοι: οὐκ ἔκτειναν ἐν τῇ ὑμῶν, ἐξώγησαν ἅπαντας ἐς τριάκοντα καὶ ἑπτακοσίους μάλιστα ὄντας. Καὶ αὐτῶν ὅκτῶ μὲν καὶ δέκα ἀκραφνεῖς εὐρον, οἱ δὲ λοιποὶ ἅπαντες τραυματῖα: ὄντας ἐτύγγον. Ἐπεσον δὲ καὶ Ῥωμαίων πολλοί: τε καὶ ἄριστοι, καὶ Ἰωάννης ὁ Θωμαῦνός, λίθῳ τὴν κεφαλὴν ἐν τῇ ἐς τὴν πόλιν εἰσόδῳ πρὸς τοῦ τῶν βέρβάρων βληθεῖς ἔργα τε θυμαστὰ ἐς τοὺς πολιτείους ἐπιδαΐζαμενος.

სპარსელები, იქ მყოფნი, მაშინვე ვერ გაერკვნენ ამაში (საქმეში იყვნენ გართული და შიშსა და შფოთს მოეცვა ისინი, თანაც გაჭირებულ მდგომარეობას შეცნობის უნარი წაერთმია მათთვის), ალი თანდათან მოედო და ნედვას სახელით ცნობილი ზეთისა და სხვა მომარაგებულ ნივთიერებათა წყალობით მთელი კოშკი და იქ მყოფი სპარსელები გადაწვა. ასე დაიწვნენ ისინი ყველანი და დაიღუპნენ, ზოგნი ზღუდის შიგნით. ზოგნი მის გარეთ, სადაც მანქანები და მათი მნართველი რომელები იდგნენ; დანარჩენი რომელებიც, რომლებიც ზღუდის ჩამონგრეულ ნაწილთან იბრძოდნენ და რომლებსაც ილაჯწართმეული მოწინააღმდეგენი დანებდნენ, ზღუდის შავნით შევიდნენ და პეტრაც საბოლოოდ იქმნა აღებული. სპარსელთაგან დაახლოებით ხუთასი კაცი აკროპოლისზე ასულიყო, მოკალათებულები იყვნენ იქ გამაგრებულ ადგილას და მშვიდად აყოვნებდნენ, დანარჩენები კი—ვინც კი შეტაკების დროს არ მოუკლავთ—რომელებმა ყველანი დაატყვევეს, დაახლოებით შეიდას ოცდაათი კაცი. ამათგან მხოლოდ თვრამეტი იპოვეს სალი, დანარჩენები კი ყველანი დაჭრილნი აღმოჩნდნენ. რომაელთაგანაც დაიღუპნენ ბევრნიც და საუკეთესონიც, მათ შორის იოანეც, თომას ძე, რომელსაც ქალაქის შესავალში

ერთმა ბარბაროსმა ქვა მიახვედრა თავში: საკვირველი საქმეები გამოაჩინა იოანემ მტრის წინააღმდეგ.

Τῆ δὲ ἐπιγενομένην ἡμέραν Ῥωμαῖοι τῶν βαρβάρων τοὺς τῆν ἀκρόπολιν καταλαμβάνοντας, πολλοὺς κλονήσαντες λόγους προῦφερον, τῆν τε σωτηρίαν αὐτοῖς προτεινόμενοι καὶ τὰ πιστὰ δῶσαν ὑπὲρ τούτων ἠμολογοῦντες, τὰς τῆν Πέρσας καταδικάζοντες, σφᾶς αὐτοὺς ἐγγχειροῦν σφίσι. Οἱ δὲ αὐτῶν οὐκ ἐνδεχόμενοι τοὺς λόγους ἐξ ἀντίστασιν εἶδον, καίπερ οὐκ ἐπὶ πολὺ ἀντιῆσαν τῆν ταλαιπωρίαν οἰόμενοι, ἀλλὰ δι' ἀρετήν θανατώνοντες. Πέρσας δὲ αὐτοὺς ἀποσπῆσαι, τῆς γνώμης ἐθέλων ἀντικαταστήσαι, τὰς ἐξ τῆν τῆς σωτηρίας ἐπιθυμίαν, τῶν τινὰ Ῥωμαίων στρατιωτῶν ὡς πλησιαιτάτα αὐτοῖς ἵνα: κελύει: παραινέσιν τὰ τινὰ ἐξ τῶν ἀνθρώπων: ποιήσασθαι, θελήσας ἕσα δὲ ἐξ αὐτοῖς εἶπε: ἡσάβη: (Haugy II. 536-547, 12).

დენდაც შეეძლო სპარსელებს, მათთვის ქება შეესხა და გადაეცა მათთვის, რისი თქმაც ბესსას სურდა...

Πέρσας δὲ τοὺς λόγους οὐδὲ βραχὺ ἀκούσας ἐθέλων, ἀλλ' ἐπιλοκωποῦντες, ὅτι: δὲ οὐκ ἐπαίσιον προσεποιούοντο. Καὶ τότε, τῶν στρατηγῶν ἐγγελευσασθέντων, Ῥωμαῖοι πῆρ τῆν ἀκροπόλιν: ἐμῆ-βλήθη:ται, τῶν τῆν τῶν ἐνδῶ-σειν τὰ σώματα σφίσι: τοὺς πολλοὺς: οἰόμενοι. Τῆς δὲ φλογὸς: ἐπὶ μέγα χωρῶσας: οἱ βάρβαροι, τῶν πάθους: αὐτοῖς: ἐν βεβαίως:

BG VIII, 12. მეორე დღეს რომაელებმა ალყა შემოარტყეს აკროპოლისზე მოკალათებულ ბარბაროსებს და წინადადება მოსცეს დანებებოდნენ: ალუთქვეს მათ უნებლობა და ამის შესახებ სრული ზირობა მოსცეს, და ამ გზით ფიქრობდნენ ისინი, რომ სპარსელები მათ დანებებოდნენ. სპარსელებმა კი მიიღეს იშა-თი წინადადება და გადაწყვიტეს წინააღმდეგობა გაეწიათ: თუმცა არ ფიქრობდნენ, რომ დიდ ხანს გაუძლებდნენ ვაჭირებას, მაგრამ გადაწყვეტილი ჰქონდათ ვაგაკურად მომკვდარიყვნენ. ხოლო ბესსას უნდოდა გადაეთქმევიინებინა მათთვის ეს გადაწყვეტილება და ამ გადაწყვეტილები-ათვის დაეპირისპირებინა სიცოცხლის შენარჩუნების სურვილი. ამიტომ მან უბრძანა ერთ რომაელ ჯარისკაცს მიახლოებოდა რამ-

სპარსელებს არც კი სურდათ მოესმინათ ეს სიტყვები, ყურები დაიკვეს და ამით მიუთითეს, რომ არ უნდოდათ მოსმენა. მაშინ სტრა-ტეგოსის ბრძანებით, რომაელებმა ცეცხლში გახვიეს აკროპოლისი, ისინი ფიქრობდნენ, რომ ამ გზით მოწინააღმდეგეებს აიძულებდნენ მათ დანებებოდნენ. ცეცხლი რომ გაძლიერდა და უბედურება თვალ-წინ დაინახეს, ბარბაროსები კარ-

θντος, ἐξεπιστάμενοι ὅτι δὴ σφί-
σιν αὐτίκα δὴ μάλα τετεφρώσθαι
ξυμβήσεται: ἐλπίδα οὐδεμίαν ἔχον-
τες, οὐδὲ εἰδότες καθ' ὅ τι σωθί-
σονται: ἀμυνόμενοι, οὐδ' ἕως ἵπο-
χείριον τοῖς πολεμίοις γενέσθαι
ἤθελον, ἀλλὰ ζῆν τῇ ἀκροπόλει
εὐθύς ἀπαντες, θαυμάζοντες τὰ
ποιούμενα τοῦ Ῥωμαίων στρατοῦ,
καταφλεγόμενοι διεφθάρησαν. Δι'
δοσης τε σπουδῆς ἡ Χοσρόης Λα-
ζικήν ἤγε, τῆνικαδὲ φανερόν γέγο-
νεν· ὅς γε στρατιώτας μὲν τοὺς
πάντων λογιστώτας ἀπολεξάμε-
νος ἐν τῷ τῆς Πέτρας κατεστή-
σατο φυλακτηρίῳ, ὅπλα δὲ κατέ-
θετο ἰσοσάφτα τὸ πλῆθος, ὥστε
ληϊσαμένων αὐτὰ Ῥωμαίων στρα-
τιώτῃ ἐκάστω πέντε ἀνδρῶν ἐπι-
βαλεῖν σκευήν, καί-τοι κἂν τῇ
ἀκροπόλει: πολλὰ καυθῆναι: ζυνέβη.
Εὐρήται δὲ καὶ σίτου καὶ τεταρι-
χευμένων κρεῶν μέγα τι χρήμα
καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδείων ὅσα
δὴ ἔμελλε πενταετὲς τοῖς πολιορ-
τούμενοις πᾶσιν ἐπαρκέσειν. Οἶνον
ἕ ὅκ ἔτυχον ἐνταῦθα καταθέ-
μενοι Πέρσαι, πλὴν γε ὅτι τὸν τε
ἰξίνην καὶ διαρκῆ κύαμιον¹. Ἴσπει
ἕ καὶ ἕδωρ ἐκ τοῦ ὄχετος ἐπιρ-
ρέον ἐνταῦθα Ῥωμαῖοι εὐρον, ἐν
θαύματι: μεγάλῳ γενόμενοι διηπο-
ροῦντο, ἕως τὸν πάντα λόγον
ἠμφί τοις κρυφίοις ὄχετοις ἔμα-
θον. Ὅ τι δὲ τοιούτῳ ἔστιν αὐτίκα
δηλώσω.

პლგომარეობის ეს ამბავი, ახლავე განვმარტავ.

გად მიხვდნენ, რომ ისინი სულ
მალე ფერფლად იქცეოდნენ, და
დაკარგეს ყოველგვარი იმედი და,
რადგან ხსნას არსაიდან ხელდავ-
დნენ და არც მტრის ხელში ჩა-
ვარდნა სურდათ, ყველანი, აკრო-
პოლისთან ერთად ცეცხლმოდ-
ბულნი, მაშინვე დაიღუპნენ: რო-
მაელთა ჯარი გაკვირვებას მიეცა
შომხდარი ამბის გამო. მაშინ ნა-
თელი გახდა, თუ რაოდენ მნი-
შვნელობას აძლევდა ხოსრო ლა-
ზიკეს: მას ყველაზე უფრო საბე-
ლოვანი ჯარისკაცები გამოერჩი-
და პეტრის მცველ რაზმში და-
ენიშნა; იარაღიც იმდენი გამო-
ეგზავნა, რომ, როდესაც ის რო-
მაელებმა ხელთ იგდეს, როგორც
ნადავლი, თითოეულ ჯარისკაცს
ხუთი კაცის საჭურველი შეხვდა,
თუმცა აკროპოლისზეც ბევრი
იარაღი აღმოჩნდა დამწვარი.
უამრავი აღმოჩნდა იქ პური,
დამარილებული ხორცი და სხვა
სურსათიც: ალყაშემორტყმულთ
ის ხუთი წლის განმავლობაში
ცოფოდან. ხოლო ლეინო სპარ-
სელებს იქ არ მოუმარაგებიათ:
მხოლოდ მცავე ლეინო და ლობიო,
საკმაო რაოდენობით, მოემარა-
გებინათ. როდესაც რომაელებმა
აქ წყალსადენიდან განომდინარე
წყალიც იპოვეს, დიდ გაკვირვე-
ბას მიეცნენ და ვერც გარკვეუ-
ლიყვნენ, სანამ არ შეიტყვეს საი-
ღუმლო არხების ამბავი. თუ რაში

¹ κύαμιον codd., ἰξίνον H. van Herwerden: Mnemosyne 1906—1907.

Ἡνίκα Πέτραν ὁ Χοσρόης ἑλὼν τῆδε τὸ φυλακτήριον κατεστήσατο, εὖ εἰδὼς ὡς Ῥωμαῖοι προσεδρεύουσιν: μὲν αὐτῇ μηχανῇ πάσῃ, εὐθύς δὲ διελεῖν τὴν ὀχεταγωγίαν μελλήσει οὐδεμιᾶ ἐγχειρήσουσιν, ἐπενόει τοιαῦδε. Τοῦτο δὲ τὸ ἕδωρ, ἕπερ ἐς τὴν πόλιν εἰσῆγετο, ἐς τρεῖς διελὼν μοῖρας κατῶρυχά τε βαθεῖαν κομιδῇ ποιησάμενος, ὀχετοὺς ἐτεκτῆνατο τρεῖς, τὸν ἕνα μὲν κάτω ἐς τῆς κατῶρυχος ταύτης τὰ ἔσχατα, κόπρῃ καὶ λίθοις καλύψας ἄχρ: ἐς τὰ τῆς κατῶρυχος μέσα· ἐνταυθὶ τε κρύψας τὸν δεύτερον, ὑπερθεὺν τὸν τρίτον ἐδείματο, ὑπὲρ γῆς τε ὕδα καὶ ὄρατὸν πᾶσιν ὥστε τριῶροφον κεκρυμμένως τὸν ὀχετὸν εἶναι. Ὡν περ οὐ ξυνέντες κατ' ἀρχὰς τῆς πολιορκίας Ῥωμαῖοι τοῦτον δὲ τὸν διαφανῆ ὀχετὸν διελόντες, ἐπίπροσθεν τε οὐκ ἐπεξαγαγόντες τὸν ἐπὶ θιῶρυχι πόνον, ἀλλὰ τοῦ ἔργου πρὸ τῆς ἐνθίνδε ἀπωλείας ἀποπαυσάμενοι, ᾄοντο ἐνδεῖν τοῖς πολιορκουμένοις τὸ ἕδωρ, σφαλίουσιν αὐτοῖς τὴν διάνοιαν τῆς παρὰ τὸ πονεῖσθαι ὀλιγωρίας. Τῆς δὲ προσεδρείας μηχανομένης, τῶν τινὰς κωλεμίῳν λαβόντες Ῥωμαῖοι ἔμαθον ἐκ τοῦ ὀχετοῦ τοῖς πολιορκουμένους ὑδρεύεσθαι. Καταρξάντες τοῖσιν τὸν χῶρον εὐρίσκουσι: τὸν δεύτερον ὀχετὸν ἐνταυθὶ πῃ ὕδα, καὶ τοῦτον διελόντες αὐτίκα ᾄοντο ταύτη

როდესაც ხოსრომ პეტრა აიღო და იქ მკველი რაზმი ჩააყენა, მან კარგად იცოდა, რომ რომაელები ყოველი ღონით ეცდებოდნენ მის გარემოცვას და მაშინვე დაუყოვნებლივ შეეცდებოდნენ წყალსადენის გადაჭრას, და ამიტომ მოისახრა შემდეგის წყალი, რომელიც ქალაქში შემოდის, სამ ნაწილად გააყო, საკმაოდ ღრმა თხრილი ამოიღო და ჩააშენა სამი მილი: ერთი ქვემოთ, თხრილის ძირში, რომელიც მან ნებვითა და ქვებით დათარა შუა თხრილამდე; აქვე მეორე მილი ჩადვა და დამალა, ხოლო ზედ მესამე დააშენა, მიწის ზემოთ და ყველასათვის დასახებავად. ამრიგად, არხი, ფარულად, სამსართულიანი გამოვიდა. თავდაპირველად, ალყა რომ შემოარტყეს, რომაელებმა ეს არ იცოდნენ და ის მილი რომ გადაჭრეს, რომელიც ჩანდა, მეტი კი აღარ გაუგრძელებიათ მუშაობა თხრილში, არამედ შეწყვიტეს მუშაობა, სანამ შემდეგ მილს მალწევდნენ, და ფიქრობდნენ, რომ ალყაშემორტყმულნი უწყლოდ დარჩნენ: შეცდომაში ჩავარდნენ იმის წყალობით, რომ მუშაობა უთავბოლოდ ჩაატარეს. გარემოცვა რომ გაგრძელდა, რომაელებმა ტყვედ ჩავარდნილი სპარსელებისაგან შეიტყვეს, რომ ალყაშემორტყმულები წყალსადენიდან ღებულბოდნენ წყალს. და, აი, მათ გათხარეს მიწა და აღმო-

πάσαν κατειργάσθαι τῶν πολεμίων τὴν δύναμιν, οὐδὲ τοῖς δευτέροις ἐν τῇ ἀπ' αὐτῶν διδασκαλίᾳ παιδευθέντες τὰ πρότερα. Ἐπει δὲ καὶ τὴν πόλιν ἐλόντες ἐκυρρέον, ὡσπερ μοι ἐρρήθη, ἐκ τοῦ ὄχρου τοῦ ὑδωρ εἶδον, ἐθαύμαζόν τε καὶ ἀπορίᾳ πολλῇ εἶχοντο. Τὰ δὲ γεγονόσ' παρὰ τῶν αἰχμαλώτων ἀκούσαντες, τῆς τε τῶν πολεμίων ἐς τὰ ἔργα ἐπιμελείας καὶ τῆς σφετέρως παρὰ τοὺς πόρους ἐλιγυρίας ὀπίσει τῶν πραγμάτων ἠσθάνοντο.

მტერს საქმეში და როგორი დაუდევრობით მოჰკიდებიან თვითონ მუშობდას.

Τοὺς μὲν οὖν αἰχμαλώτους ἀπαντας ὁ Βέσσα; εὐθύς βασιλεῖ ἐπεμφε, τὸν δὲ Πέτρας περιβόλον ἐς ἔδραφος καθεῖλεν, ὡς μὴ πράγματα οἱ πολέμοιοι σφίσιν αὐθύς παρέχονται. Καὶ αὐτὸν βασιλεὺς ἀποθροονίμενης τῆς ἀρετῆς ἐπήγεσεν ἐς τὰ μάλιστα καὶ τῆς ἐξουσίας, ὅτι τῇ δῶλον καθεῖλε τὸ τεῖχος (Haurg II, 549—551).

აჩინეს იქ მეორე მილი, მაშინვე გადაჭრეს ის და ფიქრობდნენ, რომ ამით მათ საბოლოოდ გასტყვეს მტრის ძალა, ისე რომ მეორეჯერაც წარსულის გაცვეთილმა მათ ვერაფერი ასწავლა: ხოლო როდესაც ქალაქი აიღეს და დაინახეს, როგორც ვთქვი, წყალსადენიდან მომდინარე წყალი, გაუკვირდათ და დიდ საგონებელში ჩავარდნენ. ტყვეებისგან რომ საქმის ვითარება მოისმინეს, მიხვდნენ ნაგვიანევედ, თუ რაოდენი სიბეჯითე გამოუჩენია თვითონ

ტყვეები ზესსამ ყველანი მეფეს გაუგზავნა მაშინვე, პეტრას ზღუდე კი მიწასთან გაასწორა, რომ მტერს კვლავ არ გაეჭირებინა საქმე რომაელებისათვის. შედემაც განსაკუთრებული ქება შეესახა მას ვაგაკაცობისათვის, რომელიც გამოიჩინა, და გონიერი ნაბიჯისათვის, რომ კედელი მთლად დაანგრია¹.

¹ არაქიელი გუთი ზესსა მონაწილეობას ღებულობს სპარსელთა წინააღმდეგ წარმოებულ სომხარ ოპერაციებში იმთავითვე. უკრ კედევ ანასტასის დროს (503 წელს) მას ვხედავთ — ფარსმან კოლბთან ერთად — ქალაქ ამილასთან წარმოებულ ბრძოლაში (BP I, 8; იხ. ზემოთ). იუსტინიანეს დროს იმ 531 წელს ბუზესთან ერთად მარტირიანოლისის მცველ რაზმებს ხელმძღვანელობს (BP I, 21). — 531 წლიდან 550 წლამდე ის უკვე სპარსეთის ფრონტზე კი აღარ არის, არამედ დასავლეთის ფრონტზე, იტალიაში, და გუთების წინააღმდეგ წარმოებულ ბრძოლებში იღებს მონაწილეობას; 546—547 წელს მტრის მოწოდების გამო ის რომიდან გამოიქცა. — 550 წელს, დაგისთვის გადაყენების შემდეგ, როგორც წინა XI თავშია მითხრობილი, მას ნიშნავენ magister militum per Armeniam და მისი სარდლობით ბიზანტიელთა ჯარი პეტრას აიღებს. შემდეგ ის შეანელებს თავის ყურადღებას სპარსელთა მიმართ და იმის ნაცვლად, რომ იბერიიდან ლახიკში გადასასვლელი გზები შეეკრა და სპარსელები არ შეეშვა

სპარსელების ბრძოლა არქემოპოლისის წინააღმდეგ
სკანდე, შოთაპანი და ვარდციხე

Μερισότης δὲ, θείσας μί τι
Πέτρας τε καὶ Πέρσας τοῖς τῆς
ἀπολελειμμένοις φλαύρον διὰ χρῆ-
νου μύκας ξυμψάιη, ἄρας παντὶ
τῷ στρατῷ ἐνταυθα ψει, ἐπει
αὐτὸν ὁ καιρὸς μετὰ τὴν τοῦ
χειμῶνος ὄραν ἐς τούτο ἐνήγει.
Μεταξὺ δὲ τὰ ξυμπεσόντα μαθὼν
ἀπαντα τῆς μὲν ἰδῶν ταύτης τὸ
παράπαν ἀπίσχετο, ἐν εἰδῶς ἔτ:

VIII 13. ხოლო მერმეროე,
რომელსაც ეშინოდა პეტრასა და
იქ დარჩენილ სპარსელებს დრო-
თა ვითარებაში ცუდი არაფერი
შეემთხვასო, მთელი თავისი ჯა-
რით იქით ვაემართა, როგორც
კი დრომ, ზამთრის გასვლის შემ-
დე, ამაში ხელი შეუწყო, მაგრამ
გზაში მან გაიგო ყველაფერი,
რაც მოხდა, და სრულიად შე-

ის გაემგზავრა პოპტოს და არმენიის ქალაქებში ხარკის შესაკრებად, რითაც ხელი შეუწყო სპარსელთა შეტრას ლახიკში (ამის შესახებ შემდეგს, XIII თავშია მოთხრობილი). ბესსას ასეთივე ვერცხლისმოყვარეობა აღნიშნულია აგრეთვე მისი ყოფნის დროს რომში, 546 წელს, როდესაც ის დაშფუთვულ ქალაქში, იმის მაგიერ რომ უარიცხავდნენ და ხალხს დაურთგოს გარედან მოშველქებული სურსათი, დიდ ფასებზე ჰყიდის მას სენატორებს (BG III [VII], 19, 14). — 551—554 წლებში, როგორც პროკოპიის ჰეგნოთ მოყვანილი თავებში და აგათიას ისტორიაშია მოთხრობილი, სპარსელები წარმატებით აახლებენ საომარ ოპერაციებს და, როგორც აგათია აგვიწერს, ბიზანტიელთა დამარცხებებს ლახიკში ლახთა მეფე გუბანი ბიზანტიელი სარდლების ვერცხლისმოყვარეობასა და უგუნურებას მიაწერდა. ამის შესახებ გუბანმა კიდევაც მოახსენა იუსტინიანეს, რასაც შედეგად მოჰყვა ის, რომ ბესსა 554 წელს გადაყენებულ იქნა თანამდებობიდან, მს კონება ჩამოართვეს და გადაასახლეს აღბანეთში. ისტორიკოსი აგათია ამის შესახებ წერს: «როდესაც რომაელები სამარცხენოდ გაიქცნენ და თავიანთი ბარგის ერთი ნაწილიც მტერს მიუტოვეს, ლახთა მეფემ გუბანმა, რომელსაც ასეთი სამარცხენო საჭმე შეუფერებლად მოაჩნდა და რომელსაც ეშინოდა, ვაი თუ ამის მეტი კიდევ რაიმე შეუფერებელი მოხდესო, მაშინვე აცნობა იუსტინიანეს ყველაფერი, ბრალს სდებდა სტრატეგოსებს და ყველაფერს, რაც მოხდა, მათ უგუნურებას მიაწერდა; განსაკუთრებით ამტყუნებდა ბესსას... ბესსას მიმართ. უკვე წინათაც წყარბოდა იუსტინიანე: ბესსამ რომ პეტრას ციხე აიღო, სანამ იქ შერანგოე ჩავიდოდა, საკირო იყო, რომ იბერიიდან გადმოსავალი ადგილები მაგრად ჩავეტა — მისთვის ხომ ნაცნობი იყო ამ ადგილების მდებარეობა — და ბარბაროსებისათვის შეუძლებელი გაეხდა აქ ლახიკის საზღვრებში გადმოსვლა, — მაგრამ მან არ შეასრულა ეს თავისი უგუნურების წყალობით, და ამის ნაცვლად მოიარა თავისი ხელპედიით ქალაქები და ხარკი მოკრიფა და, აი, მეფემ მოიგონა ყველაფერი ეს, როდესაც გუბანის შესთთვლილი გაიგო, და მაშინვე ირწმუნა: ამიტომ მან ბესსა გადააყენა თანამდებობიდან, გარდა ამისა ჩამოართვეა მას მთელი კონება და აბანგიაში გაგზავნა, რომ იქ დარჩენილიყო, სანამ მისთვის სხვა რამეს მოიფიქრებდა (A gathias III, 2: Dindorf, HGM-II 237—238; იხ. ჩვენი „გეოგრაფიკა“ ტ. III [1936]. გვ 44).

ὅθι ἐκτὸς ποταμοῦ Φάσιδος ἄλλο
 τι χωρίον Λαζοῖς ὅτι μὴ τὸ ἐν
 Πέτρᾳ οὐκ ἔν. Ἀναστρέψας δὲ
 καὶ κατάλαβὼν τὰς ἐξ Ἰβηρίας
 ἐπὶ γῆν τὴν Κολχίδα εἰσόδους,
 ἵνα ὅθι ὁ Φάσις διαβατός ἐστιν,
 αὐτὸν τε περὶ διαμείψας καὶ οὐχ
 ἤκιστα ποταμόν, ῥέοντα ὄνομα,
 οὐδὲ αὐτὸν ἐκείνη ναυσίπορον
 ὄντα τοῦ τε Φάσιδος ἐν δεξιᾷ
 ταύτῃ γενόμενος ἐπὶ πόλιν, Ἀρ-
 χαιόπολιν ὄνομα, ἣ πρώτη τε καὶ
 μεγίστη ἐν Λαζοῖς ἐστιν, ἐπήγε
 τὸ στράτευμα¹. Ἦσαν δὲ ὀλίγων
 χωρὶς ἱππεῖς ἅπαντες, καὶ αὐτοῖς
 ἐλέφαντες ὅκτὼ εἶποντο. Ἐφ' ὧν
 ὅθι ἔμελλον ἰστάμενοι: Πέρσαι: τοὺς
 πολεμίους ὡσπερ ἐκ πύργων κατὰ
 κορυφῆς ἐνθένδε βάλλαι: ὥστε
 εἰκότως ἂν τις Περσῶν τὴν ἐξ
 τοὺς πολέμους ταλαιπωρίαν τε
 καὶ ἐπιτέχνησιν ἀγαθῆν, οἷ γε
 τὴν ἐξ Ἰβηρίας² ἐς τὴν Κολχίδα
 ὁδὸν φέρουσαν, κρημνῶδες: τε
 νάπαις καὶ δυσχωρίαις λοχυῶδες:
 πανταχῶς ξυνηχομένην, ἕλαις τε
 οὕτως ἀμφιλαφῆς: καλυπτομένην,
 ὡς καὶ ἀνδρὶ εὐζώνῳ δοκεῖν ἀπό-
 ρευτον τὰ πρότερα εἶναι. Οὕτως
 ἄμαλῃ κατεστήσαντο ὥστε οὐχ
 ἔσον τὴν ἱππὸν αὐτῶν ὄλην πόνῳ
 οὐδενὶ ἐνθένδε ἵεναι, ἀλλὰ καὶ
 τῶν ἐλεφάντων ἔσους βούλωντο
 ἐπαγομένους ταύτῃ στρατῶν.
 Ἦλθον δὲ αὐτοῖς καὶ σύμμαχοι

ცვალა ეს გზა. რადგან კარგად
 იცოდა, რომ მდინარე ფაზისის
 იქითა მხარეს ლაზებს პეტრას
 გარდა სხვა არც ერთი დასახ-
 ლებული ადგილი არ მოეპოვე-
 ბოდათ, ის გაბრუნდა და დაიჭო-
 რა იბერიიდან კოლხიდის ქვეყა-
 ნაში გადასასვლელი ადგილები,
 სადაც ფაზისის გადასვლა შეიძ-
 ლება ფონში, გადალახა ეს მდი-
 ნარე ფეხით, გადალახა აგრეთვე
 მეთრე მდინარეც, სახელად რე-
 თნი — არც ეს არის იქ საწაოს-
 ნო — და ფაზისის მარჯვენა მხა-
 რეს რომ აღმოჩნდა, წაიყვანა
 ჯარი ერთი ქალაქის, არქეთმო-
 ლისის. წინააღმდეგ, რომელიც
 არის მთავარი და უდიდესი ქა-
 ლაქი ლაზების ქვეყანაში. ზოგი-
 ერთების გამოკლებით ყველანი
 ცხენოსნები იყვნენ და მათ რვა
 სპილო მიჰყვებოდა თან: მათ
 ზურგზე იდგნენ ხოლმე სპარსე-
 ლები და იქიდან, როგორც კოშ-
 კიდან, უშენდნენ მტერს თავში.
 ასე რომ მართლაც გაუკვირდ-
 ბოდა კაცს ომების დროს გა-
 მოაშკარავებული ამტანობა და
 მოხერხებულობა სპარსელებისა,
 რომლებსაც იბერიიდან კოლხი-
 დაში მიმავალი გზა, რომელიც
 ყველგან დაქანებული ნაპრალე-
 ბითა და დაბუჩქებული ძნელსა-
 ვალი ადგილებით იყო დასერილი
 და ისე დაფარული უღრანი ტყე-

¹ τὸ στράτευμα ξέμπαν μάλιστα I.

² Ἰβηρίας K.

ὄννοι: ἐκ τῶν Σαβείρων¹ καλο-
μένων διαχιλίοι: τε καὶ μύριοι.
Ἄλλὰ δείσας ὁ Μερμερόης μὴ ἐς
πληθος τοσοῦτον ὄντας οἱ βάρβα-
ροι οὗτοι μῆτε τ: αὐτῶ ὑπακούειν
ἐπαγγέλλονται ἐπιελίσσασιν, ἀλλὰ
καί τ: ἀνίκηστον ἐς τὸ Περσῶν
στράτευμα ὀράσασσι, τετραχισχι-
λίους μὲν ξυστρατεύεσθαι σφίσι
εἶπασε τοὺς δὲ λοιποὺς χρήμασι
πολλοῖς δωρησάμενος ἐς τὰ πά-
τρια ἦθη ἀφῆκεν ἰέναι. Ὁ δὲ
Ῥωμαίων στρατὸς διαχιλίοι: μὲν
καὶ μύριοι ἦσαν, οὐ μὴν ἀγηγε-
μένοι ἐς ταῦτ' ἀπαντες, ἀλλ' ἐν
μὲν τῶ ἐν Ἀρχαιοπόλει:² φυλακ-
τηρίῳ τριχιλίοι: ἦσαν, ὧν Ὀδό-
ναχός³ τε καὶ Βάβας⁴ ἦρχον,
ἀμφω ἀγάθοι: τὰ πολέμια· οἱ δὲ
ὅτι ἄλλοι ἐντὸς τῶν ἐκβολῶν πο-
ταμοῦ Φάσιδος ἐνοστρατοπεδεύ-
μενοι ἔμενον, ἐκεῖνο διανοούμενοι,
ὥστε ἦν πη ἐπισκήψη ὁ τῶν πο-
λεμίων στρατὸς, αὐτοὶ ἐνθ' ἐνδὲ
ἐξανιστάμενοι βοηθοῖεν θυνάμει
τῇ πάσῃ. Ἐρχον δὲ αὐτῶν Βενί-
λός τε καὶ Οὐλίγαγος⁵. Ξυνην δὲ
αὐτοῖς καὶ Οὐαράζης ὁ Περσαρμέ-
νιος, ἀρτι: ἐξ Ἰταλίας ἦκων. Ὡ-
σὴ Τζάνο:⁶ ὀκτακόσιοι: εἶπαντο.
Εἶσας γάρ, ἐπειδὴ τάχιστα τὴν
Πέτραν εἶλε, ποιεῖν μὲν ἔτι οὐδ' α-

ბით, რომ მსუბუქად დატვირ-
თულ კაცსაც კი გაუჭირდებოდა
წინათ იქ გავლა, ისე გაესწორე-
ბინათ, რომ არა თუ მთელმა
მათმა ცხენოსანმა ჯარმა გაიარა
იქ დაუბრკოლებლად, არამედ
სპილოებიც გაატარეს, რამდენიც
სურდათ, და ისე ილაშქრეს იქ.
მათთან მოვიდნენ მოკავშირე
პუნებოც, ეგრეთწოდებულ საბი-
რების ტომისა, თორმეტი ათასი.
მაგრამ მერმეორეს შეეშინდა, ვაო
თუ ამ ზარბაზნებმა, ასე მრავ-
ალრიცხოვანნი რომ არიან, რომ-
მელიმ ჩემი ბრძანების უჩინობა
მოინდომონ და საზარელი რამ
ჩაიდინონ სპარსელთა ჯარშით,
და მხოლოდ ოთხ ათას დართო
ნება მასთან ელაშქრათ, დანარ-
ჩენები კი დიდძალი ფულით და-
ასახეჭრა და თავიანთ სამშობ-
ლოში გაისტუმრა. რომელთა
ჯარი თორმეტი ათასი კაცისაგან
შედგებოდა და ყველანი ერთ
ადვილას კი არ ოყენენ თავმოყ-
რილნი, არამედ არქეოპოლისის
მცველ რაზმში სამი ათასი კაცი
იყო, რომელთაც ოღონაქე და
ბაბა მეთაურობდნენ, — საომარ
საქმეებში ორივე დახელოვნებუ-
ლი იყო; ხოლო დანარჩენები მდი-
ნარე ფაზისის შესართავთა აქეთ

¹ Σαβήρων Κ.

² αρχαία πόλις Κ.

³ ὀδοναχός L.

⁴ οὐλίγαγος L.

⁵ τζάνοι Κ.

⁶ ამ სარდლებიშ შესახებ იხ. ზემოთ BG VIII, 9 და იქვე შენიშვნა.

μῆ ἤθελεν, ἐς δὲ Ποντικὸς καὶ Ἀρμενίου¹ ἀποχωρήσας ἐπεμαλείτο ὡς ἔνι μάλιστα τῶν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς αὐτὸν πόριον, ταύτη τε τῆ σμικρολογία τὰ Ῥωμαίων αὐθις πράγματα ἐσφίλεν. Εἰ γὰρ εὐθύς τότε νενακρῶς, ἤπερ μοι εἰρηται, καὶ τῆν Πέτρην ἐλὼν ἐς τὰ Λαζῶν τε καὶ Ἰβήρων ἕρια ἦλθε καὶ τὰς ἐκείνην διαχωρίας ἐφράξατο, οὐκ ἄν, μοι ὅσχε², ἔτι

დაბანაკებულებიყვნენ იმ ანგარიშით, რომ, თუ სადმე მტრის ჯარი იერიშს მოიტანდა, ისინი იქიდან წარმომართულებიყვნენ საშველად მთელი თავისი ჯარით. ანათ მეთაურობდნენ ვენილე და ულიგაგე; მათთან იყო შეერთებული ვარაზიც, პერსარმენიელი, — ახლანს მოსულყო იტალიიდან, — და მას რეასი ჭანი ჰყავდა თან². რაც შეეხება ბეს-

¹ Ἀρμενίου: K.

² ეს ვარაზ არმენიელი 547—548 წელს რეასი ჭანიტურთ იტალიაში იხყოფება და გუთების წინააღმდეგ ბრძოლაში მოხაწილევას. იუსტიტიანე მეფემ გადაწყვიტა სხვა (ახალი) ჯარი გაეზახეა გუთებისა და ტუტილას წინააღმდეგ... პირველ ყოვლისა გაგზახეა მან ბაკურთ, ფირონის ძე (Πακοθριον τοῦ Φιροნიου), და სერგი, სოლომონის ძმისშვილი, მცოთოვადნი ჯარით. იტალიაში რომ ჩავიდნენ, მაშინვე შეუერთდნენ დანარჩენ ჯარს. შემდეგ კი გზავნის ვერეს სამსაღვრულიტურთ და ვარაზს, ტომით არმენიელს, რეასი <ჭანიოტრთ>. ბრინჯიხის ნაბლიბლად ტოტილამ ბრალია გაუმართა ვერეს, რომლის დროსაც 200 ერთლი დაიღუპა: დანარჩენებიცა და ვერეც დაიღუპბოდნენ, რომ ვარაზი არ მიშველებოდა: ცხოვალდები, რომლებითაც ვარაზი და მასთან მლოდი არმენიელები მოსცურავდენ, მიადგნენ მოულოდნელად იმავე ნაპირს, ტუტილამ რომ ეს დაინახა, იფიქრა, მტრის ჯარი დიდძალია, და მაშინვე გაბრუნდა» (BG III [VII] 27: Haury II, 416—418). პროკოპი კესარიელის აქ მოყვანილ მეწილეს წიგნის ნაწყვეტში ვარაზს თან ახლავს რეასი მეომარი (იგივე რაოდენობა განმეორებულა მერვე წიგნში, რაც უცილობელს ხდის, რომ ეს ერთი და იგივე ვარაზია, ტომით არმენიელი). ხოლო ერთგან ესენი არიან არმენიელები, მეთრე ადგილას კი მათი ტომობრიობა აღნიშნული ათ არის: *Θεοράδην Ἀρμενιον γενος ἔξοτακοσιος < > σιελει*. Haury „რეასის“ შემდეგ ტექსტში უმატებს „*Armenios*“. ხოლო ერთიყულ აპარატში აღნიშნავს: < *Armenios* > aut < *Tartaros* >, ხოლო, როგორც ვიცით, მერვე წიგნის ჩვენს ადგილას ყველა ხელნაწერი ერთბმად აღნიშნავს, რომ ვარაზს, რომელიც ახლანს დაბრუნდა იტალიიდან, რეასი ჭანი ახლდა თან, რამდენადც შეუძლებელია გადაწყვიტა შეუდომით აეხსნათ მერვე წიგნში „ჭანების“ დაწერა „არმენიელების“ ნაცვლად; ამდენად ადვილი წარმოსადგენია, რომ გადაწყვიტი მეწილეს წიგნის იმ ადგილას, სადაც მოხსენებულია იყო ვარაზი, ტომით არმენიელი, იგულისხმებდა, რომ რეასი კაცი. რომელიც არმენიელ ვარაზს თან ახლდა, „არმენიელი“ იქნებოდა. ამრიგად პროკოპის ტექსტში BG III (VII), 27 *Armenios*-ს მაგიერ უნდა აღვადგინოთ *Tartaros*.

იგივე ვარაზი უნდა იყოს, 558 წელს რომ ლაშქრობს მისიმიელთა წინააღმდეგ. ჯარის უფროსობა ჩააბარეს ვარაზ არმენიელსა და ფარსანტ კოლბს

Περσῶν στρατεύματα ἐς Λαζικὴν ἔξει. Ἦν δὲ ὁ στρατηγὸς οὗτος τὸν πόνου τούτου ἐλιχωρήσας μόνον οὐχὶ τοῖς πολεμίοις Λαζικὴν αὐτοχειρὶ παραδέδωκε, τῆς ἐκ βασιλείας ὀργῆς ὑλὴν φροντίσας. εἰκόθε: γὰρ Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἐπιχωρεῖν τὰ πολλὰ τοῖς ἄρχουσιν ἀμαρτάνουσι, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἔς τε τὴν δίαυτων καὶ τὴν πολιτείαν ἐκ τοῦ ἐπὶ πλείστον παρανομοῦντες ἤλπιοντο.

და დაეცვა იქაური ძნელსავალი აღგილები, სპარსელთა ჯარი, ჩემი აზრით, ლაზიკეში ველარ შემოვიდოდა. ამის ნაცვლად კი სტრატეგოსმა დაუდევრობა გამოიჩინა ამ საქმისადმი და თითქმის საკუთარი ხელით ჩააბარა მტერს ლაზიკე და ნაკლებად იფიქრა მეფის რისხვაზე. იუსტინიანე მეფე, ჩვეულებრივ, თავის სარდლებს ბევრ შეცდომას აპატიებებს ხოლმე, და ამიტომაც არის, რომ ისინი ხშირად როგორც კერძო, ისე სახელმწიფო საქმეში, უკანონობას სჩადიან.

Ἦν δὲ Λαζῶν φρουρὰ ὄνο κρὸς αὐτοὺς μάλιστα τοῖς Ἰβηρίας ὄρεισι, Σκάνδα τε καὶ Σαραπανίς. Ἄπερ ἐν δυσχωρίαις κείμενα χალκαίς τισι: καὶ ὄλωθ' ὀνομασίαις ὀνομασθέντα ὑπερφυσίῳ ὄντα ἐτύγγανε. Ταῦτα Λαζοὶ μὲν τὸ παλαιὸν πόνῳ πολλῶν ἐφρουροῦν, ἐπεὶ ἐνταῦθα τῶν ἐθνοδύμων τὸ παράπαν οὐδὲν φύεται, ἀλλὰ φέροντες ἄνθρωποι ἐπὶ τῶν ὄμων τὰ ἐπιτήθεια ἐσκαμιζόντο. Βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς¹ κατ'

სას, როგორც კი მან პეტრა აიღო, მეტი აღარ ისურვა ბრძოლა და პონტიელებსა და არმენიელებში გაემართა და ცდილობდა რაც შეიძლება მეტი შემოსავალი აეღო აქაური მიწიწყლიდან: ამ გაუმადლობით რომაელთა საქმეები კვლავ გააფუჭა. ის რომ მაშინვე, როდესაც გაიმარჯვა, როგორც ვთქვი, და პეტრა აიღო, ლაზებისა და იბერიების საზღვრებზე მოსულიყო

და დაეცვა იქაური ძნელსავალი აღგილები, სპარსელთა ჯარი, ჩემი აზრით, ლაზიკეში ველარ შემოვიდოდა. ამის ნაცვლად კი სტრატეგოსმა დაუდევრობა გამოიჩინა ამ საქმისადმი და თითქმის საკუთარი ხელით ჩააბარა მტერს ლაზიკე და ნაკლებად იფიქრა მეფის რისხვაზე. იუსტინიანე მეფე, ჩვეულებრივ, თავის სარდლებს ბევრ შეცდომას აპატიებებს ხოლმე, და ამიტომაც არის, რომ ისინი ხშირად როგორც კერძო, ისე სახელმწიფო საქმეში, უკანონობას სჩადიან.

ლაზთა ორი ციხეა ზედ იბერიის საზღვრებთან, სკანდა და სარაპანიისი: ისინი მდებარეობენ მკაცრსა და ნეტად ძნელსავალ აღგილებში და ძნელად თუ მიუღვება იმათ კაცი. ამ ციხეებს ლაზები ძველად დიდი გაჭირვებით იკავებდნენ, რადგან იქ საზრდო სრულიად არათერო მოდის და ადამიანებს ზურგით უზღებოდათ იქ სურსათის მიტანა. იუსტინიანე მეფემ ამ ომის დასაწყისში გააძევა ლაზები იქიდან და რომაელ

რომელნიც დანარჩენ თანამოლაშქორებს არც საეჭვადითა და არც სხვა ღირსებით აღუმატებოდნენ: პირობით, ზოგიერთზე დაბლაც კი იდგნენ. ერთი, ვარახი. ლონგოსად ითვლებოდა, მეორე კი ლაზთა მეფის კარის რაზმებს უფროსობდა: მაგისტროსი იყო თანადებობით (A g r a t h i a s, IV, 13: „გეოგრაფიკა“ III, 156).

¹ Ἰουστινός Η α η γ. ზღრ. ზემოთ BP I. 12.

ἀρχὰς τοῦδε τοῦ πολέμου Λαζοὺς ἀναστήσας ἐνθὲνδ᾽ Ῥωμαίων φρουρὰν στρατιωτῶν κατεστήσατο. Οἱ δὲ ἢ οὐ πολλῶ ὕστερον, πιεζόμενοι τῶν ἀναγκαίων τῆ ἀπορίᾳ, τὰ φρούρια ταῦτα ἐξέλιπον, ἐπεὶ αὐτοὶ μὲν ἐλύμοις ἀποζῆν ὡσπερ οἱ Κόλχοι: ἐς κλαίει χρόνον, οὐκ εἰσὼδες σφίσι, ὡς ἤμιστα εἶχον, Λαζοὶ δὲ αὐτοῖς μακρὰν ὁδὸν παρεσόμενοι: φέροντές τε τὰ ἐπιτήδεια πάντα οὐκέτι ἀντείχον. Πέρσαι δὲ αὐτὰ καταλαμβάνοντες ἔσχον. Ἐν τε ταῖς σπονδαῖς αὐτὰ Ῥωμαῖοι ἀπέλαβον τὰς ἀντιθέσεις Βόλου τε τοῦ φρουρίου καὶ τοῦ Φαραγγίου¹ πεποιημένοι, ὡσπερ μοι ταῦτα ἐν τοῖς ἐμπροσθεν λόγοις πάντα ἐρρήθη. Λαζοὶ μὲν οὖν ταῦτα τὰ φρούρια ἐς ἔδαφο: καθεῖλον, ὡς μὴ αὐτὰ Πέρσαι ἐπιτείχιμα κατα σφῶν ἔχουσιν. Πέρσαι δὲ αὐτῶν θάτερον, ὅπερ Σκάνδα καλοῦσιν, αὐθι: οἰκοδομησάμενοι: ἔσχον, ἔ τε Μερμερόης: ἐπίπροσθεν ἴγχε τὸν Μίθων στρατῶν.

Ἦν δὲ πόλις ἐν τῷ πεδίῳ, Ῥοδόπολις ὄνομα, ἧπερ ὑπηγίαζε πρώτη τοῖς ἐς τὴν Κολχίδα ἐξ Ἰβηρίας² ἐσβάλλουσιν, εὐέφοδος: τε καὶ ἐπιμαχωτάτη ἐς τὰ μύ-

ჯარისკაცთა რაზმი ჩააყენა, მაგრამ ესენი ცოტა ხნის შემდეგ იძულებული იყვნენ, სურსათის ნაკლებობის გამო, ეს ციხეები დაეტოვებინათ, რადგან ვერ აიტანეს ქვრივით საზრდოობა დიდი ხნის განმავლობაში: კოლხები ხომ ამით იყვებებოდნენ, რომელებსიტვის კი ეს უჩვეულო იყო³; ლაზებმა კი შორი გზიდან ყველა ამ სურსათის მოტანას უკვე ვეღარ გაუძლეს. ამიტომ ეს ციხეები სპარსელებმა აიღეს და ჰქონდათ, ხოლო ზავის დადებისას რომელებმა ისინი დაიბრუნეს და სამავგიეროდ ბოლონის ციხე და ფარანგიონი მისცეს: ყველაფერი ეს ჩემ მიერ მოთხრობილია წინა წიგნებში. ლაზებმა, თავის მხრივ, ეს ციხეები მიწასთან გაასწორეს, რათა სპარსელებს ისინი მათ წინააღმდეგ არ გამოეყენებინათ საყრდენ სიმაგრეებად. ერთი მათგანი, რომელსაც სკანდას უწოდებენ, სპარსელებმა შემდეგ კვლავ ალაგინეს, და იქ ჩადგნენ, და მერმეროემაც წინ წამოიყვანა მიღთა ჯარი.

დაბლობში ერთი ქალაქი იყო, სახელად როდოპოლისი, რომელიც ყველაზე უწინარეს ხელბოლდა ვზაზე იბერიიდან კოლხიდაში შემოსულთ; აღვიღმისად-

¹ ბόλον τε τὸ φρούριον καὶ τὸ φαραγγίον K.

² ἰβηρίας K.

³ შტრ. ხვმოთ BI' 1, 12.

ლისა. Διὸ δὴ αὐτὴν οὐ πολλῶν¹
 πρότερον δείσαντες Ἀσῆοι τὴν
 Περσῶν ἔφοδον εἰς ἔδαφος καθιέ-
 λον. Ὅπερ ἔπει οἱ Πέρσαι: ἔμαθον,
 ἐνθὺν Ἀρχαιπόλεως ἦσαν. Ἰνὸς
 δὲ ὁ Μερμερόης τοὺς πολεμίους
 ἀμφὶ τὰς ἐκβολὰς ἐνοστρατοπε-
 δεύεσθαι ποταμοῦ Φάσιδος ἐπ'
 αὐτοὺς ἤλαυνεν. Ἄμεινον γάρ οἱ
 ἔδοξεν εἶνα: τούτους πρότερον
 ἐξελόντ': οὕτω δὴ εἰς τῆς Ἀρχαι-
 πόλεως τὴν πολιορκίαν καθίστασ-
 θαι, ὡς μὴ ὄπισθεν αὐτοὶ ἰόντες
 κακουργήσωσι τὸ Περσῶν στρα-
 τευμα. Ὡς ἀγγοτάτω δὲ τοῦ Ἀρ-
 χαιπόλεως περιβόλου γενόμενος
 ἡσπάσατο ἐρεσχελθὼν τε τοὺς
 ταύτη Ῥωμαίους, καὶ τι γεανει-
 σάμενος ὡς αὐτίκα δὴ μάλα ἐπα-
 νήξει: σφίσι. Βουλομένη γάρ οἱ
 αὐτῷ ἔφασκεν Ῥωμαίους τοὺς
 ἄλλους προσεπειθῆν πρότερον, οἱ
 δὴ ἐνοστρατοπεδεύονται: ἀμφὶ πο-
 ταμὸν Φάσιν. Οἱ δὲ ἀποκρινάμε-
 νοι ἰέναι μὲν αὐτῶν ἐκέλευον ὀπη-
 βούλοιτο, ἰσχυρίσαντο μὲντο: ὡς,
 ἦν τοῖς ἐκείνη Ῥωμαίοις ἐντόχη,
 οὐ μὴ ποτε αὐτοῖς ἐπανήξει. Ταῦ-
 τα ἔπει οἱ τοῦ Ῥωμαίων στρατοῦ
 ἄρχοντες ἔμαθον, κατωρρώθησάν
 τε καὶ ἦσσαν οἰόμενοι εἶναι ἢ
 φέρειν τῶν ἐπιόντων τὴν δύναμιν
 εἰς τὰς σφίσι παρεσκευασμένας
 ἀκράτους ἐμπάντας ποταμὸν Φάσιν
 διεπορθμεύσαντο ἅπαντας, τῶν
 σφίσι παρόντων ἐπιτηδείων, ὅτα

გომი იყო და იერიშის მიტანაც
 სრულიად არ იყო ძნელი. ამი-
 ტომ ლაზებმა ის ამას წინათ
 მიწასთან გაასწორეს. რადგან
 ეშინოდათ სპარსელთა შემოსე-
 ვისა. სპარსელებმა რომ ეს გაი-
 გეს, მაშინვე არქეოპოლისი-
 საკენ გაემართნენ. მერმეოემ
 რომ შეიტყო, მოწინააღმდეგენი
 მდინარე ფაზისის შესართავ-
 თან დაბანაკებულანო, გაემართა
 მათ წინააღმდეგ. ის უმჯობესად
 თვლიდა ჯერ ესენი გაენადგურე-
 ბინა და ისე შემოერტყა ალყა
 არქეოპოლისისათვის, რათა ისი-
 ნი ზურგში არ მოქცეულიყვნენ
 და სპარსელთა ჯარისათვის ზიან-
 ი არ მიეყენებინათ. არქეოპო-
 ლისის ზღუდეს რომ მიუახლოვდა,
 გამაღიზიანებელი დაცინვით მი-
 ესალმა იქ მყოფ რომაელებს და
 რალაც ყმაწვილური თავხედობით
 გადაჰკრა, მალე მოგიბრუნდებით
 თქვენო: მინდა ჯერ დანარჩენ
 რომაელებს მივესალმო, რომელ-
 ნიც მდინარე ფაზისის მახლობ-
 ლად დაბანაკებულანო, უთხრა
 მათ. მათაც უმასუხეს, წადი სა-
 დაც გინდაო, მაგრამ დაბეჯითე-
 ბით უმტკიცებდნენ: თუკი იქაურ
 რომაელებს შეეყრები, ვერასო-
 დეს ჩვენთან ველარ დაბრუნდე-
 ბიო. როდესაც რომაელთა ჯარის
 მთავრებმა ეს გაიგეს, ძალიან
 შეეშინდათ და, რადგან მათი
 აზრით ისინი იმდენად ჩამორჩე-

¹ ოს ჩანატლებულია ჯამოცემველთა მიერ; ზელნაწერებში: πολλῶν.

ιαν διακομίζεσθαι οἷοί τε ἦσαν, ἐν
 ταις ἀκάτοις ἐνιθέμενοι, τὰ δὲ
 ἄλλα ἐς τὸν ποταμὸν ἐμβεβλήμε-
 νοι, ὅπως μὴ αὐτοῖς οἱ πολέμοι
 τρυφᾶν θύωνται. Γενόμενος οὖν
 Ἰνταθὺα παντὶ τῷ στρατῷ ἡ Μερ-
 ιρόης οὐ πολλῶ ὑστερον, ἐρη-
 κὼν τε παντάπασιν ἰδὼν τὸ τῶν
 τολεμίων στρατόπεδον ἵσχυρὰ
 τε καὶ ἀπορούμενος ἐδοσφορεῖτο,
 λάστας τε τὸ Ῥωμαίων χιρ-
 αῖα καὶ τῷ θυμῷ ἕξων ἀνέ-
 τρεφεν αὐτίκα καὶ τὸ στρα-
 τῆμα ἐπὶ τὴν Ἀρχαιοπόλιν ἦγε
 Παιργύ II, 552—557).

და მძიმე მდგომარეობაშიც ჩავარდა. მან გადასწყვა რომელითა სად-
 გომები და ბრახისაგან გულგასიყვებული მაშინვე გაბრუნდა და
 არქეოპოლისის წინააღმდეგ წაიყვანა ჯარი.

ბრძოლა არქეოპოლისთან

Καίται δὲ Ἀρχαιοπόλις ἐπὶ
 λόφου τινὸς σκληροῦ ἐσάγαν, καὶ
 ποταμὸς αὐτὴν παραρρεῖ ἐξ ὄρων
 κατωῶν, ἅπερ τῆς πόλεως καθύ-
 περθέν ἐστὶ. Πύλαι δὲ αὐτῆ αἰ-
 μὲν κάτω εἰσὶ, φέρουσαι παρὰ τοῦ
 λόφου τὴν ὑπώρειαν, οὐκ ἀπρό-
 σοδοί μόντοι, ἀλλ' ἔσον ἀνοδὸν
 ἐκ τοῦ πεδίου τινὰ ἐς αὐτάς· οὐχ
 ἄμαλῃ εἶναι· αἰ δὲ ἀνω ἐς τὸ
 κρημνῶδες· ἐξάγουσαι [αὐτάς] δυσ-
 πρόσοδοι ἐσάγαν εἰσὶ. Χῶροι γὰρ
 λοχυμῶδεις πρὸ τούτων τῶν πυλῶν
 εἰσὶν, ἐπὶ πλείστον διήκοντες.
 Ἐπεὶ τε ὑδατος ἄλλου τοῖς τῆδε
 φηκημένοις οὐδαμῇ μέτεστι, τειχῆ
 δύο ἐνθένδε οἱ τὴν πόλιν διαιμά-

ბოდნენ მტერს, რომ შემომტევეთა
 ძალას ვერ გაუმკლავდებოდნენ,
 ჩახსდნენ გამზადებულ ნავებში-
 და ყველანი მდინარე თახისის
 მეორე მხარეს გადავიდნენ; იმ
 სურსათიდან, რომელიც თან
 აქონდათ, ნავებში ჩაალაგეს იმ-
 დენი, რამდენის გადატანასაც
 შესძლებდნენ, ხოლო დანარჩენი
 მდინარეში გადაყარეს, რათა
 მტერს იმით არ მოეღბინა. ცოტა
 ხნის შემდეგ მერმეროეც მივიდა
 იქ მთელი თავისი ჯარით და,
 სრულიად დაცოიელებული რომ
 დაინახა მტრის ბანაკი, ეწყინა

და დაიწყო მტრის ბანაკი, ეწყინა

BG VIII, 14. არქეოპოლისი
 მდებარეობს ერთ მეტად ქუშ
 სერზე და მას ჩამოუდის მდი-
 ნარე, რომელიც ქალაქის შემოთ
 აღმართული მთებიდან ჩამოდის.
 ერთი კარი აქვს ქვემოთ, სერის
 ძირისაკენ რომ ვადის; ის, მარ-
 თალია. მიუწვდომელი არაა. მაგ-
 რამ, მისკენ რომ აღიხარ დაბლო-
 ბის მხრით, ის აღვთლი სწორი
 არ არის. მეორე კარი კი ციცაბო
 აღვილას ვადის და ის ძალიან
 ძნელი მისასვლელია: ამ კარის
 წინ აღვილი ბუჩქნარიათა კარგა
 დიდ მანძილზე. რადგან იქაურ
 მცხოვრებლებს სხვა წყალი არ-
 საიდან არა აქვთ, ქალაქის ამზე-

μενοι ἄχρι ἐς τὸν ποταμὸν ἐτακ-
τήναντο, ὥπως ἂν σφίσιν ἐν τῷ
ἀσπάλῃ τὸ τοῦ ποταμοῦ ὕδωρ
ἄρῆσθαι δυνατόν εἴη.

Μερμερότης εὖν παντὶ σθένει
τειχομαχεῖν ἐνταῦθα σπουδάζων
τε καὶ διατεινόμενος ἔποιε: τὰδε.
Πρῶτα μὲν τοῖς Σαρξείροις¹ ἐπιγ-
γεῖλα χρισὺς πικμπληθεῖς ἐργά-
ζεσθαι, οἷους ἂν φέρειν ἀνθρώ-
ποι: ἐπὶ τῶν ὤμων θύακτοι εἶεν,
ἀκαὶ μηχανὰς μὲν τὰς συνειδη-
μένας τρόπων οὐδεν: ἐς Ἀρχαιο-
πόλεως τὸν περίβολον ἐπάγεισθαι
εἶχε, κατὰ τὸν τοῦ ἕριου πρό-
ποδα κείμενον, ἴκηκῶσι δὲ ὄσα
τοῖς Ῥωμαίων ἐνοπόνθοις Σαρξεί-
ροις¹ ἀμφὶ τὸ Πέτρας τείχος
ἐργασθεῖη οὐ πολλῶ ἔμπροσθεν,
καὶ τοῖς ἐπινενσημένοις ἐπόμενος
τῆν ἐκ τῆς πείρας ὠφέλειαν
ματῆσι. Οἱ δὲ τὰ ἐπαγγελλόμενα
ἔποιουν, χρισὺς τε αὐτίκα συ-
νοὺς ἐτακτήναντο, ἡπέρ μοι ἔναγ-
χος Ῥωμαίοις εἰργάσθαι: Σαρξεί-
ρους² ἐρρήθη. Ἐπειτα δὲ τοὺς
μὲν Δολομίτας³ καλουμένους κατὰ
τῆς πόλεως τὰ κρημνῶδη στέλλε:
ἐνοχλεῖν ἐπιστείλας τοὺς ταύτη
πολεμίους θυνάμα: τῆ πάση. (Ὁ
δὲ Δολομήται⁴ ἔντοι βάρβαροι μὲν
εἰσιν, ἠκημένοι: ἐν Πέρσαις μέσσις,
οὐ μὴν κατήχοσι: γεγόνασι βασι-
λέως τοῦ Περσῶν πρόποτε: ἱερυ-

ნებლებს ორი კედელი⁵ აუგოით
იქ, სერიდან მდინარემდე, რათა
მათ თავისუფლად შესძლებოდათ
მდინარის წყლის ამოტანა.

რადგან მერმეროე მოწადინე-
ბული იყო და ცდილობდა მთელი
თავისი ძალით პევეთოდა აქ ზღუ-
დეს, შემდეგნაირად მოიქცა. პირ-
ველ ყოვლისა საბირებს უბრძანა
გაეკეთებინათ კრიოს მანქანები,
კარგა ბლომად, და ისეთები, რო-
მელთა ტარებასაც შესძლებდნენ
ჯარისკაცები მხრებზე. რადგან
ჩვეულებრივი მანქანების მოტა-
ნას ვერავითარ შემთხვევაში ვერ
შესძლებდა ის არქეოპოლისის
ზღუდესთან, რომელიც მთის ძირ-
ში მდებარეობდა: მას კი სმენო-
და, რაც რომაელთა მოკავშირე
საბირებს მოემოქმედათ პეტრას
ზღუდესთან ცოტა ხნის წინათ,
მისდია გამომგონებელთა კვალს
და სურდა ეს გამოცდილება გა-
მოეყენებინა. მათაც ბრძანება შე-
ასრულეს, უმაღვე ააგეს უამრავი
კრიო იმნაირადვე, როგორც —
შემოთქმულისა არ იყოს — ამის
წინ აუგეს საბირებმა რომაელებს.
შემდეგ ის გზავნის ეგრეთწოდე-
ბულ დოლომიტებს ქალაქის და-
ქანებულ ადგილებსაც და ავა-
ლებს მათ მთელი თავიანთი ძა-
ლით შეივიწროონ იქ მყოფი მო-
წინააღმდეგეები. ეს დოლომიტე-

¹ σαξήρους K. ² σαξήρους K, σαξείρους L. ³ δολομήτας L. ⁴ δολομήται L.

⁵ ასეთ ორ კედელს ხ. ო ბ ბ ე ლ ი ა ნ ი უწოდებს „სთანაო“-ს: ეს ან ი ს — ორ-
კეტი კედელი ზღუდესთან, რომლისა საშუალ კაცმა გაიაროს ფოლოტიკის მსგავსად
და ს ა ბ ა ნ ო მის ბანისასა ადგილი, რომელსა განმზღვრებულ უწოდენა (s. v. ბანისა).

μένοι γὰρ ἐν ἔρεσιν ἀποτόμοις τε καὶ θλίψι ἀβάτοις αὐτόνομοι: ὄντες ἐκ παλαιοῦ διαγεγόνασιν ἐς τὴνδε τοῦ χρόνου μισοθαρνοῦντες δὲ ἀεὶ συστρατεύουσι Πέρσαις ἐπὶ πολεμίους τοὺς σφετέρους ἰουσι. Καὶ παῖδοί μὲν εἰσιν ἅπαντες, ξίφος τε καὶ ἀσπίδα φέρων ἕκαστος καὶ ἀκόντια ἐν ταῖς χεραὶ πρία. Θεῖν δὲ λίαν ἐν τε τοῖς κρημνοῖς καὶ τῶν ὄρων ταῖς ὑπερβολαῖς ἐξεπίστανται, ὥσπερ ἐν πεδίῳ ὑπὲρ. Καὶ διὰ τοῦτο Μερμερόης αὐτοὺς πᾶσι τε:χομαχεῖν ἔταξεν, αὐτὸς δὲ παντὶ τῷ ἄλλῳ στρατῷ ἐπὶ πύλας τὰς κάτω τοὺς τε κριούς καὶ τοὺς ἐλέφαντας ἐπαγόμενος ἔει. Οἱ μὲν οὖν Πέρσαις ἔξιν τοῖς Σαβείροις ἐς τὸ τεῖχος συχὰ βᾶλλοντες, τοῖς τε τοξέμασι: καλύψαντες τὸν ταύτη ἀέρα, οὐ μακρὰν που ἐγένοντο ἀναγκάσαι τοὺς ἐνταῦθα Ῥωμαίους ἐκλιπεῖν τὰς ἐπάλξεις. Οἱ δὲ Δολομίται τὰ δοράτια ἐκ τῶν κρημνῶν ἐκτὸς τοῦ περιβόλου ἐσακοντίζοντες πολλὰ ἔτι μάλλον τοὺς κατ' αὐτοὺς πολεμίους ἐλύπου. Πανταχόθεν: τε Ῥωμαίους τὰ πράγματα πονηρὰ τε καὶ κινδύνων ἔμπλεα ἐγεγόνε, ἔσχατα ἐσχάτων κακὰ πάσχουσι.

ბო ბარბაროსება არიან და სპარსეთის შიდა ადგილებში მოსახლეობენ, მაგრამ არასდროს არ ყოფილან სპარსთა მეფის ქვეშევრდომები. ისინი ციკაბოსა და სრულიად მიუვალ მთებში დაფუძნებულან და ძველითგანვე ვიდრე დღეინდელად დღემდე თვითთავადობა შეუხარჩუნებიათ: ხოლო, როგორც დაქირავებული ჯარისკაცები, ისინი მუდამ ლაშქრობდნენ სპარსელებთან ერთად მათი შტრების წინააღმდეგ. ისინი ყველანი ქვევითად იბრძვიან, თითოეული მთგანი ატარებს მახვილსა და ფარს და ხელში სამი ხელშუბა უჭირავს. ისინი მარდად ხტიან როგორც კლდეებსა და შთის მწვევრვალეებზე, ისე ტრიალ შინდორზე¹. ამიტომაც მერმერომე აქ უბრძანა მათ იერიშის შიტანა, თვითონ კი მთელი დანარჩენი ჯარით წაუძღვა კრიოს მანქანებსა და სპილოებს და ქვემო კარისაკენ ვაემართა. სპარსელებმა საბირებთან ერთად ხშირ-ხშირად დაუშინეს კედელს და ისრებით შტვერი აადინეს იქაურობას, ისე რომ ცოტა ღა აკლდათ კინაღამ აიძულეს იქ მყოფი რომაელები დაეტოვებინათ კომუკები, ხოლო დოლომიტებმა კლდე-

¹ დოლომიტები, შთიანი ადგილების მცხოვრებლები, ბინადრობდნენ სპარსეთსა და მეკობრეების შუა. აგათანას მოწმობით (III, 17) დოლიმიტები (Δολομίται) წარბოადგენენ იმათ შორის, ვინც მდინარე ტიგროსის იქით მოსახლეობენ სპარსეთის საზღვრებთან, უდიდეს ვრს და სალიან მანაცო მებრძოლნი არიან...ა. ისინი დაქირავებული ჯარისკაცების სახით მსახურებდნენ სასანიდთა ჯარში, შეძლებდნენ აგრეთვე არაბთა ჯარშიაც (იხ. Weisshach: RE IV 2432—83).

ებიდან შუბაკები დაუშინეს ზღუდის შიგნით და კიდევ უფრო მეტი ზარალი მიაცენეს პირდაპირ მყოფ მტერს. რომაელთა საქმეები ყველგან გაფუჭდა და საფრთხეში ჩავარდა: ისინი უკიდურეს ვაჭირებაში აღმოჩნდნენ.

Τότε δὴ Ὀδόνυχός τε καὶ Βάβας, εἶτε ἀρετὴν ἐνδεικνύμενοι εἶτε τῶν στρατιωτῶν ἀποπειράσθαι βουλόμενοι, ἢ καὶ τι αὐτοὺς φεῖον ἐκίνησεν, εἶασαν μὲν τῶν στρατιωτῶν ὀλίγους τινάς, οἷς δὴ ἐπέστελλον ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων τοὺς τε:χομαχοῦντας ἀμύνασθαι, τοὺς πλείστους δὲ ξυγκαλέσαντες βραχεῖάν τινα παρακάλειυσιν ἐποίησαντο (H a u r y II, 557—559, 19).

Τοσαῦτα Ὀδόνυχός τε καὶ Βάβας παρακάλειυσάμενοι: τὰς τε πύλας ἀνέφθγον καὶ τὸ στράτευμα θρόμῳ ἐξήγγον, ὀλίγων ἀπολαλεϊμμένων ἐνταῦθ' ἰνῶν ἐξ αἰτίας το:σθε. Τῶν τ:ς Δαζῶν τῆ προ:τεραιζ, λόγιμος μὲν ὦν ἐν τούτῳ τῆ ἔθνει, ἐν Ἀρχαιοπόλει: δὲ φηκημένος, ἔπρασσε πρὸς Μερμερόην ἐπὶ τῆ πα:τρ:δι: προδοσίας πέρ:. Ὁ δὲ οἱ ἄλλο οὐδὲν ἐπήγγელσε χαρ:ίσεισθαι Πέρσαις, πλὴν γέ δὴ θπως, ἡνίκα ἐς τε:χομαχί:αν καθ:ο:στῶντα:, τὰ οἰκία ἐμπρήστη λάθρα, ἔγηθα δ' τε σίτος καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἐπιτηδείων ἀπέκει:το. Ἐπέ:τελλε δὲ ταῦτα, θυσίῳ γενήσεσθαι τὸ ἔτερον λογι:άμενος: ἢ γὰρ Ῥωμαίους περὶ τὸ πῦρ τούτο σπουδάζοντές τε καὶ διατ:ρ:βήν ποιουμένους ἐνθῶσειν σφίσι: κατ' ἐξουσί:αν ἐπιβ:ταῦσιν τὸν περιβ:

მაშინ ოდონაქემ და ბაბამ — სივაეტაკე გამოიჩინეს თუ ჯარისკაცთა გამოცდა უნდოდათ, თუ რამ საღმრთო ძალამ აამოძრავებოდა ისინი — რამდენიმე ჯარისკაცი დაიბარეს და დაავალეს მათ კბილანებიდან მოეგერიებინათ მოიერიშენი, ხოლო დანარჩენი ჯარისკაცები შეკრიბეს და მიმართეს მათ მოკლე მოწოდებით...

ასე მოუწოდეს ოდონაქემ და ბაბამ, გააღეს კარები და რბენით გაიყვანეს ჯარი, რამდენიმე ჯარისკაცი კი იქ დასტოვეს შემდეგი მიზეზის გამო. წინა დღით ერთი ლაზი, — ლაზებს შორის წარჩინებული, — რომელიც არქეპოპოლისში ცხოვრობდა, მოლაღატურად შეუთანხმდა მერმეროეს, რომ ის თავის სამშობლო ქვეყანას გასცემდა. მერმეროემ დაავალა მას მხოლოდ შემდეგი სამსახური გაეწია სპარსელებისათვის: როდესაც ისინი იერიშს მიიტანდნენ კედელზე, ჩუმაღ წაეკიდა ცეცხლი სადგომებისთვის, სადაც პური და სხვა სურსათი იყო მოთავსებული. ეს დაავალდა მისცა მას, რადგან ფიქრობდა, რომ ორში ერთი მოხდებოდა: რომაელები ან ამ ცეცხლს მოუვლიდნენ და ამაში გართულ-

λου, ἢ τειχομαχοῦντας ἀποκρούεσθαι: βουλομένους Πέρσας ταῦτα δὴ τὰ εἰκία ἐν ἀλιγοῦσιν ποιήσεσθαι: καιομένων δὲ τῷ τέρῳ τούτῳ τῶν τε σίτου καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδεύων πόνῳ σφάς οὐθενὶ πολιορκίᾳ ἐν χρόνῳ ἄλιγοι Ἀρχαιοπολιν ἱξαιρήσαν. Τοιαύτη μὲν γνώμη ἔ Μερμερότης: τούτῳ δὲ τῷ Ἀχιλῆϊ ταῦτα ἐπέστελλεν ἔ δὲ οἱ τὴν ἐπίταξιν ὠμολόγησεν ἐπιτελεῖ ὀράσαν, ἡγία τὴν τειχομαχίαν ἀκμάζουσαν ἴδῃ, πῦρ ὡς λαθροκίματα τοῖς θωμασίῳ: τῆσιν ἐνάψας. Αἰρομένην δὲ τὴν φλόγα ἐξαπυαίως Ἰομαίῳ: ἰδόντες ἄλιγοι: μὲν τινες ἐροῦσθαι ἐνταῦθα, καὶ πόνῳ πολλῷ τὸ πῦρ ἐξέσσαν ἀμυγέπη λυμηνάμενον, οἱ δὲ λοιποὶ ἀπαντες, ὡσπερ ἐρρήθη, ἐπὶ τοῖς πολεμίῳ: ἐχώρησαν. Ἐμπεσόντες δὲ αὐτοῖς: ἐκ τοῦ αἰφνιδίου καὶ τῷ ἀπροσδοκῆται ἐκπλήξαντες πολλοὺς ἔκτεινον, οὔτε ἀμυνομένους οὔτε χεῖρας αὐτοῖς ἀντάγειν τολμῶντας. Πέρσας: γὰρ ἄλιγους κομῶν τῶν πολεμίῳ: ἴντας ἐπεξέμα: σφίσι ἐν ἐλπίδι: οὐδὲμα ἔχοντας ἄλλήλων διεστηκότας ὡς ἐς τειχομαχίαν ἐτετάχαστο ἔν ἀκοσμίᾳ. Καὶ οἱ μὲν ἐπὶ τῶν ὡμων τοῖς κρισίῳ: φέροντας ἀνοπλοῖ: τε καὶ τὰ ἐς μάχην ἀπαράσκευοι, ὡς τὸ εἰκόσ, ἦσαν, οἱ δὲ δὴ ἄλλο: τὰ τῶσιν ἐντεταμένα ἐν χερσίν: ἔχοντας συσταθῶν ἐγκαιμένους: τοῖς πολεμίῳ: ἀμύνασθαι: μηχανῆ: οὐδὲμα:

ნი შესაძლებლობას მისცემდნენ სპარსელებს ასულიყვენ ზღუდებზე, ან მოისურვებდნენ მოიერიშე სპარსელების მოგერიებას და ამ სადგომებს უყურადღებოდ დასტოვებდნენ. ასეთნაირად რომ სურვილი და დანახეხი სურსათიც დაიწყებოდა, სპარსელები მოკლე ხანში ადვილად შესძლებდნენ ალყის შემორტყენით არქეოპოლისის აღებას. ამ მოსახრებით მისცა მერმეროენ ეს დავალება ლაშს. ისიც შეხიბოდა, რომ ამ დავალებას სისრულეში მოიყვანდა: როდესაც დაიხანა, რომ მეტვეა გაჩაღდა, ჩუმად წაუკიდა ცეცხლი იმ შენობებს. რომელებმა რომ დაინახეს უცებ ავარდნილი ალი, ციხეში დატოვებულმა რომდენიმე კაცმა იქ მიასურა და დიდს წვალებით ჩააქრო ცეცხლი, რომელსაც ნაწილობრივ უკვე მიეყენებინა ზარალი, ყველა დანახეხი კი, როგორც ვთქვი, მტრის წინააღმდეგ ვაგებართა. ესენი სპარსელებს უცებ დაეხხნენ თავს, ამ მოულოდნელი თავდასხმით დაარტყიანეს ისინი და ბევრი მოკლეს ისე, რომ ვერც შეებრძოლნენ და ხელის განძრევა: ვერ გაბედეს მათ წინააღმდეგ. სპარსელები ხომ არასგზით არ მოელოდნენ, რომ მტერი, რომელიც საკმაოდ მტოროერიცხოვანი იყო, გამოვიდოდა ციხიდან და შეუტევდა მათ, ამიტომ ისინი ერთმანეთის შორის შორს იდგნენ, როგორც საიერი-

ειλον. Οὕτω δὴ κόπτοντες Ῥωμαῖοι: ἐπιστροφάδην αὐτοὺς διαχρώντο. Συνέβη δὲ τότε καὶ τῶν ἐλκεφάντων ἕνα πληγέντα, ὡς ξηροῖ φασιν, ἣ ἀπὸ ταύτομάτου συνταραχθέντα. περιστρέφουσά τε σὺδεν! κόσμη καὶ ἀναχατίζειν καὶ τοὺς μὲν ἐπιβάτας ῥίπτειν, τῶν δὲ δὴ ἄλλων τὴν τάξιν ἐκλύειν. Καὶ ἀπ' αὐτοῦ οἱ μὲν βάρβαροι: ἀνεπὸδίζον. Ῥωμαῖοι: δὲ ἀδυσχεστερον τῶς ἐν ποσσὶν ἀεὶ διαχρώντο (H a u r y II, 560, 23—562, 16).

ამბობენ, თუ თავისთავად აღბორცებული — უთავებოლოდ შემოტრიალდა, ყალბზე წელგა, მასზე მჯღომნი ვადმოავდო, სხვები კი დაქსაქსა. ამის განმობარბაროსებმა დაიწყეს უკან დახევა, რომაელები კი უშიშრად დაეღვენენ მათ და ვინც კი შეხვდებოდათ კლავდნენ.

Ἰθὺς δὲ ταραχῆς οὕτως ἐπιπεσούσης τῷ Μήδων στρατῷ, ἔσοι: δὴ αὐτῶν θπισθεν ἔτετάχατο, τὴν μὲν ταραχὴν τῶν ἐμπροσθεν ὄντων θεώμενοι, τὸ δὲ ξυμπεβῆκός: οὐδαμῆ πεπυσμένοι, κατὰρρωθήσαν. Ἔς τε ὑπαγωγῆν ξὺν πολλῆ ἀκοσμίᾳ ἐτρέποντο. Ταῦτὸ δὲ τοῖστο καὶ οἱ Δολομίται: καθόντες (ἐξ ὑπερδεδίωγ γὰρ μαχόμενοι: τὰ ποιοῦμενα πάντα ἐώρων) εἰσχράν τινα φυγῆν ἐφευγον, ἣ τε τροπῆ, λαμπρὰ ἐγεγονε. Καὶ τετρακισχίλιοι: μὲν τῶν βαρβάρων αὐτοῦ ἐπεσον, ἐν τοῖς καὶ τῶν ἀρχόντων τρεῖς τετύχηκεν εἶναι. τέσσαρα δὲ τῶν Περσικῶν σημείων

შოდ, და უმწყობროდ იყვნენ. ზოგიერთებს კრიოს მანქანები ეკირათ მხრებზე და უიარალონიც იყვნენ და, ცხადია, ბრძოლისათვის მოუშადებელნი; დანარჩენებს კიღვე დაქიმული მშვილდები ეკირათ ხელში და ზედ წამომდგარ მტერს ვერავითარი ხერხით ვერ მოიგერიებდნენ. ასე ცელავდნენ რომაელები და ჭლეტდნენ სპარსელებს მარჯვნივ და მარცხნივ. ამ დროს მოხდა შემდეგი ამბავი: ერთი სპილო — დაქრილი, როგორც ზოგიერთები

ამბობენ, თუ თავისთავად აღბორცებული — უთავებოლოდ შემოტრიალდა, ყალბზე წელგა, მასზე მჯღომნი ვადმოავდო, სხვები კი დაქსაქსა. ამის განმობარბაროსებმა დაიწყეს უკან დახევა, რომაელები კი უშიშრად დაეღვენენ მათ და ვინც კი შეხვდებოდათ კლავდნენ.

ასე შემთხვა არევ-დარევა მიღთა ჯარს; ისინი, რომელნიც უკანა წყებაში იყვნენ დარაზმულნი, წინა წყებების არევ-დარევა რომ დაინახეს, ვერ მიხვდნენ, თუ რა მოხდა, შეშინდნენ და სრულიად უწესრიგოდ იწყეს უკან დახევა. დოლომიტებსაც იგივე დაემართათ (ისინი ხომ მალლობი აღგილებიდან იბრძოდნენ და ყველაფერს ხელავდნენ, რაც ხდებოდა) და სამარცხვინოდ გამოიქცნენ, ოტებაც ჩინებული გამოვიდა. ბარბაროსთავან ოთხი ოთასი კაცი დაიღუპა აქ, მათ შორის სამი სარდალი იყო; რომაელებმა ხელთ იგდეს სპარსელთა ოთხი

¹ δολομήται L.

Ῥωμαῖοι εἶπον, ἄπερ εὐθύς ἐς Βυζάντιον βασιλεὶ ἐπεμψαν. Ἴππους δὲ φασιν αὐτῶν οὐχ ἴσσοις ἢ ἐς διαμυρίους ἀπολωλέναι, οὐ βληθέντας οὐδὲ πληγέντας πρὸς τῶν πολεμίων ἀλλὰ μακρὰν μὲν ὁδὸν πορευθέντας, κόπῃ δὲ ὠμοληκότας ἐν ταύτῃ πολλῷ, τροφῶν δέ, ἐπεὶ ἐν Λαζικῇ ἐγένοντο, ὡς ἤκιστα ἐς κόρον ἐλθόντας, οὕτως τε λυμῷ καὶ ἀσθενείᾳ πιεζομένους πολλῇ διεφθάρθαι.

თუ ისე საყოფად ჰქონდათ და, ანროგად, შიმშილითა და დაავადებით შევიწროებულნი, მთლად დავარდნენ.

ქუთაისი

Ταύτης δὲ τῆς πείρας ὁ Μερμέρης ἀποτυχῶν παντὶ τῷ στρατῷ ἐς Μοχίρησιν¹ ἀπεχώρησεν, ἐπεὶ καὶ Ἀρχαιοπόλεως ἀποτυχόντες, Λαζικῆς τῆς ἄλλης τὴν ἐπικράτησιν ἐκ τοῦ ἐπὶ πλείστον οἱ Πέρσαι εἶχον. Ἀρχαιοπόλεως δὲ ἡ Μοχίρησις² ἡμέρας μίας ὁδῷ ἀπέχει, πολλὰς καὶ πολυανθρώπους κώμας ἔχουσα. Καὶ γῆς τῆς Κολχίδος αὕτη μάλιστα ἡ ἀρίστη ἐστίν· ἐπεὶ καὶ οἶνος ἐνταῦθα καὶ οἱ ἄλλοι καρποὶ ἀγαθοὶ φύονται, καίτοι τὰ γε ἄλλα τῆς Λαζικῆς οὐ ταύτη ἔχει. Ταύτην παραρρεῖ τὴν χώραν ποταμός. Ῥέων ὄνομα, οὐ δὲ καὶ φρούριον ὑποδομήσαντο ἐκ παλαιῶ Κόλχοι, οὐπερ ἕστερον

ღროშა, რომლებიც მაშინვე შეუეს გაუგზავნეს ბიზანტიონში. გარდა ამისა — როგორც ამბობენ — დაიღუპა სპარსელთა ცხენები არა ნაკლებ ოცი ათასისა, არა იმ მიზეზით, რომ მოწინააღმდეგეთა მიერ იქმნენ მოკლული ან დაჭრილი, არამედ მათ შორი ვხე გამოიარეს, რომლის განმავლობაშიაც ძალიან დაიღალნენ, თანაც, როდესაც ლაზიკეში იყვნენ, საკვები არც

იმ ცდამ რომ ფუქად ჩაუბრა, მერმერემ მთელი თავისი ჯარით მოხიროსისკენ დაიხია: სპარსელები, მართალია, არქეოპოლისთან დამარცხდნენ, მაგრამ თითქმის მთელი დანარჩენი ლაზიკე მათ ეპყრათ. მოხიროსი ერთი დღის სავალ გზაზე არქეოპოლისის დაშორებული და შეიცავს მრავალს მქიდროდ დასახლებულსოფელს. კოლხიდის მიწაწყალზეც ის საუკეთესო მხარეს წარმოადგენს: ღვინოც კარგი მოდის და სხვა ნაყოფნიც იქ კარგად ხარობენ, თუმცა ლაზიკის სხვა ადგილებზე არ შეიძლება იგივე ითქვას. ამ მხარეს ჩამოუღის ერთი მდინარე. სახელად რეონი; მის სანაპიროებთან ცველადვე

¹ მოხίρησιν K. მოხერიσιν L.

² მოხერირის L.

αὐτοὶ τὸ πλεῖστον ἐς ἔδαφος κα-
θελόν, ἐπεὶ ἐν πεδίῳ καίμενον ἐσά-
γαν ὑπὲρ εὐέφοδον σφίσις ἐδοξεν
εἶναι. Κοτιάϊον¹ δὲ τότε τὸ φρου-
ριον ὠνομάζετο τῆ Ἑλλήνων
φωνῆ, ἦν μάντο: Κουτατοῦσιν²
αὐτὸ καλεῖσιν Δαξοί: τῆ τῆς φω-
νῆς ἀγνοίᾳ τὴν τοῦ ὀνόματος
διαφθείροντες ἀρμονίαν. Ταῦτα
μὲν Ἄριανός οὕτως ἱστορήσεν.
Ἄτεροι: δὲ φασὶ πόλιν τε γεγενέ-
ναι ἐν τοῖς ἀνω χρόνοις τὸ χω-
ρίον καὶ Κοΐταιον³ καλεῖσθαι.
ἔνθεν τε τὸν Αἰήτην ἀρμῆσθαι,
καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοὺς ποιητὰς αὐτὸν
τε Κοταΐα⁴ καὶ γῆν τὴν Κολ-
χίδα Κοταΐτιδα⁵ καλεῖν. Τοῦτο
Μερμερής ταυῦν (ἀν)οικοδομή-
σασθαι ἐν σκουῆ, ἔχων, ἐπεὶ
οὐδὲμίαν παρασκευῆν τῶν ἔργων

კოლხებს აუგიათ ციხე, რომელიც
შემდეგ ხანებში მათ მეტწილად
მიწასთან გაუსწორებიათ, რად-
გან ის მეტად დაბალ ვაკეზე მდებ-
არეობდა და, მათი აზრით, ად-
ვილი მისასვლელი იყო. მაშინ
ამ ციხეს კოტაიონის უწოდებდ-
ნენ ელინური ენით, ანუამად კი
მას ლაზები ქუთათისს ეძახიან:
ბერძნული ენის უკოდინარობით
მოსდით, რომ ამ სახელწოდების
ნამდვილი სახე შერყვნეს. ასე
აქვს ეს მოთხრობილი არიანეს⁶.
სხვები კი ამბობენ, ძველს დროში
ამ ადგილას ქალაქი იყო და კვი-
ტაიონი ეწოდებოდაო; აქაური
იყო აგტი, რის გამოც პოეტები
მას კვიტაიელს ეძახდნენ, კოლ-
ხიდის ქვეყანას კი — კვიტატიდ-
სო⁷. შერმერთემ განიზრახა ეს

¹ კოτιάϊον K. კოტაΐιον L.

² კოტაί: K. კოუტათοῦσιν L.

³ კოΐταιον L. კίτειον K.

⁴ კოუტა L. კოტინ L.

⁵ კოუტა L. კოუტა L.

⁶ არიანესს ჰყვანაძვე მოღწეულ თხზულებებში ამის შესახებ არაფერი მო-
იხილება.

⁷ სიტყვიდან ტექსტში გამოშვებულია მისიველი **Κοταίς**-ის ნაცირი ზღნ
უღელგან ვიხიარეთ **Κουτατοῦσιν** ἢ **Κοιταίσι**. ამ ვარიანტს იძლევა L ხელნაწერი.
შართალა, სხვა ხელნაწერები (იხივე XIV საუკუნისა, რომელსაც L გუთონის, —
და ამაზე ადრინდელი ხელნაწერები პროკოპის ნაწარმოებთა არც კი მოგვემოვლება)
იძლევიან ფორმას **Κοταίς**, მაგრამ L ხელნაწერს ვაკუთვნებთ უპირატესობას შემ-
დეგი მოსახრების გამო: როგორც ენობილია, ქართულ მწერლობაში ამ ქალაქის
უფრო ძველ სახელწოდებად მიჩნეული იყო კოველთვის „ქუთათისი“ (ხოლო მის
შერმინდელ, ახალ ფორმად „კუთათისი“) და რაბან ერთ-ერთი ბერძნული ხელნა-
წერი სწორედ ამ ძველ ფორმას იძლევა, უდავოა, რომ ასეთ ფორმას, რომელიც
ზედნიწევნით შედგება ძველ ქართულს, ჰვენ ვერ ავხსნით გადამწერის უნებლიე
წედომი-დაშახნავებით: ასეთი ფორმიღ იქნებოდა ეს სახელწოდება გადამწერის
დღიანში. გარდა ამისა, L ხელნაწერი სხვა შემთხვევაშიაც გეოგრაფიული სახე-
ლების იმ ფორმას ანუთმინებს, რომელიც ქართულში გაერცლებულს უფრო

εἶχεν, ἅμα δὲ καὶ ὁ χειμὼν ἦδη ἐνέκειτο, ἐνήλινα τὸν φρουρίου ὄσα κατακεπήκα: ὡς τάχιστα ποιητέ-
μενος αὐτῷ ἔμενε. Τὸν δὲ Κου-
τατίσιον¹ ἀγγίστα φρουρίων ἐχ-
ρώματον ἔστιν, Οὐχειμέριον² ὄνο-
μα· ἐν ᾧ δὴ φυλακτῆριον ἐξ τῶ
ἀκρῆς; οἱ Λαῖοι εἶχον. Μεταίχον
δὲ σφίσι τῆς τῶν φρουρίων φυλα-
κῆς; καὶ Ῥωμαῖοι στρατιῶται ὄλι-
γοι: τινές. Ὁ μὲν οὖν Μερμερή;
τῷ πινυ· στρατῷ ἐνταμίηα κα-

ციხე აღედგინა, მაგრამ, ვინაი-
დან ამისათვის არაფერი მქონდა
მომზადებული და ამასთანავე ზამ-
თარიც ჩამოწყა, სასწრაფოდ შე-
აყვით ხეს მასალით ციხის ის
ნაწილები, რომლებიც დანგრეუ-
ლი იყო, და იქ დაისადგურა.
ქუთათისის მახლობლად კი არის
ერთი მეტად მაგარი ციხე, სახე-
ლად უქიმერიონი; იქ შეავდათ
ლაზებს კარგი მცველი რაზმი, ამ
ციხის დაცვაში მონაწილეობას

უახლოვდება ასეთა, მაგალითად. *Μουχίριον*; და *Οὐχειμέριον* („ღებობის“
და „უჭიჭრობა“) ნაკვლავ *Κ* ზღვნიჭებს დონიშებას *Μουχίριον* და *Οὐχί-
μεριον*. — ნაცვლად ადგილობრივ ენაზე მხარებული „ქუთათისი“-ს ბერძნებს ამ
ქალაქის სახელწოდებად ეხმარათ *Κουταίον* და ეს უნდა აღიზნებოდეს იმით, რომ
ბერძნებმა „ქუთათისი“ სახელწოდება მიიწვეს იმ ქალაქის სახელწოდებას,
რომელსაც იმნი ძალიან კარგად იცნობდნენ, სახელდებო ურთიგის ქალაქ
Κουταίον. — „ქუთათისი“ პარალელურად არსებულა ამ ქალაქის მეორე სახელ-
წოდება *Κόσιον*; („კოსიანი“, „ქუთათისი“), რასაც ამტკიცებს ერთი მხრით ის გარე-
შობა, რომ პროკოპის სხვა ხელნაწერები ხმარობენ მას, მეორე მხრით კი პრო-
კოპის მოწვევით ინტროიკიკის აგასთიას მეორე სახელწოდებას ხმარობს *Κουταίον*,
აქენაქ. ბოლნეში (II 19, II 22 და III, 6; ამის ახებლობით ბრუნვა იცნება
Κουταίον, და ერთ ადგილას *gen. Κουταίσιον* (III, 7). თუ ჩვეულებრივად ჩე-
ნამდე მოღწეულ სხვა ბერძნულ ძეგლებს, ჩვენთვის ცხადი გახდება, რომ ფორმა
„კოსიანი“ („ქუთათისი“) ბერძნული ტრადიციისათვის საკმარის ცნობილი და პრო-
კოპი კესარიელამდე ერთად-ერთად ყოფილა. მართლაც, უკარ კედე ამ ოღონი
როდოსელი (III ს. ძვ. წ.) თავის „არგონავტიკაში“ ხმარობს *gen. Κουταίος*
(II 399 და მისი სქოლიო: *Κουταίος*; იმ. გრ. წერტილი *Απολλωνίη Ροδος-
εσκή. Αργοναυτικά*, თბ. 1964, გვ. 93), *acc. Κουταίον* (II 1267), რომელთა სახელ.
ბრუნვა იცნება *Κουταίς* (ახლოდნი რომონელი ხმარობს მას კოლზიღის მონეტელო-
ბით). ასეთ შემთხვევებს პეფლისხმობა. აღბათ. პროკოპი, რომესაც ზემოთყვანილ
ადგილას ამბობა: პოეტები კოლზიღის უწოდებენ *Κουταίον*-ს (ამდროინდელი ბერძ-
ნული გამოთქმისათვის *oi* და *u* ერთმანეთს უახლოვდებიან). აქედან ნაწარმოები
სადარობის აღნიშნული სახელი იმავე აპოლონი რომონელის ნაწარმოებში
(II 40; III 228) არის *Κουταίς* (პროკოპი კესარიელის *Κουταίος*); გ. ი.
კვტაიელი. კვტაიელი. ქუთაიელი (ხმარობა ავტის სადარობის აღსანიშნავად);
იხვე სიტყვას, მოლო სხვა გაფორმებით ხმარობს სტრაბონიც I 2, 39:
Αἰθίοι Κουταίου. იმ. აგრეთვე *Etym. M.* 77.48 (*Κουταίον*) და *Scholia in Apoll.*
Rhodium (Borolini 1985) გვ. 162: *Κούταια γὰρ πόλις Κολχίδος*.

¹ *κῶσιον* K, *κουτατίσιον* L.

² *οὐχειμέριον* L, *οὐχίμεριον* K.

მწიგთა, γῆς τε τῆς Κολχίδος τὰ
 κάλλιστα ἔχων, ἐμποδὼς τε τοῖς
 ἐναντίοις γινόμενος ἐς τὸ Ὀὐχαι-
 μέρεος¹ φρούριον τῶν ἐπιτηδείων
 τῶν ἐσχομιζέσθαι, ἣ ἐς χάραξ τῆν
 τε Σουανίαν καὶ τῆν Σκυθίαν
 καλουμένην ἵεναι, καίπερ σφίσιν
 αὐτῆς κατηκόου εἰσῆς. Πολεμίων
 γὰρ ἐν Μοχηρίσιδι ἔντων, Ἀλξοῖς
 τε καὶ Ῥωμαίοις ἰδοῦ ἀποκε-
 λείσθαι: τῆς εἰς τὰ ταύτην χάραξ
 ἐκμύσθαι. Ἐὰ μὲν οὖν στρατό-
 πεδα ἐπὶ Ἀλξιαῆς ἐφέρετο τῆς
 (Haurg II 563,21—566,4).

აღმოაჩნდათ. ასეთი იყო ლაზიკეში დაბანაკებული ჯარების მდგო-
 მარეობა.

მეორე ხუთწლიანი ზავი

BC VIII, 15. 550 წელს საზავო მოლაპარაკებისათვის კონსტან-
 ტინეპოლში ჩამოსული სპარსეთის ელჩი იზდიგუსნა (იზედ გუმ-
 ნასპი) დიდი ხნის დავის შემდეგ შეუთანხმდება იუსტინიანეს დროე-
 ბითი — ხუთწლიანი — ზავის დადების შესახებ (ამ დროებითი ზავის
 პერიოდში ბიზანტიელმა და სპარსელმა ელჩებმა საბოლოოდ უნდა
 მოაგვარონ ლაზთა და სარკინოზთა შესახები სადავო საკითხები).
 ამ შეთანხმების ძალით ბიზანტიელებმა უნდა გადაუხადონ სპარსე-
 ლებს 20 კენდინარი ოქრო, ხოლო წინა ხუთწლიანი ზავის ვადის
 შემდეგ გასული თვრამეტი თვისათვის კიდევ 6 კენდინარი ოქრო,
 სპარსელები მოითხოვენ ეს თანხა ერთბაშად იქნას გადახდილი და
 იუსტინიანეც, — მართალია, ჯერ აპირებს ყოველწლიურად ოთხ-
 ოთხი კენდინარის გადახდას, რომ ამ გზით დაიწინდოს ხუთწლიანი
 ზავის სიმტკიცე: მაგრამ შემდეგ იმ მოსაზრებით, რომ ყოველ-
 წლიური გადასახადი ხარკს არ დაემსგავსოს, თანხმდება სპარსელთა
 მოთხოვნაზე. გარდა ამისა იუსტინიანე, იზდიგუსნას შუამდგომლო-
 ბით, განათავისუფლებს ერთ წარჩინებულს, ხოსრო მეფის მეგობარ
 სპარსელს ბერსაბუსს, რომელიც არმენიაში ომის დროს დაუტოვე-
 ბიათ ბიზანტიელებს და კონსტანტინეპოლში გადაუგზავნიათ მეფე-
 სათვის. [სამაგიეროდ]

¹ οὐχαιμερος I, οὐμίμερος K.

...ἐπιγγέλετο γὰρ βασιλεὶ ὁ
 πρεσβευτῆς οὗτος ἀναπαίσειν Κοσ-
 ρόην, ἐκ τῆς Λαζიკῆς ἀναστῆσαι
 τὸ Περσῶν στράτευμα. Ἐγένετο δὲ
 ἡ ἐκπεριρία ἦδε Ῥωμαίοις τε καὶ
 Πέρσαις, πέμπτον τε καὶ εἰκοσ-
 τὸν ἑνιαυτὸν Ἰουστινιανοῦ βασι-
 λέως τὴν αὐτοκράτορα ἀρχὴν
 ἔχοντος. Ταύταις δὲ ταῖς σπον-
 δαῖς Ῥωμαίων οἱ πλείστοι ἐπιει-
 κῶς ἤχθοντο. Καὶ εἰ μὲν δίκαιαν
 τινὰ ἢ ἀλόγιστον ἐποιούοντο τὴν
 μίμψιν, οἷά γε τὰ τῶν ἀρχομέ-
 νων, οὐκ ἔχω εἰπεῖν.

Ἐλεγον δὲ οὗτοι δὴ Λαζიკῆς
 βεβαιότατα πρὸς Περσῶν ἀρχο-
 μίνης αἱ ξυνηθῆσαι αὐταὶ γεγόνα-
 σιν, ὥς μὴ τις πενταετὲς αὐτοὺς
 ἐνοχλήσῃ ἀλλ' ἀθεέστερόν τε καὶ
 ἀπονώτερον γῆς τῆς Κολχίδος τὰ
 κάλλιστα πάντα τοῦτον τὸν χρό-
 νον ἐνοικεῖν δύνωνται. Ἰθὺν
 αὐτοὺς τὸ λοιπὸν ἐξελάσαι οὐδε-
 μιᾷ Ῥωμαίοι ἐς ἀπαντὰ τὸν αἶψον
 μηχανῇ ἐξουσιν. ἀλλὰ καὶ τὸ
 Βυζάντιον ἐνθὲνδε Πέρσαις εὐέρο-
 δον τὸ λοιπὸν ἔσται. Ταῦτα οὖν
 ἀποσπεύοντες οἱ πολλοὶ ἤσχαλ-
 λον καὶ θυσφοροῦμενοι διεπορευό-
 ντο. Καὶ οὗτοι Πέρσαις τὸ ἐκ παλαιῶν
 μὲν σφίσι ἐν σπουδῇ γεγονόν
 δόξαν δὲ οὗτε πολέμῳ κρατήσε-
 οῦντε τῷ ἄλλῳ τρόπῳ θυνατὸν
 ἔσσεσθαι, λέγω δὲ, ἅπως ἐς θασ-
 μὸν ἀπαγωγὴν ὑπόφοροι αὐτῶν
 Ῥωμαίοι ἔσονται, ἰσχυρότατα ἐν
 τῷ παρόντι τῷ τῆς ἐκπεριρίας

ეს ელჩი (იზდიგუნსა) შეჰპირდა
 მეფეს, რომ დაიყოლიებდა ხოს-
 როს და გააყვანიებდა სპარსელ-
 თა ჯარს ლაზიკიდან. ეს დროე-
 ბითი ზავი დაიდვა რომაელებსა
 და სპარსელებს შორის ოცდამე-
 ხუთე წელს იუსტინიანე მეფის
 თვითმპყრობელური მმართველო-
 ბისა. მეტი წილი რომაელებისა
 უკმაყოფილო დარჩა. ჰქონდა რა-
 მე გამართლება ამ უკმაყოფილე-
 ბას, თუ ის უსაფუძვლო იყო —
 ისე როგორც ქვეშევრდომთა სა-
 ყველურია, ხოლმე — მე ვერათერს
 ვიტყვი.

ამბობდნენ, ეს ხელშეკრულება
 სწორედ მაშინ იქნა დადებული,
 როდესაც ლაზიკე სპარსელებს
 ექირათ მტკიცედ, და სპარსე-
 ლებმა დადგეს ის იმ მიზნით, რომ
 ხუთი წლის განმავლობაში ისინი
 არავინ შეაწუხოს და ამასობაში
 უშიშრად და იოლად ჩაიგდონ
 ხელში კოლხიდის საუკეთესო
 ადგილებით. აქედან მათ გაძევ-
 ბას ვერასდროს და ვერავითარი
 ხერხით ვერ შესძლებენ რომაე-
 ლები და ბიზანტიონიც სპარსე-
 ლებისათვის იქიდან (ლაზიკიდან)
 აღვიღმისადგომი გახდება ამიერ-
 რიდანო. აი, ამ მოსაზრებით
 ბევრნი უკმაყოფილებას გამო-
 თქვამდნენ და მდგომარეობას
 უნუგეზოდ თვლიდნენ. იმასაც ამ-
 ბობდნენ, რომ აწინდელი დროე-
 ბითი ზავის სახელწოდებით სპარ-
 სელებმა მტკიცედ მიაღწიეს იმას,
 რასაც იმთავითვე ესწრაფებოდ-

ὄνοματι ἐκρατύναντο. Τάξας γὰρ ὁ Χοσρόης Ῥωμαίους κεντηναρίων ἐπέτειον τεσσαράων δασιμόν, ὅσπερ γλιχόμενος πρὸ ἐξ ἀρχῆς διαφανῆς ἦν, ἐξ ἕνδεκα ἔτη τανὺν καὶ μῆνας ἕξ εὐπρεπεῖ λόγῳ, ἕξ καὶ τεσσαράκοντα κεντηνάρια τῆ τῆς ἐκχειρίδας κεκόμισται: σκήψαι, ὄνομα τῆ δασιμῶ τὰς ὑπονδᾶς θέμενος, καίπερ ἐπὶ Λαζικῆς μεταξὺ βιαζόμενος τε καὶ πολεμῶν ἦπερ ἐρρήθη. Ὠνταρ Ῥωμαῖοι: σφᾶς αὐτοῦς ῥύσασθαι: ἐς τὸν ἔπειτα χρόνον (ἐν) ἐλπιδί τὸ λοιπὸν οὐδεμιᾶ εἶχον, ἀλλὰ φόρου ὑποταλαῖς Πέρσαις ἦσθοντο οὐ κεκρυμμένως γεγενημένοι. Ταῦτα μὲν οὖν ταύτῃ ἐπέπρακτο. (H a u r y II 567, 15 — 569, 4).

განითავისუფლებდნენ ამისგან; პირობით, ისინი გრძნობდნენ, რომ აშკარად გახდნენ სპარსელების მოხარკენი. აი, ასე იყო საქმეები.

ლაზ თეოლოგის განდგომა და უქიმერიონის დაპყრობა სპარსელთა მიერ

Ἐν ᾧ δὲ τάδε ἀμφὶ ταῖς ὑπονδαῖς Ῥωμαίοις τε καὶ Πέρσαις ἐν Βυζαντίῳ ἐπράσατο, ἐν τούτῳ ἐπὶ Λαζικῆς¹ τάδε ξυνηχῆθη γενέσθαι. Γουβάζης² ὁ Λαζῶν βασιλεὺς Ῥωμαίους εὐνοϊκῶς ἔσχεν, ἐπαί οἱ Χοσρόην, ὅσπερ μοι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις ἐρρήθη, ἐπιβουλεύειν θάνατον ἦσθετο. Τῶν δὲ ἄλλων Λαζῶν οἱ

BG VIII, 16. ბიზანტიონში რომ ასეთი მოლაპარაკება წარმოებდა რომაელებსა და სპარსელებს შორის ზევის შესახებ, ლაზიკეში შემდეგი ამბავი მოხდა. გუბაზმა, ლაზთა მეფემ, რომაელების მიმართ კეთილი განწყობილება დაიჭირა. მის შემდეგ რაც გაიგო, რომ ხოსრომ—როგორც ეს ჩემ მიერ უკვე ზემოთ

¹ λαζική K, λαζικοῦς I, λαζικῆς Hoesch.

² γουβάζης μὲν L.

πλείστοι ἀνίκαντα κρῆς τῶν Ῥωμαίων στρατιωτῶν θεινὰ πάσχοντες καὶ διαφερόντως τοῖς ἀρχαῖσι τοῦ στρατοῦ ἀχθόμενοι ἐμῆδίζον¹ ἐκ τοῦ ἐπὶ πλείστον, οὐ τὰ Περσῶν ἀσπαζόμενοι, ἀλλ' ἀπαλλαξείοντες τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς καὶ τῶν δυσχερῶν τὰ τέως μὴ παρόντα αἰρούμενοι. Ἦν δὲ τις ἐν Λαζοῖς οὐκ ἀφανῆς ἀνήρ Θεοφῶβος ὄνομα, ὅσπερ τῷ Μερμερόνῳ λαθραϊότατα ἐς λόγους ξυμμίξαε φρούριον ἐνθῶσειν τὸ Οὐχειμέρεος² ἰσολόγησεν. (Ὁ) δὲ αὐτὸν ἐλπῖσι μεγάλας ἐπάρχας ἐς τὴν πρῶξιν ὤρμησε ταύτην, φίλον μὲν αὐτὸν ἐν τοῖς μάλιστα Χοσρόῳ βασιλεῖ ἐκ τοῦ ἔργου τούτου ἰσχυρισάμενος ἔσεσθαι, Πέρσας δὲ ἀνάγκαστον ἐπ' εὐεργεσίᾳ ἐς τὸν πάντα αἰῶνα, καὶ ἀπ' αὐτοῦ θόξῃ τε καὶ πλοῦτι καὶ δυνάμει αὐτὸν γενήσεσθαι μέγαν. Οἷς δὲ Θεοφῶβος ἐπαρθεῖς πολλῶ ἐπὶ μᾶλλον εἰς τὸ ἔργον ἠπαίετο. Καὶ ἦν γὰρ οὐδέμια ἐπιμείξια Ῥωμαίοις τε καὶ Λαζοῖς τότε, ἀλλ' οἱ μὲν Πέρσαι πολλῇ ἐξουσίᾳ πανταχόσε περιήρχοντο τῶν ταύτῃ χωρίων, Ῥωμαίων δὲ καὶ Λαζῶν οἱ μὲν παρά ποταμιὸν Φάσιν ἐλάνθανον, οἱ δὲ Ἀρχαῖοπαλιῶν ἢ ἄλλοι τῶν ἐκείνῃ ὀχυρωμάτων καταλαμβάνοντες

არის მოთხოვნილი³ — მისი მოკვლევინება განიზრახა. დანარჩენი ლაზები კი, რომლებიც რომელ ჯარისკაცთაგან საშინლად იყვნენ შეწუხებული, — განსაკუთრებით კი ჯარის სარდლები-საგან იყვნენ შევიწროებული, — მეტწილად სპარსელების მომხრეობას იჩენდნენ, არა იმიტომ, რომ სპარსელობა მოსწონდათ, არამედ, რადგან რომელია ბატონობისაგან თავის დაღწევა სურდათ. არჩიეს ის უბედურება, რომელიც მანამდე არ ენახათ. იყო ლაზთა შორის ერთი კაცი, არა უგვართაგან, სახელად თეოფობი, რომელსაც მერმეროსთან საიდუმლოდ მოლაპარაკება ვაეშარათა და შეპიძობეოდა უქი-მერიონის ციხეს ხელში ჩაგვადებინებო. მერმეროემ ის მოხიბლა დიდი დაპირებებით და ისე წააქებია ამ საქმისათვის; დაარწმუნა, რომ ამ საქმის წყალობით ხოსრო მეფის საუკეთესო მეგობარი ვახდებოდა, ხოლო სპარსელები სამუდამოდ ჩაიწერდნენ მას, როგორც თავიანთ მწყალოდელს, და თვითონ კი ძალიან დაწინაურდებოდა, სიმდიდრითაც და ძალაუფლებითაც. ამით გათამამებული თეოფობი კიდევ უფრო მეტი სიცხოვლით შეუდგა

¹ ἐμῆδίζον I. ἐμῆδίζον („ბუხღუნებდნენ“) K.

² οὐχειμέρεος I, οὐχήμερος K.

³ რომელიც BP II, 29-ში არის მოთხოვნილი. ხოსრომ სარდალ ფაბრიუს დაავალა გუბაშის მოკვლა, მაგრამ ფაბრიუს ვერაფერს გახდა (იხ. ხენდორ).

ἐκρύπτοντο· καὶ Γουβιάτης αὐτὸς, ὁ Λαζῶν βασιλεύς, ἐς τῶν ὁρῶν τὰς ὑπερβολὰς ἤσυχῃ ἔμεινε. Πόντος γοῦν ὁ Θεοφύλιος οὐδὲν ἰσχύσει τὴν ὑπόσχεσιν τῆς Μερμερόης ἐπιτελέσαι. Ἐν γάρ τῃ φρουρίᾳ γενόμενος ἔφασκε Λαζοῖς τε καὶ Ῥωμαίοις, οἳ τὸ ἐνταῦθα φυλακτῆριον εἶχον, ὡς ἅπας μὲν ὁ Ῥωμαίων στρατὸς ἀπολώλει, Γουβιάτῃ δὲ βασιλεῖ καὶ Λαζοῖς τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἅπασι διαφθαρείη τὰ πράγματα, Κολχίς δὲ ξίμπασα πρὸς Περσῶν ἔχοιτο, καὶ οὐδὲ τις ἐλπίς Ῥωμαίοις ποτὲ ἢ τῷ Γουβιάτῃ ἄνασσωθῆσθαι τῆς χώρας τὸ κράτος. Τὰ μὲν γὰρ πρότερα κατὰ μόνας ταῦτα τὴν Μερμερόην διαπεπράχθη, μυριάδας τε πλέον ἑπτὰ ἐπαγαγόμενον Περσῶν μχιμῶν ἀνδρῶν καὶ βαρβάρους Σαβείρους παμπληθεῖς· νῦν δὲ καὶ βασιλέα Χοσρόην στρατῷ ἀμυθῆται ἐνθάδε ἔχοντα ἔξακινάϊως αὐτοῖς ἀναμερίχθαι· καὶ οὐκ ἂν τὸ λοιπὸν οὐδὲ αὐτὴν Κόλχων¹ τῆς στρατιᾶς ταύτης τὴν γῆν ἐπαρκίσειν. Ταῦτα τερατευσάμενος Θεοφύλιος, ἐς θεὸς μέγα καὶ ἀμηχανίαν κατεστήσατο τοῦς ἐνταῦθα φρουρούς. Καὶ αὐτὸν ἐλιπάρουν πρὸς θεοῦ τοῦ πατρίου ἰκετεύοντες τὰ παρόντα ὁση δύναμις εἴ θεῖσθαι· σφίσι. Καὶ δὲ αὐτοῖς ὠμολόγει πρὸς τοῦ Χοσ-

საქმის შესრულებას. მაშინ ხომ რომაელებსა და ლაზებს შორის არავითარი მისიელა-მოსვლა არ იყო: სპარსელები ყველგან სრულიად თავისუფლად მიდი-მოდიოდნენ ამ ადგილებში, და ამიტომ რომაელთა და ლაზთაგან ერთნი მდინარე ფაზისის სანაპიროებზე დამალულიყვნენ, ხოლო სხვებს არქეოპოლისი ან სხვა რომელიმე იქაური სიმაგრე დაეკირათ და იქ შეეფარებინათ თავი; თვით გუბაზიც, ლაზთა მეფე, შშვიდად ჩამჯდარიყო მთის წვერებზე. ამით აიხსნება, რომ თეოფობიმ სრულიად ადვილად შესწლო მერმეროესათვის მიცემული დაპირება შეესრულებინა. ციხეში რომ იყო, უთხრა ლაზებსა და რომაელებს, რომლებიც იქაურ მცველ რაზმს შეიღვენდნენ, რომ რომაელთა მთელი ჯარი დაილუპა, ხოლო გუბაზ მეფესა და მასთან მყოფ ყველა ლაზებს საქმეები ცუდიდ წაუვიდათ, მთელი კოლხიდა კი სპარსელების ხელშია და არც რამე იმეღია, რომ რომაელები ან გუბაზი ამ ქვეყანაში ძალაუფლებას დაიბრუნებენ ოდესმე. ეს წინათ მოახერხა მერმეროემ მარტო: თან მოიყვანა სამოცდაათ ათასზე მეტი მებრძოლი სპარსელი და უამრავი ბარბაროსი საბოცები; ახლა კი ხოსრო მეფე მოსულა აქ მოულოდ-

¹ τὸν γουβιάτην I.

² კολχῶν.

ρούσ ἀμφί τῇ σωτηρίᾳ τὰ πιστὰ
 οἴσειν, ἐφ' ἣ τὸ φρούριον ἐνδύ-
 σουσι Πέρσαις. Ἐπεὶ τε τοὺς
 ἀνθρώπους ταῦτα ἴρρασαν. αὐτίκα
 ἐνθ' ἄνδρα ἀπαλλάξεις ἀνθὶς τε τῷ
 Μαρμυρόνι ἐς ἑβ' ἡμέρας ἀπαντα
 ἐφραζέσθαι. Ὁ δὲ Περσῶν ἀνδρᾶς
 τοὺς δοκιμωτάτους ἀπολεξάμενος
 ζῆν αὐτῶν ἐς τὸ Οὐχεμίερος¹ ἔπεμ-
 ψε, τὰ τε πιστὰ παραζομένους
 ἀμφί τε τοῖς χρήμασι καὶ τῇ
 σωτηρίᾳ τοῖς τῆδε φρουροῖς καὶ
 τὸ φρούριον τοῦτο καθέξοντας.
 Ὄδῳ μὲν Πέρσαις τὸ Οὐχεμίερος¹
 φρούριον ἔσχον καὶ Λαζიკῆς τὴν
 ἐκικράτησιν ἰσχυρότατα ἐκρατύ-
 ναντο. Ὁ μόνῃ δὲ Λαζიკῆν ταύ-
 την οἱ Πέρσαις ὑποχειρίαν πεποίη-
 ται, ἀλλὰ καὶ Σχυμνίαν τε καὶ
 Σουανίαν, ἐκ (δὲ) Μοχηρσίσδος²
 ἄχρι ἐς Ἰβηρίαν ἄπαντα Ῥωμαίοις
 τε καὶ τῷ Λαζῶν βασιλεῖ ζῆμι-
 παντα τὰ ἐκείνῃ χωρία τῷ τρέ-
 πῳ τούτῳ ἐγένετο. Ἀμύνησθαι δὲ
 τοὺς πολεμίους οὔτε Ῥωμαῖοι
 οὔτε Λαζοὶ εἶχον, ἐπεὶ οὐδὲ
 καταβαίνειν ἐκ τῶν ὁρῶν ἢ τῶν
 ὄχυρωμάτων ἐτόλμων οὐδὲ πῃ
 τῶς πολεμίοις ἐπέξίνασι.

მავრამ მარტო ეს ლაზიკე კი არ
 მელ სკვიმნიაცა და სვანიაც, და
 მთელი მიწაწყალი გამოეცალათ
 მთელი მიწაწყალი გამოეცალათ
 მთელი მიწაწყალი გამოეცალათ

ნელად ურიცხვი ჯარით და მათ-
 თან შეერთებულა და ამიერიდან
 ამ ჯარს თვით კოლხების მთელი
 ქვეყანაც აღარ ეყოფათ. ასეთი
 ტყუილები უთბრა თეთოთბიმ და
 დიდს შიშსა და გასაჭირში ჩა-
 ავლო იქაური მცველები. ისინიც
 მას ემუდარებოდნენ და ავედ-
 რებდნენ საკუთარ ლმერთს, რომ
 რამდენადაც ძალა შესწევდა, მო-
 ეგვარებინა მათი აწინდელი მდგო-
 მარეობა. ისიც შეჰპირდა, რომ
 ხოსროსაგან მოიტანდა მათი ხელ-
 უხლებლობის პირობას, თუკი ისინი
 სპარსელებს დაანებებდნენ ამ
 ციხეს. იმ კაცებმა რომ ეს მო-
 იწონეს, მაშინვე გამობრუნდა იქი-
 დან, ეახლა მერმეროეს და ყვე-
 ლაფერი უამბო. მერმეროემ გა-
 მოარჩია სპარსელთაგან უწარჩი-
 ნებულესი კაცები და გააყოლა
 მას უქიმერიონში, რომ იქაური
 მცველებისათვის გადაეცათ რწმუ-
 ნება მათი ქონებისა და სიცოცხ-
 ლის ხელუხლებლობის შესახებ
 და ამ ციხეს კი დაბატრონებოდ-
 ნენ. ასე ჩივდეს ხელში სპარსე-
 ლებმა უქემერიონის ციხე და
 მტკიცედ დაეპატრონენ ლაზიკეს.
 ჩივდეს ხელთ სპარსელებმა, არა-
 მრიგად, მოხირისიდან იბერიამდე
 რომაელებსა და ლაზთა
 რომაელებსა და ლაზთა
 რომაელებსა და ლაზთა

¹ οὐθμίερος K. οὐχεμίερος L.

² μοχειρσίσδος K. μοხერიσίδος L.

Μερμερότης δὲ τῆς τοῦ χεμι-
 νος ἐγκειμένης ἠρας ξύλινον μὲν
 τεῖχος ἐν Κότταις ἐτεκτήνατο,
 φρουράν τε Περσῶν τῶν μαχίμων
 οὐχ ἤρσαν ἢ τρισηλίων ἐνταῦθα
 καταστησάμενος, ἐν τε τῷ Οὐχει-
 μέρεος¹ ἀνδρας ἀντάρχεις ἀπολι-
 πῶν. Οὐκοδομησάμενος δὲ καὶ τὸ

რიდგან უკვე ზამთრის ეამი
 იყო დამდგარი, მერმეროემ ხის
 კედელი ააგო კოტაისში და ჩი-
 აყენა იქ სპარსელ მეომართაგან
 შედგენილი მცველი რაზმი, არა
 ნაკლებ სამი ათასი კაცისა; უქი-
 მერიონშიც დასტოვა საკმაო ხალ-
 ხი². თვითონ კი ააშენა ლაზთა

¹ ὀχειμέρεος; L. ὀπιμιέρεος K.

² უქიმერიონი ქართულ სამეცნიერო ლიტერატურაში ესმით როგორც ქუთაისის ციხე (დ. ბაქრაძე, საქართველოს ისტორია, გვ. 278) ან „არქიელის გორაკი“ (ს. გორგაძე, ბაგრატის ტაძარი, თბ. 1911, გვ. 3). სადაც დღემდე არის, მართლაც, დაცული ციხის ნანგრევები და იმდროინდელი ციხეებისათვის ეგზომ დამახასიათებელი გვირახი, ციხიდან მდინარისაკენ (რიონისაკენ) მიმავალი. ანავე დროს ქართულ საისტორიო ძეგლებში, როდესაც ქუთაისზეა ლაპარაკი (იხ. მაგ. უჯანსეი: კ. ცხ. I, 236, 242; მატეიანე ქართლისა: კ. ცხ. I, 281, სუ მბატის კრ. კ. ცხ. I, 385, პაპუნა ორბელიანი გვ. გვ. 55, 240, კიკ გამ. და სხვაგანაც). უქიმერიონის ხსენებაც კი არაა: არსად ქუთაისის ციხე ცალკე სახელწოდებით არ იხსენიება: «ქუთაისით» იგულისხმება ქალაქიცა და ციხეც ერთად, ან იხსენიება ხოლმე «ციხე ქუთაისისა» (ვახუშტი, ცხოვრება იმერეთისა, გვ. 296 კიკ.): ლევან დადიანის მიერ ფეოტრერისათვის — სვანეთში — შეწირული ხატის ხურგზე დაცული და 1644 წლით დათარიღებული მინაწერიც ქუთაისთან მომხდარ ბრძოლას აღწერს და რამდენჯერმე იხსენიებს ქალაქ ქუთაისს და ცალკე ქუთაისის ციხესა; იხ. საქ-მეხუემში 1931 წ. სვანეთის ექსპედიციის მასალებში პ. ინგოროყვას მიერ დასაბუქდად გამოადებული «სვანეთის წარწერები»: შარდენიც თავის «მოგზაურობაში» წერს: «ქუთაისში არც კედლებია, არც სიმაგრეები. ის გაშლილ ადგილს წარმოადგენს... გაღმა მხარეს კი, სწორედ პირდაპირ, უფრო მაღალ გორაკზე, არის ციხე ქუთათისია: იხ. რუსული თარგმანის გვერდი 169, თბილისი 1902 წელი). ძნელი წარმოსადგენია, რომ ქალაქის გაღმა (რიონის მარჯვენა ნაპირას მდებარე) ნაწილს განსაკუთრებული სახელი რქმუოდეს და ქართულში ის არაერთგვაროვნად არ შემონახულიყო. ვარდა ამისა, როგორც ხეშოთ იყო ნათქვამი (გვ. 165), ისტორიკოსი აგათონაც სამჯერ იხსენიებს ქუთაისს II, 19; III, 6, 7; Dindorf HGM II 211, 9; 245, I: 246, 29). როგორც სიმაგრეს, მაგრამ მის სასიმაგრე ნაწილის (ვითომ «უქიმერიონის») შესახებ არაფერი აქვს ნათქვამი. აქედან ცხადი უნდა იყოს, რომ უქიმერიონი ქუთაისის ნაწილი კი არაა, არამედ ქუთაისის წახლობლად მდებარე სხვა ციხე-სიმაგრე. მართლაც, უქიმერიონი რომ ქუთაისის ციხე იყოს, რად დასკორდებოდა პროკოპის ასეთი მსჯელობა: «მერიტროემ ხის კედელს ააგო კოტაისში და ჩააყენა იქ სპარსელ მეომართაგან შედგენილი მცველი რაზმი. . . უქიმერიონშიც დასტოვა საკმაო ხალხი» (ხეშოთ გვ. 171). XIV თავშიც ზომ აღწერილია, რომ ქუთაისში მერიტროემ შეაკეთა ციხის ჩამონგრეული ნაწილები და იქ დაისადგურა ქუთაისის წახლობლად კი — განაგრძობს პროკოპი — არის ერთი მგეტად მაგარი ციხე, სახელად უქიმერიონი; აქ მკაედთო ლახებს კარგი მცველი

ἀλλο Λαζών φροσύνην. Ἐ δὲ κληροῖσι: Σαραπανίν¹, πρὸς αὐτοῖς μάλιστα τοῖς ἐσχάτοις ὄροις Λαζική; κείμενον, αὐτοῦ ξιμενον ἔπαιτα δὲ Ῥωμαίους τε καὶ Λαζούς ἀγείρεισθαι τε μακθῶν καὶ ἀμφὶ τὰς ἐχθολὰς ἐνοστρατοπεδεύεσθαι ποταμοῦ Φάσιδος, παντὶ τῷ στρατῷ ἐπ' αὐτοῖς ἔει. Ὅπερ ἔπει Γουζάჯης τε καὶ οἱ τοῦ Ῥωμαίων στρατοῦ ἄρχοντες ἔμαθον, οὐχ ὑποστάντες τῶν πηλεμίων τὴν ἔφοδον θιελνήτσαν τε

მეორე ციხე, რომელსაც სარაპანისის ეძახიან და რომელიც ზედ ლაზიკის საზღვრებთან მდებარეობს, და იქ დარჩა. შემდეგ რომ ვაივო, რომელებსა და ლაზებს თავი მოუყრიათ და მდინარე ფაზისის შესართავთან დაბანაკებულანო, მთელი თავისი ჯარით მათ წინააღმდეგ გაემართა, ეს რომ ვუბაზმა და რომელებთა ჯარის სარდლებმა ვაივეს, მტრის იერიშის მოგერიება კი არ სცადეს, არამედ გაითანტნენ

რახში. ამ ციხის დაცვაში ნთანწილეობას უღებულობდა რამდენიმე რომაელი ჯარისკაციც, ან, აქ დაბანაკდა მერმეტრე მთელი თავისი ჯარითა-თ (იხ. ზემოთ BG VIII, 14). ჩანს, „ქოთაისს“ სხვა ყოფილა და „უქიმერიონი“ კიდევ სხვა.— ეს უქიმერიონი პროკოპის აღწერილობით რიონის მარჯვენა ნაპირას უნდა მდებარეობდეს, ლეჩხუმისა და სვანეთისაგან მიმავალ გზაზე. მერმეტრეს რომ მოიხროსი ეპერა ხელთ, ამით ის მთწინააღმდეგეებს დაბრკოლებას უქმნიდა, რომ უქიმერიონის ციხეში სუსათი მიეწოდებინათ, ან სვანთისა და ვგრეთწოდებულ სკვინშიაში ევლათ, თუმცა ეს გვეყანა მათი კვეშვირდომი იყო (იხ. ზემოთ). ხოლო, რთდესაქ შემდეგ, ლაზ თეთობის გამცემლობის წყალობით, სპარსელებმა ხელში ჩაგდეს უქიმერიონის ციხე, ისინი ამტკიცულ დაეპატრონენ ლახიეს. მაგრამ მარტო ეს ლახიე კი არ ჩაიგდეს ხელთ სპარსელებმა, არამედ სკვინშიაცა და სვანთიაც. მაშასადამე, უქიმერიონი მდებარეობდა ქუთაისის მახლობლად, „სკვინშიისა და სვანთისაგან“ მიმავალ გზაზე. სახელდობრ, იუ სად მდებარეობდა ის, ამის თქმა ჯერჯერობით შეუძლია. ბ რ თ ს ე (Add. 102, 8) ერთ ხელნაწერში მოთავსებული ძველი რუსკის მიხედვით მიუთითებს une localit  d' Im reth, nomm e Okh mira (ალბათ, ეს არის თაბორის ს. საბჭოში შემავალი სოფ. თხომირა, რიონის აღმოსავლეთით); მას შესაძლებლად მიაჩნია აგრეთვე (Add. 102, 4), რომ ეს იყო ვახუშტის მიერ მოხსენებული დეხვირი (დღევანდის საშუალს, ცხენისწყლის კიდებზე არს ციხე კლდესა ზედა უნი, დეხვირი, თავი თავკერისა, რამეთუ რომელსა უყარავს იგი, მორჩილებასა ზინა მისსა არიან სრულად: ვახუშტი, აღწერა, თბ. 1941, გვ. 148—149. მაგრამ არავითარი საბუთი არა გვაქვს შევსრდეთ რომელიმე ამ გეოგრაფიულ პუნქტზე; სახამ სათანადო არქეოლოგიური ძიება არ იქნება ჩატარებული ქუთაისის მახლობელ ადგილებში, ნანამდე ამ პუნქტების გაიკრება პროკოპის უქიმერიონთან იმდენადვე იქნებ შესაძლებელი. რამდენადაც შესაძლებელია მაგ. უქიმერიონად მივიჩნიოთ ის ადგილი, რომელზედაც ვახუშტი ლაპარაკობს: „ქუთაისის ზდილოთ და რიონის დასავლეთ არს ქვიშაღეთს ციხე ერთიად მაგარა“ (აღწერა, გვ. 157).

¹ ხელნაწერები: οσαρπανιαν.

και διεσώθησαν ὡς πη ἐκάστη
 δυνατὰ γέρονεν. Ὁ τε Γουβάζης
 ἀναδραμὸν ἐς τῶν ὀρῶν τὰς ὑπερ-
 βολὰς διεχειμάζε ξὺν τε τοῖς
 παῖσι καὶ τῇ γυναίκί καὶ τοῖς ἐς
 τὰ μάλιστα ἐπιτηθεῖσι, τῇ μὲν
 ἀμύχανιά τῶν παρόντων κακῶν
 διαμαχόμενος πρὸς τὴν ἀπὸ τῆς
 ὥρας ἀνάγκην, ἐλπίδι δὲ τοῦ
 Βυζαντίου ἐς τὸν μέλλοντα χρό-
 νον ἰαροῦν, τῆς τε τὴν τύχην
 παρηγορῶν τὴν τότε παρούσαν,
 οἷά γε τὰ ἀνθρώπεια, καὶ καρ-
 θεσκῶν τὰ βελτίω. Καὶ οἱ ἄλλοι
 δὲ Λαῶι τῇ πρὸς βασιλέα Γουβάζην
 αἶδο! τὴν τοῦ χειμῶνος ὥρην
 οὐδὲν τι ἦσαν ἐν τοῖς σκοπέλοις
 κατέτριβον, δύσκολον μὲν ἐνταῦθα
 οὐδὲν πρὸς τῶν πολιτῶν θευμαί-
 νοντες, ἐπεὶ τοῖς ἐπιβουλεύουσιν,
 ἄλλως τε καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα,
 ταῦτα τὰ ὄρη ἀμύχανά τε καὶ
 ὅλοις ἀπρόσοδα ξυμβαίνει εἶναι,
 λιμῆ δὲ καὶ ψύχει καὶ τῇ ἄλλῃ
 κακοπαθεία θυσθνατωντες. Ὁ δὲ
 Μαρμερόης οἰκία τε πολλὰ κατ'
 ἐξουσίαν ἠεροδομήσατο ἐν ταῖς
 κατὰ τὴν Μοχθήρησιν κώμαις καὶ
 τὰ ἐπιτηθεῖα πανταχῆθι καταστη-
 σάμενος τῶν τῆδε χωρίων, τῶν
 τε αὐτομόλων περιπέμπων τινάξῃ
 ἐς τῶν ὀρῶν τὰς ἀκρωρείας καὶ
 τὰ πιστὰ παρεχόμενος ἐπαγαγέ-
 θια: πολλοὺς ἴσχυσεν οἱ; δὴ καὶ
 τῶν ἀναγκαίων ἀπορουμένοις ἐχο-
 ρήγαι: συχνὰ καὶ ὡς οἰκείων ἐπε-
 μιλείτο, τὰ τε ἄλλα δωκεῖτο ξὺν
 ἀδελφῶ πολλῇ ἄτε τῆς χώρας γεγο-

და თავს უშველეს, ვისაც როგორ
 შეგძლო. გუბაზი მთის წვერზე
 ავიდა და იქ დაიბამთრა თავისი
 ბავშვებით, ცოლითა და მახლობ-
 ლებით და, შექმნილი მდგომა-
 რეობით გაჭირებაში ჩავარდნი-
 ლი, ებრძოდა ზამთრის სუსხს, —
 მომავალს კი რწმენით უცქერდა
 ბიზანტიონის იმედით; ამით იხუ-
 გვებდა აწინდელ უბედურებას —
 როგორც ეს ადამიანს სჩვევია, —
 და უკეთესის მოლოდინში იყო.
 დანარჩენმა ლაზებმა, გუბაზ მე-
 ფის პატივისცემით, ზამთარი აგ-
 რეთვე მწვერვალებზე გაატარეს;
 მტრებისაგან კი იქ შეწყუბება არა-
 ფერი ვანუცდიოთ, რადგან თავ-
 დამსხმელთათვის ეს მთები — სა-
 ზოგადოდ და კერძოდ ზამთარ-
 შიაც — მოუბერებელი და სრუ-
 ლიად მიწვალაია. ხოლო შიმშილ-
 მა, სიცივემ და სხვა უბედურებამ
 კი სიკვდილის პირამდე მიიყვანა
 ისინი. მერმეროემ კი მრავალი
 სახლი ააგო, შეძლებისდა გვა-
 რად, მონიროსის მიდამოებში მდებ-
 არე სოფლებში და ყოველგნით
 ამ ადგილებიდან სურსათი იპოვა;
 მერე მთების მწვერვალებზე და-
 აგზავნა ზოგიერთი მტრის ბანა-
 კიდან გამოქცეულთაგანი და ხელ-
 უხლებლობის დაპირებით მრავა-
 ლის გადაბირება შესძლო: ისინი
 ხომ სურსათის ნაკლებობას გა-
 ნიცდიდნენ და მერმეოროც ხში-
 რად აწვდიდა მათ და ზრუნავდა
 მათზე, როგორც თავისიანებზე;
 და ყველაფერს ისე მართავდა

νὸς κύριος. Καὶ πρὸς Γουβιάζην
ἔγραψε τὰδε.

Δύο ταῦτα ῥημίξει: τοὺς
ἀνθρώπους τὸν βίον, θύναμίς τε
καὶ φρόνησις. Οἱ μὲν γὰρ τῷ
θυνατῷ περιόντες τῶν πέλας αὐτοῖ
τε βιοτεύουσι κατ' ἐξουσίαν καὶ
βῆη βούλονται τοὺς καταδεστέ-
ρους ἔσαι: ἄγουσιν, οἱ δὲ διὰ
τὴν ἀσθένειαν δεδουλωμένοι: τοὺς
κρείττους, τῷ ξυνετῷ τὴν ἀδυνα-
μίαν ἰόμενοι, θωπεῖα τοὺς κρα-
τοῦντας μετῴσας: καὶ οὐδὲν τι
ἴσσαν ἐν τοῖς οἰκείοις βίον
θύνανται, πάντων ἀπολαμβάνοντες
τῆ κολακείᾳ, ὡς περ αὐτοὺς διὰ
τὴν ἀσθένειαν στερεῖσθαι ξυμ-
βαίνει. Καὶ ταῦτα οὐ παρὰ μὲν
τῶν ἐθνῶν τισι: σφίσι: φέρεται:
οὕτως, παρὰ δὲ τοῖς ἄλλοις οὐ
ταύτη πη ἔχει, ἀλλὰ ἀνθρώποις
ὡς εἰπεῖν ἅπασι πανταχόθι: γῆς
τῆς οἰκουμένης ὡς περ ἄλλοι: τι
ἐμπέπηγε φύσει. Καὶ σὺ τοῖνον,
ὃ φίλε Γουβιάζη, ἦν μὲν οἶ:
περιέσεσθα: Περσῶν τῷ πολέμῳ,
μήτε μέλλε μήτε σοι ἐμπόδιον
γινέσθω μηδέν. Εὐρήσεις γὰρ
ἡμᾶς τῆς Λαζίκης ἔνθα ἂν βού-
λοιο ἑφισταμένους τε τὴν σὴν
ἐφοδον καὶ ἀντιπαρῆχτομένους
ὑπὲρ χώρας: τῆσδε Ἰση θύναμις:
ὡστε παρῆχται: σοι διαγωνιζομέ-
νω ἀνδραγαθίζεσθαι πρὸς ἡμᾶς.
Εἰ μὲντοι ἀδύνατος ὢν Περσῶν
τῆ θύναμις: ἀντιτάσσεσθα: καὶ
αὐτὸς οἶδας, σὺ δὲ, ὡ ἱγαθὲ,

სრულის უზრუნველობით, თით-
ქოს ამ კუთხის ბატონ-პატრონი
შემდეგი:

„ორი რამ აწესრიგებს ადა-
მიანის ცხოვრებას — ძალა და
გონიერება. ერთნი, რომელნიც
ძლიერებით სჯობნიან მეზობ-
ლებს, თვითონაც ცხოვრობენ
ნებისამებრ და მათზე უფრო სუს-
ტებსაც ამოქმედებენ ისე, რო-
გორც სურთ; ხოლო მეორენი,
რომელნიც თავიანთი სისუსტის
გამო მათზე უფრო ძლიერთ ემო-
ნებიან და უძლურებას გონიერე-
ბით სწამლობენ, მლიქვნელობით
ელოლიავებიან მბრძანებელთ და
მწვენიერად ახერხებენ ცხოვრე-
ბას თავიანთ მამულში და მლი-
ქვნელობის წყალობით იგენებენ
ხოლმე ყველაფერს იწას, რასაც
უძლურების გამო მოკლებული
არიან. ზოგიერთ ერებთან ასე
და სხვებთან რაღაც სხვანაირად
კი არ უხდებათ ნათ მოქცევა;
არამედ ყველა ადამიანს, შეიძ-
ლება ითქვას, ყველგან დედამი-
წის ზურგზე, ეს ბუნებით აქვს
თანდაყოლილი ისევე, როგორც
ზოგი რამ სხვაც. და აი, ძვირ-
ფასო გუბაჲ, თუ ფიქრობ, რომ
სპარსელებს აჯობებ ომში, ნულარ
აყოვნებ და ნურც რამე დაგი-
დგება წინ. ლაზიკის რომელსამე
ნაწილში გვიპოვი ჩვენ, თუ გინ-
და, შენს შემოტევასაც დაუხვდე-
ბით და ამ კუთხისათვის სა-
ბრძოლველად განვეწყობით რაც
ძალა შეგვწევს. ამგვარად, შემ-

τὸ δεύτερον διαχειρίζε. τὸ γυν-
θι σαυτὸν, καὶ προσκύνει τὸν
σαυτοῦ δεσπότην Χοσρόην ἅτε
βασιλέα καὶ νεγιηκῶτα καὶ κύ-
ριον. Αἶτει τὲ σοι τῶν πεπραγ-
μένων Γλεῶν εἶναι, ὅπως ἂν τὸ
λοιπὸν δυνατὸς εἴης τῶν ἐνοχ-
λοῦντων ἀπηλλάχθαι κακῶν. Ὡς
ἔγωγε ἀναδέχομαι βασιλέα Χοσ-
ρόην Γλεῶν τὲ σοι γενήσεσθαι·
καὶ τὰ πιστὰ δώσειν, ἡμήρους
σοι παρεχόμενον παῖδας τῶν ἐν
Πέρσαις λογίμων ἀρχόντων, ὡς
τά τε ἄλλα καὶ τὴν σωτηρίαν
καὶ τὴν βασιλείαν τὴν σὴν τὸν
πάντα αἰῶνα ἐν ἀσφαλείᾳ ἔξεις.
Εἰ δὲ σοι τούτων οὐδέτερον βου-
λομένῳ ἔστί, ἀλλὰ σὺ ἕξ τινα
ἐτέραν ἀκίων χώραν ὁδὸς τοῖς
διὰ τὴν σὴν ἀβουλίαν ταλαιπώ-
ροις γενομένοις Λαζοῖς ἀναπνεῦ-
σαι· ποτε καὶ ἀπὸ δυσκόλιον τῶν
αὐτοῖς ἐγκειμένιον ἀνενεγκεῖν,
μηδὲ αὐτοῖς ἀπέραντον ὄλεθρον
τόνδε προστρίψεσθαι· βούλου ἐπὶ
σφαλερᾶς τῆς ἐλπίδος ἐχούμενος·
λέγω δὲ τῆς Ἰωμαίων ἐπικου-
ρίας. Οὐ γάρ σοι τιμωρεῖν ποτε
δυνατοὶ ἔσονται, ὡσπερ οὐδὲ ἄχρι
ἕς τὴν ἡμέραν δεσπύνηται τῆνδε·
დურების ნიბიკება და მაცთუნებულ
რომიელების მოშველიებას. ისინი
დაგენძარონ თქვენ, ისე როგორც

Μερμερήης μὲν ταῦτα ἔγραψε.
Γουρᾶζην δὲ οὐδ' ὡς ἔπειθεν,
ἀλλ' ἐν τοῖς τῶν ὁρῶν κολωνοῖς
ἔμεινε, καρποδοκῶν τὴν ἐκ Ἰωμαίων
ἐπικουρίαν (H a n r y II, 570—6).

თხვევა მოგეცემა შეგვებრძოლო
და შენი სიფაქაცე დაამტკიცო
ჩვენ წინაშე. თუკი თვითონ
გრძნობ, რომ უძლური ხარ სპარ-
სელთა ძალას წინააღუდგე. მა-
შინ, ჩემო კარგო, აირჩიე მეორე
გზა, შეიცან შენი თავი და ეთა-
ყვანე შენს მბრძანებელს ხოსროს,
ვითარცა შეფეს, გამარჯვებულსა
და ბატონს. შევედრე გაპატრონ
შეცოდებანი, რათა ამიერიდან
მაინც შესძლო აირიღო შეცო-
დებანი, რომლებიც მძიმე ტვირ-
თად გაწევებინ. მეც, ჩემი მხრით,
გარწმუნებ, რომ ხოსრო შეფე
შეგიწყალებს, ხელს არ გახლებს
და მძევლებად მოგგერის სპარ-
სეთის წარჩინებულ მთავართა
შვილებს; შენც ყოველმხრივ იქნე-
ბი უზრუნველი და შენი სამეფოც
გექნება სამუდამოდ დაცული. ხო-
ლო, თუ შენ არც ერთი ეს გზა
არ მოგწონის, წადი რომელსანე
სხვა ქვეყანაში და ანით საშუა-
ლება მიეცი შენი უგუნურობის
წყალობით გაწამებულ ლაზებს,
ერთხელაც არის, ამოისუნთქონ
და განთავისუფლდნენ მოწოლილ
სიძნელეთიგან. მაგრამ გულში არ
გაიფლო მათთვის უსაზღვრო უბე-
ნიმდეს არ მიეცე: ვგულისხმობ
ხომ ვერასდროს ვერ შესძლებენ
დღემდე ვერ შესძლეს ეს·.

აი, ეს მიხწერა მერმეროემ.
მაგრამ მან გუბაზი ვერ დაარწ-
მუნა და ის დარჩა ნაღლობებზე
და მოუთმენლად ელოდა დაძმა-
რებას რომეელთა მხრით.

სპარსელების დამარცხება ლაზიკეში 552 წელს

Μετὰ δὲ τὴν τῶν χεῖμωνος ἔργων ἀφαικόμενος παρὰ Χοσρόην σὺν τοῖς χεῖμασι Ἰσθμοῦσιν καὶ τὰ ζυγαίμενα σφίσι ἐσφύγγε. Καὶ ὁ τὰ μὲν χεῖματα κεκοιμημένος τὴν ἐκχευρίαν μελλήσει: οὐδὲ μὲν ἐπισφράγισα. Ἀλλὰ καὶ τὸ μὲν χεῖματα τούτοις ὄντων τῶν Σαρξείων ἐταίρισάμενος μέγα τι χεῖμα ἦν Πέρσαις: τὰ τῷ Μερμερόη εἰσὶν ἐπιπέσειν ἢ τῷ ἐπέστειλαν ἔργον ἔχασθαι ὀνόμασι τῆ πάσης καὶ τῶν ἐλέφαντάς οἱ πολλοὺς ἔστειλε. Μερμερόης δὲ παντὶ τῷ Περσῶν τε καὶ ὄντων στρατῷ ἐκ Μοχρήσθου ἀναστὰς ἐπὶ τὰ Ἀζῶν ἀχυσάματα ἦεν.

BG VIII, 17. ზამთარი რომ ვაგიდა, იზდიგუსნა მოვიდა ხოსროსთან. თან ფული მოიტანა და გააცნო პირობები ამათ შესახებ, ხოსრომ ფულები ჩაიბარა და დაუყოვნებლივ დაამტკიცა დროებითი ზავი. ხოლო ლაზიკის დეცლა არავითარ შემთხვევაში არ მოინდომა. ამ ფულით კი დეცალი საბირის ჰუნნი მიიძებრო და რამდენიმე სპარსელებთან ერთად მაშინვე მერმეროესთან გაავზავნა; მასვე შეუთვალა მთელი ძალღონით შეეწყო ხელი საქმისათვის; გარდა ამისა, სპილოებიც ბევრი გაუვზავნა მას. მერმეროეც სპარსელთა და ჰუნნთა მთელი ჯარით დაიძრა მოხირისიდან¹ და ლაზთა

¹ მთხრობის (მთხრობისა, მუხრობის) სახელწოდებით იმ მხარეში, რომელშიაც სათანადო თარგმანები წარმოებდა VI სუფ. შუა წლებში ცნობილია დღეს რამდენიმე გეოგრაფიული პუნქტი: 1) სოფ. მუხრობა (და მუხრობის ციხე) ჩაბრის რაიონში. სკანდის ჩრდილოეთით. 2) სოფ. მუხრობი სენაკის რაიონში. 3) სოფ. მუხრობი მხარეთყვეს რაიონში — (შეიძლება და დაგვემატებინა აგრეთვე სოფ. მუხრობა მარტვილის რაიონში). მაგრამ არც ერთი ეს პუნქტი თავისი გეოგრაფიული მდებარეობითა და ბუნებრივი პირობებით პროკოპის მიერ აღწერილ „მოხრობის“ არ უდგება. პროკოპის აღწერილობით „მოხრობის“ არის მთელი მხარის სახელწოდება და არა მხოლოდ ერთი რომლისაზე პუნქტისა (მხოლოდ ერთხელ BP II, 24 — იხ. აქვე ხემათ — მოხრობის; ლაზიკის შესანიშნავ კალაქთა რეცეპტისა მოხსენებელი). „მოხრობის“ — ამბობს პროკოპი — ერთი დღის სავალ გზაზეა არტემიოლის და მორაბული და შეცავს რავალს მჭიდროდ დასახლებულ სოფელს. კოლიდის მიწაწყალზეც ის საუკეთესო მხარეს წარმოადგენს: ღვინოც კარგი მოდის და სხვა ჩაყოფნეც იქ კარგად ხარობენ; (BG VIII, 14; იხ. ხემათ გვ. 194). ეს მხარე იმდენად მდიდარია, რომ 552 წელს მერმეროემ იქ მდებარე სოფლებში შეაგროვა ჯარისათვის საჭირო მთელი სურსათი (BG VIII, 16; იხ. ხემათ გვ. 201). სად მდებარეობდა ეს მხარე? პროკოპის აღწერილობის მიხედვით ამ მხარეს დასავლეთით (ქვისწყალი უნდა საზღვრავდეს, როდესაც 550 წელს სპარსელთა ჯარი ბორჩინს სარდლობით კალეშიში შეიჭრა და „ლაზიკის იმ ადგილში მიუღია“ რომელსაც მოხრობის ეწოდებოდა, დასაბანაკებლად დადგა მთებზედ აღდგალს. იქ ჩამოდის მდინარე იპისი (ქვისწყალი), არც

τους ἐλέφαντας ἐπαγόμενος. Ῥωμαῖοι δὲ οὐδ' αὐτὴ ὑπὸ πηγάδων, ἀλλ' ἀμφὶ τὰς ἐκβολὰς Φάσσιδος ποταμοῦ, Μαρτίνου ἡγουμένου σφίσι, χωρίου ἰσχύι σφὰς αὐτοὺς ὡς ἀσφαλιστάτα κρατυνόμενοι ἰσυχῇ ἔχοντες. Εὐνήν δὲ αὐτοῖς καὶ Γουβάζης ὁ Λαῶν βασιλεύς. Οὗτος δὲ ὁ Μῆδων στρατός, τύχης ἀντὶρ ξυμβάσης τινός, οὐδὲν ἀχαρ: οὐτε Ῥωμαίων οὐτε Λαῶν τὴν ἔδρασε. Τὰ μὲν γὰρ πρῶτα ὁ Μερ-

სიმაგრეების წინააღმდეგ გაემართა, თან სპილოებიც მიჰყავდა. რომელები მას არსად შეხვედრიან. იმათ, მარტინეს მეთაურობით, მდინარე ფაზისის შესართავის მახლობლად რაც შეიძლებოდა მტკიცე პირობები შეექმნათ თავისთვის აღვილობრივი მდებარეობის წყალობით და იქ იღვნენ მშვიდად. მათთან იყო ლაზთა მეფე გუბაზიც. ამ მიდიელთა ჯარს—რაღაც შემთხვევით

დიდი და არც ნავთსავალი, რომლის გადასვლა შეუძლიათ ცხენოსანთ და ფეხდაფეხ მავალთაც; ამის მარჯვენა ხაზირას გაიკეთეს თხრილი მხარე, მაგრამ სანაპიროთზე კი არა, არანვდ ვარჯა ნოშორებით იჭრდას (BG VIII, 1; იხ. აქვე ზემოთ). მოხიროსი მხარე. ცხენსწელიდან დაწყებული, გადაჭიმულია რიოხამდე, ე. ი. რიონი საზღვრავს ამ მხარეს სამხრეთითა და სამხრეთ-აღმოსავლეთით. როდესაც ნერგეროე 551 წელს დამარცხდა არქეოპოლისთან, მან «მთელი თავისი ჯარით მოხიროსისკენ დაიხია... ამ მხარეს ჩამოუდეს ერთი მდინარე, სახელად რეონი», რომლის «სანაპიროებისა ეფლადე კოლებს აღკრათ ციხე» ქუთაისისა (BG VIII, 14; იხ. ზემოთ გვ. 195). გარდა ამისა, რაზან სპარსელების ხელში იყო მოხიროსი, ამით ნათქვამი იყო «მთელი დანარჩენი ლაზიკა» (ცხენისწყლის აღმოსავლეთით), სადაც დასაჯრდენ, დასაცეე პუნქტს ქუთაისის ციხე წარმოადგენდა; ხალხ უმეტირითის აღების შემდეგ ნათქვამი იყო ლეზუშიცა და სენელიც, კვიხიდან. მოწინააღმდეგე რომ მოხიროსში იჯდა, ლაზებსა და რომელებს ამ ჰეცხისაკენ ეზა მოგრილი აღმოაჩნდათ» (იხ. ზემოთ გვ. 195) პროკოპის ამ აღწერილობიდან ნათელია, რომ მოხიროსის მხარე ცხენისწყალსა და რიონს შუა მდებარეობდა და რომ მოხიროსის გავლის შემდეგ ადამიანი ქუთაისში მოვიდოდა. ისიც ჩანს ნათლად, რომ ქუთაისი აუცილებელ საყრდენ პუნქტს წარმოადგენდა იმისთვის ვისაც სურდა ამ მხარეს დამატროვნებოდა. ამით უნდა აიხსნებოდეს, რომ მოხიროსის აღწერის დროს პროკოპის აუცილებლად აგონდება ქუთაისი. მსგავსად პროკოპისა აგათიანც მოხიროსთან ერთად უკველთვის იხსენიებს ქუთაისს: «მთავიდა მუხიროსისკე და ქუთაისის ციხეშია, ეფლად ქუთაისისა და მუხიროსში ეგბრუნდა», «მუხიროსსა და ქუთაისში დარაზმული სპარსელები», «დაიძრნენ ქუთაისიდან და მუხიროსიდან» (აგათიან II, 19; II, 22; III, 6; III, 7; იხ. ჩვენი «გეორგია», ტ. III [1936], გვ. 30, 54, 56, 123); მაშასადამე, ქუთაისი და მოხიროსი ერთ სტრატეგიულ ბაზზე მდებარეობენ: უკეთ რომ ვთქვით, რიონზე (ქუთაისში) დაბანაკებული ჯარისათვის მოხიროსი მატერიალურ, სასურსათო ბაზას წარმოადგენს. — ამ რაიონში დღეს ეს სახელწოდება «მოხიროსი» (მუხიროსი) თითქოს აღარ ჩანს (შესაძლებელია ამის გადნანაშის წარმოადგენდეს სოფელ «მუხიროსის» სახელწოდება), მაგრამ 1930 წელს დოც. ნ. ბერძენიშვილის მიერ აღვილობრივ ჩატარებულმა წინასწარმა კვლევამ ამ მხრივ საკულისძმო

μαρτύ; ἐν φρουρίῳ τῷ μαθῶν უნდა აიხსნებოდეს ეს — არავი-
 τῆς Γουβάζου ἀδελφῆς εἶναι, ἐπ' თარი ზიანი არ მოუყენებია არა-
 αὐτὸ ἐπήγε τὸ σπράττευμα ἄς ვისთვის, არც რომაელისა და
 ἐξαιρησῶν μαχητῆ πάσῃ. Καρτε- არც ლაზისათვის. პირველ ყოვ-
 ρώτατα δὲ ἀμυνομένων τῶν ταύτῃ ლისა მერმეროემ ჯარი წაასხა

შედგები მოიტანა, სახელდობრ, სწორედ ზემოაღწერილ მხარის მიდამოებში, ხოლო რომის მარცხენა ნაპირას, კულანე-ეწერის პირდაპირ მდებარე ადგილებს, რომლებიც ზედ მთის ფერდობებს ებჯინება სოფ. დაბლაგომთან, დღესაც მუ-
 ხრის ესპიან და მისი აღმოსავლეთით 4—5 კმ. მანძილზე მუხურის ციხეც მდებ-
 არეობს. ნ. ბერძენიშვილსა ამ წარმოდებული სასინჯი გათხრის დროს აღმოაჩინა
 ისეთი ნივთები, რომლებიც მისი აზრით რომაულ-ბიზანტიურ ხასის გეოგონის.

მუხურისის ჩვენ მიერ მოწოდებულმა დოკალიზაციამ დიდი ინტერესი გამო-
 იწვია სამეცნიერო წრეებში. ცნობილი ბელგელი მეცნიერი პ. პეტერსი თავის
 რეცენზიაში 1934 წელს გასოცდებულ „გეორგიკს“ II ტომზე, წერდა: „რამდენ-
 ნადაც ლაპარაკია მუხურისზე, წმ. მაქსიმეს თანამგზავრებთან დაკავშირებით,
 კარგი შენთვევა გვეიღევა უკრადლება მივაცითთ იმ აღმოჩენას, თაჲლის ბნ-
 შენგლობს ბ. ყუხჩიშვილი ბაზს უსვანს. მუხურისი იყო ნამდვილად ლახეთის
 მიწაწყალზე და მოიცავდა ქუთაისის მხარის ერთ ნაწილს. აქ იყო აგრეთვე იმავე
 სახელწოდების ციხე, რომელიც მდებარეობდა ერთი დღის სავალ გზაზე ქუთაისსა
 და არქეოპოლისს შუა. ბეტად საგულისებო მითითებას შეიკავს ცნობა, რომ ამ
 ციხე-სიმაგრის ადგილმდებარეობა კარგად არის მიკვლეული ბატ. ნ. ბერძენი-
 შვილის მიერ უკვე ამ ხუთი წლის წინათ. იგი უნდა მდებარეობდეს, პროკოპის
 მიერ აღნიშნულ მანძილზე, რომლის მარცხენა ნაპირას, იმ ადგილას, რომელსაც
 შემოინახა სახელი მუხური და რომლის მალობლად აღმოჩნდა ბიზანტიურ
 ნაგებობათა კვლი. ბატ. ყუხჩიშვილი არც კი მოვლის, აღბათ, რომ მთელი
 ქვეყნის მეცნიერები დაეწყადებინ ამ ახალ ინფორმაციას, ისევე როგორც სხვა
 სასარგებლო ცნობებს, რომელთაც აწვდის მათ ნოსი ნარკევე“ (... Puisque l'on
 a reparlé ici même de Monkhourisis, à propos des compagnons de S. Ma-
 xime, l'occasion est bonne d'attirer sur une découverte dont M. K. fait
 très bien ressortir la signification. Monkhourisis était proprement une
 division territoriale du pays Laze, comprenant une partie de la région
 de Koutais. Il y avait aussi un château de même nom qui était situé
 à une journée de marche entre Koutais et Archéopolis. De très sérieux
 indices portent à croire que l'emplacement de cette forteresse a été bien
 repéré par M. Berdzenishvili depuis déjà cinq ans. Elle serait située à la
 distance indiquée par Procope, sur la rive gauche du Rion, en un endroit
 qui a gardé le nom Moukhours et dans le voisinage duquel on
 a retrouvé des vestiges de constructions byzantines M. K. ne se
 promet évidemment pas que les érudits de tout pays vont se précipiter
 sur cette information inédite ni sur les autres enseignements utiles que
 son commentaire leur apporte: Analecta Bollandiana, tome 53, 1935,
 p. 403—404).—ასეთი ვრცელი შენიშვნა მუხურისის დოკალიზაციაზე გამოვეყენეთ
 იმით, რომ R. Devresse-ის მიერ წამოყენებული იყო დებულება, ხომ არ არის
 ეს მუხრისციხე (AB 53, გვ. 62).

φρουρῶν καὶ χωρίου σφίσι: ξυλλαμβανούσης τῆς φύσεως ὄχυρῶ-
 τητι ἀπρακτοὶ ἐνθένδε ἀποκρουσ-
 θέντες οἱ βάρβαροι ἀνεχώρησαν·
 ἔπειτα ἐπὶ Ἀρασγούς σκουθῆ
 ἴεντο. Ῥωμαῖοι δὲ οἱ ἐν Τζιβίλῃ
 φρουρὰν ἔχοντες τὴν δίοδον κατα-
 λαμβάνοντες στενωπὴν τε καὶ
 κρημνῶν οὖσαν, ἡπέρ μοι: ἔμ-
 προσθεν εἶρηται. τὸ παράπαν τε
 ἀδιέξοδον, ἐμπόδιοι: σφίσι ἐγέ-
 νοντο. Διὸ δὴ οὐκ ἔχων ὁ Μερμα-
 ρῆς καθ' ὅ τι τοὺς ἀνθισταμέ-
 νους βιάζεται, ὑπήγεν ὀπίσω τὸ
 στρατεύμα ἐπὶ τε Ἀρχαιοπόλιν
 ὡς πολιορκήσων ἀπὸ τῆς ἡμῶν. Τοῦ
 τε περιβόλου ἀποπειρασάμενος,
 ἔπει: οὐδὲν προὔχωρει. ἀνέστρε-
 φεν ἀπὸ τῆς. Ῥωμαῖοι: δὲ ἀναχω-
 ροῦσιν ἐπισκόμενοι: τοῖς πολεμίοις
 ἐν δυσχωρίᾳ πολλοὺς ἔχτεινον,
 ἐν τοῖς καὶ τῶν Σαβείρων τὸν
 ἄρχοντα ξυνηγάχθη πασῶν. Μά-
 χης τε καρτερᾶς ἀμφὶ τῷ νεκρῷ
 γενομένης ὑστερον Πέρσαι: περὶ
 λύχνων ἀφ' ἃς βιασάμενοι: τοὺς
 ἐναντίους ἐτρέψαντο, ἐπὶ τε Κού-
 ταις¹ καὶ Μοχρήσιον² ἀπεχώρη-
 σαν. Ταῦτα μὲν οὖν Ῥωμαίοις
 τε καὶ Πέρσαις ἐπέπρακτο τῆς
 (Paury II, 577—579).

ბრძოლა გაიმართა, ბოლოს სპარსელებმმა, შებინდებისას, სძლიეს მოწინააღმდეგეებს და გააქციეს, თვითონ კი ქოთაისისა და მოხირო-
 სისკენ დაიხიეს. აი, ეს დაემართათ რომაელებსა და სპარსელებს³.

¹ κούταις K. კούταις L.

² μοχρήσιον L.

³ ამით თავდება პროტოპის ხელტოვით თხზულებაში ნათქვამი ბინატიე-
 ლებსა და სპარსელებს შორის წარმოებულ. ომის შესახებ. პროტოპის მიერ აქ

ერთი ციხის წინააღმდეგ, სადაც
 გაიგო მან გუბაზის და არიოს,
 რომ იგი რამენაირად ელო, მაგ-
 რამ, ვინაიდან იქაური დაროჯები
 ძალიან მტკიცედ იცავდნენ მას
 და ადგილის ბუნებრივი მდებარე-
 ლობაც შეელოდა მათ ამაში,
 ბერბაროსებმა მიზანს ვერ მიიღ-
 წეს და, იქიდან უკუტყულებმა,
 დაიხიეს. შენდგ ისინი სასწრა-
 ლოდ გაემართნენ აბაზგების წი-
 ნააღმდეგ. რომაელები, რომელ-
 ნიც წიბილს იცავდნენ, ჩაგჯდა-
 რიყენენ ძლიან ვიწრო და—
 როგორც წინათ ვთქვი—ციკაბო-
 კლებიან ვასავალში და სპარსე-
 ლებისთვის გზა შეეკრათ. ამიტომ
 მერმეორემ, რადგან საშუალება
 არ ექონდა დაეძლია მოხიროდა-
 პირე, უკან წაიყვანა ჯარი და
 მაშინვე გაემართა არქეობოლი-
 სის წინააღმდეგ იმ განზრახვით,
 რომ ალყა შემოეკრევა მისთვის.
 ზღუდე რომ მოსინჯა და ვერა-
 თერს ვახდა, კვლავ გამობრუნ-
 და. რომაელები კი გაბრუნებულ
 მტერს დაედევნენ და ერთ ცხელ-
 სავალ ადგილას მრავალი ამო-
 ელიტეს: მათ შორის საბირთა
 შთავარიც აღმოჩნდა მოკლული.
 და გვამის ვარშემო რომ ცხარე

პაკური, პერანის ძე

[BG VIII 26. 552 წლის ზამთარში სამხრეთ იტალიაში ქალ. კროტონის მცხოვრებლები მეტად მძიმე მდგომარეობაში ჩავარდნენ გუთების შემოტყვის გამო: გუთებმა ქალაქს ალყა შემოარტყეს. იუსტინიანე მიუხედავად რომ ეს გაიგო, თერმოპილენი მდგარ რაზმებს უბრძანა იტალიისაკენ გაეცურათ. გუთებმა რომ ბერძენთა მომდგარი ფლოტი დაინახეს. შეეშინდათ, ალყა მოხსნეს და გაიქცნენ. და საერთოდაც სულით დაეცნენ].

Καὶ ἀπ' αὐτὸν Ῥάγναρις τε, Ἰότιθος ἀνήρ θόναμος μάλιστα, ἐς τοὺς ἐν Ταρραντηνοῖς φυλακτηρίου κήρυξ, καὶ Μόρας, ὅσπερ ἐφειστίχαι τοῖς ἐν Ἀχεροντίῃ φρουροῖς Πακουρίῳ τῷ Περανίου τῶν ἐν Δρουονῶν: Ῥωμαίων ἀρχοντι, γνώμη τῶν σφίσιν ἐπομένων, ἐς λόγους ἤλθον, ἐφ' ᾧ δὴ ἀμφὶ τῆς σωτηρίας τῆς κιστῆς πρὸς Ἰουστινιανὸν βασιλέως λαβόντες Ῥωμαίοις σφῆς αὐτοῖς ἐγγυήσασαι ἔξιν τοῖς ἐπομένοις καὶ τὰ ὄχρῳματα, ὥστερ ἐπὶ τῆς φυλακῆς καταστάντες ἐπαύχανον. Ἐπὶ ταύτῃ μὲν ὅν τῆς ἐπιστολῆς Πακουρίου ἐπὶ Βυζαντίου κομιζέται: (Haugy II 629, 17—630, 3).

აქის გამო რაგნარიმ, თრიალ წარჩინებულმა გუთმა. რომელიც ტარანტოში მდგომ ზეციურივეთ მეთაურობდა, და მორან. რომელიც ატრონტიის მეცველ რაზმს ხელმძღვანელობდა, თავიანთი ჯარისკაცების სურვილისამებრ, მოლაპარაკება განართვეს პაკურისთან, პერანის ძესთან, რომელიც დრიენტში მდგომ რომაელებს მეთაურობდა. თუ იუსტინიანე შეუდისაგან ხელუხლებლობის პირობას მივიღებთ, დავენებლებით ჩვენი ჯარისკაცები თურთ და იმ ციხეებსაც გადავსცენთ, რომელთაც ჩვენ ვიცავთო. და, აი, ამ პირობის დასადასტურებლად გაემგზავრა პაკური ბიზანტიონში¹.

შეწვევტილ მოთხოვნას განაცხობს ისტორიკოსი აგათანა თავისი „ისტორიების“ II, 19-დან: ცხელი სპარსელთა სარდალა ზერზროე, მის შემდეგ რაც მან ორჯერ მიიტანა იერიში არკეოპოლისზე და უკუეცეულ იქნა და სხვა რამეც მოიმოქმედა, რასაც მე უკვე აღარ შეგეხები, ვინაიდან პროკოპი რიტოროს მიერ აჭამდე საკმაოდ სრულად არის აღწერილი, — კვლავ მოვიდა მუხირისა და ქოთაისის ციხეში: მიზანშეწონილად დაეინახე აქიდან, დაბეწყო ჩემი მოთხოვნა (Dindorf HGM II, 211; იხ. ჩვენი „გეორგია“, ტ. III, გვ. 30).

¹ რაგნარიმ კიდევაც მიაღწია მიზანს: მშფის დასტურით მან მიიღო პაკურისაგან ხელუხლებლობის რწმუნება და შეპირდა რომაელთა მხარეს გადმოეყოლო და ამ თანხმობის ნიშნად ექვსი გუთი გაუგზავნა მწველებად. ნაგრამ როდესაც გაიგო გუთებს შეფედ ტეია დაუყენებიათ და მას დასახმარებლად ფრანგები მოჰყავს და მთელი ჯარით მტრის წინააღმდეგ გამოლაშქრებას აპირებსო, შე-

DE AEDIFICIIS

ქანეთი

Τὰ δὲ θῆ κατὰ τὰ Τζάνων
 ἔθνη ἀναγράφασθαί μοι: ἐνταῦθα
 τοῦ λόγου οὗ τ: ἀπὸ τρόπου ἔδο-
 ξεν εἶναι, ἐπεὶ καὶ πρόσοχοι
 Ἄρμενίους εἰσίν. ἄστονομοι μὲν
 Τζάνοι ἐκ παλαιοῦ καὶ ἀναρχοί
 ὄντων, ἡθρῶνδῃ τινὰ βιοτήν ἔχον-
 τες, θεοὺς μὲν τὰ τε ἄλλα καὶ
 ἄρνη: καὶ ἄλλα ἅττα ἕψα ἡγού-
 μενοί τε καὶ σέροντες, ἐν ἔρασι
 δὲ οὐρανομήχεσὶ τε καὶ ἀμφιλα-
 φέσι τὸν πάντα αἰῶνα θίαυταιν
 ἔχοντες, γῆν δὲ οὐδαμῆ γεωρ-
 γούντες, ἀλλὰ ληστεύοντες τε καὶ
 τοῖς φωρίοις αἰ: ἀποζώντες.
 Αὐτοί τε γὰρ ἀμελέτητοί εἰσιν
 ἐργάζεσθαι γῆν καὶ ἡ χώρα σφι-
 σιν, ἐνθα δὴ μὴ ἴρη τὰ γε ἀπο-
 τομῶτατα περιβέβληται, λαφῶνδῃ
 ἐστίν. Οὐ γήλοφοι δὲ εἰσι τὰ ἐπα-
 νεστηρότα τῆς γῆς οὐδὲ γεῶνδῃ
 οὐδὲ οἶα καρποὺς ἀφείναι, εἰ τις
 αὐτῶν ἐπιμαλοῖτο, ἀλλὰ τραχέα
 τε ὑπερβῆλλοντες καὶ σκληρὰ

III 6. მგონია, უადგილო არ
 იქნებოდა აღნეწერა აქ ქანთა
 ტომები, ვინაიდან ისინიც არმე-
 ნიელთა ნენომლები არიან. ქანე-
 ბი ძველთგანვე თვითთავადნი
 იყვნენ და არავის არ ემორჩილე-
 ბოდნენ და რაღაც ველურ ცხოვ-
 რებას ეწყოდნენ; ღმერთებად ქა-
 ნებს, თრინველებსა და სხვა რა-
 ლაც ცხოველებს ისახავდნენ და
 თაყვანს სცემდნენ; ყოველთვის
 ცთომუჯუნსა და უხარშახარ მთებ-
 ში ცხოვრობდნენ, მიწას კი არას-
 დროს არ ამუშავებდნენ. არამედ
 ნუღან უჩალობითა და გურდო-
 ბით გააჭონდათ თავი. ავიჯონ
 ხომ არ ზრუნავენ იმაზე, რომ
 მიწა დაამუშავონ, და მიწაც მათ
 იქ, სადაც დაქანებული მთები
 არაა ჩამოშვებული, ხნარცვიანი
 აქვთ. ბორცვები კი არაა, მიწაზე
 აღმართული, არც მიწესებური,
 არც ნაყოფის მოცემა შეუძლია
 მას, კიდევაც რომ იზრუნონ ამა-

ცვალა გეგმა და დაპირების შესრულება აღარ მოიხერხა. ხელს სწადდა მძევლები უკან მცლელ და შემდეგი ხერხი იხმარა. პაქურის შეუსთავალა რამდენიმე რომაელი ჯარისკაცი გასომიგზავნე, რომ იმათი დახმარებრთ შესაძლებელი გახდეს დროუნტში მივიდეთ და იქიდან იონიის ზღვით ბიზანტიონისკენ გავგზავნათო. პაქურიმ, რომელც ცოცხლიად ვერ მიხმედ რაყო ამ კაცის ზრახვებს, გაუგზავნა მას თრმოც-დაათი კაცი. რაგნარიმ ისინი მაშინვე დაატყვევა, პაქურის კი შეუსთავალა, თუ გსურს შენი ჯარისკაცები ცოცხლები გადაარჩინო, გუთთა მძევლები უნდა დამიბრუნო უკანო. ეს რომ მოისმინა პაქურიმ, დროუნტის დასაცავად მცირეოდენი ჯარი დასტოვა და მთელი დანარჩენი ჯარით მაშინვე გაემართა ზღრის წინააღმდეგ. რაგნარიმ უყოყმანოდ მაშინვე ეთკლა ის თრმოცდაათი რომაელი და მტრის დასახვედრად გაიგვანა ტარანტოვან გუთები. როდესაც ისინი ერთმანეთს შეებნენ, გუთები დამარცხდნენ» (BG VIII, 34: Haurý II, 668).

ὑπεράγαν καὶ καρπῶν ἀπάντων
 δεινῶς ἀφορα. καὶ οὕτε ἀρῶσαι
 τὴν γῆν οὕτε ἀμύσασθαι λήθιον οὕτε
 λευμῶνι ἐντυχεῖν ἐνταυθὶά πη θυ-
 νατὰ γίνεται, ἀλλὰ καὶ τοῖς δέν-
 δροις, οἷσπερ ἡ Ἰζάνηκὴ τέθηλεν,
 ἀκάρποις τε οὖσιν ἀνθεῖ! καὶ θλῶς
 ἀγῶνοις, ἐπεὶ οὐδὲ ἀλλήλους ἐκδέ-
 χονται: καιροὶ ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖσ-
 τον, οὐδὲ νῦν μὲν ἢ γῆ τῷ τῆς
 θύρας ὑγρῷ τε καὶ ψυχρῷ βάλλα-
 ται. Νῦν δὲ δὴ ἀπὸ τῆς ἢ τοῦ
 ἡλίου θέρμη ὀνίνηται, ἀλλὰ χει-
 μῶνι τε ἀπεράντῳ ξυνώχιστα: ἡ
 χώρα καὶ χύσιον ἀνδίοις κατέρρου-
 τός ἐστι. Διὰ ταῦτα μὲν αὐτόνο-
 μοι τὸ παλαιὸν οἱ Ἰζάνοι ἐβίουσαν,
 ἐπὶ τούτου δὲ Ἰουστινιανὸς βασι-
 λεύοντος ἡγεθήθησαν τε Ῥωμαίων
 τῆ μάχῃ, Ἰζί-τα στρατηγούστος
 Ῥωμαίων, καὶ τὴν ἀγῶνισιν
 ἀπογνόντες εὐθύς προσεχώρησαν
 αὐτῷ ἀπαντες, πρὸ τῆς ἐπικουδύ-
 νου ἐλευθερίας τὴν ἀπονον δου-
 λείαν ἐλόμενοι σφίσι. καὶ τὴν τε
 δόξαν ἐπὶ τὸ εὐσεβὲς ἀντίκα μετέ-
 θεντο ἀπαντες Χριστιανοὶ γεγε-
 νημένοι, τὴν τε δίαπταν ἐπὶ τὸ
 ἡμερώτερον μεθηρηόσαντο, λησ-
 τείας μὲν ἀφέμενοι πάσης, τοῖς
 δὲ Ῥωμαίοις συστρατεύοντες, ἐπὶ
 πολεμίοις ἀεὶ τοὺς σφετέρους
 ἰδοσι. Δείσας δὲ Ἰουστινιανὸς
 βασιλεὺς μή ποτε Ἰζάνοι μεταπο-
 ρευσάμενοι: τὴν δίαπταν ἀνθὶς τὰ
 σφέτερα ᾄθη ἐπὶ τὸ ἀγριώτερον
 μεταστρέψωντα: ἐπενόησε τοιάδε.

¹ ἀνθὶ Haury, ἀθὶς Dindorf.

ზე მცხოვრებლებმა, არამედ უმე-
 ტესწილ ხრიოკი და სრულიად
 მწირი და ყოველგვარ ნაყოფიე-
 რებას მოკლებული აღვილებია
 ეს. აქ არც მიწის ნობენაა რამე-
 ნაირად შესაძლებელი, არც ნათე-
 სის მომკა და არც თიბვა; ხეებ-
 ზედაც კი, რომლებიც ქანეთში
 ჰარბადაა, ყვავილი არ გამოდის
 (ისინი სრულიად უნაყოფონი
 არიან), ვინაიდან იმთავითვე არც
 წელიწადის დროები ენაცვლე-
 ბიან ერთმანეთს: ანებადაც მიწას
 წელიწადის დროის შესაფერისი
 ტენიანობა და სიცოცხე არ ხვდება,
 არც მზის სითბო ესალმუნება,
 მთელი ქვეყანა დაუბოლოვებელი
 ზამთრის ხვედრი განხდარა და
 მუდმივი თოვლით მოფენილა.
 ამის გამო ქანები ძველად თვით-
 თავადად ცხოვრობდნენ. იუსტი-
 ნიანეს მეფობის დროს კი ისი-
 ნი დამარცხდნენ რომაელებთან
 ბრძოლაში — რომაელებს ჰიტტა
 სარდლობდა, — დაჰყარეს იარაღი
 და ყველანი პირდაპირ მიეკედლ-
 ნენ მას: ნაცვლად სახიფათო
 თავისუფლებისა იოლი მონობა
 აიჩიეს. თავისი სარწმუნოებაც
 გადასცვალეს მაშინვე სათნო სარ-
 წმუნოებაზე და ყველანი ქრის-
 ტიანები გახდნენ, თავისი მკაცრი
 ცხოვრებაც უფრო ფაქიზად აქ-
 ციეს, თავი გაანებეს ყოველ-
 გვარ ყაჩაღობას და რომაელებ-
 თან ერთად ლაშქრობენ ხოლმე
 მულამ თავიანთი მტრის წინააღმ-

ლევ¹. მაგრამ რადგან იუსტინიანეს ეშინოდა, რომ ჭანებს არ გადაეხვიათ ოდესმე ამ წესიერი ცხოვრების გზისათვის და კვლავ არ დაბრუნებოდნენ თავიანთ ველურ ცხოვრებას. მან მოისაზრა შემდეგი.

Δύσσοδος ἦν ἡ Τζαυική λίαν
καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ δόξας, κρημνοῖς τε
πανταχόθεν καὶ χώροις περιε-
κλεισμένη ἐκ τῶν ἐπὶ πλείστον
ἰσχύουσιν, ἡπέρ μοι εἰρήται. Καὶ
ἀπ' αὐτοῦ Τζάνου ἐπιμίγυσσθαι
τοῖς πλησιοχώροις ἀνέχοντο ἦν,
ἀλλὰ κατὰ μόναν ἐν σφίσι κητοῖς
ἀπηγγυημένοι θηρίων τρέπον τῆν
δίαίτην εἶχον. Τὰ τοῖσιν δένδρα
ἐκτεμῶν ἅπαντα, οἷσπερ τὰς
ὄδοὺς ξυνέβαλε ξυμποδίζεσθαι,
καὶ τὰς ἐκείνην δυσχωρίας μετὰρ
μυσσόμενος, εὐπετεῖς τε αὐτοῖς καὶ
ἰπκασίμους καταστησόμενος, ἐπι-
μίγυσσθαι αὐτοῖς κατὰ τὰς
τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις καὶ προσ-
χωρεῖν τῆ ὁμίλῃ τῶν πλησιοχώ-
ρων πεποιήκειν. Ἐπειτα δὲ αὐτοῖς
ἐκκλησίαν ἐν χωρίῳ Σχάμαλι-
νίχων² καλυσμένην δευμάμενος,
ἰερῶσθαι³ τε διεπράξατο καὶ μυσ-
τηρίων μεταλαμπάειν λιταῖς τε
τὴν θεὸν ἰλεουσθαι, καὶ τὰ ἄλλα
ἐξοσιουσθαι, συνιέντες ὡς ἀνθρώ-
ποι εἶεν. Καὶ φρουρία δὲ οἰκοδο-
μησόμενος πανταχόθεν τῆς χώρας
φρουρούς τε ἐνταῦθα Ῥωμαίων
στρατιωτῶν ἰδρασόμενος βεβαί-

ძნელსაველია ჭანეთი ფრიად,
ცხენოსანი სრულიად ვერ გაიფ-
ლის იქ, ვინაიდან ყოველგნით
მორჯალულია უმეტესწილ კლდი-
ანი და ტყვიანი აღვილებით, რო-
გორც უკვე ვთქვიით. ამის გამო
ჭანებს არ ეხერხებოდა ურთიერ-
ობა იქონიონ მეზობლებთან და
კარჩაკეტულად გაველურებულნი
ცხოვრობდნენ მსგავსად მხეცებისა.
ამიტომ იუსტინიანემ გააჩეხინა
მთლიანად ხეები, რომლებიც გზა-
ზე ელობებოდა ადამიანს, შეაკეთა
ეკლური ძნელსაველი აღვილები
და ისინი აღვილსაველ და საცხე-
ნო გზებად აქცია, და ამრიგად
შესაძლებელი გახდა ჭანების და-
ახლოება დანარჩენებთან და ურ-
თიერთობის დაჭერა მეზობელ
მცხოვრებლებთან. შემდეგ კი
აუშენა მათ ეგრეთწოდებულ სკი-
მალ ონიხონში ეკლესია და
ბრძანება გასცა ეყურთხათ იგი,
მიეყოთ ხელი მღვდელმსახურები-
სათვის, ედიღებნათ ღმერთი
ლოცვებით და სხვა ყოველგვარი
საღმრთო ვალი გადაეხედათ და,
ერთი სიტყვით, ეცხოვრათ რო-
გორც გონიერ ადამიანებს. ვარ-

¹ ჭანების საბინადრო აღვილებს, მათი ყოფა-ცხოვრებისა და ბიხანტეულთა მიერ მათი დამთრხილღბის შესახებ პროკოპის მოთხრობილი აქვს აგრეთვე დაწერილებით BP I, 15 (იხ. ზეშთ).

² ὀκμαλινίχων A (- „შეპალი-ნოლა“: ივ. ჯ ა ვ ა ხ ი შ ვ ი ლ ი, კ. ერ. ისტ. P, 421.

³ ἰερῶσθαι V, ἰερῶσθαι A.

τατα, Τζάνοις ἐς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους τὰς ἐπιμιξίας ἀκωλύ-
τους πεποιήσαν. Ὅπη ποτὲ δὲ
Τζανικῆς τὰ φρούρα ταῦτα ἐδεί-
ματο, ἐρών ἔρχομαι.

ნარჩენ მცხოვრებლებთან დაუბრკოლებელი კავშირი ჰქონოდათ. თუ სად ააწენა ნაბ კანეთის ციხე-სიმაგრეები ოდესღაც, ახლაც ვიცი.

Χώραν ἐνταυθὰ τινα ἐς τρι-
δον ἀποκακριμένην ξυμψάινε: εἰ-
ναι. Ῥωμαίων τε γὰρ καὶ Περ-
σαρμενίων τὰ θρία καὶ Τζάνων
αὐτῶν τῆδε ἀρξάμενα ἐνθὲνδε
διασχεδάννυται. Ἐνταυθὰ φρού-
ριον ἐχυρώτατον, οὐ πρότερον ἔν,
ἕνομα Ὀρονῶν, ἐξείργασται, κατὰ
λαίον αὐτῶ τῆς εἰρήνης πεποιη-
μένος. Ἐνθεν γὰρ τὰ πρῶτα
Ῥωμαίοις ἢ Τζανικῇ ἐστρατὴ γέ-
γονεν οὐ δὴ καὶ ἀρχοντα στρα-
τιωτῶν κατεστήσατο, ὅν θοიχα
καλοῦσιν. Ἐν χωρίῳ δὲ δὴν ἡμέ-
ραι:ν δυοῖν Ὀρονῶν διεχόντι, οὐ
δὴ Τζάνων τῶν Ὀκνευτῶν καλου-
μένων τὰ θρία ἔστιν ἰεῖται ἐς
ἔθνη πολλὰ διακρίνεται: Τζάνοι,
ἐνταυθὰ τι ἐχύρωμα πεποιημένον
ἦν τοῖς πάλαι: ἀνθρώποις, ἐρεί-
πιον ἦδη πολλῶ πρότερον τῶ
ἀπημελήθηθα: γεγεννημένον, Χαρ-
τῶν ἕνομα. Ὅπερ ἀναγνωσάμενος
Ἰουστινιανὸς βασιλεύς, ἐνοικεῖν τε
ἀνθρώπων ἐνταυθὰ ἐστράჯατο

და ამისა მთელ ამ ქვეყანაზე ციხე-
სიმაგრეები ააგო და მუდმივ მცვე-
ლებად ჩააყენა იქ რომაელი ჯა-
რისკაცები და, ამრიგად, შესაძ-
ლებელი გახდა კანებისათვის და-

ბრკოლები და კავშირი. აქ ქვეყანა სამ გვირგვინს გახდა არის გასერილი. აქედან იწყებენ ხომ გაცივს რომაელთა, პერსარ-მენიელთა და თვით კანთა საზღვრები. აქ იუსტინიანემ ძალიან მტკიცე ციხე ააგო, რომელიც წინათ არ ყოფილა, სახელად პროკონონი, და ამით საფუძველი ჩაუყარა ზავის საქმეს, აირველად ხომ აქედან გახდა შესაძლებელი კანეთში შესვლა: აქვე ჩააყენა ჯარის მთავარი, რომელსაც დუკს ეძახიან. ერთ სოფელში, რომელიც პროკონონისაგან ორი დღის სავალი გზით არის დაშორებული და სადაც საზღვრებია ეგრეთწოდებული ოკენიტის კანებისა (კანები ხომ მრავალ ტომებად განიყოფებიან), რაღაც სიმაგრე იყო, ძველადვე მცხოვრებთა მიერ აშენებული, რომელიც უკვე კარგა ხანია ნანგრევებად ქცეულა მოუვლელობის გამო; მისი სახელია ხარტონი¹. იუსტინიანე მეფემ ის

¹ ხარტონი (ქარტონი) ბიზანტიისა და კავკასიის საზღვარს დაშორებული ორი დღის სავალი გზაზე. ეს კი ხედავთ თუ უფრო ბიზანტიის / რელიგიური-დასავლეთით მდებარე ხარტონის (კარსთულად „ლართი“; შტრ. ივ. ჯავახიშვილი, კარსთული ერის ისტორია I, გვ. 21), რომელიც კონსტანტინის სათავეებთან დარბაჯობის კანეთში მიმავალ გზას (H. A. Д. И. Армения в эпоху Юстиниана, 62)

μέγα π χρέμα και τὰ ἐς τὴν εὐχοσίαν τῆ χώρα φρουρεῖν. Τῷ δὲ ἐνθίνδε ἰόντι: πρὸς ἀνίσχοντα ἴλιον φάραγξ ἐστὶ κρημνώδης, κατατείνουσα μέχρι: ἐς τὰ πρὸς βορρᾶν ἄνεμον· οὐ δὲ φρούριον, Βαρχῶν ὄνομα, ἐδεῖματo νέον. Ἐπέκεινα δὲ κατὰ τοῦ δρους τὴν ὑπώρειαν ἐπαύλεις εἰσὶν, ἵνα δὴ οἱ Τζάνων τῶν Ὠκενιτῶν καλουμένων βῆδες ἀυλίζονται, οὕσπερ ἐκτρέφουσιν² οὐ τοῦ ἀροῦν τὴν γῆν ἔνεκα, ἐπεὶ ἀργοί τε τὸ παράπαν οἱ Τζάνοι: εἰσὶ και γεωργικῶν ἀλλότριοι: πόνων, ἤπερ μοι εἴρηται, και οὔτε ἀρόματά ἐστὶν αὐτοῖς οὔτε ἄλλα τῆς γεωργίας διακονήματα, ἀλλὰ τοῦ γε γάλα ἐς αἰεὶ βθάλλειν και σιτίζεσθαι: τοῖς αὐτῶν κρέασι. Μετὰ δὲ τοῦ δρους τὸν πρόποδα, οὐ Κενὰ τὸ χωρίον ἐν τῇ ἑμαλῇ ξυμφαίνει εἶναι, ἐνθίνδε τοι ἰόντι ἐπὶ ὄσοντά που τὸν ἴλιον, τὸ Συσιλισσῶν¹ ὄνομα φρούριον ἐστὶν, ὅπερ ἐκ παλαιού μὲν πεποιτημένον, ἔρημον δὲ διὰ χρόνον μῆκος γεγενημένον ἀνανεωσάμενος Ἰουστινιανός βασιλεὺς διαρκῆς Ῥωμαίων στρατιωτῶν, ὡσπερ και τοῖς ἄλλαις ἀπαισι, φυλακτῆριον κατεστήσατο.

განახლა, ჩაახალა იქ ხალხი კარგა ბლომად და დაავალა ამ ადგილის დაცვა და მოვლა. იქიდან რომ მიდიხარ აღმოსავლეთის მიმართულგებით, ერთი კლდიანი ნაპრაღია, გადაჭიმული ჩრდილოეთისაკენ; აქ იუსტინიანემ ციხე ააგო. სახელად ბარხონ². გადაღმა მთის ძირში ბოსლებია, სადაც ევრეთწოდებული ოკენიტის ქანების საქონელია მოთავსებული, რომელსაც ქანები ინახავენ იქ არა მიწის ხენის დროს განოსაყენებლად, ვინაიდან ქანები სრულიად უქნარნი არიან და მათთვის ნიწათმოქმედების სამუშაოები უცხოა, როგორც უკვე ვთქვი, და მათ არც ხვნა იციან და არც მიწათმოქმედების სხვა საქმიანობა; საქონელს ისინი ინახავენ იმისთვის, რომ წველონ ხოლმე და მისი ხორციით გამოიკვებონ თავი. შემდეგ მთის ძირისა, სადაც დავაკებულ ადგილას სოფელი კენა არის, დასავლეთის მიმართულგებით რომ იარო, არის ერთი ციხე — სახელი მისი სისილისსონი⁴ — რომელიც ძველადვე აუშენებიათ, ხოლო დროთა ვითარებაში გაუკაცრიელგებულია; იუსტინიანე მეფემ

¹ τσιτισσῶν V (ამაზე: τσιτισσῶν).

² ἐκτρέφουσιν + αὐτοῦ Dindorf.

³ ღართის ჩრდილო-აღმოსავლეთით მართლაც გადაჭიმულია პარხალის ზოგი, რომლებიც უნდა იგულისხმებოდეს აქ ბარხონის სახელწოდებით.

⁴ სისილისსონის ციხე, როგორც პროკოპის სიტყვებიდან ჩანს, იუსტინიანეს განუადგებია: იქ ძველადვე ყოფილა ციხე, მაგრამ დროთა ვითარებაში გაუკაცრიელგებულია. მართლაც Notitia dignitatum-ის მიხედვით არმენიის დუკის საგამგებლოში მოხსენებულია: Cohors miliaria Germanorum, Sisila (შდ. RE. III A, 336; იხ. „გეოგრაფიკ“, ტ. I [1961], გვ. 174).

Ἐνθεν δὲ ἴδοντι ἐν ἀριστερᾷ πρὸς
 βορρᾶν ἄνεμον χιρρὸς τίς ἐστίν,
 ὄνπερ καλοῦσιν οἱ ἐπιχώριοι: Λογ-
 γίνου φουσατών. ἐπεὶ Λογγίνος ἐν
 τοῖς ἄνω χρόνοις Ῥωμαίων στρα-
 τηγός, Ἰσαυρός γένος, στρατεύ-
 σασ ἐπὶ Τζάνους ποτὲ τῆδε πε-
 ποιήται τὸ στρατόπεδον. Ἐνταῦ-
 θα φουρρίον ὁ βασιλεὺς οὕτως
 ἔνομα Βουρρυσανός¹ δεδημισύρ-
 γηκεν, ἡμέρας δὲ Σισιλισσῶν²
 διεχόν. Ὅπερ Σισιλισσῶν³ φουρ-
 ρίον ἐστὶ καὶ αὐτὸ ἵπ' αὐτοῖς τοῦ
 βασιλέως, ὡς μικρὸν ἐβρέχθη βυ-
 προσίτην, ἐξαιρεγασμένον βεβηό-
 τατα. Ἐντεῖθεν θρία τῶν Τζά-
 νων τῶν Κοζιλίων καλουμένων
 ἐστίν· οὗ δὲ φουρρία νῦν πεποιή-
 ται θῆο, τὸ τε Σχυμαλιχῶν⁴
 καλούμενον καὶ ἔπερ Τζανζάκων
 ἐπονοιάζουσιν ἔνθα δὲ καὶ ἄλλον
 ἄρχοντα στρατιωτῶν κατεστήσα-
 το (Paulus III, 2, p. 95-99).

აგებულია ორი ციხე: ერთი — ვგრეთწოდებული სქანალინიხონი და მეორე — ის, რომელსაც ჯანზაკონს უწოდებენ. აქ იუსტინიანემ ჯარის მეორე მთავარიც ჩააყენა⁵.

¹ Βουρρυσανός; V, Βουρρυσανος A, Βουρρυσανός; Paulus.

² σισιλισσῶν V, σισιλισσῶν A. ³ σχυμαλιχῶν V.

⁴ ლონგინეს თბილხ ეწოდება ისაგრიელი ლონგინეს სახელი, რომელიც ვეზილარის დროს იბრძოდა კანების წინააღმდეგ. ეს იგუჯე ლონგინე უნდა იყოს რომელიც 530 წელს დარასთან იბრძოდა (შდრ. RE XIII, 1424).

⁵ ბურგუსნოხი ანუ ჰურის კონიექტურით ბურგუსნოვასი ლათინური სახელწოდება (burgus novus „ახალი ციხე“ „ახალი სიმაგრე“) უნდა იყოს და მოგვაგონებს Not. dign.-ში არმენიის დუკის გამგებლობაში მოხსენებულ Caene — Parenbole-ს; Cohors prima Lepidiana. Caene — Parenhole (Seeck 85). ეს სახელწოდება ბერძნულია, კათე παρεμβολη, რაც „ახალ ბანაკს“ ნიშნავს (შდრ. RE III A, 366 და Н. А. Дю н. Архения в эпоху Юстиниана, 100¹ იბ. „გეოგრაფია“ 1, [1961], გვ. 175).

⁶ ამ თავში, რომელიც პროკოპიმ კანეთის აღწერას უძღვნა, დასახლებულია კანეთის რამდენიმე პუნქტი, სადაც ბიზანტიელებს, კანეთის დამორჩილების შემ-

ის განაახლა და, როგორც სხე დანარჩენ ციხეებშიაც, აქაც რომელიც ჯარისკაცთაგან შემდგარი საკმაოციხოვანი მცველი რაზმი ჩააყენა. აქედან რომ მიღიხარ მარცხნივ ჩრდილოეთის მიმართულებით, არის ერთი ადგილი, რომელსაც ადგილობრივი მცხოვრებლები ლონგინეს თბილხ ეძახიან, რადგან წინა ხანებში რომელიც სტრატეგოსი ლონგინე, ტომით ისაგრიელი, ერთხელ კანების წინააღმდეგ რომ ულაშქროდა, აქ დაბანაკებულა⁴. ამ ჩვენმა მეფემ აქ ააშენა ციხე, სახელად ბურგუსნოხისი⁵, რომელიც სისილისსონიდან ერთი დღის სავალზეა. სისილისსონის ეს ციხე, როგორც ცოტა შემოთვთვეი, ამჟამე მეფის მიერ არის მტკიცედ აშენებული. აქედან ვგრეთწოდებულ კოქსილინის კანთა საზღვრები იწყება. ამჟამად აქ

საზღვრები იწყება. ამჟამად აქ

ლ ა ზ ი კ ე

Ταῦτα μὲν οὖν ἐν Τζάνοις Ἰουστινιανῷ βασιλεὶ εἰργασται. Ἐν δὲ δὴ τῆ μετ' αὐτοὺς χώρῃ, ἢ παρὰ τὸν Βῆξινον οἰκείται Πόντον, πόλις ἐστὶ πρὸς Τραπεζοῦς ὄνομα· οὗ δὴ ἀπορίας ἰδέσθων εὐσηγῆς, ὁχετὸν ἐτεκτίνατο Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς, ὅνπερ Ἐθγανίου καλοῦσι· μάρτυρος, τῶν τε τὴν ἀπορίαν τοῖς τῆμε ἰσχυμένοις δέειψεν. Ἐνταῦθα δὲ καὶ τῆ Ἀμασειῶν τὰ πλείστα τῶν ἱερῶν ἀνενοώσατο, χροῖον παρονηκότα πολλῶ. Μετὰ δὲ τοὺς Τραπεζουσιῶν ἕρους χροῖον ἐστὶ Ριζίων ὄνομα, ὃ δὴ καινοσυργήσας αὐτὸς ὀχύρωμα περιβέβηκε λόγῳ τε καὶ ἀκοῆς κρείσσειν. Πόλεον γὰρ τῶν Πέρσας ἐμέρων

III 7. ი. ე. ვააკეთა იუსტი-
ნიანე მეფემ ჰანეთში. მის შემ-
დეგ მღებარე მიწაწყალზე, რომე-
ლიც ვექსინის პონტოს ვასწერი-
ვაა, ქალაქია ერთ ადგილას. სა-
სელად ტრაპეზუნტი. რადგან იქ
წყლის ნაკლებობა იყო, იუსტი-
ნიანე მეფემ აზღი გაიყვანა, რო-
მელსაც ვეგენი* მოწამის სახელს
ეცახიან და ამით მან იქაური
მცხოვრებლების გაქირებეს ბოლო
ნოულთ. იქ და ამისიაშიც განა-
ახლა მან მეტი წილი საკურთხე-
ველთა, რომლებიც კარგა ხანია
რაც დაზიანებულა. ტრაპეზუნ-
ტელთა საზღვრების იქით ერთი
სოფელია, სახელიდ რიზე, რომე-
ლიც მან განაახლა და ზღუდე-
სიმაგრე შემოავლო, ისეთი ზღუ-

დგა, ადგილი ცხებები განუახლებიათ ან ახლები აუგიათ. ეს პუნქტებია: ლორთ-
ო ნ ი, ხარტო ნ ი, სისილისო ნ ი (ან სისილიზონი), ბერგესხოსი, სკანალნიქ-
ო ნ ი (ან სკამლინდონი). ჯანსა, ო ნ ი (ან ჰანქალენი). საგლესხნოა ეს გარე-
ნოება, რომ ბერგესხოსის გარდა, რომელიც ლათინურ სახელწოდებას (burgus
novus) ატარებს. ყველა პუნქტი -ო ნ- სუფიქსიან სახელწოდებას წარმოგვიდგენს;
-ო ნ-ი კი ჰანურში ხელსართავი სახელების ჩვეულებრივი სუფიქსია (იხ. Н. Марр,
Гр. чаш. аз 78). მაშასადამე, საფიქრებელია, რომ ეს სახელწოდებანი ადგილობ-
რივი წარმოშობისაა. რაც შეეხება ან პუნქტების ლოკალიზაციას, ხარტონ-
ლართისა და ხარტონ-პარხალის რეივობა თითქმის უდავო უნდა იყოს, ხოლო
დანართელების მოძებნა იქნებ შესაძლებელი ვახდეს უფრო ხედშიწევით, ვიდრე ეს
ნ, ადო ნ ც ს აქვს, რადგანაც შესწავლილი იქნება Notitia dignitatum-ში
მოყვანილი პონტო-არსენიის დუკის საგანგებლო ტერიტორია, სადაც ზოგიერთი
ჩვენი პუნქტია (Sisila, Caene-Parembole) მოხსენებული. ვამბობ უფრო ზედმი-
წევნით, ვინაიდან ნ, ადო ნ ც ი ს მიერ ზოგიერთი პუნქტისათვის მოცემული გან-
მარტება აშკარა წყვეტონას წვილავს. ასე, მაგ., Not. dign.-ში მოხსენებულ Zi-
kanne-ს ნ. აღონცი ენებს ჰანელში, იმ დროს როდესაც კონტეტტი მითითებებს
გაცილებით უფრო ჩრდილო ტერიტორიას (შეი. Н. Адоп, Армения в эпоху
Юстиниана 60—65; იე ჯ ა ვ ა ბ ი შ ვ ი ლ ი, კ. ერის ისტ. I*, 421—422; იხ. ჩვენი
„გეოგრაფია“, ტ. IV, [1952], გვ. 181—193; „გეოგრაფია“, ტ. I [1961], გვ. 175—178).

* რჯონ V.

οὐδὲμαξ ἦσσαν μεγέθους πέρι καὶ ἀσφαλείας δεηθήσονται.

რომ სპარსელთა მოსაზღვრე ქალაქთაგან არც ერთს ჩამოუყვარდება, არც სიდიდით და არც სიმტკიცით.

Καὶ φρούριον θὲ φικοδομήσατο ἐπὶ Λαζικῆς Ἀσούριον ὄνομα, καὶ τοὺς ἐν τῇ χώρᾳ στενωποὺς ἐποίησάτο, ἑνσπερ Κλεισούρας καλεῖν νομοίχασιν, ὅπως θὲ ἀποκελευσμένοι τῆς ἐπὶ Λαζικῆς εἰσόδου οἱ κολέμοι: εἶεν. Ἄλλα καὶ τὴν ἐν Λαζίᾳ τῶν Χριστιανῶν ἐκκλησίαν, ἀρχαίαν τε ὄσαν καὶ σαθρὰν τῇ οἰκοδομῆς γεγενημένην, ἀνεγέσασατο. Οὕτω καὶ

დღე, რომ ღირს მისი ხსენებაც და ვაგონებაც. ის ისეა აშენებული,

რომ მისი სიდიდით და სიმტკიცით.

ლაზიკის მიწაწყალზეც ააგო ერთი ციხე, სახელად ლოსორიონი¹, და ამ ქვეყანაში ვიწრობეშიც გაამაგრა, რომელთაც, ჩვეულებრივ, კლისურებს ეძახიან, რათა მოწინააღმდეგენი ლაზიკის შესავალშიც[ვე] ჩაეკეტათ. გარდა ამისა, ქრისტიანეთა ეკლესიაც განაახლა ლაზიკეში, — ძველიც იყო და ნაგებობაც დაზიანებულიყო². აგრეთვე ღირსშესანიშ-

¹ თ. უსპენსკის აღნიშნული აქ ხელნაწერი უნდა იყოს დამახინჯებული და Ἀσούριον-ის ნაცვლად უნდა წავეციხობთ Ἀσούριον, რაც შემდგომროინდელ გ თ ნ ი ო ს ციხეს უძრისთ (Ф. Успенский, Старинная крепость на устье Чороха: ВАН 1917, 168—169). ჩაგრამ ძველი სადეკრებელაა, რომ აქ ხელნაწერის შეცდომა იყოს: იუსტინიანეს XXXI ნოველაში (იხილეთ ჯეროთ) მოხსენებულია ცხ.გ. რომლის სახელწოდებაც Ἀσούριος (Asourios) ძალიან მოგვაგონებს პროკოპის ლოსორიონს. თუ ეს პუნქტები ერთი და იგივეა, მაშინ შეუძლებელია ორივე შემთხვევაში ხელნაწერის შეცდომა ვეგულსხმით. გარდა ამისა იუსტინიანეს ნოველაში დაპარაკია ისეთ პუნქტზე, რომელიც სკანდესა და სარაპანდთან ერთად სპარსელებს სჭერიათ და ბიზანტიელებს უკან დაუბრუნებიათ: ასეთი პუნქტი კი საგულსხმებელია ან სკანდეს-სარაპანდის სასაზღვრო ხაზზე ან შიგნით ლაზიკეში. იქ, სადაც სპარსელ-ბიზანტიელთა საომარი ოპერაციები ხდებოდა, ამ რაიონში არის, მაგალითად, ნოსორი. ამაშასა და ტებურს შუა, რომლის მახლობლად ხდებარებოდა სომარო ოპერაციებით სავალად ცნობილი პუნქტები: სამხრეთით Νήσιος-ისუფეთი, ბოლო ჩრდილოეთით Ἀρχαιόπολις-ნოქალაქევი; აქვე, სახარისა, გვიან საუკუნეებში იყო ციხე და სასახლე დიდიონისა: ვანუშტი, აღწერა... (თბ. 1941), გვ. 166. უფრო დაწერილობით ცხ. ს. ყ ა უ ხ - ჩ ი შ ვ ი ლ ი, ნოსორის ბერძნული წარწერა; თბ. უნ. წიგნები ტ. XVII), 1941.

² დიოხორე ასრით (Voyage, III 57, 1 405) აქ უნდა იგულისხმებოდეს არქეპოლის-ნოქალაქევი დღემდე დაცული ეკლესია („ორნოცი მოწინააღმდეგე“ პროფ. გ. ჩუბინაშვილის გამოკვლევით კი („К вопросу о Нокалакеи“ ტფ. უნივერსიტეტის შრომები, ტ. XI, 118—128) აქ ნოქალაქევი არ შეიძლება იგულისხმებოდეს, ვინაიდან ნოქალაქევის ეკლესია V საუკუნის შემოქმედია: არქიტექტურული რეალიები ამას აშტაცებენო. მაგრამ გ. ჩუბინაშვილი არ არის მართალი, როდესაც სწერს: Впрочем уже по контексту у Прокопия следовало бы искать какой либо расположенный на черноморском побережье пункт, а не лежащий в глубине страны Нокалакеи—Археополис (l. c. 134). კონტექსტიდან ეს სრულიად არ გამომდინარეობს: მართალია, ამ ზეშვიდე თავში

Πέτραν ἐν Δαζοῖς πόλιν ἀξιοθέατον κατεστήσατο, ἦνπερ Δαζοὶ μὲν ἀβουλίᾳ τῆ σφετέρᾳ παρέδοσαν Πέρσαις, Χοσρόην ἐνταῦθα στρατῷ μεγάλῳ ἐπαγαγόμενοι, Ῥωμαῖοι δὲ Περσῶν κατ' ἐπιπέτραι τοῦ πολέμου γενόμενοι· καὶ τοὺς μὲν κτείναντες, τοὺς δὲ θορυαλῶτους πεποιημένοι, ἐς τὸ βῆσφος τῆν πόλιν καθεῖλον, ὥς μὴ ἀντιοὶ βάρβαροι καὶ κούργειν χεῖρισ ἐνταῦθα ἴοντες, ἦνπερ μοι ἅπαντα ἐν τοῖς ἑπὲρ τῶν πολέμων δεῖχλωται λόγοις· Ἰνα δὴ καὶ τῶντὸ

ნავი ქალაქი პეტრა დააფუძნა ლაზიკეში, რომელიც ლაზებმა თავიანთი უგუნურებით სპარსელებს ჩაუგდეს ხელში და ხოსრო მისი დიდძალი ჯარითურთ შეიყვანეს იქ; ხოლო რომაელებმა სძლიეს სპარსელებს ომში — ზოგნი დახოცეს, ზოგიერთები კი დაატყვევეს, — და ქალაქი მიწისთან გაასწორეს, რათა ბარბაროსები იქ არ მისულიყვნენ და კვლავ არ მოეოხრებინათ იქაურობა; ყველაფერი ეს ჩემ მიერ განმარტებულია ომების შესახებ დიწე-

მთხევენული გეოგრაფიული პუნქტების უზრაველსობა ნავი ზღვის ნაპირას მდებარეობს (ტრაპიზონი, რიხე, პეტრა, სებასტოპოლი, ბიკინტა), მაგრამ აქვეა მთხევენული ამასია და ლოსორიონი, რომლებიც შიდა ხმელეთში მდებარეობდნენ. არც ის შენიშნა საშართლიანი, რომელშიაც გ. ჩუბინაშვილი (I. c. 134, შენ. 5) შესადრებლად თვლის, რომ აქ იგივე პუნქტი იგულისხმებოდა. სადაც პროკოპის მიხედვით (BG VIII, 8; იხ. აქვე, ზემოთ) იუსტინიანემ ღვთისმშობლის ტაძარი ააშენა, ვინაიდან იქ გარკვევით აბაზგების ქვეყანა დასაბუღებული, აქ კი ლაზიკე (პროფ. ივლ. კულაკოვიც ფიქრობდა, რომ აქ მთხევენული განახლება ეხება აფხაზეთში არსებულ ტაძარს, მაგრამ რმასაც გამოეპარა ის ვარემოება, რომ აქ, De aed. III 7, ლაზიკეზეა ლაპარაკი; მხოლოდ ლაზიკის შენობათა აღწერის შემდეგ გადადის პროკოპი აფხაზეთში ჩატარებულ საღმრწემებლო სამუშაოებზე: «ლაზიკიდან მეოტის ტბის მემართულებით რომ მიდიხარ, ორი ციხე, სებასტოპოლი და პიტიუნტი...» Юл. Кулаковский, Где был построен имп. Юстинианом храм для Авазгов? Арх. вив. и заметки V [1897] 83—87.

გ. ჩუბინაშვილის გამოკვლევით ნოქალაქების პირველადი ბაზილიკა V საუკუნეშია აგებული; პროკოპიც აღნიშნავს, რომ აქ ძველი ეკლესია ყოფილა, ხოლო მისი ნაგებობა დაზიანებულა და იუსტინიანეს რეი განუახლებია, და ვინაიდან ჩვენ ვიცით, რომ ნოქალაქეში ისეთ მწვეთე ბრძოლებს ჰქონდა ადგილი, რომ საკვირველიც იქნებოდა ნოქალაქევის ციხის ძირში მდებარე შენობა არ დაზიანებულიყო, ამიტომ ბუნებრივია ვიფიქროთ, რომ V საუკუნეში აგებული ბაზილიკა VI საუკუნეში, მის მიდამოებში წარმოებულ ომების დროს, დაზიანდა და ბრძოლის შეწყვეტის შემდეგ ის განახლებს (მოვიგონოთ, რომ პროკოპის ეს თხზულება De aedificiis დაწერილია 560 წელს, როდესაც უკვე დამთავრებულია არა თუ პროკოპის მიერ BP-ში და BG-ში აღწერილი ბრძოლები არქეოპოლისთან, არამედ აგათიონას მიერ აღწერილი შემდგომი 552—556 წლების ბრძოლებიც, რომელთა შემდეგაც იუსტინიანეს დროს არქეოპოლისთან მომხდარი რაიმე ბრძოლის შესახებ ჩვენი წყაროები არაფერს იხსენიებენ).

μοι δεδιήγηται, ὡς ἐν τῇ ἀντιπε-
ρας ἡπεῖρθε ἐκ Λαζικῆς ἐπὶ τὴν
Μαιώτιν ἰόντι: λίμνην φρούρια
δύο, Σεβαστοῦπολιν τε καὶ Πιτυ-
ούντα, καθείλον Ῥωμαῖοι, Χοσ-
ρόην ἀκούσαντες: στρατεύματα στέλ-
λειν ἐνταῦθα διὰ σκοπῶς ἔχειν
τούς <τε> τὰ φρούρια ταῦτα
καθίζοντας. Ἄλλὰ νῦν Ἰουστι-
νιανὸς βασιλεὺς ταύτην ὅτ, τὴν
Σεβαστοῦπολιν¹ ἀναγεωσάμενος
ξύμκασαν, καὶ τῷ μὲν περιβόλῳ
τοῖς τε ἄλλοις ὀχυρώμασι πεποιθ-
μένος ἀνάλωτον, ταῖς δὲ ἀγυαῖς
καὶ ταῖς ἄλλαις οἰκοδομίαις δια-
κοσμήσας, τῷ τε κάλλει καὶ τῷ
μεγέθει: πόλιν τανῦν ἀξιολογωτά-
την ἐν τοῖς μάλιστα κατεστή-
σατο.

Καὶ μὴν καὶ Βοσπόρου καὶ
Χερσῶνος πόλεων, αἵπερ κατὰ
τὴν ἐκαίην ἀκτὴν ἐπιβαλασσιδίαι
μετὰ λίμνην τε τὴν Μαιώτιδα
καὶ τοὺς Ταύρους καὶ Ταυρο-
σχύδας ἐν ἐσχάτῳ οἰκοῦνται: τῆς
Ῥωμαίων ἀρχῆς, πεπονηκότα
παντάπασι τὰ τεῖχη εὐρῶν ἐς
μέγα τι κάλλους τε καὶ ἀσφα-
λείας κατεστήσατο χρῆμα...

— Τὰ μὲν οὖν γῆς τῆς ἐφ᾽ αὐ-
τῆς μέντοι: καὶ Ἀρμενίας καὶ
Τζανικῆς ὀχυρώματα καὶ τὰ γε
ἀμφὶ πόν Εὐξείνου πόντου, τῆς
Ἰουστινιανῆς βασιλείᾳ εἰργασται:
(Haury III, 2, p. 99—102).

რილ წიგნებში; იქვე იხიკაა
მთხრობილი, რომ გადაღმა ხმე-
ლეთზე, ლაზიკიდან მეოტის-ტბის
მიმართულებით რომ მიდინარ,
ორი ციხე, სებასტოპოლი და
პიტოუნტი, დაანგრიეს რომაე-
ლებმა, როდესაც გაიგეს, რომ
ხოსროს იქ ჯარის გაგზავნა განე-
ზრახა ამ ციხეების ასაღებად².
ახლა კი ოუსტინიანე მეფემ მთე-
ლი ეს სებასტოპოლი განაახლა,
ზღუდისა და სხვა სასიმაგრო შე-
ნობათა წყალობით უძლეველი
გახდა ის და გაამშვენებინა ის
გზებითა და სხვა ნაგებობებით,
რის გამოც ის სილამაზითა და
სიდიდით ყველაზე უფრო ღირს-
შესანიშნავ ქალაქად იქცა.

ზღვის იმ ნაპირას, მეოტი-
ტბის, ტავრებისა და ტავროსჯე-
თების შემდეგ რომაელთა სახელ-
მწიფოს უკანასკნელ ზღვრებში
მდებარე ბოსფორისა და ქერსო-
ნის ქალაქების კედლებიც დაზი-
ანებული იპოვა ოუსტინიანემ და
ბევრი რამ ააშენა იქ სილამაზისა
და დაცვისათვის...

აი, ეს ნაგებობები იხუშაკა
ოუსტინიანე მეფემ აღმოსავლეთ-
ში, ესე იგი არმენიაში, ქანეთში
და ევქსინის პონტოს ორგვლივ.
[აქედან გადავალ იმ შენობებზე,
რომლებიც მან დანაბრენ ევროს-
პაში ააგო].

¹ A უმატობ: φρούριον οἶσαν τὸ πρότερον.

² ამის შესახებ დაწვრილებითაა მოთხრობილი BG VIII, 4 (იხ. ზემოთ)

იბერთა და ლაზთა მონასტრები

Μοναστήρια μὲν οὖν ἐν Ἱερο-
σολύμοις ἀνευεώσατο τάδε:

Τὸ τοῦ ἀγίου Θαλαλαίου.

Τὸ τοῦ ἀγίου Γρηγορίου...

Τὸ τῶν Ἱβήρων ἐν Ἱεροσολύ-
μοις.

Τὸ τῶν Λαζῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ
Ἱεροσολύμων... (Hauriy III, 2,
p. 169).

V 9. იერუსალიმში იუსტი-
ნიანემ შემდეგი მონასტრები გა-
ნაახლა: წმინდა თაღელესი.

წმინდა გრიგოლისა...

იბერთა მონასტერი იერუ-
სალიმში¹.

ლაზთა მონასტერი იერუ-
სალიმის უდაბნოში...

მდინარე ფაზისი

Ναῖλος μὲν ὁ ποταμὸς ἐξ
Ἰνδῶν ἐπ' Αἰγύπτου φερόμενος
δι' ἄρα τέμνει τὴν ἐκείνην γῆν ἄχρι
ἐς θάλασσαν. Ἡ δὲ σχιζομένη
τῷ βρείθρῳ καὶ ὀνόμασι διακέκρι-
ται: τὸ ἐνθίνδε θῶσιν. Τὰ μὲν
γὰρ ἐν δεξιᾷ τοῦ ποταμοῦ Ἀσίᾳ
ὠνόμασται μέχρι: που ἐς Φάσιν
τῷ Κόλχον, ὅσπερ Ἀσίαν τε
διορίζει: καὶ γῆν τὴν Εὐρώπην,
ἢ μέχρι: ἐς πορθμαῖα τὰ Κυμέ-
ρια καὶ ποταμὸν Τάναϊν. Τούτων
γὰρ ὅθ' ἐνεκα διαμάχονται: πρὸς
ἀλλήλους: οἱ ταῦτα σοφοί, ἦπερ
ἐν λόγοις μοι: τοῖς ὑπὲρ τῶν
πολέμων δεδηλωται περιγγοιμένῳ
τὸν Εὐξείνου καλοῦμενον πόντον
(Hauriy III, 2, p. 172).

VI 1. მდინარე ნილოსი იბდე-
ბის ქვეყნიდან ეგვიპტეზე მომდი-
ნარეობს და ორად ბყოფს იმ ქვე-
ყანას ვიდრე ზღვამდე. მდინარით
გაყოფილი მიწა ორივე ნაწილში
თავთავის სახელს ატარებს. მდი-
ნარის მარჯვნივ აზია დაერქვა
ვიდრე კოლხეთის ფაზისამდე,
რომელიც საზღვრავს აზიასა და
ევროპის მიწას ან ვიდრე კიმე-
რიულ სრუტემდე და მდინარე
ტანიადამდე. ამის შესახებ ერთ-
მანეთს ეკამათებიან ამ საკითხის
მცოდნენი, როგორც ეს ჩემ მიერ,
ეგრეთწოდებული ეგვიპტის პონ-
ტოს მიმოხილვისას, განმარტებუ-
ლია ომების შესახებ წიგნებში².

¹ კ. კეკელიძის აღნიშვნით (ქართ. ლიტ. ისტ. I [1960], 89) შესაძლებელია ეს ის მონასტერი იყოს, რომელიც პეტრე მათეველის ცნობებამაშა მოხსენიებული. როგორც იბერთა, ისე ლაზთა მონასტრების შესახებ იერუსალიმში იმ. ჩვენი ნარ-
კვეთი „ქართლის ცხოვრების ცნობა ბეთლემის შესახებ“ (ქართლის ცხოვრება
ტ. II [1959], გვ. 658—662) და გ. წერეთელი, უძველესი ქართული წარწე-
რები პალესტინიდან. თბ. 1960.

² შტრ. ხეობთ BG VIII, 5—6.

ANECDOTA

სპარსელები ლაზიკეში

[თ. 2. ამ თავში პროკოპი მოგვითხრობს იმის შესახებ, რომ სარდალი ველიზარი დიდ შეკლომას უშვებდა ხოლმე თავისი სამართი მოქმედების დროს; და ეს იყო გამოწვეული იმით, რომ „სახელმწიფოს უმნიშვნელოვანეს ინტერესებს უფრო უკან აყენებდა, ვიდრე თავის ოჯახურ საქმეებს“].

Ἐπειτα δὲ καὶ Χοσρόη αἰτιώ-
τατος γέγονεν ἀθέεστερον ἐπ'
οἴκου ἀποκομιζέσθαι: ἐκ τῆς Κολ-
χίδος¹. Ὅτινα δὲ τρόπον ταύ-
χῃ τε τοῦτο αὐτίκα θηλώσῃ².

Ἦνίκα Χοσρόης ὁ Καβάδου
εἰς γῆν ἐμβαλὼν τὴν Κολχίδα³
τά τε ἄλλα διεπράξατο, ἅπερ μοι
ἐμπροσθεν θεδιήγηται: καὶ Πέτ-
ραν εἶλε, πολλοὺς τοῦ Μήδων
στρατοῦ διεψάρθαι: ξυνέβη τῷ
τε πολέμῳ καὶ ταῖς δυσχαίαις.
Δύσοδος τε γάρ, ὡσπερ μοι εἴρη-
ται, ἡ Λαζική, ἐστὶ καὶ ἐλως
κρημνώδης. Καὶ μὴν καὶ λοιμοῦ⁴
ἐπιπεσόντος σφίσι: τὸ πλείστον
τοῦ στρατοῦ ἀπολωλέναι ξυνέ-
πεσε, πολλοὺς δὲ αὐτῶν καὶ τῶν
ἀναγκαίων τῆ ἀπορίᾳ διεψάρ-
θαι ξυνέβη. Ἐν ταύτῳ δὲ καὶ
τινες ἐκ γῆς τῆς Περσίδος ἐν-
τασθὰ ἐπιχωριάζοντες ἤγγελλον
ὡς Ναβίδην μὲν Βελισάριος ἀμφ'
πόλιν Νίσιβιν μάχῃ νικήσας πρό-
σω χωροίη, πολιαρχίᾳ δὲ τὸ

მას (ე. ი. ველიზარის) უდი-
დესი დანაშაული მიუძღვის იმა-
ში, რომ ხოსრომ ასე ადვილად
შესწლო კოლხიდიდან შინ დაბრუ-
ნება. თუ როგორ მოხდა ეს, ამას
ახლავე ნათელავყოფ.

როდესაც ხოსრო, კავადის
ცე, კოლხიდის ქვეყანაში შეიჭრა.
ბევრი რამ მოიშოქმედა იქ. რაც
მე ზემოთ ნაქვს მოთხრობილი,
და პეტრაც აიღო: მოხდა ისე,
რომ მიდიელთა ჯარში ბევრი
დაიღუბა, როგორც ომში ისე
სწელსავალი გზების წყალობით.
ლაზიკე ხომ, როგორც ითქვა,
ძნელსავალია და მთლად კლდი-
ანი, და როდესაც ჯარში ჭირი
გაჩნდა, მეტი წილი ჯარისა მო-
ისრა; ბევრი მათგანი კი დაიღუბა
სურსათის ნაკლებობის გამო. ამ
დროს იქ მოვიდნენ ზოგიერთები
სპარსეთიდან და აუწყეს, ველი-
ზარიმ ქალაქ ნისიბინის მახლობ-
ლად ნაბედზე გაიმორჯვა ბრძო-
ლაში და წინ მიიწვესო; ხოლო
სისავრანონის სიმაგრეს ალყა

¹ კოლχίδος G ანთხე, კოჩიდოს G ტექსტში.

² θηλώσαιμι G.

³ კოჩიდა G.

⁴ λοιμοῦ („ჭირი“) G, λιμοῦ („სიწმინლობა“) S.

Σισαυράνων ἑλὼν φρούριον Βλησ-
 χάμην τε καὶ Περσῶν ἱππεῖς
 ὀκτακοσίους δορυαλώτους πεποιή-
 ται, στρατεύμα δὲ ἄλλο Ῥωμαίων
 ξύν γε Ἀρέθᾳ τῷ Σαρακηνῶν
 ἄρχοντι: πέμψειεν, ὅπερ διαβάν
 ποταμὸν Τίγγριν ξύμπαντα λεηλα-
 τήσεις τὰ ἐκείνη χωρία, πρότερον
 ἀδήματα ἔντα. Ἐτύγγαν δὲ καὶ
 στρατεύμα Οὐγγῶν ἐπὶ Ἀρμενίου
 τοῦ Ῥωμαίων κατηκόου ὁ Χοσ-
 ρόης στείλας, ὅπως τῆ ἐς αὐτοῦ
 ἀσχολία μηδεμία τοῖς ταύτη
 Ῥωμαίοις τῶν ἐν Λαζικῇ πρᾶσ-
 σομένων αἰσθησις γένηται. Τού-
 τους τε τοῦς βαρβάρους ἀπήγγελλ-
 ὼν ἕτεροι Βαλεριανῷ καὶ Ῥω-
 μαίοις ὑπαντιάσασιν ἐς χεῖρας
 ἐλθόντας παρὰ πολὺ αὐτῶν ἡσση-
 θέντας τῆ μάχῃ ἐκ τοῦ ἐπι-
 πλειστον ἀπολωλέναι. "Ἄπειρ οἱ
 Πέρσαι ἀκούσαντες καὶ κακοπα-
 θεία μὲν τῆ ἐν Λαζοῖς¹ κακακω-
 μένοι, θεδιότες δὲ μή τιμι ἐν τῆ
 ἀποπορείᾳ ἐντυχόντες πολεμίων
 στρατῷ ἐν κρημνοῖς καὶ χωρίοις
 λοχμώδεσιν ἀπαντες οὐδενὶ κόσμη
 διαφθαρεῖεν, περιδεεῖς ἀμφὶ τε
 παῖσι καὶ γυναῖξι καὶ τῆ πατρίδι:
 γεγεννημένοι, εἴ τι καθαρὸν ἦν ἐν
 τῷ Μήδων στρατῷ, Χοσρόης ἐλοι-
 δοροῦντο ἐπικαλοῦντες ὡς ἕς τε
 τοῦς ἕρκους ἡσέβηκῶς καὶ τὰ
 κοινὰ νόμιμα πάντων ἀνθρώπων
 ἐσβάλο: μὲν ἐν σπονδαῖς ἐς Ῥω-
 μαίων τὴν γῆν οὐδὲν² προσήκον,

შემოარტყა და აიღო ბლესქა-
 მინი და რვაასი სპარსელი ცხე-
 ნოსანი ტყვედ ჩაიგდო, რომაელ-
 თა მთელი ჯარი ეს გაგზავნა
 სარკინოზთა მთავრის, არეთას,
 მეთაურობით, რათა მან გადა-
 ლახოს მდინარე ტიგროსი და
 მთაობროს მთელი იქაური ადგი-
 ლები, რომლებიც წინათ განად-
 გურებული არ ყოფილაო. ამავდ-
 დროს იყო, რომ ჰუნნთა ჯარი
 გაგზავნა ხოსრომ არმენიელთა,
 რომაელების ქვეშევრდომთა, წი-
 ნალმდევ იმ მიზნით, რომ ჰუნ-
 ნებს ისინი შეებრკოლებინათ და
 იქაურ (ე. ი. არმენიაში მყოფ)
 რომაელებს არაფერი გაეგოთ,
 რაც ლაზიკეში ხდებოდა. აი,
 ეს ბარბაროსები — იუწყებოდნენ
 სხვები — ხელში ჩაგარდნიათ ვა-
 ლერიანეს და რომაელებს, რომ-
 ლებიც მათ შეხვედრიან, სასტი-
 კად დამარცხებულან ბრძოლაში,
 სადაც მეტი წილი ჰუნნებისა
 დაღუპულა. ეს რომ გაიგეს სპარ-
 სელებმა, რომელნიც ისევ შეშ-
 თოთებული იყვნენ ლაზიკეში მათ
 თავზე მოვლენილი უბედურებით,
 მათ შეეშინდათ, რომ ამ გაჭი-
 რებაში მყოფთ არ წაწყდომო-
 დათ მტრის რომელიმე რაზმი ამ
 დაქანებულსა და კლდიან ადგი-
 ლებში და ყველანი არ ამომწყდ-
 რიყვნენ ასე უშნოდ, და, რად-
 გან ეფიქრებოდათ შეილებისა,
 ცოლებისა და სამშობლოსი, ისი-

¹ ლაზოის G, ლაზიკოის S.

² οὐδενὶ codd. οὐδέν οἱ Kraesen., οὐδέν Piccolos.

ἀδικοῦντες δὲ πολιτεῖαν ἀρχαίαν τε καὶ ἀξιώτατην πασῶν μάλιστα, ἢς τῆς πολέμου περιεῖναι οὐκ ἂν δύναιτο (Haury III, 1, p. 17—19). ხალხთა საზოგადო კანონები და, შეკრულება იყო დადებული, შეიჭრა რომაელთა მიწაწყალში: უსამართლოდ მოეპყრა ცველსა და ყველაზე უფრო ღირსეულ სახელმწიფოს, რომლის დაძლევა ომში

ნი, ვინც კი მიდიელთა ჯარში წარჩინებული იყო, ავინებდნენ ხოსროს და უსაყვედურებდნენ მას, რომ დაარღვია ფიცი და იმ დროს როდესაც საზავო ხელშეკრულება იყო დადებული, შეიჭრა რომაელთა მიწაწყალში: უსამართლოდ მოეპყრა ცველსა და ყველაზე უფრო ღირსეულ სახელმწიფოს, რომლის დაძლევა ომში მას არ შეეძლო.

Πέρσαι: τε καὶ Χοσρόης τετραχίαις¹ μὲν ἐμβάλλοντες ἐς τὴν ἄλλην Ῥωμαίων ἀρχὴν τὰς τε πόλεις καθεῖλον καὶ τοὺς ἀνθρώπους οἷς ἂν λάβουσαν ἐν τε πόλεις: ταῖς ἀλισκομέναις καὶ χάρᾳ ἐκάστη τοὺς μὲν κτείνοντες, τοὺς δὲ ζῶν αὐτοῖς ἐπαγόμενοι, ἔρημον τὴν γῆν κατεστήσαντο τῶν ἐνοικούντων, ἥπερ αὐτοὺς ἐπισκήψαι: ξυνέπεσεν. Ἐξ οὗ δὲ καὶ εἰς γῆν τὴν Κολχίδα ἐπήλασαν, αὐτοῖς τε καὶ Ἀρξοῖς καὶ Ῥωμαίοις διαφθείρεισθαι: μέχρι δεσποῦ ξυμβαίνει (Haury III, 1, p. 115).

თ. 18. სპარსელები და ხოსროს ოთხჯერ შეიჭრნენ რომაელთა სამთლობელოს სხვა ნაწილში და ქალაქებიც გაანადგურეს და მცხოვრებლებიც, რომელნიც დაპყრობილ ქალაქებსა და თითოეულ სოფელში ხელთ იგდეს, ზოგნი ამოგლიტეს, ხოლო ზოგიერთები თან წაასხეს და ამრიგად მცხოვრებთაგან დააცალიერეს ის მიწაწყალი, რომელიც იმათ დაიპყრეს. მის შემდეგ, რაც ისინი კოლხიდის ქვეყანას შეესივნენ, როგორც მათ ისე ლაზებსა და რომაელებსაც არ გამოლევიათ ზარალი ვიდრე დღეინდელად დღემდე.

ვაკრობის მონომოლია *

Ἐπειτα δὲ πολλὰ καταστυσάμενος τὰ καλοῦμενα μονοπώλια: τὴν τε κατηκῶν σιωτηρίαν ἀπεμπολήσας τοῖς τὸ ἄγος τοῦτο ἐνεργολαβεῖν ἀξιοῦσιν, αὐτὲς μὲν τήμημα τοῦ ἔργου τοῦτου ἀντι-

თ. 20. შემდეგ მან (იუსტინიანემ) ბევრნაირი ეგრეთწოდებული მონომოლიონი შემოიღო და ამით მიჰყიდა ქვეშევრდომთა კეთილდღეობა იმათ, რომლებიც ღირსეულად მიიხევედნენ

¹ ἑρძს ხელნაწილები, ταροχαις Haury (ემყარება BP II, 26-ის ცნობას Haury I 263, 16).

* მოგვეყვს პროკოპის მსჯელობა ვაკრობის მონომოლიის შესახებ, საზოგადოდ, რათა მკითხველმა ამას შეადაროს პროკოპის მონათბრობი ლაზეთში შემოღებულ მონომოლიაზე (იხ. ზემოთ გვ. 72—80).

φορτισάμενος, ἀπγλάσσετο, τοῖς δὲ αὐτῷ ξυμβεβλημένοι παρείχεται τὴν ἐργασίαν ἢ βούλονται διωκῆσασθαι (Hauray III, 1, 124). ხოლო იმათ, რომლებმაც მას უზღეს, მიიხდო აღებ-ნიცემობის წარმოება, როგორც მოსურვებდნენ.

ეს უწმინდური საქმე თავის სასარგებლოდ გამოეყენებინათ; ამ საქმის სანაცვლოდ იილო საფასური და თვითონ განუვადგა,

ვაქრობის მონოპოლია აღექხანდრიაში

Πρῶτα μὲν, ἔπερ εἶρηται, ἅπαντα περιβέβλημένος τὰ πωλητήρια καὶ ὀνίων τῶν ἀναγκαιότητων τὰ λεγόμενα καταστησάμενος μονοπωλία πλέον ἢ τριπλάσια τιμήματα πάντας ἀνθρώπους ἐκράττετο.

Καὶ τὰ μὲν ἄλλα ἐπαὶ ἀνάριθμά μοι ἔδοξεν εἶναι, οὐκ ἂν ἔγωγε λόγῳ ἀτελευτήτῳ καταλέγειν φιλονεικοίην· ἀπὸ δὲ τῶν τοῦς ἄρτους ὠνούμενων πικρότητα ἐς πάντα τὸν αἰῶνα ἐσύλει, οὐδὲ δὴ καὶ χειρώνακτας καὶ πτωχοὺς καὶ πάση λάβῃ ἔχομένους ἀνθρώπους, μὴ οὐκ ὠνεῖσθαι ἀδύνατον (Hauray III, 1, 161).

Ἰτέον δὲ καὶ εἰς τοὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πτωχοὺς. Ἦφαιστός τις ἐν τοῖς ἐνταῦθα ῥήτορσιν ἐγεγόνει, ὅπερ παραλαβὼν τὴν Ἀλεξανδρέων ἀρχὴν τὸν μὲν δῆμον τοῦ στασιάζειν κατέπαυσεν, φοβερός τοῖς στασιώταις φανείς, ἔσχατα δὲ ἐσχάτων κακὰ τοῖς τῆδε φηκμένοις ἐνδεδείκται· πᾶσι. Πάντα γὰρ εὐθύς τὰ τῆς [ἀγορᾶς]¹ πολυτήρια ἐς τὸ καλοῦμε-

თ. 25. პირველ ყოვლისა, როგორც ითქვა, ყველა სავაჭრობო ხელში ჩაიგდო და, შემოილო რა ეგრეთწოდებული მონოპოლიები პირველსაჭიროების საჭიონელები, სამხავ ფასზე მეტს ახდევინებდა ყველას.

სხვა რამ უთვალავი უბედურებაც იყო, ჩემის აზრით (მონოპოლიის შედეგად), მაგრამ მე არ ვაგვადნიერდები დაუბოლოებელი სიტყვით შეგაწყინოთ; ხოლო ყველაზე მწარე იყო ის, რომ ის მუდამ სძარცვავდა პურის მყიდველებს. რომლებსაც — ხელოსნებს, ლატაკებს და ყოველგვარ დამცირობაში მყოფ ადამიანებს — არ შეეძლოთ არ ეყიდათ (პური).

თ. 26. გადავიდეთ ახლა აღექხანდრიის მათხოვრებზე. იყო იქაურ რიტორთა შორის ვინმე პეტესტე, რომელმაც მიილო აღექხანდრიელთა შეთაურობა (აღექხანდრიის პრეფექტობა) და შეიჩერა ხალხი აჯანყებისაგან, სიმკაცრე გამოიჩინა აჯანყებულთა მიმართ და უკიდურესი უბედურებანი არგუნა ყველა იქაურ მცხოვრებლებს. მაშინვე მთელი

¹ ἀγορᾶς უმატებს Comparetti, πόλεως უმატებს Alemannus.

νον μονοπώλον καταστησά-
μενος άλλον¹ μὲν ἐμπορών οὐδένα
ταύτην δὴ τὴν ἐργασίαν ἐργά-
ζεσθαι: εἶα, μόνος δὲ ἀπάντων
αὐτὸς γεγονώς κἀπηλός παρε-
δίδοτο² τὰ ὄνια πάντα, δηλονότι
τὰς ταύτων τιμὰς τῆς τῆς ἀρχῆς
ἐξουσίας σταθμώμενος, ἀπεπνίγετό
τε τῆ τῶν ἀναγκαίων σπάνει ἢ
τῶν Ἀλεξανδρέων πόλις, οὐ δὴ
καὶ τοῖς τὰ ἔσχατα πεγομένοις
τὰ πρότερα εὐωνα διαρκῶς ἐγε-
γόνει πάντα, μάλιστα δὲ πύτους
ἀμφὶ τῆ ἄρτη ἐπίεζε.
საც უკიდურესად გაპირებულათვისაც კი წინათ ყველაფერი აღვი-
ლად ხელშისაწყდომი იყო, განსაკუთრებით კი აწუხებდა წათ პურის
საკითხო.

Τὸν γὰρ σίτον αὐτὸς ἐξ
Αἰγυπτίων ὠνεῖτο μόνος, οὐδὲ
ἕσον ἐξ μέθιμονον ἔνα ἐτέρῳ ἐνδι-
δοὺς πρῖσθαι, ταύτη τε τὸς
ἄρτους καὶ τὰ τῶν ἄρτων τιμή-
ματα διετίθετο ἕπερ ἐξουλέτο.

Πλοῦστον τοῖνον καὶ ἀμύθητον
αὐτὸς τε δι' ἁλίγου περιεβάλετο
καὶ βασιλεὶ τὴν ἀμφὶ ταύτῳ ἐπι-
θυμίαν ἐνεπλήσατο. Καὶ τῶν μὲν
Ἀλεξανδρέων ὁ δῆμος δέει: τὸν
Ἡραίστου τὰ παρόντα σφίσι
ἡσυχῆ ἔφερον³, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ
αἰδοῖ τῶν οἱ ἐξ αἰεὶ ἐσχομιζομέ-
νων χρημάτων ἐν τοῖς μάλιστα
ὑπερηγάκα τὸν ἀνθρώπων (Hau-
ry III, 1, 164—165).

¹ άλλον Haury, άλλων codd.

² παρεδίδοτο] ἀπεδίδοτο Reiske.

³ ἔφερον Kraß, ἔφερον codd.

სავაჭრო აღებ-მიცემობა ეგრეთ-
წოდებულ მონოპოლიონს
დაუქვემდებარა და არც ერთ
ვაჭარს ნებას არ აძლევდა სავაჭ-
რო საქმიანობა ეწარმოებინა;
თვითონ გახდა ერთადერთი ვა-
ჭარი და ის აწოდებდა ყოველ-
გვარ საქონელს: ცხადია, ფასებს
ამ საქონელს თვითონ აწესებდა,
სარგებლობდა რა თავისი თანამ-
დებობით; ამის გამო საქიროს
საგნების ნაკლებობის გამო სულს
ლაფავდა მთელი ქალაქი აღექ-
სანდრიელთა, იმ დროს როდღ-

ეგვიპტელთაგან მხოლოდ ის
შეისყიდოდა ხოლმე ხორბალს,
ერთი მედიონის შეცენის უფლე-
ბასაც არ აძლევდა არავის, ამი-
ტომ პურსაც და პურის ფასსაც
ის განაგებდა ისე, როგორც
სურდა.

ამ გზით უზომო სიმდიდრე
შეიძინა სულ მოკლე ხანში და
მეფესაც აუსრულა ამის (ე. ი.
სიმდიდრის) მისწრაფება. აღექ-
სანდრიის ხალხიც ჰეფესტეს ში-
შით წყნარად იტანდა მათ თავზე
დანტყდარ უბედურებას, ხოლო
თვითმპყრობელი იმის გამო, რომ
მის განუწყვეტლივ ამარაგებდა
ფულით, განსაკუთრებულ სიყვარ-
ულს იჩენდა ამ კაცისადმი.

თ. 20. ამ თავში პროკოპი ეხება ჯაშუშობის საქმეს და აღნიშნავს, რომ ბიზანტიის სახელმწიფო ინახავდა მთელ რიგ ჯაშუშებს, რომლებიც სპარსეთის სამეფო კართან ახერხებდნენ დაახლოვებას ან ვაჭრობის სახით, ან როგორმე სხვანაირად, აგროვებდნენ საიღუმლო ცნობებს და აწვდიდნენ თავიანთ სარღლებს.

Ἄνδρες πολλοὶ ἐν θεμοσίῃ τοῦ ἀνέκαθεν ἐσιτιζοντο, οἱ δὲ ἐς τοὺς πολεμίους ἴοντες ἐν τε τοῖς Περσῶν βασιλείοις γινόμενοι ἢ ἐμπορίας ὀνόματι ἢ τρέπω ἐτέρῃ, ἐς τε τὸ ἀκριβῆς διερευνώμενοι ἕκαστα, ἐπανήκοντες ἐς Ῥωμαίων τὴν γῆν πάντα τοῖς ἀρχοῦσιν ἐπαγγέλλειν ἠδύναντο τὰ τῶν πολεμίων ἀπὸρρηγτα. Οἱ δὲ προῦμαθον ἐφύλασσόν τε καὶ ἀπρόσπτον οὐδὲν ξυνέπιπτε φάσι.

სგბი, წინასწარ რომ ტყობილობდნენ ამგვს, ფროხილად იყენებდა და მათთვის მოულოდნელი არადერი ხდებოდა.

Τούτο δὲ τὸ χρέμα αὖν τοῖς Μήδοις ἐκ παλαιῶν ἦν. Χοσρόης μὲν οὖν μείζους, ὡσπερ φασί, πεποιθμένος τὰς τῶν κατασκόπων ξυντάξεις προμηθείας τῆς ἐνθένδε ἀπέλασταν. Οὐδὲν γὰρ αὐτὸν ἐλάνθανε τῶν ἐν Ῥωμαιοῖς γινόμενων.

Ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς οὐδ' ὅτι οὖν ἀνελῶσας καὶ αὐτὸ τὸ τῶν κατασκόπων ὄνομα ἐξέτριψεν ἐκ Ῥωμαίων τῆς γῆς, ἐξ οὗ ὅτι ἄλλα τε πολλὰ ἤμαρτήθη καὶ Δακκὴ πρὸς τῶν πολεμίων ἐχλω, Ῥωμαίων οὐδαμῆ πεπυσμένων ὅποι ποτὲ γῆς ὁ Περσῶν βασιλεὺς ξὺν τῷ στρατῷ εἶη (Haury III, 1 p. 183, 5—22).

ბევრნი იყენებდნენ სახელმწიფო სამსახურში, რომელიც მტრის ბანაკში მიდიოდნენ, თვით სპარსელთა სასახლეშიც შეიჭრებოდნენ ხოლმე ან ვაჭრობის სახელით ან სხვა რამ საბაბით, ზედმიწევნით გამოიკვლევდნენ ყველაფერს და, რომეღთა ქვეყანაში რომ ბრუნდებოდნენ, შეეძლოთ მოეხსენებინათ უფროსებისათვის ყველაფერი, მტრის საიღუმლო ამბები. ხოლო უფროს-

სევე იყო იმთავითვე მიდიოდნენ შორისაც. ხოსრომ, როგორც ამბობენ, უფრო დიდი გასამრჯელო შემოიღო მზვერავთათვის და ასეთი წინაგანჭკრტის შედეგებიც მიიღო: მას არადერი გამოეპარებოდა ისეთი, რაც რომეღთა შორის ხდებოდა.

მაგრამ იუსტინიანეს სრულიად არადერი დაუხარჯავს მათზე და ჯაშუშის სახელიც კი მოსპო რომეღთა ქვეყანაში, რის გამოც ბევრი სხვა შეცდომაც ჩაიღინა და ლაზიკეც მტრის დააყრობინა, ისე რომ რომეღებმა არასდროს არ იცოდნენ, თუ სად იმყოფებოდა სპარსელთა მეფე თავისი ჯარით.

DE BELLO VANDALICO

მდინარე ფაზისი

Κατὰ δὲ τὴν τῆς Ἀσίας ποταμῶν, εἴη δ' ἂν ἐκ Καλχηδόνος ἐς ποταμὸν Φάσιν, ἢ ῥέων ἐκ Κόλχων κάττεισιν ἐς τὸν Πόντον, ἀνίσταται τσσαράχοντα ἑξῆς ἡμερῶν (Haury I 309, 12—15).

BV 1, 1. ახიური ნაწილის ვასწვრივ გზა კალქედონიდან მდინარე ფაზისამდე, რომელიც კოლხების ქვეყანაში მომდინარეობს და პონტოში ჩადის, გაივლებად ორმოც დღეში¹.

¹ შტრ. BG VIII 5: ეგვიპტის პონტოს მარჯვენა მხარეზე რომ იარო, კალქედონიდან ვიდრე მდინარე ფაზისამდე, ორმოცდათორმეტი დღის საჯარი გზა მსუბუქად შეიარაღებული კაცისათვისა (Haury II, 579, 1—13).

„ფაზისის“ განსაზღვრისათვის საჭიროა მხედველობაში მივიღოთ შემდეგი:

პროკოპის აღწერილობით სპარსელები, მერსეროეს წინამძღოლობით, იხვერიდან (ლიბის მთით) ლაზიკში გადადიან. ისინი არქეოპოლისისაკენ აპირებენ წასვლას და ამისთვის მათ უსდებათ ფაზისზე (ყვირილაზე) გადასვლა, შემდეგ მერსერე მდინარის, რეონის (რიონის) გადაღობვა — ეს უკანასკნელი მდინარე ჩამოუდის ერთ ციხეს. რომელსაც ელინურად *Kotidion* ჰქვია, ხოლო ლაზები *Koutaidion* ეძახიან: იხ. ზემოთ გვ. 195, Haury II, 564—565) — და ისე მიემართებიან არქეოპოლისის წინაღმდეგ, სურათი საკმაოდ ნათელია: იბერია — გადასავლები (ლიბის მთა) — ფაზისი (ყვირილა) — რეონი (რიონი) — არქეოპოლისისაკენ. მაგრამ პროკოპის გამოშვებული ჰაურის დიკროზის, თითქოს პროკოპის აქ შეცდომით ჰქონდეს აღნიშნული, რომ სპარსელებმა ორი მდინარე გადალახეს: ფაზისი და რეონი; ეს ხომ ერთი და იგივე მდინარეაო. პროკოპის გამოცემის წინასიტყვაობაში (ტომი I, გვ. XXI) ჰაური წერს: „სამდვილად რეონი იგივე მდინარე იყო, რომელსაც დღეს რიონი ეწოდება, ძველები კი ფაზისს ეძახდნენ. რომ ეს ასეა, ეტყობილობთ პროკოპის სიტყვებიდან (II 564, 23, ესეც კი BG VIII, 14 თავიდან). სადაც სწორია, მდინარე რეონი ჰალაქ კოტაისს ჩამოუდისო. ვინაიდან ახლანდელი ქუთაისი იმ მდინარეზე მდებარეობს, რომელსაც დღეს რიონი ჰქვია, ის მდინარე, რომელსაც პროკოპი რეონს ეწოდებს, არ შეიძლება არ იყოს იგივე, რომელსაც დღეს რიონი ჰქვია, ხოლო ძველები ფაზისს ეწოდებდნენ. ჩანს, პროკოპის აქ ორი წყარო ჰქონია ხელთ, რომელთაგან ერთში იმ მდინარეს, რომელიც მერსეროემ გადალახა, რეონი ერქვა, ხოლო მეორეში — ფაზისი. ეს ორი წყარო პროკოპიმ ისე აურთია ერთმანეთში, რომ მერსეროე ორ მდინარეზე გადაატარა“. — როგორც ზემოთ დავრწმუნდით, პროკოპის ამ აღვლილს არტული არაფერი არა აქვს სრულიად ბუნებრივია ის მარწმურტი, რომლითაც მერსეროე იბერიიდან არქეოპოლისისაკენ მიემართება. ჰაურის შეცდომა არ არის, რომ ის ფაზისად თელის მთელს ახლანდელ რიონს, ყველა მისი შესართავს

ფარსმან კოლხის შვილიშვილები

[539/40 წელს იუსტინიანემ აფრიკის საქმეების გაძლოლა (კანდალბთან ბრძოლის დროს) სარდალ სოლომონს ჩააბარა]

.. σπράτσειαί τε αὐτῷ παρα-
σχήματος καὶ ἀρχοντας ἄλλους τε
καὶ Πουφίνον καὶ Λεόντιον, τοῦ
Ζαῖνα τοῦ Φαρεσιάνου (Paury
I 508, 7—10).

BV II, 19. და მისცა მას თა-
ვის განქარვულებაში ჯარი და
სარდლები, მათ შორის რუფინე
და ლეონტი, ფარესმანის¹ ძის
ზაენას შვილები.

ერთგვარ, ძველებიანთვის ფახისი ლახის შთიდან იწყებოდა და, ვიდრე დაბლობს
შიაღწედა, ის სანათნო არ იყო; შენდევ ის უკვე სანათნო იყო და შევ ზღვას
ერთოდა. ხოლო ამ მდინარის იმ ნაწილს, რომელიც კაცასის მთებში (ფასის
მთაში) იწყება და კლთასის ჩამოღდეს, ისინი თოქჟას არც კი ეცნობდნენ. და
მდინარის სწორედ ეს ნაწილია, რომელსაც ბიზანტიურ პეროოდში გაიკნობენ
ბერძნები თავიანთ საომარ ექსპედირციებთან დაკავშირებით და რომელსაც ისინი —
ბუნებრივია — ახალი სახელით, ადგილობრივი სახელით, სწონათლავენ და უწო-
დებენ 'Péon (იხ. Kiessling, RE s. v. 'Pé).

¹ ეს ეს ფარსმანია, კოლხი, რომელსაც პროკოპი იხსენიებს BP I 8 (იხ. ზემოთ
გვ. 45. თვთ ფ ა ნ ე ჯამთაღმწერელიც (5997 გ. ი. 503:4 წლის ქვეშ) ამავე ბრძო-
ლაში მონაწილედ იხსენიებს ფარსმანს: «და ფარსმანე, ზუნს მანა, წარმო-
შობით ლახი»: Theophanis Chron. rec. de Boor I, 146; გეორგიკა IV, 1, 77,
ხოლო პროკოპი 579/40 წლისათვის შეავითხოვს: იუსტინიანემ აფრიკის
საქმეების გაძლოლა განდალბთან ბრძოლის დროს სარდალ სოლომონს ჩააბარა
«და მისცა მას თავის განქარვულებაში ჯარი და სარდლები, მათ შორის რუფინე
და ლეონტი, ფარეზმანის ძის ზაენას (ზაენას) შვილები... აქ რუფინემ და
ლეონტემ, ფარეზმანის ძის ზაენას შვილებმა, ვაქციკობის ღირსი საქმეები გამო-
აჩინეს შტრის წინააღმდეგ ბრძოლაში» (Henry I 508 და 515).

ამავე ფარსმანზე უფრო დაწვრილებით სწვრს ხაკარია რეტორი
სპარსთა შტუჟ კეიადი «მოვიდა ჯარით რომაელების წინააღმდეგ. ესენი გაიქცნენ
მისგან და დასტოვეს თავიანთი კარები და განრეულბა, რომელიც თან კონ-
დათ: არეობინდე გაიკცა ჰარზახის ციხიდან, იპატი, პატრიკი და სხვები ტელ-
კასრადან. მათ ბევრი ცხენი და ცხენოსანი დაჰკარგეს, რომლებიც კლდეებიდან
გადმოვშენენ, დაიხტებრენ, დაიხოცნენ ან დაიჭრენ. მხოლოდ ერთმა მამაკენა
შეომარმა ფარეზმანემ (Hamilton: „Farzman, a warlike man“; „Ahrens-
Krüger: „ein gewisser Kriegsmann Pharezman“) რამდენჯერნე გაიმარჯვა
ბრძოლაში, შეიკენა სახელოვანი და სპარსელებს შინის ზარი დასცა; მისი სახელი
მათ აწინებდა, მისი საქმეები ანადგურებდა მათ და ასუსტებდა მათ რიცხვს, მის
წინაშე ისინი მზდალობდნენ და მარცხდებოდნენ, ბოლოს, ეს მოვიდა ხუთასი ცხ-
ნოსნით ამიღაში, დუჟდარაჯდა სპარსელებს, რომლებიც სოფლებში გადიოდნენ,
ზოგიერთი მათგანი მოკლა და წაართვა მათ საკონელი, რომელიც თან მიჰყავდათ,
და ცხენებიცა. ვინმე გადღანას მოაერხებულობის წყალობით ფარეზმანე გამო-
იტყუებს ქალაქიდან სპარსთა სარდალს გლომს ჯარითურთ და ანოელტეს მათ.
სარდლის მოყვლის გამო სპარსელებმა დაატყვევეს ნებოლეზინი და ქალაქში საწი-

Ἐνταῦθα Ῥουφῖνός τε καὶ
 Δεόντιος, οἱ Ζάβονα τὸν Φαρσα-
 μάνου, ἔργα ἐπεθεῖξαντο ἐς τοὺς
 πολεμίους ἀρετῆς ἀΐξ (Haury
 I 515, 10—12).

BV II, 20. აქ რუფინემ და
 ლეონტიმ, ფარესმანის ძის ზავ-
 ნას შეიღებმა, ვაეკაცობის ღირსი
 საქმეები გამოაჩინეს მტრის წი-
 ნალმდეგ ბრძოლაში.

გურგენ მეფის შემცვიდრეები ბიზანტიაში

(50 და 212 გვერუჯების დასამტებლად)

Τὰ μὲν οὖν ἐν Ἰταλίῳ ταις
 στρατιῶσιν τῆδε ἐφέρετο. Βασι-
 λεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς στρατεύμα
 πέμπειν ἄλλο ἐπὶ Ῥόμῃσιν καὶ
 Τουτίλαν ἔγνω, γράψασιν ἰταίς
 Βελισαρίου ἡγμένους, ἐπεὶ αὐτὸν
 ἐς τοῦτο ἐνήγε, τὰ παρόντα
 σφίσι πολλὰκις σημήνας. Πρῶτα
 μὲν οὖν Παχοῦριον τε τὸν Περ-
 νίου καὶ Σέργον τὸν Σολόμουσ
 ἀβελφεῖσθον ζῆν ἀλίγοις τισὶν ἔπεμ-

BG VII, 27. ასეთი იყო
 სამხედრო საქმეები იტალიაში.
 იუსტინიანე ნეტემ გადაწყვიტა
 სხვა ჯარი გაეგზავნა გუთებისა
 და ტოტილას წინააღმდეგ: ველი-
 ხარის წერილებმა აიძულეს ის,
 რადგან ველიხარი მეფისაგან სულ
 ამას მოითხოვდა, ხშირად ნიუთი-
 თებდა არსებულ ვითარებაზე.
 პირველ ყოვლისა მან გაგზავნა
 პაკური, პერანის ძე, და სერგი,

ნული შემხილობა ჩამოვარდა. ბოლოს კელაქში მოვიდა ფარესმანე და იქ დარ-
 ხნილ, ძალამიდილ სპარსელებთან ზღმშეკრულება დადგა... ფარესმანე დარჩა
 კელაქში და მართავდა მცხოვრებლებს და ჭეკუანას (A. Hrens-Kruger, Die
 sogenannte Kirchengeschichte des Zacharias Rhetor. Leipzig 1899,
 S. 112—115; Hamilton-Brooks, The syriac chronicle known as that
 of Zachariah of Mitylene. London, 1899, 161—163).

* პერანი (ფორანი), გურგენ მეფის უფროსი ძე, წავიდა იბერიიდან მამასთან
 და დიდებულებთან ერთად 523 წელს, როდესაც იბერია სპარსელებმა დაიპყრეს,
 ჯერ ლახივეში და შემდეგ ბიზანტიაში (HP I, 12 იხ. ზემოთ გვ. 50) და ამის
 შემდეგ ის იბერიაში არ დაბრუნებულა: ბიზანტიის სამხედრო სამსახურში შევიდა
 და სამასუხისმგებლო თანამდებობებსა და დავალებებს ასრულებდა. პროკოპი
 კესარიელი მის შესახებ შემდეგ ცნობებს გვაწვდის:

535 წელს გუთების წინააღმდეგ გაგზავნილ სამხედრო ძალებში კელაქზე
 უფრო წინაინებული მეთაურები იყვნენ კონსტანტინე და ბესსა, თრაკიელები,
 პერანი იბერიიდან — მიდიელთა მახლობლად რომ არის, — იბერიელთა სამეფო
 გვარის წევრი, რომელიც სპარსელებისადმი მტრობის გამო ამას წინათ (αὐτίξ-
 ῥον) რომაელების მხარეზე გადმოვიდა... (BG V, 5; Haury II, 25).

537 წელს ბესსა და პერანი მტრად შეჯიწროვდა ვიტაგისმა ვივარითობთან
 და იმით დახმარება სთხოვეს ველიხარისა (BG V, 25; Haury II, 114).

φεν. Οί δὲ εἰς Ἱταλίαν ἀφικόμενοι τῶν ἄλλων στρατῶν ἀτίκασυνάμειξαν. Μετὰ δὲ Βηρόν τε φῶν Ἐρσούσιε τριπλάσιαι καὶ

სოლომონის ძმისწული, თან გა-
აყოლა მკიცრეთდენი ჯარი. იტა-
ლიაში რომ მივიდნენ, მაინებე
შეურთდნენ დანარჩენ ჯარს. შემ-

537 წელსე «პერანის რამდენიმე რომაელთ იერაში მიიტანა მტრებს
სალარიის კარიდან და გუთები გაქცა» (BG VI, 1: Haury II, 151).

539 წელს აველიჩარომ ფრბიჩენტესისკენ გაგზავნა პერანი დიდელი
ჯარით, ალვის შემოსარტყმელად. თუთონ კი ურბინუსს წინააღმდეგ წაიყვანა
ჯარი» (BG VI, 19: Haury II, 202). მალე თუთ ველიჩარიც გაიწვია ურბი-
ბენტესთან თავისი ჯარით, აქამიდნ პერანი თხოვდა ანას: პერანს ვავეს
მტრის ბანაკიდან გამოქცეულთა საშუალებით, აღუპყრობტყმულ გუთებს სტრ-
სთი შენააღწათო. და ანედ: კონდა, რომ თუ სურსათს ნაკლებობას იცოც
დაემატებოდა, რომ ველიჩარის და მტელ მის ჯარს თვალწრ დაინახედნენ, უკრთ
აღვილად დახებდებოდა. და მართლად ანე მოხდა» (BG VI, 20: Haury
II, 236).

543 წელს პერანი უფე აღმოსავლეთის ფრონტზე. მარტაროპოლის რაიონში.
ფისონის სინაგოგის მახლობლად მდებარე რომელი ჯარში იყვნენ იუსტე. მფვის
ძმისწული, და პერანი და სხვები; იუსტეს და პერანის რამდენა შეპტრენ
ტარაქონთას მდებარე სოფლებში და ხოგაიროი მათგანის დარბევს შეწყდ
მაშინვე უკან გამოიბრუნდნენ» (BP II, 21 და 25; იხ. ზემოთ გვ. 89).

544 წელს პერანი ბისექიოლთა ჯარში იმყოფებოდა კალ. ედესაში, რომ-
ლისთვისაც აპარსებლბა ალყა აქედამ უკოტრტყმელი. როდესაც მანატიფოტმა
ხოსროსთან მოსალოაპარაკვლად დესპანი გაგზავნეს, აქორთ არ დათანხდა ი-
დან წასუფისო მანადე, სანამ რომაელები მას არ გადაცემდნენ პეტრესა და
პერანის, რომლებიც — ამბობდა ის — მისი მანაპაციელი მოწები იყვნენ და
გაბედეს ლი წინააღმდეგ მოქმედება» (BP II, 26; იხ. ზემოთ გვ. 89—90).

544 წელსე «პერანი მრავალი ჯარისკაციითურთ და ხოგაიროი ვუფელო-
თურთ გამოვიდა ბოროლით, გაიმარჯვა კიდევაც და განდგნა მტერი» (BP II, 27),
რამდენინე ხნის შემდეგ, იმავე 544 წელს, გაარდა იცვალა რომაელთა ორი
სტრატეგოსი: იუსტე, მფვის ძმისწული, და პერანი იბერელნი; იუსტე გარდა-
იცვალა აუადმყოფობისაგან, ხოლო პერანი ნადირობის დროს ცხენიდან გადმო-
ვარდა და სული აღარ აყოლია» (BP II, 28; იხ. ზემოთ გვ. 90).

პერანის ნათესავთაგან, გარდა მისი ძმის ბაქურისა, რომლის შესახებ იხ. აგრეთვე
ზემოთ გვ. 212—213. შენიშვნა, პროკოპი იხსენებს კიდევ მის ძმისწულს ფანა
(Φανης) ასე, 542 წელს იუსტინიანემ იტალიის პრეტორი-გმარქოზად (praefectus
praetorio) დანიშნა მაქსიმინე. თან მისცა მას ფლოტი, რომელიც შეიცავდა თრაცო-
ლებსა და არაქნიელებსაგან შემდგარ ჯარს: თრაციელებს ნეთაურობდა მტრო-
დანე, ხოლო არაქნიელებს ფახა იბერიელი, პერანის ძმისწული» (BG VII 6;
Haury II 322). ეს ფახა სხვებთან ერთად გაგზავნა მაქსიმინემ იმავე წელს
წყაპოლის დასაბარებლად. აქ მათ ცუდი ამინდი უხვდათ, ხლახუ ამოვარდნილმა
ქარიშხალმა მთლად დაჰსაქა რომაელთა ხომალდები, ისე რომ ვუთქმნა (ტრაცი-
ლას მეთაურადი) ბევრი მათგანი ხელთ იგდეს. პეროლიანემ და ფახამ ნაპირზე
გამოსულა მოსაწრეს და ტყუობას გადაარწნენ (BG VII, 7: Haury II, 326).

547 წელს, როდესაც ველიჩარი ტარენტოს წინააღმდეგ ვაემართა, იბერიელი

Ὀπαρᾶζην Ἀρμένιον γένος ἔξην **დეგ ის გზანის ვეროსს სამი**
 ὀπαχοσίαις [Τζάνοις]¹ στέλλει: **ერულითურთ და ვარახს, წარმო-**
(Henry II 416—417). შობით — სომეხს, რვაასი [ჰან-
თურთ]¹.

ფაზა (ბარბატონთან ერთად) ცხენოსანთა რაზმს სარდლობდა — Φάζαν τῆς τῶν Ἰβηρα καὶ Βαρβατίαια τὸν διοικητὸν αὐτοῦ ἐπιστήσις, ველიზარის ჯარმა ამ ბრძოლაში გაიმარჯვა გუთებზე: გამარჯვებით გათამამებულმა ბიზანტიელებმა ალარ იფიქრეს თავიანთ მოწვევებზე და უწყსრიგოდ დაიწყეს ხეტიალი: ადგილობრივ მიდამოებში სურსათის საძებრად, ამასობაში კი ტოტილამ ახალი ძალები მოაწველა დამარცხებულ გუთებს, რაშლებმაც იერში მიიტანეს დაქსაქსულ და მინოფანტულ ბიზანტიელებზე. «ფაზა ამ დროს კარავში იყო მახლობლად და იწვიათი სიზამციით დაუხედა მტრებს ისე რომ ბევრი მათგანი კიდევ აოტა. მაგრამ თვითონ მთელი თავისი რაზმით ამ ზეტაკების დროს დაიღუპა: მალიან სამწუხარო იყო ეს რომაელებისათვის, რადგან მთელი მთი იმედები ამათზე, როგორც საუკეთესო მებრძოლებზე, იყო დამყარებული» (BG VII, 28; Henry II. 422).

¹ ხელნაწერებში სწვრია მზალოდ ἔξην ὀπαχοσίαις („რვაასითურთ“); თუ ვინ უნდა ყოფილიყო ეს 800 მეთმარი, სხვადასხვა აზრისა არიან გამომცემელები, რომლებიც საკბროდ თელიან დაემატოს: ἄγγελοῦ ἰσ ἀზრიου, უნდა დაემატოს σιρα-εἰσῆταις, ე. ო ἔξην ὀπαχοσίαις [σισραῖταις] — „რვაასი მეთმართურთ“. ჰაერის აზრით უნდა დაემატოს ἂν Ἀρμενίαις ἂν Τζάνοις. პირველი — Ἀρμενίαις, თითქოს იმით შეიძლება იყოს გაანართლებული, რომ „ვარახი, წარმოშობით სომეხი, გაიგზავნა რვაასი სომხითურთ“, მით უმეტეს რომ ამავე თავში (Henry II 418) სწვრია: «ვარახი და მასთან მყოფი სომხები გაგზავნა ვეროსს» (ὁ τε Ὀπαρᾶζης καὶ οἱ ἔξην ἀντὶ Ἀρμένιοι Ἰπλεον). მაგრამ იგივე პაღრა მიუთითებს BG VIII 13, 10, სადაც სწვრია: «მათთან იყო შეერთებული ვარახი, პერსარმენიელი, — ახლან მისუღიყო იტალიიდან, — და მას რვაასი ჰანი ჰყავდა თან» (ὁβ. ზემოთ გვ. 184 და იქვე ჩვენ: «ენიწენა, სადაც დაწვრილებით ვლასარაკობთ იმის შესახებ, თუ რა უნდა ეწვროს აქ: Ἀρμενίαις თუ Τζάνοις»).

იოანე ლიდე

Ioannes Laurentius Lydus დაიბადა 490 წელს ლიდიის ქალაქ ფილადელფიაში. 511 წლიდან კონსტანტინეპოლში სწავლობს ფილოსოფიას. ანასტასის დროს (491—518) მსახურებს კეისრის უკარში. იუსტინიანეს დროსაც (527—565) განაგრძობს სამსახურს, როგორც სამოქალაქოს ისე სამხედროს—და ღიღს პარტიკშია. 40 წლის სამსახურის შემდეგ, VI საუკ. ორმოცდაათიან წლებში, კვიპროსზე დასახლდა და ზღლი მიძყო სალიტერატურო მუშაობას. ზვენამდე მოღწეულია ნისი სამი ნაშრომი: 1) *Περὶ μηνῶν* („თვეების შესახებ“), 4 წიგნად, დრავმენტარულად მოღწეული (გაშოცემია: *Liber de mensibus*, ed. R. Wuensch, Lipsiae 1898); 2) *Περὶ διοσημείων* („ციურ ნიშთა შესახებ“), (გაშოცემია: *Liber de ostentis et calendaria graeca omnia*, ed. C. Wachsmuth, Lipsiae 1897); 3) *Περὶ δοχῶν τῆς Ῥωμαίων πολιτείας* („რომაელთა სახელმწიფოს თანამდებობათა შესახებ“), ყველაზე მნიშვნელოვანი იოანეს ნაშრომთაგან; შედგება სამი წიგნისაგან: I წიგნი შეიცავს ხანას ენებასიდან იულოთა კეისრამდე; II—III იულოთა კეისრიდან იუსტინიანემდე. ეს სამი ნაშრომი, რომელიც 554 წელს უნდა იყოს დაწერილი, წარმოადგენს ძვირფას საისტორიო მასალას, განსაკუთრებით იმ ნაწილში, რომელიც იოანე ლიდეს თანამედროვე ხანას. VI საუკუნეს, ეხება (გაშოცემია: *De magistratibus populi romani libri tres*, ed. R. Wuensch, Lipsiae 1903).

De magistratibus

კოლხეთი — ლაზიკე

... ὁμηλον γάρ, ὡς οὐχ ἄρισ-
μένα οὐδὲ εὐτραπέ, στρατευματα
τρέφουσιν οἱ Πέρσαι, ὡς ἐταίρους
εἶναι πρὸς τὰς μάχας, ὡσπερ
οἱ Ῥωμαῖοι. Χρόνου δὲ ταῖνυ
αὐτοῖς εἰς παρασκευὴν στρατοῦ
καὶ θαλάσσης ἀποκρῶσης τῆ πο-
λέμου ὡστε ἀριστῶν φησιν ὁ
Κέλσος ἀδοκίμως αὐτοῖς ἐκελ-
θεῖν καὶ μάλιστα διὰ τῆς Καλι-

III 34. ცხადია, სპარსელები
არც განსაზღვრულსა და არც
გაწერთილ ჯარს ინახავენ, რომ
მზად იყვნენ ბრძოლებისათვის,
როგორც ეს რომაელებშია. ამი-
ტომ მათ დრო ესაჭიროებათ ჯა-
რის და ომისათვის საჭირო ხარ-
ჯების მოსამზადებლად; ასე რომ
იდვილია, ამბობს კელსე¹, მოუ-
ლოდნელად თავს დაეცე მათ,

¹ ცნობილი ენციკლოპედიისტი A. Cornelius Oelsus (I საუკ. ახ. წ.), რომლის შრომა *Artes* ეხებოდა სოფლის მეურნეობის, მედიცინის, სამხედრო ხელოვნების, რიტორიკის, ფილოსოფიისა და იურისპრუდენციის საკითხებს (ჩვენამდე მოღწეულია მხოლოდ მედიცინის შესახებ ირა წიგნი).

δος τὰ προίμια τῆς ἐφόδου λαμβανούσης· Δαζικὴν αὐτὴν ἐξ ἡγεμόνος ἐπιφημιζουσιν οἱ καθ' ἡμᾶς (p. 122).

განსაკუთრებით თუ შეტყუვა კოლხიდის გზით დაიწყება: მას ამჟამად ლაზიკეს ეძახიან ზეგემონისაგან¹.

კასპიის კარები და ვიკაპარახი

Ἄπας μὲν ὁ πλοῦτος Ἄναστασίου εἰς ἀπείρους μυριάδας χρυσοῦν λιτρῶν συναγόμενος διαρρή. Ὅχλος δὲ πολέμων τὰ Ῥωμαίων ἐδόναι, Περσῶν τὴν ἀειθρῦλητον ἐπὶ ταῖς Κασπίαις πύλαις ἀπαιτούντων διαπάνην. Ὁ δὲ περὶ αὐτῆς λόγος τοιοῦτος.

52. Πρὸς ἀνίσχοντα ὑπὸ λέοντι ἡλίου ἐν ἀρχῇ στενῇ τοῦ Καυκάσου, πρὸς βορέαν ἀνεμὸν κατὰ τὴν Κασπίαν χωριζομένων φύσει τῶν τοῦ Καυκάσου σφύρων, εἴσοδος ἀποτελεσθεῖ βαρβάρων τοῖς ἀγνωστομένοις ἡμῖν τε καὶ Πέρσαις, οἱ περὶ τὴν Ἰρკανὴν νέμονται· οἱ ἤ εἰσβάλλοντες τὰ τε πρὸς εὐρὸν Πέρσαις τὰ τε πρὸς βορέαν Ῥωμαίοις ἀνίσχοντα ἔδῃσιν. Καὶ ἕως μὲν Ἀρτάξατα καὶ ἔτι ἐπέκεινται εἶχον ὑπ' ἑαυτοῖς οἱ Ῥωμαῖοι, ἀντέβαινον παρῶντες ἔχει· ὡς δὲ τοῦτων ἐξέστησαν καὶ ὄσων ἄλλων ἐπὶ Ἰοβιανόν, οὐκ ἐζήρχουν οἱ Πέρσαις τὰ τε ἑαυτῶν τὰ τε πάλαι Ῥωμαίων φρουρεῖν, καὶ θύραξος ἀεὶ τὰς ἑκατέρων Ἀρμενίας εἶχεν ἀφ-

III 51. .. ანასტასის მოგლის მიმდიდრე, რომელიც აღარებულ ათიათას ლიტრა ოქროს უდრიდა, განიავდა; დიდძალმა ომებშიც რომაელთა ქვეყანა ააფორიაქა, სპარსელებიც ხომ კასპიის კარების დასაცავად დახარჯულს, სალაპარაკოდ გაშხდარ, თანხებს

III 52. აღმოსავლეთით, მზე რომ ლომის ქვეშა, კავკასიის მთის ვიწრო თავში, იმ ადგილის ჩრდილოეთით, სადაც კასპიის ზღვის გასწვრივ კავკასიის ქუსლები ბუნებრივად განიყოფებიან, გაკეთებულა — ისე რომ არც ჩვენ და არც სპარსელებმა არ ვიცოდით — შემოსასვლელი გზა ბარბაროსთათვის, რომლებიც პირკანის მეზობლად ცხოვრობენ. ამ გზით შემოიჭრებოდნენ ხოლმე ისინი და აღმოსავლეთით საარსელთა ადგილებს ესხმოდნენ, ხოლო ჩრდილოეთით რომაელებისას. სანამ არტაქსატა (და იმის იქითა ადგილებიც) რომაელების ხელში იყო, ესენი იქ იყვნენ და წინააღმდეგობას უწევდნენ ბარბაროსებს; თავრამ როდესაც

¹ კოლხიდას ამჟამად ლაზიკეს ეძახიან ზეგემონისაგან, ამბობს ლიდე. ეს უნდა გავიგოთ ასე, „კოლხიდას“ იმიტომ ჰქვია ამჟამად „ლაზიკე“, რომ ამ კვეყანაში ზეგემონობა ლაზებს მთავრობდა.

ρητος. Γίνονται δὴ οὖν λόγοι μετὰ τὴν ἐπὶ Ἰουλιανοῦ Ῥωμαίων ἀστοχίαν Σαλλουστίῳ τε, ὃς ἦν ὑπαρχος, ἐξ ἡμῶν, καὶ Περσῶν τοῖς ἐξοχωτάτοις, καὶ Ἰσθ:γέρῳν ἕστερον, ὥστε κοιναῖς δαπάναις ἀμφω τὰ πολιτεύματα φρούριον ἐπὶ τῆς εἰρημένης εἰσόδου κατασκευάσαι, ἐπιστήσαι τε βσιϋθειαν τοῖς τόποις πρὸς ἀναχατισμὸν τῶν κατατρεχόντων δι' αὐτῆς βαρβάρων. Ῥωμαίων δὲ τοῖς περὶ τὴν ἐσπέραν καὶ τὴν ἄρκτον πολέμοις ἐνοχλουμένων οἱ Πέρσαι: ἔσχον ἀνάγκην, οἷα προσεχέσταιροι: ταῖς τῶν βαρβάρων ἐφόδοις, ἀντοιχοδομεῖν φρούριον ἔχει Βιραπαρὰχ πατρίως αὐτὸ καλέσαντες, καὶ δυνάμεις ἐπέστησαν· καὶ πολέμοις οὐκ εἰσήει.

ლები დასავლეთითა და ჩრდილოეთით ომებში იყვნენ ჩათრეული, სპარსელები, როგორც ბარბაროსთა თავდასხმებთან ყველაზე ახლო მყოფნი, იძულებული იყვნენ აეგოთ აქ მათ წინააღმდეგ ციხე, რომელსაც საკუთარ ენაზე ვირაპარახი უწოდეს, და ჩააყენეს იქ ძალები; და მტერიც ველარ შემოდიოდა.

53. Ἐκ ταύτης τῆς ἀφορμῆς οἱ Πέρσαι Ῥωμαίοις ἐπετέθησαν, κατὰ σμικρὸν ἐπὶ τὰς Συρίας καὶ Καππαδοκίας ἐχχέμενοι, ὧς

იოვანეს დროს ესა და ბევრი სხვაც დაჰკარგეს, სპარსელები ალარ კმაყოფილდებოდნენ და ეცვათ თავიანთი და ოდესღაც რომაელთა კუთვნილი ადგილები, და აუტანელ შენობში იყო მუდამ ორივე არმენია. იულიანეს დროს რომაელთა მიერ განცდილი უბედურების შემდეგ ნოილაპარაკეს ერთი მხრით ჩვენმა სალუსტიმ, რომელიც იპარქოზად იყო¹, და მეორე მხრით სპარსელთა დიდებულებმა, შემდეგ ისლივერდმაც, რათა ორივე სახელმწიფოს საერთო ხარჯით ციხე აეგო ხსენებულ შემოსასვლელთან და ჩაეყენებინა ამ ადგილებში დამხმარე ძალები ამ შემოსასვლელით შემოჭრილი ბარბაროსების მოსაგერიებლად. ხოლო რადგან რომაე-

ლები დასავლეთითა და ჩრდილოეთით ომებში იყვნენ ჩათრეული, სპარსელები, როგორც ბარბაროსთა თავდასხმებთან ყველაზე ახლო მყოფნი, იძულებული იყვნენ აეგოთ აქ მათ წინააღმდეგ ციხე, რომელსაც საკუთარ ენაზე ვირაპარახი უწოდეს, და ჩააყენეს იქ ძალები; და მტერიც ველარ შემოდიოდა.

III 53. ამ საბაბით სპარსელებმა გაილაშქრეს რომაელების წინააღმდეგ და ნელ-ნელა ესეოდნენ სირიებსა და კაპადოკიებს²,

¹ Saturninius Secundus, მეტსახელით Salutius (რომელიც ზოგიერთმა ავტორმა, მათ შორის იოანე ლილემაც, Salustius-ად გადააკეთა), იულიანე განდგომილის მარჯვენა ხელი იყო, 361 წლიდან ის არის აღმოსავლეთის იპარქოზი (praefectus praetorio per Orientem). იულიანეს სიკვდილის შემდეგ, გამეფებასაც უპირებდნენ, მაგრამ უარი თქვა. იპარქოზის თანამდებობაზე დარჩა 365 წლის იულისამდე. იმავე წლის დეკემბრიდან კვლავ ამ თანამდებობაზე ვბედავთ 366 წლის აპრილამდე (RE AI 2072 შდდ.).

² მრავალ რიცხვი იმიტოვია ნახმარი, რომ იგულისხმება: Syria Coele (ან Syria magna) და Syria Phoenice; პონტოს კაპადოკია და ტაურის კაპადოკია.

δῆθεν ἀδικούμενοι καὶ τὴν ὑπὲρ τῶν κοινῶν γενομένην δαπάνην κατὰ τὸ ἐπιβάλλον Ῥωμαίοις ἀποστερούμενοι, ὥστε Σποράκιον τὸν πρῶτον ὑπὸ Θεοδοσίου τοῦ μείζονος ἐκπεμφθῆναι διαλεχθῆσόμενον Πέρσαις· ὁ δὲ θυνάμει τε χρημάτων καὶ συνάσει λόγων ἔγγυς ἐπειθε Πέρσαις, Ῥωμαίων ὡσπερ χαριζομένων αὐτοῖς ὑποφόρων> Ῥωμαίων ἰσχυρίζεσθαι καὶ φίλους εἶναι· καὶ ταῦτα ἕως τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἀναστασίου διασύρη, λαλοῦμενά τε καὶ τυπούμενα καὶ ἀπλῶς ἡρτημένα. Ἐπὶ δὲ αὐτοῦ, Κωσθένου τοῦ γέροντος· ὄλην Περσίδα κατὰ Ῥωμαίων ἀγοντος γίνεται πόλεμος· καὶ χειρὶ μὲν νικᾶν οἱ Ῥωμαῖοι θυνάμενοι, ἀτωπία δὲ καὶ τρυφή Ἀρσασίνδου τοῦ τελευταίου — ἦν γὰρ φιλοθῶς καὶ φίλαυλος καὶ φιλορχύμων — καὶ ἀπειρία καὶ δειλία Πατρικίου καὶ Ὑπατίου τῶν στρατηγῶν ἠλαττώθησαν μὲν τὸ πρότερον, ἐξαπίνης τῶν Περσῶν ἐπιχειθέντων· τὸ δὲ λοιπὸν τοὺς τε Πέρσας θωξάντων καὶ Ἀμίδαν ἄλοῦσαν ῥυσαμένων αὐθις, ὁ Πέρσης λόγους ἐκίνησε πρὸς Κέλερα, ὃς ἦν μάγιστρος τῶν <ὀφρυκίων> τῷ Ἀναστασίῳ, περὶ Βιραπαράχ¹, ὡς προέφαμεν, καὶ τῆς κατὰ μόναν ὑπὸ Περσῶν γενομένης περὶ αὐτοῦ

ვითომც რადგან უსამართლოდ მოეჭვენენ მათ, და არ აძლევდნენ საერთო საქმეზე დახარჯული თანხის იმ ნაწილს, რომელიც რომაელებს აჭონდათ დაკისრებული, ისე რომ თვედოსი დიდის მიერ ჯერ გაიგზავნა სპორაკი სპარსელებთან მოსალაპარაკებლად. მან ფულის შემწვობითა და გონივრული ლაპარაკით თათქმის დიარწმუნა სპარსელები, რომ რომაელები მათდამი კეთილად არიან განწყობილი და რომ ისინიც მშვიდად ყოფილიყვნენ და შეგობრებად დარჩენილიყვნენ². და ვიდრე ჩვენი ანასტასის დრომდე ეს საქმე კიანურდებოდა: ლაპარაკობდნენ, დადგენილება გამოაჭონდით და საზოგადოდ აკიანურდებდნენ. ანასტასის დროს კი, მოსული კოლდი ნოფელ სპარსეთს რომ მოუძღვებდა რომაელთა წინააღმდეგ, იწყებდა იმი. რომაელებს შეეძლოთ თავისი ნარჯენით გაემარჯვით, მაგრამ უკანასკნელი არეობიანდეს თავაშეებულობისა და ქარაფშუტობის წყალობით — ის ხომ სიმღერის, ფლეიტისა და როკვის ნოყვარული იყო — და პატრიკიოსს და იპატრიოსს სარდლების გამოუცდელიობისა და უქნარობის გამოჯერ დამარცხდნენ, რადგან სპარსელები მოულოდნელად დაესხნენ თავს. შემდეგ კი სპარსელებიც

¹ Βιραπαράχ Ο.

² სპორაკი გაიგზავნა სპარსეთთან მოსალაპარაკებლად 383 წელს.

δαπάνης. Καὶ πέρας ἔσχεν ἡ
 φιλανειρία, μετρίων τινῶν ὑπὸ
 Ἀναστασίου χαρισθέντων Κωάδης
 τὸ γὰρ μεγαλῆστρον Ἀναστασίου
 καὶ ἐμμέθιστον ἐβσεβῶς τὴν ὑπὲρ
 εἰρήνης ζῆμίαν ὑπέμενε. Τοιοῦτος
 μὲν οὖν παρὶ τῶν Κασπίων πύλων
 τοῖς Ῥωμαίων συγκρατῆσιν ἔ
 λόγος (W u e n s c h 140—142).

ლოდ სპარსელებს დააწვათ. და
 ზოგიერთი სამართლიანი წყალობა მიეზლო ანასტასისაგან კოადს:
 ანასტასის დიდბუნებოვანებამ და ზომიერებამ მოწყალედ აიტანა
 ზარალი ზავის გულისთვის. აი, ამას გადმოგვცემენ რომაელი მწერ-
 ლები კასპიის კარების შესახებ¹.

რომ განდევნეს და წარტყვიენი-
 ლი ამიდაც რომ კვლავ განათა-
 ვისუფლეს, სპარსელებმა მოლა-
 პარაკება გამართეს კელერთან,
 რომელიც ანასტასის ოფიციონთ-
 მაგისტროსი იყო¹, ვირაპა-
 რახის შესახებ, როგორც წინათ
 ვთქვით, და მისი შესანახი ხარ-
 ჯების შესახებ, რომლებიც მხო-
 ლადაც ბოლო მოეღო, რადგან

¹ კვლეობი იყო magister officiorum-ის თანამდებობაზე ანასტასის დროს, რაც მტკიცდება 517 წლის აპრილში ანასტასის მიერ კელერთასაღმი გაცემული ერთი ბრძანებით (Cod. iust. IV 29, 21).

² კასპიის კარები, პროკოპი კესარიელის ცნობებით, შეიქმნა საბაბი ბიზანტი-
 ტრაპარსეთის სამხედრო ომერაციების განახლებისა VI საუკუნის დასაწყისში.
 ვინაიდან კავკასიის შთის გადაღმა დამკვიდრებული ტომები ამ კარებით შემო-
 დიოდნენ სპარსელთა და ბიზანტიელთა ადგილებში (BP I, 10), მათი დაცვა
 ორივე სახელმწიფოს ინტერესს შეადგენდა. ბიზანტიასა და სპარსეთს შორის
 363 წელს დადებული ხელშეკრულებით, ორივე სახელმწიფო საერთო ხარჯით
 (αοισαῖς διαπαισῖς) იცავს ამ შემოსასვლელ კარებს. ბოლო როდესაც ბიზანტიელები
 V საუკუნეში მიველ თავის რესურსებს დასავლეთისა და ჩრდილოეთის ფრონტებზე
 გადაისვრიან, კავკასიის ჩრდილოეთიდან ხსენებული შემოსავლით მოზღვაებული
 ტომების მოგერიება მთლიანად სპარსელებს აწევდა: ისინი საკუთარი ხარჯით ინა-
 ხავენ კასპიის კარებთან ჩაყენებულ სადარაჯო რაზმებს (Iohannis Lydi De
 magistratibus populi romani III 52; ed. H. W u e n s c h I p z. 1903, p. 140—141;
 იხ. ზემოთ გვ. 237). შემდეგ მეფე კავადი კატეგორიულად მოითხოვს ანასტასი კესარი-
 საგან დათქმული ფულადი გადასახადის გაღებას და, როდესაც ბიზანტიელები
 ფულის გადაბდაზე უარს ამბობენ, იწყებს ლაშქრობას (502 წელს) ბიზანტიის
 წინააღმდეგ და ეს ომია, რომ მთელი VI საუკუნის შანძილზე გრძელდება
 (K. Güterbock, Byzanz und Persien, Brl 1906, გვ. 38). და როდესაც
 საომარი ომერაციების განმავლობაში სახელო მოლაპარაკება იმართება, ერთ-ერთ
 საკითხად კასპიის კარების სადარაჯო რაზმების შესანახად გასაღები თანების
 საკითხიც დგას.

ბიზანტიელი მწერლებიდან ბევრი იხსენიებს „კასპიის კარებს“ (მაგ., პროკოპი
 პანიონელი, პროკოპი, ავათია, იოანე ლიდე, მენანდრე); იხსენიებენ მას აღრი-
 დელი მწერლებიც (სტრაბონი, პლინიუსი). მაგრამ ამ სახელწოდებით ყოველთვის
 ერთი და იგივე «კარები» არ იგულისხმება; ჩრდილო-კავკასიიდან გადმოსავალი

სკვითები კოლხეთში

Αὐτῆς Χασσῆς, ἢς μῆθενος
ἀρῆ πραχθέντος, ἐπὶ τῆς Συρίας
ἀπροόπτως ἐξέχῃθη, τῶν Ῥωμαί-
ων θυάμαρων Διῦνης τε πρὸς
Μαυροσιῶν σεισιμένης καὶ τῆς
ἐσπέρως πρὸς Γετών ἄλης ταρ-

III 56. ხოსრო, თითქოს
ამასწინათ არაფერი ჩაედინოსო,
კვლავ შეესია მოულოდნელად
სირიებს; მაშინ რომეღთა ძალე-
ბი იბრძოდნენ ლიბიაში, რომე-
ლიც მავრუსიებს აელეღვებინათ,

კარებისათვის არსებობს სხვადასხვა სახელწოდება: Caspiae portae, Caspasiae p., Albaniae p., Sarmaticae p. და სხვ. «ალბანიის კარები» ყოველთვის ეწოდება დარუბანდის კარს; «კავკასიის კარებით» და «სარმატიის კ.» აგრეთვე ყოველთვის აღიანიშნება დარიალის კარი, რაც ეწეება «კასპიის კარებს», წყაროები ამით ხან დარიალს გულისხმობენ, ხან დარუბანდას: ჯერ კიდევ პლინიუსი აღნიშნავდა, «კასპიის კარებად» სახელსდებენ იმ კარებს, რომელიც «კავკასიის კარები» (=დარიალი) არისო (Nat. hist. VI, 33), ტაციტუსი ერთ ადგილას «კასპიისად» თვლის დარიალს (Ann. VI, 33), ხოლო მეორე ადგილას (Hist. I, 61) — დარუბანდას; ასევე ნაირნაირი მნიშვნელობით ავტო სავსება ნაშარი ეს სახელი. შესაძლებელია ამ არევის მიზეზი იყოს ის დებულება, რომელიც თავის დროზე გეოგრაფოს ერატოსტენეს წამოუყენებია: ფრატოსთენე ამბობს, რომ კავკას ადგილობრივი მცხოვრებლების მიერ კასპიონ-ი ეწოდება შეიძლება კასპიებისაგან დაერქვა ესა-ო (Strabo XI, 16; ed. Meineke II, 695). შეიძლება ფრატოსთენეს ახრა შემცდარი იყოს, როგორც ამას მარკვარტი ამტკიცებს (Caucasica fasciculus 6,1 გვ. 30). მაგრამ სტრაბონის ეს ცნობა გასაგებად ხდის «კავკასიის» ნაცვლად «კასპიის» ხმარებას ბერძენ და რომაელ მწერალთა შიერ.

ამგვარად, წყაროების განაოყენებისას, ყოველთვის საჭიროა წინასწარ იტნეს გამორკვეული, თუ რომელ კარებს გულისხმობს ესა თუ ის ავტორი კასპიის კარებად. დამაღიკრებელია, მაგალითად, პრისკე პანიონელის შემდეგი ცნობა: სარაგურები სპარსელებს წინააღმდეგ გამოსაშქრებისას «ჯერ მოადგნენ კასპიის კარებს, ხოლო როდესაც დაინახეს, რომ აქ სპარსელი დარაჯნი იყენენ ჩაყენებული, მიშართეს სხვა გზას, რომლითაც იბერიიში წოვიდნენ, შოაობრეს ის და სომეხთა სოულებიც მოარბიეს, ასე რომ სპარსელებს... შეეწინადათ ამ შემოსევისა და ვლტები გაუგზავნეს რომაელებს და თხოედნენ მათ ან ფული ნიეცათ მათთვის ან კაცები 'Ιουροειταιῶν-ის სიმაგრის დასაცავად» (Excerpta de legationibus. ed. de Boer II 543; Hist. gr. min. ed. Dindorfius I 348; გლოგოკა I [1961], გვ. 259—260). როგორც ვეღავთ, ჰუნები ჯერ კასპიის კარებითა წამოსულან, ხოლო შემდეგ მეორე გზისთვის მიშართავთ, სადაც ციხე ყოფილა აგებული (მაგრამ ამ დროს ცუდად დაცული), და ამ მეორე გზით იბერიანი შემოაულან. მასადაამე, ჩრდილოეთიდან იბერიიში შემოსავლელი ეს მეორე გზა იყო (დარიალი), და არა «კასპიის კარები». იგივე ავტორი მეორე ადგილას ამბობს: სპარსთა ელწები მოითხოედნენ «რათა რომაელებს ან ფულის გალებით ეზრუნათ 'Ιουροειταιῶν-ის სიმაგრებზე, რომელიც კასპიის კარებთან მდებარეობს, ან ჯარი გაეგზავნათ მის დასაცავად» (იქვე II 586). ამ მეორე ცნობით, ციხე თვით კასპიის კარებშია; ესე იგი, «კასპიის კარები», პრისკეს ცნობით, ერთ

τομένης ὑπερμαχοστων, Κόλχους და დასავლეთით, რომელიც გეტე και τὴν Καύκασον Σκυθῶν ტებს მთლიანად აეფორიაკები- και τὴν Θράκην μυσίων ἔσων ნათ; კოლხებს და კავკასიას ზერῶν ἐνοχλοῦστων (p. 145). კი სკვითები აწუხებდნენ, ხოლო თრაკიის - აუარებელი არაშხადა. და მეფე ყველა ამ ომს უძღვე- ზოდა, თითქოს მხოლოდ ერთთან ჰქონოდას ომი.

შემთხვევაში დარიალის კარაა, მეორე შემთხვევაში კი სხვა (დარუბანდის). ავად. იგ. ჯავახი შვილი პრისკეს ამ ენობას ასე გადმოთქვამს: „სარაგურები... კასპიის კარა მთაუდგენ. მადრამ ეს ადგილი მათ გამაგრებულნი დაუდათ... და სხვა გზით, ივრის ბეობაზე, საქართუელთა და სომხეთს შემოესივნენ... სპარსე- ლებმა ბიზანტიელებს კაცები მიუგზავეს და სთხოვეს: ან ფულით ან ჯარით დაგვემარეთ. რომ ივრის ბეობა გაესაგრათ და ჰქმნები შევიკავოთ“ (ქარ. ერის ისტორია I, 220). იგ. ჯავახიშვილს, ევალია, პრისკეს კასპიის კარი დარია- ლის კარად მიაჩნია და ამის შემდეგ იბერიისში შემოსასვლელი „სხვა გზა“ პრისკე პანიონელსა არ შეეძლება დარიალის გზა იყოს, და ასეთ სხვა გზად მას მიაჩნია ივრის ბეობა, ალბათ. ისტომ რომ პრისკეს მოახსენებელი აქვს „იფრონიკაზ“. ბევრ ხელთ დავიხსნეთ, რომ პრისკეს ამ ფრაგმენტში კასპიის კარად დარუბანდი იგულისხმება, ხოლო „სხვა გზა“ დარიალის კარია. რაც შეეხება „იფრონიკაზ“-ს, ის არ შეიძლება ივრის ხეობას ნიშნავდეს, ვინაიდან პრიკეს ორსადე ფრაგმენტმა ის ციხე-სიმაგრედ არის მოახსენებელი. გაცილებით უკეთ აქვს დაუცლია ამ ციხის სახელწოდება VI საუკუნის ავტორს იოანე ლიდეს. ის ორჯერ იხსენიება მას; მისი სიტყვით კასპიის კარებთან ბარბაროსთა შემოსე- ვების საწინააღმდეგოდ სპარსელებმა აავეს ციხე, რომელსაც საკუთარ ენაზე ეფროპარაზა-ს ეძახებენ: *Οι Πύργοι Ἰσχυρὸν ἀπέχου, οἷα προσεχόμενοι ταῖς τῶν βαρβάρων ἐφόδοις, ἀντοιχοδομητὲν φοροῦσιν ἐκεί, Βυραπαράξ παρὰ τῶν ἀπὲρ καλέσαντες* („სპარსელები, როგორც ბარბაროსთა თავდასხმებთან ყველაზე ახლოს მყოფნი, იძულებული იყვნენ აევით აქ მათ წინააღმდეგ ციხე, რომელსაც საკუთარ ენაზე ეიროპარაზი უწოდეს“: *Ioannis Lydi De magistratibus III: იბ. ხელთ გვ. 237*), ამის შემდეგ გასაგებია პრისკე პანიონელის მიერ მოყვანილი ფორმა, საველდობრ: *Ἰουροσιπιάξ* → *Ουροσιπιάξ* → *Βυραπαράξ*. რაც შეეხება ამ სიტყვის მნიშვნელობას, ის, როგორც ტომაშევი ამბობს, სომხურ სახელწო- დებას უნდა წარმოადგენდეს და ნიშნავდეს „იბერთა საფარს“ (*RE III, 439*). ამის გათვალისწინებით Ernst Doblhofer-ი სვამს საკითხს ხომ არ წავიკითხოთ აქ *Ἰουροσιπιάξ*-თ (ე. ი. იფრონიკაზა): *Byzantinische Geschichtsschreiber, Bd. IV: Byzantinische Diplomaten und östliche Barbaren. Graz 1955, გვ. 81*.

პროკოპი კესარიელი „კასპიის კარებით“ ყოველთვის დარიალის კარს ჰგულისხ- მობს. მეორეს, დარუბანდის კარს, ის უწოდებს *Τῶσθ* (იბ. *BG IV, 3*, აქვე ხელთ გვ. 129—130). ზურის შესახებ იბ. *Marquart 483; Erauhsahr 95, 100 A 1; Gibbon IV, 270* (6. გამოცემა და *Bury-ს* შენიშვნა); მოსე ხორენელი 203, 271; მოსე კადანკატუელი 104, 127, 128, 133, 153, 159, 184, 366.

კასპიის კარების საკითხს სპეციალური თავი უძღვნა პროფ. გ. გოხალი- შვილიშა თავის სადოქტორო დისერტაციაში 1937 წელს: „ბიზანტიასა და ირანს შორის ბრძოლა იბერია-ლაზიკისთვის VI საუკუნეში“, დაიბეჭდა: თსუ შრომები *XXVI B, 1944 წ. გვ. 87—158*.

De mensibus

*Οτι Κόλχοι οί και Λαζοί λεγόμενοι εἰσιν οἱ Ἀλαβῖνοι (Wuensch 165). IV 146. კოლხები, რომელთაც აგრეთვე ლაზები ეწოდებათ, ალაინები არიან.

De ostentis

თ. 25. თვესა ივლისსა. წინათ ამ თვეს კვინტილი ერქვა, ხოლო იულიოს კეისრის პატივსაცემად მისი სახელი ეწოდა: ამის შესახებ დაწვრილებით გვაქვს ნათქვამი ნაწარმოებში „თვეთა შესახებ“. თუ, მზე რომ კირჩხიბშია, მეხი გავარდება, ლეინის ღიდი მოსავალი იქნება და გვალვა.

Νόσσι τε φρικώδεις; και παρειακοί και κινθῶτων ἑγγύς ἐπί τε Βιθυνίας και Φρυγίας ἄλγες, Κολχιακής, Νουმიθίας, Καρχηδόνος; και Ἀφρικῆς ταις θηλείαις διαφερόντως; προσπεσόντων; (Wachsmuth 60). გავრცელებდა, განსაკუთრებით ქალებს შორის, საშინელი ხურეებითი და საბედისწერო ავადმყოფობანი ბითონიაში, მთელ ფრიგიასში, კოლხიკეში, ნუმიდიაში, კარქედონსა და აფრიკაში.

თ. 56. ამზე კირჩხიბშია. თუ ღელვა მოხდება სადმე დედამიწის ზურგზე, ზემო აზიაში სპარსელთა მეზობელი ადგილები შეირყევა, კირიანი ავადმყოფობანიც მოედება იქაურ დიდებულთა გვამებს, რათა ამ ქვეყნებში მოისპონ მშართველები. ისინი, რომელნიც მათ შემდეგ ძალაუფლებას მიიღებენ, ხალხისა და თვით წარჩინებულთა დადგენილებით მშობლებს შვილებს წაართმევენ და შორს გადაქარგავენ.

*Ἐπί δὲ τῆς κάτῳ Ἀσίᾳς Βιθυνία Φρυγία τε πᾶσα, και Ἐβρώπης μὲν ἢ Κολχιακή, ἦν ἦν προσαγορεύουσι Λαζαίην, Ἀβνή; δὲ ἢ μέγρη; Νουმიθίας Ἀφρικῆς ταις ἀντοῖς ἑμᾶκτηαι; κακοῖς (Wachsmuth 112). ხოლო ქვემო აზიაში ბითონიასა და მთელ ფრიგიას, ევროპაში კოლხიკეს, რომელსაც ახლა ლაზიკეს ეძახიან, ლიბიაში აფრიკას ვიდრე ნუმიდია მღე იგივე უბედურებანი ეწევა.

71. ...αρκίνο Βιθυνία, Φρυγία ῥῖο, Κολχιακή, Νουმიθία, Καρχηδόν, Αφρικῆ (Wachsmuth 159). თ. 71. ...კირჩხიბშია ბითონია, ორივე ფრიგია, კოლხიკე, ნუმიდია, კარქედონი, აფრიკა.

და მ ა ტ ე ბ ა

მასალაჲი კატრე იბერიის ბიოგრაფიისათვის

1. იოანე რუფუსი — „პეტრე იბერიის ცხოვრება“
2. იოანე რუფუსი — „პლეტროფორიები“

პეტრე იბერის „ბიოგრაფიები“

მეხუთე საუკუნის გამოჩენილი მოღვაწის პეტრე იბერის ცხოვრება, პეტრეს გარდაცვალების უმაღლესი აღწერეს მისმა მოწაფეებმა. ამ მოწაფეთა ნაშრომები, რომლებაც დაწერილია VI საუკუნის დასაწყისში და შუა წლებში, ჩვენამდე მოღწეულია მათი სირიული თარგმანის სახით და არა მათი ბერძნული ორიგინალბით. ამ „ცხოვრებათაგან“ ცნობილია;

1) იოანე რუფუსის მიერ ბერძნულად დაწერილი „პეტრე იბერის ცხოვრება“; მოღწეულია მისი სირიული თარგმანი¹.

2) იოანე რუფუსის „პლეროფორიები“, რომელთა უმეტესი ნაწილი აგებულია პეტრე იბერის მიერ გამოთქმულ შეხედულებებზე. მოღწეულია ამ წრომის სირიული თარგმანი.

3) ზაქარია რიტორის „საეკლესიო ისტორია“, რომლის რამდენიმე თავი მიძღვნილი აქვს პეტრე იბერის ცხოვრების აღწერას. ამისიც მხოლოდ სირიული თარგმანია მოღწეული.

ქართულად დაწერილი „ცხოვრება პეტრე ქართველისა“, რომლის ავტორი თავის თავს უწოდებს: „გლახაკი ზაქარია მოწაფე მისი“.

ევაგრე სქოლასტიკოსის „საეკლესიო ისტორიაშიც“ და მრავალ სხვა თხზულებაშიც მოიპოვება ცნობები პეტრე იბერის მოღვაწეობაზე.

*

იოანე რუფუსის „პეტრე იბერის ცხოვრება“ დაწერილია VI საუკუნის დასაწყისში. როგორც ითქვა, იგი დაწერილი იყო ბერძნულად, ხოლო ჩვენამდე მოღწეულია მისი სირიული თარგმანი. ამ თხზულების სირიული ტექსტი გამოსცა და გერმანული თარგმანი დაურთო რიხარდ რააბემ. ამ გამოცემის სრული სათაურია:

Petrus der Iberer. Ein Charakterbild zur Kirchen- und Sittengeschichte des fünften Jahrhunderts. Syrische Übersetzung einer um das Jahr 500 verfassten griechischen Biographie. Herausgegeben und übersetzt von Richard Raabe. Leipzig 1895. VII+182 (გერმანული თარგმანი), 1-146 (სირიული ტექსტი).

¹ არ არის მართებული გამოთქმა „პეტრე იბერიელის სირიულ ენაზე დაწერილ ბიოგრაფიაში“ ესა-და-ის სწავილო (იხ. კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია; ტ. I, თბ. 1960, გვ. 481, შენ. 5).

ბერძნული დედნიდან სირიულ თარგმანში გადასულია ალაგ-ალაგ ბერძნული სიტყვები და გამოთქმები, რომლებიც ჩვენ თავთავის ადგილას ფრჩხილებში მოვათავსეთ.

პეტრე იბერის ამ „ცხოვრების“ ავტორი დიდი ხნის განმავლობაში უცნობი იყო. დღეს მეცნიერებაში უკვე გარკვეულია, რომ მისი ავტორია იოანე რუფუსი¹. ეს გაარკვია ედ. შვარცმა, რომელმაც დაადგინა, რომ იოანე რუფუსმა „პეტრე იბერის ცხოვრება“ ბერძნულ ენაზე დაწერა 518 წ. და არა 500 წელს (როგორც რ. რააბე ფიქრობდა)*.

„პეტრე იბერის ცხოვრება“, როგორც წყარო საქართველოს ისტორიის ზოგიერთი საკითხის შესასწავლად, დაწვრილებით აქვს განხილული ივ. ჯავახიშვილს „ქართული სამართლის ისტორიის“ I ტომში (თბ. 1928, გვ. 175-181). განსვენებული აკადემიკოსი წერს: „თუმცა რ. რააბეს მიერ გამოცემულს ასურულს ცხოვრებას სამწუხაროდ უკვე თავდაპირველი სახე შეცვლილი აქვს, მაგრამ მაინც შიგ ძვირფასი საისტორიო ცნობები არის შემონახული. ცხოვრების პირველ ნაწილში მოთხრობილია და ჩამოთვლილი პეტრე ქართველის ჩამომავლობა და ნათესავობა, ხოლო რაკი იგი სამეფო საგვარეულოს წევრი იყო, ამიტომ იქ აღნუსხულია ქართველ, ივერთა მეფეთა სამი თავობა. სამწუხაროდ, ასურულ დედანში სახელები ცოტა არ იყოს დასახინჯებულია და ბოლოშიაც თვითველ სახელს ბერძნული დაბოლოება² (ოს) აქვს მიმატებული“ (გვ. 176).

*

ქვემოთ ჩვენ ვაქვეყნებთ იოანე რუფუსის „პეტრეს ცხოვრების“ ასურული ტექსტის ერთი ნაწილის ქართულ თარგმანს. თარგმანი, როგორც ამ წიგნის წინაპირობებში ვწერთ, შესრულებულია რ. რააბეს გერმანული თარგმანის მიხედვით. ფრჩხილებში ჩასმულმა შავი ციფრებით აღნიშნულია რ. რააბეს გერმანული თარგმანის გვერდები, ხოლო ბიბლიის ციტატები ამოღებული გვაქვს ბიბლიის ქართული გამოცემებიდან.

¹ ბიოგრაფიული ცნობები იოანე რუფუსის შესახებ იხ. ქვემოთ, „პლეროფორიების“ შესავალ ნარკვევში.

² Ed. Schwartz, Johannes Rufus, 1912; შ. ნ. უ. ც. ბ. ი. ძ. ქართულმა დილოსთაფის ისტორიამ, ტ. I (1956), გვ. 462.

* ეს იმით აიხსნება, რომ პირველდღეიანი ბერძნულ ენაზე იყო დაწერილი.

დავატება პირველი

[იოანე რუფუსი]

წმინდა პეტრე იბერის, ნეტარი ეპისკოპოსის და ჩვენი უფლის აღმსარებლის და ასკეტის ცხოვრება*

ჩვენი მოძღვრის მოგონება ნაბრძანები გვაქვს ჩვენ ღვთაებრივი მოციქულის პავლესაგან, რომელიც ამბობს (ებრ. 13,7): «მოიხსენებით წინამძღვარნი იგი თქუენნი, რომელნი გეტყოდეს თქუენ სიტყუათა მათ ღმრთისათა, და ჰხედვიდით გამოსლუვასა მას ცხოვრებისა ნათისასა და ჰბამევდით სარწმუნოებასა მათსა».

რანდენადაც ჩვენ ვასრულებთ სათნო და ღვთის-მოსაწონ მოვალეობას და მოცაქულის ბრძანებას ნევადევთ, ჩვენ უთუოდ მოგვეთხოვება გავაკეთოთ ეს უაღრესი რუდუნებით. ვინაიდან ჰესმარიტად დიდი დანხმარე საწუალებაა სიკეთის მისაღწევად იმ მოწაფეებისათვის, რომელნიც სკვეთშაც ჰბამავენ და ინათთან დანსგავსებას სიხარულით ისწრაფიან; ეს არის კეთილშობილებით აღსავსე გარდაქმნა იმათი, რომლებიც ღვთის შეწევნით ხელმძღვანელნი იყენენ. მაგრამ ჩვენ მარტო ხელმძღვანელს ვი არ მოვიგონებთ, არამედ კეთილ მწყემსს, მოსიყვარულე (ჟამბაძევიც) მამას, სათხო ეპისკოპოსს, ღვთის-მოშიშ აღმსარებელს და მრავლისმრავალჯერ მოწამეს, — მოვიგონებთ იმას, ვინც ყველასათვის ძვირფასად, როგორც მოლაპარაკისათვის ისე მსმენლისათვის, ასე რომ ჩვენ წეგვეფერის სრულის სიხარულით მოვიტანოთ ის, რაც ინაზე თქმულა და გვსენია, მის წმინდა ლოცვებზე დაჟრდნობით, და თუ (14) დამსაბურებით არა, კეთილი სურვილით მაინც ავაცდინოთ დანაშაული, რანდენადაც ეს ჩვენთვის შესაძლებელია.

თხრობას შესავალში ჩვენ წარმოვადგენთ მისი გვარის წარმოშობის საწუისებს, ვინაიდან ამაზეა ზედგამოჭრილი ანდაზა: ღმერთი თავის მოწმედებას მართალთა გვარში ეწევა [ἐν γένει τῶν ἀληθῶν]¹. — და: მართალთა გვარი დალოცვილი იქნება². — და აღნიშვნა: «რჩეული გვარი და მღვდელმსახურთა სამეფო».

* სქოლიოები ვკუთვნიან რ. რაბახეს გარდა რამდენიმე შენიშვნისა, რომლებიც ჩვენ მიერ (ხ. ყ.) არის შემოტანილი.

¹ უსალმ. 14,5.

² უსალმ. 112,2: «თესლი წრფელთა იკურთხოს».

ცხოვრებული პეტრეს სამშობლო იყო ცნობილი ქვეყანა იბერთა, იმ ჩრდილოელთა (ἀρχαίται), რომელნიც მზის აღმოსავლეთან ცხოვრობენ; ამ ქვეყანას მულამ დაეა ჰქონდა რომაელებთან და სპარსელებთან, ვინაიდან ეს ხალხები დანნარების მოთხოვნის საბაბით თვით ქვეყანას ითვისებდნენ.

ამ ქვეყნის ენაზე მას თავდაპირველად ერწვა ნაბარსუგოსი, ხოლო როდესაც მან ნონაზონის წინდა სამოსელი ჩაიცვა, ნაცვლად ამ სახელისა მას მიეკუთვნა სახელი პეტრე, პირველი მოციქულის სახელი: ამ მამებმა, რომელთაც მას ეს წმინდა სამოსელი ჩააცვეს, ჩემის აზრით, ღვთის ჩაგონებით დაარქვეს ეს სახელი, რათა იგი (პეტრე მოციქულს) შეეძობრებოდა ქცევაში, ჩვეულებებში და რწმენის სიხარულში, რაიც მას ღვთისაგან ნიენიჭა, რომელთა გულისთვისაც უფალმა მას უწოდა პეტრე, ესე იგი კლდე; ამიტომ უთხრა მან: შენ ხარ კლდე, და ამ კლდეზე მსურს ავაგო ჩემი ეკლესია, და ჯოჯოხეთის კარებმა იგი არ უნდა დასძლიონ. და მე მინდა ზეცათა სამყაროს გასაღები მოგცე, და რასაც შენ მიწაზე შეკრავ, ზეცაშიც შეკრული უნდა იყოს, ხოლო რასაც მიწაზე გახსნი, ზეცაშიც გახსნილი უნდა იყოს¹ (მთ. 16, 18, 19).

(15) ჩვენი მამისა და ეპისკოპოსის, ცხოვრებული პეტრეს მამა იყო ბოზმარიოსი, იბერთა მეფე, მისი მამის მამა იყო ბოზმარიოსი, მისი დედა ბაკურდუხტია, ხოლო მისი დედის დედა იყო წმინდა დუხტია; მისი პაპა დედის მხრით იყო დიდი ბაკურიოსი, დუხტიას მეუღლე, რომელიც ამ ქვეყნის მმართველთაგან პირველი ქრისტიანი მეფე იყო და მთელი ის ხალხი ღვთისმოშიშობაში მიიყვანა, — ესენი ყველანი, მის შემდეგ რაც იბერთა მეფეები და დედოფლები იყვნენ, თავიანთი კეთილსათნობის წყალობით ზეციურ სამყაროს ეზიარნენ.

მისი დიდება მამის მხრით იყო ოსდუხტია, ბოზმარიოსის მეუღლე და მისი მამის ბოზმარიოსის დედა. ხოლო ფარასმანიოსი იყო ოსდუხტიას, მამის მხრით მისი დიდედის, ძმა, რომელიც რომაელთა მეფეს არკადიუსს დიდ პატივში ჰყავდა, ჯარის სარდლის თანამდებობაც ეკავა და პირველი ადგილი ეპურა (ἄρχιεπίσκοπος).

¹ მთ. 16, 18-19: «და მეცა ვეტყუ შენ, რამეთუ შენ ხარ კლდე, და მაგახ კლდესა ზედა ავაშენო ეკლესია ჩემი, და ბქენი ჯოჯოხეთისანი ვერ ერეოდინ მას. და მივცენ შენ კლიტენი სასუფეველისა ცათამანი; და რომელი შეკრა ქუეყანასა ზედა, კრულ იყოს ცათა შინა; და რომელი გაჰქსნა ქუეყანასა ზედა, ქსნილ იყოს იგი ცათა შინა».

აქვეთაჲ; ἀποφθέματα), სოლო, უკანასკნელ, არკადიუსის მეუღლის, ევდოქსიას შეყვარების გამო, იგი გაიქცა და დაიშალა, სასწრაფოდ თავის სამშობლოში წავიდა; როდესაც ის იბერებზე ბატონობდა და თან მიიყვანა თეთრი ჭუნეები, იბერთა მებობლები, იმათთვის, რომელნიც რომაელთა ქვეშევრდომნი იყვნენ, მრავალი უბედურების მიზეზი შეიქმნა.

დიდ ბაკურიოსს, ცხოვებული პეტრეს შაპას დედის მხრით, ჰყავდა ძმა, ცხოვებული არსილიოსი¹ (არჩილი). მან ბაკურიოსთან და ბონმარიოსთან ერთად ღრმა მოხუცებულმა, თანახმად იბერთა მეფეთმონაცვლეობის წესისა, (16) იმეფა იბერიაში, დაასრულა თავისი ცხოვრება უმანკობაში და ღვთისმშობლობაში. ღვიძლი ძმები პეტრეს არ ჰყავდა. მას მხოლოდ ერთი და ჰყავდა, სახელად ბოშიროსპარია, რომელიც მამა-მისს შეეძინა ერთ ხასასთან. მოუხედავად ამისა, მამის სურვილისაგებ, პეტრე მას ღვიძლ დად თვლიდა. პეტრე აღზარდა, ბავშვობაში, ერთმა წმინდა და ცნობილმა ქალმა, სახელად ძუძომ², და ის ამასთან იყო დამალული, რათა მძევლად არ წაეყვანათ სპარსელებს, რომელნიც ამის გამო მშვირად გზავნიდნენ შიკრიკებს. მისი ქალიშვილი, სახელად ოტა, იყო ცხოვებული დედობილი, და იგი მას ძუძუს აწოვებდა. უკანასკნელის მეუღლე იყო ქურენიოსი (Khurenios), სოლო ღვიძლი ძმა ბარდალიოსი. მათი ვაჟები, ვატა და მურგაკესი, ცხოვებული მშობილები იყვნენ, მისივე ბნისანები.

ხოლო ნურაგინ გამოიჩინეს სულმოკლეობას (μαραψυχία) და ზედმეტად ნუ ჩათვლის ამ სახელებს ჩამოთვლას. ეს ჩვენ უსაფუძვლოდ კი არ ვახსენებთ, არამედ იმიტომ, რომ იმ ჰეშმარიტად მოსიყვარულე (φιλόστοργος) და ღვთისმოსავემა (φιλότης) მამამ ყველა ეს სახელები გააერთიანა წლის ერთ დღეს, შაბათს, სახელდობრ [დიდ]მარხვის ოთხშაბათს (Mittsabbath), და მათ მატარებელთა მოგონება დააწესა; ამით მან სამაგიერო ჯილდო უზლო მათ იმ მშვიდობისათვის, რომელიც მათ მიანიჭეს იმას, და რომელიც მან აირჩია, რათა ეს მიწიერი ცხოვრება უარეყო. იმიტომ ჩვენც, უკნინებმა, სამართლიანად მივიჩნიეთ იმათი ხსოვნა, რომლებიც იმან მოსავონარი დღესასწაულის ღირსად ჩათვალა და რომელთაგანაც ასეთი ყვაილი წარმოიშვა, ჩვენი მხრითაც სრულად შევიხარებთ. საუცხოო საქმეთა მეგობრები დიდ სარგებლობას ნახავენ ამ საქმეთა ამბავის მოსმენით.

დიდი ბაკურიოსი, რომელიც იბერთა მეფეებიდან პირველი ქრისტიანი (მეფე) იყო, და მისი მეუღლე დუხტია ღვთისმოსიშობის

¹ მოხე ხორენელი (III, 60) ასახელებს იბერთა მეფეს „არჩილს“.

² Zuzo.

ისეთ სიმაღლეზე ავიდნენ, ისეთ სათნოებად და ისეთ ქცევამდე ქრისტეს მიერ უფლისა, რომ ისინი, თუმცა მეფური მოდგმისანი იყვნენ თავიანთი მეფობის განმავლობაში მონაზონის ასკეტურ ცხოვრებას მისდევდნენ და ისე ცხოვრობდნენ. რამეთუ თანახმად მშვენიერი შეთანხმებისა¹, რომელიც მათ ერთმანეთში დადევს, (17) მათ შორს უჭირათ თავი ხორციელი კავშირისაგან: მათ სავსარისად მიიჩნიეს ის ბავშვები (τελειοποιεία), რომელიც მათ მიიხილებული ჰყავდათ. თავისი მხრით მორწმუნე ბაკურიოსი, რომელიც მარტვას, ლოცვასა და მოწულებას გაკეთებს ზედნიწევნით მისდევდა, კვირაში სამჯერ საკუთარი ხელით გვიდა ქალაქის ეკლესიას. ეს არაჩვეულებრივი ჭარბი (υπερβαλλόν) სიფარულით იყო აღსავსე დარბაზადში და თავისი ღირსებია დამცირებად არ თვლიდა, თავის სასახლეში ნაირნაირი საჭმლები დაემზადებინა: შენდევს ეს საჭმლები კალათებით მიჰქონდა დამით: თვითონ მის მიერ აგებულ დარბაზთა თავმჯდომარეში; და ვახუცე იქ იყო მოთავსებული, მეფე მათ საკუთარი ხელით ატყუებდა. სიღლი ცხოვრებულმა ღუბუბამ, ისეთივე გამარჯვლებით დაჯილდოვებულმა ნისმა მეუღლემ, მესურის საშკაულეობი უფლებებლყო და ჩაიყვა ბაღის სამოსელი, მამა, გაჰყიდა თავისი ტახტრევიანი, რომელსაც ჰქვია ქაჯაქვიანი², აგრეთვე უოველგვარი .ოქროს ნივთები (γυαλάς) და ნარგალიტები და დარიბებს დაურთა იქიდან აღებული თანა. და როდესაც ნაბათობით ის დიდად მარხულობდა და ჰევრს ლოცულობდა, მწირად წიუღია ნას ისეთი წყალობა ჩვენი უფლისაგან, რომ სავსარისი იყო მხოლოდ თავისი ხელი დაელო, რომ გახეყონ (ვიხივე ავადყოფი).

მისი მეუღლის, დიდი ბაკურიოსის, შესაბამე უნდა ვახანოთ შემდეგი შემთხვევა. თავის დასარჩენ სათნოებათა გვერდით, აღსარებლობის გვირგვინი დაიწნა მან ერთხელ, ანუ უკეთ რომ ვთქვა, თავისი სურვილის ნიხლევით წამებულის გვირგვინიც. როდესაც ის ერთხელ სპარსთა მეფესთან ერთად საღამებროდ ვაეიდა, რაზდენადაც მან საზავო კავშირი ჰქონდა მასთან შეკრული და ერთი მისი სარდალთაგანიც იყო, და დაინახა, რომ, როგორც კი მზე ამოვიდა, თვით მეფეც და ვეველა მისი სარდალი, ნეთაურები, სატრაპები და წარჩინებულებიც (μυσηαρχες) ერთბაშად ჩამოსტნენ ცხენიდან და მზეს მიმართეს ლოცვით, ის (ბაკურიოსი) თავის ცხენზე მჯდომარედ დარჩა. და როდესაც სხვა სატრაპებმა ეს მიუღეს მოახსენეს, და თვით ბაკურიოსიც წარსდგა მის

¹ 1 კორ. 7,5: «მუ განუშორებთ ერთმანეთს, გარნა თუ შევთქმით რაიმე».

² Vehiculum tectum et feminarum («ურეში გადაბრული და ქალებისათვის» — ლ. უ.).

წინაშე, შეეკითხა მას—მართალია თუ არა ის, რაც თქვესო. დანიე-ლის და მისი ჭაბუკი მეგობრის ამ ჭეშმარიტმა მიმბაძველმა მთელი ჯა-რის წინაშე გულახდილად წამოიძახა: მე ვარ ქრისტიანი და (18) მე არ შემფერის უარფყო ის, რომელიც ერთადერთი ჭეშმარიტი ღმერთი და ყოვლის შემოქმედია, და ლოცვით მივმართო მის გაჩენილს, რომელიც იმისთვის არის შექმნილი, რომ მე და უფელა აღამიანს გუგმსახუროს და გვინათოს,—ასე რომ მეფე, თუმცა განცვიფრებული იყო და მისი გულახდილობით დარცხვენილი, მიუბრუნდა თავისიანებს და ჩუმად უთხრა: ეს არის ბაკურიოსი და ჩვენ ის გვჭირდება. რა უნდა ეუფოთ მას?

და ეს არის ბაკურიოსის ვაჭკაცობათა ერთი ნაწილი.

მისი ღვიძლი ძმა არსილიოსი (ე. ი. არჩილი ხ. უ.), რომლის შესახებაც ზემოთ მოგახსენეთ, რომ ის მოხუცებული იყო და უნახულებ-რივ მეუბლა იბერიაში ბოზმარიოთან ერთად, პეტრეს მამასთან, რომელსაც—პეტრეს—ნაბარხუგიოცი ერქვა, და როდესაც ამ ქვეუ-ხის წარჩინებულმა მუდართ სთხოვეს შვილების გაჩენსა და სამეფო გვარის განგრძობის გულანთვის ექორწინა და მას ამ მიზნით მოჰგვა-რეს ერთი ქალი სამეფო გვარისა,—მიუხედავად ამისა მაინც ქალწუ-ლებრივი დარჩა ამ ქალის მიმართ. მაგრამ როდესაც ნან შეიტყო, რომ მას (ამ ქალს) რაღაც სამარცხვინო ჩაეღიხა, ხოლო ის, მისგან რბილად გაეცხული, უარყოფდა (თავის დანაშაულს), მან მაინც უცბად წაასწრო იმ ბოროტმოქმედს და ასე უთხრა: „(უმაღლოდ) ყილოსო-ფიის უმანკობას და ღიღ სირბილს!—მიჩქებია შენი სიცოცხლე და შენი სისხლი. აჰა, სამზავრო ფულიც და საგზალიც; გამშორდი ახლავე და დასტოვე ეს ქვეყანა, რათა რაღაც უბედურება არ შეგემთხ-ვეოდეს და შენი სისხლი არ მოშეთვალს“.

და როდესაც მან ამნაირად გაუშვა იგი, შენდევ ნინართა თავის ცოლს: „ამ შენი საქციელის განო მე შენ არ გაგეუბრები, მაგრამ უფრო მეტად გავამასხარავებ შენს სამარცხვინო საქმეს. მე მივენდობი ღვთის-ძეს, რომლის კანონი შენ შეურაცხეყავ, და მისი შეოხებით შენი სასირცხო ასო ჭიანჭველების ბუდე გახდება (პრეს:ν), და ასე გაიბრწინება შენი სხეული“. და მაშინვე აღსრულდა იმ უმანკო კაცის წვევლა: რადგან ქალის ქვედა-სხეული ჭიანჭველების გამო დაღაა, მისი სიცო-ცხლეც და მისი სხეულიც ტყვილებისაგან მოსპობის გზას დაადგა. ისიც იმნაირად, რომ ის ცარიელ ძვლებად და ტყავად იქცა. მაგრამ იმ სამართლიანი (მსაჯულის) რუღუნებამ კვლავ განათავისუფლა (ის ქალი) წყევლისაგან: ღვთაებრივი მათრახით გაშოლტილმა, როგორც კი აღიარა (19) თავისი დანაშაულებრივი საქციელი, ნამღვილი სინანული

იგრძნო. ის მწარედ იბრავდა, და იმ ზომამდე მივიდა მისი სინანული და გულის აყრა, რომ იგი საჯაროდ დახარდა ეკლესიის კარიბჭესთან, ყველა გამვლელის წინაშე თავის ცოდვას აღიარებდა და ყველას ემუდარებოდა, ყუბებით გაეთელათ ის, და თავისთავს უწოდებდა ნამუსახდელ მებძავსა და შეშრუშეს, ღმერთის მტერს და აღამიანთა სირცხვილს. ამიტომაც იწვევდა ის ყველა აღამიანში პატეებს, ცრემლებსა და თანაგრძობობას. და რადგან მთელი ხალხი [კაძენ] საერთო მარხვას მისდევდა და ეკლესიისაგანაც უგულითადესი ვედრება იყო, რუღუნებით, ცრემლებით და ოხვრით ამ ქალის გულისთვის, ის განიკურნა წვადლებისაგან. და ამიტომ ის სათხოიანი გარდაქმნისა და ასკეტური ცხოვრების მემკვიდრით ისეთი წმინდა შეიქმნა, რომ ის ყოველი კაციათვის ვახლა ნიშნად და საბუთი მოწყალეობისა და სისიყვისა. იგივეთ არჩილმა ეს თავისი ფაქტური ქვეყის წყალობით იმზომამდე მოიბოგა წყალობა და საამო მანდობა ღეთისადნი, რომ ის თავის ლოცვათა გზით სასწაულებს ახდენდა (Zeichen verrichtete), როგორც ჩვენი ცხოვრებულნი მამა გვარწმუნებდა და ნუნცადარად ამტკიცებდა. ხოლო როდესაც ის იბერიაში ქატიონობდა და ცხონებული პეტრეს შესახებ შეიტყო, რომ მან ამ ქვეყანას პირი შეაბრუნა, წმინდა ქალაქში ცხოვრობს და იქ მონაზონის ასკეტურ ცხოვრებაში დახელოვნობს (ღეთის შემწეობით ასე გავარდნა ხმა¹ და ცნობას მოიტანს), გუგზავენა მას შემდეგი მიწერილობა: „ვითარცა წერილ არს? ნეტარ არს კაცი, რომელსაც თესლი სიონში აქვს და სახლის შეიღები იერუსალიმში—როგორც ჩვენ გვუყავხარ, ამიტომ ვითოვ, ჩემო შვილო, ილოცო ჩემთვის, რათა შენი ლოცვების წყალობით ვპოვო მოწყალეობა“. და რადგან ბევრ წარჩინებულს ამა ქვეყნისას, ამ უზრუნველებს და სიამოვნებათა მამებართ, ჩვეულებად ქტონდათ მიეწეით თავისთან მამრიბნი და ნუტრიბნი, ანა სოფლის ეს ნაძირალები (თუ არარაობანი—ხ. უ.), რათა ემღერათ სიამოვნების და წარმავალი განცხრომის მოსავერეღად, მან დაიჭირა, როგორც ეს ქმნა დაეთა მეთემ, წმინდა გალობათა მონღერაღნი, რომელნიც კურის ჭამის დროს და ყოველ დროს ღეთის წმინდა სიტყვებს გალობდნენ, ასე რომ მისი სასახლე არაფრით არ განსხვავდებოდა ეკლესიისაგან.

ხოლო ოს დუხტია, ცხოვრებული პეტრეს დიდება (20) მამის მხრით, იმზომამდე იყო წმინდა, რომ მისი სიკვდილის შემდეგ, როდესაც

¹ შდრ. ევსევის „სიკვდილითი ისტორია“ VI, 19: *τῆς ἁγίας διακονίας.*

² არა ბიბლიაში.

კი რომელიმე ბურჯს (კოშკს) ააგებდნენ და მიწისძვრის გამო ყოველთვის ინგრეოდა, ნგრევა მაშინვე შეწყუდებოდა, როგორც კი მის გეგმს მიიტანდნენ და იქ დაკრძალავდნენ, როგორც ერთ-ერთ წმინდანისას.

ცხოვნებული ძუძო კი, რომელმაც ცხოვნებული (პეტრე) აღზარდა. ისეთი წმინდანი იყო, რომ, როდესაც პეტრეს ბავშვობისას მასთან ეძინა, ბევრჯერ ცრემლებით დაუსველებია ის: ღამით დგებოდა ხოლმე და ქართულად (in iberischer Sprache) შემდეგს ამბობდა: „უფალო იესო, ჩემო ღმერთო და ჩემის სიცოცხლის შემქმნელო, შემობრალე მე!“ და როდესაც ერთხელ მიწა იძვრა და ყველაფერი დაიმსხვრა, ცხოვნებული (ძუძო) თავის სახლის გარშემო დარბოდა, რომელსაც ათი კონქი ჰქონდა. ხელი ნობეია თითოეულ სვეტს და გაბედულად შესძახა: „უფალო, შეხედე, როგორ გემსახურე შეხ, და დამზოვე მეც და ჩემი შვილებიც!“ და მისმა თხოვნამ იმდენი ქმნა, რომ მის სახლს არავითარი ზიანი არ განუცდია, თუმცა ამ მიწისძვრამ ბევრი სახლი დაამხო. მაგრამ იმ ქალაქში იყო ერთი კაცი, წარჩინებულთაგან, ხარბი; მან ბევრის წინააღმდეგ ჩაიღინა უსამართლობა. და თუმცა (ძუძოს) იგი ბევრჯერ გაუციცხავს, მაგრამ მამც თავის სიხარბეს არ სტოვებდა. მაგრამ ძუძოს ლოცვით უცბად ზეციდან ცეცხლი დაეცა და მოსპო მთელი მისი უანები, სადაც უკვე ასალები იყო ჭირნახული.

ხოლო მისმა ქალიშვილმა, სახელად ოტამ, რომელიც აგრეთვე ცხოვნებული (პეტრეს) დედობილი იყო, მთელი თავისი დღეები გაატარა წმინდანობაში, მარხულობაში და ლოცვაში.

ხოლო ჩვენი წმინდა მამის დედა ბაკურ დუხტია ქვრივად დარჩა თავისი მეუღლის გარდაცვალების შემდეგ და მისდევდა განუწყვეტლივ მარხვასა და ლოცვას; არასგზით არ ისურვა მეორე ქმარს გაჰყოლოდა. მაგრამ რადგან მას ვერ აეტანა ქალაქში ცხოვრება. არამედ ამჯობინებდა თავის სოფლებში ასკეტურ ცხოვრებას შესდგომოდა, მან ყოველ გზაჯვარედინზე უცბოთა თავშესაფარი (Ξενοδοχείον) და საავადმყოფო ააშენა. როდესაც ცხოვნებულმა (პეტრემ) შეიტყო მისგან, რომ მასთან მისვლასა და მონახულობას აპირებდა, ის გაიქცა კვიპროსზე, რომ მას არ შეხვედროდა პირდაპირ. და ისიც, თავისი მხრით, აღარ მივიდა, ეს რომ შეიტყო. (21) მას აქეთ რაც მან მონაზონის კაბა ჩაიცვა, სრულიად აღარ სურდა ოდესმე რომელიმე თავისიანისთვის წერილი მიეწერა ან მათგან მიეღო. ეს მას თვითონ რამდენჯერმე უთქვამს ჩვენთვის.

რადგან ასეთი წმინდა ფესვიდან და ასეთი წმინდა მშობლებიდან აღმოცენდა, როგორც ვარდი, ცხოვნებული წმინდა პეტრე, ის მართებულადაც გახდა, შესაბამისად მისი წარმომშობლებისა და მისი

აღმზრდელებისა—თანხმად საღმრთო წერილისა¹, რჩეული იარაღი, რომელიც პატრესაცემი და გაწმინდანებული იყო, თავისი პატრონისთვისაც საჭირო და უოველგვარი კარგი საქმისათვის განზადებული, რათა ეტარებინა ქრისტეს სახელი და ედიდებინა და ექადაგა აღამიანთა წინაშე, სიკაბუჯიდან დაწყებული ვიდრე სულის უკანასკნელ ამოსვლამდე, მართლმადიდებელი სარწმუნოება; ამავე დროს დარჩენილიყო მოციქულთა მოწაფედ და ჰუმბაროტ მიმბაძველად, მუდამყამ ყოფილიყო ქრისტეს ჯვრის მტვირთველი და აღსავსე სულიწმიდით. თავისი ძალის მეოხებით მან ბევრი შესძინა ქრისტეს და სახარების მორჩილებას; იგი თვითონ იყო ნიმუში ყოველი კეთილისა და ვაჟაკური ცხოვრებისა, თანხმად მოციქულის მოწოდებისა²: სიტყვით, ქცევით, სიყვარულით, რწმენით, უმანკობით, და იყო როგორც მართალი რწმენის შუქურა სვეტი. და თავისი წმინდა ლოცვების შემწეობით ის შეიქმნა მთელი დედამიწისათვის კვლად, როგორც ერთხელ ხოე, როდესაც კიდობახი უკანასკნელი დამსჯელი წარღვნის დროს აქეთ-იქით ტრიალებდა.

ხოლო ჩვენი სუსტი და ღარიბი სიტყვებით შეუძლებელია შევხედოთ და დანწერილებით აღვწეროთ მისი შრავალმზრთი და ღვთაებადამყუნებული სათნოებანი და სახარებული ჩვევანი, რომელნიც მისი ასაკის ყოველ საფეხურზე ბრწყინვალედ იყენებ განოვლენილნი და ღვთის წყალობით კიდევ უფრო იზრდებოდნენ, მისი (ასაკის) ზრდასთან ერთად,—ასეთი წამოწეების შესრულება (ჩემ ძალდონეს აღემატება). რამეთუ მე მეშინია, რომ თუ შევცურე მის სრულყოფათა უსასრულო და მიუღწეველ სიღრმეში (ჭაბაძე), რადგან გავარჯობებული არა ვარ და არც, საერთოდ, ცურვა ვიცი, მის თანდაყოლილ სიკეთეთა ტალღების მორევი გადაწყლამავს და დავიხრჩობი, და ჩემი კნინობის და სისუსტის გამო ჩინებული საემე დაზიანდება. შემდგომში მე არაფერს ვიტყვი თითოეულ მის ჩვევაზე და ნიჭზე, (22) რომლებიც ღვთის შეწევნით გამოჩნდნენ სხვადასხვა დროს, სხვადასხვანაირად და სხვადასხვა საქმეში: ასკეტობასა და ნაზარეველობაში (Nazirertum) და—მოციქულის მსგავსად რომ ვთქვათ³—წვალებასა და ვაჭირებაში, შევიწროებასა და დევნულებაში, დაეიდარაბაში, მარხულობასა და დამისთევაში, ბრძოლებსა და გვემულებებში, უკანასკნელ სისხლის წვეთამდე გაბრძოლებაში არა მხოლოდ ცოდვასთან, არა მარტო ხორ-

¹ სავსე მოც. 9,18; 2. ტიმოთე 2,21.

² 1. ტიმოთე 4,12.

³ 2 კორ. 8,4—10, ეფეს. 8,12; რომ. 15,19.

ცისა და სისხლის (დუღილის) წინააღმდეგ, არამედ ძალმომრეობათა (*ἀρχαί*) და მტარვალობათა (*ἐξουσίαι*) წინააღმდეგ, ამა ბნელეთის თვითმპყრობელთა (*αἰμακαρχύματα*) წინააღმდეგ, ბოროტ სულთა წინააღმდეგ, მრავალნაირ მოსალოდნელ შემთხვევაში (ან: მრავალნაირ გამოვლინებაში)¹; სასწაულთა, საკვირველებათა და განკურნებათა ძალაში, წმინდა სულის ძალოვნებაში, სამართლიანობის იარაღის საშუალებით მარჯვნივ და მარცხნივ, პატივსა და სირცხვილში, მამრალეზობასა და ქება-დიდებაში—ის ხომ იყო როგორც უცნობი და იყო ცნობილი, ის მხოლოდ თავისი ღმერთისათვის იყო ცნობილი, როცა საჭირო იყო, რომ ის შეცნობილი ყოფილიყო; ის მკვდარი იყო ხორციელად, მაგრამ უოველ დროისათვის ცხოველი იყო და ცეცხლებრი იყო სულით; ის აყო ღარიბი, მაგრამ ბევრს მდიდრად ხდიდა, რანდენადაც სულებასა და სხეულებასაც კვებავდა უველას თავისი შესაფერი საკვებით; ის იყო ის, რომელსაც არაფერი აქვს, და მიუხედავად ამისა, ყველაფერი ჰქონდა, არა მხოლოდ ის ჰქონდა, რაც მიწაზეა, არამედ ის განმეულობაც ჰქონდა, რაც ზეცაშია; რამეთუ ის ფლობდა ვანძებს, რომლებიც იქ მოიპოვება, სადაც უოველი დროისათვის იყო მისი გული, აზრი და ქცევა—ეს და უველაფერი ის, რაც ამასთან კავშირშია, რაც შეწყვებითა ქრისტესითა, რომელიც მასში ბინადრობდა, მრავალ აღამიანთა წასაქეზებლად და სახსნელად იყო მის მიერ გაკეთებული უხეშთაესი სახით, უველაფერი ეს გამოვტოვე, რადგან მე არ ძალმიძს ზედმიწევნით და ჰეშმარიტების შესაფერისად გაამბოთ და თხრობის წესით ავიწეროთ, და, ვისაც სურს უველაფერი ეს იცოდეს, ვურჩევ შეიტყოს უველა იმათი ნათქვამი, რომელნიც იმთავითვე წმინდანნი იყვნენ, რაც მათ ბევრჯერ თვითონ გაუკონიათ, ამათ, რაც წმინდა წიგნებშია ჩაწერილი, ვურჩევ ჩვენ მიგვსდიონ და იქიდან მოპოვებული ცოდნით და გამოცდილებით აგვაგონონ. ხომ უველგან არის ეს ცნობილი, და ამის შესახებ ხომ არავინ კითხულობს, ის ღვთის შემწეობით იქადაგება. და ვერავინ ვერ შესძლებდა მოთხრობილის მიმართ ურწმუნო ყოფილიყო, არამედ (23) მსმენელმა უნდა უფრო მეტად ირწმუნოს, რომ ეს (ე. ი. მოთხრობილი) სინამდვილეს ჩამორჩება. რამეთუ რამდენი დრო და რამდენი ლაპარაკი იქნებოდა საკმარისი, დაწერილებით გვეამბა ის, რაც მის საშუალებით და მასთან ერთად გააკეთა ქრისტეს წყალობამ ხსნისათვის, როგორც მე უკვე ვთქვი (შესავალში), და მიბამვისათვის გააკეთა იმათთვის, რომელთაც სურთ სიკეთეში შეჯიბრება; მეორე მხრით, მრავ-

¹ 2. კორ, 8,4: *ἐν ἁπομοίῃ πικλῆ* (ამოთმინებითა მრავლითა).

ვალი ღვაწლი დასლო აღსამართავად, ასაგებად და განსამტკიცებლად მართლმადიდებელი რწმენისა და კათოლიკე ეკლესიისა, რომლის არტიკულად [ეპისკოპოზად] და მწუქმსად მან იგი დააყენა!

მაშასადამე, ნუთუ არაფერ არ უნდა თქვას, როგორც ამას შერეობან ბრალისდადების მოსურნენი (ჟანკარაჟი); თავისთავად მიიღო მან ასეთი პატივი და იგი მოიტაცა! არაფერთარ შემთხვევაში, არამედ მან მიიღო ის, რადგან მას მოუწოდა იმ სლოგანზე, რომელიც ზემოთ არის, ღვთაებრივი და საოცრების-ბაღალი მოწოდებით, რასაც მე ვერ გამოვტოვებ, მიუხედავად იმისა რომ ვმზარობ, არამედ, რამდენდაც შეიძლება მოკლედ წოვითხრობთ: მართალია, ამით მე ცოტა უკან ვიხვე და თხრობის დასაწყისს ვუბრუნდები. როგორც მანამთავარი ისააკი, ისიც დაპირებისამებრ ჩაისახა და დაიბადა. სოლო თუ როგორ და რანაირად, ეს გვინდა მოკლედ ვიამბოთ, რადგან კარგი შემთხვევა მეძლევა ანიმათისა (მე ანაჟი).

როდესაც მისი მამა ბოზმარიოსი აგარაკიდან (პარაჯა:თ) ბრუნდებოდა, რომ ქალაქში მოსულიყო, ნიაღვა ერთ მღინარეს, გზაზე რომ ჩამოლიოდა; იგი ამ ღროს ძლიერი ნაკადით მოვლინებოდა და გადასულას (მე:მე) აბრკოლებდა. და როდესაც ის იძულებული იყო თავის ნაპირზე დაყოვნებულიყო და ღელავდა, დაიხახა მან ერთი კაცი, რომელმაც მას ასეთი სიტყვებით მიმართა: „ბოზმარიოსო, აჰა, ამ მღინარეზე შენ გადახვალ. მაშ, ადევ და გადადი; შინ წადი და შეეყავ შენ ცოლსა; ის დაორსულდება და ვიშობს ძეს, რომელიც თავიანისცემული იქმება ღმერთის წინაშე და აღამიანთა წინაშე“.

მის შემდეგ რაც ის ასეთი ღვთაებრივი წყალობის შემწეობით ჩაისახა და დაიბადა, და აღიზარდა, იგი თორმეტი წლის ასაკში გაიზნა მძევლად ღვთისმოშიშ და ქრისტიან (24) თეოდოსი მცირესთან, რომელთა მეფესთან. ამან რამდენჯერმე გაგზავნა შიკრიკები (იბერიისი) და ბოზმარიოსმა, მისმა მამამ, იბერთა ქვეყნის მაშინდელმა მბრძანებელმა, გაგზავნა იგი, ვინაიდან ის ქრისტიანს რომელთა შეგობრობას უფრო მაღლა აფასებდა, ვიდრე უღვთო სპარსელების დახმარებას. იგი გაიზნა დიდის ზეიმით და დიდის პატივით. და როდესაც ის მოვიდა ცხოვრებულ თეოდოსისთან, მან იგი სიყვარულით მიიღო და აღზარდა და შეიყვარა, როგორც საკუთარი შვილი; (მე:შემა) სრული ღვთისმოშიშობა და ქრისტიანადმი სიყვარული დაიხახა მეფეში და დედოფალ ედოქსიაში, მის მეუღლეში, რომელიც იმნაირივე რწმენით სულდგულობდა, და უველა კაცებსა და ქალებში, რომელნიც მათ ემსახურებოდნენ, განსაკუთრებით კი იმ საჭურისებში, რომელთაც კუბიკულარიები ეწოდებათ: რამეთუ სასახლეში მთელი

ჯალაბობა ცხოვრობდა როგორც მონასტერში¹, დროს ატარებდა ლოცვასა და მარხულობაში, ღამით და ღღისით მღვდელმსახურებაში და სხვა მოღვაწეობაში, რაც კი ღმერთს ესიამოვნება. (ყველაფერ ამის შემხედვარე ყმაწვილი) აინთო ვნებით (ე. ი. რწმენით). მას სახლიდანვე ჰქონდა მოტანილი, თავისი შშობლებიდან, სიყვარული ღმერთისადმი, როგორც ცეცხლის ნაპერწკალი, და ამას ის კიდევ უფრო ზრდიდა დადის მზრუნველობით დღითი-ღღე, აღფრთოვანებით და ასკეტობით, მანამღე, სანამ მან აქცია თავისი ზეციური სიყვითის დიდ აღად და სრულყოფილ სახმრად: შიგნით თავის სსეულზე ის ატარებდა ბაღისის სანოსელს (ე. ი. ძაძას), ხოლო გარეგნულად, რათა დაემალა თავისი სათნოება, იცემალა ბრწყინვალე და ბრჭუვალა ტანისამოსს. მისი საჭმელი იყო ის, რომელიც ჰქონდა დანიელსა და მის მეგობრებს², და ამასაც ცოტას სჭანდა, ისიც მხოლოდ სამ ან ოთხ ღღეში ერთხელ, ხახდახან მხოლოდ ერთხელ მთელი კვირის განმავლობაში. სხეულის დასათრგუნავად და თავის უწესრიგო სიამოვნებათა დასაძლევად მას უყვარდა გვემულება. საწოლ აღგილად ახალგაზრდა და ჩვილ მეფეს ჰქონდა მიწა [იატაქი]. და როდესაც ასე იქცეოდა და სუფთად იცავდა ხორცსაც და სულსაც დალაქაეებისაგან და ასაკშიც უკვე იმატა, იგი გახდა (25) ტაძარი ღღეთისა³ და აღსაესე სულიწმინდითა. და ეს ყველაფერი იმზომამღე, რომ, ღღეთებრივი წყალობის შემწეობით, ის ჯერ კიდევ ბავშვი იყო, რომ ბეერი სასწაული, განკურნება და მძლეობა მოახდინა თვით სასახლეში. და მსმენელებში რომ სრულიად არ გამოვიწვიო უკმაყოფილება, მიხდა ყველაფერ სხვას თავი გავანებო და ერთი რამ გიამბოთ, რაც სრულიად საკმარისია, რომ ყველაფერი ხათელი გახდეს. სასეღღობრ, მას ჰქონდა ნეშტი წმინდა მოწამეთა, რომეღღნიც თავიანთი ეროვნებით სპარსელები იყვნენ და სინამღღელიღღეში ამ ხანებში მოწამებრივი სიკვდილით მოკვდნენ; მათ სახელებს ჯერ კიდევ ცბონებულის გაღმოცენით და მასთან კავშირით ვასახელებთ; მათი მოსაგონარი წირვა ჩვენ დავაწესეთ და მათ წამებათა წიგნებს ვკითხულობთ. ეს ნეშტი მას დიდი მოწინებით იმ ოთასში (αἰωνῶν, cubiculum) ჰქონდა, სადაც ის თავის სათხო ღვაწლს

¹ სოკრატეს „სხეულისთ ისტორია“ VII, 22: οὐκ ἀλλοτρίως δὲ ἀσκη-
τηρῶν κατέσκηπε τὸν βασιλεῖα (სასახლე გადააქცია მან სხვა არაფრად თუ
არა მონასტრად). სიტყვას ἀσκητηρεῖν-ს „მონასტრის“ მნიშვნელობით
იღნობს ძველი ქართული მწერლობაც: *კატან ობ ტრმის ოსკეთერეთ...* მასვე
მონასტერსა შინა ქალწულთასა (დალაქტიონ და ეპისტ. თავი 13). — ხ. უ.

² ღან. 1, 12.

³ *λεριμῶν (ლერიონ თინ მინ)* — ხ. უ.

ეწეოდა, ერთ ყუთში. და მას იქ ეძინა, მათ წინ, მიწაზე და ასრულებდა ღეთის-მსახურებას სანთლებით და საკმეველებით, ჰიმნებითა და ლოცვებით. და როდესაც ის მათ ყოველგვარ პატივსა და სიამაფეს ანიჭებდა, ბევრჯერ დაუნახავს აშკარად, როგორ მასთან ერთად გალობდნენ, ათევდნენ და ლოცულობდნენ (ეს ნეშტები). აი, ერთხელ, როდესაც მოახლოვდა სულიწმინდის მოფენის დღესასწაული, როდესაც, თანახმად წესისა, სენატორებს მოეთხოვებათ, ინახულონ ვეფე და ერთმანეთსაც ეწეონ, იგი ჩაიკეტა მოწამეთა ოთახში და საკუთარი ხელებით იმ საშლოცველოს მორთვას შეუდგა: კედლები და ჭერი გაწმინდა, იატაკი გამოგავა და მორეცხა. ამასთან დაკავშირებით მან ყველა ჭრაქი (candela = lucerna olearia)¹ გარეცხა, გაამშრალა კარგად და ისე ჩამოჰკიდა. თავის მზარეულს (χαλκῆρις) შეუთვალა ჭრაქებისათვის ზეთი მომიტანეო. მაგრამ რადგან ის უკმაყოფილოა იმის გამო, რომ (ქეტრე) საერთო საქმეში სიამოვნებას არ ხედავდა, და მას სურდა, რომ იგი ისეთივე ყოფილიყო როგორც დასარჩენი დიდებულები, მაგრამ უფრო მეტად იმიტომ, რომ ის თვით ეშმაკისაგან იყო წაქეზებული, გაჯავრებული მიუბრუნდა და უთხრა: „ოჰ, ძლიერო იმედებო, რომელთაც მასზე ამყარებენ მისი ქვეყანა და ჩვენიც ის რომაელებთან იქმნა გამოგზავნილი მათ (ე. ი. ქართველების) მიერ პატივისა და მეფური ბრწყინვალეობისათვის, მას კი სურს მონაზონი გახდეს და ჩვენ ყველანი, რომელნიც მასთან ვართ დაკავშირებული, (26) უნდა უბედურები გავცხადოს!“ და მან უარი შეუთვალა, ზეთი არ გაუგზავნა. მაგრამ როდესაც წმინდა ბიჭმა და ფილოსოფოსმა მოისმინა ბოროტი მტრის ქმედობის შესახებ, მან გამოამქლავნა სახარებისეპური უეჭველობა, სიმშვიდე და მომთმენობა უკვე ასეთ (ქატრა) ასაკში და თავისი უკმაყოფილება ლოცვით შეცვალა. იგი იწეოდა რწმენისა და სულიერი ცეცხლისაგან და ამ წმინდანებისადმი ლოცვით პიმართვის შემდეგ, როდესაც ღამისთვის საღამო დადგა, ყველა ჭრაქი, ნაცვლად ზეთისა, წყლით ააუსო და ისე მოუკიდა და გამოდგა. და ეს ჭრაქები მთელი დღესასწაულის განმავლობაში, შვიდი დღის პანძილზე, ერთო განუწყვეტლივ, ღამით და დღისით².

ეს რომ მეფემ და ყველა მისიანებმა და სენატმა გაიკეს, ყველაში კანცვიფრება გამოიწვია, ისე რომ ბევრს მოთხოვნილება დაებადა პიებაძათ მისი ქცევისათვის და მისი ასუეტური ცხოვრებისათვის. და

¹ Du Cange.

² შტრ. ევსევი, საეკლ. ისტ. VI, 9: აქ მოთხრობილია, რომ წყალი ვადავია ზეთის თვისებაში (εις ἁλίου ποσότητος).

მასთან შეგროვდა აუარებელი რაოდენობა ისეთებისა, რომელნიც მას ეღარებოდნენ ასკეტობაში და აღზნებაში. და, აი, ღრთხელ, როდესაც ის მათ შორის იდგა და მათ ესაუბრებოდა ისეთ რამეებზე, რაც მათ ხსნას ემსახურებოდა, უცხად დაინახა მათ შორის ჩვენი უფალი ნაზარეველის [მონაზონის] სამოსელი. და ის დაეარდა, ეთაფანა და მის თეხებს ხელები ნოხვია: იგი არავის დაუნახავს, როდესაც მან ტირილით და ცრემლებით წამოიძახა: „ჩემო უფალო და ჩემო ღმერთო!“ ხოლო მას ეგონა, რომ სხვებიც ხელაფლენ მას. ესენი კი ვერ ჰხელაფლენ მას, არამედ მარტო ის ხელაფლა, ასე რომ ყველანი, ვინც იქ იყვნენ, დიდს განცვიფრებაში, შიშსა და კანკალში იყვნენ, მის შემდეგ რაც იმათ იცნეს ის ღვთაებრივი სახე, რომელიც მან დაინახა, და კიდევ უფრო გაამრავლეს თავიანთი ღვთაებრივი აღზნება და თავიანთი სიყვარული. ამიტომ ბევრმა მათგანმა უარყო ეს ქვეყანა და ჩაიკვა მონაზონის სამოსელი, როდესაც იგი ბერად აღიკვეცა, და მან გვითხრა მათე სახელები: მათ შორის იყვნენ ღვთის-მოსავი მონაზონი თეოდოტე და მისი ძმები, პროკლე და სოფრონიოსი, თვალსაჩინო თანამდებობის პირები, ხურონი და სამეფო ქონების მმართველები. ეს მცირეოდენი ცხოვებულის ნიჭთა სიმრავლიდან, მისი ბავშვობის დროინდელი და იმდროინდელი, როდესაც ის სასახლეში ცხოვრობდა, გაიშვით მე გაკვირით.

(27) ხოლო როდესაც ის ასაკში შევიდა და სულიერ ტრფობას უმატა, მუდამ და ყოველდღიურად ზრდიდა ღვთაებრივი ცეცხლის ძალას და განიზრახა¹ [იერუსალიმისაკენ] წასვლა, სიტყვისამებრ დავითისა, წმინდა გალობათა მომღერალისა, ერთი სინათლე გასცვალა მეორეზე, რომელიც იყო უფრო უზეშთაესი და უნათლესი; დაბეჯითებით უნდოდა გამღვარყო სოფლისაგან და მისი არარაობისაგან და დაეჩქარებინა იმ უპირველეს სათნობამდე, მეუღობნობამდე მისვლა. მაგრამ, მიუხედავად იმისა, რომ მან ბევრჯერ სკადა გაქცევა, ვერ შესძლო ამის მოუყანა სისრულეში, რადგან მიუხეზდნენ ეშმაკი და დემონები (მოროტი სულეზი). და მისი სახლეულნი—მე ვგულისხმობ მის მონებს, ის მეშუბეები (მეფაფრეი), რომლებიც მას გარს ეხვივნენ, სიძულვილისათვის ისეთ განრისხებამდე მივიდნენ მის წინააღმდეგ, რომ რამდენჯერმე საიდუმლოდ სცადეს მისი მოკვლა. და რომ უფლის ცვა-ფარვას—მხოლოდ და მხოლოდ—არ დაებრკოლებინა ისინი, უპყველად სისრულეში მოიყვანდნენ თავიანთ თავხედურ განზრახვას.

¹ მს. 83 (84): *ἀναβῆναι ἐν τῇ ἁγδίᾳ αὐτοῦ ἐκπέσει*—აღსვლა უკლსა თუსსა დაიდვა.

მაგრამ მართო ეს არ იყო, რომ მას გზაში ეღვა (დაბრკოლებად); თვით ღვთისმოსაში მუფე თეოდოსი იმის ზრუნვაში იყო, რომ ის შეენახა როგორც მძევალი, და თუ ვინიცობაა ის ხალხი მას უკან მოსთხოვდა და ის მას ვერ დაუბრუნებდა (იხევე საღს) როგორც ჩაიბარა, ამას შეეძლო ისინი მტრებად და მოწინააღმდეგეებად ექცია, ნაცვლად მეგობრებისა და დამხმარეებისა; ამიტომ მან უხმო მას, დატუქსა და ძლიერი მეთვალყურეობის ქვეშ ჰყავდა, რათა საიდუმლოდ არ გაპარულიყო.

მაგრამ არაფერია იმაზე უფრო ძლიერი, ვიდრე ქრისტეს ძალა, და არაფერია იმაზე უფრო მხურვალე, ვიდრე იმათი სიყვარული, რომელთაც ის გულწრფელად უყვართ. იმან, ვისაც იგი ბეშვობიდანვე როგორც სამუელი უყვარდა და ვინც მწეწსაღდა როგორც ისრაელი და იოსები, მიჰყავდა და იცავდა მას, როგორც ცხოფარს, რადგან ის (მც) ¹ თავის სატებარ მოწოდებას შესახებ მონაზონის სამოსელისა ახორციელებდა ძლიერი ხელის და აღმართული მკლავის შემწობით ², სასწაულებისა და საკვირველებათა მეოხებით — როგორც მან ერთხელ ისრაელი გამოსტაცა ეგვიპტელთა ტირანისა და შეიფანა აღთქმულ ქვეყანაში, სადაც რძე და თაული ჩამოდიოდა: დამხმარეებად, მძლოლებად, მცველებად და თანამგზავრებად მან მას გააყოლა წმინდა მოწამენი, რომლებმაც ისინი ძალიან გაასარეს. ყოველთვის, როდესაც (28) ამა სოფლიდან გაქცევის სურვილს: აღინთებოდა, აბრკოლებდნენ მან ღემონები და აღამიანები, იმათი დამაშვები, რომლებიც ფხიზლად და უურადლებით უთვალთვალდებდნენ ყოველგვარ მას ნაბიჯს, მის გაღაწყვეტილებებს და აზრებს. ხოლო როდესაც მან ჰპოვა იგი, რომელიც მას ღმერთმა ნიაცა, ნეტარი იოანე საბურისი ³, რომელიც მისი აზრების და მისი მისწრაფებების მოზიარე იყო და რომელიც მის სწრაფვას საუკუნო ცხოვრებისაკენ იზიარებდა და ამისევე მიმავალ გზაზე მისი დამხმარე იყო, წარმოშობით ღაზიკის ქვეყნიდან, შემკული ღვთისმოსაობით და მორჩილობით, ზნეობით, რწმენით და თავმდაბლობით, — წაიფანა ის თან, მას შეუერთდა სიყვარულის კაცშირით, როგორც პავლე და ბარნაბა (შეერთდნენ), და ჰყავდა მრჩეველად და თანამგზავრად ცხოვრების სარბიელზე. და რადგან მან იცოდა, რომ ღემონების (მოროტი სულემის) მოქმედების წყალობით იყო,

¹ საუურადლება, რომ მც ნახმარია ჩვენებით ნაცვალახელად — ს. ვ.

² შღრ. მეორესჯულ. 11, 2.

³ შენიშვნა არშიაზე: ამ იოანემ ცხოვრებულ პეტრე ნათლობის (ქურჭლიდან) ამოიფანა, ვ. ი. იოანე იყო პეტრეს ნათლია.

რომ მათი აზრები დაფარული არ რჩებოდა, არამედ ისინი ტუობი-ლობდნენ (ამ აზრებს) და ამხელდნენ, მიიყვანა მან იოანე იმ ლუსკუ-მასთან, რომელშიც წმინდა მოწამეთა ნეშტები იყო შენახული. და როდესაც ისინი ორივენი ამ ნეშტზე თავდამხობილი იყვნენ, ერთმანეთს შეუთანხმდნენ, თუ როდის და როგორ გატყუალოყენენ. და, მაშ, არავინ იცოდა და არც არავის შეეძლო შეეტყო, არც დემონებს და არც ადამიანებს, სანამ მათ თავიანთი განზრახვა სისრულეში არ მოიყვანეს. თვით წმინდა მოწამეებმაც კი, შუა ღამეში (νύξ θαλασπία), ისეთ სადარაჯო ადგილებზე გაიყვანეს ისინი, იმხელა და იმნაირ (τοιαύτη αχ: τοιαύτη) მეფურ ქალაქში, რომ მათი გული დიდი სიმხნითა და ძალით აივსო. რამეთუ მათ იხილეს ისინი, როგორც მე არაერთხელ მსმენია, ვინაიდან ცხონებულს უაზნია თავისი მეგობრებისთვის, რომელთაც ჭედნიერება ხვდათ აგრეთვე ასეთი ამბებიც სკოდნოდათ (ჰოი საკვირველებავ!)—თუ როგორ უძლოდნენ მათ წინ ღრუბელი ან ცეცხლოვანი (29) სვეტი სიბნელეში. ისინი ხოტბას ასხამდნენ და გალობდნენ ერთგვარი კეთილმოყვებით (ἐν ἁγαπῆνι τῶν) შესაფერისი და ტკბილი მელოდიით შეთხზულ ღვთაებრივ ჰიმნს, რომლის სიტყვებსაც მე გადმოგცემთ. ეს სიტყვები შემდეგია:

„ეძიე ჭრისტე და იხილე შუქი შუქისაგან, და მიუღწეველი დიდებულება. და მათ, რომელნიც მას ეძიებენ, ის დააჯილდოვებს“.

ცხონებული მოიგონებდა ხოლმე თვით ჰიმნის მელოდიასაც. და წმინდა მოწამეებსაც ესმოდათ, მათ წინ რომ მიდიოდნენ და მათ რომ წინ უძლოდნენ, როგორ გალობდნენ არა საჯაროდ (ე. ი. არა ხმა-შაღლა), სანამ ისინი ნაფსადგურს მიაღწევდნენ. და როდესაც მიხვდნენ, რომ აღარაფერი იყო მათთვის საშიში, მოძებნეს სანდო გზით (vertreuousvoll) ხომალდი და, როდესაც მათ მოწამეთა დახმარებით და შემწეობით ეს იპოვეს, მაშინვე ჩასხდნენ. ხოლო რადგან მათ ეშინოდათ, ვაი თუ დაგვიჭირონ, თუ დაგვედევნებინონ, ან თუ ამ ადგილას, რომელსაც „ვიწრობა“ (Στενή) ჰქვია, გვიცნობონ (მართლაც, ქალაქის კარიბჭეს და ნავთსადგურებს სამი დღის განმავლობაში, მათი წასვლის შემდეგ, სდარაჯობდნენ და მათ დაეძებდნენ), მათ ჩაიცვეს სხვა, მათხოვრისა და მონების შესაფერისი ტანისამოსი. და შეწყენითა ღვთისათა, რომელიც მათთან ერთად ვიდოდა და იმათ მიუძლოდა, მათთვის შესაძლებელი გახდა გამოსხლტომოდნენ იმათ მიერ გამოცნობას, რომელნიც ვიწრობაში (Στενή) ჩამსხდარიყვნენ და მათ დაეძებდნენ. და, აი, მათ დასტოვეს იქ ნავი და ფენით წავიდნენ. (აზიის) ხმელეთით (γῆ ἡρακλῆα) ორივემ თავიანთი მგზავრობა მოაწყვეს წმინდა მოწამეებთან ერთად, რომელნიც მათი მცველები და

მძლოლები იყვნენ: როგორც დიდი მოსე¹, ღვთის უფოს ქერუბიმებით, ისინიც ოქროს უფით ატარებდნენ მათ სათაყვანო ნეშტებს. ნაკრამ გარდა ამისა მათ თან ჰქონდათ მხოლოდ კიდევ იოანეს სახარების პატარა წიგნი, რომელშიაც ჩატანებული იყო წმინდა (30) და სათაყვანებელი განმკურნებელი ჯვარის ხის-ტარის ერთი ნაწილი, რომლის შეწეწობით ისინი დაკული იყვნენ და რომლის მეშვეობითაც ჩვენსა უფალმა მრავალი სასწაული და არა ნაკლები ძლეულებანი აჩვენა: მათი გამხნეებისა და ნუგეშისცემისათვის მან ჩაუდგა ნაზი ძალა.

ჯვარის იმ ნაწილს მგზავრობას ღროს განუწუვიტლივ მთელი კვირის განმავლობაში ზეთი სდოდა, ისიც იმდენი, რომ ისინი თავიანთი ხელებით იღებდნენ ამ ზეთს და იცხებდნენ სახესა და სხეულზე, და მაინც კიდევ ზეთი ბლომად იღვრებოდა. და ეს, მაშასადამე, არის ის სასიხარულო ზეთი, რომელზედაც წინასწარმეტყველი ამბობს², სულიწმინდის წვალობის შედეგი და მისი ძალის გამომვლავნება არისო, რომელიც (სულიწმინდა) ხარობს და ზეიმობს ჯვარის (მიმზიდველი) ხლის გამო: ის წმინდანები მოწოდებული იყვნენ ეს ჯვარი ეტვირთათ და ჯვარცმული ღმერთისათვის ენსაჰურათ სიხარულით; ეს კი მათ ახარულს კიდევ უფრო ზრდიდა ასეთ საკვირველებათა გზით³ და მას იცავდა (ე. ი. უნარბუნებდა ამ სიხარულს). სწორედ ანახ აღნიშნა პათი მოსვლა წმინდა მოწამეთა მეშვეობით. როდესაც ისინი გზად პილიოდნენ ყანებზე, ქალაქებზე ან სოფლებზე და ამ ადგილების მცხოვრებთათვის და იმათთვისაც, ვინც მათთან ერთად ხეტიალობდნენ, არულიად უცნობი იყვნენ, მათ ხედებოდათ კარიბჭისა და შესავალთა წინ მთელი გროვა ბავშვებისა, კაცებისა და ქალებისა რტოებითა და ხანთლებით, რამდენადაც ისინი მოწამეთა დასახვედრად გამოსულიყვნენ; ისინი კვლავს გარეთ ჩამსხდარიყვნენ და მოსულებს ეციხებოდნენ: „სად არიან ისინი და ვინ არიან ისინი, რომელთაც თან მოაქეთ წმინდა მოწამეთა ნეშტები? - ისინი სახელდობრ, უამბობდნენ, რომ გუშინდელ დღეს ხალხმა იმათზე ცნობა მოიტანა და მოითხოვესო: გაგვიშვით, შევხედეთ მათო! და, ამრიგად, ისინი მიდიოდნენ თუმც დიდად განცვიფრებულნი, რომ უფალი იმათზე ზრუნავდა, მაგრამ დიდი მზარდი სიხარულით და გულის სიმავრით, ადვილად და იოლად, მხნედ და სიხარულით, ვინაიდან მათ იცავდა ასეთი ხელი.

¹ ევხევს „საეკლ. ისტორია“ 1, 2: ὁ μέγας Μωσῆς.

² ესაია 61,3: ἄλειψα εὐφροσύνην (საცხებელი შუებისა).

³ როგორც მაგალითად, „ზეთის მდინარება“.

მაგრამ ერთი ნათვანი, რომელთაც *πρόξενος*¹ ეწოდებოდათ, კაცი დიდი თანამდებობისა, დაეწია მათ გზაზე და, რადგან გამოქცეულ მონებად მიიღო და იფიქრა ჩემ სანსახურში ნივლებ (31) და ქვეშევრდომებად გავიხდიო, უბრძანა მათ, გამოშვევითო: შიშითა და მუქარით ააღელვა ისინი. მაგრამ ისინი მიჰყუნენ მას კვალ-და-კვალ. სხვა რა უნდა ექნათ მათ, რომელნიც როგორც უცხო მონები და ტყვეები მიჰყავდათ. თავიანთი თვალები ალაპურეს უფლისავენ და თავიანთ გულში შესძახეს თავის ნიშნულელებს, წმინდა მოწამეებს! და ამით მიმართეს იმავე დამით დიდი საყვედურებათ იმ კაცს და სრულის დაღუპვით დაემუქრნენ მასაც და მთელ მის ოჯახს, თუ ის ყმაწვილებს შწვილობით არ გაუშვებდა, როგორც ღვთის კაცებს, რომელნიც მასთან (ე. ი. დებრთთან) მიიღებოდნენ და მისკენ ნიმიქართოდნენ. როდესაც იმათ დაითანხმეს ეს კაცი, პატივით განეთავისუფლებინა ისინი, ის მაწინვე დილითვე შავილა—ის შაშა და კანკალში იყო, — პირით დაემართა მათ წინაშე და ბოდიშს ისდიდა. და მათ დაბეჯითობით სთხოვდა, ჩემს ადგილებში დარჩითო: დაპირდა, რომ მათ მონასტერს აუშენებდა, მის შესანახავად საკმარის შემოსავალს დაუწესებდა და მათ უზრუნველყოფდა ყოველგვარი შეღავათებით. რამეთუ ეს იყო ან ადგილებში მდიდარი კაცი. მაგრამ რადგან ისინი მან ვერ დაიყოლია, გაისტუმრა ისინი მრავალი პატივითა და სამუქრებით, როგორც ბატონები და მეობნი; ეს ქნა იმან, ვინც ცოტა ხნის წინ აპირებდა მათი ბატონი გამსდარიყო.

როდესაც საკვირველება მოხდა და ისინი ასეთი პატივით იქნენ განთავისუფლებული, და კიდევ უფრო გაამრავლეს გულითადი სიყვარული ჩვენი უფლისადმი და მინდობა წმინდა მოწამეთადმი, და ყოველ გზასა და ადგილას ასეთ ზრუნვას, ასეთ მფარველობას და ასეთ ხელმძღვანელობას კბოულობდნენ, ისე რომ მათზე მართლდებოდა მოსეს სიტყვები²: როგორც არწივი, რომელიც იცავს თავის ბუდეს და

¹ *πρόξενος*: assessor, რომელიც გადასახადებს ანაწილებს ან ადებს.

² მთორე სჯულ. 82, 11. 12. 10^ა, 10^ბ, 13^ა. ქართულ ბიბლიაში ასე სწერია:

11. ფითარკა ორბმან რაჲ დაჟარნის ბუდენი თუნნი, და მართვეთა თუნთათუნ სურთა, განუენა ფრთენი თუნნი, და შეკრიბნა ივინი; და აღიხენა ივინი ბჭუთა ზელა თუნთა.

12. აუფალი მხოლოჲ უძლიდა მათ, და არავინ იყო მათდა სხუაჲ დმერთი.

10^ბ. აგარე მოადგა მათ, და განსწავლნა ივინი, და დაიკუნა ივინი ფითარკა ბჭუთა თუღისაჲ.

10^ა. უნაკულო უენა (= *αὐτοκτετον*) იგი უღაბნოხა მას ზელა.

13. ადმოიფიანნა ივინი ძალსა მას ზელა ქუეუანისასაჲ.

რომელსაც უუვარს თავისი ბარტყები, თავის ფრთებსა შლის, ფრთებ ქვეშ იფარავს მათ და თავისი ფრთების ძალით ატარებს მათ: უფალსაც მარტო მიჰყავდა ისინი, და არაფერ უცხო ღმერთი არ ყოფილა მათთან; ის შემოხვეოდა მათ, უვლიდა მათ, იცავდა მათ როგორც თავის თვალისჩინს, აქმაყოფილებდა (LXX: ἀνάρχησεν) გზაზე, აჰყავდა ზევით და ათავსებდა წმინდა ქვეყნის ძლიერებაში¹ — და ისინი სიხარულსა და ნეტარებაში, თითქოს მცირე გზა ყოფილიყო, მგზავრობდნენ ახალი რომიდან იერუსალიმამდე, (32) იმ დროს როდესაც უოველ საათში ერთ უცხოელს მეორეში რევდნენ და უცნობებს — უცნობებში, და ამას შერებოდნენ სიუვარულის შედეგად, რომელიც მათში ერთი და რომელიც უოველ საათში მათ, ხეტიალით დასუსტებულებს, იღუმალ ანუგეშებდა (Σχλῆψε παρὰμαθιῶν αὐτῶν).

ხოლო როდესაც ისინი წმინდა ქალაქის იერუსალიმის მახლობლად იყვნენ, რომელიც მათ უუვარდათ, და პირისპირ მდებარე, ხუთი სტადიონით დაშორებულ მაღლობიდან დაინახეს, როგორც მზის ამოსვლის ბრწყინვალეობა, მაღალი სახურავი წმინდა და სათაყვანებელი ეკლესიებისა, მაცხოვრებელი და სათაყვანებელი ჯვარის ეკლესიისა, წმინდა ალდგომის ეკლესიისა, შემდეგ აგრეთვე მის პირდაპირ მთაზე მდებარე სათაყვანებელი ამაღლების ეკლესიისა, ხმამაღლა შესძახეს, რითაც წინასწარმეტყველის იმ სიტყვას იმეორებდნენ: „აჰა, ესე არს სიონი, ქალაქი ჩვენი ხსნისა; შენი თვალები დაინახავენ იერუსალიმს“¹ — და თავიანთი ძალღონის კვალობაზე ქება და მაღლობა აღმართეს ქრისტესადმი, რომელიც მათ უუვარდათ და რომელმაც ისინი გომოარჩია და გამოიყვანა, რომელმაც მათ უწინამძღვრა და იხსნა; და მის შემდეგ რაც ისინი პირით დაემხვნენ, მათში ანთებული სიუვარულის სიჭარბის გამო არ შეწყვიტეს იმ მაღლობზე ლოცვა და მუხლიჩოქით ცოცვა, ხშირად ტუჩებითა და თვალებით იმ წმინდა ნიადაგის მთხვევა, სანამ წმინდა კედლების შიგნით არ აღმოჩნდნენ, და თვით სათაყვანებელი ჯვარის (მე ვგულისხმობ წმინდა გოლგოთას) და წმინდა ალდგომის ეკლესიის საფუძველს არ მოხვიეს ხელი: ისინი ერთსა და იმავე დროს ხარობდნენ და ტირილდნენ, აქებდნენ და აღილებდნენ და ზეიმობდნენ როგორც ადამიანები, რომელნიც უკვე შეხვდნენ იესოს, რომელიც მათ უუვარდათ და რომელთანაც ახლა ზეცაში ბინადრობენ. და მოკლედ რომ მოვჭრა სიტყვა, დანარჩენს უველაფერს გამოვტოვებ და კიდევ შემდეგს მოვიყვან:

¹ ესაია 33,20: ააჰა სიონი ქალაქი მაცხოვარებისა ჩვენისა; თუალთა შენთა იხილნენ იერუსალიმს.

ღმერთს რომელმაც იმათ უპატრონა და იხსნა, მოჰყავდა ისინი, რადგან ისინი უცხონი იყვნენ და ამ წმინდა ადგილებში გამოუცდელნი, კეთილ უცხო მასპინძლებთან, მასწავლებლებთან და მათი წმინდა მოწოდების ხელისშემწყობებთან, იმთავითვე გაუმზადა რა მათ კეთილმესტუმრე მეგობარი ქალი, მე ვგულისხმობ (33) ნეტარ გელანიას, იმ რომაელ ქალს, რომელიც თავის მეუღლესთან, პინიანუსთან, და თავის დედასთან, ალბინასთან ერთად [ცხოვრობდა იქ]¹; იმათ რომის სენატორებს შორის პირველი ადგილი ეკავათ და მაღალი წარმომობისა იყვნენ, ჰქონდათ სიმდიდრე, პატივი და ყოველგვარი ბრწყინვალება, ასე რომ ისინი თვით სამეფო გვარულობის მონაწილენიც კი იყვნენ, მაგრამ, რადგან მათ ქრისტე ჰქმნარიტი სიყვარულით უყვარდათ და მას უფრო მეტად, ვიდრე ყველა სხვას, თაყვანსა სცემდნენ და ისინი იმ სიმდიდრეს იგროვებდნენ, რომელიც ურყევია და ხანგრძლივად რჩება, ნაცვლად იმისა, რომელიც წარმავალია, მიეთრევა, იღუპება და აღუპავს,—აი, ყველაფერი ეს შეიზიზღეს, იმას (ე. ი. სამუდამო სიმდიდრეს) მიემხრნენ და სრულიად უარყვეს ეს სოფელი, გაუნაწილეს რა თავისი ქონების უდიდესი ნაწილი, რამდენადაც ეს ადვილად გასაკეთებელი იყო, ღარიბებსა და ხელმოკლეებს უფლებან რომის სახელმწიფოში, აგრეთვე წმინდა სახლებში [ეკლესიებში] და მონასტრებში. ხოლო უველაფერი დანარჩენი დასტოვეს და არარად მიიჩნიეს², შემოირტყეს ჩვენი უფლის ჯვარი და მის თაყვანისსაცემად წმინდა ქალაქში წაყიდნენ. როდესაც ისინი მივიდნენ ამ ქალაქში და იქ კარგად დაბინავდნენ, ააგეს მათ ორი დიდი, ბევრი ადამიანის დამტყევი მონასტერი წმინდა ზეთისხილის მთაზე, წმინდა ამალლების ეკლესიის მახლობლად: ერთი კაცებისა და ერთიც დედათა მონასტერი და ორივესთვის გაიდეს თანხები ღვთის სადიდებლად და საქებად და მრავალი სულის საოხად და სახსენებლად, იმათი სულების, ვინც ხსნისათვის მისულიყო იქ. და ცხოვრობდნენ ამათში წუნარად, ეწეოდნენ მშვენიერ ბრძოლას ყოველგვარ ასკეტობასა და სიწუნარეში, თავშეკავებაში³ და თავმდაბლობაში: თვით სამოსელშიც ღარიბულად ასახუდნენ თავიანთ თავს. მათი სამოსელი შესდგებოდა დაწნული ბზისაგან—დაბალი და საწულობელი სამოსელი. ისინი სინდისიერად იცავდნენ (φυλάσσειν) ქრისტესთან ერთად ჯვარცმულობის დაწესებულ უღელს და საკუთარი ხელით შესრულებული

¹ დედანში გამოტოვებულია შემასწავლელი.

² უილიამ. ვ. მ. «შემარაცხიის იგი ნაგებად».

³ ნახარველობაში.

შუშაობით შოულობდნენ ყოველდღიურ სარჩოს სუსტი საეუღლს შესანასად: პინიანუსს საკუთარი მხრებით შორიდან, უდაბხოდან, მოკტიონდა შეშა და, ისე რომ არ რცხვენოდა, სავაჭრო მოედანზე ჰყიდდა. (34) ხოლო ნეტარი [მელანია] მატყლის დამუშავებაში იყო გართული და ამით ჰფარავდა თავისი სარჩოს მცირე საჭირილებას, ხოლო რაც რჩებოდა ხელმოკლეებს უნაწილებდა¹.

როდესაც მან (მელანია?) წმინდა ემაწილეების პეტრეს და იოანეს იერუსალიმში მისვლა შეიტყო (მაშინ მათ ჯერ კიდევ მათი ქვეყნის ენათა მიხედვით [nach den Sprachen ihrer Ländler] ერქვათ ნახარნუგოსი და მითრიდატე) და გამოიკითხა, თუ ვინ იყვნენ ესინი და საიდან მოსულიყვნენ, დიდის სიხარულით შეინიშნა ისინი. რამეთუ მას კარვად ანსოვდა, რომ, როდესაც ის ოდესღაც კონსტანტინეს ქალაქში მავიდა², იქ ნახა ნეტარი პეტრე, როცა მას, როგორც ახალგაზრდა ემაწილს შეუკრად ხრდიდნებ. და მაშინ მას ძალიან შეუვარდა ის, რადგან ის ხელავდა, რომ მასში დაბინაებულა ახალგაზრდობიდანვე წყალობა ქრისტესი. ვინაიდან, როგორც მე უკვე ვთქვი, სიჭაბუკიდანვე ღვთიერ-მოყვარული იყო. ხოლო იმის საბაბი, თუ რატომ მივიდა ცხოვრებული მელანია ნელის სასახლეში, იყო შემდეგი: როდესაც ღვთისმშობი თეოდოსი მელესთან მივიდა ერთი წარმინებულის კაცი რომიდან, რომელიც გამოუხავნილი იყო ნეფე ეალენტინიანეს მიერ³, რომ დაენიშნათ იგი ცხოვრებული თეოდოსის ქალიშვილები⁴ — ეს (წარჩინებული) ცხოვრებული მელანიას გვარის-ნათესავი იყო და ჯერ არ ზიარებულოყო ქრისტინათა წყალობას, და ძალიან უნდოდა ცხოვრებული მელანია ენახა და პირღებოდა, რომ ქრისტინაი გახლებოდა, თუ მას შეხვდებოდა და მისგან მოისმენდა ცხოვრების სატყუას, ქრისტესმოყვარე მეფემ გაგზავნა, როგორც უკვე ვთქვი, და თხოვა ცხოვრებულ მელანიას ერთი სულის საცხოვრებლად სამეფო სასახლეში მოხულოყო. როდესაც ის მივიდა და მასში დაბინაებულა ღვთიერბივი წყალობის შემწობით ის აქცია მორწმუნედ და სრულყოფილ ქრისტინად, ბევრი სხვაც აღძრა (? გააქრისტინა?) და ღვთიერბივი, მისი მსგავსი ქცევისადმი აღანთო, ცხოვრებული პეტრეს მოახლოვა, მისთვის (ე ი.

¹ Stadler-ით („წმიდანთა ღვწსკომი“) მელანია 382 წელს დაიბადა. მის ნამას ერქვა Publicola. დიდხანს იყო აღრიცხვი (Tagaste-ში, 417 წელს წავიდა იერუსალიმში, სადაც ვარდიცევილა 439 წელს.

² 424 წელს.

³ უნდა იყოს: „ვალენტინიანეს საქმეზე“. იგი 419 წელს დაიბადა და ჯერ კიდევ მეფე არ იყო. ის გაქვულა 425 წელს.

⁴ Licinia Eudocia (იხ. Du Cange, Hist. Byz. I. 70).

მელანიასათვის) მივბაძა, კიდევ უფრო ნეტად ზუენერგა, (35) და ვეღავ წმინდა ქალაქში დაბრუნდა და ისევ შეუდგა ძველებურ ასკეტურ ცხოვრებას.

მაგრამ ვინაიდან კიდევ ერთი სხვა მელანია იყო იერუსალიმში წარჩინებულ რომაელთაგან, რომელმაც აგრეთვე ეს სოფელი უარყო და (მონაზონის) კაბა ჩაიცვა, ანიტომ თავის აღვალზეა ცნობა, რომ ეს უფრო აღრინდელია, ხოლო ის, რომელმაც წმინდანება (პეტრე და თანე) შეიხიზნა, უფრო გვიანია.

ხოლო ამ ორივეზე უფრო აღრე იყო კიდევ სხვა, თავისი წარმოშობით და სიმდიდრით განთქმული, ძალიან საპატრიო და ღუთის-მოშიში ქალი, სახელად პომენია (ან Poemenia), რომელმაც უყვარდა წმინდა და სათაყვანებელ აღვილებში ცხოვრება: მის ქცევასა და სიუყვარულს ჰბაძავდნენ ხსენებული (მელანები); მან ააშენა აგრეთვე წმინდა ამაღლების ეკლესია და შენობებით შემოზღუდა და დაამხო კერპი, სახელად ვარიზიმი (Giarizim), მთაზე რომ იყო, სამარიაში; ის ჯერ კიდევ იდგა იმ დროს და მას იმ მხარის მცხოვრებლები თავიანთს სცემდნენ.

ზემოხსენებული უფრო გვიანი (უფრო ახალგაზრდა) მელანია ნანასადამე, პინიანუსს მუდღე და აღბინას ქალიშვილი, იყო ის, რომელმაც ის წმინდანები სიხარულით მიიღო, როგორც საყვარელი ვაჟიშვილები. როდესაც იმნათ მასთან იპოვეს საღარი, ისანი, იმ მანათა-მონასტერში იყვნენ ასკეტური ცხოვრების ნიმუშად მაჩვენებნი. ამავე დროს ისინი შემოსა მონაზონის სამოსელით წმინდა ხელებმა, (სახელდობრ) წმინდა და სახელგანთქმულმა გერონტიოსმა, რომელიც წმინდა ზეთისხილას ნიაზე იყო ბუცესად და მონასტრას წინამძღვრად¹. რამეთუ ეს გერონტიოსიც, რომლის სახელიც ფართოდაა განთქმული და რომელიც წარმოშობით იერუსალიმელი იყო, თავის დროზე, როდესაც ის ყმაწვილი იყო, წმინდა მელანია და მისმა ქმარმა შეიფარეს და მოუარეს მას. და როდესაც ის მათთან გაიზარდა წმინდად და ღუთისნიერად, ის იმის ღირსადაც ჩასთვალეს, რომ მონაზონის წმინდა სამოსელს ზიარებოდა, ნიით უმეტეს რომ ის თავისი ქცევით და თავისი აზრებით ამას შეეყურებოდა. ამრიგად, მათ ორივემ წაიუყვანეს ის, მიიყვანეს ჩვენი მაცხოვრის წმინდა საულაეთან, წმინდა კლდეზე დადევს რაც შესამოსად საჭირო იყო და ჩააცვეს მას თითქოს (36) ჩვენი უფლის ხელებით, მას შემდეგ რაც ილოცეს, რათა მას წმინდა სამოსელთან ერთად მინიჭებოდა სამი რამ: ზღმნარითი რწმუნა, სწმინდე და ცრემ-

¹ „გერონტიოსი... 45 წლის ვანაველობაში სთავისი ევგა ნეტარი მელანიას მონასტრის“ (Acta SS. Boll. II 886.)

ლები. სამივე ეს ნიჭი მას მიეცა და განსაკუთრებით ნიჭი ცრემლებისა იმ ზომამდე, რომ, როდესაც ის წმინდა ზეთისხილის მთის ხუცესად და ამავე დროს მონასტრის წინამძღვრად იყო და იქ მოთავსებულ საკრებულოებში (in den Congregationen) იყო დანიშნული, ბევრჯელ კვირის ერთ დღეში სამი მღვდელმსახურება შეუსრულებია, განსაკუთრებით წმინდა კვირა-დღეს—(ე. ი. აღდგომა-დღეს) წმინდა მთაზე ერთი, იმ მამათა-მონასტერში ერთი და მესამეც იმ დედათა-მონასტერში. ხოლო დანარჩენ დღეებში ის ცხოვრებული მელანხიასთვის ასრულებდა ყოველდღე კერძო მღვდელმსახურებას, როგორც ეს იყო წესად რომის ეკლესიაში. და უოველ ამ შეკრებილობაზე (ე. ი. მღვდელმსახურების დროს) შეუწყვეტლივ ღვრიდა ცრემლებს, წმინდა წირვის დაწყებიდან ვიდრე გათავებამდე, გულის ტკივილით და გულის სიმების ჩაწყვეტამდე, ისე რომ წირვაზე დამსწრეთაგან ვერავინ ვერ იკავებდა თავს, რომ კენესას და ოხერას არ მისცემოდა და ცრემლები არ დაეღვარა, როგორც მას; რადგან ის ასეთი წყალობის ღირსი გახდა, ამიტომ ბოლოც სრულიად სამართლიანად გამოჩნდა იმაში, რომ სწორედ ამ წყალობის ღირსი შეიქმნა. სახელდობრ: ის ხომ მოესწრო ქალკედონის სინოდის დაცემისა და გადახვევის (παράβασε, παρὰ νόμῳ) დროებს და ამ ხანებში მან აჩვენა მოწამებრივი გულადობა ბორკილებში, პატიმრობაში და მსაჯულთა წინაშე ღვომაში და აღმსარებლობის გვირგვინი დაიწნა; ასეთ ვითარებაში მან ჰპოვა სიკედილი. და თუმცა მას მშართველები და მრავალი წარჩინებული პირები სთხოვდნენ, რომ, რათა ამ შევიწროებული მდგომარეობიდან განთავისუფლებულიყო, მხოლოდ ის დაპირება მოეცა, რომ უარისმყოფელ იუვენალს მოელაპარაკებოდა, თუმც მასთან არავითარი ურთიერთობა არ ჰქონოდა, მაგრამ მან ეს გადაჭრით უარყო ასეთი სიტყვებით: „ღმერთი იყოს იმის მოწმე, თუ მე მოლაღატე იუდას სახე მენახოს!“.

ამ უკაცის ხელებმა მისცეს ჩვენს მამებს პეტრეს და იოანეს (მონაზონის) შესამოსელი და მან დაარქვა მათ ეს სახელები ნაცვლად იმ სახელებისა, რომლებიც მათ თავიანთ ქვეყანაში ჰქონდათ.

(37) სადაც ისინი მშვიდობით ცხოვრობდნენ და ასკეტური ფაქვაცობის მაგალითს იძლეოდნენ (ταπειν, ἡμεταπειν), იმ მამათა-მონასტერში, რომელშიც, როგორც უკვე ვთქვი, გერონტიოსი იყო წინამძღვრად, — აი, იქ დადგეს მათ აგრეთვე ამ წმინდა მოწამეთა, მათი კეთილი მძღოლების და ხელმძღვანელების პატიოსანი ნეშტები, იმ სახელგანთქმულ ორმოც სებასტოფელ მოწამეთა ნეშტებთან ერთად¹, რომელთა

¹ ესენი ეწამნენ არმენიაში, ლიჭინიოსის, კონსტანტინეს თანაკებისის, დროს.

დაკრძალვა ჩაატარა ალექსანდრიის მთავარეპისკოპოსმა, მართალმა და ნეტარმა კირილემ. როდესაც, სახელდობრ, მას (კირილეს) სთხოვა მორწმუნე და მართლმადიდებელმა დედოფალმა ევდოკიამ სახელგანთქმული და უოვლად ქებული სტეფანეს, მოწამეთა შორის პირველისა და დიაკონთა შორის პირველის, პატიოსანი ნეშტის დასაკრძალვად ჩამოსულიყო და შეესრულებინა იმ მშვენიერი ტაძრის კურთხევა (ἐκχυσία), რომელიც მან (ევდოკიამ) ქალაქის ჩრდილო კარბჭის გარეთ ააგო, მან სიამოვნებით მიიღო ეს მიწვევა და, როდესაც ის მთელი ეკვეშტის უამრავი ეპისკოპოსების თანხლებით ჩავიდა და სპატიო წესით ჩაატარა მოწამეთა შორის უპირველესის ნეშტის დაკრძალვა იაბრის [მაისის] თვის მე-15 დღეს¹, მაშინვე იმავე თვის მე-18 დღეს განახორციელა მან, წმინდა შელანიას თხოვნით, სპარსელ მოწამეთა და მათთან ერთად ორმოც მოწამეთა დაკრძალვა ზეთისხეღის მთაზე მომცრო ტაძარში, რომელიც აგრეთვე თვით დედოფალმა ევდოკიამ აღადგენინა ბრწყინვალედ. როგორც ამას გვაუწყებს იქვე კედელზე ამოჭრილი წარწერა.

მაგრამ დაუბრუნდეთ ჩვენს ამოცანას!

როდესაც, ამგვარად, ჩვენი საერთო მამა და მისი თანამებრძოლი იოანე წმინდა შესამოსელს ეღირსნენ, ის უკვე ოც წელს იყო მიღწეული და იქ ცხოვრობდა სიწყნარეში; თავისი სამოსელის შესაფერის ქცევას იჩენდა და ძალიან თავ(38)დაპყრით და ასკეტურად ცხოვრობდა: ძნელად მოსათვინიერებელ, დაცემისაკენ მიქცეულსა და სულის წინააღმდეგ განწყობილ სხეულს და შეამბოხე ნებას, იმ მტერს ღვთისას, რომელსაც არ შეუძლია დაექვემდებაროს ღვთის კანონს, სიმშობისა და წყურვილის საშუალებით, მიწაზე წოლისა და ღამისთევის და მთელი ამ მკაცრი ცხოვრების მეშვეობით თრგუნავდა და იმორჩილებდა; თავისი ასკეტობა მან იმ ზომამდე განავითარა, რომ დათრგუნა ჭაბუკური აღზნებების ბოხოქრობა, ჩააქრო ენებათა-ღელვის აღი და ასლა ადვილად აღწევდა იმას, რომ სულიერი სიმშვიდე ჰქონოდა, მეცნიერულ ქვრეტას (მეაქსია) მისცემოდა და თავისი სხეულის მბრძანებელი ყოფილიყო, უფრო მეტიც: ორივე [სხეულიც და სულიც] თანხმობაში მოუყვანა; ის თავისი ძლიერი ძალა და სხეულის სილამაზე მან ცარიელ ტუფესა და ძვალში ჩაკეტა, ისე რომ, წინათ რომ ჯანმრთელი იყო და თავისი სხეულის მოუყვანილობით (ტანადომით) გამოირჩეოდა, უკვე მოიღუნა, მოიხარა ბევრი გატანჯვისა და გაუთავებელი ასკეტობის გამო.

¹ ევდოკია 444 წელს მივიდა პალესტინაში, კირილეს სწორედ ამ წელს გარდაიცვალა. ასე რომ კურთხევა 444 წელს უნდა მომხდარიყო.

რა მრავალნაირი ბრძოლა, რამდენი ომი გადაიტანა მან და რამდენი განსაცდელი, როდესაც განუწყვეტლივ ებრძოდა ეშმაკსა და მის დემონებს, ბოროტ სულებს, ღამით და დღისით, არა ნარტო სიხმარში და მოჩივრებებში (ფაჯუჯაჯა) არამედ, როგორც იტყვიან, ხელ-და-ხელ და პირადად: გამოდგებით დაეხეტებოდა პირველი მორბედის იოანეს უდაბნოში, რომელიც (იოანე) იყო ასეთი სასარებრივი ქცევის დამფუძნებელი და მასწავლებელი; ნუ ვგულისხმობ იმას, რომელიც იორდანისკენ მიიჩქაროდა (მჩქარა) და იქ ატარებდა თავის ცხოვრებას, ჰქონდა რა ურთიერთობა მხოლოდ ღმერთთან, და თავის ვაჟაკურ ბრძოლას უფრო მდგრად ეწეოდა სიმაჟაცით.—ბოლოს, თუ როგორ დახმარებასა და ნუგეშს ეღიბა. ღმერთისაგან, ყველაფერ ამის აღწერა ჩვენს სუსტ სიტყვასაც აღემატება და არც ღრო მოგვეცემს ამის ნებას. მე ყველაფერ სხვას გამოვტოვებ და უფლებამოსილად ჩავთვლი ჩემ თავს გიამბოთ ის, რაც განსაკუთრებით ღირსია მოხსენიებისა და მოთხრობისა, რაც მას თავშივე შეეშთხვა, როდესაც მან (მონაზონის) შესამოსელი ჩაიცვა; ეს საჭიროა როგორც წარსულის დასამტკიცებლად, ისე მსმენელთა სასარგებლოდ.

როდესაც მან, სახელდობრ, დაინახა, რომ ხეტარანა პასარიონმა, (39) ღარიბთა და უცხოთა დედმა მეგობარმა, თავის დუთისაგან ხელმეწეობილ ვაჟაკობათა და კეთილ საქმეთა გარდა, ქალაქის აღმოსავლეთი კარიბჭის გარეთ ღარიბთა სახლი ააგო იმათ მოსავლელად და სანუგეშებლად, რომელთა სხეულს საცოდავად შეპაროდა სისუსტე, ხოლო წმინდა სიონის კედლების შიგნით აღმართა დიდი და მშვენიერი მონასტერი, რათა იმათთვის მოეჩყო მღვდელმსახურება და გალობა, რომელნიც მუდამ და განუწყვეტლივ უფალს აღიდებენ, იმანაც (ე. ი. პეტრემ!) მოისურვა ამ სიკეთისათვის მიებაძა. როდესაც მან წამოიწყო უფლის დახმარებით სახლის¹ აგება და იქ წმინდა მონაზვნების დიდი რაოდენობის მოთავსება, რომელნიც უფალს ქებას ასხამენ, სანამ ამ წამოწყებას შეუდგებოდა, რალაც მძიმე ავადმყოფობა შეეუარა. და როდესაც ის ამ ავადმყოფობას მძიმედ დაუწვა, დაინახა, რომ ეშმაკი დაუბირისპირდა მას, აშვარად იცინოდა, ჰკიცხავდა მას და ეუბნებოდა: „შეხედე, რა გიყო იმან, ვინც შენ გიყვარს! შეხედე, რა მდგომარეობაში ჩაგაყენა იმან, რომელსაც შენ მიეკედლე და ვისი გულისთვისაც ყველაფერი გასწირე! ახლა თქვი ერთი სიტყვა მის წინააღმდეგ და იქნები თავისუფალი!“ მან კი შეუბერა (ἐπαύειν), შეუბღვირა—მას ხომ ბევრჯერ გამოუცდია მისი უსირცხვილობა—და

¹ კედლის.

უთხრა: „ჩემს იესოზე ლაპარაკობ შენ, უწინდურად და თავხედოდ ძაღლო, ღვთის-მებრძოლო და ცილისმწამებელო! შენს საქმიანობას მირჩევ მე ჩავიდინო! ქრისტეს ძალამ უნდა გაგანადგუროს შენ!“ როგორც კი ქრისტეს სახელი გაიგონა, ის ბოროტი გაქრა როგორც კომლი და გაუჩინარდა.

და, აი, პეტრემ დაიწყო ტირილი და ცხარე ცრემლებით და ოხვრით ეძახდა უფალს, რომელიც მაშინვე გამოეცხადა მას თანახმად იგავისა: „იმ დროს, როდესაც შენ ლაპარაკობ, ის ამბობს: შეხედე, მე ახლოს ვარ“. და უთხრა მას: „რა მოგივიდა და რატომ ხარ შფოთში, შენ სულმდაბალო? განა არ იცი, რომ ჩემ ზეღშია სიცოცხლეც და სიკვდილიც და რომ ასევე ჩემს ზეღთაა, რომ შენ იცოცხლო, ვიდრე რომ მოკვდე? თუ იმიტომ ხარ დამწუხრებული, რომ შენ გგონია, რომ შენ არ შესრულე შენი აღთქმა და დაპირებული ტაძარი არ აპიგე, როგორც შენ ეს გინდოდა, მაშინ აღაპყარ შენი თვალები და იხილე!“ და მან ზეცისკენ რომ იიხედა, დაინახა მშვენიერი და საუცხოო ეკლესია, (40) შუნითა და დიდებულებით სავსე, და მასში ერთ წუებად და არა სროვად, დაახლოებით ორმოცდაათი კაცი თავისუფლად იდგა, მსახურებდა და გალობდა. და მოესმა ხმა, რომელიმაც მას მიმართა: „აჰა, ეკლესია, რომლის აგებას შეჰპირდი! აჰა აგრეთვე მგალობელნი! ნუღარ ხარ დამწუხრებული!“ ამ სიტყვების შემდეგ უფალი გაშორდა მას. ის კი, მვედრებელი და უაღრესად გახარებული კვლავ კიდევ უფრო მეტად აღივსო ძალით, სიხარულით და რწმენით. და ამიტომ, რადგან მან ამ ჩვენებით მიადწია გათვითცნობიერებას, გასცა განკარგულება, რომ ძმები, რომელნიც მასთან იყვნენ, ჩამწკრივებულიყვნენ საგალობლად. და მისი ლოცვების წუალობით ეს წესი დღევანდლამდე დარჩა და ძმები მას იცავენ.

ჩვენ, მაინც, უნდა მივმართოთ მოთხრობის გაგრძელებას და შეძლებისდაგვარად მოკლედ ვიღვაწებო, სიტყვა განვაგრძოთ იქიდან, სადაც შევჩერდით. რამეთუ გვასსოვს ჩვენი დაპირება, ღვთის დახმარებით გაიმბოთ, თუ როგორ დასტოვა მან იერუსალიმი და მივიდა და დაბინადდა ზღვის ნაპირას მდებარე ადგილას, ქალაქ ღაზაში (το παραμύχτιστον Γάζης), და როგორ ეკურთხა ის მღვდლად და, ბოლოს, მთავარმღვდლადაც [ეპისკოპოსად] ღვთაებრივი წუალობის არჩევანით.

წმინდა ქალაქი იერუსალიმი, დიდი მეფის ქალაქი, რომელშიც განხორციელდა მთელი ღვდამიწის ხსნის საიდუმლოება ღმერთისა და

¹ ესაია 58,9: „მერზე იტყოლიდა: შენ გრქვას აჰა აჰა ვარ.“

ჩვენი მაცხოვრის ქრისტეს მოვლინების შემწობით, მის შემდეგ რაც, დიდი ხნის წინ, იუდეელთა გამიჯვნის შემდეგ ქრისტეს წინააღმდეგ, შესაბამისად ვფელა წინასწარმეტყველთა წინასწართქმისა და თვით ქრისტეს მიერ მსჯავრდადებისა, რომაელთა მიერ მიწასთან იქნა გასწორებული, უკანასკნელ ხანებში ხელახლა იქნა აგებული და ფართოდ იქმნა დასასლელი ქრისტესმოყვარე და მორწმუნე მეფის, ვფელა ქრისტიანი მეფის მამისა და პატრიარქის კონსტანტინეს დროს, რომელიც ჭეშმარიტად რჩეული [და] ახალი დავითი იყო, და მისი ღვთისმოსიში დედის, ნეტარი ულენეს დროს, რომელიც რუღუნებაში მას ემსგავსებოდა და ჭეშმარიტად მისი ნამდვილი დედა იყო. რამეთუ, რადგან ეს ღვთისმოყვარე დედოფალა თავის მსურველ და ღვთისმოსიში რწმენაში და ღვთაებრივ რუღუნებაში განმტკიცებული იყო და თავისი ვაჟის სახით ჰყავდა მშველელი და თანამოსწრათე ამხანაგი, (41) არ ყოყნანობდა, რომ პირადად მოეელო ქრისტეს წმინდა ადგილები. და პირველ ყოვლისა მან, როდესაც ღვთის დახმარებით წარმოებული ვფლევას შედეგად იხოვა სათაყვანებელი ჯვარის მაცხოვრებელი ხე, დაღვა ის მთელი დედმეწის ზურგისათვის სულის და სხეულის ხალოცავად და სახსნელად, რის გულისთვისაც ის აღმართულ იქმნა. და ამის შემდეგ მან აღუშართა ჩვენი უფალს დიდი და ღვთის-მოსაწონი სახლები და მშვენიერი ტაძრები ღვთაებრივ საფლავზე ჩვენი უფლისა და გოლგოთას სათაყვანებელი თხემის (αρχον) წმინდა ადგილას, რომელიც წარმოადგენს ჭეშმარიტად უწმინდეს და ნამდვილ საკურთხეველს: ის საიღუმლოდ იქმნა უწყებელი, დიდი ხნის წინ, წინასწარმეტყველ მოსეს მიერ და წინდაწინვე მინიშნებული; აგებულ იქმნა გაუთლელი¹ და დაუნუშაფებელი ქვებისაგან, დამზადებულ იქმნა ბუნებისაგან. მართლაც, სხვა რომელი საკურთხეველი არის ამნაირად ჭეშმარიტი საკურთხეველი განუყოფელი ქრისტესი, რომელიც ვერ იტანს ვათლას და დანაწილებას, თუ არა ეს, რომელზედაც ღვთის ჭეშმარიტი კრავი იქმნა დაკლული და მსხვერპლად შეწარული, რომელიც სოფლისთვის ცოდვას ტვირთულობს?

ხოლო ვინაიდან ჩვენი სიტყვა აქანდე მოვიდა და ჩვენ მოვიგონეთ სათაყვანებელი ჯვარი, შესაფერისად მიმანია გადმოგკეთ ერთი საიღუმლოება და დიდი და შემზარავი სასწაული, რომელიც მოხდა ცხოვრებულის წინაშე მისი (ე. ი. ჯვარის!) ღვთაებრივი ძალის დასამტკიც-

¹ გამოსლ. 20,25: «უკუეთუ საკურთხეველი ქვათაგან მიმენო მე, არა აღაშენო იგი თლილითა»; მეთრე სჯ. 27,5: «უშენო მუნ საკურთხეველი უფალსა ღმერთსა მენსა, საკურთხეველი ქვათაგან, რომელ არა შეხებულ იფოს მას ზედა რკინა».

ცებლად, ღმერთის სადიდებლად, ქრისტიანთა იმედის სრულად დასა-
დასტურებლად და ჩვენი რწმენის გასამაგრებლად და განსამტკიცებ-
ლად; გაცნობით სასწაული, რომელიც ცხონებულმა, ჩვენმა ჭეშმარი-
ტად ერთგულმა მამამ, რომელიც ამის მოწმე და მხილველი იყო,
თვითონ რამდენჯერმე გვიამბო ბევრის თანადასწრებით თანახმად
წინასწარმეტყველისა, რომელიც ამბობს¹: „აუწუეთ ხალხებს მისი ღიდი
საქმეები და უამბეთ ყველა მისი სასწაული, იამაყეთ მისი წმინდა სახე-
ლის გამო; მოიგონებდეთ მის საკვირველ საქმეებს, რომელნიც მან
ქმნა!“.

როდესაც ის, სახელდობრ, პატარა ბიჭი იყო და სასახლეში იზრ-
დებოდა ცხონებულ მეფე თეოდოსისთან, მან შესძლო და შეიძინა ჯვა-
რის ერთი ნაწილი ხუცებისაგან, რომელნიც, ჩვეულების თანახმად,
რომ მეფისათვის პატივი ეცათ, იერუსალიმიდან მოვიდნენ და მას
[ნაკურთხი] საჩუქრები (ἐπιούχαι) მოუტანეს. მას მან (42) ცოტა სანთელი
წაუსვა, შეახვია სუფთა ტილოში და შეინახა ის ზრუნვით და ღიდის
პატივით. მან იგი ჩასდო ერთ ოქროს ჭურჭელში (καμάχηρον cubi-
culum) და ყოველ კვირა-დღეს, განსაკუთრებით კი ღიდ დღესასწაუ-
ლებზე, გამოიღებდა მას, დაილოცებოდა, აკოცებდა მას და ისევ თავის
ადგილას დასდებდა. და აი ერთხელ, როდესაც მან ეს გააკეთა ერთ-
ერთ ასეთ დღეს და პირქვე დაემხო, აკოცა მას და დაილოცა, დაუძახა
ერთ-ერთ იმ მესაწოლეთაგანს [cubicularii], რომლებიც მის გარშემო
იყვნენ. დაუძახა იმას, რომელიც უფრო მორწმუნე და მასთან უფრო
მეგობრულად იყო, ვიდრე დანარჩენები, რომლებიც მას ჰყავდა, და
რომელიც იმ დროს მარტო იყო მასთან, და მოსთხოვა მას ელოცა
და დაელოცა, მაგრამ, როდესაც ის მიუახლოვდა და მივიდა, რომ
თავისი სახე იმ წმინდა ნაწილზე დაედო და დაელოცა, ის [ჯვარის
ნაწილი], რომელიც სანთლით დაფარული და ჩვარში იყო გახვეული,
როგორც ზემოთ ვთქვი, უცბად თეთრ მტრედად გადაიქცა. ის (მტრედი)
წმინდანის ხელებიდან აფრინდა, სახლში აქეთ-იქით ეცა და გასასვ-
ლელს ეძებდა. ეს რომ მოხდა, ცხონებულმა განცვიფრებისაგან იყვირა.
და ის ხტოდა და სახლში გარშემო დარბოდა, ცდილობდა მტრედი
დაეჭირა, მაგრამ მტრედმა გასასვლელი იპოვა ფანჯარაში და გაქრა,
და ის ნაწილი სანთლითურთ და მჩვრითურთ უკვე აღარ ჩანდა შემ-
დეგ. ხოლო ამის მიზეზი იყო, როგორც ცხონებულმა ჩვენებით
შეიტყო, იმ ჭაბუკის უღირსობა. ეს, სახელდობრ, იმიტომ მოხდა, რომ
ის არ იყო თავისუფალი უწმინდურობისაგან.

¹ მს. 105 (104), 1-5: «მიუთხრობდით წარმართთა შორის საქმეთა მისთა...
მოიქსენებით საკრველგებანი მისნი, რომელ ქმნა».

ცხოვებული კიდევ სხვას, ამის მსგავს სასწაულს გვითხრობდა. შესახებ გოლგოთის ძაღვისა და მასში დამარხული ღვთაებრივი მოწულებისა. როდესაც ერთხელ ცხოვებულ იოანე საჭურისს სახეზე ერთი მძიმე იარა, სირსველი, გაუჩნდა და მთელი სახე დაუჭამა, ორთავენი საგონებელში ჩავარდნენ და, რადგან ამის გამო ისინი დიდ ტკივილს განიცდიდნენ, ზოლო ცხოვებულ იოანეს რცხვენოდა ხალხში გამოჩენაც კი, რადგან ეს მწუხარება მძიმე ტვირთით აწვა მათ და გულის უღრღნიდა, მორწმუნე პეტრემ, როდესაც ის გონს მოვიდა¹ და გზნება და ღვთაებ(43)რივი ცეცხლი აენთო, ღამით წაიყვანა ცხოვებული იოანე და ისინი ორივენი წავიდნენ წმინდა ალღომის ეკლესიისაკენ. და მის შემდეგ რაც ისინი ავიდნენ წმინდა გოლგოთის ადგილას ჩრდილოეთის მხრით, რამდენადაც ეს ადგილი წუნარი და მიმალული იყო, მუხლები მოიყარეს მათ და ცხარე ცრემლებითა და ოხვრით შევედრნენ ჩვენს უფალს. და როდესაც მათ ლოცვა დაასრულეს, ადგნენ და მიუახლოვდნენ წმინდა გოლგოთის სათაყვანებელ კლდეს სალოცავად, დაინახა ცხოვებულმა იოანემ რაღაც ხელის მსგავსი, რაც იქიდან გამოვიდა, მის პირისახეს მიუახლოვდა და მთელი მისი სახე მოწმინდა. და გათენებისას გამოირკვა, რომ სახე სრულიად სუფთა იყო, აღარავითარი დანასახი ან უწმინდურობა იმ ავადმყოფობისაგან აღარ ჩანდა.

აი, ეს (გიაგმეთ) ჯვარის ღვთაებრივი ძაღვის საბუთად და ჩვენი იმედის განსამტკიცებლად!

მაგრამ მე მინდა დაეურთო ამ ჩემს თხრობას აგრეთვე სხვა, ჩემის აზრით, ამის მსგავსი სასწაული, რომელიც იმავე ცხოვებული იოანეს მიმართ მოხდა სხვა დროს, დაეურთო ნათელსაყოფად მათი ურთიერთი სიყვარულისა, მათი რწმენისა ღვთისადმი და გულწრფელობისა მის მიმართ.

სახელდობრ, ერთხელ, როდესაც ცხოვებული იოანე ერთი მძიმე სენით დაავადდა, ისე რომ მასზე ხელიც კი აიღეს, და მამა პეტრე, ძალიან მოტყეხილი, განუწყვეტლივ ევედრებოდა უფალს მისი ჯანმრთელობის შესახებ, მას მოესმა ხმა, რომელმაც უთხრა: „გამხნევი, აჭა, მე მივიანიჭებ მას ჯანმრთელობას შენი თხოვნის გამო და მის სიცოცხლეს კიდევ დაეუმატებ ზემეტ თორმეტ წელს—რაც აგრეთვე მართლად შესრულდა. მაშინ მოხდა საკვირველება: როდესაც ის გამოკვთდა და შეუღბა ძაღლონის შემატებას, მის სხეულს, ფეხის ფრჩხილებიდან

¹ παρ' εαυτῶ γενέσθαι. ღრმა მწუხარებამ ამის წინ წაართვა მას სულიერ-ხიშვილე.

დაწყებული ვიდრე კისრამდე ქერცლის აძვრა დაეწყო. და როდესაც ყველანი შეშეთოდნენ, რომ შეიძლება კანის აძვრობა გაგრძელდეს და პირისახესაც შეეხოსო, მამა პეტრე შეევედრა კვლავ მონღომებით და ილოცა, რომ კისრის ზევით ქერცლის აცლა არ გაგრძელებულიყო. მაგრამ როდესაც მორჩა, მისი სხეული და მისი ხორცი ახალდაბადებული ბავშვისას ჰგავდნენ¹. ხოლო მისი ხმა იმდენად გაუგებარი იყო, (44) რომ მას არ შეეძლო ლაპარაკი გარკვევით და გასაგებად. მაგრამ ერთხელ, როდესაც მამა პეტრემ, ვითარცა ღვთაებრივი შთაგონებით, დაიყოლია ის მათთვის წმინდა მსხვერპლი მოეწყო (ე. ი. წირვა დაეყენებინა!): რამეთუ ისინი ორთავენი [უკვე] მღვდლობის პატივში აყვანილი იყვნენ, ცხონებული პეტრე [კიდევაც] ეპისკოპოსის პატივში², ხოლო როდესაც ეს გადაჭრით უარზე იყო, როგორც უნო და ისეთი, რომელიც ამისათვის თითქოს გამოუსადეგარი იყო, ცხონებული პეტრე მაინც არ ეშვებოდა, თუ დარწმუნებით და თუ რჩევით, და ეუბნებოდა: „არ არის საჭირო ხმამაღლა ილაპარაკო, არამედ შინაგანად გულში წარმართე ლოცვები! რამეთუ ღმერთს მაშინაც ესმის, როდესაც ჩვენ ვღუმვართ“. რადგან ის იძულებული გახდა, დაემორჩილა. მოვიდა წმინდა საკურთხეველის წინ და გარკვევით და გასაგებად მიმართა ხალხს: „მშვიდობა თქვენ თანა!“ და ასე დაისრულა მთელი წმინდა წირვა [oblatio]. და მის შემდეგ რაც მან ხელახლა მიიღო თავისი ძველებური ხმა ღმერთისაგან, თითქოს ის სრულიადაც არ ყოფილიყო ავად, მომავალშიც ასევე კარგად მოლაპარაკე დარჩა სამუდამოდ.

ერთხელ ამ ცხონებულმა იოანემ ჩვენება ნახა და მთელი სამი დღე ამ მოჩვენებაში გაატარა, ისე რომ არავისთან არ ულაპარაკნია. მაგრამ მან იხილა ჩვენი უფლის საშინელი და საუფლო მეორედ მოსვლა: ერთბაშად გაიხსნა ცა და მოისმა საყვირები³, ღელამიწის შერყევა, ცვალება, ესე იგი ელემენტების შეცვლა⁴, ყველაფერი საესე იყო შუქითა და შიშით დამსხვრევის წინაშე, და (სავსე იყო) რყევით და არევ-დარევით, წინ მიდიოდნენ ანგელოზები და ზეცური რაზმების პირველი წყებები, ანგელოზები, მთავარანგელოზები, ძალები (მცაითა)⁵,

¹ შდრ. 2 (4) მუფთა 5,14: «და მოიქცეს კორცნი მისნი ვითარცა ურმისა მცირისა».

² სიტუვა-სიტუვით: არქიელის პატივში (Oberpriestertum).

³ 1 კორ. 15,52: «რამეთუ საყვირისა დაეცხა».

⁴ 2 პეტრ. 3,12: «ცანი მსურვალენი დაიქსნენ, და წესნი დაიწუნენ და დასდნენ».

⁵ ეფეს. 3,10: «მთავრობათა მათ და კელმწიფებათა ზეცისათა».

მძლავრობანი (αυτοκρατορική)¹, დიდებულებანი (ἐπίσημοι)², წუებანი წმინდა მოციქულებისა, წინასწარმეტყველთა, მოწამეთა, მართალთა, ქერუბიმთა, სერაფიმთა და ყველა მათ შემდეგ სათაყვანებელი და განმკურნებელი ნიშანი³ უფლის გვარისა და თვით უფალიც, მაცხოვარი და მესია, რომელიც მოდიოდა დიდებულ მამასთან ერთად გამოუთქმელი ძლიერებით, (დაინახა) მომზადებული საყდრები⁴ და ღვთაებრივი და საზარელი სამსჯავრო, რომლებიც დიდი ხნის წინათ წინასწარ გვაუწყეს ჩვენ ბევრჯერ წმინდა წინასწარმეტყველებმა და მსაჯულებმა და თვით მაცხოვარმა. (45) მაგრამ მან დაინახა, რომ მხოლოდ ერთი საკურთხეველი იდგა მიწაზე, რომელიც სრულიად იმნაირი იყო, როგორცაა ის, რომელიც ახლაც ჩვენთან არის დაცული და რომელზედაც ისინი ორივენი სწირავდნენ. და ამ საკურთხეველის გარშემო აუარებელი წმინდა მონაზონი იდგა და ყველა მათგანს ეჭირა თავისი კვერთხი. და აჰა! უცხად გაისმა საყვირთა ხმები და ელემენტების აჯანყება როგორც ღრუბლებისა, რომლებიც დაფრინავდნენ და იმ საკურთხეველიდან მოწყვეტდნენ იქ მდგარ წმინდანებს და ჩვენი უფლისკენ (მიაქანებდნენ) მის შემდეგ რაც მან სამი დღე ასეთ მოჩვენებაში გაატარა და ბევრი სხვა საიდუმლოებაც ნახა, რომელთაც კაცის ენა ვერ გამოთქვამს, ამის შემდეგ, როდესაც ის გონს მოვიდა, დაახლოებით ოცდაათი დღის განმავლობაში გაბრუებული იყო და არავისთან არ სურდა ლაპარაკი, უფრო მეტიც: სრულიად არ შეეძლო. რამეთუ ის მთლიანად იქ იყო [ცაში] თავისი ფიქრებით წასული და არ ეგონა, თუ კიდევ დედამიწაზე ცხოვრობდა. მისი სახე კი იყო როგორც სახე ანგელოზისა, და მთელი მისი გამომეტყველება იყო სულ სხვა, ვიდრე ადამიანის გამომეტყველება..

მომდევნო მოჩვენება მოხდა უკანასკნელად, დიდი ხნის შემდეგ. მაგრამ რახან საკურთხეველი ვახსენე, ვერ გავრუმდები იმ სასწაულზე, რომელიც მის მიმართ მოხდა მისი კურთხევის დროს, როგორც ეს ჩვენთვის ბევრჯერ უამბნია თვითონ ცხონებულ პეტრეს. როდესაც, სახელდობრ, უფრო გვიან, ქალკედონური აჯანყების ხანებში, ისინი გაიქცნენ და ალექსანდრიაში ცხოვრობდნენ, მათ გაამზადებინეს იქ ეს წმინდა საკურთხეველი. და მისი კურთხევის დროს ცხონებულმა აშკარად დაინახა, რომ წმინდა მახარობელი მარკოზი იდგა და მას აკურ-

¹ ეფეს. 1,21: «უზესთავს უოველთა მთავრობათა და კელმწიფებათა, და ძალთა, და უფლებათა» (ἐξουσιᾶς καὶ δυνατεῶς καὶ αυτοκρατορίας).

² იუდ. 8: «დიდებათა ჰგომობენ».

³ მთ. 24,30: «მაშინ გამოჩნდეს სასწაული ძისა კაცისა».

⁴ ლკ. 22,30 (მთ. 19,18): «დასხდეთ ათორმეტთა საყდართა და სჯიდეთ...».

თხებდა. ამიტომაც (ლეთის) წყალობამ განახორციელა მისი მეოხებით ასეთი საკვირველებანი და მრავალი მძლავრსაქმენი და განკურნებანი, რომელთა რიცხვის ჩამოთვლაც კი ჩვენ არ ძალგვიძს, და მათი რიგ-რიგობით მოთხრობისთვის კი არც ძალა შეგვწყევს და არც დრო გვაქვს. მაგრამ ეს ჩვენება, როგორც უკვე ვთქვი, ბოლოს გამოჩნდა, როდესაც ისინი ალექსანდრიაში ცხოვრობდნენ და მართლმორწმუნეობისათვის იღვწებოდნენ.

მაგრამ ჩვენი დაპირების შესასრულებლად გვინდა დაფუბრუნდეთ იმას, სადაც ჩვენი თხრობა შევწყვიტეთ, და გაიმზოთ იმ მიზნებზე, რომლებმაც ისინი მიიყვანა იმ მონასტერში ღაზასა და მაჟუმას შუა, სადაც ისინი ცხოვრობდნენ, როდესაც ისინი ძალით წაიყვანეს, რათა მღვდლობას მიეღწიათ.

წმინდა ქალაქი იერუსალიმი, როდესაც ის ასე [როგორც მე ზემოთ გაიმზეთ] ქრისტიანი მეფის კონსტანტინეს მეოხებით აღორძინებას (46) იწყებდა, როგორც მცხოვრებლებით იყო ღარიბი, ისე დასაწყისში ჯერ კიდევ უკვლავდნენ იღვა, რადგან წინანდელი კვლევი რომაელების მიერ იყო დანგრეული; მოკლედ რომ ვთქვათ: იქ სახლებიც ცოტა იყო, და მცხოვრებლებიც. მაგრამ რადგან არქიელებსა (Erzpriester) და ეპისკოპოზებს, რომლებიც შემდეგ იერუსალიმში იყვნენ, უნდოდათ, რომ ქალაქში ეცხოვრა ბევრ მცხოვრებს და ბევრი შენობაც უოფილიყო აგებული, ღება დართეს ყველას, ვინც კი მოისურვებდა და ვისაც კი შეეძლო, ქალაქის რომელშიც უნდოდა ნაწილში მუქთად, უფულოდ, მიეღო მიწა, რომელიც მას მოეწონებოდა, და იქ აეგო (თავისთვის) ბინა. და, აი, ცხონებულმა პეტრემაც აირჩია ასაშენებლად ერთი ადგილი სიონის ეკლესიის ზემოთ [ჩრდილოეთით], ეგრეთწოდებულ „ღაგეთის კოშკთან“ და იქ ააგო მონასტერი, რომელსაც ღღესაც **იბერთა მონასტერი** ჰქვია და მარცხენა მხარეზე მდებარეობს, თუ მიღებარ წმინდა სიონის ეკლესიისკენ იმ კოშკის მეორე კარიბჭიდან. იქ ცხოვრობდა ის მშვიდად იოანესთან, თავისი მშვიდობის თანაამხანაგთან ერთად. იქ ერთი სასწაული მოხდა, როდესაც ისინი აღნიშნულ ადგილს აშენებდნენ, და მე მას არ გამოვტოვებ. სახელდობრ:

ერთ-ერთი წარჩინებული სამღვდლო პირი იყო მათი მეზობელი, რომელმაც სწორედ იქვე აირჩია ადგილი და შენობა ააგო. მაგრამ როდესაც, როგორც ეს ჩვეულებრივ მოსდით მეზობლებს, საზღვრის გამო დაფა აუტყდათ, თვითონ ცხონებული პეტრე წყნარად იყო თავის საკანში. იოანე საჭურისი კი, რომელიც გარეთ მუშებთან იმყოფებოდა, მას წყნარად და თავმდაბლად არწმუნებდა, როგორც ეს მას

ჩვეულებად ჰქონდა: თავმდაბლობაში ის მოსეს ჰგავდა. მან კი, რომელიც უსამართლოდ იქცეოდა, თითქოს მის წინააღმდეგ იმას მძიმე უსამართლობა ჩაედინოს, ვინაიდან ის საერთოდ მის წინააღმდეგ ლაპარაკობდა, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, გაარტყა ლოყაში ცხონებულ (იოანეს), როგორც კაი[ა]ფას მსახურის მიმბაძველმა. თუმცა იოანე სილაგარტყმული იყო და მწარე ტკივილს გრძნობდა, მან სრულიად არაფერი უპასუხა იმას, დასტოვა მუშები და ის გაცოფებული, და შევიდა მამა პეტრესთან და ტირილით აჩვენა თავისი ლოყა, რომელიც ხელით ეჭირა. რამეთუ იმ გარტყმამ ტკივილი გამოიწვია. მაშინ ორივემ მუხლი მოიყარეს და მადლობა შესწირეს ჩვენს უფალს, რომელმაც მათ აღიარა მონაწილეობა მათ სილისგარტყმაში. იმ კაცს არაფერი უთხრეს მუშებმაც, დასტოვეს თავიანთი სამუშაო და წავიდნენ, დასტოვეს ის ადგილი. მეორე დღეს დილით ის უსირცხვილო მკვდარი ნახეს და დაასაფლავეს, (47) თუმცა ამის წინ მას არაფერი ტკიოდა, ასე რომ იერუსალიმის უველა მცხოვრებმა შეიცნო, რომ მართლმსაჯულმა ღმერთმა, რომელიც მათ ყოველთვის შველოდა, დიდხანს არ დააყოვნა შესახებ ამ წმინდანების წინააღმდეგ ჩადენილი უსამართლობისა.

რადგან ისინი ორივენი მარტონი დარჩნენ იმ ადგილას და კიდევ ჰქონდათ ფული, რომელიც მათ გადარჩათ იმ ფულიდან, რომელიც მათ წამოეღოთ [კონსტანტინეპოლიდან] წამოსვლის დროს, თუმცა მეტწილს ამ თანხისას წმინდა მონაზონებსა და ღარიბებს ურიგებდნენ უველგან, გადაწვეიტეს დარჩენილი თანხით ერთი კარგი საქმე გაეკეთებინათ და შეეხიზნათ მლოცავეები და ღარიბები, რომლებიც ყოველი მხრიდან მოდიოდნენ წმინდა ადგილების მოსალოცავად, და ერჩინათ ისინი. როდესაც მათ საკმარისი რაოდენობით მოიტანეს სურსათი, შეიფარეს უცხონი (ἐξοι) აბრაამის მსგავსად (ე. ი. სტუმართმოყვარეობით): თვითონაც ხომ იყვნენ მომლოცველნი და უცხონი (παροιχοι) და ასეთი სამსახურის გაწევაში არავითარი გამოცდილება არ ჰქონდათ, ასე რომ ბევრჯერ უფიქროს, რომ მათ დღეში ათი სუფრაც კი გაუშლიათ, განსაკუთრებით დიდ დღესასწაულებზე. და ასეთი საჭმე რომ იკისრეს, ისინი იყვნენ მარტონი (μάρτυς)¹, რომლებიც მათ [უცხოებს] ემსახურებოდნენ, იმ დროს როდესაც თვითონ საჭმელს არ იკარებდნენ. რამეთუ ბუნების სისუსტეს სძლია სულის სიხალისემ და სიყვარულმა ქრისტესადმი, რომლის მიერაც ისინი გამაგრებული იყვნენ და საკვირველად ნუგეშდებულნი. ასე, ერთხელ, როდესაც უცხოთა მთელი გროვა შეიკრიბა მათთან, მათ სანოვაგე შემოაკლდათ.

¹ μάρτυς ἀποστόλου „მარტონი ემსახურებოდნენ“, ე. ი. მათ არავინ არ ეხმარებოდა.

და რადგან დრო აღარ ითმენდა, ისინი დიდ მწუხარებაში ჩავარდნენ და ჩუმად თავიანთ გულში შეჭყვიერეს ღმერთს: ისინი გაწითლდნენ მომლოცველების ზედახორა რომ გაიმართა. მაგრამ როდესაც ისინი საუკუნაოში შევიდნენ, რომ დაეხედათ სურსათიდან ზომ არაფერია კიდევ დარჩენილიო, ნახეს ჭურჭლები ყველა სავესე. სახელდობრ, თითოეულ ჭურჭელში იყო ის სურსათი, რისთვისაც ის ჭურჭელი იყო განკუთვნილი.

მაგრამ ასე დიდხანს რომ უცხოთა ასეთ მიღებაში იყვნენ გართული, ბოლოს ურჩია მათ წმინდა ზენონმა, მეუღაბნოემ და წინასწარმეტყველმა, ყველგან ცნობილი დიდი სილვანეს¹ მოწაფემ, კვლავ მონასტერს დაბრუნებოდნენ და (48) უფრო მორჩილებისა და დათმენის მეშვეობით ეღვაწათ და უთხრა: „მის შემდეგ რაც თქვენ უცხოთა შეფარებით [საკმაოლ] იღვაწეთ, წადით ახლა და ემსახურეთ მონაზონთა ცხოვრებას, და მონასტერში შეუდგეთ სწავლებას. რამეთუ ეს უფრო სასარგებლოა იმათთვის, ვინც ჯერ კიდევ ჭაბუკურ ასაკშია“.

როდესაც ისინი შევიდნენ ერთ-ერთ წმინდა მონასტერში, თავი ეჭირათ სრულიად მორჩილად, თავმდაბლად და თავშეკავებით, ისე რომ ეშმაკმა, რადგან მას ფერ აეტანა მათი ჭეშმარიტად ასკეტური ცხოვრება, ეშმაკურად დაუარა თავი და რომ ისინი მათი ასკეტობისა და სახარულობისაგან გამოეთიშა, მრავალნიერ განსაცდელს იგონებდა მათთვის. ერთ დღეს კიდევაც, როდესაც მამა პეტრე ძმებთან იღვა გუნდში² და გალობდა, წინ დაუყენა და უჩვენა ძალიან ლამაზი ტიტველი ქალი. რადგან მარტო მან დაინახა ის მოჩვენება (φανταზია) და უკვე ხილვაც მიიჩნია უწმინდურობად, დამალა თავისი სახე და იქით-აქეთ ატრიალებდა მას. ხოლო როდესაც ძმები გაკვირვებული იყვნენ და არ იცოდნენ, თუ რა იყო ამის მიზეზი, მან ხმამაღლა დაიძახა: „უფალო იესო, მომაშორე თვალებიდან ეს საძულველი და უწმინდური სახე, ეს საზარელი მოჩვენება, და განმთავისუფლე!“ როგორც ვი ბოროტმა სულმა გაიგონა ჩვენი მაცხოვრის სახელი, უმაღლვე გაუჩინარდა.

მას შემდეგ რაც წმინდა ზენონის რჩევით იმათ ერთ ხანს მონასტერში დაჰყვეს, ისინი მისივე დასტურით კვლავ დაბრუნდნენ თავიანთ სახლში და ცხოვრობდნენ მშვიდობით წმინდა ქალაქში, ხოლო

¹ იგლისხმება აბატი სილვანე, რომელიც IV საუკუნის ბოლოს ბინადრობდა გერართან. შდრ. სოზომენე H. E. VI, მ. IX, 17.

² სიტუა-სიტუვით „ხროვაში“.

უცხოებს აღარ იხიზნავდნენ, რამეთუ მთელი თანხა უკვე დახარჯული იყო: ის კარგად იქმნა გამოყენებული. მაგრამ ისინი სასტიკი ასკეტობით და მკაცრი ცხოვრებით თავიანთ თავს თრგუნავდნენ.

მაგრამ მათი იქ ცხოვრება (XVII ს.) დიდ ხანს არ გაგრძელდებოდა. დედოფალმა ევლოკიამ¹ (49) მორწმუნე მეფის თეოდოსი უმცროსის მეუღლემ, მოიწონა რა მან ჩვენ მიერ ზემოთ მოხსენებულ მელანიას მოღვაწეობა, მოისურვა აგრეთვე წმინდა ქალაქში მშვიდობით ცხოვრება, რათა ახლოს ყოფილიყო და პირადად თავუხანი ეცადილებული მეფის, ქრისტეს, ჩვენ სახსენლად განცდილ ვნებათათვის. მეფური ფუფუნებით გამოემართა, მოიარა უველა ქალაქები და მოვიდა წმინდა ქალაქში, როგორც ეს მისი ნატვრა იყო, და ელირსა თავუხანისცემას. მაგრამ როდესაც მან შეიტყო, რომ მამა პეტრე იქ ცხოვრობდა, აღფრთოვანებით მოისურვა იგი ენახა როგორც მის აღმზრდელს, რომელიც მისთვის სასახლეში ნაზად მოსიყვარულე (φιλίστιος) ღელა იყო. მაგრამ დასაწყისში მან ითხოვა, რომ მისთვის თავისი სენაკის დატოვება არ აეძლებინათ (სიტყვა-სიტყვით: რათა იგი განეთავისუფლებინათ თავისი სენაკის მითოვებისაგან), რადგან ამას ის განსაკუთრებულად თვლიდა². მაგრამ რადგან დედოფალი დაბეჯითებით მოითხოვდა, და ასე თქვა: „თუ მას ჩემთან მოსვლა არ სურს, ყოველ მიზეზს გარეშე მე შივალ მასთან, იქიდან სიონის წმინდა ეკლესიისაკენ გადასასვლელს გავაკეთებო“ — ამიტომ ის (პეტრე) იმის შიშით, რომ მაინც მოსვენებას არ მომცემსო, და ხალხის შურის ასაცილებლად, ერთხელ გამოვიდა სენაკიდან და მასთან ისაუბრა. და რადგან დედოფალი უსურადლებით ეცნობოდა მის დიდ სისადავეს, თავმდაბლობას, და აგრეთვე მის სიბრძნეს, ასეთი რამ მოისმინა პეტრემ მისგან: „ბედნიერი ხარ შენ, ჩემო შვილო, რადგან შენ სიკეთე აგირჩევია შენთვის! მომიგონებდე მე შენს წმინდა ლოცვებში“. მან კი თავი აიღო და უთხრა მას: „რა სიწირფულე შეიძლება (50) ჰქონდეს ცოდვის ლოცვისთვის?“ (ესე იგი: რა სარგებლობის მოტანა შეუძლია ცოდვილის ლოცვას?). დედოფალმა კი მიუგო: „შენი ცოდვები ჩემს ვისერზე იყოსო“. და, ამგვარად, თავის სენაკში დაბრუნების შემდეგ ის მოსვენებული იყო. მაგრამ როდესაც ის კვლავ მოითხოვდა ამას და დაბეჯითებით მასთან მისვლას ნდომილობდა, სასწრაფოდ გაემართა ზემოთ მოხსენებულ წმინდა ზენონთან, წინასწარმეტყველთან, და

¹ აქ რააბეს მოქუავის ვრცელი ამონაწერი ევლოკიაზე Du Cange-ის Hist. Byz.-დან (I, 70).

² რააბე ფიქრობს, რომ აქ რაღაც გამოტოვებული უნდა იყოს.

გაუმხილა მას თავისი (მოწოლილი—ხ. ყ.) ფიქრები¹, როგორც ეს მას სჩვეოდა. რამეთუ უოველთვის მას ეთათბირებოდა ის. მან ასეთი განაჩენი მიიღო მისგან: „იხსენ, იხსენ თავი!“

ამრიგად, მისი რჩევით დასტოვა მან წმინდა ქალაქი იერუსალიმი, გადასცა მონასტერი ზოგიერთებს, რომლებსაც აგრეთვე სოფელი უარეუოთ, და წავიდა და დაბინავდა ღაზასა და პატარა ქალაქ მაიუმას² შორის მდებარე ახალშენში (Congregation), რომელიც იმ დროს სავესე იყო წმინდა და ჯვარისმტვირთველ მონაზონებით. მის ამ აღვილას გამგზავრების წარმართვა იყო საქმე ღვთაებრივი მზრუნველობისა, ყოვლად ბრძენი ღმერთისა და მზრუნველისა ჩვენ სულზე, რომელმაც ის წინდაწინვე დანიშნა ზღვის ნაპირას მდებარე უადრესად ქრისტიანულ ქალაქის მთავარმღვდლად და ეპისკოპოზად, რომელიც მას განსაკუთრებით განდგომის ხანაში შეეფერებოდა, რომელ ხანასაც ასეთი კაცი ესაჭიროებოდა, მშველელი ღვთისმოსიშობაში და ამავე დროს მართლმადიდებელი რწმენის (51) მქადაგებელი და დარაჯი, გამოგზავნილი³ ჩვენი სულის საოხად, რომლისაც დიდი სიწრფელე ახასიათებდა ჩვენი უფლის მიმართ, რათა უფალი ხალხის ცოდვების შემწყალებელი ყოფილიყო, ვითარცა წერილ არს⁴, და რომელსაც შეეძლო ჩვენი სისუსტისთვის ეთმინა⁵, იმიტომ რომ ის ყოველთვის ჩვენთვის ლოცულობს⁶.

როდესაც ის ამ ახალშენში (Congregation) ცხოვრობდა, ის გამულმებით დადიოდა თავის თანამესენაკე იოანესთან ერთად წმინდა ზენონთან, რომელიც ცხოვრობდა იმ დროს სოფელ კეფარსეარტაში⁷, თხუთმეტი მილის დაშორებით ღაზადან; მას ეთათბირებოდა ყველა თავისი აზრების გარშემო და კვლავ უფრო ცეცხლებრ მოდიოდა პირდაპირი მიმართულებით ღვთისაკენ მიმავალ სათნოების გზაზე⁸. მას (ზენონს) ძალიან უყვარდა იგი (პეტრე). და პეტრეც მის სიკეთეს ეზი-

¹ რაავე ფიქრობს: 1) შეიძლება ევლოიასთან ურთიერთობა დაარღვევდა მის სიმშვიდეს, და 2) როგორც მონაზონი იქნება გაურბოდა ქალთან შეხვედრასო.

² მაიუმის შესახებ ვრცელი შენიშვნა აქვს რააბეს—ხ. ყ.

³ ებრ. 3,1: «მოციქული იგი მღვდელმთავარი აღსარებისა ჩვენისა».

⁴ ებრ. 8,12: «ცოდვანი მათნი არღარა მოვიცენენ მერმე».

⁵ ებრ. 4,15(?): «რომელიმცა ვერ შემძლებელ იყო შეწყალებად უძღურებათა ჩვენთა».

⁶ ებრ. 5,7: «ვედრებასა და ლოცვასა შემძლებელისა».

⁷ «ქერის სოფელი»—«პლეროფორიებშიც» (თავი 8) სწერია: «ნეტარი ამა ზენონი, გლახაკი და წინასწარმეტყველი, [რომელიც ცხოვრობდა კეფარსეარტაში» (F. Nam, გვ. 20).

⁸ სიტყვა-სიტყვით: *κατεστρεψε τὴν ἐπιπέδον τῆς ἡγίας ἀρετῆς ὁδόν*.

არებოდა ხოლმე. ცხონებული გვიამბობდა ამის შესახებ: „როდესაც მე ერთხელ მასთან მივედი, წმინდა ზენონი სალოცავად დამღვარიყო. მომიბრუნდა მე და მითხრა: ლოცვა თქვი! და რადგან მე ჩემი მხრით ვდუმდი, კვლავ მომიბრუნდა და მითხრა: ლოცვა თქვი! და ეს ქმნა მან სამეგრეო იმავენიარად. მე გაკვირვებული ვიყავი და მის მიმართ აღელვებული, და ფუთხარი: მომიტყევე, პატივცემულო მამა. განა შენ არ იცი, რომ მე უბრალო კაცი ვარ და ცოდვილი? მაშინ მითხრა: ჰო, ჰო! მომიტყევე! ამის შემდეგ მან [თვითონ] დააყენა ლოცვა და დაჯდა“.

და შეიძლია დღის შემდეგ მოხდა მის [პეტრე იბერის] ხელთდასხმა! ხოლო თუ რანაირად მოხდა ეს, ამას ღუმილით ვერ ჩავატარებთ.

როდესაც ის ჯერ კიდევ წმინდა ქალაქში ცხოვრობდა, და იუჯენალი, რომელიც მაშინ ამ (ქალაქის) ეპისკოპოზი იყო, ბევრჯერ უცადა ის ეკურთხებინა, მაგრამ ვერ შესძლო ამის შესრულება, რადგან ღმერთი მას [პეტრეს] იმისაგან იცავდა. სახელდობრ, შემდეგნაირად: როდესაც წმინდა სიონის-ეკლესიაში მიდიოდა ღვთისმსახურება, გაბედა იუვენალიმა რამდენიმე უოჩალი კაცი გაეგზავნა, რათა იგი (პეტრე) მისი იქვე ასლოს მყოფი სენაკიდან გამოეყვანა. როდესაც მათ განიზრახეს მისგა, მას (პეტრეს) ეჩვენა ანგელოზი და უთხრა: აჰა, მოდიან ისინი, რათა შენ წაგიყვანონ საკურთხებლად. მაგრამ აღქვი, გაიქციე! და ასე რომ გაიპარა, მან თავი შეინახა (52) ზღმიწევნით. ხოლო ახლა რომ მაიუმის მახლობლად ცხოვრობდა, იმ ადგილის ეპისკოპოზი იყო მაშინ პაქლე, იუვენალის ძმისშვილი. ხოლო პავლემ ცხონებულ პეტრეს მისი იქ უოუნის დასაწყისში, როდესაც მან სთხოვა ნუ მაკურთხებო, აცნობა მას პასუხი და შეპირდა შეგისრულებო. მიუხედავად ამისა, როდესაც სახელგანთქმული გამარჯვების მომხვეჭი მოწამის ბექტორის¹ მოსაკონარი დღე იყო და ამ დღეს მრავალი ეპისკოპოზის სინოდი შედგა, მან (პავლემ) საიდუმლოდ გაიხმო ერთი ამ ეპისკოპოზთაგანი და დაიფოლია, რომ ეკურთხებინა (პეტრე). მან დამხმარედ აიყვანა ცხონებული ირენიონი, კრების ის თავმჯდომარე, რომელსაც ამ წმინდანებთან ურთიერთობა ჰქონდა და მათი მეზობელი და პატივსაცემი კაცი იყო, ერთბაშად თავს დაესხა მისი მეშვეობით ორივეს მოულოდნელად და აკურთხა ისინი დიდის ძალდატანებით და წინააღმდეგობის გაწევით (მათი მხრით) მღვდლებად. მაშინ შეიციო პეტრემ, რამდენადაც მოიგონა, წმინდა ზენონის წინასწარგამჭვრეტი ცოდნა და წინასწარმეტყველური ნიჭი.

¹ ამ სახელის მქონე ერთ აფრიკელ მოწამეს იხსენიებს ქიერონიმე.

მაგრამ მის შემდეგაც კი, რაც მან ხელთდასხმა მიიღო, შვიდი წლის განმავლობაში¹ ჯიუტობდა და მღვდელმსახურებას არ ასრულებდა (ე. ი. არ წირავდა), სანამ ეპისკოპოსის პატივიც არ მიიღო ქალკედონში მომხდარ ღალატისა და განდგომის ხანაში. რამეთუ როდესაც ყველგან გამოცხადდა ყველა ამ განმდგარ ეპისკოპოზთა წერილობითი უარყოფა, ლეონის უღვთო წერილის მოწონება და ნესტორის სამარცხვინო მოძღვრების განახლება—რომ დიოსკურე, ეგვიპტის ეპისკოპოზთა მეთაური და ჰეშმარიტებისათვის მებრძოლი და ღვთის მოშიშობისათვის მოდავე, გაძევებული იყო, ფინაიდან მან არ ინდომა უღვთოებას დასთანხმებოდა, თეოდორიტი და იბასი² კი, რომელთა გაკიცხვა (αχθαρῆσθαι) უკვე ამ [ეპისკოპოზების] მიერ მოხდა³ და რომლებიც ანათემას იქმნენ მიცემული, რადგან მათ დაუმტკიცდათ მისი [ნესტორის] უღვთოება, კვლავ იქმნენ მიღებული ყოველგვარი მსჯავრის და სამართლის გარეშე, და რომ (53) ფლავიანე, რომელიც კონსტანტინოპოლის ეპისკოპოზად იყო და რომლის გაკიცხვა იმავე საფუძველზე მოხდა, მისი გარდაცვალების შემდეგ ისევ [კონსტანტინოპოლში] იქმნა უკან მოტანილი, იუვენალი კი, რომელსაც იერუსალიმის მთავარი მღვდელი⁴ ეწოდებოდა, მის შემდეგ რაც იგი დაეთანხმა კანონის გადალახვას და მას ხელი მოაწერა და ამჯობინა მოლაღატე იუდას ხვედრი, დიდის ზვიმით უკან დაბრუნდაო, თუმცა თავისი გამგზავრების წინ კრებაზე უარყო ეგრეთ წოდებული ლეონის τῆμα-ი, სასაცილოდ აიგლო მისი უღვთოება და ყველა პალესტინელ სამღვდლო პირებსა და მონაზონებს დაუმოწმა, რომ მისი აზრების შინაარსი ებრაულია და სიმონ მოგვის აზრების ღირსეული (მომხრე), და რომ ის, ვინც მას ეთანხმება, ღირსია შერყენებული იყოსო—როდესაც ეს ცნობილი გახდა პალესტინაში სამღვდლო პირებისათვის და წმინდა მონაზონებისათვის, ისინი, ღვთაებრივი აღზნებით ხელმძღვანებულნი, მანამდე⁵ გამოვიდნენ ქუჩებში, რათა იმ იუვენალისთვის წინააღმდეგობა გაეწიათ, და დაჭინებით სთხოვდნენ მას, გაიხსენე შენი სიტყვები, განიშორე უღვთოება და იბრძოლე ჰეშმარიტებისათვისო.

ხოლო როდესაც მან არ დაუთმო, ისინი შეიკრიბნენ მაშინვე წმინდა ქალაქში, ჰყავდათ რა თავიანთ წრეში უფალი იესო ქრისტე, რომე-

¹ ამის მიხედვით ის მღვდლად ეკურთხა 445 წელს.

² Jhiba=მოცემული.

³ ეფესოს კრებაზე 449 წელს.

⁴ არქიელი (?)—ხ. ყ.

⁵ ე. ი. სანამ ეპისკოპოზი შემოვიდოდა ქალაქში.

ლიც თუმცა უარყვეს უღვთოებმა, მაგრამ მაინც ეხმარება თავის ჰუმ-
მარიტებას და თავის მართლმორწმუნე ეკლესიას, რომელიც მან იხსნა
საკუთარი სისხლით. და მის მწყალობლობით ჩაგონებულნი და მგზნე-
ბარე მართლმადიდებელ ეპისკოპოზთა, ისევე როგორც წმინდა რომა-
ნოზის, მონაზონთა აბატის მონაწილეობით, გამოარჩიეს ცხოვებულნი
თეოდოსი წმინდა წყებიდან (ე. ი. მონაზონთა რიცხვიდან), კაცი,
რომელიც ყმაწვილობიდანვე ეტრფოდა მონაზვნურ ცხოვრებას და
აღჭურვილი იყო უფლისმომშობის ყველა ნიჭით და თვით უღვთო
სინოღზე გამოირჩეოდა მრავალი ბრძოლით (ἐπιθεΐξασα ἀγώνας)
მართლმადიდებელი სარწმუნოებისათვის, და იგი დააყენეს წმინდა
ქალაქ იერუსალიმის მთავარმღვდლად და მწყემსად¹. (54) როდესაც
ამან ღვთისაგან მიიღო მღვდლობა, მგზნებარე წარმართა ყოველ-
გვარი ზრუნვა და ყოველგვარი სიბეჯითე იმისკენ, რომ მის ქვემდ-
ბარე ეკლესიებში სუფთად დაეცვა სამოციქულო რწმენა. მან გამო-
არჩია წმინდა მონაზონებისა და ჯვარისმტვირთველთა წყებიდან წმინდა
კაცები, რომელთაც განსაკუთრებით ყველაფერ იმაში, რაც ეხება სახა-
რებულ ქცევასა² და რწმენას, უმწიკვლობის საბუთი აჩვენეს, და მან
ესენი აკურთხა ეპისკოპოზებად და აღმსარებლებად (ἡμάρτυρας, ἑπίσκο-
ποι), ყოველ ქალაქს უგზავნიდა ის იმას, რომელიც მას შეეფერებოდა,
მის შემდგ რაც ყოველი ქალაქის ხალხი დადგენილებას (ἑπιφύλαξ)
გამოიტანდა და მას აირჩევდა. ამიტომ მათ ლეზულობდნენ სიხარუ-
ლით და ზეიმით. რამეთუ, როდესაც ის კურთხევას დაასრულებდა,
პატრიარქი ხმამაღლა იტყოდა და უდასტურებდა იმათ, ვინც ხელთ-
დასხმულნი იყვნენ: „გაკურთხებ თქვენ მართლმადიდებელი რწმენის
მორწმუნებად და მქალაგებლებად“. რამეთუ დრო ისეთი იყო, რომ ასეთ
ეპისკოპოზებს საჭიროებდა!

მაშინ ღაზაში შემავალი მაიუმის (Μαΐουμας Γάγγης) მცხოვ-
რებნი, რომელნიც ღვთაებრივი ძალის მიერ იყვნენ წაქეზებული და
რომელთაც კარგა ხანია იცოდნენ ცხოვებული პეტრეს შესახებ, რომ
ის მათთან ცხოვრობდა და საუცხოობის ყოველგვარი ნიშანი აჩვენა, —
აი ეს მცხოვრებნი, მთელი ხალხი გაემართა მაშინვე იქითკენ, სადაც
ის (პეტრე) მშვიდად ცხოვრობდა, და ძალით მოიყვანეს, თუმცა ის
ძალიან ეწინააღმდეგებოდა მათ, კარებს უკეტავდა და ურდულს ადებდა,
როდესაც ხელავდა, რომ ისინი მოსულიყვნენ მასთან როგორც უაჩალთა
ურდოები. მაგრამ ხალხმა ძალით [და ამავე დროს] სიყვარულით

¹ ზაქარიას მიხედვით იუვენალი კეისართან დაბრუნდა და ჯარის მუშევრობით
იქმნა თავის ტახტზე აღდგენილი.

² ეესევი h. e. VII, 32: πολιτεία εὐαγγελική.

წაიყვანა ის და დასვა ტახტრევანზე და ისე წაიღო. და წარჩინებული უმაღლესი მოქალაქეების დიდმა სიმრავლემ, სამღვდლოებამ და დიდძალმა ხალხმა, რომელიც მათ კბაძავდა და მიეკედლა, წაიყვანეს ის წმინდა ქალაქში, რათა მათ იქ სამღვდლოების მთავარქურუმებისგან მიეღოთ თავიანთი მწყემსი და ეპისკოპოზი. გზად რომ მიდიოდნენ და უკვე საღამო ახლოვდებოდა, მიაღვნენ ისინი სოფელს, სახელად სოქა¹. თვითონ ისინი გაჩერდნენ იქვე ახლოს (55) მდებარე სასტუმროში

(*παυθιαειον, قنات*), წმინდანი კი იმათთან ერთად, ვინც მას საუარაულოდ ჰყავდნენ მიყენებული, მიიყვანეს თვითონ სოფლის ერთ სახლში, რომელიც მაღლა მდებარეობდა. შუალამე რომ იყო, და მას მისი ფიქრები ტანჯავდნენ და აწუხებდნენ, ვინაიდან, როგორც მე წინათაც ვთქვი, ის ყოველთვის გაურბოდა (ზედმეტ) დატვირთვას² და მღვდლობის პატივისათვის თავის თავს უღირსად თვლიდა, გადაწყვიტა, რომ უკიდურეს შემთხვევაში უფრო მისაღები იყო მისთვის სიკვდილი, ვიდრე ასეთი ტვირთი ეკისრა. და ერთ უქამო ღამის საათში (σφα ἄσπιδος = ἄσπιδος), როდესაც ყველა ღრმა ძილში იყო, რადგან დამქანცველი მგზავრობის გამო დაღლილი იყვნენ, სთხოვა მან თავის ყარაულემს ნებართვა, სხეულის საჭიროების დასაკმაყოფილებლად წასულიყო სახურავის ქვეშ ბანის წინ მდებარე ადგილას. და როდესაც მათ ნება დართეს და ის მარტო გავიდა, დააპირა სასწრაფოდ გადავარდნილიყო ამ მაღლობიდან ქვეშ მდებარე კლდიან ადგილზე, იმ ვარაუდით, რომ ორში ერთი მოხდებოდა: ან ის, რომ სრულიად დაიძვრენდა თავს, ან ის, რომ, თუ დასახიჩრდებოდა და ამის გამო უვარგისი გახდებოდა, თავის მეთაურთა ძალაუფლებისაგან განთავისუფლდებოდა. მაგრამ ის რომ ამ განზრახვის შესრულებას აპირებდა, მოესმა მას ხმა, რომელმაც უთხრა: „პეტრე, პეტრე, თუ შენ ამას იქმ, ჩემთან აღარავითარი მონაწილეობა არ გექნება“; ასე დაუბრკოლდა მას თავისი განზრახვა, და ის იერუსალიმში მიიყვანეს. და იქ დიდი აურზაური ატეხა მან, თავის თავს ბრალდებებს უყენებდა, ძალიან ბევრი საბუთები მოჰყავდა იმის დასამტკიცებლად, რომ ის მღვდლობისათვის უღირსია და მოწმედ მოჰყავდა ის, ვისაც მისი კურთხევა ჰქონდა განზრახული³.

¹ ალბათ Socho, რომელიც მდებარეობდა ელვეთერუპოლისსა და იერუსალიმს შუა.

² დავალებებით, რომლებიც მას მჭვრეტელობითი ცხოვრებისაგან აშორებდნენ.

³ ზაქარიას მიხედვით (III, 4) პეტრეს უთქვამს—ერეტიკოსი ვარო. როდესაც თეოდოსიმ ეს არ თვებულა, მან თქვა: ერეტიკოსი, მართალია, არა ვარ, მაგრამ

ხოლო თუმცა ის თვით ღვთაებრივი წყალობის განკარგულებით ჩადგა (56) [საეპისკოპოზო თანამდებობაზე] და ხელთდასხმაც მიიღო, მაგრამ მაინც არ უნდოდა წირვის დაყენება, არამედ ჩაიკეტა მღვდლის ოთახში და, თუმცა ყველანი და თვით პატრიარქიც მას ემუდარებოდნენ და განუწუვეტლივ თხოვდნენ, მანამდე არ იკისრა წირვის დაყენება, სანამ მას კვლავ ღვთაებრივი ხმა არ დაემუქრა და არ უბრძანა.

და, როდესაც ღვთისმსახურების კრება იყო ეგრეთწოდებულ სილოაჰ-ის ეკლესიაში, ის გამოვიდა სასწრაფოდ თავისი ნებით [თავის სამალავიდან], იმ დროს როდესაც ყველას უკვირდა, გაოცებული იყვნენ. და ისინი შეიკრიბნენ არქიეპისკოპოზთან და დანარჩენ ეპისკოპოზებთან ერთად, ყველანი სიხარულით, ზემოთ და განცვიფრებით მიეგებნენ მას და აღიღეს ღმერთი. რამეთუ ისინი დიდად იყვნენ ჩაფიქრებული და საგონებელში ჩავარდნილი, ვაი თუ მისმა უარის იქმამ ბევრს მისცეს საბაბი გაჯავრებისათვისო:

ხოლო როდესაც ის მაიუმის წმინდა ეკლესიაში ჩავიდა, ყველას იანხლებით, ავიდა და დაჯდა ტახტზე აბ-ის (აგვისტოს) თვის მეშვიდე დღეს; ეს იყო ყველა მათთვის დიდი, წმინდა და ზეციური დღესასწაული და სიცოცხლე სულებისთვის. და ხალხი რომ აწყდებოდა და იითოეული ნატრულობდა მის წმინდა ხელებიდან ზიარებოდა [წმინდა ერობის] მაცხოვრებელ საიდუმლოს, კვლავ დაბრკოლება შეხვდა დიდ სორცხობის გამო, თვითონ შეეწირა თუ არა (მსხვერპლი)¹, არამედ უნდოდა ხუცებისათვის² და დანარჩენი სამღვდლო პირებისათვის ნება სეცა წმინდა მღვდელმსახურება შეესრულებინათ, თვითონ კი მანამდე არ მოინდომა დამდგარიყო საკურთხევის წინ და ზიარება განეხორციელებინა, სანამ ხალხი უკმაყოფილო არ გახდა და არ აღივზნა, და რადგან ეგონა, რომ ის გაქცევაზე ფიქრობდა, მივარდა და დაემუქრა, რომ მასაც და ეკლესიასაც გადასწავდა, თუ ის მათ წირვას არ დაუყენებდა, და, ამრიგად, ის იძულებული იყო წმინდა საკურთხევის წინ წამდგარიყო...

მაშინ ცხონებული პეტრე გახდა ყველა მართლმადიდებელთა ბურჯი და ნუგეში: ის ეგვიპტეში (59) დაეხეტებოდა და ღვთის სურვილით ალექსანდრიელთა ქალაქში მივიდა და იქ დაიმალა, იმ მოჯანუე პრო-

ცოდვილი კი ვარო. მაგრამ თეოდოსიმ, რომელიც ამ კაცს იცნობდა, იგი აკურთხა მღვდლად ლაზის მცხოვრებთათვის.

¹ ე. ი. ეწირა (?)

² და არა „ეპისკოპოზებისთვის“, როგორც ეს შეცდომით სწერია.

ტერიუსის დღეებში. და როდესაც ვერც ერთი იმათგანი, რომელნიც ჭეშმარიტების მტკიცე დამცველნი იყვნენ, ვერ ბედავდა გამოჩენას, ვერც სამღვდლო პირი და ვერც მონაზონი, ის (ე. ი. პეტრე), რომელიც იმალებოდა და ღვთისმსახურებას ასრულებდა და ყველას, ვინც ამას მოისურვებდა, გამოსაკვებად ფულს აძლევდა, ნებას არ აძლევდა, რომ სულით დაცემულიყვნენ, არც რამე დაეკლოთ მგზნებარებისათვის და რწმენისათვის.

ხოლო თვითონ ღირსი გახდა შემდეგი სახის საზარელი მოჩვენება (θραυμα τίσυβε) ენახა: როდესაც ქალაქში იმ ადგილას, რომელსაც „თეატრონი“¹ ჰქვია, მთელი ხალხი სანახაობას უყურებდა, მორწმუნე ხალხმა, აღგზნებისაგან აღტაცებულმა და ღვთაებრივი ძალის მიერ წაქეზებულმა, უცბად დაიწყო უვირილო: „ღიოსკურე ქალაქში! მართლმადიდებელ ქალაქში! აღმსარებელი თავის ტახტზე (დაჯდეს)! პროტერიუსის ნეშტი დაიწვას! გააძევე იუდა, გარეთ გაათრე იუდა“!. უთვალავი სხვა წამოძახილებიც გადმონათხიეს, რომ ღიოსკურე, ღვთისმოშიშობის მებაირალტრე, უსამართლო გაძევებიდან უნდა დაბრუნდეს და თავისი ტახტი დაიკავოს, რათა უაჩალი მგელი და ღვთისმებრძოლი, ახალი კაიაფა, ჩამოგდებულ იქნეს და სრულიად გაძევებულ იქნეს წმინდა ეკლესიებიდან.

მაგრამ მმართველებმა იზრუნეს იმაზე, რომ მაშინდელ ხელისუფალთათვის ესამოვნებინათ და ეძებდნენ თავის სარგებლობას, მოიყვანეს დიდი რაოდენობა შეიარაღებული ჯარისკაცებისა და ალყა შემოარტყეს თეატრს; (60) ისინი დაემუქრნენ ქლეტითა და სიკვდილით და ხალხი იძულებული იყო ისე აჩქარებულიყო, რომ გარეთ რომ გარბოდნენ და თეატრის ვიწრო შესასვლელებში ერთმანეთს ჭყლეტდნენ, ამ დროს ბევრი დაიხოცა. თუმცა, როგორც ვთქვი, პეტრე იმალებოდა, მაგრამ სწორედ მაშინ განახორციელა ცხონებულმა წმინდა მისტერიები. და აღტყინების (ექსტაზის) დროს მან იხილა, რომ მრავალი სულიანგელოზთა მიერ მიიტანებოდა და ზეცისაკენ აღიწეოდა, ხოლო როდესაც ხალხი ქალაქიდან მოვიდა და მოიტანეს ამბავი იქ მომხდარი ამბის შესახებ, გამოირკვა, რომ იმათი რიცხვი, ვინც იმ ჭყლეტასა და მიწოლ-მოწოლაში მოკვდა, უდრიდა იმ სულების რიცხვს, რომლებიც ცხონებულმა დაითვალა იმ მოჩვენების დროს. იმ უაჩალის მსგავსად, რომელიც ნეტარად იქმნა შეფასებული², დაწესა ამათაც იმავე

¹ აშიაზე სწერია: المقام

² ლუკა 23, 40—43; ლუკასთან მოთხრობილი ამბის მიხედვით უნდა უოფიოდ იყო: „რომელსაც შეინება ცხონება“.

დროს ისეთივე გვირგვინები ერთ საათში რწმენის აღიარების წყალობით, რამეთუ ასეთი ჯილდო ისეთებზე ვრცელდება, რომლებიც მართლმადიდებელი სარწმუნოებისათვის იბრძვიან...

იმ ხანებში ცხოვრობდა აგრეთვე ნეტარი ესააია ევფიმქელი, ის დიდი ასკეტი და წინასწარმეტყველი, რომელსაც უოველი კაცი მეორე ესაიას ეძახდა, მით უფრო რომ ის შვილობით ფლობდა იმ დიდი წინასწარმეტყველის ცნობილ სიკეთეს, სიბრძნესა და ძალას ამ მხარეში (აბაჰი), იმ სოფელში, რომელსაც (97) ბეთ დაღთა¹ ერქვა, ოთხი მილიონ მოშორებით მამა პეტრესაგან, რომლის სახარებრივ მოქცევას და ნიჭთა სიმდიდრეს, რომლებიც მას ახასიათებდა მისი ახალგაზრდობიდან ვიდრე ღრმა მოხუცებულობამდე, ჩვენი სუსტი ძალღონე ვერ შესწვდება აღსაწერად. რამეთუ ამას დასჭირდება მრავალი წიგნი, როგორც ამაში დარწმუნებული არიან ისინი, რომელთაც გაიცნეს მისი ნიჭი გამოცდილებით, და როგორც მის შესახებ მოწმობენ ნარკვევები და მოთხრობები². რამეთუ ის თრეუნავდა მომთმენობით თავის ხეულის აგრეთვე იმ ზომამდე, რომ მისი სხეული როგორც ქვა ისეთი გახდა, ზოლო ეღუნდა და ღვიძლი ერთმანეთს შეზრდოდნენ და ერთად ფიდნენ. თავის მოხუცებულობაში კი ის მარტო (მარტი) სჭამდა: დღეში საჭმლის მხოლოდ მცირეოდენ რაოდენობას ღებულობდა. მაგრამ ამასაც ის მუქთად კი არ ღებულობდა, არამედ მხოლოდ იმნაირად, რომ წინასწარ სამ-ადლიან ბაღეს, საკუთარი ხელით ნამუშევარს, საფასურად აძლევდა. მაგრამ როდესაც ის თავის მონასტერში³ ჩაიკეტა, იმათ, რომელნიც მასთან მოდიოდნენ, თავისი თანამესენაკის (მანუაქა), მამა პეტრეს მეშვეობით, ხუცესის, იმ კაცის, რომელიც ფლობდა მისვე მსგავსად სიკეთეს, სიწილეს, სიწრფელეს და ძალას, აძლევდა რჩევას, მაგრამ ღმერთი იყო, რომ ამ ორი მნათობის, მე ვგულისხმობ მამა პეტრეს, ეპისკოპოსს, და მამა ესაიას, ამ მეზობლობას თავისი ხელმძღვანელობით წარმართავდა, რათა ვინც ერთ თან მივიდოდა რჩევა-დახმარების გულისთვის, ახლობლობის გამო მეორესთანაც შესძლებდა დახმარების მიღებას, რათა, ამნაირად, მათი შეხედულების მიხედვით დამოძღვრილნი და განმტკიცებულნი თავიანთ სახლებში დაბრუნებულიყვნენ...

(125) ჩვენ მთელი დღე ვმარხულობდით და საღამომდე მძიმე გლოვაში, მწუხარებაში და ვნებაში ვიყავით; ნეტარი (პეტრე) კი

¹ აკარიბჭვა.

² ერთი ასეთი „მოთხრობა“, სახელობრ ზაქარიასი, მოიპოვება სირიულ თარგმანში, ბერლინის ხელნაწერში, საიდანაც ამოღებულია პეტრეს ბიოგრაფია.

³ თავის დასახვეწებელ სახლში *ἡσυχαστήριον* (სოხასტერონი? — ნ. უ.).

თავისი აღსასრულისათვის [ბოლოსათვის] ეშინებოდა და ჩვენს უფალს ესაუბრებოდა. ...ხოლო როდესაც საღამო დადგა, როგორც მამა გრიგოლმა ისე სხვა მოხუცებმა მოითხოვეს და ჩვენ მოუსხელით მაგიდას, რათა პური გვეჭამა. შუა-ჭამაში რომ ვიყავით, ეფროსიოსმა, პატივსაცემმა და ყველასათვის საუფარელმა მონაზონმა, რომელიც წმინდა (პეტრეს) უწოდია, დაიყვირა: „მამა გვეთხოვება! მოდი, დაალოცვინეთ თავები!“ მაშინ ყველანი ავიშალენით სუფრიდან და ცრემლებით, ოხვრითა და ვალებით გავეშურეთ პეტრეს სარეცელისკენ. ჩვენ არ ვფიქრობდით შეგვეწუხებინა ნეტარი, რომელიც უკანასკნელ წითუბს-ღათვლიდა, მაგრამ ზემოხსენებულმა ეფროსიოსმა წმინდა პეტრეს მარჯვენა ხელი ასწია და ყველას გაუწოდა: აკოცეთ და დაალოცვინეთ თავებიო. ნეტარმა მრავალს უჩვენა იმ საათში საგრძნობი საბუთი იმისა, რომ ისინი უყვარდა და ენობოდა მათ. ხოლო როდესაც ნეტარმა დიდის ხალისით და სიმშვიდით მიაბარა თავისი სული ღმერთს, რომელიც მაშინაც მის ახლოს იყო და იგი მიიქვა, მამა გრიგოლს, ხუცესს, წილი ხვდა თავისი ხელებით დაეხუჭა მისთვის თვალები. უკვე გვიანი საღამო იყო და პარასკევი¹ იწურებოდა. შემდეგ ჩვენ განვბანეთ წმინდა სხეული, შევმოსეთ კუთვნილებისაებრ წმინდა სამოსელი, რომელიც ეცვა მას ხოლმე (126) წმინდა მისტიერიების შესრულების დროს, და დაფასვენეთ სათნო რიდით და თაყვანისცემით.

¹ „ცხოვრების“ ბოლოს (Baabc, გვ. 132) პეტრეს გარდაცვალების თარიღი სხვანაირად არის: ფარდაიცვალა ჩვენი მამა და ეპისკოპოსი ნეტარი პეტრე პირველ კანონის (ღვემბარის) პირველ დღეს, როდესაც კვირა თენდებოდა.

იოანე რუფუსის „პლეროფორიები“

თვით თხზულება („პლეროფორიები“) შეიცავს ზოგიერთ ავტობიოგრაფიულ ცნობას ავტორის შესახებ. მისი სახელია იოანე, არის არაბი სამხრეთ პალესტინიდან (ასკალონიდან); სწივლობდა ბეი-რუთში სამართლის მეცნიერებას; მას ეწოდებოდა ბეით-რუფინი (ან მარტივად რუფინი). ის ანტიოქიის მღვდლად აქურთხა პატრიარქმა პეტრე-ფულონმა, რომლის სინკლოსადაც იყო. პატრიარქ პეტრეს გადაყენების შემდეგ ის დაბრუნდა პალესტინაში, სადაც გაიცნო მეუღაბნოე ესაია და პეტრე იბერი, მაიუმის მონოფიზიტებისკოპოზი. სევეროსის „ცხოვრებაში“ მას ეწოდება ხან იოანე რუფუსი, ხან იოანე ანტიოქიელი. 485 წელს ის არის იერუსალიმში. ამ დროიდან მოკიდებული იოანე ახლო ურთიერთობაშია პეტრე იბერთან, რომლის გარდაცვალების შემდეგ (1 დეკ. 488 წ.) მაიუმის ეპისკოპოსად დაინიშნა პეტრეს ადგილას.

„პლეროფორიები“ დაწერა იოანე რუფუსმა 512—518 წლებში. ამ შრომით ავტორი მიზნად ისახავს ქალკედონის კრების დადგენილებების განქიჭებას. მას მოჰყავს მთელი რიგი სასწაულები და წინასწარმეტყველებანი და სურს უჩვენოს, რომ ეს კრება მხოლოდ ნესტორიანთა გამართლებას ცდილობდა, იმ ნესტორიანთა; რომელთა მოძღვრებაც დაგმობილ იქმნა ეფესოს პირველ კრებაზე (431 წელს). უმეტესი ნაწილი ამ ნაშრომში („პლეროფორიებში“) გადმოცემული ამბებისა მომდინარეობს პეტრე იბერის წაიდან.

ქალკედონის კრებამ გამოიწვია დიდი მითქმა-მოთქმა, რაც ასახა იოანე რუფუსმა თავის შრომაში, რომელიც ბერძნულად დასწერა 512 წლის შემდეგ. იმავე VI საუკუნეში ეს შრომა გადათარგმნილ იქმნა სირიულად.

*

ქვემოთ ვებუცხავთ ნაწყვეტებს „პლეროფორიებიდან“ F. Nau-ს გამოცემის მიხედვით. ამ გამოცემის სრული სათაურია:

Jean Rufus, évêque de Maiouma. Plérophories, c'est à dire témoignages et révélations (contre le Concile de Chalcedoine). Version syriaque et traduction française, éditées par F. Nau (Patrologia orientalis, tome VIII, fascicule 1). Paris 1911.

დამატება მეორა

პლეროფორიების მიხედვით

ესე იგი: ჩვენებანი და ზეშთავონებანი, რომლებიც ღმერთმა გაუკეთა წმინდანებს ორი ბუნების მწვალებლობაზე და იმ ზოროტმოქმედებაზე, რომელსაც ადგილი ჰქონდა ქალკედონში; ამათ (ე. ი. ჩვენებებსა და ზეშთავონებებს) თავი მოუყარა წმინდა პეტრე იბერის ერთ-ერთმა მოწაფემ, სახელდობრ მღვდელმა იოანე ბეიტ-რუფინმა, ანტიოქიელმა, ლაზას მაიუმის ეპისკოპოსმა¹.

თავი I. ჩენი მამა და ეპისკოპოსი, პატრიარქული ამა პეტრე იბერი გვითხრობდა², რომ, როდესაც ის ჯერ კიდევ კონსტანტინოპოლში იყო, სანამ ამ ქვეყანას ზურგს შეაქცევდა (ე. ი. პერად აღკვეცამდე), როდესაც ნესტორიოსი ჯერ კიდევ ცოცხალი იყო და ეპისკოპოზად იჯდა—ათავებდა რა მოსახსენებელს 40 წმინდა მოწამის მარიაშის სახელობის ეკლესიაში (წირვის დროს), წარსდგა ხალხის წინაშე, ჩემი თანადასწრებით, რათა განემარტა საღმრთო წერილიო.

თავი II. ამ მამამ (ე. ი. პეტრემ) გვიამბო აგრეთვე ნეტარი პელაგოსის ედესელის შესახებ, რომ ის ეწეოდა სრულყოფილ ცხოვ-

¹ მიქელ სირიელი (éd. Chabot, t. II, fasc. 1, Paris 1901) აღნიშნავს: «შემდეგ ჩვენ ვწერთ პლეროფორიებს, ე. ი. ჰუმარიტ ჩვენებებს, რომლებიც დაწერილია სრულის ზედმიწევნით და შეკრებილია სანდო წიგნების მიხედვით წმინდა ეპისკოპოსის მარ-პეტრე იბერის მოწაფის მარ-იოანეს მიერ; ისინი ნათლად გვიჩვენებენ, სულიწმინდის ზეშთავონებით, რომ ქალკედონის უწმინდურ კრებას ადგილი ჰქონდა სიმართლის შერისხვისა და ღმერთის დაეწევის პირობებში».

² „D უმატებს ამ ამბავს სოკრატეს [ახისტორიისა] შესატყვისი თავის შემდეგ. ის იწუებს ამით: შესახებ იმ ჰომილიისა, რომელიც ნესტორიოსმა წარმოსთქვა კონსტანტინოპოლის ეკლესიაში, წმინდა პეტრე იბერი, რომელიც ამ საქმის მოწმე უოფილა, როგორც მან ეს ჩვენს წინაშე განაცხადა, ამბობს: — ეს პეტრე იბერი იყო იბერთა მეფის შვილი. თეოდოსიმ, რომაელთა მეფემ, იგი მძევლად (მაჟდან) მიიღო იმის უზრუნველსაყოფად, რომ მისი მამა მის წინააღმდეგ არაფერს განზრახავდა. იმპერატორმა თეოდოსიმ შვილივით აღზარდა იგი, პულხერიაშაც, იმპერატორის დამ. როდესაც ის დაეკაცადა, მონაზონის ცხოვრება შეიფარა და დასტოვა სასულიერო კარი. ბოლოს, ის გახდა აპამეის (იკლესიის) მამის) ეპისკოპოსი.—და აი, მან განაცხადა და თქვა...“.

რებას. ის იყო მონაზონი და წინასწარმეტყველი. მან რომ შეიტყო იბასის, ედესელი ეპისკოპოსის, მკრეხელობათა შესახებ და რომ ის მას საჯაროდ განაქიქებდა, მან მწვავედ განიცადა ეს. როგორც დევნილი, ის მივიდა პალესტინის ერთ ადგილას და იქ ცხოვრობდა მშვიდად იუვენალის სიცოცხლეში, (ქალკედონის) კრების და სარწმუნოების შერყენის წინ. ამნაირად მოხედა მას წყალობამ. ის წინასწარმეტყველების ალტყინებით იყო სავსე და ხშირად ეწვეოდა ხოლმე ჩვენებები. ძალიან ხშირად ნახულობდა ამბა პეტრეს, რომელიც მაშინ მშვიდად იყო ლაზას მაიუმის ლავრაში; მართლაც, (ეს წმინდანები) ძალიან იყვნენ ერთი-მეორესთან დაახლოებული; ერთ-ერთი ასეთი შეხვედრის დროს, როდესაც პელაგიოსი სეირნობდა (ჩვენს) მამასთან ლავრის ქვიშიან მიდამოებში და მასთან საუბარი ჰქონდა იმ შეხედულებებზე და სრულყოფაზე, რომლებიც ღმერთში არის, მან თქვა, შვიდი წლით ადრე *[(ქალკედონის) კრებამდე (თანობი)]*¹, რომ ის (ექსტაზში) ჩავარდა და რომ მან იხილა სარწმუნოების ის შერყენა, რომელსაც ადგილი უნდა ჰქონოდა ქალკედონში ეპისკოპოსების მხრით; მან კიდევაც ახსენა სახელი უღვთო იმპერატორისა მარკიანესი.

თავი 5. იგი (ქელაგიოსი), მოჩვენებაში რომ იხილა მან, თუ რა უნდა მომხდარიყო, ეუბნებოდა (ჩვენს) წმინდა მამას და ნეტარ იოანე ევენუსს²: «ჩაუკვირდით, შვილებო, საღმრთო წერილს და როდესაც ქრისტე მოგანდობთ თავის ეკლესიებს, ილოცეთ ჩემთვის». (ამგვარად) მან უწინასწარმეტყველა მათ ხელთდასხმა, რომელიც მათ უნდა მიეღოთ. ამიტომაც, როდესაც ნეტარი ამბა პეტრე გაკვირვებული იყო და ის სრულებით არ თვლიდა სასიამოვნოდ იმას, რაც ახლახან იყო ნათქვამი, ვინაიდან იგი ხელთდასხმის გაგონებასაც კი გაურბოდა, მან სრულიად განრისხებულმა უთხრა მოხუცს: «არ გესმის, რასაც ამბობ, მოხუცო!». მაგრამ პელაგიოსმა სრულიად მშვიდად უპასუხა: «მე ვიცი, რასაც ვამბობ, და ის, ვისაც სურს ამის გამო შეწუხდეს, შეწუხდეს!».

თავი 18. ამ დროს მოხდა მეორე სასწაული, დაახლოებით იმავე სახისა, როგორც გვიამბო ჩვენმა მამამ პეტრე მ, მაშინ როდესაც ის

¹ ე. ი. 444 წელს. ამის მიხედვით, ამ ხანებში პეტრე უკვე მაიუმში უნდა უოფილიყო. მაშინ ის 36 წლისა იყო.

² Nau შენიშნავს რააბეს გამოცემაზე დაურღნობით: «ეს იოანე იყო ლაოდ-იკიიდან და ახლდა პეტრეს, თავის ნითლულს, როდესაც ის კონსტანტინოპოლიდან იერუსალიმში გაიქცა». როგორც ცნობილია, 1912 წელს საბოლოოდ გაირკვა, რომ პეტრე იბერის „ცხოვრებაში“ (Raabe) სწერია არა „ლაოდიკიიდან“, არამედ „ლაზიკიდან“. იხ. „ქართლის ცხოვრება“ I (1955), გვ. 033 — ხ. ე.

ჯერ კიდევ იერუსალიმში ცხოვრობდა. მან თვითონ ნახა ის, რაც მოხდა. ის გვიამბობდა შემდეგ: ეგრეთწოდებულ «ცხოვართა საბანელის»¹ ეკლესიაში, სადაც უფალმა განკურნა დამბლა-დაცემული, ახალგაზრდა მეწიგნე (ἀναγυῶνταιης), ერთი იმათგანი, რომლებიც იქ მსახურობდნენ, რომელიც ასრულებდა თავის (საყარაულო) მორიგეობას, დილით ადრე დამდგარიყო ამ წმინდა ადგილას, — და ნათლად უხილავს იესო, ჩვენი უფალი და ჩვენი ღმერთი, რომელიც იქ შესულიყო დიდებულად და წმინდანებით გარშემორტყმული... როდესაც უფალი გაუჩინარდა, (მეწიგნე) იმ დღიდან მოკიდებული გაშეშებულივით იყო და ისეთ მწუხარებაში, რომ ბოლო არ უჩანდა, და განუწყვეტლივ ენითუთქმელ ოხვრაში იყო. როდესაც გათენდა, ამ ეკლესიის მსახურებმა (δυνασται) და მახლობელი ადგილის მცხოვრებლებმა მოირბინეს და ასეთი მწუხარე და მდუღარედ მოტირალი რომ დაინახეს, ჰკითხეს მიზეზი, და მან სრული მინდობით (παθήσεια) უამბო მათ მოჩვენება რომ იხილა... მე თვითონ და ჩემი ძმა იოანე² — მშვიდად განისვენოს მისმა სულმა! — ამ სასწაულის მოწმენი ვიქნებოდით, იქ რომ გაგვევლოო.

თავი 22. მის შემდეგ, რაც მე მართლაც წაფედი ქალაქ ანტიოქიიდან მისი გაძევებისა (ἐξορία) და მწვალებელთა (ἀφραταίσι) გამარჯვების შედეგად, მე მივალწიე იმას, რომ ახლო ურთიერთობაში მოვხვდი პალესტინის წმინდა მამებთან, განსაკუთრებით კი ჩემი მამისა, ჩემი იმ მეთაურის, რომელიც უცხოელებს ღებულობდა, სახელდობრ ამბა პეტრე იბერის და დიდი ასკეტის ამბა ესაიას წრეში...

დაუყოვნებლივ შევატყობინე მე ეს ჩემს, ღმერთის შემდეგ წმინდა მამას და ჩემს მაცხოვარს, ამბა პეტრე იბერს, რომელიც მაშინ იმყოფებოდა ქალაქ ასკალონის მახლობლად მდებარე ადგილებში და მე მუდარით ვთხოვე სასწრაფოდ ეპასუხნა ჩემთვის, თუ როგორ მოვქცეულიყავი. რამდენიმე დღის შემდეგ მე შემდეგი პასუხი (ἀπάντησις) მივიღე (ამას მოსდევს «წერილი წმინდა პეტრე იბერისა»).

თავი 27. ერთი ჯარისკაცი (სახელით) ზენონი, მეთაური (primicerius ἀρχιμυσ) და კიელთა კოჭორტისა, რომელიც ალექსანდრიაში იყო დაბანაკებული, გაგზავნილ იქმნა საწოლოთუხუცესის (cubicularius) კოზმას მიერ პალესტინაში, რათა, მის მოსვლამდე, თვალყური ედევნებინა ამბა პეტრესთვის, ჩვენი ეპისკოპოსისთვის,

¹ იოანე 5,2: «და არს იერუსალიმს ცხოვართა-საბანელსა (ἐν τῇ περιβάσει) მას ტბა, რომელსა ქქან ებრაელებრ ბოთებდა».

² საეჭვო არ არის, რომ აქ ივულისხმება იოანე საჭურისი.

და ამბა ესაიასთვის, საწყალობელი მონაზონისთვის; მას უნდოდა შეერჩია (დრო, *le moment*), რომ წაუყვანა ისინი იმპერატორ ზენონთან¹. მართლაც, მას ნაბრძანები ქონდა ასე მოქცეულიყო.

თავი 42. იუვენალს უნდოდა, ქალკედონის კრებამდე მღვდლად ეპურთხებინა (*ὡς χριστοσύνην*) ნეტარი მამა, როდესაც ის ცხოვრობდა წმინდა ქალაქში, ერთ სენაკში, რომელიც მოთაფსებული იყო პატრიარქ დავითის კოშკის გვერდით; ნეტარმა ეს გაიგო და, ამიტომ, ფრთხილად იყო და არსად გამოდიოდა. ერთ დღეს, როდესაც კრება იყო წმინდა სიონში, (იუვენალმა) გაგზავნა კაცები, რათა ის გამოეყვანათ მისი სენაკიდან, რომელიც მეზობლად მდებარეობდა, და მასთან მოეყვანათ. როდესაც ეს გაგზავნილი კაცები მის სენაკს მიაღწენ, პეტრეს მოესმა ხმა, რომელმაც უთხრა: „ადექი (და) გაიქეცი ამ პატარა კარით, რადგან იუვენალმა კაცები გამოგზავნა შენ წასაყვანად ძალით, (და ამას შერება იმ მიზნით) რომ შენ მღვდლად გაკურთხოს“. ის მაშინვე ადგა... და გაუსხლტა ამ ხალხს².

თავი 49. როდესაც ჩვენმა მამამ დასტოვა მაიუმა, ეპისკოპოზობის მიღების შემდეგ³, და ის ალექსანდრიაში იმყოფებოდა ერთ-ერთი იმ აღამიანთაგანთან შეფარებული, რომელთაც უყვართ უცხონი და წმინდანები, და უმეტესობისათვის უცნობი, ამბა პიოს, მონაზონთა მამას, წინასწარმეტყველსა და კაცს ყველგან ცნობილს, მოესმა ხმა, რომელმაც უთხრა მას: „ადექი და წალი ალექსანდრიაში და, როდესაც მიხვალ პეტრე ეპისკოპოზთან, აღმსარებელთან, რომელიც ღვინლია და იმალება ამ ქალაქში, ანუგეჟე და გაამზნევე, და ერთად იხარეთ“. ამბა პიომ რომ ჰკითხა: „კი, მაგრამ ვინ მაჩვენებს იმ ადგილს, სადაც ის იმყოფება?“ — ხმამ უპასუხა: „გაუდექი გზას და მწვიდალ იარეო“. ღამით ადგა ის და მივიდა ქალაქში; როდესაც ის ქალაქის კარებში შევიდა, მან იხილა ცეცხლის სვეტი, რომელიც მას მიუძლოდა, და ასე იყო არა მარტო საზოგადო ადგილას, არამედ თვით პატრიუმამდე; და ის სვეტი უხელმძღვანელებდა

¹ კეისარი ზენონი, 474—481 წ.წ.

² ეს ეპისკოპოსი პეტრეს ცხოვრებიდან მოთხრობილია „პეტრე იბერის ბიოგრაფიაში“. იხ. ზემოთ გვ. 282.

³ სირიულ ტექსტში, როგორც ჩანს, სწერია „მონახულების შემდეგ“ (*après la visite*). მართებულად შენიშნავს F. Nau, რომ ბერძნულ დედანში უწერებოდა *χριστοσύνη*, რომელსაც ორივე მნიშვნელობა შეიძლება ქონდეს: „მონახულება“ და „ეპისკოპოზობა“. ჩვენ ვაღმოვეცით ეს სიტყვა მეორე მნიშვნელობით („ეპისკოპოზობის [მიღების] შემდეგ“). თუმცა F. Nau-ს ფრანგულ თარგმანში სწერია: *après la visite* („მონახულების შემდეგ“) — ხ. უ.

მას კიბეებზე ასვლის დროს უამრავი ოთახების შუა, სანამ ის არ მიიყვანა იმ ადგილამდე, სადაც იმყოფებოდა წმინდა პეტრე. ამბა პიო ავიდა და კარებზე დააკაკუნა. ნეტარ პეტრეს შეეშინდა გაეღო მისთვის კარი, ვინაიდან არ იცოდა, თუ ვინ იყო ის,—ამიტომ პიოშ უთხრა: „ნუ გეშინია, ამბა პეტრე; მე ვარ საწყალობელი პიო; უფალმა გამომგზავნა შენთან“. ამის შემდეგ პეტრემ გაუღო კარები და შემოუშვა წმინდა პიო; იმათ ერთად ინეტარეს, და ფრთხილად ანუგეშეს ერთმანეთი.

თავი 56. როდესაც განდგომილი (*le renégat*) იუვენალი დაბრუნდა მოძალადეთა კრებიდან¹, პალესტინის წმინდა მართლმადიდებელმა მამებმა და მონაზონებმა ისურვეს გზაზე შეხვედროდნენ მას და რაც შეეძლოთ ეცადათ, რომ მას ეღიარებინა თავისი შეცდომა, გამოსწორებულიყო და შეეჩერებინოს მსოფლიო გახმაურება. იმათ თხოვეს აგრეთვე ამბა პეტრეს, რომელიც მაშინ მშვიდად ცხოვრობდა მაიუმის მონასტერში, მათთან ერთად ისიც წასულიყო შესაბამისად; რადგან ის უარზე იყო იმ საბაბით, რომ მას ჩვეულებად არა აქვს დასტოვოს თავისი საფანე და რომ მას არ სურდა ჰქონოდა ურთიერთობა ერისკაცებთან და, საერთოდ, კარისკაცებთან—მით უმეტეს რომ ეს უკანასკნელები მართლაც მოჰყვებოდნენ იუვენალს და მასთან ერთად მოდიოდნენ, რომ მას დახმარებოდნენ და იგი დაეცვათ—,გამოეცხადა მას ჩვენი მაცხოვარი და უთხრა: „მე დევნილი ვარ, ჩემს სარწმუნოებას ბღალაფენ, შენ კი შენს პატივსა და შენს მოსვენებას ეძიებ“. — ამ გამოცხადებით აღძრული პეტრე ადგა და წავიდა.

იმ დროს როდესაც უველანი სიხარულით მიდიოდნენ, როგორც მათ დაადასტურეს, და როდესაც, ერთი საუბრის დროს მამებსა და უღვთო იუვენალს შორის, ნეტარი თეოდოსი, მონაზონი, ... ჰგმობდა გულახდილად განდგომას, რომელსაც ადგილი ჰქონდა ქალკედონში, რადგან ის ამის მოწმე იყო უოველოთვის, მან კარგად იცოდა უველაფერი, რაც იქ მოხდა,—ეს (*იუვენალი*) განრისხდა და უბრძანა *dicenarius*-ს, ერთ მათგანს, რომლებიც მას ახლდნენ, მოჰყრობოდა თეოდოსის როგორც მოჯანუგს და იმპერატორის ნება—სურვილის მოწინააღმდეგეს. როდესაც ეს (*დუცენარი*) ამის შესრულებას აპირებდა, ნეტარი პეტრე, რომელიც ბერი იყო და ეპისკოპოზობა ჯერ არ მიეღო, აღივსო მწვავე ბოლმით(?); ის იცნობდა ამ კაცს მეფის კარზე ყოფნის დროს; მან თავის ომფორი გადაჰკიდა კისერზე და უთხრა მისნური ტონით: „შენ

¹ ესე იგი 452 წელს.

ბედავ ჩაერიო სარწმუნოების საქმეში და გადაწვევით უველაფერი? შენ არ იყავი, რომ წუხელის ესა და ეს ჩაიღინეო? მე უველაზე უკნინესი ვარ უველა იმ წმინდანთაგან, აქ რომ არიან; მაგრამ თუ შენ გსურს, მე ვილაპარაკებ და ცეცხლი მაშინვე ჩამოეშვება ზეციდან და შენ მოგსპობს, ისევე როგორც იმათაც, რომლებიც შენ გახლავან*.— მაშინ ამან, შიშითა და კანკალით აღსავსემ იცნო ის, ფეხებში ჩაუვარდა და მას უველას თანადანსწრებით სთხოვა: „მაპატიე, უფალო ნაბარნუგი¹, მე არ ვიცოდი, თუ შენი უწმინდესობა აქ იყო“. ამრიგად, დუცენარი მოეშვა ნეტარს თეოლოსის.

თავი 65. იმ დროს, როდესაც ჩვენი სათაყვანებელი მამა, ამბა პეტრე, ეპისკოპოზად იყო და მაიუმის ეკლესიაში იმყოფებოდა, ამავე ხანებში ამბა ესაიამ, დაუღლებულმა, შემდეგი მოჩვენება იხილა თავის საკანში. მან დაინახა დასახლებული ტერიტორიის შუაში ერთი გროვა რალაც ნაგავი, ფართოდ და მალღა დაზვინებული, რომელიც მოჭყენოდა. ასე ვთქვათ, მთელ იქაურობას, და მისი სიმურალის გამო აუარება ხალხი ვარბოდა; ერთი ანგელოზი, რომელსაც ხელში ეჭირა ნიჩაბი, ზეციდან დაეშვა და უთხრა ამბა პეტრეს, ეპისკოპოსს: „გამომართვი ეს ნიჩაბი და გაწმინდე მიწა ამ უსუფთაობისაგან; რამეთუ შენ გქონდა დავალებული მისი გაწმინდა“. და როდესაც წმინდა პეტრემ მობოდიშებით უთხრა: „მე არ შემიძლია ეს გავაკეთო, ვინაიდან ეს ისეთი საქმეა, რაც ჩემს ძალღონეს აღემატება, ასე ვთქვათ, აღამიანურ ძალასაც აღემატება“—ანგელოზმა (მაინც) არ შეწუფილა მისი დარწმუნება მანამ, სანამ ის იძულებული არ გახდა ხელში აეღო ნიჩაბი, თითქოს მიწის გასაწმინდად.

ამ ჩვენების შემდეგ, ამბა ესაიამ რიჭრაჭუევე დასტოვა თავისი საკანი და მაიუმში მოვიდა ნეტარი პეტრეს სანახავად; მან ის ნახა, ურთიერთ საღამის გაცვლა-გამოცვლის შემდეგ, ესაიამ უამბო მას ის ჩვენება და დაბრუნდა თავის საკანში.

რა უნდა იყოს ამ ჩვენების აზრი: მარტო ღმერთმა, რომელიც არის ბრძენი და უველაფერის სცნობს, იცის ეს; მაგრამ დადგება დრო, რომელიც ამას ნათლად გიჩვენებს.

თავი 71. ძმა ანასტასმა, ედესელმა მონაზონმა, რომელიც იყო სქოლასტიკოსი, ამგვარივე სიზმარი ნახა. როდესაც ის იყო ჯერ კიდევ ბეირუთში და განდგომილებს მხარს უჭერდა, მან იხილა (ერთ ჩვენებაში) ერთი წმინდა და პატივსაცემი მოხუცი², რომელმაც მას უთხრა:

¹ ეს პეტრეს ქართული სახელიაო—წერს F. Nau.

² იმის მიხედვით, რაც სწერია Patrologia Orientalis II, 83, ეს მოხუცი იყო პეტრე ბერძენი.

„თუ გინდა გადარჩე, შეგუე ცხენზე და ეპისკოპოს პეტრე იბერ-
თან გაქანდი; შენ მიიღებ მისგან ჭეშმარიტ სინათლეს და შენ გადარ-
ჩენილი იქნები“.

თავი 72. ეს იგივე მოჩვენებაა, რომელიც ჰქონდა ვაიოზს [Γαΐος, Γαλαθός], ქრისტეს მეგობარს, პალესტინის სებასტიის მმართველის რაზმის (ჯანჯი) ერთ მხედარს, იმ სებასტიის, სადაც იღვაწმინდა იოანე ნათლისმცემლის სახელობის რაზმეული, მის შემდეგ, რაც ის მართლა შეხვდა პატივსაცემ პეტრეს, ეპისკოპოსს, ის დამოძღვრილ იქმნა მის მიერ და მიიღო ზედმიწევნით ცოდნა მართლმადიდებელი სარწმუნოებისა; როდესაც მან დააპირა ქალკედონის კრების შეჩვენება და წმინდანებთან შეერთება, მან თვითონ ნახა მოჩვენებაში თავისი თავი, მთელი დამის განმავლობაში, თეთრ სამოსელში გახვეული; მრავალი ადამიანი მოდიოდა მის წინ როგორც მონათლულის წინ, ლამპრებითა (λαμπაქ) და სანთლებით. მაშასადამე, (სრულიად) დამაჯერებელია, რომ ის განშორდა სქიზმატიკოსებთან ურთიერთობას და რომ ის ერთგული მართლმადიდებელი გახდა.

განმარტება

(291 გვერდისათვის)

ზემოთ (გვ. 291) „პლეროფორიების“ პირველი თავის ტექსტს დართული აქვს შენიშვნა, რომელიც მოიპოვება რომელიღაც D-ხელნაწერის დამატებაში. ამ შენიშვნაში მოთხრობილია პეტრე იბერის თავგადასავალის შესახებ (რომ ის იბერთა მეფის შვილია, მძევლად იქნა წაყვანილი ბიზანტიაში, სადაც ის სამეფო კარზე იზრდებოდა და სხვ.). ბუნებრივია ის ინტერესი, რომელიც ჩვენ გამოვიჩინეთ ამ შენიშვნისადმი, რომელიც D-ხელნაწერს ჰქონია.

„პლეროფორიების“ გამომცემელს F. Nau-ს განმარტებული აქვს გამოცემის შესავალში შემოკლებათა შინაარსი და უწერია (Patr. or. VIII, 1 [1911], გვ. 10):

D—pseudo-Denys, Ms. syriaque de Paris, n° 284.

მაშასადამე, ამ განმარტების მიხედვით პეტრე იბერის თავგადასავალზე შენიშვნა მოთავსებული ყოფილა „ფსევდო-დიონისეს [შრომის] სირიულ ხელნაწერში № 284, პარიზის [ბიბლიოთეკისა]“, და ამის შესაბამისად დაისვა საკითხი: თუ ეს ასეა, „რად დასჭირდა ფსევდო-დიონისე [არეოპაგელის] თხზულებათა სირიული ხელნაწერის გადამწერს (თუ დამწერს) შენიშვნა დაერთო, ისიც ასეთი დაწვრილებითი ცნობების შემცველი, პეტრე იბერის შესახებ? ერთ-ერთი შესაძლებელი პასუხი ამ კითხვაზე ის იქნებოდა, რომ გვევარაუდა შემდეგი: არეოპაგიტული წიგნების სირიული ხელნაწერის გადამწერმა უნდა იცოდეს, რომ ამ წიგნებთან კავშირი აქვს პეტრე იბერს“.

ასე ვწერდით ჩვენ „ბიზანტიური ლიტერატურის ისტორიის“ (თბ. 1963) იმ თავში, სადაც არეოპაგიტული წიგნების პრობლემას ვეხებით (გვ. 116) და თან დავსძენდით: ჩვენ „შევუღიქით იმაზე ზრუნვას, რომ პარიზის № 284 სირიული ხელნაწერის ფოტოაპირები მიგვეღო“, რათა ჩვენი შესაძლებელი ვარაუდი შეგვემოწმებინა. „მაგრამ, სამწუხაროდ, ჩვენი ზრუნვა უშედეგო აღმოჩნდა. ჩვენ იმედი გვაქვს — ვაბოლოებდით ჩვენს შენიშვნას — რომ ვინმე ბიზანტინისტთაგან ან არეოპაგიტულ წიგნთა საკითხით დაინტერესებული პირი, ამ ჩვენს შენიშვნას რომ წაიკითხავს, ჩემზე უკეთ შეძლებს იმ სირიული ხელნაწერის ფოტოაპირების მოპოვებას“.

ამ ჩვენმა შენიშვნამ სათანადო ნაყოფიც გამოიღო და კეშმარი-ტების დადგენას ხელი შეუწყო, სახელდობრ:

პარიზის სამეცნიერო ორგანოში *Revue de kartvelologie* (ტომი XVII—XVIII, 1964) დაიბეჭდა ბიბლიოგრაფიული ანოტაცია ჩვენს წიგნზე „ბიზანტიური ლიტერატურის ისტორია“ (თბ. 1963) და ანოტაციის ავტორს K. S[alia]-ს უურადლება მიუქცევია ჩვენი წიგნის 116 გვერდის შენიშვნისათვის, შეუდარებია პარიზის ნაციონალურ ბიბლიოთეკაში სირიული ხელნაწერის (№ 284) ის ადგილი, რომელზედაც ჩვენ ვლაპარაკობდით და გამორკვეულა შემდეგი. ის ცნობები, რომლებიც ეხება პეტრე იბერს და რომლებიც მოყვანილია ზემოთ გვ. 291-ის შენიშვნაში, მართლაც, მოიპოვება პარიზის № 284 ხელნაწერში, ხოლო ცეგლი, რომელიც ამ ხელნაწერშია, ფსევდო-დიონისეხ კი არ ეკუთვნის, არამედ ხხვა დიონისეხ, დიონისე ტელ-მაპრე-ხ. სახელდობრ, K. S. წერს: „ჩვენ შევამოწმეთ ეს ხელნაწერი ნაციონალურ ბიბლიოთეკაში, რომელიც წარმოადგენს ვატიკანის ბიბლიოთეკის CLXII სირიული ხელნაწერის პირს და შეიცავს II—III წიგნებს იმ ქრონიკისას, რომელიც მიეწერება დიონისე ტელ-მაპრეს, იაკობიტ-პატრიარქს, რომელიც 845 წელს გარდაიცვალა. ამ ხელნაწერის 45—46 გვერდებზე, მართლაც, მოიპოვება ტექსტი“, პეტრე იბერის შესახებ ცნობების შემცველი (იხ. ხსენებული ჟურნალის გვ. 217).

მაშასადამე, F. Nau-ს განმარტება შემოკლების შესახებ (D = pseudo-Denys) სწორი არ ყოფილა, D ყოფილა — Denys de Tell-Mahre, ე. ი. ის ცნობა, რომელიც ჩვენ გამოვიყენეთ „შესაძლებელი ვარაუდით“, ფსევდო-დიონისე არეოპაგელს კი არ ეხება, არამედ ანტიოქიის პატრიარქს (818—845 წ.წ.) დიონისე ტელ-მაპრეს², რომელსაც „ძველი კარგი, უმთავრესად ბერძნული წყაროების მიხედვით შეუდგენია სირიული ქრონიკა დასაბამითგან ქვეყნისა ვიდრე ახ. წ. 775 წლამდე“ (Krumbacher², GBL, გვ. 404).

² თავისთავად საგულისხმოა და სპეციალური შესწავლის ღირსია ეს ახალი ცნობა პეტრე იბერის შესახებ, სახელდობრ, ის, რომ IX საუკუნის ცნობილი ავტორი, დიონისე ტელმაპრე, თავის „ქრონიკაში“ მთელ ორ გვერდს უთმობს პეტრე იბერს.

საყოთარ სახელთა სძიებელი

(კარსკელაიანი * ციფრი შერიშენის ვერდს მიფთიოებს)

აბაზგები: 28, 37, 138, 211, *221; აბაზგების ქვეუნი აღწერა (აღლო-ზეუღლები, სარწმუნობა...) 128, 133—135, აბაზგები ქრისტიანები არიან 100; აბაზგების განდგობა 154—161; აბაზგები აჩანუღენ ბიზანტიის მოხელელა ბალალონის გამო 157; აბაზგების მეფე რისმაგა შ, შ; აღმ. აბაზგები: შთაკარი ოფსიტე 157, 158, 161; დასავლ. აბაზგების შთაკარი სეგბარბა 157. იხ. აბაზგია.

აბაზგია: აბაზგიის მღებარეობის აღწერა 158 159; ავ აბაზგია *161, *162.

აბაჯის წყალი, აბაჯიხი: 10, 27.

აბაშა, შდინარე: *220.

აბიხენი: სიქისკოპოზო კათერდა ლაზეთში *34.

აბ-ის თვე (იგვისტო): 286.

აგათია, ბიზ. ისტორიკოსი: *37, *181, *196, *203, *209, *212, *221, *239

ადიენონი, ადინეონი, შდინარე: 17.

ადოლი, აკაის ძე: 65.

ადონცი ნ.: *57, *216, *218, *219.

ადრიანე, რომის იმპერატორი (117—138 წ. წ. (Traianus Hadriannus): 25, *136

შის დროს რომელი ქარი ჩაღვა ლაზებისა და საგინების ქვეუანაში 125.

აეტო, კოლხთა მეფე: 24, 128, 195.

აგაზგია (აბაზგია): *161, *162.

აზია: 14, 15, 131, 132, 133, 139, 140, *143, 223, აზიის სანაპიროები 1; ზემო

აზია, ქვემო აზია 242; აზიას ევროპისაგან ჰყოფს ფაზისი 127, 128.

აფენა, ქალღმერთი: 18.

აფენელები: 123.

აზინა, სოფელი ბიზანტიის საზღვრების შაზლობლიდ 17, 18, 29, *33, 102, 110, 123

აიონურ ((„ათინაი“), ქალის სახელი: 123.

აია, დიდი ქალაქი (?): ჩამოუღის ფაზისი 4, 23; რა არის აია? 23—24.

აიეტო იხ. აეტო.

აკაი, აზიასშეს შაზლობელი: 64; შისი ძე ადოლი 65.

აკაშხისი, შდინარე („სწრაფი და ხზაური“): 3, 4, *107, *108, 122—123.

ალანები: 242.

ალამუნდარი, სარკინოზთა მეფე: 70.

ალანები: 26, *55, 119, 135, 153; შათი კვეშირი გუბაზთან 103; ალანები ქრისტიანენი არიან და ბიზანტიელთა მეგობრებე 100.

ალანეთი: 38, *162.

ალბანელები: 45.

ალბანიის კარები (დარუბანდის კარები): *240

ალბინა, მელანიას (იხ.) დედა: 265.

- ალემანი ნ.**, ვატიკანის ბიბლიოთეკის მუშაკი: 39.
ალექსანდრე მაკედონელი: მან ააგო კასპის კარები 46.
ალექსანდრე ბიზანტიის ელჩი: 60.
ალექსანდრია *79, 293, 294; ეპიტობის მონოპოლია ალექსანდრიაში 227—228.
ალექსანდრიელი: 227, 228;
კლბები: კელტური ალბები 9.
ამაზასპე, სიმეონის ძმისწული: 64.
ამაზონები: 131, 132, 133; ამაზონთა ბანაი თერმოლონტზე 121.
ამასია, ქალაქი ჰელენოპონტოში: 33, *221.
ამასტარისი, ქალაქი ევქსინის პონტოსთან 121.
ამაზუცი, ქღნი: 46, 47.
ამიღა, ქალაქი: *180, *231; მისი ალბა იუსტინეს დროს 73.
ამისე, ქალაქი ჰელენოპონტოში: 33, 121, 131.
ამპრევეტები, ტოპი: 26.
ამფისტატე: პოლიდევეს და კასტორის შეიქცევაში ამფისტატე და ტელქი 7.
ანატოლი, ზიზ. ელჩი; ზაიე დასდო სპარსელებთან 59.
ანასტასი 1, ზიზ. კეისარი (491—517 წ. წ.) 46, 47, 49, *57, 59, 74, *180, 235, 236, 238 239, *239.
ანასტასი, ედესელი მონაზონი: 296.
ანგლონი, სოფელი დვინის მახლობლად: *156; ანგლონთან ბრძოლა 543 წელს 89.
ანდრია მოციქული: 26
ანიაზედი, სპარსელი სარდალი: 83,84.
ანტიოქია: 71; ხოსრომ შიწასთან გაასწორა 145.
ანტონინე, რომის იმპერატორი (138—161 წ. წ.): 25.
ანტარაბა, ქალაქი ჰელენოპონტოში: 33.
ანზაბაძე ზ.: 26, 28.
ანზიალე, პენიობთა მეფე: 7; მისი სასახლე 18.
აპოლონიოს როდოსელი: 23, *196.
აპარატა: *55.
აპგვეთი (მარგვ): *36.
აპგო: 128
არეატიდის კუნძული: 16.
არეთა, სარკინოზთა შთავარი: 87, (სარკ. მეფე), 225.
არეობინდე, სტრატეგოსი: 231, 238.
არზაშენე, ადგილი არმენიაში: 73, *80.
არიაზე, ავტორი „პერიპლუსისა“: 1, 2, 3, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 29, *107, *108, *112, *136, *141, 195, *195.
არხოზი: არხოზის მოძღვრება 138.
არისტოფანე, კომედიოგრაფი: *51.
არკადიუსი, ზიზ. კეისარი: 248.
არკნი (ფარანგიონი): *57
არმაზ-ციხე (Harmastike): *58.
არშენა, ადგილი: 18.
არშენია: 23, 53, 64, 197, 222; ორივე არშენია 237; რომაული არშენია *55, *57, *58; სპარსული არშენია (აქ არის ქალაქი დვინი) *88; არშენიის ქალაქები

*180; არმენიის დუქი **Dux Armeniae** *217, *218; არმენიიდან მოდის მღ. ფაზისი. 4.

არმენიელები: 45, 53, 65, 66, 67, *75, 100, *107 *184, 185, *233; არმენიელთა ქვეყანა 65; შათ გვერდით ცხოვრობდნენ ჰახები 120; არმენიელები ბიზანტიის ქვეშევრდომები არიან 122, 125, *137, 151, 225; არმენიელები ბიზანტიურ ჯარში 175; არმენიელთა სტრატეგოსი გაოგზავნა ლაზიკაში 155; არმენიელებს მუთაფრობს ფაზა იბერიელი *233.

არსაკი, მეფე: 67, 68.

არსაკილები: 67.

არსილოზი (არჩილი): დიდი ბაქტრიოსის ძმაა 249, *249, 251.

არტაზანი, ტომით პერსიარმენიელი: ბიზანტიის ჯარში მსახურობს 151, 152.

არტანი: *66.

არტაქსატა, ქალაქი სომხეთში: 236.

1. **არქაბე,** ქალაქი ეგვიპტის პონტოს ნაპირას: 123.

2. **არქაბე,** მდინარე: 3, 18, 21, 22 (არხაბის, არხავე; ორხოფი).

არქეპოლიზი (ნოქალაქევი): *34, 35, *97, 101, *105, *107, *108, *156, 201, *208; *220; *221, *230; შთაფარი და უდიდესი ქალაქია ლაზების ქვეყანაში 182, 183; არქეპოლისის მღებარეობა 188—189; შერშეროვმ ალყა შე-მოარტყა 187—188, 192; სპარსელები არქეპოლისთან დამარცხდნენ 551 წელს 194, *209, *210, 211, *212.

„არქიელის გორაკი“ *203.

არჩილი იხ. არსილოზი.

ასკალონი, ქალაქი: 293.

ასკურნა, მდინარე (აწყურის წყალი?): 17, 29.

ასპეტანთა გვარი: 65, 66, 67.

ასტელეფი, მდინარე: 8; მას დახლა ევრიბე ეწოდება 6, 20; ის უნდა იყოს თანამედროვე ყირგუზი 24; უნდა იყოს მღ. სკურნა 25.

ასურახტანი (ახირია): 87, 91.

ასფორო (ასკურნა, ასკუროსი): 29

ასფურაგანი: *163.

აფრია: 38, 231, *231, 242.

აფსარიონ: თ. უსპენსკის აზრით „ლოსორიონ“-ის ნაცვლად „აფსარიონ“ უნდა წაეკითხოთ *220.

1. **აფსაროზი,** სოფელი (თუ ქალაქი): მას ძველად აფსირტოსი ერქვა 19; მისი სახელის სხვა ვარიანტებია „აფსირტე“ და „აფსარუნტი“. Ἀψαρῶν მრავალმცხოვრებიანი იყო *33, 126; ის ძველად „აფსურტად“ იწოდებოდა და შემგული იყო თეატრიითა და იპოდრომით 123—124, *124; ეს სახელი შეერქვა მედეას ძმის „აფსურტეს“ გამო 19, 124.

2. **აფსაროზი** (Ἀψαρῶν), მდინარე: 3, 8, 15, 18, 21, 22, 25.

აფსირტოზი, აფსურტე: მედეას ძმა, რომელიც მოკლულ იქმნა 19, 124,

აფსილები 28, 37, 133, 159; აფსილთა ტომი 24, აფსილების ქვეყანა ევროპის ნაწილშია 128; ლაზთა ქვეშევრდომები არიან 128, 162, 164, 165; შათი მეფე იულიანე (ახ. წ. 11 საუკ.) 8, 20; აფსილები კოლხებს (ლაზებს) გადაუღებენ, ხოლო გუბაშპა ზომები მიიღო და ისინი კვლავ ლაზთა ქვეშევრდომები გახდნენ 164—165.

აფხაზია, აფსილეთი: 158, 163, *163, 164.

აფსურტე იხ. აფსაროსი.

აფხაზეთი, აფხაზნი: *134. იხ. აბაზგები, აბაზჯია.

აქაია: ძველი აქაია 11, 12, 21.

აქაელები (არიან წარმოშობით ბერძნები): 2, 12 (სად ცხოვრობენ?), 13, 28,

აქერონტია, ციხე ლუკანიაში 212.

აქუნტი, მღიზარე (იწოდება „ბასისად“) 10, 11, 21; ჰეოფს ჩიქებსა და სანი-
გებს 10.

აკილეიონი, სოფელი: 14.

აწყური (ისყურნა) 17, 29.

აკარა: *57.

ახალციხე: *35

„ახალი ბანაჯი“: 17, 29.

ბაბა თრაკიელი, ბიზანტიელი სარდალი: 155, *155, *156, 183, 191.

ბათოში (= პეტრას): 22, *34, *105, *106.

ბათუხი (*Βαθύχ*): 3, 22, 23, 24, იხ. ბათოში,

ბაიბურთი: ბაიბურთის ჩრდილო-დასავლეთით მდებარეობს ხარტონი *216.

ბაყურდუხტია (პეტრე იბერის დედა): 248, 253.

1. ბაყური, ფირანის ძე: *184, 212. იხ. ბაყური.

2. ბაყური: შვილი ბაყურისნი დარჩეს მთიულეთს კახეთისასა *163

3. ბაყური, პერანის ძმა(?): *233.

4. ბაყური: დიდი ბაყურიოსი (პეტრე იბერის პაპა) 248; პირველი ქრისტიანი მე-
ფეა 249.

ბარბათიონი (ველიზარის მეშუბე): *234.

ბარბონი („პარხალი“): აქ ციხე ააგო იუსტინიანემ 217, *217, *219.

ბასაკე (არმენიელთა მეთაური): 67.

ბახიანი: *58.

ბახილი ზარშმელი: *146.

ბაქრაძე დე: *33, *51, *203.

ბაქტრიანე: 4, 23.

ბეთლემი: *223.

ბერსაპუხი (სპარსელი დიდებული): ხოსროს მეგობარია 197

ბერძენიშვილი ნ. *209, *210.

ბერძენი: 13, *161, *163, *196, 212, *231; ბერძენი კოლონისტები ბიჭვინტაში 26.

ბეზსა თრაკიელი, ბიზანტიელი სარდალი (70წლის ასაკისა): 155, *155, *232;
იგზავნება დიდძალი ჯარით აბაზგების წინააღმდეგ 157—158; მან-ალყა შე-
შორატყა პეტრას 550 წელს *163, 165, 168, 171, 172, 173, 174, 177; მან-
ილო პეტრა, მიწასთან გასწორა, ტყვე-სპარსელები მეფეს გაუგზავნა 180;
მესას ვერცხლის მოყვარეობა 184—185, *180—181; მას უფლებები აკუ-
რეს და ვიდასახლეს აფხაზეთში *181.

ბიზანტია: *34, 60, *93 229, 232, *232, *239; ბიზანტიის საზღვრები ლაზეთთან
*33; დედა ბიზანტიასა და სპარსეთს შორის *55; ბიზანტია-სპარსეთის სამ-
ხედრო ოპერაციები *108, *239; ბიზანტიის ეკონომიური მდგომარეობა-
VI საუკუნეში *79; ვაჭრობის მონოპოლია ბიზანტიაში *105; ბიზანტიის-

ეკონომიური პოლიტიკა ლაზეთში 72—82; ბიზანტიის პოლიტიკა არშენისა ში, კანეთსა და ლაზეთში 64—71.

ბიზანტიელები: *57, 58, *80, 90, *93, 95 (*Βυζαντιος*) *155, *156, *163, *180, *181, 197, *211, *218, *220, *233, *234, *239, იხ. აგრეთვე „რომაელები“.

ბიზანტიონი (კონსტანტინოპოლი): 9, *35, *51, 61, 62, 65, 81, 87, *94, 121, 138, 141, *141, 142, 146, 154, 156, 165, 194, 198, 199, 205.

ბიზირები (ტომი): 3, 28.

ბითვინია: (1, *93, 242.

ბითვინელები: 95, 121, *146.

ბირტი თ. *66.

ბიკინტა: 2, 9, 10, 21, 27, *134, *221, 222; მისი მღვდარეობა 26; ცნობილია I საუკუნიდან 26 (ადილი პიტუნტია); იქ ღვთისმშობლის ტაძარი ააშენა იუსტინიანემ *135.

ბლესკამიზი (სპარსელი): ტყვედ ჩივდო ზელში ველიზარიმ 225.

1. ბოასი (ქორთბი): *33, *56; გამოდის ჭანეთის საზღვრების მახლობლად 100; ჩამოდის ჭანეთის მთებიდან 122—123.

2. ბოასი (ყვირილა): *97, 102, *106—109.

1. ბოზშარიოხი, იბერთა მღვდ: პეტრე იბერის შამაა 248.

2. ბოზშარიოხი (პეტრე იბერის შამის შამა): 248.

ბოლნისი: ბოლნისის წარწერა *50

ბოლონი (ციხე-სიმაგრე, პერსარშენიაში): 52, *56—58, 60, 63, 186.

ბოლოხტიკე, ბოლოსციხე: *58

ბომირთსპარია (პეტრე იბერის დაი): 249.

ბოორი იხ. ღე ბოორი

ბორჯომი: *106.

1. ბოსპორი (ბოსფორი): ემპერიული ბოსპორი 9, 14, 222

2. ბოსპორი (ბოსფორი): თრაკიის ბოსფორი 15, *141; ზღვისპირა ქალაქია 49.

ბოსპორიტები: 49; პუნსთა ქვეშევრდომები არიან 69.

ბრინდიზი: *184.

ბრიუსოვი ვალ: 22.

ბროხე შ.: *33, *162.

ბრუნი ფ.: 25.

ბრუქები: ცხოვრობენ აბაზგებსა და ალანებს შუა 135.

ბრუზონტი, მლინარე: 10 (ახალი სახელია მიზიგი).

ბუზე თრაკიელი (ბიზანტიელი, სარდალი): დაინიშნა სიტკას ადგილზე 67; ხელმძღვანელობს მარტიროპოლისის მცველ რაზმებს *180; ბუზეს შმა ვე-ნილე (ან ბენილე) 155, *155.

ბურგუნსოისი (ციხე ჭანეთში): 218, *218, *219. იხ. ენე პარემპოლე.

ვაგრა: 27. იხ. ნიტკე.

ვადლანა (ვინზე): მისი დახმარებით თარეზმანე ამოკლეს სპარსელებს *231.

ვალატია: *93.

ვალატიელები: 95, *146.

ვარე-ზღვა (ხმელთაშუა ზღვა?): 5.

ვარისში, კერაბი (სამარიაში): 267.

ვეორგესი (ლათინური ლექსიკონის ავტორი): 22.

გერონტიოზი (მონასტრის წინამძღვარი): 267, *267.

გეტები: 241.

გიზბონი (ინგლ. ისტორიკოსი): *241.

გირჩიჭამიები (ტომი): 10

გლონი, სპარსელი სარდალი: *231.

გოდიდისკლე (გუთი): 44.

გოზალიშვილი გ.: *241.

გოლგოთა: 272.

გონიო: გონიოს ციხე *24, *220. იხ. აფსარიონი.

გორგაძე ხ.: *203.

გორხინები (ტომი): 26.

გრიგოლი, კათალიკოზი სომხებისა: *88

გრანოვიუხი (ფილოლოგოსი, 1611—1671 წ. წ.): 23.

გუბაზი, ლაზთა მეფე: 82, 102, 104, 112, 113, 115, 116, 146, 152, 164, 201; შთამომავლობით ბიზანტიელი ჭალის შვილია 157; გუბაზს ქაყეს დაე 211; გუბაზს აქვს წოდება „პალატის სილენტიარისა“ 103; გუბაზისაგან განთავისუფლებას ცდილობა ხოსრო 96; მისი მოკვლის გეგმა 97, 98, *98, 99; მისი მოკვლა განიზრახა ხოსრომ 199, *200; გუბაზმა თავს უშველა მთებში გაბიზებით 204, 205; გუბაზს მოუვიდა მერმეროეს წერილი (კეთაუ-ვანე შენს მმრძახებელს ხოსროსა) 206 207; კოლხების მთელი ჯარით მიემართება შტრის წიხააღმდეგ 103; გუბაზის სიტყვა ჯარისაღმე იპსისის ბრძოლის წინ 148—149; ტერადეტი, წარჩინებული ლაზი, გუბაზთან წაჩხუბებულია 162; ერთი კოლხი, სახელად ფარსანსი, გუბაზთან მტრულ ფრთხილად მოაწია 96; გუბაზი აძტყუებებს ბესის 554 წელს პეტრას დაკარგვაში *181.

გუდაუვა (ზიგანი): 24.

გუზი (იოანე თომას ძის მეტსახელი): 109, 149. იხ. იოანე თომას ძე.

გუთები: 39, 152, *180, 212, *212, *213, 232, *234; ბიზანტიის ბროლა გუთების წინააღმდეგ 39, *184 (და ბევრგან სხვაგანაც); შათ წინააღმდეგ იბრძვის პერანი (ფირანი) *232, *233; გუთები ტეტრაქსიტები 138.

გურჯენი, იბერთა მეფე: 49, 50, *50, 73, *89, 94; გურჯენ მეფის შემკვიდრეები ბიზანტიის სამსახურში 232, *232, *233

დაბლა-გომი, სოფელი: *210.

დავისთე, ბიზანტიელი სარდალი: 115, 116, 146, 150, 152, 165, 166; გაიგზავნა ლაზების დასაბჭარებლად 7000 კაცით, 1000 ჭანით 99—104; პეტრას ალყა შემოარტყა 104—106; სპარსელმა მირრანმა პირდერობით მოგტყუა 109; დავისთემ ალყა მოხსნა პეტრას 110—112; დავისთეს დაუდევრობა თუ დლოტი 154—155; დავისთე გადააყენეს და სატუსალოში მოათავსეს 155, *180

დადიანი ლევანი: *203.

დადიანის სახახლე (სახარაში): *220.

დავით ჩიხის ძე (ხელნაწერის ვადამწერი): *80.

დარა, ქალაქი და ციხე-სიმაგრე. 58, 59, 60, 61, 62, 71, 87; 93, *93, *144, 145, *155, *218.

- დარიალის კარი:** *129; უღრის ეკლესიის კარებს *240; უღრის ეკლესიის კარებს *240, *241.
- დარუბანდის კარი:** *129, *130, *240, *241.
- დასავლეთი საქართველო:** 19, 24. იბერები დასავლეთ საქართველოში 26-26; დასავლეთ საქართველოს ეთნიკური შემადგენლობა 26, 28.
- დაჩი:** «წელიწადი დაჩისნი ქმსახურებდეს სპარსთა» *163.
- დე.ბოროი ე.:** *46, *130, *231.
- დესტეფანი:** *74.
- დესტუნისი გ.:** *50, *55, *57.
- დებვირი, სოფელი:** *204.
- დვინი (დუვი, დუბიოსი), ქალაქი პერსიანეთში:** 113, *156; აღმზარებლობა 88; დუვიში არის სომეხთა ეთნოლოგიის რეზიდენცია *88.
- დილი შ.:** *93, *94.
- დილიმონიტები ის. დოლომონიტები.**
- დიმნა (ციხე):** ააშენა ფარნაუზმა *36.
- დინდორფი ე.:** *126, *240
- დიონისე ტელ-შაბრე:** 299.
- დიოსკურე, ეგვიპტის ეპისკოპოსთა შეჯამები:** 283.
- დიოსკურია (ნებასტოპოლი, სოხუმი):** 2, 6, 8, 9,
- დიუბუა დე-მონპერე (დამუბუა):** *33, *51, *220.
- დიხლოფერი ე.:** *241.
- დილომონიტები, დილიმონიტები:** მათი დახასიათება როგორც მეომრებისა 189-190; ისინი სამარტეხენოდ გამოიყენენ ბრძოლის ყელიდან 193.
- დომენტიოლე, ბიზანტიელი სარდალი:** 89.
- დრალიები (=სახეზა?):** 7, 28.
- დრონტი, ქალაქი იტალიაში:** 212; დრონტში მდგომ ბიზანტიელებს მეთაურობდა პაურო, პერანის ძე (ზაქური ფირანის ძე) 212, *213
- დუბიოსი, დუვი ის. დვინი**
- დუნაი, მდინარე:** 22.
- დუხტია (პეტრე იბერის დიდდა):** 248, 249.
- ეგვიპტე:** 140, 141, *143, 223.
- ეგვიპტელები:** 228.
- ეგრისი:** *36.
- ედესა, ქალაქი:** 89, 90, *93, *233,
1. ევაგრე პონტოელი: IV საუკუნის მოაზროვნე და მწერალი: 25.
 2. ევაგრე, «საეკლესიო ისტორიის» ავტორი (VI საუკ.): 134.
 3. ევაგრე, ქართლის დიდებული *161.
- ევენი მონამე:** 219.
- ეფლოკია, დედოფალი, თეოდოსი II მცირის მეუღლე:** 444 წელს მივიდა პალესტინაში 269, *269, 280, *280.
- ეფლოქია, არკადი კეისრის მეუღლე:** 249.
- ეფლესია, სინდიკის ნავსადგურის ახალი სახელწოდება** 12, 21.
- ეფლესიანები (ტომი):** ისინი ლაპარაკობენ გუთურ და ტაურულ ენაზე 12; 28.
- ეგრიაე, მდინარე:** ასტელეფის ახალი სახელია 6, 24.

ევროპა: 15, 133, 139, 141, *143, 222, 223; ევროპას აზიისაგან ჰყოფს ფაზისი 127, 128, 140; ევროპას აზიისაგან საზღვრავს მდინარე ტახისი 14, 139; კოლხიე ევროპაში ითვლება 242; ევროპის სანაპიროები 1.

ევზრატა, ევზეტი, ტომით აბაზგი: 135.

ევპოიატა, ქალაქი ჰელესპონტოში: 33.

ევქსინის პონტო: 14, 18, 2ა, 41, 83, 95, 100, 122, 126, 128, 135, 138, 139, 145, *146, 158, 219, 222, 223; ევქსინოდ წოდებული ზღვა *107; ევქსინის პონტოს აღწერა 1—29; ევქსინის პონტოს ხალხები 119, 121.

ეკიბირიების ტომი: 3.

ელადა: 18.

ელინები: 88, 171; აქელუბი (აფეასისის) წარმოშობით არიან ელინები (გერძნები) 13.

ეპიფანე, ბიზანტიელი ისტორიკოსი (VI სუკ.): 26.

ერატოსთენე (გეოგრაფოსი): 1240.

ერეფანი: 25.

ერეშა: ირაკლის კონცხის ახალი სახელია 11, 21.

ერმოგენე ბიზანტიის ელჩი: 60, 62.

ერმონასა, ქალაქი: 13; ერმონასის უბე 14.

ერულები, ტომი: *184, 234.

ესაია ეგვიპტელი: 288.

ესქილე: 14, 141, *141.

ეუთალიტები: 43.

ეფოროსი, ისტორიკოსი: 27.

ეფრემ მცირე: მისი „უნუება“ *134.

ეწერი: ევლამ—ეწერი *210.

ვაგა, ციხე: 11.

ვალეზიუხი (Valois ფილოლოგოსი): 25.

ვალენტინიანე, მეფე: 266.

ვალერიანე, არმენიელთა სარდალი: 151, 225.

ვანდალები, ვანდილები: 31, 39, 70, 231, *231

ვარაზფაჩე: 130.

ვარაზი, პერსარმენიელი, ბიზანტიელი სარდალი: 234, *224; მის ჰყავს რეასი კაონი [იტალიის ფრონტოდან წამოყვანილი] 184, *184.

ვარამი, ქანარაჩგის შვილი: 63.

ვარდციხე: *105, იხ. როდოპოლისი.

ვასქენ პიტიახში: *130.

ვატიკანი: ვატიკანის ბიბლიოთეკა 39

ვაშნარი, სოფელი დას. საქართველოში: *33

ვახტანგ გორგასალი: *163

ვახუშტი: *203, 204, *220.

ველიზარი: 31, 38, 41, 71, 87, *155, *218, 224, 232, *232, *233, *234,

ვენილე, ბუზეს ძმა, ბიზანტიელი სარდალი: 155, *155, *156, 184

ვერგილიუსი, რომაელი პოეტი: 22.

ვერე, ვეროსი (ბიზ. სარდალი): *184, 234,

ვიგარიონი, ადგილი იტალიაში: *232.

ვიკარაზი, ციხე კასპის კართან 236—239.

ვიტივისი (უიტტივისი), გუთი: *75, *232

ვიტილიანე, პატრიკიოლეს შვილი, ბიზანტიელი მეთაური: 44.

ვიო, სპარსელი სარდალი: კავადმა გავზავხა დიდბალი ჭართი გურგენისა და იბერების წინააღმდეგ 50.

ზაგატი, ზაგატის-წყალი: 18, 29

ზაენი (ზანა, ზენა), ფარსმანის შვილი: 231, *231, 232.

ზამა (ზამი): კავადის შამა 63.

ზანა (ზაენა, ზენა) იხ. ზაენა.

ზაქარია რიტორი, „საეკლესიო ისტორიის“ ავტორი: *47, *88, *231, 245.

ზევა: 9; ზევისი ტაძარი 14.

ზელა, ქალაქი ჰელენოპოტოში: 33.

ზენონი, მეუღაბნოე და წინასწარმეტყველი: 279, *281, 282.

ზივანევი, სავსისკომოზო კითხვრა ლიზეთში: *34.

ზივანი (იხ. „სივამე“): 24.

ზიღრიტები: 3, 8; ცხოვრობენ დასავლეთ საქართველოში ლაზების მეზობლად, ჭართლის მეფის ფარსმანის ქვეშევრდომები არიან 25; 28.

ზილქები (ზიქები, ჯიქები): 2.

ზიქები, ზიხები (ჯიქები): 28; ცხოვრობენ კავკასიის მთებში, ჰუნების მეზობლად 100, ევქსინის პონტოს ნაპირას 135; ზიქებს ძველად რომაელთა თვითმპყრობელი უყენებდა მეფეს 135.

ზუნა იხ. ზენა.

თაყვარი: *204.

თამარ მეფის იბერიკო: *58.

თეორი ჰუნნები (იბერთი მეზობლები): 249.

თემისკურე, ქალაქი: 121, 131.

1 თეოდორა, დედოფალი იუსტინიანეს მეუღლე: 39, 40, 41.

2. თეოდორა, ლაზთა მეფის ოფიტეს თანამეცხედრე: 156.

1. თეოდორიტე კვირელი, „საეკლესიო ისტორიის“ ავტორი: 26.

2. თეოდორიტე, ნესტორის მიმდევარი: 283.

1. თეოდოსი I დიდი, ბიზანტიის კეისარი: 238.

2. თეოდოსი II მცირე, ბიზანტიის კეისარი: 68, 256, 260, 280.

3. თეოდოსი ვანგრელი: 24.

4. თეოდოსი ნეტარი, მონაზონი: 295.

თეოდოსიუპოლი, ქალაქი: 64, 88.

თეოდანე გამოაღმწერელი: * 231.

თეოდოზი, წარჩინებული ლაზი: იგი მოლაღატე აღმოჩნდა 200—202, *204

თერმოლოტი, მდინარე: 121, 131,

თერმოპოლე: 212.

თიანეთი (ქანეთი): 17.

თიანა (— ტვანას), ქალაქი კაბადოკიაში: 18.

თიანტი, ტავრთა მეფე: 19.

1. თიმა, ბიზანტიის ელჩი ზოსროსთან: 60.

2. თომა, წარმოსობით სომეხი: 149, 154; მან მრავალი სიმაგრე ააგო ლაზიკის გარშემო 109.

თორთომი: *106.

თრაკია: 241; თრაკიის ბოსფორი *141.

თრაკიელები: 129, *233.

თრასკიანი, ქარის სახელია: 18.

თურქები: თურქების თავდასხმები *35.

იაკობ ცურტაველი: *130.

ილმენი: ილმენის ორქომენიელთა ხალხი 13.

იასონი: 7, 82, 124, 128.

იბახი, ნესტორის მიმდევარი: 283, 292,

იბერები: 23, 49, 50, 51, 62; იბერთა ტომი 45; მათი საზღვრები 100, 101; იბერები, რომელნიც აზიაში ცხოვრობენ 48; ქრისტიანენი არიან 48. იბერები დასავლეთ საქართველოში 25—26; იბერები იბერიიდან არმენიაში გადასახლებული 4; იბერთა მეფე გურგენი 48, 73; იბერთა ალემ-მიცემობა 88; იბერები ფიქრობენ აუჯანყდნენ სპარსელებს *93, 94; მესხები იბერთა ქვეშევრდომები არიან 127; იბერთა მონასტერი იერუსალიმში, ააგო პეტრე იბერმა 277, განაახლა იუსტინიანემ 223, *223; იბერებმა ლვთისმშობლის ხატს მარგალიტი მიუძღვნეს 44. იხ. აგრეთვე „იბერია“.

იბერია? 23, 26, *35, *36, 46, 53, 93, *93, 103, *108, 112, 117 (იბერიის სიღრმეში), *162, *180, *230, *240, *241 იბერიის საზღვრები 106, *107, 125, 173, 185. იბერია მიდიელთა მახლობლად არის *232; იბერია აღწევს პერსარქონიელებამდე, 127; იბერიიდან კოლხიდის ქვეყანაში გადასასვლელი ადგილები 182; იბერიის გავლით ლაზიკეში მივიდა სპარსთა ჯარი 82.

იზორა, ქალაქი ჯელენოპონტოში: 25, 33.

იერუსალიმი: იბერთა და ლაზთა მონასტრები იერუსალიმში 223; პეტრე იბერმა განიზრახა იერუსალიმისაკენ წასვლა 259; პეტრე იბერი და იოანე საჭურისი ერთად მიემგზავრებიან იერუსალიმში 260, 264; პეტრემ დასტოვა იერუსალიმი და დაბინავდა ქალაქ ლაზაში 271.

ივრია: *162. იხ. იბერია.

ივრის ხეობა: *241.

იზდიგუნა, ისდიგუნა (იზედ გუშნასპი), სპარსეთის ელჩი კონსტანტინოპოლში: 92, 165, 197 189, 208.

ილიონი: 13.

ილირიელნი: 129

იმერეთი: *57.

ინაქე შ.: 28

ინგორთევა პ.: 24, 27, *50, *203.

ინდები: *143; ინდების ქვეყანა 223.

ინდოკე: 23.

ინდოეთი: 4; ინდოეთთან ვაჭრობა.

ინოქალაქონი (ნოქალაქევი?): სოფელი, სადაც არმენიელები იყვნენ დაბანაკებული 66, *66.

იოანე არმენიელი, თომას ძე. იხ. იოანე თომას ძე.

იოანე არსაკიდე, არმენიელთა წინამძღოლი: 67.

იოანე ევრუქი იხ. იოანე სპეტროსი.

იოანე თომას ძე. მეტრახელად გუბი, სომეხი, ბიზანტიელი სარდალი: 109, 149, 152, 154, გაიგზავნა, ულივაგესთან ერთად, აბაზგების წინააღმდეგ 158, 159; გუბაზბა ვაგზაჲსა აფსილეუმის წინააღმდეგ 164; დამარცხა პეტრას მოღარაგეხი 175; დაიდგმა პეტრას აღუმის დროს 176—177.

იოანე ლიდე: მისი ცხოვრება და მოღვაწეობა 230.

იოანე ნიკეტას შვილი. ბიზანტიელი სარდალი: 89

იოანე, პრეტორი-პრეფექტი: 31, 32.

იოანე რუფუსი: 245, 246; მისი ცხოვრება და მოღვაწეობა 290.

იოანე ხაქურისი (იოანე ევრუქი, შითრადატე ლაზი): 292, *292, 293; მისი ძველი სახელია ზიორადატე 266; იგი წარმოშობით ლაზიკის წვეყნიდას არის 260; იგი პეტრე იბერის ნათლიაა *260, 2; სახეზე სირსეული გაუხნადა 274; სხვა მძიმე ტყენი შეუყარა 274—275; პეტრე იბერის თანამახანაა 277.

იოანე ფაგა. ბიზანტიელი სარდალი: 89.

იოანე ციხე (იოანე ჯიბო): *34, *130; მისი დახსიაობა 74; მისი სახელია იოანე ჯიბო *78—80; ბიზანტიის ჯარის უფროსია პეტრასა 83—84; სპარსელებს ლაშებს *96, 101; მისი სიკვდილი ომში 85; იოანეს ქონება ხოსროს წაღო 87.

იოვანე, კეისარი: 237.

იონის ზღვა: *213.

იპატი (იპატოისი), ბიზ. სტრატეგოსი: 47, 48, *221, 238

იპსიხი, მღინარე: 119, *203; ბრძოლა იპსიხის ნაპირას 550 წელს 146—154.

ირაკლის კონცხი (ეგრეთწოდებული ჰექსიტე): 10, 21; მისი ახალი სახელია ერეშა 11.

ირენე, ბიზანტიელი სარდალი გაიგზავნა ლაზიკეში ჯარით 51.

ირენიონი: მან აყურთხა მღვდლად პეტრე და იოანე 282.

ისდიგერდი, სპარსელი დიდებული: 237.

ისდიგუნა იხ. ისდიგუსა

ისიხი, მღინარე: 3, 4.

ისოხ ნახადგური: 26, 27; მისი ახალი სახელია სუსარშია 14

ისპირი (= ფარაგიონსი): *57;

ისტროსი, მღინარე და ქალაქი: 22, 24.

ისულეთი (ნესოსი; ისულა): *220.

იტალია: 36, 155, *180, *184, 212, 232, 233.

იტალიელები: 69, 71.

იუვენალი, იერუსალიმის მთავარი მღვდელი (არქიელი): 268 (უარისმყოფელი) 283, *283, 292, 294, 295.

1. იულიანე განდგომილი: 237

2. იულიანე, აფსილეების მეფე (ახ. წ. II საუკ.) 8, 20.

იულიოს კეისარი: 235, 242.

იუსტე, ბიზანტიელი სარდალი, ჩეფის ძმისწული: 89, 90, *233

იუსტინე I, ბიზ. კეისარი (518—527 წ. წ.): 41, 47, 49, 50, 73, 74.

1. იუსტინიანე I, ბიზ. კეისარი (527—565 წ. წ.): 30, 38, 39, 42, 61, 64, 69, 71, 74, *79, *80, 92, *97, 99, 103, 108, 113, 117, *130, *138, 157, *161, *162, 165, 168, *180, *181, *184, 212, 217, *217, 218, 219, *221, 222, 223; 231, *231, *233, 232, 235; მან ქალაქი პეტრა ააშენა 101, დო

აფუძნა 221, გაამგრა *34, 83; სკინდა-სარაპინისში ბიზანტიური რაზმები ჩააყენა და ლაზები გააქცა იქიდან 185; 550 წელს ხუთწლიანი ზავის დადების შესახებ მოლაპარაკებას აწარმოებს 197, 198; იუსტინიანეს დროს მოხდა ქანების დანორჩილება 214, 215, 216; ბევრნაირი მონოპოლია შემოიღო 226—229; მის დროს ამაზგები გაქრისტიანდნენ 134; ამაზგებს ღვთისმშობლის ტაძარი აუშენა 135; იუსტინიანეს დაბასათება 40—41; სარდლუებს ბევრ შეცდომის ამატიებს ხოლმე და ამიტომაც ისინი უკანონობას სწადიან 185; მისი დისწულთა სარდალი მარკელე 91. იუსტინიანეს სოველები 30—27

2. იუსტინიანე, ქალაქი (პეტრა): 34—35, *34.

1. კავადი, სპარსეთის მეფე (488—531 წ. წ.): 47, 54, 55, *57, 82, 224, *231, *239; ცდილობს ძალით მოაქციოს იბერები თავისი სარწმუნოების წესებზე 48—49; დიდალი ჩარი გაგზავნა გურგენისა და იბერების წინააღმდეგ 50.

2. კავადი, ზამის ძე: კავად მეფის შვილიშვილია 63.

კავასია: Καύκασος *107, *239 (ჩრდილო კავკასია); კავკასიაში მოხალე ბარბაროსები 94; კავკასიის სვეთუები აწუხებდნენ 241.

1. კავკასი (იგივე რაც „კავკასია“, Καύκασος) 236, *240

2. კავკასი (კავკასიონის შთა, Καύκασος) 128—129.

კავკასიის კარები (= დარიალს): *240.

კავკასიის შთა (Καύκασος): 9, 54-100-133-158-167-168 (რბ *Καυκάσια*) 81, 100, 128-131-135 (რბ *Καυκάνιος*), *143, *231, *236, *239.

კახხია: *162.

კახე ბარემზოდლე („ახალი ბანაკი“): 17, 29.

კალაპოტამოსი, კალოსპოტამოსი: 17, 29

კალქედონი (ქალკედონი, ქალაქი): კალქედონიდან მდინარე ტაზისამდე 121, 138, *139. იხ. ქალკედონი.

კამადოკია: 25, 93; აქ არის ქალაქი ტკანა 19; ორი კამადოკია (პონტოს კ. ტაფრის კ.) 237, *237.

კამადოკიელები: 45, 95, *146.

კარიი: *130 (ეწარგვე კარადა).

კარტერონ ტიხოსი. („პიტონტს“): 27

კარქედონი (კართაგენი): 242.

კარქედონიები (კართაგენელები): 31.

კასპიები, ტომი: *240.

კასპიისწლეა: 7, 236.

კასპიის კარები: მისი მდებარეობა 45—46, *239—

რე შაკედონელმა 46; კასპიის კარების დაკვის საკითხი 58—60, 61; გადასახალი კასპიის კარების დაკვისათვის 71—72; კასპიის კარები და ვირაპარობი 236—241.

კასპიონი (კავკასი): *240

კასტორი: პოლიდეკე და კასტორი 7.

კატა, ოტას ვაჟი: 249

კახეთი: *163.

კელარენე გიორგი, ბიზ. ისტორიკოსი: *130.

- კეკელიძე კ.: 27, *223.
 კელერი, ოფიციონთ მავისტროსი, ბიზ. სარდალი 73, 239, *239.
 კელსე, კორნელიუსი (Celsus): რომელი მწერალი 235, *235, კელტური აღბეზი: 9.
 კენა, სოფელი ჭანეთში: 217.
 კენე პარემზოდე იხ. კინე პარემზოდე.
 კერასუნტი, ქალაქი პოლემონის პონტოში: 33; ძველი კერასუნტი ანუ ფარნაქია 16.
 კერკეტები, ტომი: 13, 28
 კესარია პალესტინისა: 38
 კეფარ სეარტა („ჭერის სოფელი“): 281 *281
 კეჭალმაძე ნ.: 2, 19, 20, 21, 28, 29, *113.
 კვიპროსი: აქ დასახლა იოანე ლიდე 235
 კილიკიელნი: კილიკიელთა შთა ტავრი 45
 კიმერიული ბოსპორი: 9, 14.
 კიმერიული სრუტე: 14, *143, 223.
 კინახი, მდინარე: 3, 4.
 კირილე, ალექსანდრიის მთავარეპისკოპოსი: 265
 კირიხი, სპარსეთის მეფე: 41.
 კისლინგი *137.
 კლავდიოს პტოლემეაიოსი: 24, 27, 29.
 კლარჭეთი: *163.
 „კლიხურები“: 102, 220.
 კოადი: მოხუცი კოადი 238, 239, იხ. კავადი.
 კოლიკე: კორაქსიკეს ნაწილია 4, 23.
 კოლიკები, ტომი: 11.
 კოლხები: 4, 7, 11, 26, 28, 75, 76, *79, 99, 230; კოლხთა ქვეყანა 17; კოლხთა ტომი 23; კოლხები, რომელთაც შერე ლაზები ღაერქვეთ 6, 120, 242; კოლხთა სიბინადრო ადგილები 128; იკვებებიან ქვრივით 186; ფარსმან კოლხი 45; კოლხთა მეფე გუბაზი 146; კოლხების აყრას აპირებს ხოსრო და შთა ადგილას სპარსელების ჩასახლებას 92, 96; კოლხების შთელი ჭარით გაემართა გუბაზი 103.
 კოლხეთი: 10, 22, 23, 28, 83, 235—236; შუა კოლხეთი 82; კოლხეთის ბერძნული ქალაქები 27; კოლხეთის ფაზისი 223; კოლხეთის ფაზისი (*Φασις ὁ Κόλχης*) ჰყოფს აზიასა და ევროპას 140, *143
 კოლხიდა: 72, 74, 87, 99, 112, 114, *155, *156, 195, *196, 198 201, *208, 224; კოლხიდის გეოგრაფიული მდებარეობა 81; იბერიიდან კოლხიდაში გადასახლელი ადგილები 182; კოლხიდა, რომელსაც ახლა ლაზიკე ეწოდება 47—48; კოლხიდას აშეამდ ლაზიკეს ეძახიან ჰეგემონისაგან 236, *236; ხოსროს ლაშქრობა კოლხიდაში 63, 103; სპარსელები შეესიენენ კოლხიდას 226. იხ. კოლხეთი, ლაზიკე.
 კოლხიკე: კოლხიკე ევროპაში ითვლება 242; მის ახლა ლაზიკეს ეძახიან 242. იხ. კოლხეთი, კოლხიდა, ლაზიკე, ლაზეთი.
 კოლხური სიმაგრე შორაპანი: *35.
 კოშანა, ქალაქი პოლემონის პონტოში: 33.

კონდაკოვი ნ.: *135.

კონსტანტიანე, ბიზ. სარდალი: ზოსროსთის გაივზანა ზავის შესაგრაველ 91.

1. კონსტანტინე, კონსტანტინე დიდი: ის არის „ახალი დავითი“ 272.

2. კონსტანტინე პორფიროგენეტი: 25, *46, *49, *92, *98, *103.

3. კონსტანტინე სრაციელი, ბიზანტიელი მეთაური: *232

4. კონსტანტინე, ქალაქი: მესოპოტამიის ღუკის რეზიდენციაა 60.

კონსტანტინეპოლი: 38, *79, *101, *141, 165, 197, 235. იხ. ბიზანტიონი,

კორაქსები (ტომი): 11, 28.

კორაქსიკე ;ბარბაროსული ქვეყანაა 4.

კორდილე, კორდილა (სოფელი): 17, 29,

კოროკონდამე, სოფელი: 13; კოროკონდამიტის ტბა (ამჟამად ეწოდება ოპი-სა) 13.

კოტიხი (ქუთაისი): *230, *231.

კოტიორი, ქალაქი პონტოს სანაპიროზე: 15, 16.

კოტიხი, ზოსპორის მეფე: 9.

კოტონი, ქალაქი სამხრეთ იტალიაში, ბრუტიუმში; 212.

კულაკოვსკი იულა: *135, *221

კულაშ-ეწერი, სოფელი: *210

კუფტანი ბ.: 27.

კვანოსი, მდინარე (= ტარსურას?): 24.

ლაგუმფა (= ცხენისწყალს): ცხენისწყალი, რომელსაც ამჟამად ლაგუმფა ეწოდება 6, 24.

ლაზარე ფარპელი: *58.

ლაზები: 11, 26, 28 51, 52, 70, 72, 74, 78, 79, 81, *79, 94, 98, 99, 102, 103, 104,

123, 125, 142, *143, *146, 147, 148, 149, 150, 152, 153, 154, 156, 163,

182, 185, 186, 187, 195, 196, 197, 200, 201, 202, 204, 205, 207, *209, 226,

*230, *236; კოლხები, რომელთაც აგრეთვე ლაზები ეწოდებოდა 242; ლაზ-

თა ქვეყანა ევროპის ნაწილშია 127, *143; ლაზთა საზღვრები 126; ლაზების

მიწაწყალი 25; ლაზთა სოფლები *35; ლაზთა მეფე 69; ლაზთა მეფის უფ-

ლებები 77; ლაზთა მეფე მალსა 8, 20; ლაზთა მეფეები უნათესავდებოდნენ

ბიზანტიელ დარბაზისეულთ 156—157; ლაზთა ქვეშევრდომები არიან სკეი-

მნია და სვანია 126—127; მათი ქვეშევრდომები არიან აბაზგები 133; მძლავრ

შეტაკებას ჰქონდა ადგილი ლაზ-ბიზანტიელებსა და აბაზგებს შორის 161,

*162; ლაზთა საეკლესიო ურთიერთობა ბიზანტიელებთან 125; ლაზთა მო-

ნასტერი იერუსალიმის უდაბნოში 223, *223; დიდი განსხვავება ლაზებსა

და სპარსელებს შორის მსოფლმზღველობასა და ცხოვრებაში 95; ლაზებ-

თან დაიწყეს ჩადგომა რომაელმა ჯარისკაცებმა 73, 75, 77; ბიზანტიის პო-

ლიტიკით უკმაყოფილო ლაზები ელჩებს გზავნიან ზოსროსთან მოსალაპა-

რაკებლად *34, 75—81, *78; ლაზები წინ მოუძღვებიან სპარსთა ჯარს 102,

106; ლაზებს არ ენდობა ზოსრო 95; ლაზებს აკლდათ სურსათი (მარილი,

ხორბლეული) *96. იხ. კოლხები.

ლაზეთი: 36, 38; ლაზეთის აღწერა 118—128; სკვიშია არის ლაზეთში შემავალი

ქრისტიანული პროვინცია *126; ლაზეთის ფრონტი და მისი მნიშვნელობა-

*93 ლაზეთში ეპრობის მონოპოლიის გატარება *34. იხ. ლაზიკე, კოლხეთი,

კოლხიდა.

1. **ლაზიკე**: 27, 48, 50, 74, 76, 78, 82; 97, 100, 101, 102, 103, 105, 114, 117, 122, 123, 127, 130, 142, 146, 155, 156, 168, *180, *181, 194, 197, 198, 199, *209, *210, *230, *232, «კოლხიკე, რომელსაც ახლა ლაზიკეს ეძახიან» 242; კოლხიკის დაბნეილ ლაზიკეს ეძახიან ჰეგემონისაგან 236, *236; ლაზიკის გეოგრაფიული აღწერა 219—222, 224, 225; ლაზიკის სოფლები 91, 107, *107; ლაზიკის სიმაგრეები 60, 62, 63; ლაზიკე არის კავკასიაში მონახულ ბარბაროსთა წინააღმდეგ გამოსაცხებელი ტახრი 94; ლაზიკე და მისი ქალაქი პეტრა 33; იუსტიანიანემ ქალაქი პეტრა დააქუცმანა ლაზიკეში 221; იუსტინიანემ ლაზიკეში ეკლესია განააზღვა 220; დავა ლაზიკის გარშემო 47—48; სპარსეთისა და ლაზიკის ფრთხილობა ხოსროს დროს 143—146; ვუზაშმა მთელა ლაზიკე გადასცა ხოსროს 83; ხოსრო დიდ მნიშვნელობას აძლევს ლაზიკეს 176; სპარსელებმა დალატოთ ნაივდეს ხელნი უპომეროონი და სტიკედ დაეპატრონენ ლაზიკეს 202, *204, 205; სპარსელების დამარცხება ლაზიკეში 552 წელს 208—211; ხოსრომ არ მოინდონა ლაზიკის დატლა 206; ბესამ თავისი დაუდევრობით და ვერცხლისძოვარებობის გამო თაღმზის საკუთარი ხელით ნაბარა მტერს ლაზიკე 185; სურსათის ნაკლებობა ლაზიკეში 95, 96. — ლაზიკის ქვეყნიდან არის ითახე საჭურვისი (მითრადატე ლაზი) 260. ის კოლხეთი, კოლხიდა, ლაზები.

2. **ლაზიკე**: ძველი ლაზიკე 11, 12.

ლაკონიელები: *51.

ლანგურკადე: 24.

ლაოდეკია (აქის ნაკლად იყოზება „ლაზიკე“): *292.

ლეონ III (აფხაზთა მეფე, 957—967 წ. წ.): 24.

1. **ლეონტი შროცელი**: *36, 66, *130.

2. **ლეონტი**, ბიზანტიელი სარდალი: ავი არის ფარსნაჲ კოლხის შვილიშვილი 231, 231, 232.

ლეონტიპოლისი, ქალაქი პელენიპოპიტომი: 33.

ლეჩხუმი: *126, 204, *209

ლიბია (=აფრიკას): 38, 140

ლიბიელები: 69.

ლიდია: ლიდის ქალაქი ფილადელფო 235.

ლიხორი (წოსორი): 36.

ლიხის მთა: *36, *230, *231

ლომოური ნოღა: 22, 24, 25, 26, 27, 28

ლონგინე, სტრატეგოსი, ტომით ისაქრთელი 218, — ლონგინეს თხრილი 218, *218

ლოხორიონი (ხოსორი): 36, 220, *220, *221.

მავრუსიები, ტომი (მავრები): 31, 70, 240.

მაიუმა (ლაზას მაიუმა): 281, 284, 292, 293, 294, 295, 296.

მაინეყე ა.: *131.

მაკრონები: სად ცხოვრობენ? 16; 28.

მალახა, ლაზთა მეფე (ახ. წ. 11 სუყ.): 8, 20

მალალა (იონანე მალალა), ქრონიკრაფოსი: *57

მარგვ (არგვეთი): *36.

მარი ნ.: 28, *106, *219.

მარკელე, ბიზანტიელი სარდალი: იუსტინიანეს დისწულთა 91.

1. მარკიანე პურაკლველი, გეოგრაფოსი (IV—V საუკ.): 1, 3.

2. მარკიანე, ბიზ. კეისარი (450—457, წ. წ.): ფლეეთო იმპერატორია, 292.

მარკვარტი ი.: *240, *241.

მარტინე, ბიზანტიელი სარდალი: 69, *155, 209.

მარტიროპოლისი, ქალაქი: 89, *180, *233.

„მარცხენა“ (A. m. d.): 11, 21.

მახაგეტები: 59

მახეტია, მდინარე: 10.

მაქელონები, ტომი: 31, 7, 8, 11, 28

მაქსიმე აღმსარებელი: 24, *210.

მაქსიმინე, იტალიის პრეტორს-ეპარქოზი: *233.

მაუაშვილი აღ: ცნობილი ქართველი პოეტადიკოსი *22.

მედეა: 4, 19, 23, 82, 124, 128; — მედეას ზესათი (ნათი) 171.

მეფოდი, სპარსელი დიდებულნი: 47, 48.

მეგრელ-კანები: 26.

1. მეღანია, რომაელი ჭალი (პეტრე იბერის მეგობარი) 265, 267.

2. მეღანია (სხვა მეღანია): 267

მელანქლენები, ტომი: 4, 11, 23, 28.

მელიქიშვილი გ.: 25, 28.

მენანდრე პროტოქტორი, ბიზ. ისტორიკოსი: *55, *56, *130, *239.

მენაიე პერგამონელი, გეოგრაფოსი (ახ. წ. 1 საუკ.): 1, 3.

მეოტის ტბა მეოტის ზღვა: 14, 15, 46, 141, *141, 145, *221, 222.

მერმორე, სპარსელი სარდალი: 99, 106, 110, 111, 114, 167, 181, 186, 187, 188, 190, 191, 192, 194, 195, 205, 208, *209, 210, *212, *230; უქიმერიონში დაბანჯდა მთელი თავისი ჯარით 197; ლაზ თეოფილეს შემწეობით უნდა ხელში ჩაიგდოს უქიმერიონი 200, 201, 202; ხის ყველი ააგო ქუთაისში 203 204 და სარაპანისა 203 204; წერილი მისწერა გეზაზს 206 207; გაემართა ბრქოპოლისის წინააღმდეგ 211.

მესხები: იბერთა ქვეშევრდომები არიან, მარჯვე მიწის მუშები 127.

მესხეთის მთები: 127

მესობოტამია: 60.

მეწამული ზღვა: 69.

მიფლეთი კახეთისა: *163

მიდეულეები, მიდეები („სპარსელები“): 7, 87, 104, 106, 111, 112, 116, 118, 171, 229, *232; მიდთა ჯარი, მიდიელთა ჯარი: 146, 149, 163, 164, 193, 294, 226.

მიზიგი, მდინარე ბრუხონტის ახალი სახელი 10.

მიორადატე: იონანე საკურთხის ძველი სახელი 266.

მილეტტლნი: 23; მათი დაარსებულთა ქალაქი ფაზისი 4

მინდუოხი, ციხე-სიმაგრე: 60, *155.

მირდატი: აშვილი მირდატისხი დაადგრეს მორჩილებასა ბერძენთასა *163.

მირრანი, სპარსელი სარდალი: პეტრას მცველ რაზმს წინამძღოლობს 109.

მიხიმიელნი: *184.

მიულერი კ.: 15, 21, 24, 27, 29,

მიურალტი ედ. *55.

მორა, გუთი, რაზმის უფროსი: 212.

მოგროხი (ნეგროხი), მდინარე: 4.

მოსე კაღანკატუელი: *130, *241.

მოსე ზორენელი: *55, *130, *241.

მოხინიკები: სიღ ცხოვრობენ? 16, 28.

მოქვი, მდინარე: 6, 21, 24; მოქვისწყალი 24.

მოხირისი, ქალაქი და მხარე: 36, 119, *196, 197, 202, 205, 208, 211, *212; ლაზიკის შესანიშნავი ქალაქია 101, *107, *108; მისი მდებარეობა 194; ღვინო კარგი მოღის * 96; ბრძოლა მოხირისთან * 146; მოხირისის მნიშვნელობა *208—210

მურგაკეხი, ოტას კაეი: 249.

მურისციხე: *210

მუხიანი: *209

მუხირისი იხ. მოხირისი.

მუხურა, სოფელი (ჩხარის რაიონში); *208.

1. **მუხური**, სოფელი: *208 (ცხაკიას რაიონში), *208 (ჩხოროწყუნს რაიონში)

2. **მუხური**, სოფელი დაბლაგომთან: მუხურის ციხე *210

მუხურჩა, სოფელი (გეგეჭკორის რაიონში): *208

ნაბარნუგი, **ნაბარნუგიოხი** (პეტრე იბერის საერისკაცო სახელი): 248, 266, 295.

ნახედი, სპარსელი სარდალი: შეიჭრა ლაზიკეში 155; მან დაატყვევა ლაზთა მეფის ოფსიტეს მეუღლე თეოდორა 156; გელიზარში ნისიბინთან დაამარცხა ნახედი 224; ნახედის წარსული მოღვაწეობა *156.

ნატანები: *33.

ნაქალაქევი: არტანისა *66; ზომ არ უდრის „ინოქალაყონს“? *66.

ნეპოლი: *233.

ნეგეფსუხო (Negepsonko) ნიკოფსიად წოდებული *11.

ნეოყესარია, ქალაქი პოლემონის პონტოში: 33

ნეხიხ-წყალი, მდინარე: 10.

ნეხოხი (ისულეთი, ისულა): *220.

ნესტორიოხი: 291; ნესტორის სამარცხვინო მოძღვრება 283

ნიზიბინი იხ. ნისიბინი

ნიკაქხი, ნავსადგური: ჰიერონის ნავსადგურის ახალი სახელია 12, 21.

ნიკეა: ნიკეის პირველი კრება 26.

ნიკოლოზის ფორტი (პეტრას მახლობლად): *33.

ნიკოფსია („ძველ ლაზიკეში“): 11, 21.

ნილოხი, მდინარე: აზიასა და ევროპას შორის ჩამოდის 140, 141; ინდნიდან ეგვიპტეზე მომდინარეობს *143, 223.

ნიშფე, მდინარე: ნიშფის იქით არის არზანენე 73.

ნიხიზინი, ქალაქი: 61, 87, *155, *156, 224.

ნიტიკე (=გაგრბა?): 2, 3, 10, 21, 27.

ნიხირი (ლოსორიონი, ლურისი, ლესირი): *220.

იხ. ლოსორიონი.

1. **ნიქალაქევი** (არქეოპოლისი): *34, *105, *220, *221.

შ. ნოქალაქევი იხ. ინოქალაქონი.

წემიღია: 242.

წვგროსი (შიგროსი), მდინარე: 4.

ოდონაქე, ბიზანტიელი სარდალი: მისი ლიპქრობა არქეოპოლისის წინააღმდეგ 155, *156, 183, 191.

ოვსეთი, ოსეთი: *57, *161, *162, *163.

ოკენიტის ქანები: 216, 217.

ონორიატები: ცხოვრობენ პონტოში ბითეინიელების მეზობლად 121.

ოპინა, ტბა: კოროკონდაპიტის ტბის ახალი სახელია 13

ორბელიანი პაპუნა: *203.

ორენტიოხი, მოწამე: 27, 29

ორესტე (ბერძნული მითოლოგიიდან): 19

ორქომენიელები, ტომი: 13.

ორხოვი, მდინარე (= არქაბეს): 22.

ოსდუხტია (პეტრე იბერის დიდუდა): 248, 252.

ოსეთი იხ. ოვსეთი.

ოტა, ძუძოს ქალიშვილი: პეტრე იბეროს დედობილია 249.

ოფიუნტი, ოფიუნტის წყალი (მდინარე): 3, 17.

1. ოფხიტე, ლაზთა მეფე (გუბაზის ბიძა): 156, *156.

2. ოფხიტე, აღმოსავლეთ აბაზგიის მთავარი: *156.

ოხომირა, სოფელი (ორპირის სასოფლო საბჭოში): *204.

პაგრა, ნავსადგური: მის ახლა ჰექტალი ეწოდება 12, 21

პაკური, პერანის ძე (ბაკური ფირანის ძე); ბაკური არის გურგენ მეფის შვილი-შვილი *232; მეთაურობს დრიუნტში მდგომ ბიზანტიურ ქარს 212, *212, *213; გაიგზავნა გუთების წინააღმდეგ 232. იხ. 1. ბაკური.

პალადი პელენოპონტელი (გარდ. 425 წ.), „ლევსაიონის“ ავტორი: 25.

პალესტინა: პალესტინის ეესარია 38.

პანტიკაპეა, ბოსპორის ქალაქი: 14.

პაპე, ლექსიკოგრაფია: 23, 29.

პართელები: 67.

პარხალის მთები (ბარხონი): *217.

პახარიონი: მან ააგო ღარიბთა სახლი 270.

პატრიკიოხი (პატრიკი), ბიზანტიელი სარდალი: 44, 47, *231, 238.

პატრიკიოფლე, ბიზანტიელი სარდალი: 44

პაფლაგონია: 1.

პაფლაგონიელები: 121.

პეტეტრხი პ.; მისი აზრი მუხირისის შესახებ *210.

პელაგიოს ედესელი: 291, 292.

პერანგის მთა: *57, *58 (ფარანგიონთან დაკავშირებით).

პერანი, პერანი იბერიელი: იგი გურგენ მეფის უფროსი ძეა *232; გურგენის ნათესავებში უხუცესია 50, * 50; მისი ქართული სახელი უნდა იყოს ფირანი ან „ფარან...“ *50; პერანის სამხედრო საქმიანობა 89—90, 212, 232;

წარჩინებული მეთაერი იყო «პერანი იბერიიდან» *232; «გაოლიცვალა... პერანი აბერიელა» 90, *223.

პეროზი, სპარსელია მეუე: 43; პეროზის შვილი, ორნი მძახი 64.

პერსარმენია: 33, *55, *56, *57, *58, 113, *156.

პერსარმენიელები: 45, 52, 151, *234 პერსარმენიელთა საზღვრები 54; ეგრეთ-წოდებულ პერსარმენიელები და არმენიელები, რომლებაც რომაელების ქვეშევდომები არიან 125; *137; იბერია... პერსარმენიელებამდე აღწევს 127.

პეტრა: 126, *143, *144, 154, *163, *164, 178, 179, 182, 189, 221, *221; პეტრა ზღვისპირა ქალაქია 33, *33, 63; პეტრას მდებარეობა *33 35, 85, *105—105; პეტრას ზღვდევების აღწერილობა 85—86; პეტრას ედლები 85 რაობა 165—167; პეტრას აშენება 74, 82—87, 127; იუსტინიანეს დროს გასდა ქალაქად და სახელად ეწოდა „იუსტინიანე“ 34 35; 83; ბრძოლა პეტრას გარშემო 97—117, 165—180 (ბრძოლა 550 წელს); პეტრას აღება 551 წელს *156; პეტრა აიღო ხოსრომ 224; პეტრა მნიშვნელოვანი საეკრძო და სამხედრო ცენტრია 74—75, *78—79; პეტრაში საეპისკოპოზო კათედრაა *34.

პეტრე იბერი: *223, 245, 246, 247; თორმეტი წლისა გაიგზავნა მძველედ ბიზანტიაში 256; ბილს იერუსალიმში 259, 264; ში დაატოვა იერუსალიმი და ქალაქ ლაზაში წაყოდა 271; პეტრე იბერიის გარდაცვალება 288—289, *289.

პეტრე მაიუმელი იხ. პეტრე იბერი.

პეტრე პატრიოხი: ელჩად გაიგზავნა ხოსროსთან 165.

პეტრე სტრატეგოსი: შაჰმომავლობით არის არჩაიხნიდან 73; გაიგზავნა ლაზიკეში გურგუხის დასაპყარბლად 50; უკან გაიწვიეს ბიზანტიაში 51; დაინიშნა ლაზიკეში სტრატეგოსად 73; ის ვერცელისმოყვარეობაში ხავარდა და გადააყენეს 74. *80, *130; ედესაში იღებს მონაწილეობას სამხედრო ოპერაციებში 89, 90, *223.

პილადი (ბერძნული მითოლოგიიდან): 19. იხ. ორესტე.

პინიანუხი, მეღანიას მეუღლე: 265, 267, იხ. 1. მელანია.

პიტოუნტი (ბიჭვინტი). 2, 9, 10, 21, «ლაზთა სოფლები... შთა შორის პიტოუნტის სინაგოგა» 101, *107, *108; იუსტინიანეს დროს პოლემონის პონტოში შედის როგორც ციხე-სამაჯრე 33; ბიზანტიელებმა იქ ყარო ჩააყენეს 136. პიტოუნტი დაანგრიეს ბიზანტიელებმა 222.

1. პიქსიტე: ირაკლის კონცი ეგრეთწოდებული პიქსიტე 10.

2. პიქსიტე, პიქსიტის-წყალი 16, 21.

პლინიუსი: 22, 24, 26, 29, *108, *239, *240

პოლემონის პონტო: 32, 33 (შედის ხუთი ქალაქი)

პოლემონიონი, ქალაქი პოლემონის პონტოში: 15, 23.

პოლიდევე (ბერძნული მითოლოგიიდან): 7.

1. პონტო (მაკე ზღვა): 5, 8, 9, 15, 26, 73, 123, 127, 139, 141, 142, *143, 230 *230, ამონტო იწყება ბიზანტიიხიდან და ქალედიონიდან, ხოლო თავდობ კოლბების ქვეყანასთან 121. იხ. ექვსინის პონტო.

2. პონტო (მხარე და ქვეყანა): 73, *181; ორი პონტო (პოლემონის პონტო და პელენოპონტო) 1, 32, 33, 37; *Ποντος* *χώρα* 9, 13; პონტოარმენიის დეი *219; პონტოს კაპადოკია *237. იხ. პონტოელები

პონტოელები «ლაზიკის მეზობლად რომაელები ცხოვრობენ, რომელთაც პონტოელები (*Πονταίοι*) ეწოდებათ 101; 185.

პორტუგალი, სფუელი: 14.

Portus altus (=Baძც): 22, 23.

პრისკე პანიონელი: *239, *240, 241.

პრატანის-წყალი: 18

პრატე, პატრიკოსი, ინსტანსის მისწული: 49, 50

პროკლე, ეპესტორი: 47.

პროკოპი, ეგვიპტიელი: 26, 27, *33, *34, *37; მისი ცხოვრება და მოღვაწეობა 38—42.

პროტეროუსი: 286—287.

პრომეთე: 9, 14, 15, 121.

პროლეგომოხი: გეოგრაფისი კლავდიუს პტოლემეოსი 24, 27.

ეროდანია თ.; *80, *163.

რააბე რ.: 245, 246, *247.

რაგნარი წარჩინებული გუთი: 212, *212, *213

რეკითაზგე თრაკიელი, ბიზანტიელი სარდალი: ივანეშვილი: ლაზიკეში 114.

რეონი (როინი): მდინარე კოლიდაში 182; ჩაშლულად მუხიარსა 194, 209; მისი სანაპიროებთან ქუთაისი *230.

1. რიზე, ქალაქი ლაზიკეში: 111, 123, 221; იგი სოფელია 219; გვირგვინი დასახლებული ადგილია *33, 102 ორი დღის საყალი გზით არის დაშორებული ტრანპეზუნტს *27, 12;

2. რიზე, მდინარე: 17.

როინი (ფაზისი): *36, *108, *109, *113, *203, *204, *209, *210, *230

რიხშაგა, რიშაგა: აბაზგების მეფე 8, 20

რიხი (ტრონი): *231.

რიკონი: *34.

რიდამოლიხი: *107, *108, 186—197; იგი უღრის დღევანდელ ვარდციხეს *34, *105; უდიდესი და ყველი სიმაგრეა 35; ლაზიკის ყველაზე შესანიშნავი ქალაქია 101

1. რომაელები (ლაზიკელები, **Romani**): 61; მათი თვითმპყრობელი ტრიონე 125.

2. რომაელები (ბიზანტიელები): 31, 41, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 53, 54, 55, *57, 58, 59, 60, 61, 62, 65, 66, 67, 68, 69, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 78, 63, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 94, 95, 99, 100, 102, 104, 105, 106, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 115, 116, 117, 118, 122, 123, 125, 127, 129, 130, 132, 133, 134, 135, 136, *143, 145, 146, 147, 148, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 160, 161, 165, 166, 167, 171, 172, 173, 174, 175, 177, 178, 179, 185—186, 187, 189, 191, 192, 193, 197, 198, 201, 202, 204, 207, 211, *212, 221, 225, 226, 229, *231, *232, *233, 235, 236, 237, 238, *240; რომაელები კონტროლს უწევენ შავიზღვის-პირეთის სამფლობელოებს 25; აწყვეული რომაელებია 77; პრპოლი: დროს მანქანებს ხმარობენ 85; დაიბრძოლეს კანები 214; რაზმები ჩაუყენეს კანებს 216; რომაელთა ჯარში ალვა შემოარტყა პეტრას 550 წელს 169; რომაელთა ჯარი 12.000 კაცისაგან შესდგებოდა არქეოპოლისთან ბრძოლის დროს 183; გახლენენ სპარსელები მოხარკენი 199; ლაზეთი მტერს დაამყრობინეს 229.

არამაელთა ზღვა (= შავზღვა): *34, 81.

1. რომი (ქალაქი): *180, *181.

2. რომი (იტალია): ევლიზარის სამხედრო ოპერაციები რომში (ე. ი. იტალიაში) 38
არგუა: 27, 29.

1. რუფინე, სილვანუსი, პატრიციუსი: 28; იგი ბიზანტიის ელჩია ხოსროსთან 60,
61, 62 (წიხათაჲ ილო ელხად კავადთან 47)

2. რუფინე: ფარსმან კოლხის შვილია 231, *231, 232.

რუქნადინი, სულტანი: *58.

სახინინი: *161.

სახინებო: მათთან ეკუთრება აქვს გუბაზს 103, იხ. ჰუნებო-სახინებო.

საგინებო: ცხოვრობენ ევქსინია პონტოს ნაპირას ჭიქებია შეზობლად 136; საგინე-
ბი ბნუ სახი გეგბი *136—157; მათ ქვეყანაში ტრიაქიმ რომელთა ქა-
რი ჩააყენა 125.

სალარიის კარი: იქ იბრძოდა ვლადიმის წინააღმდეგ ბერაჩი (ფრანგი) *233.

ხალუხტი, აღმოსავლეთის პრეფექტი (იპარქოზი): 237

სამარია: 267.

სანებო: არიან ტრაპეზუნტელთა მოსაზღვრენი 7, 120; მათ ახლა ჰანები, ეწო-
დებოდა 120, *138; არონიძის გადმოცემით მათ დარღობს უწოდებდ-
ნენ 7, 28.

სანიგები (საჯინები): 2, 28, მათ ქვეყანაში სებასტოპოლი (სოხუმი) 8; მათი მე-
ფეა სპადავა 8, 20, იხ. საგინებო, სანიხებო.

სანიე: პონტოშია ტიზარანია, სანიე და კოლხეთი 9; 28

სანიხებო (სანიგები): 2, 28; სანიხებს ჭიქებისაგან პუოუს მიდინარე აქუტური 10, იხ.
საგინებო, სანიგები.

ხარაგურები: *240, *241.

ხარაპანი ხარაპანისი (შორაპანი), ქალაქი და ციხე ლაზეთში; 36, *96, *97, *107;
*108; ში.ი მდებარეობა 185—186; საღ მდებარეობს ლაზეთში თუ იბე-
როში *35—36, სკამდა და ხარაპანი მდებარეობენ იბერიის საზღვრებისკენ
101; ანბერიის საზღვრებიდან რომ შედიხარ, იქნება ორი ციხეა სკანდა და
ხარაპანისი 51, *210; ღაზუბნია მწიწათოს ვასწორებს, 186; მერმეროვმ
ხელახლა ააშენა და იქ დარჩა 203—204.

ხარკინოზები: 72, 197; სარკინოზთა შუფე (შოკავარი) აქუთა 87, 225.

სარმატიის კარები (დარიალი): *240.

საქარათველო: ქრობები შის შესახებ 38, VI ათქუნის ისტორია 42; დასავლეთი
საქარათველო 19 (იხ. დასავლეთი საქარათველო).

სახარია, სოფელი და ციხე: *220.

ხემახტია: პალესტინის სებასტია 296

ხემახტოპოლი, სებასტოპოლი, ლაზიკის ქალაქი: 2, 6, 9, 24 (ციხე), *97, 101,
*107, *135, *221; დიდი სებასტოპოლი 26; იგი სანიგების ქვეყანაშია 8;
სებასტოპოლის ციხე-სიმაგრე ჩარციხელთა პოლემოხის მონტოში 33; ბი-
ზანტიელენი ძველად ორი სიმაგრე გააშენეს — სებასტოპოლისი და პი-
ტიუნტი 136; სპარსელები რომ პეტრასკენ ლაშქრობდნენ, ბიზანტიელებმა
ეს ორი სიმაგრე დაანგრიეს 137; იუსტინიანემ სებასტოპოლი გახაზა 222.

ხეხამორა (წიწამური): *129

ხეხი, სპარსელთა მოხელე: 47, 48

1. **ხერგი**, ბიზანტიელი სარდალი: ელჩად გაგზავნა ბოსროსთან 91.
 2. **ხერგი**, ბიზანტიელი სარდალი: ელჩად გაგზავნა ზო სროსთან 91.
 3. **ხერგი**, სოლომონის მისწულელი: ბიზ. სარდალი 232 233, *184.
ხვანუბი (სუახუბი): ბიზანტიის შეგობრები არიან 37; ისინი აღანთა მეზობლად ცხოვრობენ *55, *56
ხვანეთი (სვანია): ლაზთა ქვეშევრდომია 126, 197, *204; ხელთ იგდეს სპარსელებმა უქიპერიონის აღების შემდეგ 202, *209; მოციქულები მოვიდნენ სუახუბში საქადაგებლად 25; ჭეჭის ქვეყანაში შედიოდა ეგრისი და სუახეთი* 36
ხვანია იხ. სვანეთი.
ხვიდა, ლექსიყოფრადი: 39, 39, 44.
ხვამე (ზივანი). მღახარე: 6, 8, 20
ხვინელები: *55.
 1. **ხილვანე**: დიდი სილვანე (IV სუეკ.) 279.
 2. **ხილვანე**: (I. რუფინეს წამა): 58
ხიმეონი: ვანაგებს ოქროს მადებებს ფარანგიონში 54—55, *57; მან რომაელებს ფარანგიონში წააბარა 64; იგი მოკლულ იქნა 64; მისი სოფლები გადაეცა მის ძმისწულს ამაზასეს 64.
ხინდები, ტომი: 13, 28.
ხინდიყე: ხავსადგურია 12, 13, 14, 21; მისი ახალი სახელია ევდესია 12.
ხინოპელები: სინოპელთა ახალშენია ტრაპეზუნტი 16.
ხინოპე: ქალაქია პელენოპონტოში 33, 121.
ხირია, სირიები: 237, *237 (ორი სირია: კოილე სირია და ფინიკიური სირია).
ხისავრანონი, ციხე-სიმაგრე: 87, 224.
ხისილისონი, ციხე ქახეთში: 217, *217, 218, *219.
ხისპარი: იგივეა რაც ფარანგიონი *57.
ხიტა (კიტა, *Xitax, Txitax*), ბიზანტიელი სარდალი: იგი არის *magister militum per Armeniam* *36; მან დაიმორჩილა ქახები ფარანგიონის დაპყრობა აქვს დავალებული *57; ეგზავნება არმენიაში სალაქმროდ 65—67; სიტბას სიკედელი 539 წელს: 71, *155.
ხიანდა (სიანდა), ქალაქი და ციხე ლაზეთში: *35, 36, *96, *97, 101, *107.—108, *220; მისი მდებარეობა 185—186; სად მდებარეობს ლაზეთში თუ იბერიისში *35—36. შტრ. სარაპახი.
სეპარანა: დასავლეთი ამაზიის მთავარი 157, 158.
სეკითები: მათ უქადაგებს ანდროს მოციქული 26.
სეკითური ტომი: 2.
სეკიმნები: დასავლეთ საქართველოში არიან დამკვიდრებელი 37. პტილემეიოსი უწოდებს *Σεκιμναι* * 56. იხ. სეკიმნია.
სეკიმნია (=ლენხუმს): ლაზთა ქვეშევრდომია 126, 197. უდრის ლენხუმს *126; ხელში ჩივდეს სპარსელებმა უქიპერიონის აღების შემდეგ 202, *204.
სეკილაქს კარიანდელი, ლეკლი ბერძენი ისტორიკოს-ლოგოგრაფისი: 1, 3, 23
სეკიმნოსი: ფსევდო-სეკიმნოსი 1, 3.
სეკარონი: ქარის სახელია 18.
სეკურდები, სოფელი დასავლეთ საქართველოში: *33.

ზკურნა, მდინარე: ზოგიერთი მკვლევარი მას ავიყიებს ასტელეთობს 25.

ზოგდიანები: 26.

ზოლომონი, ბიზანტიელი სარდალი: ვანდალებთან ბრძოლის დროს სარდლობს 231, *231; მისი ანისწულია სარდალი სერგი *184, 233.

ზომხები, **ზომხეთი**: 38, *234, *240. იხ. არმენიელები, არმენია.

ზომხითი: *163.

ზოფოკლესი, ლექსიკოგრაფი 44.

ზმადავა: სანიგების მეფეა 8, 20, *136,

ზპერი: *57.

ზები 82; სპარსელების ბრძოლა არქეოპოლისის წინააღმდეგ 181—194; სპარსეთთან და ლაზიკის ურთიერთობა ხოსროს დროს 143—146; სპარსეთის მიზნება ლაზეთის ტერიტორიაზე *93. იხ. სპარსელები.

ზპარსელები: 21, 39, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 51, 52, 55, *55, * 57, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 67, 70, 71, 72, 73, 83, 85, 87 89, 90, 92, 94, 95, 118, 129, 130, 144, 146, *146 147, 148, 149, 151, 152, 153, 154, *155, *156, 157, 163, 164, 186, 190, 191, 197, 198, 200, 201, 202, 207, 208, *208, *209, 211, *220, 221, 226, *230, *231, *232, *233, 235, 236, 237, 238, 239, *240, *241, 242; სპარსელთა ბატონობა ქართლში * 163; ბიზანტიელებით უკმაყოფილო ლაზები ელჩებს გზავნიან ხოსროსთან და მას მორწილებას უცხადებენ 75—81; სპარსელების (მიდათ) ჯარს წინ უძღვიან ლაზები 82; სპარსელების ბრძოლა არქეოპოლისის წინააღმდეგ 181—194; სპარსელების აშტატობა 182; სპარსელების ბრძოლა პეტრის ასაღებად 97—117, 165—180 (ბრძოლა 550 წელს); სპარსელების დამარცხება ლაზეთში 552 წელს 208.

ზპორაკი: თყოფისა ღიღის მიერ გივზავნა სპარსელებთან მოსალაპარაკებლად ვასპირა კარბთა შესახებ 238, *238.

ზტახეშვაქსი (სტახეშვლა, სტახეშვაიკი): ჭიქების მეფეა (იხ. წ. II სტკ.) 2, 10, 20.

ზტენიტიყე (ნიტიყე, „გაგრააჟ“): 2, 3, 27, მას ოდესღაც ტრივლიტე ეწოდებოდა 10, 21.

ზტეფანე ბიზანტიონელი: 24, 27.

ზტრაპონი *25, *129, 131, *196 (ქუთაისის შესახებ) *196, *239, *240

ზტრატოფიდე, მიქვიტის ეპისკოპოსი: 26

ზტრომიდე: კაცქაისის მწერალი 9.

ზუანები იხ. სუანები.

ზუმბატ დავითის ძე ქართველი ისტორიკოსი: *203.

ზუნარშია: ისოს ნავსიდგურის ახალი სახელწოდებაა 16, 17; 27.

ზუხურმენე, ღაბა: 27, 121, სწრა სენარშია.

ზუზა დერე (=ზავატის): 29.

ზკამალინიზონი, ციხე კანეთში: აქ იუმენეს კანებს ეკლესია 215, *215, 218, *219

ზკაერები: 222; **ზკაერთა** მეფე თონიტი 19

ზკაერი, შთა: კლიციელთა შთა **ზკაერი** 45; 53.

ზკაერის კაპადოკია: *237.

ზკაეროსკვითები: **ზკაერები** და **ზკაეროსკვითები** 222.

ზკანაისი ტანიდი, მდინარე (=მდინარე დონს): 13, 14, 223; საზღვრავს ევროპას^ს აზიასგან 14; **ზკანაისი ორი სმელეთის გიმყოფია** 139, 140, 141, *143.

ტაოხები, ქართველთა ტომი: 28

ტარაგნონი, ადგილი პერსანენიაში: 89, *233.

ტარენტო, ტრანტო: 212, *213; *ე.ლიზარა ვაეშარია ტარენტოს წინააღმდეგ *233.

ტარსურა, მდინარე: რომელსაც შილი (ე. ი. ნოჭვი) ეწოდება 6, 20, 24.

ტასკუნნი (ხასკუნნი): ტასკუნთა ხათისავი *161, *162

ტაციტუსი, ისტორიკოსი: *243.

ტეია, გუთების მეფე: *212.

ტელლ—ქასრა: *231.

ტელქი (ბერძნული მიოლოგიიდან): მეეტლე ?.

ტერლეთი, წარჩინებული ღაზი: 162, 163

ტეტრაქსიტები: გუოუბი-ტეტრაქსიტები 138

ტეზურა, მდინარე დასავლეთ საქართველოში: *225.

ტიბარანია: ტიბარანია, სსიყ და კოლხეთი 9, 25

ტიბარენები, ტომი: 15, 16, 27, 28

ტივროსი, მდინარე: 60, 87, 225.

ტიტანები (ბერძნული მიოლოგიიდან): 15

ტიმაშეი (სტატების ატორი პაულის ანტიკლობედიაში): 24, 29, *241

ტორიტები, ტომი: კერავტები ანუ ტორიტები 12, 13, 28

ტოტოლა (ტუტოლა), გუთების წინამძღოლი: *184, 232, *234.

ტოფსიდა (ტუფსე), მდინარე ძველ აქიაში: 11.

ტრაიანე, რომის იმპერატორი: 125. იხ. ადრიანე.

ტრაპეზუნტელები 102, 110; მათი მოსაზღვრენი არიან სანები (ჭანები) 120 და კოლხები 7; 219; კოლხებს მოსაზღვრენი არ არიან 124; მათი საზღვრები ვრცელდება სუსურმენმდე 27, 121.

ტრაპეზუნტი: ტრაპეზუნტის საზღვრები 136, *136; *221; ქალაქი პოლემონის პონტონში 33; ის ელინური ქალაქია 16; 121; იქური თაფლი მწარეა 122; სუსარშია ტრაპეზუნტის მახლობლად არის 27; მდინარე ასკურნა („აჭურნი“?) ტრაპეზუნტის აღმოსავლეთით ერთვის ზღვა: 29; ტრაპეზუნტში წყლის ნაკლებობაა 219

ტრაქეა: ციხე აბაზეიაში 159.

ტრიბონიანე, იურისტი (ახ. წ. VI საუკ.): 30

ტრიბუნე, ეჭიბი (ახ. წ. VI საუკ.): 91, 92.

ტრიგლიტი: ნიტისის ძველი სახელია 10, 21, 27. იხ. ნიტეა.

ტუფსე (ტოფსიდა), მდინარე: 11

ტვანა, ქალაქი კაბადოკიაში: 19.

უდალყოვა ზ. (Удалцова З. Н.) *21.

უგაროვა: *135

უიტტივისი, ვუთი: *75, *232 (უიტტივისი).

ულგაგე, ბიზანტიელი სარდალი: ტომით ერულია 155, *155, *156, ვაიგზაენი აბაზეების წინააღმდეგ *156 158, 159, იბრჭვის არქეოპოლისთან 183—184.

ურბინენტუსი, ქალაქი იტალიაში: *233.

ურბინუსი, ქალაქი იტალიაში: *233.

უსენსკი თ. (Успенский Ф.): *220.

უქიპერიონი; ციხე ლაზიკში: იგი ქუთაისის მახლობლად არის 196, *197. მის ზელში ჩავდებამს ცუდიღობს შერშეროე 200; სპარსელებმა ზელში ჩავდგეს 202, 203; *209; ექიპერიონის ლოკალიზაციის საკითხი *202, 204.

უჩენარი, სოფელი დასავლეთ საქართველოში: *33.

უბარიზი, ფეფრიზი (სპარსელი სარდალი): ვერაგი და ცუდზნაინა 92. მას დაეფე-
ლა ხოსროშ გუბაზის მოკვლა 97, 98, 199—200; *200; ზერშეროემ კოლ-
სიღანი დასტოვა ფეფრიზი ზუთათაში კაცით 112.

უბა იბერიელი, პერაიას იმისწული: მეთაურობდა არმენიელებს *233, *234

1. ფაზისი (რითი): 2, 4, 23, 24, 26, *33, 102, 106, *106—109, 110, 113, 115, 183, 230, *230—231; კოლხეთის ფაზისი საზღვრავს აზიასა და ევროპის მი-
წას 223; აზიასა და ევროპის კოლხეთის ფაზისი პოეტს 140; ფაზილე ფა-
ზისა ასახელებს აზის ქვეყნისა და ევროპის საზღვრად 14—15, 141; ორი
მეღუთისა გაყოფად... ფაზა იყოს ფაზისი 129 (140, 141); ფაზისი ორად
ყოფს ზღვლეთს... მარცხნივ არის აზია, ხოლო მარჯვნივ ევროპად იწო-
დება 127; ფაზისის სათავე კავკასიის მთებშია 127, *143; მისი წყალი მსუ-
ბეთია და არ შრობდება 3; 6, სწავსსო შღიარაჲა 100; კოლხები ფაზისის
მღინარეზე მოსახლეობენ 120; ფაზისი შუაქუთაისში რომდინარყოფს 138,
*138; ფაზისის მახლობლად იყვენ დაბნელებული რომაელები (და ღაზები)
187, 188, 201, 254, .

2. ფაზისი, ქალაქი: ფაზისის წარცხნის მღებარეობს მიღეტელსა ელიებრი ქა-
ლაქი, რომელსაც ფაზისი ეწოდება 4(22); ფაზისი ქალაქია ათს ქვეყანაში
24; მოციქულები ძირღებეს სადაღებლად იბერიაში და ფაზისში 26.

3. ფაზისი (ქორთის), არშეთის ადგილებიდან... ვაძღარს ფაზისი და შიღის
კოლხეთის ქვეყანასკენ 53.

ფარანგიონი, ადგილი პერსიკენიაში ოქროს შემკველი: 53, 55, *56—58, 60, 63,
64, 65, 100 186; ფდროს ისპირს ან არსის *57; ფდროს პერანგას *57.

ფარასმანი იხ. ფარსმანი.

ფარანავი: *36, *66.

ფარანავი (ძველი ვერსიები): 16.

ფარანაი, ლაზი ღიდებელი: გუბაზთან მტრულ ურთიერთობაშია 93

ფარანატ კოლხი, ბიზანტიური ჯარის უფროსი, მაგისტროსი იყო ვაჭანდებობით
*184 163.

1. ფარსმანი (ფარსმანე), იბერიის მეფე ფარსმან 11 (ახ. წ. 11 სუტე): 8, 25.

2. ფარსმან კოლხი (ფარსმანე), ბიზანტიელი სტრატეგოსი ანატახი პირველის
დროს: 44, *47 (სომხურ ფარსმანე); *180; მისი წყლითა ზენა,
ხოლო შეაღწევილები — რუფინე და ლეონტი 231, 122, *231 232.

3. ფარსმანი, ქართლის მეფე (ახ. წ. VI სუტე): *161, *162.

4. ფარსმანი (ფარსმანისონი): პეტრე იბერის ღიდელის ოსდებტიას
ძმაა 248.

ფასის მთა: *231.

ფილაღელფია, ღიღის ქალაქი: 235

ფილევადე, ბიზანტიელი სარდალი: 149, 152.

ფილიპე, ილექსანდრე მეგდონელის ძმა: 46.

ფინაიონი, ადგილი: 69.

ფირანი იხ. პერანი.

ფისონის სიმაგრე: 89, *233

ფიქუნარი: ხომ არ წარმოადგენს „პორტუს ალტუს“ ფიჭხარის დასახლების აღმნიშვნელ სახელწოდებას? 22.

ფიხიუხი, ფილიფოვოსი (1577—1649 წ. წ.): 23.

ფრანგები: *212.

ფრიგია: *196, 242.

ფსახაფსი, ზდინარე (ხიკოფსის მახლობლად) 11, 21.

ფხობროსი, მდინარე („სუვი წყალი“): 17, 29.

ფუბელი, წარჩინებული ლაზი: ჩაუსაფრდა სპარსელებს 112.

ფუსტები: ცხოვრობენ დასავლეთ საქართველოში 26.

ფობტრერი, სოფელი ზემო სეაბეთში: *203.

ქალკედონი (კალკედონი): 121, 138, 230, *231, 292.

ქანარანგი, 2 ვიჯლის გამზრდელი: 63

ქართველური ტომები: 28.

ქართლი: 25 (ქართლის მეფე ფარსმანი), 26, *163.

ქართული ენა (იბერული ენა): 253.

ქარიენტის წყალი (დასავლეთ საქართველოში): 2, 6.

ქარტონი: სინაგრა ტანეთში *216. იხ. ხარტონი.

კაჯეთის ციხე: *25.

ქერსონი, ქალაქი: 49, 222.

კვები, გეოგრაფიული სახელი: *34.

კვიშილეთი: აქ არის ციხე *204.

კობულეთი: კობულეთის მახლობლად ეძებენ პეტრას *33

ქენოფონტი, ბერძენი ისტორიკოსი: 7.

ქუთაისი (კოტაისი): ციხეა ლაზიკეში, რეონის სამარას *230; მას ჰქვია: კოტაიონი ქუთაისი, კურაიონი, კვიტატილი 195, *230; აიას ქალაქი კვტაისი 23; ქუთაისის ციხე *203, *209; 211 *212, ქუთაისის მხარე *210. ქუთაისის მახლობლად არის უჭინგრონი 196.

ქურენოხი: ოტას ქმარა 249

ქუჩი: ფარხავაზმა დაასცა ქუჩი: ქუეყანა ეგრის-წყალსა და რიონს შუა *36

ლადირთა სრუტე: ფაზისი მიმდინარეობს ლადირთა სრუტის პირიპირ 139

ლაზა: 271, 281, 284, *286; ლაზას შიღუმა 292.

ლართი (ხარტონი, ქარტონი): *216.

უაფხზიშვილი თ.: *35, *131.

უაფხზიშვილი ხ.: 25—26, *210, *220

უვარიალა, მდინარე (ზოანი, ფაზისი): *108—109, *230.

უფშიძე ი. აბ. და ონი სუფიშვიტის შესახებ *106.

შავი ზღვა: 24, 29, *107, *108, *231; შავი ზღვის სამხრეთი სანაპირო 22, იხ.

ევქსინის კობტო, კობტო.

შანაძე აკ.: *24.

შარდენი: ციხე ქოთათის *203

შაფხუბო, მდინარე: იგი ფსახეფის უნდა უდრიდეს *11.

შორაპანი: სად შედის - ქართლში აუ ლაზეაში? *25 -36. იხ. სარაპანი.

ჩიმიშვი, წამიშვი (ბიზ. კესარი იოახუ ცამისხი, 969—976 წ. წ.): *130.

ჩიქობავა ა.: ონ-სუფიქსის შესახებ *106.

ჩრდილო-კავასია: *239.

ჩუბინაშვილი გ.: *220, *221.

ჩური (წურ, ჭურ, ჭურ): 129, *130, *241.

ჩხარი: *208.

კახარიც ფონ ლინგენთალი: 30, *37.

ციხისძირი (ბათუმის ჩრდილოეთით): *34; ციხის ძირის სტრატეგიული მნიშვნელობა, იხ. ბათუმი, პეტრი.

ცივი წვალი, მდინარე (ფსიხროსი): 17, 22.

ციტიშვილი გ.: შორაპნის შესახებ *36.

ცხენისწყალი: მ, 24, *34, *105, *204, *208, *209; მას დაკავშირებული ლაგუმის ეწოდება 6, 20.

ძველი აქაია: 11, 12, 21.

ძველი კერახუნტი 16.

ძველი ლაზიკე: 11, 21.

ძილქები (ჭიქები): მათი ბედზე სტატიკურად 20, იხ. ჭიქები.

ძუძო, პეტრე იბერის აღმზრდელი ქალი: 249, 253.

წამიშვი (ციმისხი) იხ. ჩიმიშვი.

წერეთელი გრიგოლი: *196.

წერეთელი გიორგი: *223.

წიბილე, წიბილი (წებელდა): ციხე აფხალების ქვეყანაში 162, *164, 165; მას იყავნ ბიზანტიელები 211.

წიწამური („სევსამორა“): *129.

წრომი: *106.

წური (ჭური, ჩური): *129; *130, იხ. ხური

ჭანები: 99; 110, 234, *234; ჭანების ტომი 52--55; მათი ზნეჩვეულებები, ბუნებ-

რივი პირობები, ცხოვრების პირობები და კულტურა 213—215, *215; ჭანები არქონიელთა მეზობლები არიან 120, 213; ისინი არაზღვისპირა მცხოვრებლები არიან 120; წინათ თვითთავადნი იუენენ 69; ჭანები ქრისტიანები ვახდენენ 54; ჭანების დამორჩილება ბიზანტიის მიერ 31, 36, *36 -37; იუსტინიანეს დროს დამარცხდნენ ბიზანტიელებთან ბრძოლაში 214; ჭანები იგივე სანები არიან *129—130, *138; კოქსილინის ჭანები 218; იუენიის ჭანები 216, 217. ჭანები ბიზანტიის ქარში იბრძვიან გუოების წინააღმდეგ 184, *184.

1. ჭანეთი: ჭანეთის აღწერა 118—128, 213—218; ჭანეთის მეზობლად მდებარეობდა ფარანგიონი და ბოლონი *56, *57; ჭანეთის საზღვრების მიხედვითად გამოდის მდინარე ბოასი (კოროხი) 1000, *107. ჭანეთში იუსტინიანემ შემნებლობა ჩაატარა 222.

- 2. **კანეთი** (თიანეთი): ოლიუნტის წყალი ჰყოფს კოლხია ქვეყანას თიანეთიდან (მთხროვიძე) 17.
- კანეთის მთები**: აქედან გამოდის ბოასი 122; კანეთის ნოების გადაღმა ცხოვრობენ ბიზანტიის ქვეშევრდომი არმენიელები 122.
- კანჭკონი** იხ. კანჭკონი.
- კიტტა** (სატტა). ბიზანტიელი სარდალი: ნის დროს დაიპირწილა ბანატიამ კანები 214. იხ. სატტა.
- კორობი**: კორობის სათავეები *216; წირობი და ბოასი *136—137.
- კური** იხ. ჩური.
- კურნია ალ.** *51.

- ხარენტი**, ილიჩარე: 2. იხ. ქარენტის წყალი
- ხაკუნნი** (ტაკუნნი): ხაკუნთა ნათესავი *161, *162.
- ხარტონი**, ქარტობი („ღარბი“), სპიჯარე ქანეთში: 216, *216, *217, *219.
- ხახუტაშვილი** დ.: 28
- ხობი** მდინარე: 6, 8, 20.
- ხორანე**, სპარსთა მთავარი: შეიქრა კოლხიკაში 116—117; დაბრუნდა იპსისის ნაპირას 146: 152; ათასი ეთვი გაგზავნა დასაზვერავად 152; დასვედილივ დიღრა 153.
- ხოსრო** (სპარსეთის მეფე ხოსრო 1 არშორიანი, 531—579 წ. წ.ს: 47, 60, 61, 62, 67, 71, 72, 78, *79, 81, 84, 87, 89, 91, 92, *94, 95, 99, *105, 143, 149, *155, 158, 165, 179, 197, 198, 200, 201, 202, 207, 208, 221, 222, 229, *233; ხოსრო დიდმა: ქართი კოლხიკაში შემოიჭრა 60: 153; ხოსროს გეგმა იყო ლაშთა შედის გუბანის ოკიდენ მოცილება, ლაშები გასაძლება ლაშკიდან და შთი ხაკუნად სპარსელებისა და სხვების ჩასაძლება 96; 98 ხოსრო დიდ-მნიშვნელობას აძლევს ლაშკის დაპრობას 178; ხოსრომ დიდმალი ხეტეუ გაგზავნა ლაზიკში პეტრას კედელზე მანქანების დასაფშვლად 97. პეტრას ადრე შემოიჭრია და ათლი 82—87, 224; ხოსრომ დააღწია რომაელებს ყოველწლიური ხარკი ოთხი კენდიმარი 195; შეთქმულმა ხოსროს წინააღმდეგ 143, 144—145; არმენიელთა წინააღმდეგ ქენნთა ქარი გაგზავნი 225, 226.
- ხოსტარია** ნ.: მისი ძირი ქართული ტომები შესახებ 28.

- ჩაბახეთი**: ხათუსენი შირდატიანი... რომელში მთავრობდეს კლარჯეთსა და ჩაბახეთს *163.
- ჩაბახიშვილი** ივ.: 25, 28, *36, *50, *52, *58, *127, *156, *162, *216, *219, *241, 246.
- ჩანაშვილი** მ.: *80.
- ჩანაშაის** ს.: 28, *35, *126.
- ჩანჭკონი** (კანჭკონი), ციხე კანეთში: 218, *219
- ჩვარის ციხეხია**: 264.
- ჩიხი**: *130. იხ. იოანე ციხე.
- ჩიქები**, ტომი: საღ ცხოვრობენ? 11, 12; ევქსინის პონტოს ნაპირას არიან დამკვიდრებული 135; ჩიქებს სანიგებისაგან ჰყოფს მდინარე აქუნტი 10; ჩიქთა მეფე სტახემფლა 20; ჩიქები იგივე ზიხები 28, იგივე ზილქები 2. იხ. ზიქები.

ჩიქი: სპარსელთა წარმომადგენელი 562 წლის სახელი მოლაპარაკების დროს *56.
ჩოჩია: *130.

ჩუანშიერი, ჩართველი ისტორიკოსი: *203

ჩუი (წერი, კერი, ჩური): *129, *130. იხ. ჩერი.

ჩარმაზის ციხე: *231

ჩაური იაკობი: პროტომე ეპარქიელის თხზულებათა გამოშვებულ: *74, *144, *230, *234.

ბელენოპონტო: 32, 37; იქ წყლის რვა ქალაქი 33.

ბენიოზები, ჩართველთა ტომი: 3, 7, 8, 11, 26, 28, მათი მიწე ანხილუე 7

ბეტალი: პაგარის ნავსადგურთა ახალი სახელწოდებაა 12, 21.

ბერაკლია, ქალაქი ბონტოს ნაპირას: 121.

ბერეთი: ესაზღვრათა ჯერუსალიათა 130

ბერმანი ა: 27.

ბეროლიანე, თრაციელებს მეთაური: *233.

ბეროლიტე პალიკარისხელი: 2, 10, ნისი აზრით სამი ხაჭაღისაგან შეადგება გვე-
 ყანა: ლიბია (ე. ი. აფრეიკი), აზია და ევროპა 146.

1. ბეფესტე: მან მიაჩვენა პრომეთე 9.

2. ბეფესტე, რიტორი, აღესწავროს პრეფექტი: ამორციელებს აღესწავროსში
 ვაქრობის მოწმობილას *79, 227, 228.

ბეშელი: *74, *234

ბიერონი: ნავსადგური არაქის მოსუროთან 141, *141, 142; მას აქწოდება ბიერიტ
 არე ნიკესია 12, 21

ბიერიტ (ბიერონი): 21. იხ. ბიერონი.

ბიპროსი (-ესტენისწყალი): 24, *34, *103. იხ. ბიპროსი, ესტენისწყალი.

ბირკანია (ნზარე კასიონიძის სიმბრელით) ბირკანის მგლობლად ბარბაროსებთ
 ცხოვრობენ 236

ბიულშმანი (სომხური ტომთაიმიის შესახებ): *107.

ბომერიტები: ბომერიტთა ქვეყანა 69.

ბორონი: ციხეა კანეთში 2:6, *219.

ბუნები: 70, 72, 82, 89, *93, 102, 161, 225, *240, *241: ბუნები ტომები
 დამკვიდრებულან კასპის კარის იქით, გაშლალ ევლზე 45—46, 129, *129,
 131; ბუნების ქვეშევრდომები არიან მოსპორიტები 69. იუსტინე ბუნები
 დარს გზაენის იბერთა და აბმარებლად 49; იუსტინემ პეტრე სტრატეგოსი
 ვიგზავნა ჩამდენივე ბენიოთურთ გერგენის დანახარებლად 50; ლაზიკის
 მუზობლად მოსახლე ბუნები 94; თეთრი ბუნები იბერთა მუზობ-
 ლები არიან 243; თეთრი ბუნების წინააღმდეგ ომი წამოიწყო
 სპარსთა მეფემ ბეროშმა 43, იხ. ბუნები ეფთალიტები.

ბუნები-ეფთალიტები: მათ თეთრი ბუნები ეწოდებათ 43; ბუნ-ეფთალიტთა ტო-
 მის წინააღმდეგ ომი წამოიწყო სპარსთა მეფემ ბეროშმა, რომელიც ამ
 ომში დაიღუპა 43,

ბუნები-საბირები: *55, 100, 113, 131, 168, 169, 183, 189, 201, 208, 211; საბი-
 რებთან კავშირი აქვს ვუბაზს 103; საბირების დაბასათება 167.

საგანთა სარებელი

- აბრეშუმი:** აბრეშუმი მონომოლი ბიზანტიამი *79
აბჯარი: 170, 171, 172
ადათ-ჩვეულებები: 132; ადათები მოსნიკებისა 16.
აეტონომიური: აეტონომიური ზარბაროსები 10.
აეტორკუთნილობის საკითხი: 39
აერობოლიზი: ქალაქ პეტრას აერობოლისი 74.
ანდლოტა („გამოუწვევებელი“): 38, 39, 40
ახალტი: 171.
აღებ-შიცემობა (ინდოეთიან, სპარსეთიან, იბერიასთან): 88.
ბახლილიონი: *66.
ბავშვების გაყიდვა: 133.
გალაქანი: პეტრას გალაქანი 154, 155; გალაქანი ქალაქისა 165.
გამცემლობა: 154, 155.
განდგომა: აბანგების განდგომა 158—161, *162; აუშილებსა განდგომა 162—165.
გაქრისტიანება: აბანგების გაქრისტიანება 134—135, *134; ქანების გაქრისტიანება 54, 214, 215 (უკუაქა, მღვდელმსახურება). იხ. ქრისტიანობა.
გეოგრაფიკები: შათი აზრები აზიისა და ევროპის. სწავლებების შესახებ 139—141.
გვირაბი: გვირაბის გათხრა 85, 105; გვირაბის გაყვანა 97.
გზირები: ნელის გზირები 125
გოგირდი: 171.
გრამატიკული სკოლა: 74
გუთური ენა: 12.
დელამიწის ნაწილები (აფრია, აზია, ევროპა): 140—141.
დროებითი ზავი (545 წლისა): 90.
დროშა: სპარსელთა ომში დროშა ხელთ აგდე: 193—194
დუცი (ქარის მთიანი): 216
ფენუქები (საჭურავები): 133, 134, 135.
ფლუმინი (ყვრიბა?): 51—52, *51 52.
ემისკომონები: ლაზთა ემისკომონები *34, 125.
ფიჯიური ქალები: 131—132.
ვაჭრობის მონომოლი: *34, 72—82, 226 228.
ვერცხლის-მოყვარეობა: 133, 184—185
ვერბი, ოქროს ვერბი: 124, იხ. სანწისი.
ვიწრობები („კლასურები“): 102.
თაფლი: ტრამუნტის თაფლი მწარეა 122.
თვითრი: თვითრი და იპოდრომი *34, 124.
თვითთავადობა: 49, 52. იხ. აეტონომიური.
თვითმუკარობედური მმართველობა: 198
თხრილ-ხმაგრე (ჯანა): 119.
იპოდრომი: თვითრი და იპოდრომი *34, 124.
ისრები: 153.
ისტორია: ისტორია და შიითი (განსხვავება შიით შორის) 121.
კაალიკონი: ქრისტიანთა მღვდელთმთავარი 88.

- კარები (დარიალი, დარუბანდი): *130, *239—241.
 კედელი: კედლის აგება 166; ხის კედელი ქუთაისში 203
 კენდიარი (ისი ლიტრა): 60—61
 კერძოები: დაიტაცეს აღარებელი ცხენი და კერძოები 17.
 კლასურები („ვიწროებები“): 102.
 კოშკები: ხის კოშკები 16
 კრიოს მანქანები: 84, 86, 189—192. იხ. მანქანები.
 ლობიო (*хобиз*): 178.
 ლოგოპოიზი (პროზოიკონი, ისტორიკოსი): 10
 მაგისტროსობა, მაგისტროსის თანამდებობა: 162, *163
 მანქანები (საომარი): 97; ყუდლის სანგრედი მანქანა 167, 168—171. იხ. კრიოს მანქანები.
 მარგალიტი: თავისა გადაკარბებული კოვლით ფისდაუღებელი 63, 44, *44.
 მარილი: 73, 74, 96, *96.
 მგზავრობა: ტავროსი; ჩაბირებულან ბიზანტიონში და უკან (ამ მგზავრობისთვის 70 დღე დაუღუეს ელჩს) 61.
 მგვრულ-კანური ბევრითი მგვატუვისობანი: 22.
 მედეას ზეთი (ხვეთა): 171, 176.
 მედიზმი („სპარსეთის ნომხრობა“): 154, *154.
 მეფობა: მეფობის უფლების მემკვიდრეობის წესრიგი *50; მეფობის გარეგნული ნიშნები 77.
 მეწერიმალე: 75, 84.
 მთავრები: ამაზციის მთავრები 157, 161; ლაზების მთავარი 162; რომელთა ჯარის მთავრები 167; ქართულთა მთავარი *163; ქენნთა მთავრები 167.
 მთი და ისტორია: 121. იხ. ისტორია.
 მიცვალებული: მიცვალებულის დამარტვა მიწაში 49; მიცვალებულის გადაღება ფრინველების და ძაღლების საჩუკნად 49
 მონასტერი: იბერია მონასტერი 223; ლაზთა მონასტერი 223
 მონები (მთი ექსპორტი ლაზეთიდან): 73, 96.
 მონოპოლი: 78, 78, *78—79. იხ. ვაჭრობის მონოპოლია.
 მუნარადი: 172.
 მღვდელმსახურება: 215.
 მწიფდები: დამწიფილი მწიფდები 193.
 ნეთა (ნეთი, ნეთობი): 171. იხ. მედეას ზეთი.
 ნავი: ნავებით სვლა 113.
 ნაოსნობა: ნაოსნობა ფაზისზე 100. იხ. სანაოსნო.
 ნაპრაღი („ტრაქეა“): 158—159.
 1. ოქრო (ფულის მნიშვნელობით): ძისინი გვართმევენ მთელ ოქროსაც *ჯიბი* *თისა*—ამბობენ ლაზები ბიზანტიელებზე 78; ბიზანტიის მეფე კანებს *უგზაფ* *ნის* ოქროს (*ჯიხთიფ*, ე. ი. ფულს) 53.
 2. ოქრო: ოქროს მადანი ფარანგიონში 52, 54, 55, *55—56.
 პაპირუსი, პაპირუსის გრაგნილი: *66.
 პალიტიკური ორიენტაცია: სვანების პოლ. ორ. *55—56.
 პიტიველხავე სიტყუასა აღვიდეთა: 146, *146.
 რკინა: რკინის ლურსმნებით ნეკურვილნი 171.

- საგარეო ვაჭრობა:** *93
სადღღევთ: 78.
საემბოკომოზო კათედრები: *34. იხ. ებსკობოზი.
საზავო მოღაპარაკება (532 წლისა): 60
საზღვაო ვაჭრობა: 73.
სამეფო საგანძურები (ლაზეთში): 76.
სამხედრო შტაბი (ლაზეთის ფრონტზე): 101.
სამხედრო მოღვაწეები *155—156
სამხრეთის ქარი („ნოტოსი“, „ნოტოსი“): 18
სანაოსნო მდინარე (აქამფისისი, აქეფსტი, ისისი, ფაზისი, ქარიენტი, ხობისწყო-
 ლი): 3, 4, 6, 10,
სარწმუნოების წესების დაცვა: 45
სასმელი წყალი: 113, *113, 4.
სახრალი იარაღი: 85.
საწმისი, ოქროს საწმისი: 128, იხ. ვერძი.
სიღუნტიარი: პალატის სიღუნტიარი (საქარისკაცო წოდება) 103.
სიტყვა: ჭარისაღი ჭიტყვით მიმართვა აღსაფრთოვნებლად 148—149; **ლაზთი**
 ელზების სიტყვა ხოსროს მიმართ 75—81.
სიტყვისმოქმედი (პროზაიკოსი, ისტორიკოსი) 10. იხ. ლოგოპოიოსი.
სიხანო (ორი კედელი, გვირავის შიგნით: ციხეს აკრთებს მდინარესთან): 189,
 *189, 5.
სხილიები: მათი გამოყენება ოშში 182, 183.
სტატერი: *44
სტრატეგოსობა: იოანე ჯდოს (ანუ „ციხეს“) სტრატეგოსობა 74.
სურხათის ნაყლებობა: (ლაზეთში, ჭარში): 186, 224.
ტავრუცი: საძირკველი ტავრუცზე დებულა 165.
ტავრული ენა: 12.
ტამი: ტამით სახელების წარმოება ქართველურ ენებში 28.
ტრაგედია: ტრაგედების გუჯდოა მასწავლებელი 40: ესქილეს „განთავისუფლ-
 ბული პრომეთე“ 14.
ტყავი: ტყავის ექსპორტი ლაზეთიდან 73, 96.
უგადო წავი (532 წლისა): 60, 62.
ფალანგი: 153.
ფარი: 172, 173,
ფლოტი: სპარსეთი ცვლილობა გავრჩინა ფლოტი წავ ზღვაზე *93
ფონი: ქორთოზე ფონში გასულა 100.
ქალაქი: ქალაქები და ციხე-სიმაგრეები ლაზეთში 101, *107; 219—222; ქალ-
 ქის პრეფექტი 39.
ქვეულის შედგენილობა: 140.
ქვრამა (ელიპოსი?): იმით იყვებების ლაზები 52. *51—52, 186
ქოთანო: ცეცხლისმტე ქოთანო 175; ქოთნები გოგირდით 171.
ქრისტიანობა: ქრისტიანობა დასავლეთ საქართველოში 26, აბიზიასა და აღანეთში
 100, 138; ქრისტიანობა გუთებში 138.
ღვინო ღვინო ლაზეთში *96, 51; მგევე ღვინო სპარსელებისა 178.
ღომა (ელიპოსი?): *51. იხ. ქვრამი.
შვილაჟ აყვანა: 47.

შუბი: 172, 175; ანკისისებური შუბი 170.

ჩაფხუტი: 170. იხ. მუხარადი.

ჩრდილოეთის ქარი (ზორეა): 18.

ცხე: ცხის აგების ხელოვნება 85—86; ცხე-სიმაგრეები კანეთში 215—216
იხ. ქალაქები.

ცხენის ზორცი: ბარბაროსთა ტომები იკვებებიან ცხენის ზორციო 7.

ცხენთა ჭიში: 46.

ცხენთაძოვი მიწები: 45.

წერილობითი საბუთები (ლახ-სპარსელთა ურთიერთობის შესახებ): 76

წყალი: ფაზისის წყალი მსუბუქია და ტყბილი 5.

წყალსადენი: პეტრასი სამსართელიანი წყალსადენი იყო 178—180.

ხაზინა (ძბ ბჟასთი): 103.

ხალხთა გადასახლება: 120.

ხარკი, ხაზარკო გამოხაღები: 7, 65, 66, 72.

ხელოვნური რწყვა: 45 (ხელონური რწყვის გარეშე).

ხელჩართული ბრძოლა: ორივე მხრით დაიწყო ხელჩართული ბრძოლა 152.

ხე-ტყე: ხოსრონ გაგზავნა ლაზიკში აუარეშელი ხე-ტყე ხონიანების გისაცემბ-
ლიდ 97.

ხნარცვიანი შიწა: 213

ხომალდების მინადგომი, ხომალდების საუღდელი: 17, 18. იხ. ხე-ტყე.

ხორბალი: ხორბლის ნაკლებობა ლაზეთში 51, 73, 96.

ბეგეშონი: 236, *236 (ლიხების ჰეგეშონობა).

ბორილები: 152—153.

Addenda et corrigenda

გვ.	სტრიქონი	სწერა	უნდა იყოს
11	20	ამჟამად	ამჟამად მდინარე
11	31	კალიკები	კალიკები
13	4	კოროკონდამიტის	კოროკონდამიტის
34	16	ზემოთ	ქვემოთ
46	34	კონსტანტინეს	კონსტანტინეს
50	19	წაიყვანა	წაიყვანა
52	24	και	και
56	14	ისინი.	ისინი.
58	36	იქნებოდა	იქნებოდა
63	19	ქარანგისადმი	ქანარანგისადმი
74	4	πόντε	Πόντε
76	13	საბუთები	საბუთები
79	29	ცეიტრალური	(ცეიტრალური
85	35	ἐπί	ἐπί
88	17	οἰκισίην	οἰκισίην
91	34	Ἰουστινιανός	Ἰουστινιανός
96	27	გვ. 75).	გვ. 76). — ამავე თავში, კოტა ზემოთ: თვით მათ არც მართლი ჰქონდათ, არც ზორბალი, არც სხვა რამე სიკეთეა (გვ. 75).
96	39	ზემოთ	ქვემოთ
99	12	უკუფცდოთ,	უკუფცდოთ,
101	30	ნიშნავს	ნიშნავს
105	17	მეფეს.	მეფეს.
105	24	BP II, 17	გვ. *33—35
106	4	Kai	Kai
109	13	ἡλίθι	ἡλίθι
114	28	ჯარისაგან	ჯარისა
116	5	Ααζοί	Ααζοί
116	6	οὐბείζ	οὐბείζ
116	13	αθτοιζ	αθτοιζ
116	21	ποταμόν	ποταμόν
119	13	მათიჲს,	მათიჲს.
119	23	მითთვის	მითთვის
120	6	ეძახდნენ.	ეძახდნენ.
123	18	ხალხისა	თვითთავადი ხალხისა
123	30	აფსარუც,	აფსარუც, ძველი ქალაქი.
126	10	Τα	τα
128	28	Ἀψίλοι	Ἀψίλοι
129	27	43—45	45—47
130	20	იოანე).	იოანე). დაწერილებით იხ. ზემოთ 78—80.
131	1	Τα	Τα
131	28	εἶν	εἶν
132	16	ἀνάγκης	ἀνάγκης
137	14	τάς	τάς

გვ.	სტრიქონი	სწორია	უნდა იყოს
137	16	και	και
138	16	ბიხანტიაში	ბიხანტიაში
141	19	τήν	τήν
141	23	ποιαμός	ποιαμός
141	24	αὐτοῦ	αὐτοῦ
142	6	δή	δή
142	20	Ἀπτομένη	Ἀπτομένη
142	32	και	και
143	8	ὁ	ὁ
145	21	οἶός	οἶός
146	1	ἦ	ἦ
146	4	βαρβαρικά	βαρβαρικά
146	17	ποιαμόν	ποιαμόν
146	32	ბოგვაგომებს	ბოგვაგომებს
147	23	αἴωνα	αἴωνα
147	34	μή	μή
148	11	ἐπέρ	ἐπέρ
149	1	μέλετη	μέλετη
149	18	εἰπών	εἰπών
153	8	ξόν	ξόν
153	10	συχνά	συχνά
153	12	μέν	μέν
154	34	τοῦς	τοῦς
156	36	ანგლოსთან	ანგლონთან
157	1	συχλήτου	συχλήτου
157	6	εἶδον	εἶδον
157	24	μοχθηρά	μοχθηρά
158	21	ἔβξεινον	ἔβξεινον
160	13	ἀλλά	ἀλλά
160	21	ὁ	ὁ
160	27	ξόν	ξόν
177	12	ბიილეს	არ ბიილეს
158	14	სავედუტია,	სავედუტია
202	34	ბადავდენენ	ბედავდენენ
203	33	სამჯერ	ოთხჯერ
206	38	ὁ	ὁ
211	19	αὐτίς	αὐτίς
212	24	ὁν	ὁν
214	13-14	χειμῶνι τε	χειμῶνι τε
220	20	ვევბოთ	ვევბოთ გვ. 36
222	2	ἐπι	ἐπι
223	32	ვერთლის	ქართლის
225	1	აილო	აილო და
225	1-2	ბლესქამინი	ბლესქამინი
229	33	დააერობინა	დააპერობინა
233	12	შეშოაკლდათო	შეშოაკლდათო
238	12	<ბაფαίω>	[ბაფაίω]
240	5	ბუნამერω	ბუნამერω
240	7	ბοπίρας	ბοπίρας

საქართველოს შესახებ არსებული უცხოური წყაროების
კონსილის გამოცემაანი

წიგნი I: თ. ყაუხჩიშვილი. ქეოლოგთ. თბ. 1960.

წიგნი II: ნ. კეჭელაძე, არიანე. თბ. 1961.

წიგნი III: ვლ. ფუთურიძე, სპარსული ისტორიული
საბუთები, ნაკვ. I. თბ. 1961.

წიგნი IV: ა. ჯამყრელიძე და ს. ყაუხჩიშვილი,
გეორგიკა, ტომი პირველი, თბ. 1961.

წიგნი V: ნ. შოშიაშვილი. ვრიგოლ აქანელის მოისართა
ტომის ისტორია. თბ. 1961.

წიგნი VI: ნ. ჯანაშია. ლაზარე ფარპეცი და მისი ცნო-
ბები საქართველოს შესახებ. თბ. 1962.

წიგნი VII: ეთ. სიხარულიძე, იაკუთის ცნობები საქარ-
თველოს და კავკასიის შესახებ. თბ. 1964.

წიგნი VIII: ი. ცინცაძე, ძველი რუსული წყაროები
(XI - XVI ს. ს.) საქართველოს შესახებ. თბ. 1962.

წიგნი IX: გ. გელაშვილი, გიულდენშტედტის მოგზაუ-
რობა საქართველოში. ტომი I. თბ. 1962. ✓

წიგნი X: ვლ. ფუთურიძე, სპარსული ისტორიული საბუ-
თები, ნაკვ. II. თბ. 1962.

წიგნი XI: თ. მიქელაძე, ქსენოფონტის „ანაბაზისი“
(მზადდება).

წიგნი XII: ს. ყაუხჩიშვილი. გეორგიკა, ტომი მეხუ-
თე, თბ. 1963.

წიგნი XIII: ნ. ცაგარეიშვილი, იოანე დრასხანაყერ-
ტელის „სომხეთის ისტორია“, თბ. 1965.

წიგნი XIV: გ. გელაშვილი, გიულდენშტედტის მოგზაუ-
რობა საქართველოში. ტომი II. თბ. 1964. ✓

წიგნი XV: ს. ჭიჭია, იბრაჰიმ ფეჩევის ცნობები საქართვე-
ლოსა და კავკასიის შესახებ. თბ. 1964.

წიგნი XVI: ს. ყაუხჩიშვილი, გეორგიკა, ტომი მეორე.
თბ. 1965.

ბ. კ. შ. წერილია დასიბუქდად 18.9.1965.

ქაღალდის ზომა 60X90¹/₁₆

ნაბეჭდი თაბაჩი 21.50

საალრიცხვო-საგამომცემლო თაბაჩი 20,73.

შეკვეთის 721

ფასი 1 მან. 89 კაპ.

ტირაჟი 1000

გამომცემლობა „მეცნიერება“, თბილისი, ძეგვისის ქ. № 8

Издательство «Медицина», Тбилиси, ул. Дзержинского, № 8.

თბილისის უნივერსიტეტის სტამბა, თბილისი, ი. ჯავახიშვილის პროსპექტი, 1.

Типография Тбилисского университета, Тбилиси, пр. И. Чавчавадзе, 1.